KPSS2023

BENİM HOCAM

TÜRKÇE

KONU ANLATIMI

Senin Hocan

YELDA ÜNAL

HOCAM

ÜCRETSİZ KONU ANLATIM VİDEOLARINA ULAŞMAK İÇİN TARA!

KPSS 2022 TÜRKÇE

DİL BİLGİSİ 7-8 SORU			ANLAM BİLGİSİ 18-19 SORU			SÖZEL MANTIK 4 SORU
BİÇİM BİLGİSİ	SÖZ DİZİMİ	SES BİLGİSİ	SÖZCÜK	CÜMLE	PARAGRAF	
SÖZCÜKTE YAPI	SÖZCÜK GRUPLARI	SES OLAYLARI	SÖZCÜKLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ	CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ	PARAGRAF ANLATIM BİÇİMLERİ	
SÖZCÜK TÜRLERİ	CÜMLENİN ÖGELERİ	YAZIM KURALLARI	SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ	CÜMLELER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ	PARAGRAFTA KONU-BAŞLIK	
	CÜMLE TÜRLERİ	NOKTALAMA İŞARETLERİNİN KULLANIMI	SÖZCÜKLERDE ANLAM OLAYLARI	CÜMLELERDE ANLATIM ÖZELLİKLERİ	PARAGRAFTA ANA DÜŞÜNCE	
			SÖZ GRUPLARI	CÜMLE BİRLEŞTİRME	PARAGRAFTA YARDIMCI DÜŞÜNCE	
				KESİN YARGI	PARAGRAFI İKİYE BÖLME	
				CÜMLE OLUŞTURMA	PARAGRAFTA ANLAM AKIŞI BOZAN CÜMLE	
				CÜMLE TAMAMLAMA	PARAGRAF OLUŞTURMA	
					PARAGRAFTA YER DEĞİŞTİRİLMESİ GEREKEN CÜMLE	
					PARAGRAFA CÜMLE EKLEME	
					PARAGRAFA BAĞLI ÇOKLU SORULAR	

ÜNİTE 1

SÖZCÜKTE YAPI 7

ÜNİTE 2

SÖZCÜK TÜRLERİ 51

ÜNİTE 3

SÖZ DİZİMİ 129

ÜNİTE 4

SES BİLGİSİ 177

ÜNİTE 5

YAZIM KURALLARI 205

ÜNİTE 6

NOKTALAMA İŞARETLERİ 243

ÜNİTE 7

SÖZCÜKTE ANLAM 265

ÜNİTE 8

CÜMLEDE ANLAM 293

ÜNİTE 9

ANLATIM BİÇİMLERİ 323

ÜNİTE 10

PARAGRAF 335

ÜNİTE 11

ANLATIM BOZUKLUĞU 367

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
SÖZCÜKTE YAPI	0	1	1	1	2	1	1	2	1	2	0
SÖZCÜK TÜRLERİ	4	0	1	1	0	2	1	1	1	1	2
SÖZCÜK GRUPLARI	0	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1
CÜMLENİN ÖGELERİ	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1
CÜMLE TÜRLERİ	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
SES OLAYLARI	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1
YAZIM KURALLARI	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
NOKTALAMA İŞARETLERİNİN KULLANIMI	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
SÖZCÜKTE ANLAM	1	1	2	2	2	1	3	3	2	2	1
CÜMLEDE ANLAM	4	3	2	2	2	3	1	1	2	2	3
PARAGRAF	15	17	14	14	15	14	15	15	15	15	15
ANLATIM BOZUKLUĞU	2	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
SÖZEL MANTIK	0	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4

DİL BİLGİSİ (7-8 SORU)

1. SÖZCÜKTE YAPI	2. SÖZCÜK TÜRLERİ	3. SÖZCÜK GRUPLARI	4. CÜMLENİN ÖGELERİ	5. CÜMLE TÜRLERİ
A. KÖK	A. İSİM (AD)	A. TAMLAMALAR	A. TEMEL ÖGELER	A. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER
B. KÖKÜN TÜRÜ	B. ZAMİR (ADIL)	B. EYLEMSİ GRUPLARI	1. YÜKLEM	B. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER
C. EK ÇEŞİTLERİ	C. SIFAT (ÖN AD)	C. EDAT GRUBU	2. ÖZNE	C. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER
D. GÖVDE	D. ZARF (BELİRTEÇ)	D. BAĞLAMA GRUBU	B. TAMAMLAYICI ÖGELER	D. YAPISINA GÖRE CÜMLELER
E. SÖZCÜĞÜN YAPISI	E. EDAT (İLGEÇ)	E. ÜNLEM GRUBU	3. NESNE	
	F. BAĞLAÇ	F. UNVAN GRUBU	4. DOLAYLI TÜMLEÇ	
	G. ÜNLEM	G. SAYI GRUBU	5. ZARF TÜMLECİ	
	H. EYLEM (FİİL)	H. KISALTMA GRUPLARI	6. EDAT TÜMLECİ	
	1. ZAMAN		C. CÜMLE DIŞI ÖGELER	
	2. YAPI			
	3. ÇATI			

ÜNLÜ VE ÜNSÜZ OLAYLARI

A. BİÇİM BİLGİSİ	
I. SÖZCÜKTE YAPI	II. SÖZCÜK TÜRLERİ

Eklerin ve dil bilgisi ögelerinin hangi işlev için kullanıldığını belirlemede "bağlam" en önemli ölçüdür.

I. SÖZCÜKTE YAPI

Yapı, bütünün bir araya getirilişinde uyulan sistemdir. Türkçemiz, yapı bakımından sondan eklemeli bir dildir. Yani Türkçe; sözcük köklerini sabit tutup birbirinden farklı görevleri bulunan yapım ve çekim eklerini, değişmeyen sabit köklere ekleyen dillerdendir.

DİLİMİZDEKİ BÜTÜN DEĞİŞME KÖK VE EK BİRLEŞMESİNE DAYANIR.

Bu nedenle Türkçede herhangi bir sözcüğün yapısını inceleyebilmek için şu iki kavramın anlaşılması gerekir: kök ve ek.

Kök

Sözcüklerin ekler atıldıktan sonra kalan parçasına kök denir. Fakat bu tanımı uygulayabilmek için ekin de ne olduğunu bilmek gerekir. Bu nedenle aşağıdaki tanım senin için daha işlevsel olacaktır.

1. Kök, sözcüğün kendisinden sonra ek bir birimdir.

Buna göre "balıkçılık" sözcüğünün kökü "bal", "ağlamıştım" sözcüğünün kökü "ağ" olamaz. Mutlaka kök ile sözcük arasında anlam bağı olmalıdır.

sözcük	**kökü**	**sözcük**	**kökü**
çoğalması	çok	inceltici	ince
uykucu	uyu(mak)	şaşırtmaca	şaş(mak)
işitsel	işit(mek)	korkusuz	kork(mak)
oluşumu	ol(mak)	kovala-	kov(mak)
çalışkanlık	çalış(mak)	dürtükle-	dürt(mek)
karamsar	kara	cızırtı	cız (yansıma)
duyuru	duy(mak)	horuldamak	hor (yansıma)

Sözcüğün cümlede anlam kazandığı göz önünde bulundurulursa bir sözcüğün kökünü dahi belirlerken önce cümle, sonra sözcük, en son kökü bulunmalıdır.

Örneğin, "onar" sözcüğü cümlede kazandığı anlama göre "on" sayı sözcüğünden veya daha iyi bir duruma getirmek anlamına gelen "onmak" sözcüğünden türemiştir. İşte buna karar veren sözcüğün cümlede kazandığı anlamdır. Buna göre;

- Mülakata onar kişi katıldı. (Cümlesinde "onar" sözcüğünün kökü "on" sayı sözcüğüdür.)
- Lütfen, çatıyı onar. (Cümlesinde "onar" sözcüğünün kökü "onmak" fiilidir.)

Türkçede tek şekil kalmış bazı ekler vardır. Bu ekleri alan bazı sözcükler, büyük ünlü uyumuna aykırıdır. Fakat bu eklerin dışında Türkçede kök ve ek arasında büyük ünlü uyumu vardır.

Büyük ünlü uyumuna aykırı olabilen ekler	
-ki	baştaki
-gil	halamgil
-ken	alırken
-mtrak	yeşilimtrak
-yor	geliyor
-taş	meslektaş
-leyin	sabahleyin

Bu durumda "sevda" sözcüğünün kökü "sevmek" olamaz. Çünkü "-da" büyük ünlü uyumuna aykırıdır ve yukarıdaki eklerden biri değildir. O zaman sevda sözcüğünün kökü "sevda"dır. Zaten sevda Arapçadan Türkçeye geçmiş "kara" anlamına gelen bir sözcüktür. Aynı şekilde "sürat" sözcüğünün kökü "sürmek" değildir. Çünkü "-at" eki büyük ünlü uyumuna aykırıdır ve yukarıdaki eklerden biri değildir. O zaman sürat sözcüğünün kökü "sürat"tir. Yani bu sözcükler zaten kök hâlindedir.

Örneğin: göz-cü, yap-ı, tut-ku, gör-gü-süz, çalış-kan, ütü-le- ...

İstisna: ben-e > bana, sen-e > sana sözcükleridir. Bu sözcüklerin kök ünlüleri değişmiş, kalınlaşmıştır.

Sözcük	**Sözcüğün kökü**	**Sözcük**	**Sözcüğün kökü**
avcılık	av	aşamasını	aş(mak)
benimsedi	ben	yaşanmasını	yaş
doğadan	doğ(mak)	yemlemişti	ye(mek)
başlamıştı	baş	gerginliğini	ger(mek)
buluntular	bul(mak)	birikinti	bir
çatısını	çat(mak)	bayıltıldı	bay(mak)
sürecini	sür(mek)	işitilenler	işit(mek)
patlamış	pat	işlemcileri	iş
varlığından	var	işkembeyi	işkembe
yeterliğe	yet(mek)	işgallerini	işgal
kendinizin	kendi	sokaklarını	sokak
dikkatlerini	dikkat	umutlarını	um(mak)
sınavlarından	sına(mak)	hazırladı	hazır

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Sözcükte yapı konusu, ses olayları ile yakından ilişkilidir.

Çünkü sözcükler çekime girdiklerinde;

- son hecelerindeki ünlü düşebilir (ünlü düşmesi),
- kökün son ünsüzü (k) düşebilir (ünsüz düşmesi),
- son sesi p, ç, t, k seslerinden biri ise sırasıyla b, c, d, g/ğ seslerinden birine dönüşmüş olabilir (ünsüz yumuşaması),
- son ünlüsü "a, e" olan bazı sözcükler "y"nin daraltıcı etkisiyle "ı, i, u, ü" seslerinden birine dönüşebilir. (ünlü daralması)

SÖZCÜĞÜN KÖKÜ	SÖZCÜĞÜN ÇEKİMLİ HÂLİ	SÖZCÜĞÜN ÇEKİMLENDİĞİNDE UĞRADIĞI SES OLAYI
aç	acıkmak	Ünsüz yumuşaması / ünsüz değişimi
at (mak)	adımlarını	Ünsüz yumuşaması / ünsüz değişimi
uç	ucunda	Ünsüz yumuşaması / ünsüz değişimi
git(mek)	giderek	Ünsüz yumuşaması / ünsüz değişimi
geç	gece	Ünsüz yumuşaması / ünsüz değişimi
de (mek)	diye	Ünlü daralması
çevir (mek)	çevresini	Ünlü düşmesi
kavuş (mak)	kavşakta	Ünlü düşmesi
beniz	benzetmişsiniz	Ünlü düşmesi
yalın	yalnızlaştı	Ünlü düşmesi
uyu (mak)	uykusunda	Ünlü düşmesi
ayır (mak)	ayrıntıları	Ünlü düşmesi
oğul	oğlan	Ünlü düşmesi
buyur (mak)	buyruk	Ünlü düşmesi
sızı	sızladı	Ünlü düşmesi
besi	besledik	Ünlü düşmesi
sarı	sararmışlardı	Ünlü düşmesi
diri	dirlik	Ünlü düşmesi
yumurta	yumurtladı	Ünlü düşmesi
küçük	küçücükmüş	Ünsüz düşmesi
alçak	alçalması	Ünsüz düşmesi

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Bazı sözcüklerin ek ve kök arasındaki anlam bağı zayıflamış olabilir, böyle bir sözcüğün kökünü bulmakta zorlanırsanız aynı sözcüğün başka hâllerini düşünün.

tükenmek tüketmek	Ortak olan köktür: Tüke (mek)	bekçi beklemek	Ortak olan köktür: Bek	oynamak oyuncu oyuncak	Ortak olan köktür: oyun
Toplum Toptan Toplam	Ortak olan köktür: Top	Kuşam Kuşanmak Kuşatmak	Ortak olan köktür: kuşa(mak)	Besi Beslemek Besili	Ortak olan köktür: besi

Türkçede sözcükler tek başına anlamlı ise "anlamlı", tek başına anlamlı değilse "görevli" olmak üzere ikiye ayrılır. Örneğin "ev, yaz, yaz(mak), güzel, iyi, doğru, sen, biz" sözcükleri anlamlı, "gibi, kadar, çünkü, oysa, ile, ve, vah, tüh" sözcükleri görevli sözcüklerdendir. Anlamlı sözcükler de hareket bildiriyorsa fiil soylu, hareket bildirmiyorsa isim soylu olmak üzere de kendi içinde ikiye ayrılır.

TÜRKÇEDE SÖZCÜKLER

ANLAMLI SÖZCÜKLER

GÖREVLİ SÖZCÜKLER

HAREKET BİLDİREN SÖZCÜKLER

HAREKET BİLDİRMEYEN SÖZCÜKLER

FİİL SOYLU SÖZCÜKLER

İSİM SOYLU SÖZCÜKLER

Kök, sözcüğün bütünüyle anlamlı en küçük birimi olduğuna göre "anlamlı sözcükler"dendir. Bu durumda kökün hareket bildirip bildirmediğine bakılır. Eğer bir iş, oluş, durum/tasvir bildiriyorsa fiil köküdür, bir varlığı karşılıyor ve hareket bildirmiyorsa isim köküdür. Yani sözcüğün köküne "-mak, -mek" getirildiğinde ifade anlamlı oluyorsa kökün türü fiil/eylem, anlamlı olmuyorsa kökün türü isimdir.

Aşağıdaki örnekleri inceleyiniz.

avcılık	av	isim	aşamasını	aş(mak)	fiil
benimsedi	ben	isim	yaşanmasını	yaş	isim
doğadan	doğ(mak)	fiil	yemlemişti	ye(mek)	fiil
başlamıştı	baş	isim	gerginliğini	ger(mek)	fiil
buluntular	bul(mak)	fiil	birikinti	bir	isim
çatısını	çat(mak)	fiil	bayıltıldı	bay(mak)	fiil
sürecini	sür(mek)	fiil	işitilenler	işit(mek)	fiil
patlamış	pat	isim	işlemcileri	iş	isim
varlığından	var	isim	işkembeyi	işkembe	isim
yeterliğe	yet(mek)	fiil	işgallerini	işgal	isim
kendinizin	kendi	isim	sokaklarını	sokak	isim
dikkatlerini	dikkat	isim	umutlarını	um(mak)	fiil
sınavlarından	sına(mak)	fiil	hazırladı	hazır	isim

Yansıma sözcükler, doğadaki seslerin yazıya aktarımıdır. TDK'deki tanımı ise şöyledir: Doğa seslerine benzer seslerle yapılan kelime, taklidî kelime. Hareket bildirmeyen bu sözcüklerin kökünün türü de isimdir. "Şır, güm, vız, me, miyav, hav, çat, çıt vb."

TÜRKÇE GENEL KÜLTÜR

Başka bir dilden Türkçemize geçen sözcüklerin türleri de isim kökü kabul edilir.

Batı dillerinden dilimize geçen "anahtar, adres, banka, caz, dezenfekte, dogma, ekran, ekstra, faktör, gazete, grup, gurup, ızgara, iskele, kalem, kanal, karantina, klinik, kutu, lav, liste, maç, marş, masa, not, organ, oto, paragraf, risk, roman, salça, spor, şık(modaya uygun), teknik, virüs, vize vb." sözcükleri ile Doğu dillerinden dilimize geçen "akıl, asıl, bahis, can, cennet, cisim, dakika, saat, devir, emir, ehil, sır, sevda, tıp, hak, ret, şükür, kabul, kayıp, zan, fetih, kayıt, his, şık, zıt vb." sözcüklerinin kökleri isimdir.

Türkçede ad ve eylem kökleri arasında keskin bir ayrım vardır fakat bazı kökler hem ad hem eylem kökleridir.

Bir sözcüğün kökleri arasında "anlam ortaklığı" varsa ortak kök (kökteş), köklerin anlamları farklıysa sesteş köktür.

Ortak Kök	• İSİM → Damla: Yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı. • FİİL → Damla(mak): Damla durumunda tane tane düşmek. • İSİM → Güreş: Belli kurallar içinde, güç kullanarak iki kişinin türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışması. • FİİL → Güreş(mek): İki kişi türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışmak. • İSİM → Yama: Delik ve yırtığı onarmak için kullanılan parça. • FİİL → Yama(mak): Yama koyarak onarmak, yamalamak.
Sesteş Kök	• İSİM → Dal: Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri. • FİİL → Dal(mak): Suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek. • İSİM → Boz: Açık toprak rengi. • FİİL → Boz(mak): Bir şeyi kendisinden beklenilen işi yapamayacak duruma getirmek. • İSİM → Çay: Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu. • İSİM → Çay: Çeşitli bitkilerin yaprak veya çiçeklerinin demlenmesiyle elde edilen bir içecek türü

SORU TİPİ

...altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü, tür bakımından ötekilerden farklıdır?

KÖK TÜRÜ SORULDUĞUNDA

1. Altı çizili sözcüğün cümlede kazandığı anlama bak.
2. Sözcüğün tamamı ile bulduğun kök arasındaki anlam bağına bak!
3. Bulduğun kök ile ekler arasında büyük ünlü uyumu olup olmadığını kontrol et! (İstisna ekleri önemseme☺)
4. Kökün isim mi, fiil mi olduğunu belirle!

ÖRNEK SORU

Meyve ve sebzelerin iç kısımları oksijen ve ışıktan korunuyor ancak kesildiklerinde (I) oksijen ve ışığa (II) maruz kalmasıyla (III) vitamin ve mineral içerikleri (IV) de azalmaya başlıyor (V).

Bu cümlede altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü, sesteş kök özelliğine sahiptir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

YANIT: D

ÇÖZÜM: Bu cümledeki IV numaralı "içerikleri" sözcüğünün kökü "iç"tir. İç sözcüğü hem dış karşıtı hem de bir sıvıyı ağza alıp yutmak anlamına geldiği için ve bu anlamlar arasında anlam ortaklığı olmadığı için bu sözcük, sesteş köktür.

ÖRNEK SORU

Geniş bir kazı çalışmasının yapıldığı Çayönü, yerleşik avcı - toplayıcılıktan tarım yapan ve hayvan yetiştiren bir
I II III
topluma geçişi kesintisiz bir silsile olarak vermektedir.
IV V

Bu cümlede altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü, sözcük türü yönünden öbürlerinden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Cümledeki "kazı" sözcüğünün kökü "kaz(mak)", "yetiştiren" sözcüğünün kökü "yet(mek)", "geçişi" sözcüğünün kökü "geç(mek)", kesintisiz sözcüğünün kökü "kes(mek)" olmak üzere her birinin kökünün türü fiildir. Fakat II numaralı "toplayıcılıktan" sözcüğünün kökü "top"tur ve isim köküdür.

YANIT: B

EKLER

Anlamsız ses veya ses birliklerine "ek" denir. Ekler tek başına anlamsız oldukları için görevli yapılardır.

1. Türkçede kökler anlamlı birimler, ekler görevli birimlerdir. O hâlde ekler, kelimenin yapısında yer alan, tek başına kullanılmayan görevli birimlerdir.

2. Ekler, tek bir sesten oluşabildiği gibi birden fazla sesten de oluşabilir.

Örneğin: yap-ı, yap-tır-

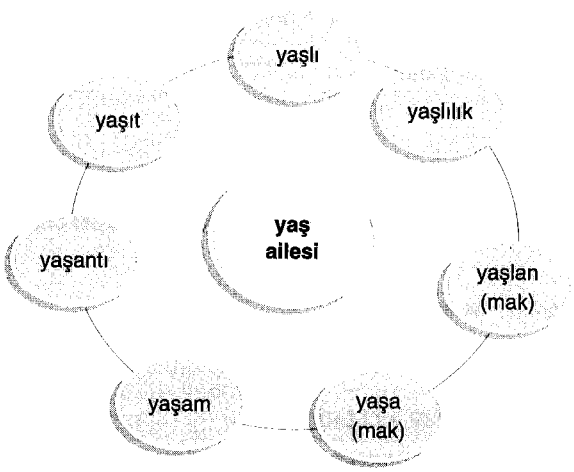
3. "-yor" şimdiki zaman eki hariç eklerde "o" ve "ö" ünlüleri bulunmaz.

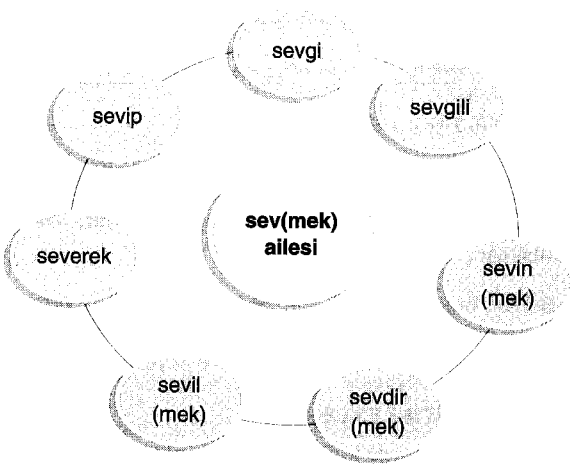
4. Türkçede tek şekil kalmış bazı ekler vardır. Tek şekilli oldukları için büyük ünlü uyumuna aykırı örnekler ortaya çıkarabilirler.

Bunlar: baştaki, sabahleyin, alırken, ekşimtırak, veriyor, halamgil, meslektaş

EK ÇEŞİTLERİ	
YAPIM / TÜRETME EKLERİ	**ÇEKİM / İŞLETME EKLERİ**
1. Sözcük yapımında kullanılan ve sürekli ilişki kuran eklerdir.	**1. Sözcüklerin cümlede kullanılmasını sağlayan ve sözcükler arası geçici ilişki kuran eklerdir.**
SEV-İN- SEV- İL-	SEV-Dİ SEV-İYOR
2. Eklendiği sözcüğün anlamını, yapısını, bazen de türünü değiştirir. Bu nedenle en az bir yapım eki almış sözcüğe "gövde" denir.	**2. Eklendiği sözcüğün anlamını, yapısını, türünü** değiştirmez.
SEV-İN- "Sev(mek)" ile "sevin(mek)" aynı anlamı içermiyor, "-in" eki hem yapıyı hem anlamı değiştirdi.	SEV-İYOR "Sev(mek)" ile "seviyor" aynı anlamı içeriyor, "-yor" eki yapıyı, anlamı ve türü değiştirmedi.
3. Kendi türünden tüm sözcüklere gelmez, sözcük seçer.	**3. Kendi türünden tüm sözcüklere gelir,** sözcük seçmez.
Örneğin, fiilleri isim yapan **"-Um"** eki, her fiile gelmez.	Örneğin, fiillere gelen belirli geçmiş zaman eki **"-Dİ"**, tüm fiillere gelir.

Otur -um	Var	Otur-du	Var
Bak -ım	Var	Bak-tı	Var
Git -im	Yok	Git-ti	Var
Yürü-m	yok	Yürü-dü	Var
4. Türetme ekleri her zaman aynı bilgiyi vermez.		**4. Çekim ekleri her durumda aynı bilgiyi verir.**	
İnsan -lık (soyut ad) Çöp -lük (yer adı) Kalem -lik (eşya adı)		İnsan-lar (çokluk) Çöp-ler (çokluk) Kalem-ler (çokluk)	
5. Yapım ekleri geriye doğrudur.		**5. Çekim ekleri ileriye doğrudur.**	
Göz-lük sözcüğünde "-lük" yapım eki, eklendiği "göz" sözcüğü ile ilgilidir.		Gözlük-ü düşürdüm, cümlesinde "-ü" çekim eki, cümlenin anlamlı olması için kullanılmıştır.	
6. Sözlük ögesi yapar yani sözcük ailesi kurar.		**6. Sözlük ögesi yapmaz.**	
"Göz-lük" sözcüğü, sözlükte yer alır.		"Göz-ü" sözcüğü sözlükte yer almaz.	

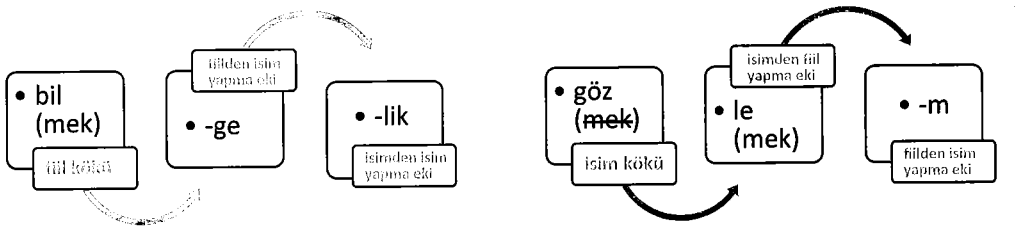
DİKKAT

Çekim eklerini ve işlevlerini bilmelisin ki çekim ekleri dışındaki tüm eklere gönül rahatlığıyla yapım ekidir diyebilesin. Burada yapım eklerinin çoğunu yazmamım nedeni sende göz aşinalığı oluşturmak, asıl işimiz çekim ekleri ve bu eklerin cümledeki işlevleridir.

YAPIM / TÜRETME EKLERİNİN İŞLEVLERİ

Yapım ekleri, eklendiği isim ve fiil köklerinden yine isim ve fiiller türetir. Bu nedenle yapım eklerinin iki işlevi vardır: isim yapma ve fiil yapma.

Ekin işlevi sorulduğunda "Sözcük neydi, ne oldu?" diye bakman yeterli olacaktır. Nasıl mı? Şöyle:

İSİM YAPMA EKLERİ	FİİL YAPMA EKLERİ
İsim kökü + isimden isim yapım eki = isim gövdesi	İsim kökü + isimden fiil yapım eki = fiil gövdesi
Fiil kökü - fiilden isim yapım eki = isim gövdesi	Fiil kökü - fiilden fiil yapım eki = fiil gövdesi

İSİM YAPMA EKLERİ

1. İSİMDEN İSİM YAPIM EKLERİ

İsim kök veya gövdelerine gelerek yeni isimler türetir.

-A	komut-a, ilk-e
-Ak	baş-ak, yan-ak, sol-ak, ben-ek
-Al	öz-el, ulus-al, yer-el
-An	er-en, oğul-an, kök-en
-(ş)Ar	iki-şer, beş-er
-Ay	kuz-ey, gün-ey, dik-ey, bir-ey, düz-ey
-cA	Türk-çe, güzel-ce, sade-ce, ayrı-ca, ön-ce
-cAk	büyü(k)-cek, yavru-cak, oyun-cak, (l)sı-cak
-cAğız	kız-cağız, yavru-cağız, şu-n-cağız
-cI	ev-ci, sav-cı, göz-cü, uyku-cu, akıl-cı
-cIk	dip-çik, ufa(k)-cık, kısa-cık, şura(şu+ara)-cık,
-dA	söz-de, göz-de, pay-da, el-de
-den	iç-ten, top-tan, ne-den
-dAk	Işıl-dak, kıkır-dak, fırıl-dak
-dAş	yol-daş, kök-teş, sır-daş, duygu-daş
-gA	öz-ge, baş-ka
-gil	Ahmet-gil, annem-gil
-Il	har-ıl, şır-ıl, hor-ul, pır-ıl, zır-ıl
-ir	cız-ır, tık-ır, pat-ır, çat-ır, fos-ur, hom-ur
-kİ	akşam-ki, yarın-ki
-l	tek-il, çok-ul, doğa-l, giz-il, ikinci-l, yasa-l
-lA	tuz-la, yay-la, kış-la
-lAr ... gil	halamlar=halamgil
-leyin	sabah-leyin, akşam-leyin
-lI... -lI	iri-li ufak-lı
-lI	ev-li, at-lı, benek-li, boya-lı
-lIk	taş-lık, tuz-luk, yaz-lık, insan-lık, diz-lik, Müslüman-lık
-msAr	kara-msar, iyi-mser

-msI	sarı-msı, mavi-msi
-mtrak	sarı-mtrak, mavi-mtrak
-n	yaz-ın, kış-ın, ilk-in
-nCI	bir-inci, iki-nci
-rak	ufa(k)-rak (daha ufak), küçü (k)-rek (daha küçük)
-sAl	kut-sal, bölge-sel, kum-sal
-sI	çocuk-su, bulut-su
-sIz	tuz-suz, yol-suz, eş-siz, şüphe-siz
-(I)T	yaş-ıt, karşı-t, eş-it, boy-ut, dik-it
-tI	çatır-tı, cızır-tı, gürül-tü
-z	üç-üz, iki-z
Eklendiği sözcüğün türünü değiştirmediği için farklı isimden isim yapım ekleri üst üste gelebilir.	
Ses (isim kökü) – siz (isimden isim yapım eki) – lik (isimden isim yapım eki)	

2. FİİLDEN İSİM YAPIM EKİ Fiil kök veya gövdelerine gelerek yeni isimler türetir.	
-Anak	gör-enek, ol-anak
-(A)v	gör-ev, öde-v, sına-v, işle-v, söyle-v
-AgAn	gez-egen, ol-ağan, dur- ağan
-Ak	uç-ak, bin-ek, sap-ak, dön-ek
-AlAk	yat-alak, çök-elek
-Am	tut-am, dön-em, kur-am
-(A)mAç	dön-emeç, tut-amaç, yırt-maç
-Amak	bas-amak, tut-amak, kaç-amak
-AnAk	gel-enek, gör-enek, öde-nek, düz-enek
-CA	düşün-ce, dinlen-ce, eğlen-ce
-DI	çık-tı, uy-du, gir-di
-GA	böl-ge, bil-ge, süpür-ge
-GAç	yüz-geç, kıs-kaç, süz-geç
-GAn	çekin-gen, kay-gan, değiş-ken, konuş-kan, çalış-kan
-GI	ol-gu, bil-gi, sev-gi, bit-ki, et-ki
-GUn	sus-kun, uy-gun, kız-gın, aş-kın
-GIç	dal-gıç, bil-giç
-I	yaz-ı, doğ-u, ay(ı)r-ı, duyur-u, güldür-ü
-Icı	ver-ici, al-ıcı, yan-ıcı
-k	dile-k, aç-ık, del-ik, alış-ık, uyuş-uk
-(I)m	bil-im, kur-um, böl-üm, titreş-im,uy-um
-mAcA	bil-mece, bul-maca,darıl-maca, kovala-maca
-mAç/-bAç	yırt-maç, sakla(n)-baç>saklambaç
-mAn	az-man, öğret-men, eğit-men
-mIk	kıy-mık, il-mik, kus-muk
-n	ak-ın, yığ-ın, ek-in
-nç	kork-unç, sev-inç
-ntI	çık-ıntı, dök-üntü, ak-ıntı, yaşa-ntı
-sAl	uy-sal, gör-sel, eğit-sel, işit-sel
-sI	sin-si, tüt-sü
-t	geç-it, taşı-t, um-ut, an-ıt

NOT

Eylemsi ekleri, fiilden isim yapım ekleridir.

Aşağıdaki eklerden birini alan sözcüğün, "kalıcı bir isim" **veya** "geçici bir isim yani eylemsi" **olup olmadığını cümledeki anlama göre çıkarırız.**

GEÇİCİ İSİMLER		KALICI İSİMLER
İsim-fiil (ad eylem)		
-mA	Atanmayı ...	Dondurma, yazma, bağlama
-lş	Yaşayışını...	Bitiş, varış, deyiş, dalış
-mAk	Atanmak...	Yemek, çakmak, ekmek
Sıfat-fiil (ortaç)		
-An	Atan-an kişi	Düzen, bakan, kapan
-Asl	Gezil-esi yer	Olası, veresi(ye)
-mAz	Yürün-mez yollar	Yaramaz, tükenmez
-Ar	Çık-ar yol	Yazar, çizer, gelir, gider
-Dık	Beklenme-dik olay	Tanı-dık, bil-dik
-AcAk	Sevil-ecek (adam)	Çekecek, içecek, silecek, alacak, verecek
-mış	Kanlan-mış gözler	Dolmuş, ermiş
Zarf-fiil (ulaç, bağ fiil)		
-A	**diye, güle güle**	
-ken	**git-er-ken**	
-All	**git-eli**	
-Asiye	**öl-esiye**	
-mAdAn	**git-meden**	
-maksızın	**düşün-meksizin**	
-Dığında	**git-tiğinde**	
-lncA	**git-ince**	
-ip	**git-ip**	
-Arak	**git-erek**	
-DıkçA	**git-tikçe**	

FİİL YAPMA EKLERİ

İSİMDEN FİİL YAPIM EKLERİ

İsim kök veya gövdelerine getirerek yeni fiiller türetir.

-A-	kan-a-, tür-e-, oy(u)n-a-, ben(i)z-e-, boş-a-
-Al-	az-al-, çok-al-, düz-el-, bun-al-, yön-el-, dar-al-
-Ar-	kız-ar-, kar(a)-ar-, mor-ar-, on-ar-
-DA-	şırıl-da-, parıl-da-, çatır-da-, mırıl-da-
-k-	geç-ik-, aç-ık-, göz-ük-, bir-ik-
-kır-	fış-kır-, püs-kür-, hıç-kır-
-l-	kısa-l-, küçü(k)-l-, sivri-l-, ince-l-
-la-	an-la-, giz-le-, yol-la, gür-le-, hor-la-, hesap-la-
-lan-	ev-len-, kurt-lan-, tüy-len-, yaş-lan-
-laş-	kır-laş-, başka-laş-, dert-leş-, dinç-leş-
-ımsA-	az-ımsa-, küçü(k)-mse-, ben-imse-
-sA-	su-sa-, önem-se-, umur-sa-, mühim-se-

FİİLDEN FİİL YAPIM EKLERİ

Fiil kök veya gövdelerine getirerek yeni fiiller türetir.

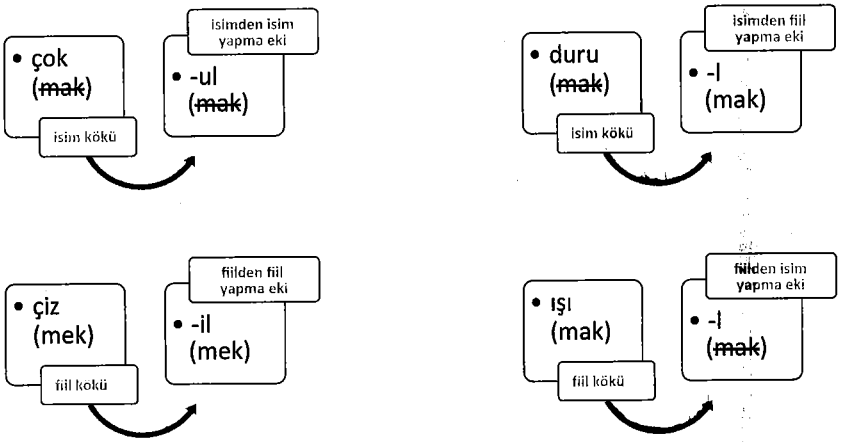
(Çatı ekleri, fiilden fiil yapım ekleridir.)

-Ir-	iç-ir-, kaç-ır-, bat-ır-, yat-ır-, piş-ir-,doy-ur-, göç-ür-
-(A)r-	çık-ar-, git-er-, kop-ar-, yak-ar-
-dIr-	bil-dir-, kes-tir-, koş-tur-, sap-tır-, yıl-dır-, gül-dür-
-t-	ak-ıt-, taşı-t-, sap-ıt-, üşü-t-, soğu-t-, yüksel-t-
-Il-	aç-ıl-, kap-ıl-, gör-ül-
-n-	boya-n-, tara-n-, süsle-n-, bak-ın-, yıka-n-, al-ın-
-Ik-	ay-ık-, gör-ük-
-ş-	gör-üş-, döv-üş-, at-ış-, bul-uş-
-ele-	silk-ele-, eş-ele-, ov-ala-, it-ele-, kov-ala-
-ştır-	serp-iştir-, ov-uştur-, kar-ıştır-, koş-uştur-
-kla-	tart-akla-, say-ıkla-, sür-ükle-, uyu-kla-, savsa-kla-
-A-	tık-a-
-I-	kaz-ı-, sür-ü-

Türkçede bazı ekler, birden çok işlevde karşımıza çıkar.

Yapım ekinin işlevi sorulduğunda bakmamız gereken "Sözcük neydi, ne oldu?" idi.

/I / eki, aşağıdaki örneklerde dört işlevde karşımıza çıkmaktadır:

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük "Göz yaşarması erişkinlerde gözyaşı kanalının tıkanıklığıyla ilgili olabilir." **cümlesindeki** "yaşarması" **sözcüğünde bulunan "-ar" ekiyle aynı işlevdedir?**

A) İçeriye beşer kişi alınması gerektiğini söyledi.
B) Yazarın bu son kitabında betimlemeler ağırlıkta.
C) Salonun önünde toplanan herkesi çıkardı.
D) Her sabah uyandığında aynı işleri yapardı.
E) Sararan yaprakları yine toprağa gömerdi.

YANIT: E

ÇÖZÜM: Öncüldeki "yaşarması" sözcüğünün kökü "yaş"tır yani isim köküdür ve bu sözcük "-ar" isimden fiil yapım eki almıştır. Aynı işlevdeki eki alan sözcük ise "sararan"dır, bu nedenle doğru seçenek E'dir.

"Yaş" isim kökü + "–ar(mak)" isimden fiil yapım eki,

E: "Sarı" isim kökü + "-ar(mak)" isimden fiil yapım eki,

A: "Beş" isim kökü + "–er" isimden isim yapım eki,

B: "Yaz(mak)" fiil kökü + "–ar" fiilden isim yapım eki,

C: "Çık(mak)" fiil kökü + "–ar(mak)" fiilden fiil yapım eki,

D: "Yap(mak)" fiil kökü + "–ar" geniş zaman eki + "-dı" hikâye

GÖVDE

➢ **En az bir yapım eki almış sözcüktür.**

Buna göre:

İsim kökü + isimden isim **yapım eki = İsim gövdesi**

Fiil kökü + fiilden isim **yapım eki = İsim gövdesi**

İsim kökü + isimden fiil **yapım eki = Fiil gövdesi**

Fiil kökü + fiilden fiil **yapım eki = Fiil gövdesi**

➢ **Gövdeden türemiş sözcük ise en az iki yapım eki almış sözcüktür.**

ÖRNEK SORU

Farklı tanımları olmakla birlikte çoğunlukla "olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı
I II III

olarak biçimlendirilmesi sanatı" şeklinde tanımlanan edebiyatın kökeni Arapça "edeb" kelimesidir.
IV V

Bu cümlede verilen altı çizili sözcüklerden hangisi gövde durumunda değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

YANIT: D

ÇÖZÜM: Gövde, en az bir yapım eki almış sözcüktür. Cümledeki IV numaralı "sanat" sözcüğü ise Arapçadan dilimize geçmiş, kök hâlindeki sözcüktür. Numaralanmış diğer sözcükler ise en az bir yapım eki aldıkları için gövde durumundadır: "tanı(mak)-m (fiilden isim yapım eki)", "bir (isim kökü)-lik (isimden isim yapım eki)", yaz (mak)-ı (fiilden isim yapım eki)-lı (isimden isim yapım eki)", "kök (isim kökü)-en (isimden isim yapım eki)"

Bir sözcüğe hem yapım hem çekim eki gelirse öncelik -istisna durumlar hariç- yapım ekinindir.

EKLENME SIRASI		
KÖK	**YAPIM / TÜRETME EKLERİ**	**ÇEKİM / İŞLETME EKLERİ**
su	-suz	-um
su	-suz-luk	-um
su	-la-	-dı-k
su	-la-n-dır-	-ıyor-sun
bil	-gi	ler
bil	-giç-lik	in
bil	-dir-	-ecek-iz
bil	-in-mez-lik	-i

EKLENME SIRASININ İSTİSNALARI		
KÖK	**ÇEKİM / İŞLETME EKLERİ**	**YAPIM / TÜRETME EKLERİ**
anne	**-m**	**-siz**
hala	**-m**	**-gil/lar**
on	**-da**	**-lık**
okul	**-da**	**-ki**
yap	**-ar**	**-ken**
boy	**-un**	**-ca**

SORU TİPİ

Türkçede bir sözcük çekimlendiğinde önce yapım eki, sonra çekim eki gelir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu duruma aykırı bir sözcük kullanılmıştır?

Belirli sözcüklerde karşımıza çıkan bir durum olduğu için "-siz, -gil/-lar, -lık-, -ken, -ki, -ca" eklerinden birini, çekim ekinden sonra almış bir sözcük aramalısın.

ÖRNEK SORU

Türkçede bir sözcük çekimlendiğinde önce yapım eki, sonra çekim eki gelir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu duruma aykırı bir sözcük kullanılmıştır?

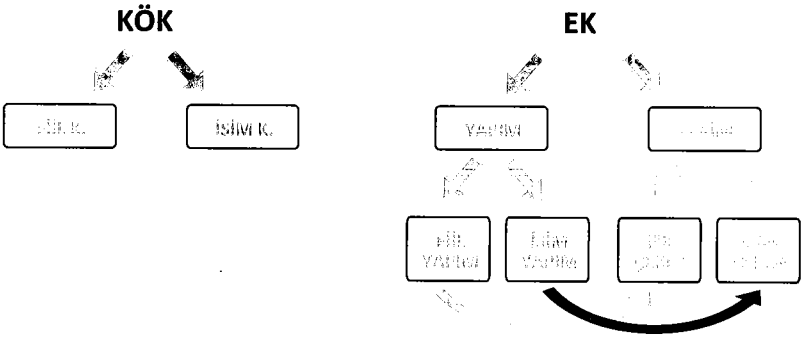
A) Biraz öncekiler bana tımarhanede gördüğüm delileri hatırlattı.
B) Küçük parmağım büyüklüğünde buz parçacıkları sarkıyordu.
C) Eski bahçedeki ıhlamur ağacının dallarına asmıştık dileklerimizi.
D) Bu dostluğu hazırlayan olayı ikisi de hiçbir zaman unutmadı.
E) Sıradan insanın edimini, işlevini silerseniz erdemini bilemezsiniz.

YANIT: C

ÇÖZÜM: C'deki "bahçe" sözcüğüne sırayla "-de" bulunma hâl eki yani çekim eki ve "-ki" sıfat türeten aitlik eki gelmiştir. Türkçede yapım ekleri, çekim eklerinden önce gelmesine rağmen bu sözcükte bu duruma aykırı bir kullanım görülmektedir.

ÇEKİM / İŞLETME EKLERİ

- **Sözcüklerin cümlede kullanılmasını sağlayan ve sözcükler arası** geçici ilişki **kuran eklerdir.**
- **Eklendiği sözcüğün anlamını, yapısını ve türünü** değiştirmez.
- **Sözlük ögesi** yapmaz.
- **Sözcüğü şekillendiren çekim ekleri, sözcüğün durum, sayı, kip ve kişi gibi gramer ilişkileri kurmasını sağlar.**
- Tür seçer **yani isim çekim ekleri, isim kök veya gövdesine; fiil çekim ekleri, fiil kök veya gövdesine gelir.**

FİİL KÖK VEYA GÖVDESİ + FİİL ÇEKİM EKLERİ

Bir hareketin, kılışın, oluşun veya durumun hangi kipte ve kim tarafından gerçekleştirildiğini bildiren eklerdir. Bunlar:

I. ZAMAN / KİP EKLERİ
II. KİŞİ / ŞAHIS EKLERİ
III. EK FİİL / EK EYLEM
IV. SORU EKİ MI

FİİL KÖK VEYA GÖVDESİ + FİİL ÇEKİM EKLERİ

- Yap(mak),yaptır(mak), yaptırıl(mak)
- Sev(mek), sevil(mek), sevin(mek)
- Süsle(mek), süslen(mek), süslet(mek)
- İncel(mek), incelt(mek)
- Yardım et(mek), yardımcı ol(mak)
- Göz at(mak), gözden düş(mek)
- Göresi gel(mek), başvur(mak), varsay(mak)

✚

I. ZAMAN / KİP EKLERİ

Fiilin/eylemin hangi zaman veya kipte gerçekleştiği bilgisini veren eklerdir.

II. KİŞİ / ŞAHIS EKLERİ

Fiilin/eylemin kim tarafından yapıldığı, öznenin kim olduğu bilgisini veren eklerdir.

I. ZAMAN / KİP EKLERİ

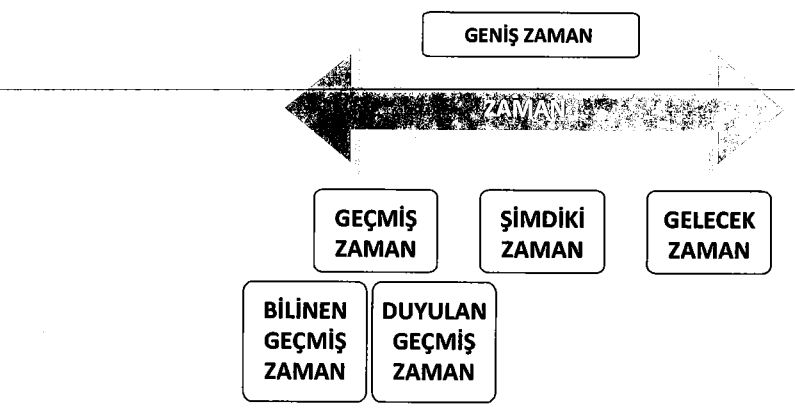
Fiilin/eylemin hangi zaman veya kipte gerçekleştiği bilgisini veren eklerdir.

KİP EKLERİ

Türkçede iki ana kip vardır:

A. HABER / BİLDİRME KİPLERİ	B. TASARLAMA / DİLEK KİPLERİ
Yapılmış, yapılmakta veya yapılacak olan işleri haber verme, bildirme niteliği taşıyan kiplerdir.	**Fiilin gerçekleşmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kiplerdir.**

A. HABER / BİLDİRME KİPLERİ

GEÇMİŞ ZAMAN

1. BİLİNEN / BELİRLİ / GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN

Fiilin, içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda bittiğini gösterir. Ya bu bitmişliğe konuşan tanık olmuştur ya da bu bitmişlik konuşanın kesin bilgisine dayanan zaman kalıbıdır.

Fiil + DI/DU + kişi / şahıs ekleri

Fiil / eylem		Belirli geçmiş zaman eki	Kişi eki
1. tekil (ben)	gel	-di	-m
2. tekil (sen)	koştur	-du	-n
3. tekil (o)	sula	-dı	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	-tı	-k
2. çoğul (siz)	vazgeç	-ti	-niz
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	-ti	-ler

2. DUYULAN / ÖĞRENİLEN / BELİRSİZ GEÇMİŞ ZAMAN

Fiilin, içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiği ancak konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyup öğrendiğini veya farkında olmadan işlediğini ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren zaman kalıbıdır.

Fiil kök veya gövdesi + mIş/mUş + kişi / şahıs ekleri

Fiil / eylem		Duyulan geçmiş zaman eki	Kişi eki
1. tekil (ben)	gel	-miş	-im
2. tekil (sen)	koştur	-muş	-sun
3. tekil (o)	sula	-mış	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	-mış	-ız
2. çoğul (siz)	vazgeç	-miş	-siniz
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	-miş	-ler

3. ŞİMDİKİ ZAMAN

Fiilin, içinde bulunan zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu bildiren zaman kalıbıdır.

Fiil kök veya gövdesi + yor + kişi / şahıs ekleri

Fiil kök veya gövdesi + mAktA+ kişi / şahıs ekleri

1. tekil (ben)	gel	-i-yor	-um
	gel	-mekte	-yim
2. tekil (sen)	koştur	-u-yor	-sun
	koştur	-makta	-sın
3. tekil (o)	sulu (ünlü daralması)	-yor	
	sula	-makta	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	-ı-yor	-uz
	gözden çıkart	-makta	-yız
2. çoğul (siz)	vazgeç	-i-yor	-sunuz
	vazgeç	-mekte	-siniz
3. çoğul (onlar)	teşekkür et (ünsüz yumuşaması)	-i-yor	-lar
	teşekkür et	-mekte	-ler

4. GELECEK ZAMAN

Fiilin, gelecekteki bir zaman diliminde mutlaka gerçekleşeceğini bildiren zaman kalıbıdır.

Fiil kök veya gövdesi + AcAk + kişi / şahıs ekleri

1. tekil (ben)	gel	-ecek	-im
2. tekil (sen)	koştur	-acak	-sın
3. tekil (o)	sula	-y-acak	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	-acak	-ız
2. çoğul (siz)	vazgeç	-ecek	-siniz
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	-ecek	-ler

5. GENİŞ ZAMAN

Fiilin, geçmişten geleceğe uzanan geniş bir zaman kesimini içine alan zaman kalıbıdır. Alışkanlık durumuna gelen, her zamanı karşılayan ve genellik taşıyan eylemler bu kipte aktarılır. Çünkü geniş zaman, zaman üstü bir anlatımdır. Bu nedenle "genel yargılar, kanunlar, kurallar, vecizeler, atasözleri" ifadesini, geniş zaman kipinde bulur.

Fiil kök veya gövdesi + r / ar / ur+ kişi / şahıs ekleri

1. tekil (ben)	gel	-ir	-im
2. tekil (sen)	koştur	-ur	-sun
3. tekil (o)	sula	-r	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	-ır	-ız
2. çoğul (siz)	vazgeç	-er	-siniz
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	-er	-ler

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Geniş zamanın olumsuzunda birinci kişilerde "r" sesi düşer "gelmem, gelmeyiz" şeklinde; ikinci ve üçüncü kişilerde "r" sesi, "z" sesine döner.

- "gelmezsin, gelmezsiniz, gelmez, gelmezler".

B. TASARLAMA / DİLEK KİPLERİ

Henüz gerçekleşmemiş olan ama gerçekleşmesi istek, emir, şart ve gereklilik şekillerinde tasarlanan kiplerdir. Bu kipler zaman anlamı taşımaz.

1. GEREKLİLİK KİPİ

Fiilin, yapılması gereğini bildiren kiptir.

Fiil kök veya gövdesi + malı + kişi / şahıs ekleri

	Fiil / eylem	Gereklilik kipi -malı / meli	Kişi eki
1. tekil (ben)	gel	-meli	-y-im
2. tekil (sen)	koştur	-malı	-sın
3. tekil (o)	sula	-malı	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	-malı	-y-ız
2. çoğul (siz)	vazgeç	-meli	-siniz
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	-meli	-ler

2. DİLEK / ŞART KİPİ

Şart kipi kuran -sa eki, temel cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan ve yalnız başına yargı bildirmeyen bir tasarlama kipidir: Elimdeki kitaba iyi çalışırsam (şart) dil bilgisi sorusu kaçırmam (temel cümle).

İstek kipi kuran -sa eki, bir istek bir dilek bildirir: Sınavda Türkçe sorularının tamamını yapsam.

Fiil kök veya gövdesi + sA + kişi / şahıs ekleri

	Fiil / eylem	Şart kipi (-sa/se)	Kişi eki
1. tekil (ben)	gel	-se	-m
2. tekil (sen)	koştur	-sa	-n
3. tekil (o)	sula	-sa	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	-sa	-k
2. çoğul (siz)	vazgeç	-se	-niz
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	-se	-ler

3. İSTEK KİPİ

Fiile istek, arzu, niyet anlamları veren bir tasarlama kipidir. Yapılan işin istendiğini veya o işe niyet edildiğini gösterir.

Fiil kök veya gövdesi + A + kişi / şahıs ekleri

	Fiil / eylem	İstek kipi -a/-e	Kişi eki
1. tekil (ben)	gel	**-e**	**-y-im**
2. tekil (sen)	koştur	**-a**	**-sın**
3. tekil (o)	sula	**-y-a**	
1. çoğul (biz)	gözden çıkart	**-a**	**-lım**
2. çoğul (siz)	vazgeç	**-e**	**-siniz**
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	**-e**	**-ler**

4. EMİR / BUYURU KİPİ

Yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden bir tasarlama kipidir. Emir (buyruk), karşı tarafı harekete geçirme anlamını verdiği için 1. tekil (ben) ve 1. çoğul (biz) emir çekimi yoktur. Birinci kişilerde "istek kipi" kullanılır.

Fiil kök veya gövdesi + kip eki= kişi / şahıs ekleri

	Fiil / eylem	kip eki= kişi / şahıs ekleri
1. tekil (ben)	Emir kipinin birinci tekil çekimi yoktur. İstek kipinin birinci tekil çekimi cümledeki bağlama göre hem istek hem emir bildirir.	
2. tekil (sen)	koştur	X
3. tekil (o)	sula	**-sın**
1. çoğul (biz)	Emir kipinin birinci çoğul çekimi yoktur. İstek kipinin birinci çoğul çekimi cümledeki bağlama göre hem istek hem emir bildirir.	
2. çoğul (siz)	vazgeç	**-in veya -iniz**
3. çoğul (onlar)	teşekkür et	**-sin- ler**

II. KİŞİ / ŞAHIS EKLERİ

Fiilin/eylemin kim tarafından yapıldığı, öznenin kim olduğu bilgisini veren eklerdir.

Belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, gereklilik kipi aşağıdaki kişi ekleriyle çekimlenir.			Belirli geçmiş zaman ve şart kipi aşağıdaki kişi ekleriyle çekimlenir.		
Ben	gelmiş	-im	Ben	geldi	-m
Sen	geliyor	-sun	Sen	gelse	-n
O	gelir		O	geldi	
Biz	gelecek	-iz	Biz	gelse	-k
Siz	gelmeli	-siniz	Siz	geldi	-niz
Onlar	gelmez	-ler	Onlar	gelse	-ler

İSİM ÇEKİM EKLERİ
I. ÇOKLUK EKİ
II. DURUM / HÂL EKLERİ
III. TAMLAMA EKLERİ
IV. VASITA EKİ
V. EŞİTLİK EKİ
VI. SORU EKİ MI
VII. EK FİİL / EK EYLEM
İSİM KÖK VEYA GÖVDESİ + İSİM ÇEKİM EKLERİ

I. ÇOKLUK EKİ

Türkçede sayı kategorisi hem +lAr çokluk ekiyle hem de sözdizimsel araçlarla (sayı sıfatı, belirsizlik sıfatı, ikileme) yapılır:

- Evleri gördün mü?
- İki ev almış.
- Birkaç ev dolaştım.
- Ev ev gezmiş.

+lAr çokluk eki cümleye genellik, abartma, alay, saygı, aile-topluluk bildirme gibi farklı anlamlar da katar:

- Sular kesildi. (genellik)
- Elektrikler geldi. (genellik)
- Ooo! Ahmet Beyler gelmiş. (saygı)
- Akşama Ahmetler gelecek. (aile)
- Yavrum, ateşler içinde yanıyor. (abartma)
- Seni dünyalar kadar seviyorum. (abartma)

BENİM HOCAM UYARIYOR

"-lar" eki isimlere gelirse çokluk eki, kip eki almış fiillere gelirse üçüncü çoğul kişi ekidir.

- İnsan**lar** (çokluk eki) geliyor**lar** (üçüncü çoğul kişi eki).

II. DURUM / HÂL EKLERİ

İsmin hâlleri ismin, diğer sözcüklerle bağlantısı sırasında ismin içinde bulunduğu durumlardır.

Hâl ekleri ismi; isimlere, edatlara ve özellikle fiillere bağlayarak birçok ilişki kurar:

	İsim	Durum/hâl eki	Fiil
İsmi, fiile bağlar:	Ankara	'ya	gidiyorum.
	Balkon	-da	oturacağız.
	Sen	-den	duydum.
İsmi, başka bir isme bağlar:	İsim	Durum/hâl eki	İsim
	can	-a	yakın
	iki	-de	bir
	göz	-den	uzak
İsmi, edata bağlar:	İsim	Durum/hâl eki	Edat
	o	-(n)a	göre
	çiçek	∅ (yalın hâl)	için
	sen	-den	başka

II. DURUM / HÂL EKLERİ	
YALIN / EKSİZ HÂL ∅ (eksiz hâl)	**İsmin hâl eklerinden hiçbirini almamış durumudur yani belirtme, yönelme, bulunma ve ayrılma eklerini almamış hâlidir.** ■ Yaşam, doğa, tepeler, evcil, kedim, köpeğiniz ... **Yalın durum çokluk ve iyelik eklerini alabilir:** ■ dağ, dağlar, dağımız. **Genellikle, söz içinde bir şey yapanı ya da yapılanı gösterir.** ■ **Taşø** camı kırdı. ■ Cama **taşø** attı. **Edatlarla birleşerek edat grubu oluşturur.** ■ Arkadaşım **çocukø gibi** davranıyor.

BELİRTME / YÜKLEME HÂLİ / İSMİN -İ HÂLİ -ı, -i, -u, -ü -yı, -yi, -yu, -yü -nı, -ni, -nu, -nü	**Cümlede, fiilin etkisi altında kalan ismin aldığı durumdur. İşi yüklenen veya cümlede belirtilen ismin durumudur.** ■ **Melike'yi** dün okulda gördüm. ■ **Dolapları** silip **her tarafı** düzenledi. ■ **Buzlu merdivenleri** çıktık.
YÖNELME / YAKLAŞMA HÂLİ / İSMİN -E HÂLİ -a, -e -ya, -ye -na, -ne	**Cümlede, fiilin yöneldiği veya yaklaştığı ismin durumudur.** ■ O, hâla **yüzüme** bakıyordu. ■ **Okula** gitmek için erkenden kalktı. ■ Tatil için **güneye** gitme planlarını erteledi. **Aşağıya** inen arkadaşının ardından seslendi. **Bu ek, ismi fiile amaç, sebep ilgisi ile bağlama, hareketin zamanını ve yerini bildirme gibi işlevlerde de kullanılır.** ■ **Akşama** size geliyorum. ■ Eser, **mart sonuna** tamamlanmış olacak. ■ **Dinlenmeye** geldiniz herhalde. ■ Şimdi **ayrıldığına** üzülüyorum. **Edatlarla birleşerek edat grubu oluşturur.** ■ Bugün **akşama kadar** ders çalışacağım. ■ **Sabaha karşı** bir arama geldi. ■ **Bahara doğru** hava çok güzeldi.
BULUNMA / KALMA HÂLİ / İSMİN -DE HÂLİ -da, -de -ta, -te	**Cümlede, fiilin yerini bildirme görevindeki ismin durumudur.** ■ **Pazarda** şeftali satardı. ■ **Ağacın altında** geceyi bekledim. ■ **Çeşme başında** şöyle konuşuyorlardı. **Bu ek; içinde bulunma, zaman bildirme, durum/tarz, süre gibi anlamlar katar.**
	■ **Bu hususta** benimle tartışma! ■ **Bayramda** görüşürüz. ■ **Geçenlerde** arkadaşımla buluşmuştum. ■ Sen bu parayı **yirmi senede** ödeyemezsin. ■ Kitabı **bir solukta** okudum.

AYRILMA / ÇIKMA / UZAKLAŞMA HÂLİ / İSMİN -DEN HÂLİ -dan, -den -tan, -ten	**İşin nereden kaynaklandığını gösteren ve genellikle uzaklaşma, ayrılma ve sebep ifade eden ismin durumudur.** ■ **Fabrikadan** yeni çıkmış, şuna bakın. ■ **Yeşil pencerenden** bir gül at bana. ■ **Toroslardan** ovaya inince, ova olabildiğince sessizdir. ■ **İleriden** sağa dönünüz. ■ **Eskiden** burada bir balıkçı kulübesi vardı. ■ **Sıcaktan** baygın düşmüş. ■ Kadın **yorgunluktan** bayıldı. **Edatlarla birleşerek edat grubu oluşturur.** ■ **Bir haftadan beri** sana mektup yazamadım. ■ **Bundan dolayı** derslerinde başarılı olamadığını söyledi.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Sözcüklerde karşımıza çıkan her "-da, -dan" eki hâl eki değildir. Eğer bu ekler, eklendiği sözcüklerin anlamlarını değiştiriyorsa ve sözcük yeni bir sözlük anlamı kazanıyorsa "-da, -dan" ekleri yapım/türetme eki işlevi kazanmıştır.

-DA eki: geçenlerde, sözde (güya), yüzde ve payda (matematik), aslında, hakkında vb. sözcüklerde yapım eki işlevindedir.

■ **Gözde** öğrencileri severim.
■ **Aslında** bunu ona söylemelisin.

-DAn eki: aniden, birden, yeniden, toptan, candan, çoktan vb. sözcüklerde yapım eki işlevindedir.

■ **Sıradan** insanlar değilsiniz.
■ **Candan** sevmelisiniz dostlarınızı.

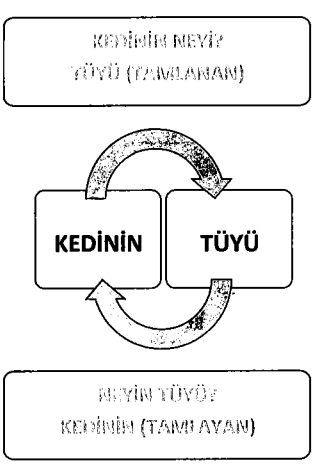
DURUM / HÂL EKLERİ İLE CÜMLENİN ÖGELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

İSMİN HÂLLERİ	HÂL EKLERİ	CÜMLEDE KURDUĞU ÖGELER
YALIN HÂL	∅ (eksiz hâl)	ÖZNE ■ Oraya **kim**ø gitmişti? ■ **Melike**ø okula koşarak gitti.
		BELİRTİSİZ NESNE ■ Orada **ne**ø yapıyordunuz? ■ Bize **çok güzel bir hediye**ø aldı.
		ZARF TÜMLECİ ■ İstasyona **nasıl**ø gidebilirim? ■ Resim yapmayı **çok**ø severim. ■ **Timsah**ø karada **hızlı**ø gidemez.
BELİRTME HÂLİ	-ı, -i, -u, -ü -yı, -yi, -yu, -yü -nı, -ni, -nu, -nü	BELİRTİLİ NESNE ■ **Neyi** sana getirecekmiş? ■ **Kâğıdı** yırttım. ■ Çocuğu uyuttu. ■ **Tatile gitmeyi** düşünüyorum. ■ **Bildiklerini** anlattı.
YÖNELME HÂLİ	-a, -e -ya, -ye -na, -ne	ZARF TÜMLECİ ■ **Yaza** adada buluşacağız. ■ **Haftaya** Adana'ya gideceğiz. ■ Sizinle **konuşmaya** geldim. ■ Yolu **tek başına** mı geldin? ■ **İki üç günlüğüne** izin aldı.
		DOLAYLI TÜMLEÇ ■ Hanımefendi **istasyona** yalnız gelmişti. ■ Bulutlar **kuzeye** akıyorlardı. ■ **Seninle yazışmaya** karar verdim. ■ Mektupları **çekmeceye** yerleştiriyordu.

BULUNMA HÂLİ	-da, -de -ta, -te	ZARF TÜMLEÇ a) **Gecede, gündüzde, yazda, kışta** hep seni anacak. b) **Gençliğinde** çok yakışıklı bir delikanlıymış. c) Konuşmayı **ayakta** dinledik. DOLAYLI TÜMLEÇ d) Dün **yolda** arkadaşımı gördüm. e) **Her şeyde** eksiklik vardı. f) **Bu konuda** şakası yoktur.
AYRILMA HÂLİ	-dan, -den -tan, -ten	ZARF TÜMLEÇ a) Hilekârın mumu **akşamdan** söner. b) **Eskiden** bir balıkçı kulübesi vardı. c) **Gürültüden** ders çalışamadım. DOLAYLI TÜMLEÇ d) O, yemeğini her gün **evden** getirir. e) Mehmet Ali **yokuştan** indi. f) **Aşağıdan** geliyordu köpek sesleri.

III. TAMLAMA EKİ

TAMLAMA

TAMLAYAN / İLGİ EKLERİ	TAMLANAN / İYELİK EKLERİ
-ın, -in, -un, -ün -nın, -nin, -nun, -nün	-ı, -i, -u, -ü -sı, -si, -su, -sü
İlgi hâli ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tabi bulunduğunu gösterir.	**İyelik ekleri, ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eder.**

TAMLAYAN	TAMLAYAN EKİ	TAMLANAN	TAMLANAN EKİ
perde	**-nin**	boy	-[illegible]
masa	**-nın**	ayak	-[illegible]
insan	**-ın**	iyi	-[illegible]
yol	**-un**	kenar	-[illegible]
sorular	**-ın**	seçenekler	-[illegible]
kuşlar	**-ın**	cıvıltı	-[illegible]

Konuşan, dinleyen, adı geçen olarak ve üçü teklik, üçü çokluk olmak üzere altı şahıs bulunduğuna göre iyelik ekleri bütün nesneleri temsil eden bu altı şahsı karşılıyor demektir. Şu hâlde iyelik ekleri bir nesnenin ben, sen, o, biz, siz, onlar şahıslarına ait olduğunu ifade etmek için o nesneyi karşılayan ismin sonuna getirilen eklerdir.

Tamlayan kişi zamiri olduğunda tamlayan ve tamlanan ekleri şöyledir.

TAMLAYAN Kişi zamiri		TAMLAYAN EKİ / İLGİ EKİ	TAMLANAN	TAMLANAN EKİ İYELİK EKİ	
I. tekil	Ben	-[illegible]	soru	-[illegible]	I. tekil kişi iyelik eki
II. tekil	Sen	-in	soru	-[illegible]	II. tekil kişi iyelik eki
III. tekil	O	-nun	soru	-su	III. tekil kişi iyelik eki
I. çoğul	Biz	-[illegible]	soru	-[illegible]	I. çoğul kişi iyelik eki
II. çoğul	Siz	-in	soru	-[illegible]	II. çoğul kişi iyelik eki
III. çoğul	Onlar	-ın	soru	-[illegible]	III. çoğul kişi iyelik eki

TAMLAYAN / İLGİ EKİ

Adları ve zamirleri iyelik eki almış başka bir ada bağlayarak onunla birlikte belirtili ad tamlamaları ve iyelik grupları kurar.

Belirtili ad tamlaması: Müge'nin köpek-i , köpek- in mama-sı vb.

İyelik grubu: Tamlayanı kişi zamiri olan belirtili isim tamlamalarıdır.

- o-nun köpeği, biz-im ev-imiz vb.

Zamirleri edatlara bağlayarak edat grupları oluşturur.

- benim için, senin kadar, onun gibi, sizin ile

+DAn eki, +nIn (ilgi/tamlayan) eki görevinde de kullanılabilir. Bu durumda yine çekim eki kabul edilir.

TAMLAYAN	TAMLAYAN EKİ	TAMLANAN	TAMLANAN EKİ
Aşağıdakiler	**-den** **-in**	**hangi**	**-si**
Sorular	**-dan** **-ın**	**bir**	**-i**
Programlar	**-dan** **-ın**	**iki**	**-si**

Adları başka bir ada bağlayarak belirtili veya belirtisiz ad tamlamaları kurar.

- **Belirtili ad tamlaması:** Kedi-nin mama-sı
- **Belirtisiz ad tamlaması:** Kedi mama-sı

İyelik eki almış sözcükler, tamlama kurmadan yani tamlayanı düşmüş şekilde de kullanılır.

- Bu iş **aklıma** yattı. (Akıl bana aittir.)
- **Sözlerinize** dikkat ediniz. (Sözler size aittir.)

Su ve ne sözcükleri, ilgi ve iyelik eki aldıklarında kaynaştırma ünsüzü "y"dir.

I. Baraj-ın su-y-u

II. su-y-un ne-y-i

III. ne-y-in su-y-u

Üçüncü çoğul kişi iyelik eki olan "-ları", tamlayanın çoğul olduğu durumlarda kullanılır.

I. "Yelda'nın kitaplarını getirdi." cümlesinde "kitapları" sözcüğünde "-lar" çokluk eki, "-ı" üçüncü tekil kişi iyelik ekidir. Çünkü burada sahip olunan fazladır. Başka bir ifadeyle tamlananın başına "onun" getirebilirsin.

II. "İki kardeş annelerini bekliyor." cümlesinde ise "anneleri" sözcüğündeki "-leri" eki, üçüncü çoğul iyelik ekidir. Çünkü burada iki kardeşin annesi tektir. Başka bir ifadeyle tamlananın başına "onların" getirebilirsin.

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde bulunan çekim ekleri diğerlerinden farklıdır?

A) Değerli yazarımız kitaplarını salona tek tek yerleştirdi.
B) Bahçemize diktiğim elma fidanlarını bu yıl aşılattım.
C) Şehrin tüm caddelerini tek tek gezdiler.
D) Okulun minik öğrencilerini bahçeye çıkardık.
E) Eski arabalarını sonunda satıp ondan kurtuldular.

YANIT: E

ÇÖZÜM: E'de "ondan kurtuldular" ifadesine göre araba tektir. O hâlde araba sözcüğündeki "-ları' eki, üçüncü çoğul iyelik ekidir, tamlayanı çoğul ama tamlananı tekildir. Fakat diğer seçeneklerde "kitap", "fidan", "cadde" ve "öğrenci" sözcüklerinin tamlayanı tekil ama tamlananı çoğuldur.

Tekil 3. şahıs iyelik ekiyle belirtme hâli ekini karıştırmayınız.

Evi buraya çok uzak.

"Kimin evi buraya çok uzak?" diye sorduğumuzda "Onun evi buraya çok uzak." cevabını alabiliyoruz. O hâlde bu cümlede "evi" sözcüğü, birine ait olma anlamı verdiği için iyelik ekidir.

Evi temizledim.

"Kimin evi temizledim?" şeklinde soramıyoruz ama "Neyi temizledim?" diye sorabiliyoruz demek ki burada "ev" yalnızca belirtiliyor.

Evinizi temizledim.

"Kimin evi?" diye sorduğumuzda "sizin" cevabını, "Neyi temizledim?" diye sorduğumuzda da "evinizi" cevabını alabiliyoruz. Demek ki "evinizi" sözcüğü hem iyelik hem belirtme eki almıştır.

Efsane, inandırıcılık iddiası olan ve genellikle olağanüstü olayları nesir dili ile anlatan halk edebiyatı anlatım
I II III IV
türüdür.
V

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin hangisi belirtme eki ile çekimlenmiştir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Bu bilgi, hem 2020 hem 2021 KPSS Lisans sınavlarında sorgulanmıştır.

Cümlede geçen "inandırıcılık iddiası", "nesir dili", "halk edebiyatı", "anlatım türü" söz gruplarının hepsi belirtisiz isim tamlamasıdır. İsim tamlamalarını sıfat tamlamalarından ayıran en önemli özellik tamlanan / iyelik ekidir. Bu nedenle "iddia-sı", "dil-i", "edebiyat-ı", "tür-ü" sözcükleri iyelik eki ile çekimlenmiştir. Ama "olağanüstü olaylar" bir sıfat tamlamasıdır ve bu tamlama "neyi anlatan" sorusunun yanıtıdır. O hâlde "olaylar" sözcüğü belirtme ekiyle çekimlenmiştir.

Bir sözcüğe 3. şahıs iyelik eklerinden sonra hâl eklerinden herhangi biri getirilirse bu iki ek arasında "n" kaynaştırma sesi türer. Bu durumda sözcük hem 2. şahsa hem de 3. şahsa ait olma anlamı taşır. Bu durum anlam belirsizliğine yol açar. Anlam belirsizliğini gidermek için tamlayan mutlaka yazılmalıdır.

"(Onun / Senin) Ceketini otobüste unuttum." cümlesinde anlam belirsizliği vardır. Bunun giderilmesi için "ceket" kime aitse cümlede belirtilmelidir:

Senin ceketini otobüste unuttum.

Onun ceketini otobüste unuttum.

BENİM HOCAM'DAN

"Canım ev", "güzelim araba" ifadelerindeki "canım ve "güzelim" sözcüklerinin aldığı "-im" eki, iyelik görevinin dışına çıkıp yapım eki işlevi kazanmıştır.

Eşitlik eki "+CE"; gibi, miktar, göre ve karşılaştırma/bakımından anlamlarında kullanıldığında çekim ekidir fakat bu ek, birçok kullanımıyla çekim eki olmaktan sıyrılıp yapım eki görevi üstlenmiştir.

Aptalca (bir davranış), bolca, büyükçe (bir kap), çokça, efendice, epeyce, genişçe, hoşça, kısaca, ayrıca, böylece, yalnızca, yavaşça, dostça, kolaycacık, topluca vb.

+CE eki, "tarafından"ın işlevini görmektedir: Bu yol devletçe (devlet tarafından) yapıldı.

ÖSYM, bu ekin cümleye kattığı anlamı ve bu eki almış sözcüğün isim, sıfat, zarf görevinde kullanılıp kullanılmadığını sormuştur.

- Bütün olanlara rağmen **korkakça** davranıyordu. (Benzerlik)
- **Gönlümce** bir arkadaş ararım kendime. (Uygunluk)
- **Yavaşça** kapıdan içeri süzüldü. (Durum)
- Bunları **evvelce** işitmiş değildim. (Zaman)
- **Aylarca** beklememize karşın gelmedi. (Süre)
- Sana bunu **yüzlerce** söylemiştim. (Miktar)
- Onun söyledikleri **sence** doğru mu? (Görüş)
- **Bilgice** biz onlardan üstünüz. (Karşılaştırma)

Fiildeki oluş ve kılışın hangi "vasıtayla" gerçekleştiğini bildirir. vasıta durumu eki, adı fiile bazı anlam ilişkileriyle bağlar:

- Kartonları **makasla** kesmelisin. (Araç)
- Akşamları **kardeşimle** top oynuyoruz. (Birliktelik)
- Oradan **hüzünle** ayrıldık. (Durum anlamı)
- Havaların **soğumasıyla** işimiz azaldı. (Sebep)
- Bahçede akasyalar açar **baharla**. (Zaman)

- **"MI" cümleye soru anlamı veren ektir.**
- **Hem isim hem fiil çekiminde karşımıza çıkan ortak bir çekim ekidir. Ekin "mı, mi, mu, mü" olmak üzere dört şekli vardır.**
- **Kendinden önceki ifadelere soru anlamı kattığı ve her zaman kendinden önceki ifadelerden ayrı yazıldığı için "edat" olarak da değerlendirilir.**
- **Soru ekinden önceki sözcük vurguludur.**

- ☑ Bugün soru çözdün mü?
- ☐ Bugün mü soru çözdün?
- ☐ Bugün soru mu çözdün?
- ☐ Bizimle gelir misiniz?
- ☐ Siz öğretmen misiniz?

Soru eki cümleye başka anlamlar da katar:

- ☐ Güzel mi güzel! (pekiştirme anlamı)
- ☐ Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız. (zaman anlamı)

Eklendiği cümleyi olumluluk-olumsuzluk bakımından etkileyebilir:

- ☐ Haber vermeden gitmek olur mu? (olmaz)
- ☐ İsteseniz onu yakalayamaz mısınız? (yakalarsınız)
- ☐ Ahmet okula geliyor mu (gelmiyor) ki bir şeyler öğrenebilsin.

Ek fiil "i(mek)", hem isim hem fiil çekiminde karşımıza çıkan ortak bir çekim ekidir.

Ek fiilin cümlede iki temel işlevi vardır: Birincisi, isim soylu sözcükleri cümlede yüklem, şart ve zarf görevinde kullanmak; ikincisi, kip eki almış fiillerin birleşik zaman çekimini, zarf-fiil çekimi ve bildirme çekimini yapmak.

	EK EYLEM	
		-di
İSİM		-miş
		-se
FİİL + KİP EKİ		-ken (yapım eki)
	Ne i-düğü belirsiz!	
	Ne ol-duğu belirsiz!	
	i-: olmak	

İsim soylu sözcükleri cümlede yüklem, şart ve zarf görevinde kullanmaktır.

İsim soylu sözcüklerin veya söz gruplarının üzerine getirilen "idi, imiş, idir" ek fiilleri, onların cümlede yüklem görevinde kullanılmasını sağlar:

- Film **güzeldi** (güzel + idi).
- Film **güzelmiş** (güzel+ imiş).
- Film **güzeldir** (güzel +dir).

Ek eylemin olumsuzu ise "değil" sözcüğü ile yapılır:

- Film / **güzel değildi (değil + idi). / güzel değilmiş (değil + imiş) / güzel değil (dir).**

Ek eylemin kişi çekimleri de şöyledir:

İsim		Ek eylemin belirli geçmiş zamanı	Kişi eki	İşlevi
1. tekil (ben)	öğretmen	İdi	-m.	Y
2. tekil (sen)	öğretmen	İdi	-n.	Ü
3. tekil (o)	öğretmen	İdi	.	K
1. çoğul (biz)	öğretmen	İdi	-k.	L
2. çoğul (siz)	öğretmen	İdi	-niz.	E
3. çoğul (onlar)	öğretmen	İdi	-ler.	M

İsim		Ek eylemin belirsiz geçmiş zamanı	Kişi eki	İşlevi
1. tekil (ben)	öğretmen	İmiş	-im.	Y
2. tekil (sen)	öğretmen	İmiş	-sin.	Ü
3. tekil (o)	öğretmen	İmiş	.	K
1. çoğul (biz)	öğretmen	İmiş	-iz.	L
2. çoğul (siz)	öğretmen	İmiş	-siniz.	E
3. çoğul (onlar)	öğretmen	İmiş	-ler.	M

İsim		Ek eylemin geniş zamanı Bildirme kipi	Kişi eki	İşlevi
1. tekil (ben)	öğretmen	(dir) (dirim)	-im.	Y
2. tekil (sen)	öğretmen	(dir) (dirsin)	-sin.	Ü
3. tekil (o)	öğretmen	(dir)	.	K
1. çoğul (biz)	öğretmen	(dir) (diriz)	-iz.	L
2. çoğul (siz)	öğretmen	(dir) (dirsiniz)	-siniz.	E
3. çoğul (onlar)	öğretmen	(dir)	-ler.	M

Bildirme kipi "-Dır" eki, ÖSYM'nin sorularında doğrudan "ek fiil" olarak sorgulanmıştır. Bildirme kipi "-Dır" eki, birinci ve ikinci kişi çekimlerinde düştüğüne, kişi eklerinin bildirme ekinin işlevini üstlendiğine dikkat ediniz.

İsim soylu sözcüklerin veya söz gruplarının üzerine getirilen "ise" ek fiili, onların cümlede şart görevinde kullanılmasını sağlar:

	İsim	Ek eylemin şartı	Kişi eki	İşlevi
1. tekil (ben)	öğretmen	İse	-m...	
2. tekil (sen)	öğretmen	İse	-n...	Ş
3. tekil (o)	öğretmen	İse	...	A
1. çoğul (biz)	öğretmen	İse	-k...	R
2. çoğul (siz)	öğretmen	İse	-niz...	T
3. çoğul (onlar)	öğretmen	İse	-ler...	

İsim soylu sözcüklerin veya söz gruplarının üzerine getirilen "iken" ek fiili, onların cümlede zarf görevinde kullanılmasını sağlar:

	İsim	Ek eylemin şartı	İşlevi
1. tekil (ben)	öğretmen	İken...	Z
2. tekil (sen)	öğretmen	İken...	
3. tekil (o)	öğretmen	İken...	A
1. çoğul (biz)	öğretmen	İken...	R
2. çoğul (siz)	öğretmen	İken...	
3. çoğul (onlar)	öğretmen	İken...	F

BENİM HOCAM UYARIYOR!

İsimlere veya kip eki almış fiillere gelen "idi, imiş, ise, iken, idir" ek fiil ekleri kendinden önceki sözcükle bitişik yazıldığında "i" ünlüsü düşer. Bu da bir ünlü düşmesidir.

- Güzel idi > Güzel-di
- Gelir idi > Gelir-di

EK FİİLİN İKİNCİ İŞLEVİ

Kip eki almış fiillerin birleşik zaman çekimini, zarf-fiil çekimi ve bildirme çekimini yapmak

Kip eki almış fiillerin üzerine "idi, imiş, ise" tarz kipleri getirilirse sırayla "hikâye, rivayet (söylenti), şart" olmak üzere birleşik zamanlı fiiller yapılır.

FİİL + KİP EKİ	TARZ KİPİ	BİRLEŞİK ZAMANLI/ÇEKİMLİ FİİL	
Gelmiş	idi	gelmişti	duyulan geçmiş zamanın hikâyesi
	imiş	gelmişmiş	duyulan geçmiş zamanın rivayeti
	ise	gelmişse	duyulan geçmiş zamanın şartı
Geldi	idi	geldiydi	belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi
	imiş	yok	
	ise	geldiyse	belirsiz geçmiş zamanın şartı
Geliyor	idi	geliyordu	şimdiki zamanın hikâyesi
	imiş	geliyormuş	şimdiki zamanın rivayeti
	ise	geliyorsa	şimdiki zamanın şartı
Gelecek	idi	gelecekti	gelecek zamanın hikâyesi
	imiş	gelecekmiş	gelecek zamanın rivayeti
	ise	gelecekse	gelecek zamanın şartı
Gelir Gelmez	idi	gelirdi	geniş zamanın hikâyesi
	imiş	gelirmiş	geniş zamanın rivayeti
	ise	gelirse	geniş zamanın şartı
Gelmeli	idi	gelmeliydi	gereklilik kipinin hikâyesi
	imiş	gelmeliymiş	gereklilik kipinin rivayeti
	ise	gelmeliyse	gereklilik kipinin şartı
Gelse	idi	gelseydi	şart kipinin hikâyesi
	imiş	gelseymiş	şart kipinin rivayeti
	ise	yok	
Gele	idi	geleydi	istek kipinin hikâyesi
	imiş	geleymiş	istek kipinin rivayeti
	ise	yok	

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Kip eki almış fiillerin üzerine "-dır" bildirme kipi getirilirse bu ek, cümleye kesinlik veya olasılık anlamı katar ama "-dır" eki, asla birleşik çekimli / zamanlı fiil yapmaz.

- Gelmiştir, geliyordur, gelmelidir vb.
- Sınav ertelen-miş-tir. (kesinlik)
- Beni bekli-yor-dur. (olasılık)

Kip eki almış fiillerin üzerine getirilen "-ken" eki, zarf-fiil ekidir. Zarf-fiil ekleri de fiilden isim yapma eki olduğu için de bu ek yapım ekidir.

- Gelmişken, geliyorken, gelirken, gelecekken vb.
- Buraya kadar gelmişken şurayı da temizleyelim.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek eylem, diğerlerinden farklı işlevde kullanılmıştır?

A) Son yıllarda bizde gelişen sanat dallarından biri de tiyatrodur.
B) Ta uzaklarda çakan ışıklar şimşek değil, top alevleriydi.
C) Konuşmak ihtiyaç olabilir ama susmak sanattır.
D) Artçıları toplamak için o gece orada kalacaktık.
E) Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'nın başımarıdır.

Soruda "ek eylemin işlevi" sorulduğunda ek fiilin geldiği sözcüğün türüne (isim ve fiil olup olmadığına) bakılır. D'deki cümlede ek fiil, kip eki almış fiile -"kal-acak-tı-k (gelecek zamanın hikâyesi)"- gelirken diğer seçeneklerde ek fiil, isim soylu söz veya söz gruplarına gelmiştir.

A. İSİM ÇEKİM EKLERİNİN SIRALANMASI

			HÂL EKİ
ev	**-ler**	**-im**	**-i**
		-in	**-e**
		-i	**-de**
		-imiz	**-den**
		-iniz	

			İLGİ EKİ
ev	**-ler**	**-im**	**-in**
		-in	**-nin**
		-i	
		-imiz	
		-iniz	

Türkçede aynı türden iki ek üst üste gelmez.

- İstisna: kim-i-si, bir-i-si

Gel	**-miş**	**-im**
	-iyor	**-sun**
	-meli	**-yiz**

FİİL	KİP EKİ	EK EYLEM	KİŞİ EKİ
Gel	**-miş**	**İdi**	**-k**
	-iyor	**İmiş**	**-sun**
	-meli	**ise**	**-niz**

Üçüncü çoğul kişi ile yapılan birleşik zamanlı çekimlerde "-lar" kişi eki ek eylemden önce gelir:

- Gel-miş-ler-di
- Gel-ir-ler-miş
- Gel-mez-ler-se

Sözcüğün kökü, türü, aldığı ek, cümledeki görevi bağlama göre değerlendirilmelidir. Yani **eklerin ve dil bilgisi ögelerinin hangi işlev için kullanıldığını belirlemede "bağlam" en önemli ölçüdür.**

- Benim giyimim çok beğeniliyor.
  Ben-im (ilgi/tamlayan eki) giy-im (fiilden isim yapma eki) -im (iyelik/tamlanan eki)

- Bundan eminim.
  (Ben) emin-im (ek fiilin geniş zamanının birinci tekil kişi eki)

- Yarın gelirim.
  (Ben) gelir-im (geniş zamanın birinci tekil kişi eki)

...altı çizili sözcüklerden hangisi hem yapım hem çekim eki almıştır?

Sebzeleri bol suyla haşlamak yerine az suda, düşük sıcaklıkta, buharda veya kendi suyu ile sote ederek pişirin.
I II III

Kızartmalardan ise uzak durun. Sebzelerdeki yağda çözünen A, D, E, K vitaminlerinden faydalanmak için
IV V

sebzeleri sızma zeytinyağı ile birlikte tüketin.

Bu parçada altı çizili sözcüklerden hangisi hem yapım hem çekim eki almıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Yanıt: B

II numaralı "sıcaklıkta" sözcüğü, hem "-lık" isimden isim yapım eki hem de "-ta" bulunma hâl eki almıştır.

I ve V numaralı sözcükler yalnızca çekim ekleri, III ve IV numaralı sözcükler ise yalnızca yapım eki almıştır.

SORU KÖKÜ: Bu parçada altı çizili ...lerden hangisi .../ ...ötekilerden farklıdır?

BASİT (KÖK HÂLİNDE) SÖZCÜK	TÜREMİŞ (GÖVDE HÂLİNDE) SÖZCÜK	BİRLEŞİK SÖZCÜK
Sözcüğün yapım eki almamış hâlidir.	Sözcüğün en az bir yapım eki almış hâlidir.	Yeni bir kavramı karşılamak üzere iki ya da daha çok sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu yeni sözcüğün hâlidir.
söz	**...lük**	**... başı**
	...cük	**ata...**
	...le (mek)	**...götürmez**
	...le-ş (mek)	**ön ...**
	...le-ş-me	**... gelimi**
...(mak)	**...ı**	**... boz**
	...m	**servet ...**
	...ıcı	**...adurmak**
	...tır (mak)	**...sat**

Çekim eki, sözcüğün yapısını değiştirmez.		
sözümü	sözlüğü	sözleşmeyi
sözleri	sözleşmeyi	sözleşme
yaptınız	yapısı	yapısı
yapıyorduk	yaptırdılar	yapıyordu

Yapım eki, eklendiği sözcüğün anlamını değiştirip kökten yeni sözcükler türettiği için sözcüğün yapısını da değiştirir. Bu nedenle yapım eki almamış sözcükler kök hâlindedir yani basit yapılıdır.

- Ağaçlar, gidiyordunuz, ellerimize, saçlarınızı, boyayacaktınız, severmişsin, onları, herkese,sizlere, güveniyorum vb.

NOT

Kök-ek ilişkisi kaybolan sözcükler, basit yapılı kabul edilir: barış- , güreş- vb.

Sözcüğün en az bir yapım eki almış hâlidir.

- Savcı, yavrucağız, akılcı, kısacık, sözde (güya), ışık, annemgil, Türkçe, birinci, üçer, ikiz, boyalı, sessiz, boyunluk, sarımsı, mavimtırak; gelenek, görev, tutam, basamak, suskun, alıcı, bilgelik, düzensizlik, sinsilik; kana-, sivril-, horla-, birik-, benimse-, daral-; içir-, kestir-, soğut-, ayık-, taran-, koşuştur-, buluş- vb.

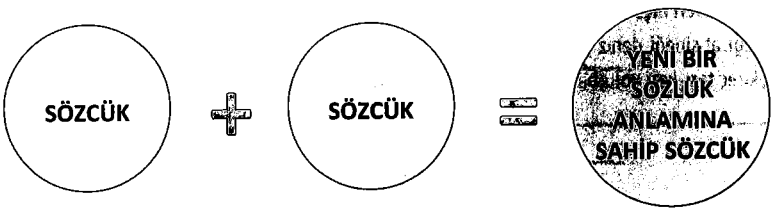
NOT

Eylemsi / fiilimsi ekleri fiilden isim yapım ekleridir. Bu nedenle eylemsi eki almış sözcükler de yapıca türemiştir: yapan, yapıp, yapmadan, yapınca, yapmak, yapması, yaptıkça, yapası, yaparak vb.

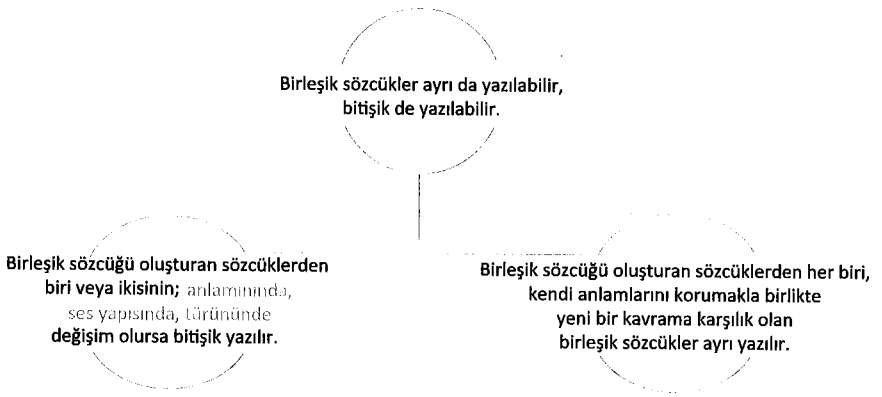
NOT

Türkçede tartışmalı eklerden biri "-ma/-me" olumsuzluk ekidir. Bazı Türkologlar her fiile geldiği için bu eki "çekim eki" kabul etmekte, bazıları fiile olumsuzluk anlamı kattığı için "fiilden fiil yapım eki" kabul etmektedir. Ara eklerden biri olan olumsuzluk ekiyle ilgili bir soruda "soruda istenene göre hareket etmenizi" öneririm.

Bir sözcük grubu yapısındaki her birleşik kelime, birleşiği oluşturan sözlerin kendi anlamları dışında yeni ve bağımsız birer sözlük anlamı kazanmıştır.

palaz; kaz, ördek, güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumudur. O hâlde "kuşpalazı" kuş yavrusudur ve bu söz grubu birleşik bir sözcük değil, sıradan bir söz grubudur. Fakat "kuşpalazı"; çoğunlukla çocuklarda görülen, burun, boğaz, yutak çeperine yerleşen mikropların yol açtığı bulaşıcı hastalıktır. Görüldüğü üzere "kuş" ve "palaz" sözcükleri kendi anlamları dışında yeni bir sözlük anlamı kazanmıştır, bu nedenle de "kuşpalazı" sözcüğü, yapı bakımından "birleşik sözcük"tür.

BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

I. Birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerden biri veya ikisinin ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradığında bitişik yazılır.

- Ünlü düşmesi: birbiri (< biri biri), kaynana (< kayın ana), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için)
- Hece düşmesi: pazartesi (< pazar ertesi)
- Ünsüz türemesi: hissetmek (< his + etmek), zannetmek (< zan + etmek), hallolmak (< hal + olmak)
- Ünsüz yumuşaması(değişimi): darbetmek (darp + etmek) , hamdetmek (hamt + etmek)

NOT

Herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır: alt etmek, arz etmek, azat etmek, dans etmek, el etmek, göç etmek, ilan etmek, kabul etmek, kul etmek, not etmek, oyun etmek, söz etmek, terk etmek, var olmak, yok etmek, sağ olmak vb.

II. Sözcüklerden her ikisi veya ikincisi, anlam değişmesine uğradığında bitişik yazılır.

Bitki adları: aslanağzı, civanperçemi, keçiboynuzu, akşamsefası, camgüzeli, ayşekadın (fasulye)

Hayvan adları: yalıçapkını (kuş), karadul (örümcek), danaburnu (böcek)

Renk adları: baklaçiçeği, balköpüğü, camgöbeği, fildişi, gülkurusu, kavuniçi, vişneçürüğü, yavruağzı vb.

NOT

Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır: köpek balığı, muhabbet kuşu, cırcır böceği, at sineği, deniz yılanı, Ankara keçisi, fındık faresi, bal arısı, Ankara kedisi, eğrelti otu, güzelavrat otu, avize ağacı, dağ elması, Antep fıstığı, kireç taşı, keçi yolu, baş ağrısı (hastalık), dil bilgisi, çiğ köfte, gök taşı vb.

III. Sözcüklerden her ikisi veya biri çekimli fiil (emir kipi, belirli geçmiş zaman kipi, geniş zaman kipi ile çekimlenmiş) olduğunda bitişik yazılır.

al (fiil) + beni (isim) = albeni (isim)

Emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik sözcükler: albeni, ateşkes, unutmabeni; çekyat, kapkaç, örtbas, tutkal, veryansın, yapboz, yazboz vb.

papaz (isim) + kaçtı (fiil) = papazkaçtı (isim)

Belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik sözcükler: albastı, çıtkırıldım, gecekondu, hünkârbeğendi, imambayıldı, mirasyedi, şıpsevdi; dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti, vb.

biçer (fiil) + döver (fiil) = biçerdöver (isim)

Geniş zaman ekleriyle kurulan birleşik sözcükler: göçerkonar, kazaratar, konargöçer, okuryazar, uyurgezer, yanardöner, yüzergezer

IV. Sözcüklerden ikincisi sıfat-fiil (-an, -mez, -ar, -mış) olduğunda bitişik yazılır.

Cankurtaran, çöpçatan, dalgakıran, gökdelen; barışsever, basınçölçer,; değerbilmez, etyemez, kadirbilmez, karıncaezmez, külyutmaz, tanrıtanımaz, varyemez; çokbilmiş, güngörmüş vb.

NOT

Sözcüklerden birincisi sıfat-fiil (-an, -mez, -ar, -mış) olduğunda ayrı yazılır: bakar kör, çalar saat, çıkar yol, döner sermaye, yazar kasa, yeter sayı; çıkmaz sokak, geçmez akçe, görünmez kaza, tükenmez kalem; akan yıldız, uçan daire vb.

V. -a, -e, -ı, -i, -u, -ü zarf-fiil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak fiilleriyle yapılan tasvirî / kurallı fiiller bitişik yazılır.

Düşünebilmek, sevebilmek (sevememek); alıvermek, gülüvermek; uyuyakalmak, gidedurmak, yazadurmak; çıkagelmek, sürgelmek; düşyazmak, ölyazmak vb.

2019 KPSS LİSANS BENZER SORU

Yaşamda hiçbir şey insandan daha kıymetli değil. Ben de hayatımın bir döneminde birlikte yürüdüğüm, yollar katettiğim insanlara hep saygı duydum. Yürüyüşümde bana ettikleri eşlikten dolayı sadece teşekkür edebilirim.

Bu parçadaki sözcüklerle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) "yaşamda" sözcüğünde birden fazla yapım eki vardır.
B) "hayatımın" sözcüğünde birden fazla çekim eki vardır.
C) "katettiğim" sözcüğü birleşik sözcükten türemiştir.
D) "yürüyüşümde" sözcüğünde yapım eki ile çekim eki bir arada kullanılmıştır.
E) "eşlikte" sözcüğü fiilden isim yapım eki almıştır.

Yanıt: E

Çözüm: "Eşlikte" sözcüğünün kökü isim kökü olan "eş"tir. Bu sözcük sırayla "-lik" isimden isim yapım eki ile "-ten" çıkma hâl eki almıştır.

HAYDİ, SIRA SENDE!

Bu etkinlik 2019 KPSS'deki gibi bir sorunun çözümünde işinize yarayacaktır.

Aşağıda verilen cümlelerde yer alan parçalarla ilgili yapılan açıklamalar doğruysa yanlarına boş bırakmayınız, yanlışsa (Y) yazınız.

Asırlardır anlatılagelen alışılmadık hava olayları arasında hayvan, balık ya da diğer cisimleri içeren yağışlar en ilgincidir.

Sözcük	Sözcükle ilgili seçeneklerde karşınıza çıkabilecek yargılar	D/Y
asırlardır	Bildirme kipi zarf yapma görevinde kullanılmıştır.	
anlatılagelen	Birleşik sözcükten türemiştir.	
alışılmadık	Belirli geçmiş zamanla çekimlenmiş fiildir.	
olayları	Hem çokluk hem belirtme eki almıştır.	
arasında	Fiil kökünden türemiş isimdir.	
cisimleri	Hem çokluk hem iyelik eki almıştır.	
içeren	Farklı türde yapım ekleri almıştır.	
yağışlar	Hem yapım hem çekim eki almıştır.	
ilgincidir	Ek eylemin geniş zamanıyla çekimlenmiştir.	

Özgün resimler, yeniden canlandırmanın hiçbir zaman olamayacağı ölçüde sessiz ve dingindir. Çünkü özgün resimde sessizlik ve dinginlik asıl malzemenin, boyanın içine sinmiştir; insan boyada ressamın, resmi yaptığı andaki hareketlerinin izlerini görebilir.

Sözcük	Sözcükle ilgili seçeneklerde karşınıza çıkabilecek yargılar	D/Y
özgün	Birden çok yapım eki almıştır.	
yeniden	Çıkma hâl eki almıştır.	
canlandırmanın	Birden çok yapım eki almıştır.	
olamayacağı	Birleşik sözcükten türemiş eylemsidir.	
ölçüde	Yalnızca bulunma hâl eki almıştır.	
dingindir	Hem yapım hem çekim eki almıştır.	
sessizlik	Aynı işlevde yapım ekleri almıştır.	
malzemenin	Hem isim-fiil hem ilgi eki almıştır.	
boyanın	Sesteş kök olup ilgi eki almıştır.	
içine	Birden çok çekim eki almış sesteş köktür.	
sinmiştir	Belirsiz geçmiş zaman ile bildirme eki almıştır.	
resmi	Üçüncü teklik iyelik eki almıştır.	
andaki	Yapım eki ile çekim eki bir arada kullanılmıştır.	
hareketlerinin	Hem tamlayan hem tamlanan eki almıştır.	
görebilir	Birleşik yapılı çekimli fiildir.	

ŞİMDİ SIRA BENDE

Asırlardır anlatılagelen alışılmadık hava olayları arasında hayvan, balık ya da diğer cisimleri içeren yağışlar en ilgincidir.		
Sözcük	Sözcükle ilgili seçeneklerde karşınıza çıkabilecek yargılar	D/Y
asırlardır	Bildirme kipi zarf yapma görevinde kullanılmıştır.	D
anlatılagelen	Birleşik sözcükten türemiştir.	D
alışılmadık	Belirli geçmiş zamanla çekimlenmiş fiildir.	Y
olayları	Hem çokluk hem belirtme eki almıştır.	Y
arasında	Fiil kökünden türemiş isimdir.	Y
cisimleri	Hem çokluk hem iyelik eki almıştır.	Y
içeren	Farklı türde yapım ekleri almıştır.	D
yağışlar	Hem yapım hem çekim eki almıştır.	D
ilgincidir	Ek eylemin geniş zamanıyla çekimlenmiştir.	D

Sözcük	Sözcüğün ayrıntılı çözümü
asırlardır	Asır (isim kökü)-lar (çokluk eki) -dır (isimden isim yapım eki) Günlerdir, aylardır vb. sözcüklerinde bildirme eki zarf yapma işlevindedir.
anlatılagelen	Anla-t (fiilden fiil yapım eki) -ıl (fiilden fiil yapım eki) -agel (tasviri fiil)-en (sıfat-fiil/fiilden isim yapma) eki. Sözcük birleşik sözcükten türemiştir.
alışılmadık	Alış-ıl (fiilden fiil yapım eki)-ma(olumsuzluk eki) -dık (fiilden isim yapım eki /sıfat-fiil eki). Hava olaylarını nitelediği için sıfat-fiildir.
olayları	Ol -ay (fiilden isim yapım eki) -lar (çokluk eki)-ı (üçüncü tekil iyelik eki). Hava olayları belirtisiz isim tamlamasıdır.
arasında	Ara (isim kökü) -sı (üçüncü tekil iyelik eki) -n (yardımcı ünsüz) -da (bulunma hâl eki).
cisimleri	Cisim (isim kökü)-ler (çokluk eki)-i (belirtme hâl eki). "Neyi içeren?" sorusunun cevabıdır.
içeren	İç (isim kökü) -er (isimden fiil yapım eki) -en (fiilden isim yapma eki / sıfat-fiil eki).
yağışlar	Yağ (fiil kökü) -ış (fiilden isim yapım eki)-lar (çokluk eki).
ilgincidir.	İlgi (isim kökü) -nç (isimden isim yapım eki)-i(üçüncü tekil iyelik eki)-dir(bildirme kipi/ek eylemin geniş zaman üçüncü teklik çekimi).

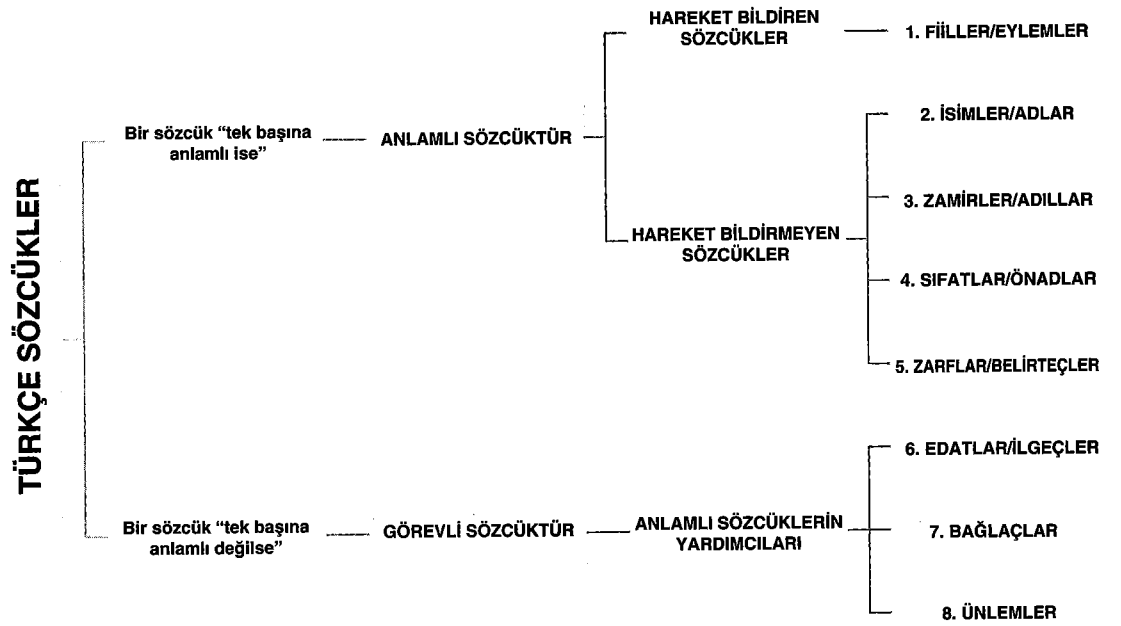
Özgün resimler, yeniden canlandırmanın hiçbir zaman olamayacağı ölçüde sessiz ve dingindir. Çünkü özgün resimde sessizlik ve dinginlik asıl malzemenin, boyanın içine sinmiştir; insan boyada ressamın, resmi yaptığı andaki hareketlerinin izlerini görebilir.

Sözcük	Sözcükle ilgili seçeneklerde karşınıza çıkabilecek yargılar	D/Y
özgün	Birden çok yapım eki almıştır.	Y
yeniden	Çıkma hâl eki almıştır.	Y
canlandırmanın	Birden çok yapım eki almıştır.	D
olamayacağı	Birleşik sözcükten türemiş eylemsidir.	D
ölçüde	Yalnızca bulunma hâl eki almıştır.	Y
dingindir	Hem yapım hem çekim eki almıştır.	D
sessizlik	Aynı işlevde yapım ekleri almıştır.	D
malzemenin	Hem isim-fiil hem ilgi eki almıştır.	Y
boyanın	Sesteş kök olup ilgi eki almıştır.	Y
içine	Birden çok çekim eki almış sesteş köktür.	D
sinmiştir	Belirsiz geçmiş zaman ile bildirme eki almıştır.	D
resmi	Üçüncü teklik iyelik eki almıştır.	Y
andaki	Yapım eki ile çekim eki bir arada kullanılmıştır.	D
hareketlerinin	Hem tamlayan hem tamlanan eki almıştır.	D
görebilir	Birleşik yapılı çekimli fiildir.	D

Sözcük	Sözcüğün yapım ekleri
özgün	Öz (isim kökü) –gün(isimden isim yapım eki).
yeniden	Yeni (isim kökü) -den (isimden isim yapım eki). Yeniden durum zarfıdır.
canlandırmanın	Can (isim kökü) -lan (isimden fiil yapım eki) -dır(fiilden fiil yapım eki) -ma (fiilden isim yapım eki / isim-fiil eki)-nın (ilgi/tamlayan eki).
olamayacağı	Ol (fiil kökü)-a (zarf-fiil/yeterliğin olumsuzu)-ma (olumsuzluk eki)-acak (fiilden isim yapım eki/ sıfat-fiil eki)-ı (üçüncü teklik iyelik eki).
ölçüde	Ölç (fiil kökü) -ü (fiilden isim yapım eki)-de (bulunma hâl eki).
dingindir	Din (fiil kökü) -gin (fiilden isim yapım eki)-dir(bildirme kipi).
sessizlik	Ses (isim kökü) -siz (isimden isim yapım eki) –lik (isimden isim yapım eki).
malzemenin	Malzeme (isim kökü)-nin (ilgi/tamlayan eki).
boyanın	Boya (kökteş/ortak kök olup isim köküdür) -nın (ilgi/tamlayan eki).
içine	İç (sesteş kök olup isim köküdür)-i(üçüncü teklik iyelik eki) -n (yardımcı ünsüz) -e (yönelme hâl eki).
sinmiştir	Sin (fiil kökü) -miş (belirsiz geçmiş zaman eki)-tir(bildirme eki).
resmi	Resim (isim kökü)-i (belirtme hâl eki). Neyi yaptığı, sorusunun cevabıdır.
andaki	An (isim kökü) -da(bulunma hâl eki) -ki (aitlik eki/isimden isim yapım eki).
hareketlerinin	Hareket (isim kökü)-ler (çokluk eki) -i(üçüncü teklik iyelik eki/tamlanan eki)-nin (ilgi/tamlayan eki)
görebilir	Gör (fiil kökü)-abil (yeterlik kurallı tasviri fiili)-ir(geniş zaman üçüncü teklik çekimi).

1. SÖZCÜK TÜRLERİ

Birbirleriyle anlamlı veya görevli en küçük birlikler sözcüklerdir. Sözcüklerin birleşmesinden anlamlı veya görevli kelime grupları ve cümleler ortaya çıkar. Cümlelerin birleşmesinden de metinler, söz ve dil oluşur.

HAREKET BİLDİRMEYEN ANLAMLI SÖZCÜKLER

Türkçede bir sözcük tek başına anlamlı olup hareket bildirmiyorsa "isim, zamir, sıfat veya zarf"tır. İsimler ve zamirler varlıkları karşılayan sözcükler iken sıfat ve zarflar niteleyici sözcüklerdir. Sözcüğün hangi görevde kullanıldığını belirleyen de onun diğer sözcüklerle olan bağlantısıdır.

BİR SÖZCÜK TEK BAŞINA ANLAMLI VE HAREKET BİLDİRMİYORSA

YA BİR VARLIĞI KARŞILAR		YA NİTELEYİCİDİR	
VARLIĞI KALICI OLARAK KARŞILIYORSA	VARLIĞI GEÇİCİ OLARAK KARŞILIYORSA	VARLIĞI NİTELİYORSA	EYLEMLERİ VE EYLEMSİLERİ NİTELİYORSA
İSİMDİR	ZAMİRDİR	SIFATTIR	ZARFTIR

Sözcükler "anlamlı" ve "görevli" olmak üzere ikiye ayrılır. Bir nesneye ad olan ya da bir hareketi karşılayan sözcükler "anlamlı sözcükler", tek başına anlamlı olmayan ama türlü dil bilgisel işlevleri olan sözcükler de "görevli sözcükler"dir.

Buna göre, aşağıdaki atasözlerinin hangisinde görevli sözcük vardır?

A) Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?
B) Başını acemi berbere teslim eden cebinden pamuğu eksik etmez.
C) İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.
D) Ayağa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.
E) Tatsız aşa su neylesin, akılsız başa söz neylesin!

ÇÖZÜM: A seçeneğinde atasözünde "ki" bağlacı kullanılmıştır. "Ki" tek başına anlamı olmayan görevli sözcüklerdendir.

Yanıt: A

İsimler (adlar); tek başına anlamı olan, hareket bildirmeyen, varlığı **kalıcı** olarak karşılayan sözcüklerdir.

Hava, su, çiçek, kedi, doğa, ağaç, yağmur, salıncak, müzik, ses, hayat, sevgi; Türkiye Cumhuriyeti, İstiklal Marşı, Mustafa Kemal Atatürk, Ankara, Bilge Kağan Anıtı, Yunus Emre vb.

İsimler, kendi çekim ekleri ile anlamca ilişkilidirler.

1. Çokluk "+lar" : Çiçekler hayatı renklendirir.

2. Tamlayan "+nın/ın": Çiçeklerin insanlar üzerinde çok önemli etkileri vardır.

3. Tamlanan "+I/+sI": Nilüfer **çiçeği** yeniden hayata gelmeyi temsil ediyormuş.

4. Hâl ekleri

- Belirtme eki "+(y)I": Çiçekleri dünyadaki en önemli üreticiler olarak tanımlayabiliriz.

- Yönelme eki "+(y)A": Çiçeklere verilen su miktarı önemlidir.

- Bulunma eki "+DA": Çiçeklerde bulunan polen böceklerin besinidir.

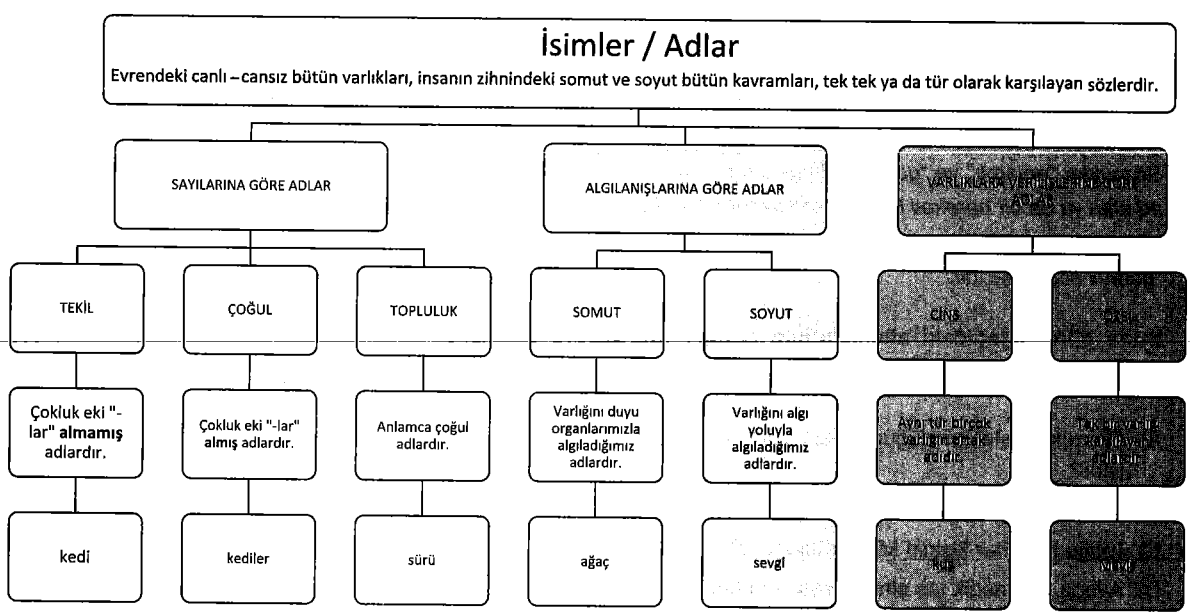
- Ayrılma eki "+DAN": Çiçeklerden beslenen böcekler, kuşları ve diğer canlıları beslerler.

İsimler, kendilerinden sonra gelen isimlerle tamlama ilişkisi kurabilirler. İşte isim tamlamasına örnekler.

çiçeğin rengi, **çiçek** türleri, salon **çiçeği**

İsimler, sıfatlarla birlikte isim tamlamasına girerler.

Rengârenk **çiçekler,** türlü türlü **çiçekler**, şu **çiçek**, güzel kokan **çiçekler**, üç beş **çiçek**, bazı **çiçekler**, geniş yapraklı **çiçekler** vb.

- Türkçede isimler sayı bakımından ya teklik ya da çokluk gösterirler. Böylece teklik ve çokluk biçiminde yalnız iki sayı türü bulunmaktadır.
- **İsimlerin "+lAr" çokluk eki almamış hâli hep teklik, çokluk eki almış hâli ise hep çokluktur.**

- Cins isimlerin bir kısmı da toplu bir çokluğu ifade ederler, bunlara da **topluluk isimleri** denir. Bazıları şunlardır: alay, bölük, demet, dizi, halk, küme, millet, ordu, öbek, sınıf, sürü, takım, yığın.
- **Topluluk adları da çokluk eki alabilirler:** alaylar, kümeler, ordular, sürüler, yığınlar vb.

- **Somut adlar, duyu organlarımızla görüp kavrayabildiğimiz ve tabiatta madde olarak var olan gerçek nesne ve varlıkların adlarıdır:** kuş, köpek, demir, ev, oda, toprak, su, hava; Kemal, İbrahim, Anıtkabir vb.
- **Soyut adlar, görünürde madde olarak var olmayan, duyu organlarımızla kavranamayan ancak zihnimizde ve tasavvurumuzda var olan kavramlara ve niteliklere karşılık olan adlardır:** adalet, anlayış, cesaret, doğruluk, düşünce, inanç, insanlık, iyilik, kötülük, sevinç, saygı, üzüntü, zekâ, melek, şeytan vb.

- Aralarındaki en önemli fark somut adların gerçekte var olan kavramlara karşılık olması ve bunların zihinde şekillenmiş bir tasarımının bulunmasıdır. Örneğin, somut olan "yaprak" dendiğinde zihnimizde bir şekil belirirken soyut olan "sevgi" dendiğinde sevgiyi zihnimizde şekil olarak canlandıramıyoruz.

Cins / tür adlar, aynı cinsten birçok varlıkların ortak adlarıdır: ağaç, ana, baba, bitki, at, kuş, kuzu, güvercin, ördek, şeftali, zeytin, ev, otel, saray, han, hamam, göz, boyun, kalp, topuk, süngü, süzgeç, tüfek, yer, gece, gündüz, hava, ışık, ses vb.

Tür adları aynı türden olan varlıklardan birini, bir bölümünü ya da bütününü gösterir:

- **Çiçek** soldu. (bir çiçek)
- **Çiçekler** sulanmadı. (bir bölümü)
- **Çiçek** bakım ister. (bütün çiçekler)

Özel adlar, somut adlar içinde tam bir benzeri olmayan varlıkları karşılar.

(Özel adların neler olduğunu, "Yazım Kuralları" başlıklı bölümde tek tek inceleyeceğiz.)

büyücek (büyük+ cek), sıcak (ısı + cak), küçücek (küçük+çek), azıcık, biricik, daracık, gencecik, buncacık ...

Bu küçültme eki sevgi, şefkat ve acıma anlatımı için de kullanılır: dedecik, ninecik, insancık(lar), kedicik, kuzucuk, yavrucuk

Bu ek, "bademcik, beyincik, maymuncuk, kapakçık" gibi terim anlamlı sözcükler; "Ayancık, Gölcük, Kalecik" gibi yer ismi olan sözcükler de yapar.

ufakça, genişçe, büyükçe, bolca, epeyce, kısaca ...

Bu küçültme eki benzerlik anlatımı için de kullanılır: bönce (hareket), efendice (bir adam) vb.

adamcağız, çocukcağız, kadıncağız, kızcağız ...

küçürek (daha küçük), ufarak, ekşirek, kısarak ...

Bu eki alan sözcükler, cümleye hem benzetme hem küçültme anlamı katar: **çocuksu, hayvansı, kadınsı, otsu...**

acımsı, tatlımsı, yeşilimsi ...

sarımtırak, morumtırak, mavimtırak ...

Pekiştirme sözcükleri, pekiştirilmek istenen sözcüğün ilk ünlüsünden sonra "m, p, r, s" seslerinden birinin eklenmesiyle yapılır. Bazı kaynaklarda bu sözcükler, eklemeli pekiştirme olarak da geçer.

Pekiştirilecek sözcük	İlk ünlüsüne kadar olan hece	Pekiştirilecek sözcük
mavi	ma	mavi
açık	a	açık
temiz	te	temiz
yeşil	ye	yeşil

apaçık, upuzun, dimdik, bomboş, bambaşka, apayrı, besbelli, ipince, kapkara, yusyuvarlak, yepyeni, apak ...

Bazı sözcüklerde, ekleme ile pekiştirilirken görülür: çep çevre, düp düz, güp gündüz, sap sağlam vb. Bu da ses bilgisi konusunda sorgulanır.

2. **Yinelenen sözcükler arasına "mı" soru edatı, bağlaç veya zarf getirilerek de pekiştirme anlamlı sözler kurulur:**

   Mavi mi mavi, akıcı mı akıcı, sevimli mi sevimli, güzel ama çok güzel vb.

3. **İkileme vasıtasıyla da pekiştirme yapılabilir:**

   Sürü sürü kargalar, acı acı bağırıyorlardı.

Yansımalı (Ses Taklidi) İsimler

Doğadaki canlı, cansız varlıklar tarafından çıkarılan çeşitli seslerin, tek kelime ile dile aktarıldığı isimlerdir: cız, çat, çıs, fıs, kıs, tak, tık, şap, şıp, pat, pıs, vız gibi.

Yansıma sözcükler türetilebilir: cızırtı, homurtu, şırıltı; cızıldamak, çatırdamak, fıslamak, gürlemek, havlamak, üflemek ...

Yansıma sözcükler ikileme kurabilir: cızır cızır, çatır çutur, paldır küldür, mışıl mışıl ...

DİKKAT

Küçültme, pekiştirme ve yansımalı sözcükler; isimleri nitelerse sıfat, fiil ya da fiilimsiyi nitelerse zarf, niteleme bilgisi vermezse isim görevinde kullanılır:

	KÜÇÜLTME SÖZCÜKLERİ	PEKİŞTİRME SÖZCÜKLERİ	YANSIMALI SÖZCÜKLER
İSİM	Elleri küçücüktü.	Evi tertemizdi / güzel mi güzeldi.	Radyodan gelen ses, cızırtılıydı.
SIFAT	Küçücük elleri vardı.	Tertemiz / güzel mi güzel evi vardı.	Cızırtılı bir ses geliyordu.
ZARF	Etleri küçücük doğradı.	Evi tertemiz / güzel mi güzel yapmış.	Sesi cızırtılı geliyordu.

Kaliteli yaşam herkesin "Kendimi düşlediğim gibi örnek bir insan yapacağım!" diye hedeflediği ve uygulamaya döktüğü yaşamdır. Günümüzde insanoğlu da bunu yapabiliyor ve gerçekten kendisiyle barışık ve çevresiyle uyumlu, üretken bir hayat yaşayabiliyorlar.

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

A) Somut ad
B) Çoğul ad
C) Soyut ad
D) Tür adı
E) Tekil ad

Yanıt: B

ÇÖZÜM: Cümlede "-lar/-ler" çokluk eki alan bir ada yer verilmemiştir. İnsan sözcüğü hem somut hem cins hem tekil, düşlemek sözcüğü ise soyuttur.

Cins isimlerin bir kısmı, toplu bir çokluğu ifade ederler.

Aşağıdaki verilen cümlelerin hangisinde bu durumu örneklendirecek bir sözcüğe yer verilmemiştir?

A) Ben de bu hudutsuz yığında bir kum tanesiyim.
B) Bahçede bir çiçek öbeğinin dibinde otururdu.
C) Tarla kuşları, kümeyle konarak tohumlara akın ederdi.
D) Bilmiyorlar ki halk, halkın diliyle konuşan sanatkârla birliktir.
E) Maalesef bazı insanlar için kavga, yaşam biçimidir.

Yanıt: E

ÇÖZÜM: E'de herhangi bir topluluk ismine yer verilmemiştir. İnsanlar sözcüğü çoğul; kavga, yaşam ve biçim sözcükleri ise tekil adlardır.

A'da "yığın", B'de "öbek", C'de "küme", D'de ise "halk" sözcükleri toplu bir çokluğu ifade ettikleri için topluluk adlarıdır.

"Ayakkabı" sözcüğü; ....., ..., ..., ... bir isimdir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu cümlede boş bırakılan yerlerden birine getirilemez?

A) birleşik
B) yalın
C) soyut
D) cins
E) tekil

Yanıt: C

ÇÖZÜM: "Ayakkabı" sözcüğü; yalın hâlde, cins, tekil, birleşik ve **somut** bir isimdir.

Anılarımızdakiler, tamamen değişmiş; tanıdık bir binayla dahi göz göze gelememiştik.

Bu cümlede altı çizili adla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Aynı işlevde yapım ekleri almıştır.
B) Birden çok çekim eki almıştır.
C) Hem soyut hem cinstir.
D) Hem iyelik hem hâl eki almıştır.
E) Sıfat yapan ki ekini almıştır.

Yanıt: A

ÇÖZÜM: Sözcük, anmak fiilinden türediği için "-ı" fiilden isim yapım eki, "-ki" isimden isim yapım eki yani sıfat yapan ki eki kullanılmıştır. Bu eklerin işlevleri farklı olduğu için A'daki yargı kesinlikle yanlıştır.

An	– ı	- lar	- ımız	- da	-ki	-ler
Fiil kökü	FİYE	çokluk	1.ç iyelik eki	bulunma	İİYE (sıfat yapan ki)	çokluk

ZAMİRLER / ADILLAR

Zamirler(adıllar), isimleri **geçici** olarak karşılayan sözcüklerdir. İsimlerin yerini temsil eden veya onları işaret eden sözcüklerdir.

"Onunla orada buluşacağız." dediğimizde "onunla" ve" orada" sözcükleri bize bir bilgi vermez. Bu nedenle bu cümle açık bir anlam taşımaz. Zamirin anlam kazanabilmesi için yerini tuttuğu adla bağlantısı bilinmelidir. "**Zeynep Hoca** ile **yayınevinde** tanışmıştık, **onunla orada** buluşacağız." dediğimizde "onunla" ve" orada" sözcükleri şimdi bir anlam kazanır. Bu da isimlerle zamirlerin arasındaki en önemli farktır.

Zamirler, sayıca sınırlıdır ama her ismin yerine geçebildikleri için kapsamı en geniş olan sözcük türüdür.

Ayrıca başlıklar hâlinde inceleyeceğimiz bazı zamirler şunlardır:

Ben, sen, o, biz, siz, onlar, kendi, bazısı, herkes, çoğu, birkaçı, biri, kimse, hiç kimse, falanca, bunlar, şurası, oranın, hangisini, kime, neyin vb.

Zamirler, isimlerin yerini tuttukları için cümlede aynı isim gibi kullanılırlar, isim çekim eklerini alabilirler.

1. Çokluk "+lar" : Çiçekler hayatı renklendirir. **Onlar** hayatı renklendirir.

2. Tamlayan "+nın/ın": Çiçeklerin insanlar üzerinde çok önemli etkileri vardır. **Onların** insanlar üzerinde çok önemli etkileri vardır.

3. Tamlanan "+I/+sI": Nilüfer **çiçeği** yeniden hayata gelmeyi temsil ediyormuş. **Onlardan biri** yeniden hayata gelmeyi temsil ediyormuş.

4. Hâl ekleri

- Belirtme eki "+(y)I": Çiçekleri dünyadaki en önemli üreticiler olarak tanımlayabiliriz. **Onları** dünyadaki en önemli üreticiler olarak tanımlayabiliriz.

- Yönelme eki "+(y)A": Çiçeklere verilen su miktarı önemlidir. **Onlara** verilen su miktarı önemlidir.

- Bulunma eki "+DA": Çiçeklerde bulunan polen, böceklerin besinidir. **Onlarda** bulunan polen, böceklerin besinidir.

- Ayrılma eki "+Dan": Çiçeklerden beslenen böcekler, kuşları ve diğer canlıları beslerler. **Onlardan** beslenen böcekler, kuşları ve diğer canlıları beslerler.

Zamirler, isim çekim ekleri olan tamlayan ve tamlanan eklerini alabildikleri için isim tamlaması kurarlar.

Onun rengi, **kendi** yaprağını, çiçeklerden **bazıları, bizim** çiçeklerimiz, **kimin** çiçeği, **falancanın** çiçeği, **hiçbirinin** rengi, **çoğunun** kökleri vb.

Sıfatlarla nitelendiğinde sıfat tamlaması kurarlar.

Akıllı **biri**, işini bilen **kimse** vb.

SÖZCÜK HÂLİNDEKİ ZAMİRLER

Zamirler, **sözcük hâlinde de ek hâlinde de olsa isimlerin yerini tutabilirler.**

1. KİŞİ (ŞAHIS) ZAMİRLERİ

Şahısların yerini tutan sözcüklerdir.

1. Tekil Şahıs: Konuşan = **Ben**
2. Tekil Şahıs: Kendisine söz söylenen = **Sen**
3. Tekil Şahıs: Sözü edilen = **O**
1. Çoğul Şahıs: Konuşanlar = **Biz**
2. Çoğul Şahıs: Kendisine söz söylenenler = **Siz**
3. Çoğul Şahıs: Sözü edilenler = **Onlar**

Kişi zamirleri, isim çekim eklerini alabilirler.

Kişi Zamirleri	Çokluk eki	Belirtme eki	Yönelme eki	Bulunma eki	Ayrılma eki	İlgi eki
1. T.Ş	Ben	Beni	Bana	Bende	Benden	Benim
2. T.Ş	Sen	Seni	Sana	Sende	Senden	Senin
3. T.Ş	O	Onu	Ona	Onda	Ondan	Onun
1. Ç.Ş	Biz**ler**	Bizi	Bize	Bizde	Bizden	Bizim
2. Ç.Ş	Siz**ler**	Sizi	Size	Sizde	Sizden	Sizin
3. Ç.Ş	Onlar	Onları	Onlara	Onlarda	Onlardan	Onların

- Ben ve sen sözcüklerinin çoğul hâli biz ve sizdir.
- Ben ve sen sözcükleri yönelme hâl eki aldıklarında köklerinde ünlü değişimi olur: bana, sana.
- **Türkçede hiçbir kişi zamiri iyelik/tamlanan eki almaz. Çünkü kişi zamirlerinin sahibi zaten bellidir. Bu nedenle kişi zamirleri isim tamlamalarında yalnızca tamlayan olabilir.**

DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRİ

Kendi, "öz" anlamına gelen; yaptığı, giriştiği bir işte başkalarının herhangi bir etkisi bulunmadığını belirten yani yapılan işin yapana dönüşünü gösteren bir sözdür.

Dönüşlülük zamiri, iyelik eki alarak bütün şahıslar yerine kullanılır: kendim, kendin, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri.

Cümlede kendi zamiri yanında şahıs zamirleri de kullanıldığında dönüşlülük zamiri daha güçlü bir pekiştirme zamiri özelliği kazanmış olur, bu bir anlatım bozukluğu değildir.

- **Ben kendimi** değil seni düşünüyorum.
- **Sen kendin** ne yapmayı planlıyorsun?
- **Kendisini** pek iyi hissetmiyor.
- **Biz kendimizden** eminiz.
- **Siz kendiniz** gelmek istediniz.
- **Onlar kendileri** geldiler.

Dönüşlülük zamiri, isim çekim eklerini alabilir: kendime. kendimi. kendimde. kendimden vb.

- **Hayvan isimleri yerine kullanılabilir.**
  - Köpeği kovuyoruz, **kendi** geliyor.
- **Cansız varlık isimleri yerine kullanılabilir.**
  - Kapıyı kapatmıştım, **kendi** açılmış.

İşaret zamirleri, varlıkların uzaklık ve yakınlık durumunu işaret ederek, göstererek karşılayan zamirlerdir: **bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar** gibi.

Şunlara bak, ne kadar da sevimliler!
Yeter artık, **burama** kadar geldi!
Azizim, **burası** insana huzur veriyor!
Arabanın **orasını burasını** kurcalıyor.
Onu bunu bırak da sadede gel.

Böylesine hiç yüz vermeye gelmez.
Biz bu işin **öylesini** de **böylesini** de biliriz.

BENİM HOCAM ÖĞRETİYOR

"O" sözcüğü cümlede işaret zamiri ve üçüncü tekil kişi zamiri görevinde kullanılabilir. Burada önemli olan yerini tuttuğu sözcüğün "kişi" olup olmadığıdır, bunu da cümledeki anlamdan çıkarabilirsiniz:

- Bugün **onu** mutlaka kargoya vermelisin. (İşaret zamiri)
- Bir gün **onu** bizimle tanıştırmalısın. (Kişi zamiri)

BENİM HOCAM ÖĞRETİYOR

Bu, şu, o sözcükleri isim çekim eklerinden herhangi birini alırsa veya bu sözcüklerden hemen sonra virgül gelirse cümlede yalnızca "zamir" görevinde kullanılır:

- **Bu, çözülmesi gereken bir mesele.** (İşaret zamiri)
- **Bunu bugün mutlaka bitirirsin.** (İşaret zamiri)

Sözcük Türleri	**3. Belgisiz (Belirsizlik) Zamirler**	Kimse, hiç kimse, hiç kimse, kişiler, birisi, birçoğu, birçoğunun, kimi kimseyi, falan, filan, her, şey, her şey, bir şey, başkası, başka, başkaları, biri, birisi, birinin, birinin, birileri, birkaçı, çoğu, çokları, garibi, hangi (hangisi), kimi, kimisi, nice(si), bütün, bütünü, tümü, tümü, tümü.
	İsimlerin yerini miktar ve nitelik bilgisi vermeden tutan sözcüklerdir.	- **Çoğu,** kitap okuyarak sıkıntılarından kurtulur. - **Bazıları** yazı yazarak rahatlatır kendisini. - İçini çekerek **kimimiz kimsemiz** kalmadı, dedi. - **Biri** kapının önünde seni bekliyor. - **Biriniz** benimle gelsin lütfen! - **Birbirlerinin** yüzüne bakıp güldüler. - **Kimini** anlar, **kimini** anlamaz. - **"Falan** şunu dedi, **filan** bunu dedi." ile geçmesin ömrünüz! - **Birinden birini** bana verir misin? - **Hiçbir şeyi** okumaz ama **her şeyi** bilir. **Not: Belgisiz zamirlerin bir türü de özel adlarla, kişi ve işaret zamirleriyle yapılan ikilemelerdir.** - **Onun bunun** lafına bakma. - Karşımıza **Ali Veli** kim gelirse gelsin.
	Soru zamirleri, canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden zamirlerdir.	- Bugün **kimler** gelecek? - **Kimler** gelmeyecek ki! - Söyle bakalım ben **kimim?** - Bana **ne** getirdin bugün? - En sevdiğin şeyi, kitap! Sana **ne** diyeceğimi bilemiyorum. **Nereyi** düzenleyeceksiniz bugün? Mardin'de **nerede** kalacakmışız? **Neyin** var, iyi misin?

BENİM HOCAM

<table>
<tr>
<td></td>
<td></td>
<td>

Hangisini sen getirdin?
Derdim çoktur, hangisine yanayım?
Doğru kaynak hangisidir?

Okulda kaça kadar okudun sen?
Haziranın kaçında doğdun?
Toplantıya katılanların kaçı öğretmenmiş?

</td>
</tr>
<tr>
<td rowspan="2">EK HÂLİNDEKİ ZAMİRLER</td>
<td>İLGİ ZAMİRİ / AİTLİK ZAMİRİ
Belirtili isim tamlamalarında tamlanan sözcüğün yerini tutan “-ki” ekidir.
“Ki” ekine, ilgi eki almış sözcüklerden sonra geldiği için “ilgi zamiri” de denilmektedir.</td>
<td>
<table>
<tr><td>Benim annem</td><td>Benimki</td></tr>
<tr><td>Senin annen</td><td>Seninki</td></tr>
<tr><td>Onun annesi</td><td>Onunki</td></tr>
<tr><td>Bizim annemiz</td><td>Bizimki</td></tr>
<tr><td>Sizin anneniz</td><td>Sizinki</td></tr>
<tr><td>Onların anneleri</td><td>Onlarınki</td></tr>
</table>
Bu zamirler, bir adın cümlede iki kez yinelenmesini önler.

Karadeniz Bölgesi’ndeki dağlar kıyıya paralel, Ege Bölgesi’ninki kıyıya dik uzanır.
Sizin köpeğiniz bu mu?
Hayır, benimnin yüzünde siyah tüyler var.

</td>
</tr>
<tr>
<td>İYELİK / TAMLANAN EKLERİ
İyelik/ tamlanan ekleri, ismin ait olduğu kişi bilgisini verir yani ek olmasına rağmen ait olduğu zamiri temsil etmektedir. Bu nedenle iyelik ekleri de ek hâlindeki zamirdir.</td>
<td>
<table>
<tr><td>İsim + İyelik eki</td><td></td></tr>
<tr><td>annem</td><td>“anne”nin bana ait olduğu</td></tr>
<tr><td>annen</td><td>“anne”nin sana ait olduğu</td></tr>
<tr><td>annesi</td><td>“anne”nin ona ait olduğu</td></tr>
<tr><td>annemiz</td><td>“anne”nin bize ait olduğu</td></tr>
<tr><td>anneniz</td><td>“anne”nin size ait olduğu</td></tr>
<tr><td>anneleri</td><td>“anne”nin onlara ait olduğu</td></tr>
</table>
</td>
</tr>
</table>

BENİM HOCAM UYARIYOR

Bazı zamirler isimden isim yapım eki alabilirler: benlik, senlik, benli senli, bensiz, sensiz, onsuz, şuncacık

ÖSYM bu bilgiyi "hangisi zamirden türemiştir" veya "kökü zamirdir" şeklinde sorabilir.

Bir insanın, nesnenin ya da yaşantının nitelikçe nasıl olduğunu belirten ve diğerlerinden ayırt edici üstünlüğünü ölçüp değerlendirebilen özelliğe kalite diyoruz.

Bu cümlede ismin yerine kullanılan sözcüğün türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dönüşlülük zamiri
B) İşaret zamiri
C) Kişi zamiri
D) Belgisiz zamir
E) Soru zamiri

Yanıt: D

ÇÖZÜM: Cümlede geçen "diğerlerinden" sözcüğü belirsiz bir biçimde isimlerin yerini tuttuğu için belgisiz zamirdir.

İnsan, yaşamının çoğunu (I) yapamayacağı şeyleri (II) istemekle geçirmektedir. Kişi (III) kendi (IV) yaşamını başkasına (V) örnek olacak yolda biçimlendirmeye çalışırsa kaliteli bir yaşamı gerçekleştirmiş olur.

Bu parçada altı çizili sözcüklerden hangisi tür bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Yanıt: C

ÇÖZÜM: Kişi sözcüğü, kadın veya erkeğe verilen genel addır. Fakat çoğunu, şeyleri ve başkalarına sözcükleri, niteliği veya miktarı belirsiz isimlerin yerini tuttuğu için belgisiz zamir, kendi sözcüğü ise dönüşlülük zamiridir.

NOT: TDK Güncel Türkçe Sözlük'te Arapçadan dilimize geçmiş "şey" sözcüğü belgisiz zamir olarak belirtilmiştir.

Çocuklarımız için istediğimiz eğitim, insan kişiliği konusundaki amaçlarımıza ve bunların toplumda karşılığı olan umutlarımıza bağlı olacaktır. Savaşçı birisine iyi görünen bir eğitimi, barışçı birisi kendi çocukları için istemeyecektir veya toplumcu bir kişinin eğitim anlayışı bireycininki ile aynı olmayacaktır.

Bu parçada aşağıdaki zamir türlerinden hangisinin örneği yoktur?

A) İlgi zamiri
B) Dönüşlülük zamiri
C) İşaret zamiri
D) Belgisiz zamir
E) Kişi zamiri

Yanıt: E

ÇÖZÜM: Parçadaki "bunların" işaret, "birisi" belgisiz, "kendi" dönüşlülük, "bireycininki (bireycinin eğitim anlayışı)" ise ilgi zamiridir. Parçada kişi zamirinin örneği yoktur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "Her kanıtın iki yanı olduğunu düşünmeyen birisi, muhtemelen bunlardan birine takılıp kalmıştır." **cümlesindeki altı çizili sözcükle aynı türde bir sözcük yoktur?**

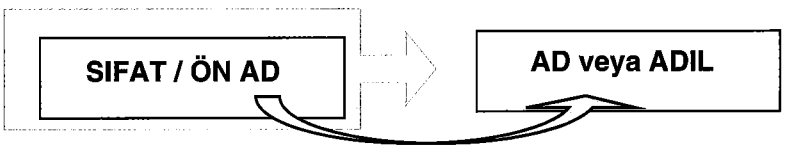
A) Zekâ, bizimle karanlık arasındaki yegâne duvardır.
B) Kuvvetlerle mücadele etmeyin, onları kullanın.
C) Sabır, en çok onu yitirmenin eşiğinde olduğunuzda önemlidir.
D) Düşmanımı dostum hâline getirerek imha ederim.
E) Hiç kimse akıl almak istemez, istedikleri sadece teyit edilmektir.

Yanıt: D

ÇÖZÜM: Soru kökünde verilen altı çizili sözcüğün türü zamirdir. A'da "bizimle", B'de "onları", C'de "onu", E'de "hiç kimse" sözcüğü zamirdir. Fakat D'de zamir türünde bir sözcük yoktur.

SIFATLAR / ÖN ADLAR

Sıfatın anlam ve işlev bakımından kendi varlığını ortaya koyabilmesi için mutlaka bir adın önünde bulunması **-unvan sıfatları hariç- ve o adı nitelemesi veya belirtmesi** gerekir.

NİTELER VEYA BELİRTİR

Bir adla birleşen sıfatın oluşturduğu kelime grubu **sıfat tamlamasıdır.** Tamlamadaki sıfat, grubun tamlayan ögesi; ad veya zamir de tamlanan ögesidir. Sıfat tamlamaları cümlede "isim" olarak kullanılır.

TAMLAYAN	TAMLANAN	TAMLAMA
akıllı	kadın	akıllı kadın
akıllı	biri	akıllı biri
tanıdık	adam	tanıdık adam
geçen	yıl	geçen yıl
karşıdaki	ev	karşıdaki ev
şu	araç	şu araç
birçok	kişi	birçok kişi
ikinci	kadın	ikinci ekip

A. NİTELEME SIFATLARI

Nitelik sıfatları, canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim gibi türlü dış ve iç özelliklerini bildiren sıfatlardır.

mavi **masa**
dört ayaklı **masa**
dikdörtgen **masa**
mavi, dört ayaklı, dikdörtgen **masa**
kaliteli **masa**
pahalı ama kaliteli **masa**
sana aldığım **masa**
maviye boyanmış **masa**

Bir sözcüğün sıfat olup olmadığını anlamak için, adlardan önce gelerek onları niteleyen, **nasıl** olduklarını söyleyen sözcüklere bakılır.

boş oda, **yuvarlak** masa, **resmî** kıyafet, **tarihî** bina, **meraklı** komşular, **açık** kapı, **dış** hatlar, **ön** kapı, **koyu** yeşil, **koyu yeşil** çanta, **elbiselik** kumaş, **akıllı** insan, **bilimsel** yöntem, **üniversiteli** genç, **okuduğumuz** kitaplar, **geçen** yıl, **tanıdık** adam, **yazma** eser, **ucuz mu ucuz** elbise, **sapasağlam** bina, **sarımtırak** bir gömlek, **küçücük** çocuklar, **genişçe** salon, **tatlı dilli** kadın, **dört odalı** ev, **üç kuruşluk** elbise, **beş parasız** adam, **eli açık** adam, **saray gibi** ev, **çarşaf gibi** deniz, **parmak kadar** çocuk, **aşağıdaki** seçenekler, **sıra sıra** evler, **abuk sabuk** sözler, **irili ufaklı** taşlar, **uçsuz bucaksız** koy, **cana yakın** çocuk, **yüzü aşkın** başvuru, **sonradan görme** insan, **gülkurusu** gömlek, **kavuniçi** gömlek, **altın sarısı** saç vb.

Bir sözcük, kişiliksiz ve özelliksiz bir varlığı, kimlerden önce kullanıldığında niteleme sıfatı görevi üstlenir.

renk renk sümbüller, **eğri büğrü** kumaş, **dayalı döşeli** ev; **büyükçe** ev, **minicik** oda, **ekşimtırak** meyve, **yeşilimsi** ceket; **masmavi** deniz, **sapsarı** beniz, **bambaşka** ortam, **sırılsıklam** havlular vb.

ÖNEMLİ BİLGİ

İnsanların rütbe, lakap, görev ve sosyal durumuna göre adlarına takılan saygı ve tanıtma sözleridir. Bütün sıfatlar isimden önce geldiği hâlde unvan sıfatları isimden sonra da gelebilir.

Deli **Dumrul, Neşet** Kaya, Prof. Dr. **Zeynep Korkmaz, Mithat** Efendi, **Kemal** Paşa, **Osman** Gazi, Sultan **Süleyman, İbrahim** Hoca, Kaptan **Yasin** Bey, **Maviye** Öğretmen, **Yasemin** Hemşire, **Buket** Hanım

B. BELİRTME SIFATLARI

İsimlerin ya yeri işaret edilir ya isimlerin sayısı gösterilir ya isim soru şeklinde belirtilir veya isimler belirsiz şekilde ifade edilir.

Bu masa
Şöyle masa
Kimi masalar
Birçok masa
Bir masa
İkinci masa
Üçer masa
Hangi masa?

I. SAYI SIFATLARI

Adların miktarını bildirir.

ASIL SAYI SIFATLARI	KESİR SAYI SIFATLARI	SIRA SAYI SIFATLARI	ÜLEŞTİRME SAYI SIFATLARI	TOPLULUK SAYI SIFATLARI
İsimlerin sayısını belirten sıfatlardır.	İsimlerin parçalarını belirten sayı sıfatlarıdır.	Derece gösteren sayı sıfatlarıdır.	Paylaştırma, bir dağıtma ifade eden sıfatlardır.	Bir nesne topluluğu ifade eden sayı sıfatlarıdır.
Doğal sayı + İsim	Pay ve payda ile gösterilebilen sayı veya sözcük grubu + İsim	Doğal sayı + -Incİ İsimden isim yapım eki + İsim	Doğal sayı + -Ar -şAr İsimden isim yapım eki + İsim	Doğal sayı + -(I)z İsimden isim yapım eki + İsim
İsme sorulan "kaç" veya "ne kadar" sorularının yanıtıdır.	**İsme sorulan "kaçta kaç" veya "ne kadar" sorularının yanıtıdır.**	**İsme sorulan "kaçıncı" sorusunun yanıtıdır.**	**İsme sorulan "kaçar" sorusunun yanıtıdır.**	**İsme sorulan "kaç" sorusunun yanıtıdır.**
○ **yüz** kişi ○ **beş** seçenek ○ **altı** kişi ○ **yüz** lira ○ **iki** milyon	○ **yüzde beş** indirim ○ **dörtte üç** hisse ○ **üçte bir** şans ○ **çeyrek** altın ○ **yarım** ekmek	○ **dördüncü** soru ○ **ikinci** adım ○ **yüzüncü** kişi ○ **ilk** kişi ○ **son** saat	● **birer** kişi ● **ikişer** elma ● **üçer** turp ● **dörder** adım ● **yedişer** kitap	● **ikiz** çocuk ● **üçüz** kız ● **dördüz** kardeşler ● **beşiz** oğlanlar ● **altız** bebek

Sayı sıfatları kelime grubu olarak da karşımıza çıkabilir:

Sıfat tamlaması şeklinde sayı sıfatı: **on bin** kişi, **on bininci** kişi, **beş yüz** lira, **beş yüzer** lira, **iki milyon** insan

Sayı grubu şeklinde sayı sıfatı: **otuz iki** kişi, **otuz ikinci** kişi, **elli beş** lira, **elli beşer** lira, **yirmi beş** yaş

Asıl sayı sıfatları ve sıra sayı sıfatları hem yazıyla hem rakamla gösterilebilir:

- Seksen dört milyon insan veya 84 milyon insan
- İkinci kişi veya 2'nci kişi veya 2. kişi

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Sayı sözcükleri, isim çekim ekleri alırsa veya isimden bağımsız kullanılırsa isim görevindedir.

İkisinin de buraya geleceğini biliyordum.

Şirketin **dörtte üçü** ona ait.

İkizlerin biri kız, biri erkek.

NOT: Üleştirme sayı sıfatları yalnızca yazıyla gösterilir: İkişer kişi, beşer adım vb.

II. BELİRTME / GÖSTERME SIFATLARI

Adların uzaklık ve yakınlık durumlarına göre onları işaret eder.

"Bu, şu, o, böyle, şöyle, öyle, beri, öte, öbür, diğer vb." bir nesneyi göstermek için kullandığımız sözcüklerdir.

- **Bu** işte bir hayır var!
- **Şu** durumu açıklamalıyız.
- **O** derginin içeriği ilgi çekici.
- **Böyle** birinin sözlerine güvenmem.
- Romanları, kitaplığın **beri** tarafına dizelim mi?
- Evin **bu** yanı bahçe, **öte** yanı deniz.
- Salıncağı **öbür** ağaca kuralım.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

İşaret sözcükleri, isim çekim ekleri alırsa veya isimden bağımsız kullanılırsa işaret zamiri görevindedir.

- **Bunda** bir hayır var!
- **Şunu** açıklar mısın?
- **O**, benim meselem!
- **Böylelerini** hayatta dinlemem.

III. BELGİSİZ / BELİRSİZLİK SIFATLARI

Adların nitelik ve miktarını belirsiz olarak belirtir.

Bazı belirsizlik sıfatları genelleme de yapar.

Kimi insanlar, **bütün** yurt, **hiçbir** kişi, **bazı** evler, **birkaç** çözüm, **herhangi** biri, **birtakım** insanlar, **her** soru, **biraz** para, **birçok** kişi, **tüm** insanlar, **çok** soru, **az** yemek, **falan** adam, **başka** ders; **onlarca** kişi, **üç beş** kişi, **on on beş** adam vb.

DİKKAT

Bir, sayı sıfatı olarak niteleme sıfatlarından önce geldiği hâlde, belirsiz sıfatı olarak niteleme sıfatlarından sonra gelir:

Sayı sıfatı	Niteleme sıfatı	İsim veya zamir
bir	**güzel**	**kadın**
Niteleme sıfatı	Belgisiz sıfat	İsim veya zamir
güzel	**bir**	**kadın**

DİKKAT

"Bir zamanlar", "bir yerler", "bir şeyler" gibi tamlamalarda, isim çokluk eki aldığına göre bu tamlamalarda "bir" belirsizlik sıfatıdır, sayı ifade etmemektedir.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Belirsizlik sözcükleri, isim çekim ekleri alırsa veya isimden bağımsız kullanılırsa belgisiz zamir; fiil ya da fiilimsiyle ilgili ise zarf görevindedir.

Kimi insanlar, hayvanları insanlardan çok severken **kimileri onları** görür görmez kaçacak yer arar.
sıfat zamir zamir

Çoğu insan, çok konuşuyor!
sıfat zarf

IV. SORU SIFATLARI

Adların nicelik ve niteliğini soru yoluyla buldurur.

- **Hangi** dert kaldı söyle bağrıma üşüşmeyen?
- Bu **nasıl** bir illet?
- **Kaçar** tane bölüştünüz?
- **Kaç** gün izinlisiniz?
- Bu **kaçıncı** mektup?
- Sen **kaçıncı** sınıfa geçtin?

Soru sıfatının kullanıldığı cümle, soru cümlesi olmak zorunda değildir.

- **Ne** iş düşündüğünü sordum.
- **Hangi** gün geleceğini ben de bilmiyorum.
- **Kaç** ekmek alacağımı yine unuttum.

Soru sözcükleri, isim çekim ekleri alırsa veya isimden bağımsız kullanılırsa, ismin yerini soru yoluyla tutarsa soru zamiri; fiil ya da fiilimsiyle ilgili bilgi topluyorsa soru zarfı görevindedir.

SORU SIFATI	SORU ZAMİRİ	SORU ZARFI
Ne tarafta oturuyormuş?	**Sana ne alacakmış?**	**Buralarda ne dolanıyorsun?**
"Ne" sözcüğü, "hangi" anlamında olduğu ve "taraf" ismine soru sorduğu için sıfattır.	"Ne" sözcüğü, alınacak nesnenin yerini tuttuğu için zamirdir.	"Ne" sözcüğü dolanma eyleminin sebebini sorduğu için zarftır.
Nasıl bir hayat istiyorsun?	**Bugün nasılsın?**	**Kendini nasıl hissediyorsun?**
İsme soru sorduğu için "nasıl" sözcüğü sıfattır.	Bir isme veya fiile soru sormadığı için "nasılsın" sözcüğü zamirdir.	Fiile soru sorduğu için "nasıl" sözcüğü zarftır.

Sıfatlar, yapım eki alabilirler ama isim soylu sözcükler olmalarına rağmen ister isimleri nitelesin ister belirtsin isim çekim ekleri alamazlar! Niteleme sıfatları ve sayı sıfatları isim çekim eki alırsa isim (adlaşmış sıfat); işaret, belgisiz ve soru sıfatları isim çekim eki alırlarsa zamir olurlar.

NİTELEME SIFATI	İSİM (ADLAŞMIŞ SIFAT)
İyi mobilyadan, **kötü** mobilyadan ben anlarım.	**İyisinden**, **kötüsünden** ben anlarım.
Genç nesilden ümitliyim.	**Gençlerden** ümitliyim.
	Bütün ümidim **gençlerde.**
Yanlış bilgi verdi.	Bilgi **yanlıştı.**
Hatalı soru yazmış.	Soru **hatalı.**
İkinci soruyu çözmedi.	**İkinciyi** çözmedi.

BELİRTME SIFATI	ZAMİR
Bu konuyu **bilirim.**	**Bunu** bilirim.
Birçok kişi yanıma geldi.	**Birçoğu** yanıma geldi.
Hangi soruyu çözdü?	**Hangisini** çözdü.

Sıfatlar isim çekim eki alırsa bu sözcüklerde görülen ekler yapım ekidir.

ateşten gömlek, **su**dan sebepler, **tahta**dan iskemle, **sıra**dan olaylar, **uzak**tan kumanda, **can**dan arkadaş → Örneklerdeki "-ten" ekleri, yapım eki işlevindedir.

gözde öğrenci, **söz**de özne, **fırın**da patates, **sahan**da yumurta → Örneklerdeki "-de" ekleri, yapım eki işlevindedir.

Sıfat tamlamalarında bir isim birden fazla sıfat tarafından nitelenebilir.

- **sade, duru, ahenkli** dil
- **karizmatik, başarılı, sempatik** öğretmen

Bir sıfat birden fazla isim için ortak kullanılmış olabilir.

yaşlı amca ve teyzeler

Sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsurları arasında "de/da" bağlacı ve "mi" soru edatı gelebilir.

- Yanında **bir de çantası** vardı.
- Yanında **üç mü adam** var?

Bir isim hem niteleme hem belirtme sıfatı eklendiğinde isim unsuru da bir sıfat tamlamasıdır.

NİTELEME SIFATI	BELİRTME SIFATI	İSİM
hasta	bir	kedi
Sıfat tamlaması niteliyor.	Sıfat tamlaması (isim unsuru)	

BELİRTME SIFATI	NİTELEME SIFATI	İSİM
şu	gözlüklü	kadın
Sıfat tamlaması belirtiyor.	Sıfat tamlaması (isim unsuru)	

Belirtme sıfatları, gördüğü işlevden dolayı niteleme sıfatlarından daha önce gelir.

BELİRTME SIFATI	NİTELEME SIFATI	İSİM / ZAMİR
beş	yeni	ev
altıncı	sıradaki	öğrenci
böyle	verimli	çalışma
şu	beyaz badanalı	ev
hangi	gölgeli	ağaç

SIFATLARIN / ÖN ADLARIN YAPISI

BASİT YAPILI SIFATLAR

Yapım eki almamış sıfatlardır.

acı badem

ak saç

cimri adam

derin nefes

şu işler

o adam

bir yıl

iki ay

hangi iş

TÜREMİŞ SIFATLAR

En az bir yapım eki almış sıfatlardır.

Ankaralı sanatçı

Yazlık ev

İncelik elbise

Bencil insan

İkişer kişi

Birinci sıra

Gözlü insan

Candan arkadaş

Üstteki komşu

Konuşkan çocuk

Kızgın güneş

Yanıcı madde

Süzme bal

Oturak kedi

Görülecek yer

Bilinmez işler

Çekilir çile

Tanıdık adam

Yazılacak kitap

Yanacak odun

BİRLEŞİK SIFATLAR

Birden çok kelimenin kendi anlamlarını koruyarak veya değiştirerek tek bir anlam meydana getirecek biçimde bir araya gelmesinden oluşmuş sıfatlardır.

I. ANLAMCA KAYNAŞMIŞ BİRLEŞİK SIFATLAR

pisboğaz insan

birkaç kız

açıkgöz çocuk

vurdumduymaz adam

kahverengi ayakkabı

birtakım olaylar

hiçbir zaman

birçok kişi

II. KURALLI BİRLEŞİK SIFATLAR

sıfat	isim	-lı -lık
(Sıfat tamlaması)		-sız

uzun boylu adam

düşük çeneli kız

üç odalı ev

iki kişilik oda

beş milyonluk şehir

beş para etmez adam

isnat grubu

açık baş → kadın

dolu hayat → insan

düşük çene → kız

açık el → insan

ağır uyku → biri

sıkı ağız → adam

İsimden isim (sıfat) yapım ekidir.

YALIN HÂLDEKİ İSİM + Kİ = → KARŞI

BULUNMA HÂL EKİ ALMIŞ İSİM + Kİ = **DA** → KARŞI**DA**

Karşı bina	**Öte** eşyalar
Karşıda bina	**Beri** ev
Gökyüzünde bulutlar	**Burada** restoran
Şeyma'da kitaplar	**Şunda** hava
Ankara'da parklar	**Onda** kitaplarım
Karadeniz Bölgesi'nde dağlar	**Şurada** ırmak
duvarın dibinde kız	**Bende** sözlük
gözlerimin etrafında çizgiler	**Sende** giysiler
pantolonun paçasının üzerinde lekeler	**Bizde** halılar

Aitlik eki almış sözcük eğer bir ismi nitelemez veya belirtmezse, isim çekim eklerinden birini alırsa **isim (adlaşmış sıfat)** veya **zamir** olarak kullanılır:

1. Ankara'dakiler denize hasret.
(İsim/Adlaşmış sıfat)

2. Ötekini bana ver, **berikini** sen al.
(Zamir)

Ek hâlindeki zamirdir, tamlanan sözcüğün yerini tutar.

Tamlanan sözcük tek bir sözcükten oluşabileceği gibi birden çok sözcükten de oluşabilir.

İLGİ EKİ ALMIŞ İSİM + Kİ = **NİN/İM** → KARŞI**NIN**

Karadeniz Bölgesi'nin dağları kıyıya paralel, Ege Bölgesi'**nin** dik uzanır.

(Ege Bölgesi'**nin**)

Elmanın tadı güzel, portakal**ın** pek güzel değil.

(portakal**ın**)

Bu paragrafın giriş cümlesi uzun, **şunun** kısa.

(şu)

Onun şarj aleti, sen**in** ne uymaz.

(senin vs.)

Aitlik eki olan "ki" dışındaki "ki"ler bağlaçtır. Ki bağlacının işlevleri, bağlaçlar konusunda; bağlacın yazımı ise yazım kurallarında anlatılmıştır.

Her şeyin insana göre olduğunu ve onun etrafında
I II
döndüğünü söyleyen sofistlerin bu düşünceleri, bilgi
III
edinme açısından değerli gibi görünse de her şeye
göreceli bir açıdan bakma yöntemleri toplumda bir tür
IV V
düzensizlik ortaya çıkarmıştır.

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerin hangisi tür bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Soru kökünde "sözcük" ile "tür" ifadeleri geçtiğine ve altı çizili sözcüklerin hiçbiri hareket bildirmediğine göre sözcüklerin "isim, zamir, sıfat veya zarf" olup olmadığına bakılır. Cümledeki "her", "bu", "göreceli" ve "bir" sözcükleri isim çekim eki almadığına ve kendilerinden sonraki isimleri niteliklerine göre bu sözcükler sıfattır. Fakat "onun" sözcüğü "insanın" isminin yerini tuttuğuna göre zamirdir. (Not: Ayrı yazılan tüm "her" sözcükleri belgisiz sıfattır.)

Yanıt: B

(I) Desem ki vakitlerden bir Nisan akşamıdır,

(II) Rüzgârların en ferahlatıcısı senden esiyor,

(III) Sende seyrediyorum denizlerin en mavisini,

(IV) Ormanların en kuytusunu sende gezmekteyim,

(V) Senden kopardım çiçeklerin en solmazını

...

Bu şiirin kaçıncı dizesinde adlaşmış sıfat kullanılmamıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Dizelerdeki "ferahlatıcısı", "mavisini", "kuytusunu" ve "solmazını" sözcükleri nitelik bildirmelerine rağmen isim çekim eki almışlar, cümlede isim gibi kullanılmışlardır. Bu nedenle de bu sözcükler adlaşmış sıfattır yani isimdir. I. cümlede ise adlaşmış sıfat yoktur.

Yanıt: A

Sen yağmurlu günlere yakışırsın
I
Yollar çeker uzak dağlar çeker uzak evler
II
Islanan yapraklar gibi yüzün ışır
III
Işırsa beni unutma
Alır yürür sıcak mavisi gökyüzünün
IV
Kuşlar döner uzun yağmurlardan sonra bir gün
V
...

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerden hangisini niteleyen bir söz kullanılmamıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Dizelerdeki "yağmurlu günler", "uzak evler", "ıslanan yapraklar", "uzun yağmurlardan" söz grupları, sıfat tamlamalarıdır. Bu nedenle I, II, III ve V numaralı sözcükleri, niteleyen bir söz kullanılmıştır. Fakat "gökyüzünün sıcak mavisi" araya sıfat girmiş bir isim tamlamasıdır ve bu tamlamanın tamlayanı ile tamlananı yer değiştirmiştir. Bu sözü niteleyen bir söz kullanılmamıştır.

Yanıt: D

Bilgisayar ortamında iletişim sağlayan Genel Ağ, dünyada
I
ilk defa 1960'lı yıllarda özel laboratuvarlarda kullanılmış-
II III
tır. Bir noktada toplanan bilgilere aynı anda farklı birimlerin
IV
kolayca ulaşmasını sağlamak amacıyla oluşturulan Genel
Ağ, Türkiye'de 1990'lı yılların başlarında kullanılmaya
V
başlanmıştır.

Bu parçada numaralanmış sıfatlardan hangisi diğerlerinden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

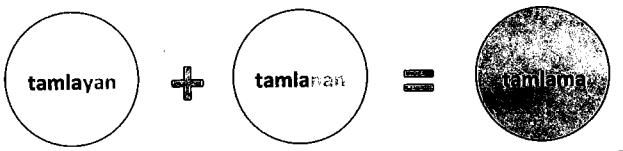
Soru kökünde "sıfatlardan hangisi diğerlerinden farklıdır" diye soruyorsa beşi de sıfattır ama dördü niteleme ise biri belirtme sıfatıdır ya da dördü belirtme sıfatıysa biri niteleme sıfatıdır.

Parçadaki "sağlayan", "özel", "aynı" ve "1990'lı" sözcükleri niteleme sıfatlarıdır. Fakat II numaralı "ilk" sözcüğü son karşıtı anlamında olup sıra sayı sıfatı yani belirtme sıfatıdır.

Yanıt: B

TAMLAMALAR

Bir tamlamanın "tamlayan" ve "tamlanan" olmak üzere iki unsuru vardır:

A. İSİM TAMLAMASI

Bir adın, başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğu kelime grubudur.

1. İsim tamlamalarında tamlayan sözcük isim veya zamirdir.

■ **çay-ın**	■ renk-i	■ çayın rengi
■ **çay**	■ yaprak-ı	■ çay yaprağı
■ **kırmızı-nın**	■ koyu-su	■ kırmızının koyusu
■ **kitab-ın**	■ şura-sı	■ kitabın şurası
■ **O-nun**	■ sevenler-i	■ onun sevenleri

2. İsim tamlamalarında tamlanan sözcük iyelik eki alır. İyelik eki almadan bir tamlama anlamlı oluyorsa bu, sıfat tamlamasıdır:

■ benim çay-**ım**	■ benim çay
■ sizin mahalle-**niz**	■ sizin mahalle
■ gece vakit-**i**	■ geç vakit
■ yaz mevsim-**i**	■ dört mevsim

B. SIFAT TAMLAMASI

Bir sıfatın, bir adı niteleyerek veya belirterek oluşturduğu kelime grubudur.

1. Sıfat tamlamalarında tamlayan sözcük sıfattır.

■ **siyah**	■ çay	■ siyah çay
■ **geniş**	■ yaprak	■ geniş yaprak
■ **koyu**	■ kırmızı	■ koyu kırmızı
■ **şu**	■ kitap	■ şu kitap
■ **seven**	■ insan	■ seven insan

3. Tamlamalar birer söz grubudur. Bu nedenle ister isim tamlaması olsun ister sıfat tamlaması, her ikisi de cümlede "isim gibi" kullanılır, cümlenin her ögesinde karşımıza çıkabilirler.

1. Kitap, salonun ortasında.	■ Kitap, büyük salonda.
Yüklem isim tamlaması.	**Yüklem sıfat tamlaması.**
2. Salonun ortasında oturuyor.	■ Büyük salonda oturuyor.
Nerede oturuyor? (Dolaylı tümleç, isim tamlamasıdır.)	**Nerede oturuyor? (Dolaylı tümleç sıfat tamlamasıdır.)**
3. Telefon kılıfı kaliteliymiş.	■ Siyah kılıf kaliteliymiş.
Ne kaliteliymiş? (Özne, isim tamlamasıdır.)	**Ne kaliteliymiş? (Özne, sıfat tamlamasıdır.)**
4. Telefon kılıfı aldım.	■ Siyah kılıf aldım.
Ne aldım? (Belirtisiz nesne isim tamlamasıdır.)	**Ne aldım? (Belirtisiz nesne sıfat tamlamasıdır.)**
5. Gece yarısı annesini aradı.	■ Her gece annesini arar.
Ne zaman aradı? (Zarf tümleci, isim tamlamasıdır.)	**Ne zaman aradı? (Zarf tümleci, sıfat tamlamasıdır.)**

4. İsim tamlaması da sıfat tamlaması da başka bir isim tamlamasının tamlayanı veya tamlananı olabilir.

telefon kılıfı-nın	rengi
benim	**telefon kılıfı-m**

Zincirleme isim tamlaması.

akıllı telefon-un	rengi
telefon-un	**pembe kılıf-ı**
akıllı telefon - un	pembe - kılıf - ı

Herhangi bir unsuru sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlaması

sorusunu sorarsak sıfat tamlamasını buluruz.

sorusunu sorarsak belirtisiz, sorusunu sorarsak belirtili isim tamlamasını buluruz.

İsim tamlamalarında, tamlayan ve tamlanan sözcükler ek alabildikleri için çeşitlenirler:

I. BELİRTİLİ (İLGİ EKLİ) İSİM TAMLAMASI

İSİM + İLGİ EKİ + İSİM + İYELİK EKİ = BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

araba		teker	

II. BELİRTİSİZ (İLGİ EKSİZ) İSİM TAMLAMASI

İSİM + İSİM + İYELİK EKİ = BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

araba		teker	

III. ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

İSİM + İSİM + İSİM + İYELİK EKİ = ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

araba		teker			boyut	

1. BELİRTİLİ İSİM TAMLAMALARININ ÖZELLİKLERİ

Belirtili isim tamlaması, tamlayan adın sonuna ilgi durumu eki, tamlanana iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür.

1. Tamlayan ile tamlanan cümle içinde yer değiştirebilir.

- Fayda-sı yok, geç kalınmış figanın

- Hasret-i denizler-in
  Denizler kadar derin

- Sakarya saf çocuğ-u
  Masum Anadolu'nun

2. Tamlayan ile tamlanan arasına başka sözcükler girebilir.

- Biz şehr-in artık dış-ın-dayız.
- Elindekiler-in geç olmadan değer-in-i bilmelisiniz.

3. Tamlayan ile tamlanan unsurlar kelime grubu olabilir.

- Tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlaması: uzun laf-ın kısa-sı
- Tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlaması: kuş-un mavi kanatlar-ı
- Hem tamlayanı hem tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlaması: masum Anadolu'nun saf çocuğ-u , yuvarlak masa-nın renkli örtü-sü
- Hem tamlayanı hem tamlananı sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tamlaması: annemin aldığı masa-nın rengi solmuş örtü-sü

4. İsmin yerini tutan zamir hem tamlanan hem tamlayan görevinde kullanılabilir.

- Tamlayanı zamir olan belirtili isim tamlaması: onun kalemi, herkesin fikri, bunun kulpu, nerenin elması ...
- Tamlananı zamir olan belirtili isim tamlaması: Öğrencilerin hepsi anladı, Adamın biri aradı, Ankara'nın neyi meşhur, Pantolonun burası yırtık.
- Hem tamlayanı hem tamlananı zamir olan belirtili isim tamlaması: onların bazısı, neyin nesi ...

4.1. Tamlayan "kişi zamiri" olabilir. Bu durumda kullanılan ilgi ve iyelik ekleri çeşitlenir.

Tamlayan Kişi zamiri		Tamlanan		Tamlayan Kişi zamiri		Tamlanan	
ben	-im	soru	-u	biz	-im	soru	-umuz
sen	-in	soru	-un	siz	-in	soru	-unuz
o	-onun	soru	-su	onlar	-in	soru	-ları

4.2. Tamlayan olan kişi zamiri tamlamada düşebilir.

ÖSYM bu bilgiyi "Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tamlayanı düşmüş bir isim tamlaması vardır?" diye sorabilir.

- ☐ (Sizin) Düşüncelerinize önem veriyorum.
- ☐ (Benim) Kitaplarımı sende unutmuşum.

Bir sözcüğe 3. şahıs iyelik eklerinden sonra hâl eklerinden herhangi biri getirilirse bu iki ek arasında "n" kaynaştırma sesi türer. Bu durumda sözcük hem 2. şahsa hem de 3. şahsa ait olma anlamı taşır. Bu durum [illegible] ne yol açar.

Ceketi sınıfta unuttum.
Senin ceketini mi, onun ceketini mi?

Bu belirsizlik tamlayan eklenerek düzeltilir. Cümle, ya senin ceketini sınıfta unuttum ya da onun ceketini sınıfta unuttum olmalıdır.

Tekil 3. şahıs iyelik ekiyle belirtme hâli ekini karıştırmayınız.

Ev buraya çok uzak. (Kimin evi buraya çok uzak?) – Ev arkadaşımla temizledim. (Neyi temizledim?)
İyelik eki Belirtme eki

4. Tamlayan ikişer zamirle gösterildiğinde tamlanan [illegible]

O benimdir, o benim.
O benim bayrağımdır, o benim bayrağım.

Elindeki hediye, senin.
Elindeki hediye, senin hediyen.

5. Tamlayan ya da tamlanan [illegible]

Güllerin, menekşelerin, karanfillerin kokusu
1. tamlayan, 2. tamlayan, 3. tamlayan ortak tamlanan

Güllerin kokusu, dikeni, şekli ...
ortak tamlayan 1. tamlanan, 2. tamlanan, 3. tamlanan

6. Ayrılma eki "-dan", ilgi eki yerine kullanılabilir.

"-dan" ilgi eki görevinde: Öğrenciler-den biri (kimler-den biri?), aşağıdakiler-den (in) hangisi, kadınlar-dan (ın) ikisi

"-dan" yapım eki görevinde: Can-dan biri (nasıl biri), ateş-ten gömlek, sıra-dan insanlar

II. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMALARININ ÖZELLİKLERİ

Tamlayan adın, eksiz yani yalın durumda olduğu, yalnız tamlanan adın iyelik eki aldığı tamlama türüdür.

1. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasında ikili bir ilişki vardır. Bu nedenle unsurları arasına başka sözcük giremez ve unsurlar cümlede yer değiştiremez.

Hayat boyu, yaşam sevinci, sanat hayatı, edebiyat çevresi, kültür dili, mantık hatası, iletişim sorunları, eleştiri yazısı, rekabet ortamı, dünya tarihi, ülke toprakları, güneş enerjisi, atom molekülleri, deniz kenarı, tren garı, otobüs durağı, park yeri, alışveriş merkezi, yürüyüş parkuru, bisiklet yolu, kullanma kılavuzu, belirtme durumu, isim tamlaması, televizyon kanalı, mail adresi, kimlik numarası, nüfus cüzdanı, çay bardağı, oturma odası, göz kalemi, cep telefonu, güneş gözlüğü, sırt çantası; Asya kıtası, Ankara ili, Karadeniz Bölgesi, Van Gölü, Nemrut Dağı, Sakarya Nehri, Atatürk Bulvarı, Topkapı Sarayı, Saat Kulesi, Cumhuriyet Bayramı, Miraç Kandili, Lale Devri, Türk edebiyatı, Antep fıstığı, Adana kebabı vb.

2. Belirtisiz isim tamlamaları-özellikle de renk adları- cümlede sıfat olarak kullanılabilir:

tamlayan (belirtisiz isim tamlaması)	tamlanan	**Tamlayanı belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlaması.**
turkuaz mavisi	elbise	

- Tamlayanı belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlaması: gök mavisi gömlek, deniz mavisi gözler, çimen yeşili halı, şarap kırmızısı saçlar, patlıcan moru çanta vb.

3. Belirtisiz isim tamlamaları, sıfat tamlamasının tamlananı olabilirler.

tamlayan	tamlanan(belirtisiz isim tamlaması)	**Tamlananı belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlaması.**
pahalı	kol saati	

- Tamlananı belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlaması: pahalı kol saati, ince belli çay bardağı, büyük çınar ağacı, beyaz erkek gömleği, siyah sırt çantası, dikdörtgen mutfak halısı vb.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

1. Belirtisiz isim tamlamalarının başına getirilen sıfat, çoğunlukla tamlamanın tamamını niteler. Fakat bazı kullanımlarda bu sıfatların yalnızca tamlayanı nitelediği de görülmektedir:

- Lösemili Çocuklar Haftası, kullanılmış araç kredisi, ikinci el kitap fuarı vb.

2. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan sözcük arasına başka sözcük girmez. Fakat bazı unvan sözcüklerinde bu durumu aykırı kullanımlar görülür:

- Devlet **Eski** Bakanı, Ankara **Eski** Valisi, Emniyet **Genel** Müdürü, Makine **Yüksek** Mühendisi vb.

4. "Kendi" dönüşlülük zamiri dışındaki zamirler belirtisiz ad tamlamalarında tamlayan olarak kullanılamaz.

- kendi işi, kendi kararı, kendi çabası, kendi sorunu...

5. Bazı belirtisiz isim tamlamalarında, tamlanan -lı eki aldığında iyelik eki düşer ve sıfat görevinde kullanılırlar.

- kül rengi → kül renkli bulutlar, asker şapkası → asker şapkalı adam, sırt çantası → sırt çantalı kız

6. Bir isim tamlaması, başka bir isim tamlamasında tamlanan unsur olarak görev yaptığında kendi iyelik ekini değil, o tamlamanın iyelik ekini taşır.

- fotoğraf makinesi → (benim) fotoğraf makinem
- dünya görüşü → (senin) dünya görüşün

Belirtisiz isim tamlaması şeklinde oluşan özel adların iyelik eki değişirse özel ad, kesme işareti hakkını yitirir.

Boğaz Köprüsü'nün → (bizim) Boğaz Köprümüzün

Kuşadası'nda → Kuşadamızda

Cumhuriyet Bayramı'nda → Cumhuriyet Bayramımız

7. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan unsuru bir "cümle" olabilir.

		...
"Zora dağlar dayanmaz."	inanc-nda	bir insan.
Ailem kızacak	korku-yla	oturdu.
Kiralıktır	levha	asıldı.
"Ben yapamam!"	söz-ne	tahammülüm yok!
Bilmem	anlam-nda	omzunu silkti.

Belirtisiz isim tamlamasında tamlayanın çeşitli görevleri vardır:

1. Tamlananın türünü, kime ya da neye özgü olduğunu bildirir:

- misafir odası, kömür sobası, ev terliği, çiçek saksısı, masa örtüsü; otobüs bileti, coğrafya kitabı, kadın çorabı...

2. Tamlananın neden yapıldığını belirtir:

- çilek reçeli, kök boyası, biber dolması, gül kurusu, pirinç pilavı, peynir tatlısı...

3. Tamlananın çıktığı, yetiştiği, ait olduğu yeri belirtir:

- Bursa şeftalisi, Amasya elması, İzmir üzümü, Bağdat hurması, yer elması, ağaç mantarı, su yılanı, dağ keçisi, göl balığı...

4. Tamlananın neye benzediğini belirtir:

- fincan böreği, dil peyniri, parmak üzümü, dil balığı...

5. Tamlananın mesleğini ve görevini belirtir:

- kayıt memuru, temizlik işçisi, Türkçe öğretmeni, ev hanımı, okul müdürü

6. Tamlananın nedenini belirtir:

- sel felaketi, deprem yıkıntısı, kaza kurbanı...

7. Tamlananın zamanını bildirir:

- yaz yağmuru, sabah kahvaltısı, akşam yemeği

8. Tamlananın yapıldığı aracı bildirir:

- telefon görüşmesi, çöp kebabı, çay kaşığı...

III. ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

En az iki isim tamlamasının veya en az üç ismin birbirine bağlandığı isim tamlamasıdır.

Başka bir deyişle tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de ad tamlaması biçiminde olan, iç içe girmiş tamlama türüdür.

Anadolu köylerinin inek seslerini, Anadolu insanının geleneği ve göreneği, müdüriyet odasının kapısında, öğretmenin gözlüğünün çerçevesinin rengi, yazarın eserlerinin niteliği hakkında, bilim adamlarının çabaları ...

- Sınavda "zincirleme isim tamlaması" diye sorulmazsa şöyle sorulur:
- **Tamlayanı isim tamlaması olan belirtili isim tamlaması: şarj aletinin** kablosu
- **Tamlananı isim tamlaması olan belirtili isim tamlaması:** telefonun **şarj aleti**

- **Tamlama eklerinin kullanılmadığı tamlamadır.**
- **Takısız tamlamalar, eksiz bir tamlama olduğu için sıfat tamlamasına; tamlayan sözcük isim olduğu için de isim tamlamasına benzer.**
- **İsim ve sıfat tamlamalarından farkı ise bu tamlamalarda tamlayan sözcük, tamlananın neyden yapıldığı ve neye benzediği bilgisini verir.**

Tamlayan sözcük, tamlananın neyden yapıldığı bilgisini verir. Bu tamlamalarda tamlayan ile tamlanan arasına hayali "-dan/-den" eki getirilebilir:	Tamlayan sözcük, tamlananın neye benzediği bilgisini verir. Bu tamlamalarda tamlayan ile tamlanan arasına hayali "gibi" edatı getirilebilir:
Tahta kaşık → Tahta-dan kaşık → Mantıklı, demek ki takısız tamlama	Kömür göz → Kömür gibi göz → Mantıklı, demek ki takısız tamlama
☒ Demir kapı ☐ Altın yüzük ☐ Lastik top ☐ Keten gömlek ☐ Cam kavanoz ☐ Deri mont	☐ İnci diş ☐ Selvi boy ☐ İpek saç ☐ Aslan asker

(I) Kilim kalbin aynasıdır, gönlün sesidir.

(II) Her nakışı bir duygunun ifadesidir.

(III) Kimi renkler şikâyettir, kimi hasrettir.

(IV) Ben şu gönül tezgahında kilim dokudum.

(V) Erenlerin dergahında aşkı okudum.

Bu dizelerin hangilerinde hem isim hem sıfat tamlaması bulunmaktadır?

A) I ve V B) II ve III C) II ve IV
D) III ve V E) IV ve V

II numaralı "Her nakışı bir duygunun ifadesidir." dizesinde "her nakış" ve "bir duygu" sıfat tamlaması, "duygunun ifadesi" belirtili isim tamlaması, "bir duygunun ifadesi" tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır.

IV numaralı "Ben şu gönül tezgahında kilim dokudum." dizesinde "gönül tezgahı" belirtisiz isim tamlaması, "şu" sözcüğü de belirtisiz isim tamlamasını işaret ettiği için "şu gönül tezgahı" tamlananı belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlamasıdır.

I numaralı dizede "kalbin aynası" ile "gönlün sesi" belirtili isim tamlaması, III numaralı dizede "kimi renkler" sıfat tamlaması, V numaralı dizede ise "erenlerin dergahı" belirtili isim tamlamasıdır.

Yanıt: C

Edebiyat eleştirisi, psikolojiden destek alırken herhangi
I

bir edebiyat eserinin en başta fert olarak yazarının

karakter ve ruh hâlinin dışa vurulması ya da nakledilmesine
II

bakar. Yazarın karakterini biyografik açıdan tespit etmek
III

için onun eserini kaynak olarak almak ya da bu yazarın diğer yazarlardan ayrılan taraflarını, bilinç yapısını
IV

tecrübe etmenin bir yolu kabul edip mevcut esere

ait özel bir okuma tarzı geliştirmek, edebiyat eleştirisinde
V

psikolojik gücü göstermektedir.

Bu parçada altı çizili numaralanmış tamlamalardan hangisi diğerlerinden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Parçada altı çizili tamlamaların hepsi isim tamlamasıdır. Fakat III numaralı tamlama "yazar-ın" karakter-i" belirtili, diğerleri belirtisiz isim tamlamasıdır.

Yanıt: C

(I) Herkesi ilgilendirmeyen, ilginç olmayan bir olay haber değildir. (II) Günümüzde ise habercilik, kitleleri yönlendirmede kullanılmaktadır. (III) Bunun için haberler sağlam kaynaklardan alınmalı ve doğru olmalıdır. (IV) Aksi hâlde haberi veren kişi ve kuruluş inandırıcılığını yitirir. (V) Habercilikte insanların mahremiyetine ve hürriyetine zarar vermek, şiddet içerikli haberleri reyting aracı olarak kullanmak doğru değildir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: I numaralı cümlede "herkesi ilgilendirmeyen, ilginç olmayan bir olay", III numaralı cümlede "sağlam kaynaklar", IV numaralı cümleler "haberi veren kişi ve kuruluş", V numaralı cümlede ise "şiddet içerikli haberler" söz grupları sıfat tamlamasıdır. Fakat II numaralı cümlede sıfat tamlaması yoktur.

Yanıt: B

Sözcük anlamı (I) doğa ötesi ve fizik ötesi (II) olan akım, dinamizmi hareketle anlamlandıran fütürizme karşı ortaya çıkmıştır. 1917 yılında (III) bir araya gelen İtalyan ressamlar tarafından başlatılmış, 1920'lerin ortasına (IV) kadar etkin olmuştur. Metafizik resimler genellikle abartılmış bir perspektifle sonsuzluğu (V), kuklayı andıran hareketsiz insan figürüyle yalnızlığı çağrıştırmaktadır.

Bu parçada altı çizili numaralanmış sözcüklerden hangisi bir isim tamlamasının tamlananı değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Parçadaki I numaralı sözcük "sözcük anlamı" tamlamasının, II numaralı sözcük "fizik ötesi" tamlamasının, III numaralı sözcük "1917 yılı" tamlamasının, IV numaralı sözcük "1920'lerin ortası" tamlamasının tamlananıdır. Fakat "sonsuzluğu" sözcüğü belirtme hâl eki almış olup herhangi bir tamlamanın unsuru değildir.

Yanıt: E

Sanat tarihi; bir sanat yapıtının (I), belirli bir kültürün (II) veya sanatçının sanat yaşamının hangi döneminde oluşturulduğunun belirlenmesi çalışmalarıdır. Sanat geleneklerinin üslup ve biçim olarak tarihsel süreç içinde kavranması da sanat tarihinin ilgi alanının içindedir (III). Bu da temelde çeşitli sanat üsluplarının, dönemlerinin, akımlarının ve tarihsel sanat ekollerinin (IV) incelenmesini (V) gerektirir.

Bu parçada altı çizili numaralanmış tamlamalardan hangisi tür bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: III numaralı tamlamada "ilgi alanı" belirtisiz isim tamlaması, tamlanan sözcük olan "içi" sözcüğünün tamlayanı olduğuna göre bu tamlama, zincirleme isim tamlamasıdır.

II numaralı "belirli bir kültür" grubunda "belirli" niteleme sıfatı olduğu için bu söz grubu sıfat tamlamasıdır. I numaralı "sanat yapıtı" belirtisiz isim tamlamasının başına "bir" sıfatı geldiği, IV numaralı "sanat üslubu" belirtisiz isim tamlamasının başına "çeşitli" niteleme sıfatı, V numaralı "sanat ekolleri" belirtisiz isim tamlamasının başına "tarihsel" niteleme sıfatı nitelediği için bunlar da sıfat tamlamasıdır.

Yanıt: C

Fiil ve fiilimsileri zaman, yer-yön, durum, azlık-çokluk, pekiştirme, sorma gibi nitelikler bakımından sınırlayan, sıfat ve zarfları derecelendiren sözcüklerdir.

Zarf (Belirteç)

- Eylemleri ve eylemsileri niteleyen, belirten, sınırlandıran zarflar
  - Zaman Zarfları
  - Durum/Tarz Zarfları
  - Yer-Yön Zarfları
  - Azlık-Çokluk/ Miktar Zarfları
  - Soru Zarfları
- Derecelendirme zarfları

	FİİL VE FİİLİMSİLERİ NİTELER:	SIFAT VE ZARFLARI DERECELENDİRİR:
ZAMAN ZARFI	**Dün** geldi.	**Pek** sevimli bir çocuk.
YER-YÖN ZARFI	Lütfen, **aşağı** ininiz!	**En** güzelini sen yaptın.
DURUM/TARZ ZARFI	Bu konuda **doğru** söylüyor.	Evinizi **çok** güzel döşemişsiniz.
MİKTAR / AZLIK-ÇOKLUK ZARFI	**Yıllarca** çalıştı.	
SORU	Buraya **neden** gelmiş?	

Zarflar da sıfatlar gibi niteleyici sözcük oldukları için isim çekim eklerini almazlar. Alırlarsa sınıf değiştirip adlaşırlar.

ZARF	İSİM
Masayı **ileri** çekelim.	**İlerisi** biraz karanlık.
Aşağı inince seslen.	**Aşağıdan** biri seslendi.
Yavrum, **böyle** söyleme!	**Böylesine** hiç rastlanmamıştı.
Konuyu **daha** açıklamadı.	Size bu konunun **dahasını** da açıklayabilirim.

Bazı isim çekim ekleri canlılığını yitirip yeni durum ve zaman zarfları oluşturmaktadır:

Baş anlat, **bir** yıkıldı, **can** kutlarım, **çok** götürdü; **iki** **bir** sızlanıyor, **birlik** geldiler, **ayak** uyuyacak; **boyun** yazıyordu, **alabildiğin** çalışıyor; **sabah**, **sonra**, **gece**, **önce**, **bir zaman**, **vakti**, **önce**...

Zarfların büyük bir kısmını durum/tarz zarfları oluşturur.

Durum zarfları; fiil ve fiilimsilerin niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu bildiren, cümlenin anlamını sınırlandıran zarflardır.

I. NİTELİK BİLDİREN ZARFLAR	II. DURUM BİLDİREN ZARFLAR
Nitelik zarfları *nasıl?, ne biçimde?* sorularına karşılık oluşturan zarflardır.	Durumda beraberlik, kesinlik, görecelik, pekiştirme, tahmin, tekrarlama, sınırlama, süreklilik gösterme, şüphe bildirme, yanıt verme gibi türlü anlamlarla cümleyi sınırlandıran zarflardır. Bu tarz cümlelerde "fiil" ya da "fiilimsi" olmasına gerek yoktur; zarfın, cümledeki yargıyı sınırlaması yeterlidir.
Ankara'da **yalnız** yaşıyordu. İçeri **sessizce** girdi. Her şeyi **bir bir** anlattı. Ay, **pırıl pırıl** yanıyor üzerimizde. Bu yaz da **çabucak** geçti. Çocuk **güzel mi güzel** konuşuyordu. Bizlere **içten** davranır **hep**. Düşünmek ona **ağır** geliyordu. **Ansızın / birden / aniden** salona girdi. Her şeyi **birer birer** itiraf etti. Anlatılanları **aklınca** yorumladı ama... Eğitimle ilgili **şöyle** söyledi: **Bir çırpıda** söyledi. **Heyecandan** uyuyamıyor. **Tatlılıkla** söyledi. **Melekler gibi** uyuyordu. **Birlikte** geldiler. **Ayakta** uyuyor. **Ezbere** konuşuyorsun. **Boşuna** söylenmiyor. **Uzun uzadıya** anlattı. **Sımsıkı** sarılıyor.	**Bari** biraz erken gel. **Hani** gelmeyecektin bir ömür boyu. **Sanki** her sözünü dinliyor da! **Belki** o da bizimle gelir. **İllaki** istediğini elde eder. **Mutlaka / elbet / elbette** emeklerinin karşılığını alacaksın. **Kesinlikle / kuşkusuz / şüphesiz** onu buralardan götürecek. **Sözüm ona / güya /sözde** konuştuklarımızı yazıyor. **Er geç** kaliteyi fark edeceksiniz. **Asla / katiyen** bu doğru değildir. **Gerçekten / cidden / sahi** dedikleri kadar güzelmiş! **Zaten** her şey belliydi. Onun geleceğini **tamamen** unutmuştum. **Acaba** o da gelir mi? **Galiba** kardeşi de gelecek. **Yalnızca / sadece / sırf** duygulara başvurmak yanıltıcı olabilir. **Yine/tekrar** notlara baktı. **Bazen / ara sıra** bize gelir. **Sürekli / daima** okuyacak bir şeyler bulur. **Neredeyse** işlerimizi tamamlamıştık. **Az kalsın** yere düşecekti. **Derhal** çık evden. **Bence** bu konuda sen haklısın.

ZAMAN ZARFLARI

Fiillerin ve fiilimsilerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran veya kesinleştiren sözlerdir. Bu zarflar "***Ne zaman? Ne vakit?*** sorularının yanıtıdır.

Sözcük hâlinde olabilir:	**Söz grubu hâlinde olabilir:**
akşam, artık, demin, dün, gece, erken, hâlâ, ilkin, önce, sonra, şimdi, henüz; akşama, akşamları, akşamleyin, yıllardır, aylardır, birazdan, yazın, kışın, erkenden, geceleri, geçenlerde, haftaya, öğleye, öğleyin, önceden, sabahleyin, şimdilik, sonradan, sonraları...	akşama doğru, akşam üstü, akşam vakti, bu ay, bu gece, bu gün, bu yıl, bu sefer, dün gece, dünden beri, düne kadar, geçen ay, geçen yıl, gelecek ay, gelecek yıl, ikindi vakti, ilk önce, öğleye doğru, şimdiye kadar, şu anda, yaza doğru...

Zaman bildiren her sözcük, zaman zarfı değildir.

	İsim
Hüzün çöker Ankara'ya **akşam**.	**Akşam**, Ahmet Haşim'in vazgeçemediği temadır.
Bugün biten umutlar, **yarın** canlanır.	**Yarın**, umutlarımızın simgesidir.
Dostlarla **geceleri** derin sohbetlere dalardık.	**Geceler**, dostudur yalnızların.

"**Yarın** gece" ifadesinde "yarın", "**dün** sabah" ifadesinde "dün" sözcüğü sıfattır.

Zarf-fiiller, cümledeki anlamı "durum" ve "zaman" bakımından sınırlayan sözcüklerdir. Bu nedenle zarf-fiiller de cümleye kattığı anlama göre durum ve zaman zarfı olarak kullanılır.

Gelince beni ara. (Ne zaman ara?-zaman zarfı)

Koşarak yanımıza yaklaştı. (Nasıl yaklaştı?-durum zarfı)

Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi "eylemsiler/fiilimsiler" başlığında verilmiştir.

Azlık-çokluk zarfları; bir sıfatın bir zarfın veya fiildeki oluş ve kılışın miktarını, ölçüsünü ve derecesini belirleyen zarflardır.

Cümlede *ne kadar?, ne derece?* sorularının yanıtıdır.

Bu denli, azıcık, biraz, çok, az, çokça, fazla, pek, oldukça, en, hayli, epey, epeyce, daha, ne, ne kadar, bu kadar vb.

- Bugün **çok** çalıştım.
- Yine de **epey** ilerledin.
- **Bu denli** yorulduğumu hatırlamıyorum.
- **Fazla** konuşmak, başı **çok** ağrıtır.

Miktar bildiren sözcükler; sıfat, adlaşmış sıfat ve zarfların önüne gelip onları derecelendirirler. Bunlara "derecelendirme zarfları" denir.

- **En** sevdiğim insan, annemdir.
- **Daha** güzel günler göreceğim.
- **Epey** yorgun görünüyorsun, dedi.
- Etleri **oldukça** ince doğradı.
- **Ne** akıllı, **ne** tatlı bir çocuk!
- Tartışmayı **daha** çok alevlendirdi.
- **Bu kadar** güzel bir manzara karşısında şaşkınım.
- **Ne kadar** sevimli bir bebek öyle!

"Daha" **sözcüğüne üstünlük,** "en" **sözcüğüne en üstünlük belirteci de denir.**

- **En** güzel kızı seçmişler. (en üstünlük zarfı)
- Bizim **daha** büyük bir evimiz var. (üstünlük zarfı)

MİKTAR ZARFI	Miktar zarfları, fiillerin miktarını bildirir:	Bu yıl derslerine **çok** çalışıyor.
	Miktar zarfı, fiilimsilerin miktarını bildirir:	**Az** yemenin vücuda yararı çoktur.
DERECELENDİRME ZARFI	Miktar zarfları, sıfatları derecelendirir:	**Pek** geniş eviniz varmış.
	Miktar zarfları, zarfları derecelendirir:	Söylediklerini **çok** zor anladım.
	Miktar zarfları, adlaşmış sıfatları derecelendirir:	**En** çalışkana ödül verdiler.

YER-YÖN ZARFLARI

Yer- yön zarfları, fiil ve fiilimsilerin yerini ve yönünü belirleyen zarflardır.

Cümlede *nere?* sorusunun yanıtıdır.

İleri, geri, aşağı, yukarı, öte, beri, içeri, dışarı.

- Hızla **dışarı** çıktı.
- **İçeri** gelir misin?
- Arabayı **ileri** al.
- Biraz **geri** çık.
- **Aşağı** yuvarlandıktan sonra **yukarı** tırmandı.

DİKKAT!

Yer-yön sözcükleri isim çekim eki aldıklarında zarf olma özelliklerini kaybederek isim olurlar, bu sözcükler başka bir ismi nitelerse sıfat olurlar.

İSİM	**Yukarıya** çıkıp kitaplarını aldılar.
	Dışarıyı sen temizle, **içeriyi** ben temizleyeyim.
	Arabayı **sağa** çekebilir misin?
SIFAT	**Aşağı** mahallede düğün var bugün.
	Öte tarafa geçebilir misin?
	Sağ kolunda kocaman bir ben vardı.

SORU ZARFLARI

Soru zarfları, fiili ve fiilimsileri çeşitli yönlerden soru yoluyla belirleyen zarflardır.

Nasıl, ne, neden, ne kadar, nice, niçin vb.

- Okula **ne zaman** gelirsin?
- **Nasıl** ders çalışıyorsun?
- **Niçin** ses vermiyorsun?
- **Niye** dönüp duruyor havada kuşlar?
- **Ne** uğraşıyorsunuz böyle işlerle?
- Bu sabah **ne kadar** koştun?
- Bu işi **nasıl** başardın?

GÖREV ZARFLARI

Sözcüğe görev veren, kullanıldığı cümledir.

	ZAMİR	SIFAT	ZARF
Başka	**Başkası** olma, kendin ol.	**Başka** sözler söylemek gerek.	Her seferinde **başka** konuşuyorsun.
Böyle	**Böylelerine** inanmak güç.	**Böyle** insanlara inanmak güç.	İnsanlar **böyle** söylememeli.
Ne	**Ne** isterse yapar, sana **ne**?	**Ne** tarafta oturuyormuş?	**Ne** konuşup duruyorsun? **Ne** güzel çiçekler!

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki ikileme, eylemin nasıl yapıldığını belirtmektedir?

A) Temizliğe başlayınca evdeki kırık dökük eşyaları sokağa attı.
B) Okullar tatil olunca çoluk çocuk kırlara gidiyoruz.
C) Hisarın üstünden geçen kargalar acı acı bağırıyordu.
D) Yarım yamalak Türkçesiyle kendini anlatmaya çalışıyordu.
E) Derse gelirken kitap filan getirmezdi hiçbir zaman.

ÇÖZÜM: C'deki "acı acı" ikilemesi eyleme sorulan "nasıl" sorusunun cevabı olduğu için bu ikileme, eylemin nasıl yapıldığını belirtmektedir. A'da "kırık dökük" ikilemesi, eşya ismini nitelediği, D'de "yarım yamalak" ikilemesi Türkçeyi nitelediği için sıfat görevindedir. B'de "çoluk çocuk" ile D'de "kitap filan" ikilemeleri ise niteleme görevinde kullanılmadıkları için isim görevindedir.

Yanıt: C

Aşağıdaki altı çizili isnat gruplarından hangisiyle eylemin gerçekleştirilme şekli belirtilmemiştir?

A) Olanları duyunca bir süre ağzı açık baktı.
B) Bacağı sakat çocuk otobüse binerken zorlandı.
C) Sokaklarda başıboş gezen çocuklarla oynadı.
D) Küçücük bebek koltuktan baş aşağı düştü.
E) Uzunca bir zaman boynu bükük dolaştı.

ÇÖZÜM: B'deki "bacağı sakat" isnat grubu çocuk ismini nitelediği için sıfat görevindedir. A'da "ağzı açık", C'de "başıboş", D'de "baş aşağı", E'de de "boynu bükük" isnat grupları zarf görevinde kullanıldıkları için eylemin gerçekleştirilme şeklini belirtmektedir.

Yanıt: B

Tarihî (I) eserler, insanlık (II) tarihindeki gelişmeleri (III) günümüze taşıyan en (IV) somut (V) belgelerdir.

Bu cümlede numaralanmış sözcükler görevleri bakımından ikişerli gruplandığında hangisi dışarıda kalır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: I. ve V. sözcük kendilerinden sonraki isimleri niteledikleri için sıfat, insanlık ve gelişmeleri ise isimdir. Fakat "en" sözcüğü her zaman belirteçtir, derecelendirme zarfıdır.

Yanıt: D

Her insan mutlaka (I) bir çevre içerisinde yaşamaktadır. Bu çevrede yaşayan her insanın; halkının sanat zevkinin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak, daha (II) huzurlu ve güzel bir dünya içinde yaşamak için kendi imkânlarıyla yapabileceği çok şey olduğu unutulmamalıdır. Sanat eserlerinin "niçin" (III) ve "nasıl" (IV) korunması gerektiği hususunda vatandaşların bilinçlendirilmesi için gerekli (V) çaba gösterilmelidir.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisi belirteç değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: V numaralı "gerekli" sözcüğü "çaba" ismini nitelediği için sıfattır. I numaralı sözcük durum zarfı, II numaralı sözcük derecelendirme zarfı, III ve IV numaralı sözcükler, eylemsiye soru sorduğu için soru zarfıdır.

Yanıt: E

GÖREVLİ SÖZCÜKLER

Ey insanoğlu, ya olduğun **gibi** görün ya da göründüğün ***gibi*** ol!

ünlem *bağlaç* ***edat*** *bağlaç* ***edat***

- Tek başına anlamlı olmayan, görevli sözcüklerdir. Fakat kullanıldığı cümleye farklı anlatım incelikleri katarlar.
  Gibi, kadar, dek, denli, ve, veya, oysa, ki, da/de, vay, tüh, eyvah vb.
- Herhangi bir isim çekim eki alamazlar, alırlarsa isim görevi üstlenirler.
  Gibisi, kadarı, ahım vb.
- Sözcük grubu oluşturlar.

Edat grubu: Senin **gibi**, şu **kadar**, bu zamana **dek** vb.

Bağlama grubu: Sen **ve** ben, annen **veya** baban, genç adam **ile** yaşlı kadın vb.

Ünlem grubu: **Ey** Türk gençliği, **hey** oradaki, **vay** başım vb.

Tek başına anlamlı sözcük, söz grubu veya cümle — **EDAT / İLGEÇ**

Sözcük	İnsan	...	davrandı.
Söz grubu	Haberi aldığı		çıktı.
Cümle	Ölmeyecekmişiz		yaşıyoruz.

Tek başına anlamlı sözcük, söz grubu veya cümle — **BAĞLAÇ** — Tek başına anlamlı sözcük, söz grubu veya cümle

Sözcük	**Kitap**	...	**kalem**	olmazsa olmazım.
Söz grubu	**Konu anlatımı**	...	**soru bankası**	yazdım.
Cümle	**Kitabı bitirdim**	...	**konu anlatım videolarını çektim.**	

ÜNLEM

hey, oy, bre, hişt, ula, yahu, aman, be, ya, ha, abo ...

SESLENME ÜNLEMLERİ

DUYGU ÜNLEMLERİ

a, o, ah, ahh, ahu, ay, eyvah, eyvay, oy, vah vah, vay vay vay, yazık, be, hu, o, yaşa, yaşasın, yuh, öi, inşallah, maşallah, hay, keşke, heyde, hoppala, fi, iiih, haydi, yok hu, ney, e, vallahi, billahi, of, uf, hm, ha, amin ...

EDAT / İLGEÇ

1. Yalnız başlarına anlamları yoktur, görevli sözlerdir.

Edatlar; kendinden önceki sözcük, söz grubu veya cümlelere eklendiklerinde onlarla grup oluştururlar. Edat da grubun sonunda yer aldığı için bu gruplara "edat grubu" denir. Sözcük grubu oluşturan edatlar:

Bunun	**gibi**	Bu(n)	**-a rağmen**	Bu(n)	**-dan başka**	*TDK Sözlük'ten farklı olarak MEB kitaplarında aşağıdaki yapılar da edat olarak kabul edilmektedir:*	
Bunun	**için**	Bu(n)	**-a karşın**	Bu(n)	**-a karşı**		
Bu	**kadar**	Bu(n)	**-a doğru**	Bu	**ile**	Bu(n)	**-dan ötürü**
Bu	**denli**	Bu(n)	**-a göre**	Bu	**mı**	Bu(n)	**-dan dolayı**
Şimdiye	**dek**	Dün(den)	**-dan beri**	Bu	**değil**	Bu(n)	**-dan önce**
Şimdiye	**değin**	Dün(den)	**-den bu yana**	Söylendiği	**üzere (gibi)**	Bu(n)	**-dan sonra**
ortak yapılı		*ortak yapılı*		*ortak yapılı*		*ortak yapılı*	

Tek başına kullanılabilen edatlar, onay ve ret edatlarıdır.

Evet, hayır, peki, tamam, olur, he vb.

2. Görevi, kendinden önceki sözcük, söz grubu veya cümlelere eklenerek onlarla diğer sözcükler arasında anlam bağı kurmaktır.

Kendinden önceki sözcükle birleşirler:	**Kendinden önceki söz grubuyla birleşirler:**	**Kendinden önceki cümle ile birleşirler:**
Senin gibi konuştu.	*Senin isteğin* gibi konuştu.	*Seni seviyormuş* gibi konuştu.

3. Eklendikleri yapılar ile cümlenin öteki sözcükleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kurarlar. Cümlede kurdukları anlam ilişkileri: benzerlik, beraberlik, başkalık, miktar, sebep, amaç, araç (vasıta), zaman, mekân, yön gösterme, uygunluk, uğruna, özgülük, hakkında, karşılaştırma, zıtlık vb.dir.

- Görüşmek için beni odasına çağırmış. (amaç)
- Yağmur başladığı için eve döndüm. (sebep)
- Vatan için canımız feda olsun. (uğruna)
- Bu elbiseyi sana göre diktirdim. (uygunluk)
- Senin için bir kitap getirdim. (özgülük)
- Bu kitap için söyleyecek çok sözüm var. (hakkında)
- Kuşlar kadar özgür bir hayatım var. (eşitlik)
- O da senin kadar başarılı. (karşılaştırma)
- Avuç içi kadar yerde çocuk kaybolur mu hiç? (benzerlik)
- Hiç uyumamasına karşın (rağmen) kendini dinç hissediyordu. (zıtlık)
- Şimdiye değin denizi görmediği için biraz şaşkın, çokça da mutluydu. (zaman-sebep)
- Herkes akşama dek hazırlıkları bitirmeye çalıştı. (zaman)
- Bu denli çaba sarf etmek herkesi yorar. (miktar)
- Evet, söylediklerinize bence de doğrudur. (onay)
- Bir aydan beri bizimle kalıyor. (sınırlandırma)
- Anneme yemek yedik. (beraberlik)
- Yanımızdan hızla bir araba geçti. (durum)
- Odunları baltayla kırdı. (araç)
- Para gelmesiyle işler düzeldi. (sebep)
- Parayı aldın mı? (soru)
- Bugün de evde oturulur mu? (sözdelik)
- Uzun mu uzun bir yolculuktu. (pekiştirme)
- Havalar ısındı mı işler açılır. (koşul/zaman)

4. Kendinden önceki söz veya söz gruplarına yalın, ilgi, bulunma veya ayrılma hâl eki ile bağlanırlar.

Yalın hâldeki sözcük		için, gibi, kadar, denli, ile, üzere ...		çiçek için, çiçek gibi, çiçek kadar, çiçekle, bu denli, söylendiği üzere (gibi)
İlgi eki almış sözcük		için, gibi, kadar, ile ...		senin için, senin kadar, senin gibi, seninle
Yönelme hâl eki almış sözcük		göre, dek, değin, karşı, rağmen, karşı, doğru ...		sana göre, akşama dek, sonsuza değin, sana karşı, söylemene rağmen/karşın, sana doğru
Ayrılma hâl eki almış sözcük		başka, dolayı, ötürü, önce, sonra, beri / bu yana ...		senden başka, senden dolayı, senden ötürü, dünden beri, dünden bu yana, senden sonra

NOT: **Zamirler genellikle edatlarla ilgi durumu alarak birleşirler:** ben+im için, sen+in için, o+nun için, biz+im için, siz+in için, şu+nun için, ben+im gibi, sen+in gibi, biz+im gibi, şu+nun gibi, o+nun gibi, ben+im+le vb.

5. Edat grupları, cümlede isim, sıfat veya zarf görevi üstlenir.

İsim görevindeki edat grubu	Sıfat görevindeki edat grubu	Zarf görevindeki edat grubu
Hava buz gibi.	Buz gibi bir hava var.	Bana buz gibi davrandı.
Elindeki taş pırlanta gibiydi.	Pırlanta gibi adamdır benim babam.	Elindeki taş pırlanta gibi parlıyordu.
Elleri pamuk gibiydi.	Parmak kadar çocuğun yaptığı işe bak!	Beni tanımıyormuş gibi konuşuyor.

DİKKAT

Edat grubu cümlede zarf görevinde ise (yüklemin anlamını sınırlandırırsa) öge olarak edat tümleci veya zarf tümlecidir:

- **Hasta gibi** görünüyor.
  Edat tümleci / zarf tümleci (Cümlede "hasta gibi" edat grubunun görevi zarf, öge karşılığı ise edatla kurulduğu için edat tümleci, edat tümleçleri de zarf tümleci kabul edildiği için zarf tümleci)

Edat grubu cümlede isim olarak kullanıldığında ise ek eylem alarak cümlede yüklem olarak kullanılabilir:

- Gözleri **kömür gibi.** (-ydi, -ymiş, -dir)
  Yüklem (Cümlede "kömür gibi" edat grubunun görevi isim, öge olarak karşılığı yüklemdir.)

6. Edatlar, isim çekim eklerine işleyiş bakımından benzerler.

• Bu atkıyı **sana** getirdim.	Yönelme hâl eki, "için" edatı yerine kullanılmıştır.
• Bana **babaca** davrandı.	Eşitlik eki, "gibi" edatı yerine kullanılmıştır.
• **Bence** sen haklısın.	Eşitlik eki, "-e göre" edatı yerine kullanılmıştır.
• Korkuyor, **korktuğuna** da canı sıkılıyor.	Yönelme hâl eki, "için" veya "-dan dolayı" edatları yerine kullanılmıştır.
• Yağmur **yağdığından** dışarı çıkamadı.	Çıkma hâl eki, "için" veya "-dan dolayı" edatları yerine kullanılmıştır.
• **Kadifemsi** bir yumuşaklık...	"-ımsı" yapım eki, "gibi" edatı yerine kullanılmıştır.
• **Çocuksu** davranıyormuş.	"-su" yapım eki, "gibi" edatı yerine kullanılmıştır.

7. İsim çekim eklerini almazlar, alırlarsa sınıf değiştirip isim olurlar.

I. Onun **gibisini** hiç görmedim.

II. Şu **kadarını** bile yemedi.

III. Elbisenin bana **göresi** var mı?

8. Edatın ekleşmesi, ünlüsünün birlikte kullanıldığı kelimeye göre değişmesi ve "ek gibi" kendinden önceki sözcüğe birleşik yazılmasıdır.

Dilimizde sadece "ile" edatı ekleşmiştir: Annesiyle, babasıyla, kuşuyla, ütüsüyle vb.

"mı" edatının ise yalnızca ünlüsü uyumludur fakat "mı" edatı kendinden önceki sözcükten her zaman ayrı yazıldığı için henüz ekleşmemiştir: geldi mi, kuru mu, ütü mü, alır mı ...

I. Seni görmeye geleceğim, dedi ve telefonu kapattı.
II. Çocuk yola çıkmış, işten gelen babasını karşılamıştı.
III. Buraya geldiğine pişman olmuştu sanki.
IV. Artık seninle yazışmaya karar verdim.
V. Aşağıya inen arkadaşının ardından seslendi.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangilerinde "-a" yönelme hâl eki, "için" edatı yerine kullanılmıştır?

A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III
D) III ve V E) IV ve V

ÇÖZÜM: I numaralı cümlede "Seni **görmek için** geleceğim, dedi ve telefonu kapattı." ve III numaralı cümlede "Buraya **geldiği için** pişman olmuştu sanki." yönelme hâl eki, "için" edatı yerine kullanılmıştır.

Yanıt: C

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili edat grubu, eylemin durumunu bildirmemektedir?

A) Soruların kalitesi konusunda ben de sizin gibi düşünüyorum.
B) Tuttuğu ev, kibrit kutusu gibi bir evdi.
C) Zavallı, onca yükün altında çatlayacak gibi olmuştu.
D) Bu para, ay sonuna kadar yetmeyecekmiş gibi görünüyor.
E) Öyle yorgundum ki yatağa girdiğim gibi uyumuşum.

ÇÖZÜM: B'deki "kibrit kutusu gibi" edat grubu "ev" ismini nitelediği için sıfat görevindedir. Diğer seçeneklerde verilen edat grupları ise eylemlerine sorulan "nasıl" sorusunun cevabı oldukları için zarf görevinde kullanılmıştır.

Yanıt: B

Sanatın doğuşu, insanın yeryüzünde var oluşuna, insanın doğayla savaşımına dek uzanmaktadır. Doğayı dönüştürmeye yönelik, yaratıcı bir çalışmadır burada söz konusu olan. Ama insan bununla yetinmez, doğada bulunmayan nesneler yapmaya başlar.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisinin birden çok örneği yoktur?

A) Edat B) Zamir C) Sıfat tamlaması
D) Bağlaç E) İsim tamlaması

ÇÖZÜM: Parçada yalnızca "ama" bağlacı bulunmaktadır. Bu nedenle doğru seçenek D'dir. Parçadaki "-a dek (savaşımına dek)" ve "ile (doğayla, bununla)" edattır, "burada" ve "bununla" zamirdir. "Sanatın doğuşu" ve "insanın...savaşımı" isim tamlaması, "yaratıcı bir çalışma" ve "doğada bulunmayan nesneler" sıfat tamlamasıdır.

Yanıt: D

(I) Bu caddeye ne kadar da çok fotoğrafçı toplanmış, şimdiye kadar kaç tanesinin önünde resimleri seyre daldım. (II) Bütün bu mesut insanlar buralara da saadetlerini tespit ettirmek için koşuşmuş olacaklar. (III) Bu resimlerde, yaşayacaklarından daha uzun zaman tebessümleri devam edecek. (IV) Şu gelin, demin gördüğüm kocalı kadın değil mi? (V) Peki ama şu pembe yüzlü, çift örgülü saçlı küçük çocuk, daha demin hızla yanımdan geçen genç kız değil mi?

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde ilgeç yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: I. cümlede "kadar", II. cümlede "için", IV. cümlede "mi", V. cümlede ise hem "peki" onaylama ilgeci/edatı hem de "mi" soru ilgeci kullanılmıştır. Fakat III. cümlede ilgeç yoktur.

Yanıt: C

1. Yalnız başlarına anlamları yoktur, görevli sözlerdir. Görevi; sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri birbirine bağlamaktır. Fakat sadece ifadeleri bağlamakla kalmayıp yüklendikleri farklı işlevlerle söze birtakım anlam ve anlatım incelikleri katarlar.

"Dışarı çıkmak istemiyorum." dedi, oysa ...➔ Oysa sözcüğü tek başına anlamlı değilken cümlede "..." ile gösterilen yeri zihnin doldurdu ve bu bağlaç, tek başına "cümleyi sarf eden kişinin dışarı çıktığı" mesajını iletti.

"Para kazanmayı hiç sevmiyordu ama ... " cümlesi "hesapsız harcamayı çok severdi." veya "parasız da yaşanamayacağının farkındaydı." cümleleriyle tamamlanabilirken "para, emeğinin karşılığı olamazdı." ile tamamlanamaz. Demek ki bağlaçlar tek başına anlamlı olmamalarına rağmen cümleye farklı anlatım incelikleri katarlar.

"Ama"yı kullandığın bir cümlede bu bağlacı kaldırıp yerine "çünkü" bağlacını koyamazsın. Demek ki her bağlacın kendine has bir anlatım inceliği vardır. **Bağlaçlar, söze birtakım anlam ve anlatım incelikleri kattıkları için de "Cümleden çıkarıldığında anlam bozulmuyorsa bağlaçtır." ifadesi tamamen saçmalıktır.**

"Bir **de** haklıymışsın gibi davranıyorsun." cümlesinde "de" bağlaçtır ve cümleden çıkarırsak cümlenin anlamı bozulur.

"Ayşe **ile** teyzem bize gelecek bugün." cümlesinde ise "ile" bağlaçtır ve cümleden çıkardığımızda (Ayşe teyzem bize gelecek bugün.) özne değişir.

2. Bağlaçlar eş görevli sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri birbirine bağlar. Sözcükleri ve söz grupları bağlaçlarla bağlanırsa ortaya çıkan gruba "bağlama grubu" denir. Cümleler bağlaçlarla bağlanırsa ortaya çıkan cümlenin yapısına da "bağlı cümle" denir.

SÖZCÜK	BAĞLAÇ	SÖZCÜK	
Dün	ve	aynı	istiyorum.
Türü isim	←İsimleri bağlamış. →	Türü isim	
Öge olarak nesne	←Nesneleri bağlamış. →	Öge olarak nesne	
	Bağlaç grubu		

SÖZ GRUBU	BAĞLAÇ	SÖZ GRUBU	
Öğretmen	ve	bu sabah	aradı.
Sıfat tamlamasının türü zarf	←Zarfları bağlamış. →	Sıfat tamlamasının türü zarf	
Öge olarak zarf tümleci	← Zarf tümleçlerini bağlamış. →	Öge olarak zarf tümleci	
	Bağlaç grubu		

CÜMLE	BAĞLAÇ	CÜMLE
Ankara'ya gitti.	ama	beni aramamış.
Birinci cümle	← Cümleleri bağlamış. →	İkinci cümle
	Bağlaç grubu	

3. Bağlaçlar; özne, yüklem, nesne, tümleç görevi yapamazlar. Bu yüzden bağlaçlar cümle dışı unsurdur. Yani cümlenin herhangi bir ögesi değildir. Fakat kurdukları bağlama grupları cümlenin her ögesi olabilir.

"Annem ve babam yanıma geldi." cümlesinde "ve" bağlaç olduğu için bu cümlede cümle dışı unsur vardır fakat bağlaç özneleri bağladığı için cümlenin öznesi "bağlama grubu"dur.

Sen de gelmelisin." cümlesinde "de" bağlaç olduğu için bu cümlede cümle dışı unsur vardır ayrıca bu cümlede bağlama grubu yoktur.

1. SIRALAMA, EŞİTLİK, BİRLEŞTİRME, BAĞLILIK BAĞLAÇLARI

Art arda gelen eş değer veya eş görevde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlardır. Bunlar: **ile, ilâ, ve; da ... da, gerek ... gerek(se), hem ... hem, ne ... ne, olsun ... olsun, dahi ... dahi** vb.

Annem Annemin dedesi	**ile**	babam babamın dedesi uzaktan akrabaymış.
Onlarla konuşacak	**ve**	neler olduğunu öğrenecek.
Dört bin	**ilâ**	beş bin

Annesi	**olsun**	babası	**olsun**	onun gelmesini istemiyordu.
Annesi	**de**	babası	**da**	gelsin.
Annesi	**dahi**	babası	**dahi**	onun gelmesini istemiyordu.
Gerek	annesi	**gerek**	babası	onun gelmesini istemiyordu.
Hem	annesi	**hem**	babası	onun gelmesini istemiyordu.
Ne	annesi	**ne**	babası	onun gelmesini istiyordu.

2. DENKLEŞTİRME, KARŞILAŞTIRMA, SEÇME, NÖBETLEŞME BAĞLAÇLARI

Cümlenin iki ögesini karşılaştırma, denkleştirme, seçme gibi işlevlerle birbirine bağlayan bağlaçlardır. Başlıcaları: **ya da, yahut, veya, veyahut; ya ... ya, bazen ... bazen, bazı ... bazı, bir ... bir, kah ... kah, kimi ... kimi, ister ... ister** vb.

Annem	**ya da** **veya** **yahut** **veyahut**	babam	gelsin.

Ya	annesi	**ya (da)**	babası	gelsin.
İster	annesi	**ister**	babası	gelsin.
Bazen	annesi	**bazen**	babası	gelirdi.
Biri	yer	**biri**	bakar.	
Bir	ağlarız	**bir**	güleriz.	
Kâh	susar	**kâh**	konuşur.	
Kimi	yufka açar	**kimi**	hayvan bakar.	

3. PEKİŞTİRME BAĞLAÇLARI

Cümlede birbiriyle ilişkili iki ögeden birini ötekine anlamca güçlendirerek bağlayanlardır: **da/de, dahi, bile, hem (de) vb.**

Sen **de** çok güzelsin.

Küçücük çocuk **dahi / bile** bunu yapabilir.

Sana söyleyeceklerim var. **Hem** bu konu seni de ilgilendiriyor.

ama, ancak, yalnız, fakat, lâkin	**eğer, şayet**	**gelgelelim**	**yoksa**	**yani**
meğer, meğerse	**oysa, oysaki**	**hâlbuki,**	**çünkü**	

- Bu proje çok ilgi çekiciydi, gelgelelim projeyi hayata geçirecek maddi gücümüz yoktu.
- Fala inanmam ama fırsat bulursam baktırmadan da yapamam.
- Şayet bu karton kutuları atacaksan bana ver, ben onlardan sana bir kedi tüneli yaparım.
- Niye gelmedi yanıma diye söylenip duruyordum meğer çok hastaymış.
- Her gün üç saatimi kitap okumaya ayırıyorum yani zihnimi besliyorum.
- Sen de yirmi dört saatinin en az bir saatini okumaya ayır yoksa dünyayı iki yüz kelimeyle algılarsın.
- Hâlbuki yemek yemek için yaşıyorsun, neden aşçı olmuyorsun?

belki ... belki	**hem ... hem (de)**	**ne ... ne (de)**	**ya ... ya (da)**
kâh ... kâh	**kimi ... kimi**	**bir... bir**	**ya ... yahut (da)**

- Belki bu yaz istediğim kitabı yazarım belki de biraz soluklanmak için bir müddet Ankara dışına çıkarım.
- Ne spor yapıyoruz ne de sağlıklı yiyeceklerle besleniyoruz.
- Ya oyunu kullanırsın ya da toplantıya katılmazsın.

Bağlaçların cümle içerisindeki işlevleri, daha çok paragraf sorularında işinize yarayacaktır.

ama, fakat, yalnız, ancak, oysa, oysaki, hâlbuki → Anlamca birbiriyle çelişen yargıları bağlar.

- Başarı hakkınız **ama** terlemeniz gerekecek.
- Onu seviyorum **fakat** o beni sevmiyor.
- Çok çalışıyor **yalnız** başaramıyor.
- Saatlerce bekledim **ancak** sizi göremedim.
- Bana kızmış **oysa** ben onu üzmedim.
- Ali gelmedi **oysaki** onu çağırmıştım.

ve, ile, de...da, hem...hem, gerek...gerek → Sözü edilen unsurlardan ikisini de yargıya dâhil ederler.

- Annesini **ve** babasını çok seviyor.
- Annesi **ile** babasını çok seviyor.
- Annesini **de** babasını **da** çok seviyor.
- **Hem** annesini **hem** babasını çok seviyor.
- **Gerek** annesini **gerek** babasını çok seviyor.

veya, ya...ya, ya...ya da, yahut, ister...ister ⟶ İki unsurdan sadece birinin gerçekleşmesini yeterli sayan yargılar oluşturur.

- Oraya kızımı **veya** oğlumu çağıracağım.
- Oraya **ya** kızımı **ya** oğlumu çağıracağım.
- Oraya **ya** kızımı **ya da** oğlumu çağıracağım.
- Oraya kızımı **yahut** oğlumu çağıracağım.
- **İster** sev **ister** sevme.

hatta: Biri diğerinden daha güçlü olan iki yargıyı birbirine bağlar.

- Çok çalışıyor **hatta** geceleri uyumuyor.

ne...ne, ne...ne de ⟶ Cümleye olumsuzluk anlamı katar. Bu durumda yüklem olumlu olmalıdır. Yüklem olumsuz olursa anlatım bozukluğu olur. Bu bağlacın kattığı bir diğer anlam da ortalama anlamıdır.

- **Ne** arayan var **ne** soran. (Olumsuzluk anlamı)
- **Ne** seviyor **ne** sevmiyor. (Ortalama anlamı)

çünkü, ki, eğer, yani ⟶ Biri diğerinin açıklaması olan veya sebebini ya da şartını bildiren yargıları bağlar.

- Sınavı kazanamadı **çünkü** hiç çalışmamıştı.
- Öyle güzel **ki** kimse gözünü ondan alamıyor.
- Bilgisayar alacağım **eğer** sınavı kazanırsan.
- Olaylar karıştı **yani** içinden çıkılacak gibi değil.

de, dahi, bile ⟶ Cümleye direnme, sebep, küçümseme, pekiştirme, olumsuzluk gibi çeşitli anlamlar katarlar.

- Çocuk yemem **de** yemem diye tutturdu.
- Sınavı çok çalıştı **da** kazandı.
- Okuyacak **da** adam olacak.
- Çalışacak **da** bize bakacak.

ise: Cümleye karşılaştırma anlamı katar. Eğer cümleye koşul anlamı katarsa bağlaç değil, -se çekimli ekidir. (dilek-şart kipi)

- Ben çalışıyorum, siz**se** geziyorsunuz. (bağlaç)
- Çok çalış**sa** sınavı kazanır. (şart kipi)

Dilimizde en çok karıştırılan iki bağlaç: da/de ve ki.

BAĞLAÇ OLAN Kİ

Anlam bakımından birbiriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz:

- Geçmiş zaman olur **ki** hayali cihan değer.

Önceyi, zaman ek çekimli cümlenin temel bölümüne bağlayan bir söz:

- Siz **ki** beni tanırsınız, niçin böyle düşünüyorsunuz?

Bitmiş cümledeki yargının birincideki hareketin yapılış amacında görülerek çekildiğini bildiren bir söz:

- Kapağı kaldırmış **ki** sandık bomboş.
- Bir de ağzıma aldım **ki** şeker gibi tadı var.

İki cümleyi anlatılan durumlarda uyuşmazlığını bildiren bir söz:

- Ama o bir şey yapmamıştı **ki** onun hiç kabahati yoktu.

Yadırgama, kınama ve olumsuzluk anlamı katmak için bir cümlenin sonuna getirilen bir söz:

- O beni sevmez **ki**!
- Sana güvenilmez **ki**!
- Onun gibi biriyle de oturup konuşulmaz **ki**!

Bir soru cümlesinin sonuna getirildiğinde şüphe veya endişe anlatan bir söz:

- Acaba gelmez mi **ki**?
- Bunu bana bırakırlar mı **ki**?
- Acaba ceza verirler mi **ki**?
- Söylendiği vakitte buraya gelebilirler mi **ki**?

Cümleye olumsuzluk anlamı katabilen bir söz:

- Sana söz mü verdim **ki** bana bunları söylüyorsun.

Bazı kelimelerin sonuna bir ek gibi eklenerek birlikte zarf, bağlaçlar oluşturur. Bu nedenle de bu sözcüklerde "ki" bitişik yazılır: **Belki, sanki, illaki** (zarf); **çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki** (bağlaç).

BAĞLAÇ OLAN DA/DE

Cümleleri birbirine bağlar.

- Herkes kitap okur **da** okuduğundan ne anlar, bilemiyorum.

Cümleye "dahi, bile, yanı sıra, üstelik" anlamı katar:

- Bir **de** olayı örtbas etmeye çalışıyor.
- Bizimle Meral **de** gelecek.
- Umut kaybolsa **da** yolunu bulur.

Sözcükleri, söz gruplarını cümleye bağlar:

- Gidip **de** gelmemek, gelip **de** görmemek var.
- Kalemini **de** silgisini **de** unutmuş.
- Sevdiği bir şarkı ağzına takıldı mı söyler **de** söyler.

Cümlede aynı ki bağlacı gibi vurgulu söylenir.

- İsteseniz **de** istemeseniz **de** bu görevi yerine getireceksiniz.

"De" bağlacı her zaman kendinden önceki sözcükten ayrı yazılır ve bu bağlacın ta/te şekli yoktur. "De" bağlacı bitişik yazılırsa yazım yanlışı kabul edilir.

- İstesekte kuşlar gibi uçamayız. (yazımı yanlış)
- İstesek **de** kuşlar gibi uçamayız. (yazımı doğru)

"De"nin bağlaç olduğunu anlamının bir yolu, sözcüğe bir "de" daha getirmektir. Bir "de" daha eklediğimizde cümle mantıksız ise var olan bağlaçtır, ayrı yazılır; cümle mantıklı ise var olan ektir, bitişik yazılır.

"İstesek **de+**de kuşlar gibi uçamayız." mantıksız bir cümle demek ki "istesek de" ifadesindeki "de" bağlaçtır.

"Bir **de+**de olayı örtbas etmeye çalışıyor." mantıksız bir cümle demek ki "bir de" ifadesindeki "de" bağlaçtır.

"Bu akşam televizyon**da+**da güzel bir film varmış." mantıklı bir cümle demek ki "televizyonda" ifadesindeki "-da" ektir, ikinci "da" bağlaçtır.

ÜNLEM

1. Ünlemler, görevli-anlamlı sözcüklerdir. Yani tek başına anlamı olmayan veya olan sözcükler; seslenme, hitap veya duygu bildirirlerse "ünlem" görevini üstlenirler.

1. Anlamsız ses biçimindeki ünlemler:	2. Anlamlı sözcük biçimindeki ünlemler:
Tüh, yine unuttum!	**Tanrım,** bana yardım et!
Vah vah, çok üzüldüm!	**Zavallı,** çok acı çekiyor!
Eyvah, çocuk düştü!	**Yazık,** çok çalışkan bir çocuktu!
Üf! Arabaya bak.	**Ali,** sen de bizimle gelir misin?

BAŞLICA ÜNLEMLER

Seslenme Ünlemleri	hey, ey, bre, hişt, alo, yahu, ulan, lan, ya, be, abe ...
Duygu ünlemleri	a, e, o, ah, eh, ya, oy oy oy, uy, vah vah, vay vay vay, yazık, ha, hu, oh, yaşa, yaşasın, yuh, öf, inşallah, maşallah, hay, keşke, hayda, hoppala, tu, tüh, haydi, yallah, ne, vallahi, billahi, of, üf, hah, aman ...

2. Seslenme ve hitap sözcükleri bir arada kullanılırsa oluşan gruba "ünlem grubu" denir. Bu ünlem grupları ve ünlemler cümle dışı unsurdur yani cümlenin herhangi bir ögesi olamazlar.

ÜNLEM GRUBU	
Seslenme	**Hitap**
Ey	Türk gençliği!
Ey	Türk istikbalinin evladı!
Ey	bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Ya	Rabb!
Hey	arkadaş!

- **A,** sen burada mıydın?
- **O,** maşallah ne güzel!
- **E,** artık bu söze diyecek yok!
- **Hah,** ben de bunu söyleyecektim!
- Yürü **ya mübarek!**
- **Yahu!** Hâlâ işin bitmedi mi?
- **Uf,** parmağım yandı!
- **Aman,** bu laflardan da bıktık!

- **Ne,** yıkıldı **ha!**
- **Ha** göreyim seni!
- **Alo,** sesim geliyor mu?
- **Hey,** orada biri var mı?
- **Arkadaş,** yurduma alçakları uğratma sakın!
- **Beyefendi,** iyi misiniz?
- **Zeynep,** çabuk buraya gel!

İhtiyar esir sevincinden bayılmıştı. Kendine gelince oğlu ona:

– Ben karaya cenk için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal, dedi.

Eski kahraman kabul etmedi:

– Hayır, ben de beraber cenge çıkacağım.
– Çok ihtiyarsın baba.
– Fakat kalbim kuvvetlidir, kırk senedir dövüşe de hasretim.

Bir tiyatro eserinden alınan bu diyalogda aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Edat grubu
B) Farklı işlevde bağlaçlar
C Farklı türde zarflar
D) Adlaşmış sıfat
E) Ünlem grubu

ÇÖZÜM: Parçada ünlem veya ünlem grubu yoktur. Parçadaki "cenk için" edat grubu (A), "de" pekiştirme bağlacı ile "fakat" cümle başı bağlacı (B), "kırk senedir" miktar zarfı, "çok ihtiyarsın" ifadesindeki "çok" derecelendirme zarfı, "kendine gelince" zaman zarfı, "rahat kal" ifadesindeki "rahat" durum zarfıdır. "İhtiyarsın" ve "kuvvetlidir" sözcükleri de adlaşmış sıfattır.

Yanıt: E

İsviçre'nin kışı da yazı da oldukça güzel. Kışın, bembeyaz gıcır gıcır bir kar dünyayı kaplamış; yazın her tarafta alabildiğine yemyeşil otlar, rengârenk çiçekler fışkırır, Leman Gölü ise yaz kış mavi ile yeşil arası. Kışın kaygan olur yamaçlar, tepelerden göle doğru tahta kızaklarla hızlı inişler yapılır, karlarda yuvarlanılır.

Bu parçayla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) "Gıcır gıcır" ikilemesi sıfat görevindedir.
B Farklı türde zamirler kullanılmıştır.
C) Cümlede birden fazla pekiştirme sözcüğü kullanılmıştır.
D) "Mavi ile yeşil", bağlama grubu tamlayan görevindedir.
E) Birden çok edata ve bağlaca yer verilmiştir.

ÇÖZÜM: Parçada bir tane dahi zamir/adıl bulunmamaktadır. Parçada "gıcır gıcır bir kar" sıfat tamlamasında ikileme sıfat görevindedir, "bembeyaz" ve "yemyeşil" pekiştirme sözcüklerdir, "kışı da yazı da" ifadesinde "da"lar, "mavi ile yeşil" ifadesindeki "ile" bağlaçtır; "göle doğru" ifadesinde "-a doğru" ile "tahta kızaklarla" ifadesindeki "-la" edattır. "Mavi ile yeşil arası" belirtisiz isim tamlamasında ise "mavi ile yeşil" bağlama grubu, tamlayan görevindedir.

Yanıt: B

Camların hemen önünden başlayan beyazlık, ay
I
ışığı altında bahçeyi, parmaklıkları ve ardındaki geniş caddeyi kaplayarak devam ediyordu. Beyaz bir dünyaydı,
II
bembeyaz. Kayıp giden bulutların arasından mehtap
III
ışıldadıkça ortalık pırıl pırıl oluyordu. Her şey olduğundan daha haşmetliydi bu beyazlığın altında. Beyazı seven biri
IV V
olarak bu manzara karşısında nutkum tutulmuştu.

Bu parçada numaralanmış altı çizili sözcüklerden hangisi niteleme sıfatıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Parçadaki "beyaz bir dünyaydı" ifadesinde "beyaz" sözcüğü dünya ismini nitelediği için sıfattır. Fakat "beyazlık ve bembeyaz" sözcükleri bir ismi nitelemediği, "beyazlığın ve beyazı" sözcükleri de isim çekim eki aldıkları için isimdir.

Yanıt: B

FİİLLER / EYLEMLER

İş ve hareket bildiren fiiller, her dilde var olan bir sözcük türüdür.

I. FİİLLERDE İÇERİK	II. FİİLDE ANLAM	III. FİİLDE YAPI	IV. FİİL ÇEKİMİ	V. EK FİİL	VI. FİİLİMSİ	VII. FİİLDE VE FİİLİMSİDE ÇATI

I. FİİLLERDE İÇERİK

İŞ / KILIŞ FİİLLERİ	OLUŞ EYLEMLERİ	DURUM EYLEMLERİ
Nesne alabilen fiillerdir yani geçişli fiillerdir.	**Bir durumun değiştiğini, bir varlığın bir durumdan başka bir duruma geçtiğini bildiren fiillerdir. Önceden olmayan bir özelliğin sonradan kazanılması anlamını yansıtırlar. Nesne almazlar. İrade dışında gerçekleşir.**	**Öznenin içinde bulunduğu durumu yansıtırlar. Fiili gerçekleştirenin hangi koşul ve durum içinde bulunduğu anlamı vardır. İradeye bağlı gerçekleşir. Nesne almazlar.**
kes-, tut-, oku-, yaz-, taşı, incele-, düzelt-, anlat-...	kalınlaş-, kızar-, sarar-, morar-, betonlaş-, katılaş-, büyü-, acık-, çocuklaş-, olgunlaş-, bayatla-, küflen, çimlen-...	ağla-, kork-, gül-, şaşır-, bayıl-, uyu-, yürü-, yat, otur-...

SORU - CEVAP

Aşağıda verilen cümlelerden hangisinin yüklemi "iş fiili" değildir?

A) Bütün dağınıklığı topladım.
B) Annem yeni evi çok iyi düzenlemişti.
C) Sofrayı balkona kurduk.
D) Valizleri üçüncü kata çıkar.
E) Aldığı hediyeye çok sevindik.

ÇÖZÜM: E'deki cümlenin yüklemi "sevinmek" öznenin içinde bulunduğu durumu anlattığı için durum fiilidir ve geçişsizdir. Fakat diğer seçeneklerde verilen cümlelerin yüklemleri sırasıyla "topladım, düzenlemişti, kurduk, çıkar" çekimli fiilleridir ve bunlar işi yapanın gerçekleştirdiği, nesne gerektiren iş fiilleridir.

Yanıt: E

II. FİİLDE ANLAM

ESAS FİİLLER	YARDIMCI FİİLLER
Tek başına anlam taşıyan fiillerdir.	Kendinden önceki sözcüğün anlamını ortaya çıkaran fiillerdir.
aç-, bak-, bin -, çiz-, darıl-, eriş -, gez-, gir-, gizle-, görüş-, hoşlan-, küçümse-, oyala-, patla -, sındır-, uza-, yak- vb.	alay **etmek** , kabul **edilmek,** ricada **bulunmak,** namaz **kılmak,** af **buyurmak** insaf **eylemek**

Elbette bir sözcüğün esas veya yardımcı fiil olup olmadığının belirleyicisi o sözcüğün cümledeki kullanımı, konumudur.

- Lütfen, şöyle **buyurunuz!** (geçmek)
- Ektiğim meyveler sonunda **oldu.** (olgunlaşmak)
- Ah zalim dünya, bana neler **ettin!** (kötülükte bulunmak)
- Masanın üzerindeki bardağı **ver.**
- Lütfen, bu teklifi **kabul buyurunuz!** (kabul etmek)
- Onunla tanıştığına **memnun oldu.** (sevinmek)
- Ah dünya, her daim bizi **ihya ettin!** (mutluluğa kavuşturmak)
- Masanın üzerindekileri **toplayıver.**

Aşağıda verilen cümlelerin hangisinde "etmek" sözcüğü yardımcı eylem olarak kullanılmamıştır?

A) Müsaade ederseniz ben bu akşam kendi evime gideyim.
B) Bazı sözleri onu gerçekçi olmaya sevk etti.
C) Her daim güzel duyguları takip ederdi yüreği.
D) Böyle bir değişikliği kesinlikle tasvip etmezdi.
E) Aylık masrafımız tam yedi bin lira ediyordu.

ÇÖZÜM: E'deki cümlede "etmek" sözcüğü "herhangi bir değerde olmak" anlamında olup esas fiildir. Diğer seçeneklerde ise "müsaade etmek", "sevk etmek", "takip etmek" ve "tasvip etmek" söz gruplarında "etmek" sözcüğü yardımcı eylemdir.

Yanıt: E

III. FİİLDE YAPI

KÖK HÂLİNDEKİ FİİLLER	TÜREMİŞ (GÖVDE HÂLİNDEKİ) FİİLLER	BİRLEŞİK FİİLLER
Yapım eki almamış fiillerdir.	**En az bir yapım eki almış fiillerdir.**	**En az iki sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu fiillerdir. Birleşik sözcükler, öge bulunurken de birlikte değerlendirilir.**
aç-, de-, ye-, art-, ölç-, ürk-, bak-, bul-, bük- , coş-, çiz-, dur-, duy-, piş-, sağ-, yüz, çarp-, çırp, dürt, kalk-, kırp-, kork-, sanç-, sars, sürç-, tart-, yırt-, acı-, ara-, döşe-, eski-, ılı-, ışı-, okşa-, oku, solu, süpür-, tanı-, ulu-, üre-, üşü, yala, yalvar-, yama-, yasa-, avut, barın-, barış-, çevir-, danış-, kamaş-, kayır-, kıskan-, kurtul-, öğüt-, sömür-, uyan-, uyar-, yakış-, yanaş- vb.	İsimden fiil yapım eki alabilir: Yaşa- Körel- Gecik- Birik- Fiilden fiil yapım eki alabilir: Bölün- Durdur- Çekiştir- Kazı- Daha fazla yapım eki de alabilir: Yaşat- Yaşlandır- Gözlemle- Görüntüle- Biriktiril-	**I. YARDIMCI EYLEMLE KURULAN BİRLEŞİK FİİLLER** İSİM SOYLU SÖZCÜK + ET-, OL-, EYLE-, KIL-, BUYUR-, YAP- **II. KURALLI/ULAÇLI/TASVİRİ BİRLEŞİK FİİLLER** FİİL + -a, -e / -ı, -i / -u, -ü + BİL-, VER-, YAZ-, KAL-, GEL-, DUR- **III. ANLAMCA KAYNAŞMIŞ BİRLEŞİK FİİLLER** İSİM SOYLU SÖZCÜK (LER) + ASIL FİİL

BİRLEŞİK FİİLLER

I. YARDIMCI EYLEMLE KURULAN BİRLEŞİK FİİLLER:

İSİM SOYLU SÖZCÜK	+	YARDIMCI EYLEMLER: ET-, OL-, EYLE-, KIL-, BUYUR-, YAP-

İki farklı türdeki sözcük birleşirken birinci sözcükte ses olayı olmuyorsa ayrı yazılır:

Tebrik etmek, teşekkür etmek, yardım etmek, ayırt etmek, arz etmek, dert etmek, evlat edinmek; akıllı olmak, yardımcı olmak, sağ olmak, tedirgin olmak, mecbur olmak, yok olmak, iyi olmak; gitmiş olmak, söylemiş olmak, gidecek olmak; kabul eylemek, arz eylemek, insaf eylemek; namaz kılmak, namaz kılınmak, mecbur kılmak; servet yapmak, altın yapmak, memur yapmak ...

İki farklı türdeki sözcük birleşirken birinci sözcükte ses olayı oluyorsa bitişik yazılır:

Ünlü düşmesi olabilir:	Ünsüz türemesi olabilir:	Ünsüz yumuşaması olabilir:
Kayıp olmak → kaybolmak	His etmek → hissetmek	Hamd etmek → hamdetmek
Emir eylemek → emreylemek	Af etmek → affetmek	Darp etmek → darbetmek
Seyir etmek → seyretmek	Zan etmek → zannetmek	
Hüküm eylemek → hükmeylemek	Ret etmek → reddetmek	

Ayrıca sıfat-fiil eki almış sözcükler de "ol-" yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldıklarında birleşik fiil oluştururlar: görmüş olmak, aratır olmak, gelmez olmak, gidecek olmak, yapıcı olmak, gidesi olmak vb.

"Bahar geldi, geçti; sen **gelmez oldun.**"

DİKKAT

Cümlede "et-, ol-, eyle-, ver-, buyur-, yap-" sözcükleri esas fiil olarak da kullanılabilir:

- Nihayet o da mal, mülk sahibi **oldu.** (edinmek)
- Onun da mı çocuğu **oldu.** (dünyaya gelmek)
- Siz gidin, benim de yarım saate sinemanın önünde **olurum.** (bulunmak)
- Bu araba o kadar para **etmez.** (tutmak)
- Ne iyi **ettiniz** de geldiniz. (davranmak)
- Beni yurdumdan, yuvamdan **eylediniz.** (bir şeyden yoksun bırakmak)
- Bir şey mi **buyurdunuz**? (söylemek)
- Çiçeklerin suyunu, hayvanların yemlerini ben **veririm.** (eriştirmek)
- Kendilerine iyi bir çalışma fırsatı **verdim.** (herhangi bir duruma yol açmak)
- Dal budak saldı, yemiş **vermeye** başladı.(ürün üretmek)
- Her görevi ayrım gözetmeden aynı titizlikle **yapmak** başarının sırrıdır. (oluşturmak)
- Bozulan saatimi saatçi **yaptı.** (tamir etmek)

İsim ile yardımcı eylem arasına bağlaç veya edat girebilir:

- Teşekkür mü etti?
- Teşekkür bile etti.

II. KURALLI / ULAÇLI / TASVİRİ BİRLEŞİK FİİLLER

"Bil-, ver-, yaz-, kal-, gel-, dur-" tasviri fiilleri, esas fiil olmaktan çıkıp eklendikleri fiillere çeşitli anlam incelikleri katarlar, bu nedenle yardımcı fiil olarak kabul edilirler.

Esas fiil		Zarf-fiil / Ulaç		Tasviri Fiil	
FİİL	+	-a, -e -ı, -i -u, -ü	+	BİL-	A. Yeterlik Kurallı Birleşik Fiil
				VER-	B. Tezlik Kurallı Birleşik Fiil
				YAZ-	C. Yaklaşma Kurallı Birleşik Fiil
				KAL-, GEL-, DUR-	D. Sürerlik Kurallı Birleşik Fiil

A. Yeterlik Kurallı Birleşik Fiil

Esas fiil		Zarf-fiil / Ulaç		Tasviri Fiil	Olumlu çekimi	Olumsuz çekimi
FİİL	+	-a, -e	+	BİL-	Yap-a-bil- Yapıl-a-bil- Yaptırıl-a-bil- Tebrik et-e-bil- Göze gir-e-bil-	Yap-a-ma- Yapıl-a-ma- Yaptırıl-a-ma- Tebrik et-e-me- Göze gir-e-me-

Yeterlik kurallı birleşik fiillerinde "abil-" tasviri fiili, eklendiği fiile **"yeterli olma, gücü yetme, başarma; olasılık"** anlamları katar:

- Sen bu dağa tek başına tırmanabilirsin.
- KPSS'den istediğin puanı alabilirsin.
- Ben bir hata etmiş olabilirim.
- Dışarı çıkabileceğimizi sanmıyorum.
- Başarabilmek için önce başarıyı hayal etmelisin.
- Ben bu ülkeden başka bir yerde yaşayamam.
- Bir şeyi yapamadıkça sinirleniyor.

B. Tezlik Kurallı Birleşik Fiil

Esas fiil		Zarf-fiil / Ulaç		Tasviri Fiil	Olumlu çekimi	Olumsuz çekimi
FİİL	+	-ı, -i -u, -ü	+	VER-	Yap-ı-ver- Yapıl-ı-ver- Yaptırıl-ı-ver- Yardım et-i-ver- Gözden düş-ü-ver-	Yap-ı-ver-me Söylenen her söze **inanıverme.** Yap-ma-y-ı-ver- Sen de bu işte para **almayıver.**

Tezlik kurallı birleşik fiillerinde "iver-" tasviri fiili, eklendiği fiile çoğunlukla **"tezlikle / ivedilikle / çabucak / ansızın / kolayca gerçekleştiği"** anlamları katar:

- Misafir geliyor, bulaşıkları yıkayıver.
- Köşeyi dönünce onunla burun buruna gelivermişlerdi.
- Birinin bakışından bile ne dediğini anlayıvermek çok kıymetli.

Tezlik kurallı birleşik fiillerinde "rica" anlamı da bulunmaktadır:

- Sandalyeyi biraz öteye çekiver.
- Masadaki kitabı bana uzatıverin!
- Oğlum, bir ekmek alıversen!

C. Yaklaşma Kurallı Birleşik Fiil

Esas fiil		Zarf-fiil / Ulaç		Tasviri Fiil	Olumlu çekimi	Olumsuz çekimi
FİİL	+	-a, -e	+	YAZ-	Git-e-yaz- Düş-e-yaz- Öl-e-yaz-	Yoktur.

Yaklaşma kurallı birleşik fiillerinde "ayaz-" tasviri fiili, eklendiği fiile çoğunlukla **"bir işin gerçekleşmek üzere olduğu ama henüz gerçekleşmediği yani az kalsın gerçekleşeceği, gerçekleşemeye çok yaklaşılmış olma"** anlamları katar:

- Sıcaktan bayılayazdı.
- Merdivenlerden düşeyazdı.
- Haberi alınca öleyazmış.

D. Sürerlik Kurallı Birleşik Fiil

Esas fiil		Zarf-fiil / Ulaç		Tasviri Fiil	Olumlu çekimi	Olumsuz çekimi
FİİL	+	-a, -e	+	KAL- DUR- GEL-	Yap-a-dur- Yapıl-ı-gel- Uyu-y-a-kal-	Yoktur.

Sürerlik kurallı birleşik fiillerinde "akal-, adur-, agel-" tasviri fiili, eklendiği fiile çoğunlukla **"bir işin belli bir süre devam ettiği"** anlamını katar:

- Sen burada bekleyedur, ben hemen geliyorum.
- Dede Korkut hikâyeleri, yazıya geçirilene dek anlatılagelmiştir.
- Ağzım açık bakakaldım ardından.
- Alışageldik bir olay bu.
- Uyuyakalmana hiç şaşırmadım.

Ayrıca "agör-" ve "akoy-" da sürerlik anlamı vermektedir:

- Bir kere sevdaya tutulmayagör, ateşlere yandığının resmidir.
- Bizi tüm gün alıkoydu.

III. ANLAMCA KAYNAŞMIŞ BİRLEŞİK FİİLLER

Dilimizde soyut kavramları anlatmak için somut sözcüklerden yararlanılmıştır. Yani soyut kavramlar; baş, kaş, göz, kulak, burun, el, diz, ayak gibi vücut organları ile yapılan hareketlerle anlatılarak veya dış dünyadaki elle tutulur, gözle görülür olaylara benzetilerek mecazlı kullanımlarla somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu mecazlı kullanımlar da zaman içerisinde kalıplaşmıştır. En az bir isim ve asıl fiilin kalıplaşarak oluşturduğu bu yeni fiillere "anlamca kalıplaşmış / kaynaşmış birleşik fiil" denir.

Örneğin, "**başı ağrımak**" sözü, "Bu migren yüzünden sürekli **başı ağrıyordu.**" cümlesinde kalıplaşmış bir söz değilken "Oğlunun bu tutumu ailenin **başını ağrıtacak.**" cümlesinde ise mecaz anlam kazandığı için kalıplaşmıştır. Aynı şekilde "**dil uzatmak**" sözüyle bu işin somut olarak gerçekleştirilmesi değil de "bir kimse veya bir şey için kötü söylemek" anlamında kullanılırsa sözcükler anlamca kaynaşır, kalıplaşır.

İSİM SOYLU SÖZCÜK (LER)	+ ASIL FİİL	
gözü	dön-	"öfkeyle ne yaptığını bilmez duruma gelmek"
yüreği	hopla-	"çok korkmak, heyecanlanmak"
boyunun ölçüsünü	al-	"kendi yetersizliğini anlamak"
yerin dibine	batır	"utandırmak, iyiden iyiye mahcup etmek"
etliye sütlüye	karışma-	"başkalarının yaptığı işle ilgilenmemek"
dikine	git-	"kendi bildiğini yapmak
içi kan	ağla-	"belli edilmeyen derin bir üzüntü içinde olmak"
yumurta kapıya	dayan-	"pek sıkışık duruma düşmek"
turnayı gözünden	vur-	"ele geçirilen bir fırsatla umulmadık kazanç sağlamak"
meydanı boş	bul-	"kendi keyfince davranmak"
tepesine gök	yıkıl-	"büyük bir felaketle umutları yıkılmak"
burnundan kıl	aldırma-	"kibirli olmak"
içine kurt	düş-	"şüphelenmek"
çul üstünde kir görünce baygınlık-	geçir	"en küçük olumsuzluk karşısında bile fenalaşmak"
ince eleyip sık	doku-	"çok dikkatli ve titiz davranmak"
yer yarılıp içine	gir-	"çok utanmak, pek mahcup olmak"

IV. FİİL ÇEKİMİ

Fiil çekimi, fiilin diğer sözcüklerle kurduğu ilişkiye göre şekillenmesidir yani fiilin kip, zaman ve şahıs (kişi) bilgisi vermesidir.

A. FİİLDE ZAMAN

- Fiilde zaman, konuşma anı ile eylem anı arasındaki ilişkiyi kapsar.
- Zaman bakımından fiiller basit zamanlı ve birleşik zamanlı olmak üzere ikiye ayrılır:

1. BASİT ZAMANLI FİİLLER

FİİL	+	KİP VEYA ZAMAN	+	KİŞİ EKİ

Haber Kipleri (Zaman anlamı taşırlar.)	**Bilenen geçmiş zaman**	Yap-tı-**k**
	Duyulan geçmiş zaman	Yap-mış-**ız**
	Şimdiki zaman	Yap-ıyor-**sun** Yap-makta-**sın**
	Gelecek zaman	Yap-acak-**sınız**
	Geniş zaman	Yap-ar-**ız** Yap-maz-**lar**
Tasarlama Kipleri (Zaman anlamı taşımazlar.)	**Şart kipi**	Yap-sa-**k**
	İstek kipi	Yap-a-**sın**
	Gereklilik kipi	Yap-malı-**yız**
	Emir kipi	Yap-**ın** Yap-**ınız**

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Fiil çekim eklerinin görevleriyle ilgili ayrıntılı bilgi "sözcükte yapı" konusunda 22. sayfada verilmiştir.

İki eliyle asılmakta olduğu ipte ani bir zorlama sezinledi.
I

"Balık, ipi burnuyla zorluyor olmalı" diye düşündü.
II III

Ama canını yakıp sıçramasına yol açar bu.
IV

Çünkü balık zıpladıkça iğnenin takıldığı yer biraz daha büyüyüp yırtılacak.
V

Bu parçada altı çizili sözcüklerden hangisi zaman anlamı taşımamaktadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Parçada altı çizili sözcüklerin tamamı fiil olduğuna göre soru kökündeki "zaman anlamı" taşımama durumu, fiilin tasarlama kipiyle çekimlenmiş olmasıyla ilgilidir. III numaralı "olmalı" fiili, "-malı" gereklilik kipiyle çekimlendiğine göre bu sözcükte zaman anlamı yoktur. Fakat diğer sözcükler sırayla belirli geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman ile çekimlenmiştir yani bu sözcükler zaman anlamı taşımaktadır.

Yanıt: C

2. BİRLEŞİK ZAMANLI FİİLLER

FİİL	+	KİP VEYA ZAMAN	+	EK EYLEM	TARZ KİPİ	+	KİŞİ EKİ
				i	di (hikâye) miş (rivayet) se (şart)		

FİİL + KİP EKİ	TARZ KİPİ	BİRLEŞİK ZAMANLI/ÇEKİMLİ FİİL	
Gelmiş	idi	gelmişti	duyulan geçmiş zamanın hikâyesi
	imiş	gelmişmiş	duyulan geçmiş zamanın rivayeti
	ise	gelmişse	duyulan geçmiş zamanın şartı
Geldi	idi	geldiydi	belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi
	imiş	yok	
	ise	geldiyse	belirsiz geçmiş zamanın şartı
Geliyor	idi	geliyordu	şimdiki zamanın hikâyesi
	imiş	geliyormuş	şimdiki zamanın rivayeti
	ise	geliyorsa	şimdiki zamanın şartı
Gelecek	idi	gelecekti	gelecek zamanın hikâyesi
	imiş	gelecekmiş	gelecek zamanın rivayeti
	ise	gelecekse	gelecek zamanın şartı
Gelir Gelmez	idi	gelirdi	geniş zamanın hikâyesi
	imiş	gelirmiş	geniş zamanın rivayeti
	ise	gelirse	geniş zamanın şartı
Gelmeli	idi	gelmeliydi	gereklilik kipinin hikâyesi
	imiş	gelmeliymiş	gereklilik kipinin rivayeti
	ise	gelmeliyse	gereklilik kipinin şartı
Gelse	idi	gelseydi	şart kipinin hikâyesi
	imiş	gelseymiş	şart kipinin rivayeti
	ise	yok	
Gele	idi	geleydi	istek kipinin hikâyesi
	imiş	geleymiş	istek kipinin rivayeti
	ise	yok	

FİİLDE ZAMAN KAYMASI

Zaman zaten kayan, akan bir şeydir, burada kayan ile kastedilen zaman ekinin görevinin kaymasıdır, bu nedenle bu bir görev kaymasıdır.

"Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "-yor" eki diğerlerinden farklı işlevde kullanılmıştır?" şeklinde bir soruda bu konu karşınıza çıkabilir. Bir ekin hangi zaman karşılıdığı da bağlama göre değişir. Bu tarz sorularda "zaman zarflarına" da dikkat ediniz.

Şimdiki Zaman

- Sonunda yarın lise arkadaşlarımla buluşuyoruz. (-yor → gelecek zaman yerine)
- Bir hafta sonra Ankara'ya dönüyorum. (-yor → gelecek zaman yerine)
- Her gün ortalama yedi saat uyuyorum. (-yor → geniş zaman yerine)
- Kaşgarlı Mahmut, o yıllarda böyle büyük bir eser kazandırıyor bizlere. (-yor → geçmiş zaman yerine)
- Ben yemek yemeyi seviyorum. (-yor → geniş zaman yerine)

Geniş Zaman

- Anne baba olunca elbet sen de bizi anlarsın. (-(a)r → gelecek zaman yerine)
- Fatih, 1453'te İstanbul'u kuşatır. (-(a)r → geçmiş zaman yerine)

Gelecek Zaman

- Sınavı kazanmış olacak. (-acak → gereklilik kipi yerine)

Emir Kipi

- Allah'ım ne olur bana yardım et. (→ istek kipi yerine)

Dilek-Şart Kipi

- Soruyu sonra çözsek. (-se → istek kipi görevinde)

(I) Romanlarda insan ögesi, karakter çizme ve tipleme yollarıyla verilir. (II) Bu yönde de değişik tespitler ve düşünceler bulunuyor elbet. (III) Söz gelimi Virginia Woolf'a göre çağdaş romancının görevi, insanın iç dünyasıyla ilgilenmektir. (IV) Dış dünyaya yönelen yazarlar gerçeği veremezler. (V) İnsan yaşamının gerçekleri kişilerin içinde saklı olduğu için bir yazar da buna yönelmelidir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi, tür bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Soruda "yüklemin türü" soruluyorsa "yüklemin isim mi, fiil mi olduğuna" bakılır. III numaralı cümlenin yüklemi "insanın iç dünyasıyla ilgilenmektir" bir isim-fiil grubudur, bu nedenle de bu cümlenin yükleminin türü isimdir. Fakat diğer cümlelerin yüklemleri sırasıyla "verilir", "bulunuyor", "veremezler" ve "yönelmelidir" olup hepsi de çekimli fiildir.

Yanıt: C

(I) Genç adamın hastalığı ilerlemişti. (II) Artık her gece, eskisi gibi hikâye satmaya çıkamıyordu. (III) Hikâyelerinin sayısı da gittikçe azalıyordu. (IV) Son günlerde onun hikâyelerini de ben yazmaya başlamıştım. (V) O kadar halsizdi ki bu yardımı kendine bile anlatmıyordu.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi, yapı bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: II numaralı cümlenin yüklemi "çıkamıyordu", yeterlik kurallı birleşik fiilin (çıkabiliyordu) olumsuz çekimidir. Fakat diğer cümlelerin yüklemleri ise "ileri-le (yapım eki)-mişti", "az-al(yapım eki)-ıyordu", "baş-la(yapım eki)-yordu", "an-la(yapım eki) -t(yapım eki)-mıyordu. " yapı bakımından türemiştir.

Yanıt: B

(I) Benim hiç karşılayanım olmadı. (II) Bir kişi olsaydı bu kişi karım olurdu. (III) Elinde buruşuk bir mendil, bir tek karanfil, aceleci ürkek beklerdi. (IV) Beni uzaktan görmesine bayılırdım. (V) Koşup gelmezdi, gösterişten hoşlanmazdı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi, birleşik zamanlı fiil değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: I numaralı cümlenin yüklemi "olmadı" yalnızca belirli geçmiş zaman ile çekimlenmiştir. II numaralı cümlenin yüklemi "ol-ur-du", III numaralı cümlenin yüklemi "bekle-r-di", IV numaralı cümlenin yüklemi "bayıl-ır-dım" ve V numaralı cümlenin yüklemi "hoşlan-maz-dı" geniş zamanın hikâyesiyle çekimlenmiştir.

Yanıt: A

Dilimizde bazı kipler kendi işlevinin dışına çıkarak farklı bir zamanı karşılarlar.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu durumu örnekleyen çekimli bir fiil kullanılmamıştır?

A) Okuyan için kitaplığın yanı başından daha rahat yer olabileceğini sanmıyorum.
B) Yarın öğleden sonra seyahatimize son vererek buradan dönmek için çadırlarımızı toplarız.
C) Bu konuda netim, hiç kimse bizden izinsiz şu gördüğünüz sınırı aşmayacak!
D) Nasrettin Hoca, bir gün kazan istemek için komşunun kapısını çalar.
E) Bu yönetmelik sizi ilgilendirmez ama kanunlar herkesi bağlar.

ÇÖZÜM: Dilimizde bazı kiplerin, kendi işlevinin dışına çıkarak farklı bir zamanı karşılamaları "fiilde zaman, kip, anlam kayması" olarak geçmektedir.

E'deki cümlenin yüklemi geniş zamanla çekimlenmiştir ve geniş zaman "sık sık yapılan, alışkanlık ya da âdet hâline gelen veya her zamanı kapsayan ve genellik taşıyan oluş ve kılışları" karşılar. E'deki cümlede de bu anlam olduğuna göre bu cümlede anlam kayması yoktur. Fakat A'daki cümlede "sanmıyorum" şimdiki zaman çekimli fiili, "sanmam" geniş zaman işlevinde; B'deki "toplarız" geniş zaman çekimli fiili, "toplayacağız" gelecek zaman işlevinde; C'deki "aşmayacak" gelecek zaman çekimli fiili, "aşmasın" emir kipi işlevinde; D'deki "çalar" geniş zaman çekimli fiili, "çalmış" belirsiz geçmiş zaman işlevinde kullanılmıştır.

Yanıt: E

V. FİİLİMSİ

Fiil kök veya gövdelerinden özel fiilden isim yapım ekleri ile türetilen isim, sıfat, zarf görevindeki sözcüklerdir.

Fiilimsiler artık fiil olmadıkları için de fiil çekim eklerini alamazlar, bu nedenle "çekimsiz fiil" olarak adlandırılırlar.

FİİL	+	FİİLDEN İSİM YAPIM EKLERİ "FİİLİMSİ EKLERİ" Anlamı değiştirmeyen ama sözcüğün türünü değiştiren ve her fiile eklenebilen özel yapım ekleridir.	=	İSİM-FİİL (AD EYLEM) SIFAT-FİİL (ORTAÇ) ZARF-FİİL (ULAÇ/BAĞ FİİL)

Örneğin, **"çalışkan" sözcüğündeki "-kan" eki fiilden isim yapım ekidir fakat bir fiilimsi eki değildir. Çünkü "-kan/-ken" fiilden isim yapım eki her fiile gelmez, fiil seçer: yap-kan, tut-kan, otur-kan, git-ken vb. Fakat "çalışan" sözcüğündeki "-an" eki her fiile gelen bir fiilden isim yapım ekidir yani fiilimsi ekidir: yap-an, tut-an, otur-an, git-en vb.**

A. İSİM- FİİL (AD EYLEM)

- **İsim-fiiller, cümlede diğer isimler gibi kullanılan eylemsilerdir.**
- **İsim çekim eklerini alabilirler, tamlama yapabilirler.**
- **Cümlenin her ögesi olabilir, ek-fiil alarak cümlede yüklem görevinde kullanılabilirler.**

FİİL	+	İSİM-FİİL EKLERİ **-MA** **-(y)IŞ** **-MAK**	=	İSİM-FİİL	GÖREVİ İSİM veya SIFAT

<table>
<tr>
<td rowspan="2">-MAK</td>
<td>FİİLİMSİ
(GEÇİCİ İSİM)</td>
<td>Aramak, bilmek, dinlenmek, düşünmek, titremek, yakışmak, yaşamak, yol almak, hesap vermek, uyku çekmek, öne düşmek, tavsiye etmek, akıl almak, ders vermek, doğru söylemek, derin düşünmek vb.

"-mak" isim-fiil eki almış sözcük; bulunma, çıkma eki alabilir, edatlarla birleşerek edat grubu kurabilir:

■ Gitmek çözüm değildir.
■ Gitmekte ısrar ediyor.
■ Gitmekten bahsetme!
■ Gitmekten başka çaresi yok.
■ Gitmek için uğraşıyor.
■ İsteği, gitmekti.

"-mak" isim-fiil eki almış sözcük belirtisiz isim tamlamasında tamlayan olabilir:

<table>
<tr><th>Tamlayan (İsim-fiil)</th><th>Tamlanan</th><td rowspan="3">Tamlayanı isim fiil olan belirtisiz isim tamlaması</td></tr>
<tr><td>yaşamak</td><td>zevki</td></tr>
<tr><td>yaşatmak</td><td>imkânı</td></tr>
</table>

BENİM HOCAM UYARIYOR!
"-makta" ekinin cümledeki kullanımına dikkat ediniz:

Satranç oynamakta çok usta. (Cümlede "-makta" eki, -yor yerine kullanılmadığı için isim-fiildir.)

Şimdi o satranç oynamakta. (Cümlede "-makta" eki, -yor yerine kullanıldığı için kip ekidir.)</td>
</tr>
<tr>
<td>KALICI İSİM</td>
<td>"-mek /-mak" isim-fiil eki, kalıcı isimler de yapabilir: ekmek, yemek (yiyecek), çakmak (alet) vb. Bu gibi sözcüklerin kalıcı isim olup olmadığı cümledeki kullanımına bağlıdır:

Çiçek ekmek, bahçe sulamak; ekmek pişirmek, yemek yapmak gibi işler
İsim-fiil İsim-fiil isim İsim-fiil isim İsim-fiil

insana zevk verir.</td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td>-MA</td>
<td>FİİLİMSİ
(GEÇİCİ İSİM)</td>
<td>
Arama, bilme, dinlenme, düşünme, titreme, yakışma, yaşama, yol alma, hesap verme, uyku çekme, öne düşme, tavsiye etme, akıl alma, ders verme, doğru söyleme, derin düşünme vb.

"-ma" isim-fiil eki almış sözcük; isim çekim eklerinin hepsini alabilir, edatlarla birleşerek edat grubu kurabilir:

Konuşmalar kaydediliyor.

Konuşmayı denedim.

Konuşmaya çalışıyorum.

Konuşmada dikkat edilmesi gereken kurallar var.

Dünkü konuşmadan çıkardığın bu mu?

Onunla konuşmanın yolu yok.

Onun konuşması çok etkileyici.

Benim de onunla konuşmam gerekiyor.

Konuşmamızı istemiyormuş.

Bu konuşma için teşekkür ederim.

"-ma" isim-fiil eki almış sözcük, tamlama kurabilir:

<table>
<tr><th>Tamlayanı isim-fiil olan belirtili isim tamlaması</th><th>Tamlayanı isim-fiil olan belirtisiz isim tamlaması</th><th>Tamlananı isim-fiil olan belirtisiz isim tamlaması aynı zamanda isim-fiil grubu</th><th>Tamlananı isim-fiil olan belirtili isim tamlaması aynı zamanda isim-fiil grubu</th></tr>
<tr><td>Tiksinmemin sebebi</td><td>çalışma vakti</td><td>bilgi yarışması</td><td>bilginin anlaşılması</td></tr>
<tr><td>Yaşamanın anlamı</td><td>dinlenme zamanı</td><td>gün ağarması</td><td>konunun pekişmesi</td></tr>
<tr><td>gülmenin faydası,</td><td>konuşma tarzı</td><td>göz yaşarması</td><td>adamın gitmesi</td></tr>
</table>
</td>
</tr>
</table>

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Dilimizde iki "-ma/-me" eki vardır: Biri, olumsuzluk eki; diğeri, isim-fiil ekidir. Bir ek birden fazla işlevde kullanılıyorsa hangi işlevde olduğunu anlamak için cümledeki kullanımına bakılmalıdır:

Bu konuşmayı onlara **anlatma!**
İsim-fiil **olumsuzluk eki**

Bir sözcükte hem olumsuzluk hem isim-fiil eki olabilir. Bu durumda ilk "-ma /-me" olumsuzluk eki, diğeri isim-fiil ekidir:

Konuşmamızı kimseye anlat**ma**masını istedim.
İsim-fiil **olumsuzluk eki ve isim-fiil**

Söyle**me**mesini tembihledim.
olumsuzluk eki ve isim-fiil

SIFAT

"-ma" isim-fiil ekini almış sözcükler, cümlede sıfat görevinde de kullanılır:

asma tavan	basma kumaş	gömme dolap	sıkma portakal	yazma eser	dolma kalem
süzme bal	karma eğitim	derleme yayın	takma diş	serpme kahvaltı	kabartma harita

Kutunun içindeki örneklerin tamamı, birer sıfat tamlamasıdır.

KALICI İSİM

"-me /-ma" isim-fiil eki, kalıcı isimler de yapabilir: **dondurma, kavurma, dolma, gözleme, sarma, kavurma (yiyecekler); karatma (askerlik), bağlama (eşya), yazma (eşarp), kazma (eşya), inme (hastalık) vb.** Bu gibi sözcüklerin kalıcı isim olup olmadığı cümledeki kullanımına bağlıdır:

Ayakkabı **bağlamayı** hiç sevmem!

isim-fiil

Eline aldı mı bağlamayı ne türküler söyler.

isim

-IŞ
-(y)ış

FİİLİMSİ (GEÇİCİ İSİM)

Alış, geliş, arayış, söyleyiş, oturuş, okuyuş, öksürüş, yürüyüş vb.

"-ış" isim-fiil eki almış sözcük; isim çekim eklerinin hepsini alabilir, edatlarla birleşerek edat grubu kurabilir:

- Kederli **gülüş**lerinin ardındakini merak ediyorum.
- **Bakışını** yakaladım.
- **Yürüyüş**e gideceğim sabah.
- Sorun işin **yapılış**ında idi.
- **Gidiş**inden habersizdim.
- Suyun **akışı** izlemeye değerdi.
- **Duruşunun** asilliğine bakın!
- **Gülüşü** ile hepimizi etkiledi.

"-ış" isim-fiil eki almış sözcük, tamlama kurabilir:

Tamlayanı isim-fiil olan belirtisiz isim tamlaması	Tamlananı isim-fiil olan belirtisiz isim tamlaması	Tamlayanı isim-fiil olan belirtili isim tamlaması	Tamlananı isim-fiil olan belirtili isim tamlaması aynı zamanda isim-fiil grubu
Çıkış yolu	Nüfus **artışı**	**Gelişi**nin sebebi	Adamın **yürüyüşü**
Yaşayış tarzı	Kuş **uçuşu**	**Yükseliş**in sonuçları	Ülkenin **yükselişi**

-IŞ	KALICI İSİM	"-(y)ış" ekiyle oluşmuş kalıcı isimler çoktur: atış, buluş, bağış, anlayış, gösteriş, duruş, yürüyüş, alış, veriş, alışveriş, anlayış, atış, bakış, barış, çıkış, doğuş, dönüş, duruş, iniş, geçiş, geliş, gidiş, giriş, görüş, gösteriş, gülüş, kalkış, kurtuluş, satış, seziş, uçuş, yanlış vb. Çağın tiyatro anlayışını yansıtan yazılar da yayımlanıyordu. isim Kolektif bir görüş rahatlığı, insanı düşünmekten kurtarır. isim Onu, yürüyüşünden bile tanırım. **İsim-fiil** Bugün Derneğin önünde toplananlar yürüyüş hazırlıklarını tamamladı. isim

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Dilimizde iki "-ış" eki vardır: Biri, fiilden fiil yapım eki olan işteşlik eki; diğeri, isim-fiil ekidir. Bir ek birden fazla işlevde kullanılıyorsa hangi işlevde olduğunu anlamak için cümledeki kullanımına bakılmalıdır:

Ona dair hatırımdaki tek şey **gülüşüdür.**
İsim-fiil

Öğretmen boylu boyunca düşünce herkes gülüştü.
işteşlik eki (Birden fazla kişi birlikte gülme eylemini yaptı.)

Şair, şiirlerinde kafiye ve rediflerle ortaya koyduğu ses kuruluşu sağlamdır.
I

Şiirlerinde kullandığı tekrarlar, doldurma olmayıp konu ve dil birlikteliğini
II

sağlamak için özellikle seçilmiştir. Dilin tüm olanaklarını zorlamayı seven
III IV

şairin bu kadar sevilmesinin nedeni de bu olmalı.
V

Bu parçada numaralanmış altı çizili sözcüklerden hangisi isim-fiil eki almış olmasına rağmen kalıcı bir kavramın adı olmuştur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: II numaralı altı çizili sözcük "doldurma", "edebiyatta gereksiz söz ve benzetmelerle dolu anlatım"dır. Bu sözcük, dilimizde bir edebiyat terimi olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle de "-ma" isim-fiil eki, geçici değil kalıcı bir isim yapmıştır.

Yanıt: B

B. SIFAT- FİİL (ORTAÇ)

- **Sıfat fiiller, cümlede diğer isimler gibi kullanılan, cümlede isim veya sıfat olarak kullanılan eylemsilerdir.**
- **Bir isim soylu sözcüğü nitelediğinde sıfattır ve sıfat tamlaması kurar.**
- **Ek-fiil alarak cümlede yüklem görevinde kullanılabilirler.**

FİİL	+	SIFAT -FİİL EKLERİ (AnAsıMezArDikEcekMiş)	=	SIFAT-FİİL	GÖREVİ İSİM veya SIFAT

	SIFAT GÖREVİNDE	İSİM (ADLAŞMIŞ SIFAT- FİİL) GÖREVİNDE
-AN	**Giden yaşamı** geriye getiremezsin. **Seven insan** böyle mi yapar?	**Gelen gideni aratır.** **Sevenleri** ayırmayalım yine de!
-ASI	Ankara, **yaşanası** bir kent.	**Boyu devrilesi**, bu işe neden karışırsın?
-MEZ	**Dayanılmaz** bir sıcak çöküyor üstüme.	Beni **bilmez** gibi konuşma!
-AR	**Çekilir çile** değil doğrusu.	**İşe yararları** toplayalım.
-DİK	**Tanıdığın** birileri var mı? **Tanıdık** bir kimse göremedim. **Kaldığı** gece saatlerce sohbet ettik.	Burada **tanıdığın** var mı? **Dediğimi** mutlaka yapmalı. **Gitmediğine** şükür!
-ECEK	**Verilecek** bir cevabımız var elbet!	**Diyeceğimi** dedim ben.
-MİŞ	**Kendini beğenmiş** biri ile karşılaşmamış hiç.	**Kendini beğenmişlerle** karşılaşmamış hiç.

BAZI SIFAT-FİİLLER KALICI İSİM YAPAR:

Görmüş "görgü ve bilgisi çok olan", **görmemiş** "görgüsüz, ulaştığı mertebeyi hazmedemeyen", **görmüş geçirmiş** "bilgi ve tecrübesi çok olan", **kokmuş** "kokusu çıkmış, tadı bozulmuş olan şey"; **okumuş** "bilgili, kültürlü kimse", **tanınmış** "ünlü, meşhur", **yaratılmış** "yaratılan her şey, yaratık", **çıkar** "menfaat, kâr", **değer** "bedel, karşılık, kıymet", **düşünür** "düşünen kimse", **gider** " yapılan harcama", **göçer** "göçebe", **yazar** vb.

Sıfat-fiiller isim tamlaması kurarlar. Kurdukları bu isim tamlamaları isim veya sıfat görevinde kullanılır:

Onun **dediğine** inanmadım.

Tamlananı sıfat-fiil olan belirtili isim tamlaması, isim görevindedir.

Onun **dediği** söze inanmadım.

Tamlananı sıfat-fiil olan belirtili isim tamlaması, "söz" sözcüğünü nitelediği için sıfat görevindedir.

Sıfat-fiiller, iyelik eklerini alsalar dahi sıfat görevinde kullanılabilir:

- (Benim) Tanıdığım insanlar
- (Senin) Tanıdığın insanlar
- (Onun) Tanıdığı insanlar
- (Bizim) Tanıdığımız insanlar
- (Sizin) Tanıdığınız insanlar
- (Onların) Tanıdıkları insanlar

İsim görevinde kullanıldığında ise isim çekim eklerini alabilir:

Senin **getirdiklerini** biz yedik, bizim **yaptıklarımızı** da siz yiyin.

Yapılanlara hiç tepki **göstermeyeceğinden** emindim.

Ek-fiil alarak cümlede yüklem görevinde kullanılabilirler:

Vazgeçmeyeceği tek kişi **sevdiğidir.**

Özne yüklem

Hayallerinden vazgeçen, **kaybedendir.**

Özne yüklem

BENİM HOCAM UYARIYOR!

"-mez, -ar" eklerini, gelecek zaman ile; "-dik" ekini, belirli geçmiş zaman birinci çoğul kişi çekimiyle; "-ecek" ekini, gelecek zaman ekiyle, "-miş" ekini de duyulan geçmiş zaman ile karıştırmayınız!

- Salondaki çiçekler **kurumuş.** (zaman eki)
- **Kurumuş** yapraklar rüzgârda savruluyordu. **(sıfat-fiil eki)**
- Nice insanlar **tanıdık** biz seninle. (zaman eki)
- **Tanıdık** insanlar var dört bir yanımda. **(sıfat-fiil eki)**
- **Gelecek** günler güzel **olacak.**

  (sıfat-fiil eki) (zaman eki)

Dil; olmuş bitmiş, sona ermiş, son şeklini almış, belli bir
I II

kalıba dökülmüş ve donmuş bir varlık değildir. O, kuralları
III IV

içinde, başlangıçtan beri, kesintisiz bir şekilde devam etmiş, bu devamlılık içinde, kendini yenileyerek bazı
V

değişikliklere uğramıştır.

Bu parçada numaralanmış altı çizili sözcüklerden hangisi yapısı bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: V numaralı sözcük yalnızca belirsiz geçmiş zaman ekiyle çekimlenmiş basit yapılı bir fiildir. Fakat diğer sözcükler "varlık" ismini nitelemekte olup her biri "-mış" sıfat-fiil eki almıştır. Eylemsi ekleri de fiilden isim yapım eki olduğuna göre, bu sözcükler yapı bakımından türemiştir.

Yanıt: E

Orada.

Ve durduk yerde büyüyen deniz.
I II

Kayalıkları köpüklerle döverek biçimleyen deniz.
III IV

Dur, dinle bir bak: Sana bir şey mi söylüyor?..

Ne söylüyor?..

Ve kendi çapında yırtıcı kuşların erişilmez o çığlık
V

çığlığa güzelliği.

Bu şiirde numaralanmış altı çizili sözcüklerden hangisi farklı türdedir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: III numaralı sözcük "-erek" zarf-fiil ekini almış, zarf görevinde kullanılmıştır. Fakat diğer sözcükler sıfat-fiil eki almış olup sıfat görevindedir: "durduk yerde", "büyüyen deni", "...biçimleyen deniz" ve "erişilmez ... güzelliği".

Yanıt: C

Pasif dinleme; dinleyicinin sözlü tepkide bulunmadığı,
I

konuşulanı sessizce dinlediği dinleme çeşididir.
II

Dinleyicinin dinledikleriyle ilgili zihinsel faaliyetlerini
III

etkinleştirmek amaçlanır. Dinleyicinin sessizliği,

konuşmacıya, söylediklerinin kabul gördüğü bir izlenim
IV V

verir.

Bu parçada numaralanmış sıfat-fiillerden hangileri niteleme amacıyla kullanılmıştır?

A) Yalnız I B) I ve V C) II ve III

D) III ve IV E) IV ve V

ÇÖZÜM: Sıfat-fiiller isim ve sıfat olarak kullanılabilir. Sıfat-fiil, bir ismi niteliyorsa sıfat, niteleme söz konusu değilse isim görevindedir. I numaralı "bulunmadığı" sıfat-fiili "dinleme çeşidi" söz grubunu nitelemektedir, V numaralı "gördüğü" sıfat-fiili ise "bir izlenim" söz grubunu nitelemektedir. Bu nedenle doğru seçenek B'dir.

II numaralı "konuşulan-ı" sıfat-fiili, belirtme eki aldığı için; IV numaralı "söyledikleri-nin" sıfat-fiili, ilgi eki aldığı için isimdir.

III numaralı "dinledikleriyle" sıfat-fiili ise "ile" edatıyla birleştiği için edat grubu oluşturmuştur.

Yanıt: B

C. ZARF – FİİL (ULAÇ / BAĞ FİİL)

- **Zarf-fiiller cümlede zarf görevinde kullanılan eylemsilerdir.**
- **Yükleme sorulan "nasıl" ile "ne zaman" sorularının yanıtıdır. Bu nedenle durum zarfı ve zaman zarfı olarak kullanılırlar.**
- **Zarf-fiiller, ikileme de kurabilirler.**

FİİL	+	ZARF-FİİL EKLERİ -ken, -alı, -asıya, -a, -madan, -maksızın, -dığında, -dığınca, -ınca, -ıp, -arak, -dıkça, -ar...mez vb.	=	ZARF-FİİL	GÖREVİ DURUM veya ZAMAN ZARFI

-(i)ken (Zaman Zarfı)

FİİL + HABER KİPLERİ (-MİŞ, -AR /-MAZ, -YOR, -ACAK) + İ (EK EYLEM) + KEN = ZAMAN BİLDİREN ZARF-FİİL

al-mış-ken, al-ır-ken, al-maz-ken, al-ıyor-ken, al-acak-ken vb.

Karşıdan karşıya **geçer** ken dikkat edilmeli.

Dur up **durur** ken bize sataştı.

"-iken" eki, isim soylu sözcüklere geldiğinde ise zarf yapar:

Genç ken çalış, **kazanıyor** ken biriktir.
zarf zarf-fiil

"-iken" ekindeki "i" ek fiildir ve bu ek genellikle düşer.

-Alı (Zaman Zarfı)

Üniversiteyi **bitir** eli on beş yıl olmuş.

Bildim bil eli orada oturuyor.

-ASİYE (Durum Zarfı)

Nereye gitse **öl** esiye sıkılacaktı.

Oğlan kızı **çıldır** asıya seviyor.

-A, -U (Durum ve Zaman Zarfı)

Otobüs sabah sekize beş **kal** a hareket edecekmiş.

Saat yediyi yirmi **geç** e akşam yemeğine çıkarız.

"Gitsem acaba onu görebilir miyim?" **diy** e düşündü.

Sahneyi rahat görelim **diy** e bu koltuğu aldım.

-A ... -A (Durum Zarfı)

Ardına **bak** a **bak** a gitti.

İstemey e **İstemey** e orada vardı.

-MADAN (Durum ve Zaman Zarfı)

İşlerimi **bitir** meden uyuyamam.

Yağmur **dur** madan yağıyordu.

DİKKAT

"-madan" ekine dikkat ediniz:

Bu **görüş** m**e**den olumlu bir karar çıkmadı. → isim-fiil

Benimle **görüş** meden kasabaya gitme. → zarf-fiil

-MAKSIZIN (Durum Zarfı)

Bir kelime dahi **konuş** maksızın odasına geçti.

Düşün meksizin konuşuyor her defasında.

-DIĞINDA -DIĞINCA (Durum ve Zaman Zarfı)	Ankara'ya **geldiğinde** mutlaka ara beni. Gücüm **yettiğince** yardımcı olacağım.
-İNCE (Zaman Zarfı)	Kediler birbirlerini **görünce** tıslıyorlar. Eve **geçince** haber ver bana. **DİKKAT** Yıllar **boyunca** biriktirdiği parayı **kaybedince** çok üzüldü. boy (isim)-unca — kaybet (fiil)-ince zarf — zarf-fiil
-İP (Durum Zarfı)	Mallarını **satıp** kaçmak istediler. İyisine kötüsüne **bakmayıp** satın aldı. **Gelip gidip** binayı kontrol ediyordu.
-ARAK (Durum Zarfı)	Ellerini toprağa **bastırarak** usul usul kalktı. Kızgın olmama **aldırmayarak** konuştu.
-DIKÇA (Durum ve Zaman Zarfı)	Fırsat **buldukça** doğaya kaçıyorum. Yanıma biri **girip çıktıkça** bölünüyorum.
-AR ... -MEZ (Zaman Zarfı)	Mektubu **okur okumaz** heyecanlandı. Köşeyi **döner dönmez** ineceğim.

DİKKAT

Zarf-fiiller "-IncA hariç", isim çekim eklerini almazlar. Çünkü zarflar çekimsiz yani çekim eklerini alamayan sözcüklerdir.

Sen **gelinceye** kadar biz bekleriz.
edat grubu

İş **bitinceye** dek buradan ayrılmasınlar.
edat grubu

DİKKAT

Zarflar hem fiilleri hem de fiilimsileri niteleyen, belirten, sınırlandıran sözcüklerdir.

zarf	fiilimsi
sağlıklı	yaşamak → isim-fiil
sağlıklı	yaşayan → sıfat-fiil
sağlıklı	yaşayıp → zarf-fiil

Aşağıda verilen cümlelerin hangisinde "-madan" eki cümleye farklı bir anlam katmıştır?

A) Sana gelecek yazıyı okumadan plan yapma.
B) Ne diyeceğini bilemeden sağına soluna bakındı.
C) Çocuklar hiç ses çıkarmadan oturuyorlardı.
D) Ardına önüne bakmadan yürüdü.
E) Hiç konuşmadan odasına çekildi.

ÇÖZÜM: Zarf-fiil eki almış sözcükler veya söz grupları cümleye sorulan **"nasıl"** ve **"ne zaman"** sorularının cevabıdır. Yani zarf-fiiller cümleyi durum veya zaman bakımından sınırlandırır. A seçeneğindeki cümlede "-madan" zarf-fiil ekini alan söz grubu cümleye "zaman" anlamı katmıştır. (Ne zaman plan yapma? Sana gelecek yazıyı okumadan plan yapma veya sana gelecek yazıyı okuduktan sonra plan yap.) Fakat diğer seçeneklerdeki "-madan" zarf-fiil ekini alan söz grupları yükleme sorulan "nasıl" sorusunun cevabıdır.

Yanıt: A

Metinde edebiyat ve felsefenin tanımı yapılıp iki alan arasındaki ilişki anlatılmıştır. Edebiyat ve felsefe ilişkisinin kaçınılmazlığına rağmen bunların, sınırları belli iki ayrı bilim olduklarından (I) da kısaca söz edilmiştir. Metinde edebiyat ve felsefenin iletişim aracının dil olmasına karşın konularına ve amaçlarına bağlı olarak (II) dile yükledikleri anlamların farklı olduğundan (III) da bahsedilmiştir. Öğretici bir nitelik taşıyan okuduğunuz (IV) metinde nesnel bir anlatım tercih edilmiş, verilmek (V) istenen bilgiler doğrudan

Bu parçada altı çizili numaralanmış sözcüklerden hangisi bağ fiildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: II numaralı altı çizili "ol-arak" sözcüğü "-arak" zarf-fiil ekini almıştır, bağ fiil/ulaçtır. I numaralı sözcük "ol-duk (sıfat-fiil)-larından" ve III numaralı "ol-duk(sıfat-fiil)-undan" sözcükleri "-duk" sıfat-fiil eki almış olup isim görevindedir. IV numaralı "oku-duk(sıfat-fiil)-unuz metin" söz grubunda "-duk" sıfat-fiil ekini alan sözcük sıfat görevindedir. V numaralı sözcük "veril-mek" ise "-mek" isim-fiildir.

Yanıt: B

Varlığın var olup (I) olmadığının kesin yargılara ulaştırılamayacağını (II) iddia edenler genel olarak (III) nihilist (hiççi,yokçu) sayılırken varlığın reel veya ideal var olduğunu (IV) ifade eden her görüş, felsefede realizm (gerçekçilik) anlayışı (V) içinde kabul edilir.

Bu cümlede altı çizili sözcüklerden hangisi fiilimsi değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Cümlede V numaralı "anlayış" sözcüğü "bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir" anlamına geldiği için kalıcı isimdir, fiilimsi değildir. I numaralı "ol-up" ile III numaralı "ol-arak" sözcükleri zarf-fiil, II numaralı "ulaştırılama-y-acak-ını" ile IV numaralı "ol-duk-unu" sözcükleri sıfat-fiildir yani eylemsidir.

Yanıt: E

EYLEMSİ GRUPLARI

	EYLEMSİ	EYLEMSİ GRUBU	
EN AZ BİR İSİM UNSURU +	İSİM-FİİL	İSİM-FİİL GRUBU	Ankara'da yaşamak **güzeldir.**
	SIFAT-FİİL	SIFAT-FİİL GRUBU	Ankara'da yaşayan **insanlar mutludur.**
	ZARF-FİİL	ZARF-FİİL GRUBU	Ankara'da yaşarken **onunla tanıştım.**

İSİM-FİİL GRUBU	SIFAT-FİİL GRUBU	ZARF-FİİL GRUBU
Çocuk yetiştirmek kolay bir iş değildir.	***Çocuk yetiştiren ebeveynler*** bu kitabı okumalı.	***Çocuk yetiştirince*** ailesini daha iyi anladı.
Birden fazla eylemsi grup oluşturmuşsa gruba adını, grubun sonundaki eylemsi verir. (Soyadı gibi düşünebilirsiniz.)		
Beklemediği bir tavırla karşılaşmaya hazır değilmiş.	***Biraz daha beklemek gerektiğini*** söyledi.	***Beklemediği bir tavırla karşılaşınca*** çok sinirlendi.
Aldığı eşyaları buraya getirmek istedi.	***Evi temizlemek istediğini*** söyledi.	***Geçen ay aldığı parayı vermeyince*** ona çok kızdı.

DİKKAT

Eylemsi eklerinin, diğer fiilden isim yapım eklerinden farkı eklendiği sözcüğün kendinden önceki sözcüklerle kolaylıkla grup oluşturabilmesidir.

Oluşan bu eylemsi grupları, cümlenin ögeleri bulunurken ayrılmaz.

Çocuk yetiştirmek kolay bir iş değildir.	***Çocuk yetiştiren ebeveynler*** bu kitabı okumalı.
Özne	Özne

Çocuk yetiştirince ailesini daha iyi anladı.
Zarf tümleci

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Eylemsiler, ek eylem "-idi, imiş, -dir" alarak cümlede yüklem görevinde kullanılabilir. Bu durumda yüklem isim olduğu için, cümle de isim cümlesi kabul edilir.

- Bu kitaptaki amacı, hayatını anlatmak(tır). (İsim-fiil grubu yüklemdir.)
- O, her şeyi bilendir. (Sıfat-fiil grubu yüklemdir.)
- Bence bayram şafak sökümcedir. (Zarf-fiil grubu yüklemdir.)

BENİM HOCAM UYARIYOR!

KPSS'de "Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir isim tamlaması, bir sıfat-fiil grubunun içinde yer almamıştır?" şeklinde bir soru gelmişti. Böyle bir soruda eylemsi grubu bulunmalı ve öncesindeki sözcükler incelenmelidir.

Paragraf sorusunu çözen var mı?

isim tamlaması sıfat-fiil grubunun içinde yer almakta

(I) Şairin, şiirinde ahengi sağlamak için gerekli şartları sağlaması, uygun teknikleri kullanması yeterli değildir. (II) Aynı şartlara ve unsurlara bağlı kalarak okuyucunun da şiirin ahengini ortaya çıkaracak şekilde okuması gerekir. (III) Bu bakımdan şiirin hakkını vererek okumak bir sanattır ve herkes, şiir okuyucusu olamaz. (IV) Şiir okuyucusuna düşen, hem uygun bir ses tonuna sahip olmak hem de ahenk kurallarına uymaktır. (V) Ayrıca şiir okumanın en önemli unsurlarından birisi olan vurgu ve tonlamalara dikkat etmektir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) I. cümlenin nesnesi isim-fiil grubudur.
B) II. cümlede, tüm eylemsi türleri örneklenmiştir.
C) III. cümlede, isim-fiil grubunun içinde isim tamlaması vardır.
D) IV. cümlenin her ikisi ögesi de eylemsi grubudur.
E) V. cümlede, sıfat-fiil grubunun içinde zincirleme isim tamlaması yer almaktadır.

ÇÖZÜM: I. cümlenin yüklemi olan "yeterli değildir" ifadesine "Ne yeterli değildir?" diye sorduğumuzda aldığımız cevap "Şairin, şiirinde ahengi sağlamak için gerekli şartları sağlaması, uygun teknikleri kullanması" söz grubu, tamlananı isim-fiil grubu olan belirtili isim tamlamasıdır ve bu söz grubu öznedir.

II. cümlede "kalarak" zarf-fiil, "çıkaracak" sıfat-fiil, "okuması" isim-fiildir. III. cümlede "şiirin hakkını vererek okumak" isim-fiil grubunun içerisinde "şiir-in hakk-ı" belirtili isim tamlaması bulunmaktadır. IV. cümlenin "Şiir okuyucusuna düşen (özne, sıfat-fiil grubu), hem uygun bir ses tonuna sahip olmak hem de ahenk kurallarına uymaktır (yüklem, isim-fiil grubu)." öznesi de yüklemi de eylemsi grubudur. V. cümle sırasıyla zarf tümleci (ayrıca) ve yüklemden oluşmaktadır. Yüklemin içerisinde yer alan "şiir okumanın en önemli unsurlarından birisi olan vurgu ve tonlamalar" söz grubu sıfat-fiil grubu, "şiir okumanın en önemli unsurlarından birisi" de zincirleme isim tamlamasıdır.

Yanıt: A

Dil, iletişim vasıtaları arasında etkin bir taşıyıcıdır. Dili kalıcı kılan (I) ise yazılı anlatımdır. İyi bir yazılı anlatım da ancak dilin doğru kullanılmasıyla (II) mümkündür. Bu, inşaat malzemesi yığınından bir bina yapmaya (III) benzer. Edebiyatın temel malzemesi dildir. Bu malzeme belli bir plan doğrultusunda ve bir hesaba dayalı olarak (IV) gerektiği yerlerde kullanılırsa ortaya bir sanat eseri çıkabilir. Elbette yazmak (V), bu malzemeye biçim vermeyi gerektirir.

Bu parçada altı çizili numaralanmış sözcüklerden hangisi bir eylemsi grubunun unsuru değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: V numaralı "yazmak" sözcüğü herhangi bir isim unsuruna bağlanmadığı için bir eylemsi grubunun unsuru değildir. I numaralı sözcük "dili kalıcı kılan", II numaralı sözcük "dilin doğru kullanılmasıyla", III numaralı sözcük "inşaat malzemesi yığınından bir bina yapmaya", IV numaralı sözcük "belli bir plan doğrultusunda ve bir hesaba dayalı olarak" eylemsi gruplarının bir unsurudur.

Yanıt: E

İnsan hayatındaki değişiklikler, dillerin de yeni durumları ve kavramları göstermek için yeni kelimelere ihtiyaç duymasına neden olmaktadır. Dilin en fazla yenilenen alanı söz varlığıdır. Yeni kavramlar için her dilin kendine has kelime türetme yöntemleri vardır. Dil, gelişen teknolojiyle birlikte günlük hayata giren terimlere karşılık bulmakta, bazı terimler de orijinal hâliyle dile yerleşmektedir.

Bu parçada aşağıdaki kelime gruplarından hangisi yoktur?

A) İsim-fiil grubu
B) Sıfat-fiil grubu
C) Zarf-fiil grubu
D) Edat grubu
E) Bağlama grubu

ÇÖZÜM: Parçada zarf-fiil eki alan ne sözcük ne de söz grubu bulunmaktadır. Parçada diğer söz gruplarının tamamı örneklenmiştir: "... dillerin de yeni durumları ve kavramları (bağlama grubu) göstermek için (edat grubu) yeni kelimelere ihtiyaç duy ma sına (isim-fiil grubu)", "dilin en fazla yenilen en alanı (sıfat-fiil grubu)".

Yanıt: C

Savaş yıllarıydı. Ekmek bile pahalıydı. Ayrıca sık sık karartma (I) yapılıyor, istasyonun ölgün ışıkları eserlerimizi büsbütün aydınlatmaz (II) oluyordu. Böyle gecelerde çalışmak (III) da anlamsızlaşıyordu. Kara perdelerini sıkı sıkı örttüğümüz (IV) pencerelerimizin gerisinde, mavi kâğıtlara sardığımız lambaların donuk ışığında, satılıp satılmayacağı (V) belirsiz kısa hikâyelerim.

Bu parçada altı çizili numaralanmış sözcüklerden hangisi eylemsi değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Karartma, askerlik alanında bir terim olup "Savaş durumunda düşman uçaklarından korunma amacıyla ışıkları örtme veya söndürme biçiminde alınan önlemlerin bütünü." olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle bu sözcük kalıcı bir isimdir. Fakat "aydınlat-maz (sıfat-fiil) olmak" ifadesinde "olmak yardımcı eylemle kurulan birleşik fiil olduğu için "aydınlat-maz" sözcüğündeki "-maz" sıfat-fiil ekidir. III numaralı "çalış-mak" sözcüğü isim-fiil, IV numaralı "ört-tük(sıfat-fiil)-ümüz" sözcüğü ile V numaralı "satılma-y-acak(sıfat-fiil)-ı" sözcüğü sıfat-fiildir.

Yanıt: A

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Eylemsiler, "aldı" ve "gitti" gibi iki çekimli fiili yani iki temel yargıyı tek bir cümlede toplar. Bu durumda "yüklem" temel yargı, "eylemsi" de yan yargıyı oluşturur.

Örneğin:

Alma ya gitti.	Alan gitti.	Alıp gitti.
yan yargı isim-fiil	yan yargı sıfat-fiil	yan yargı zarf-fiil

(I) Yazar, son kitabını bu yıl yayımladı. (II) Okurları bu kitabı çok eleştirdi.

- Bu iki cümleyi, sıfat-fiil kullanarak birleştirirsek cümle şöyle olur:
- Yazarın bu yıl yayımladığı son kitabını okurları çok eleştirdi.

(I) Bizimle hiç konuşmadı. (II) Hemen odasına geçti.

- Bu iki cümleyi, zarf-fiil kullanarak birleştirirsek cümle şöyle olur:
- Bizimle hiç konuşmadan hemen odasına geçti.

(I) Sokak hayvanlarına sahip çıkılmalıdır. (II) Bu, hepimizin sorumluluğudur.

- Bu iki cümleyi, isim-fiil kullanarak birleştirirsek cümle şöyle olur:
- Sokak hayvanlarına sahip çıkmak, hepimizin sorumluluğudur.

VI. FİİLDE VE FİİLİMSİDE ÇATI

Çatı fiil kök veya gövdelerin, fiilden fiil yapım eki olan "-ş-, -n-, -l-, -t-, -r-, -tır- (ŞENOLTIR)" eklerini alarak fiilin cümledeki özne ve nesne ile olan bağlantısındaki durum değişikliğidir. Bu nedenle çatı yalnızca "çekimli fiil" ve "fiilimsilerde" aranır.

	ÖZNESİNE GÖRE ÇATI	ETKEN
	1. -l-	EDİLGEN
	2. -n-	DÖNÜŞLÜ
	3. -ş-	İŞTEŞ
YÜKLEM (FİİL OLMAK ZORUNDADIR.)	NESNESİNE GÖRE ÇATI	GEÇİŞLİ
	1. -t-	GEÇİŞSİZ
	2. -r-	ETTİRGEN
	3. -DIr- (TIR)	OLDURGAN

ÖZNESİNE (İŞİ YAPANA) GÖRE ÇATI

Özne, fiile sorulan "İşi yapan kim?" veya "İşi yapan ne?" sorularının cevabıdır.

ETKEN

Biçimsel özellik	Anlamsal özellik
Çatı eki almamış, kök ve gövde hâlindeki geçişli, geçişsiz bütün fiiller etken fiillerdir.	**Gerçek veya gizli öznesi vardır.**
ak-, aktar-, bak- sabahla-, kısal-, kurtul- vb.	Bir dostum dün doğa yürüyüşüne **gitti.** (Özne: Bir dostum, gerçek özne) Sonunda kitabı **tamamladı.** (Özne: o, gizli özne) Törenleri hep bu bahçede **yapardık.** (Özne: biz, gizli özne)

EDİLGEN

Biçimsel özellik	Anlamsal özellik
Fiil + -l- / -n-	**Öznesi belli olmayan, fiil gösterdiği işin kim tarafından yapıldığı bilinmeyen veya söylenmemiş çatıdır.**
boz-ul-, gör-ül-, aç-ıl-, sar-ıl-, sev-il-, tut-ul, boya-n-, koru-n-, oyna-n-, bil-in-, böl-ün-, del-in vb.	Doğa yürüyüşüne **gidildi.** Sonunda kitap **tamamlandı.** Törenler eskiden burada **yapılırdı.**

Yüklemi geçişli olan edilgen çatılı cümlelerde iki tür özne bulunur: sözde ve örtük özne.

SÖZDE ÖZNE	ÖRTÜK ÖZNE
Yüklemi geçişli olan edilgen çatılı cümlelerdeki nesnedir yani işten etkilenen, işin mağduru.	**Gerçek özne +** **tarafından** / **yüzünden** / **-ca /-ce**
Masa diğer odaya **taşındı.** Taşınan masa olduğuna göre masa nesnedir. Fakat cümlede yükleme sorulan "Taşınan ne?" şeklindeki özne sorusuna cevap olduğu için de sözde öznedir.	Masa diğer odaya babam tarafından **taşındı.** "Kim tarafından taşındı?" şeklindeki sorunun cevabı olduğu için bu söz grubunun adı örtük öznedir, cümledeki görevi zarf tümlecidir. Aziz Sancar Türk halkı tarafından **çok seviliyor.** Aziz Sancar herkesçe **çok takdir ediliyor.** Ağaçlar fırtına yüzünden **devriliyor.**

DÖNÜŞLÜ

Biçimsel özellik	Anlamsal özellik
Fiil + -I- / -n-	**Yapılan işin yapana döndüğünü veya bir işin kendi kendine yapıldığını ya da olduğunu gösteren çatıdır.**
ara-n-, bak-ın-, besle-n-, boşa-n-, çek-in-, kaç-ın-, gör-ün-, aç-ıl-, kes-il-, akıl-lan-, hasta-lan-, yaş-lan- vb.	■ Kedim, sesi duyunca bir yere **gizlendi.** ■ Sonunda evden **ayrıldı.** ■ Sinirlendiğimi görünce bir adım geri **çekildi.** ■ Komşumuz, çocuklarıyla her daim **övünür.**

	EDİLGEN	DÖNÜŞLÜ
Açılmak	Çekmecenin gözleri **açılmış.**	Gülün tomurcukları **açılmış.**
Alınmak	Görevinden **alındı.**	Söylediklerime çok **alındı.**
Atılmak	Ok **atıldı**, savaş başlatıldı.	O, tehlikeye **atıldı.**
Hazırlanmak	Sofra **hazırlandı** mı?	Bizim kız **hazırlandı** mı?
Tutulmak	Balık **tutuldu.**	Kıza **tutuldu.**
Sıkılmak	Salataya limon **sıkıldı.**	Yine toplantıda çok **sıkıldı.**
Süslenmek	Duvarlar **süslendi.**	Kadın **süslendi.**
Silinmek	Yerler **silinmiş.**	**Silindim, kurulandım.**

İŞTEŞ

Biçimsel özellik	Anlamsal özellik
Fiil + -ş-	**Bir işin birden fazla kişi tarafından karşılıklı veya birlikte (toplu) yapıldığını gösteren çatıdır.**
anla-ş-, bekle-ş-, bul-u-ş-, dertleş-, sözleş-, payla-ş-, boğ-u-ş-, kokla-ş- NOT: Çatı eki almadan da işteş çatılı olan sözcükler vardır: savaş-, barış-, güreş-	■ Onunla bahçede **karşılaştılar.** ■ Çocuklar onu görünce **gülüştü.**

NESNESİNE (İŞTEN ETKİLENENE) GÖRE ÇATI

Nesne, fiile sorulan "İşten etkilenen ne?" veya "İş; neyi, kimi, nereyi etkiledi?" sorularının cevabıdır.

GEÇİŞLİ

Fiilin nesne alıp almadığını bulmak için fiilden önce "onu" veya "bir şeyi" sözcükleri getirilebilir ya da fiile "neyi, kimi, nereyi" soruları sorulabilir. Fakat sözcüğün cümledeki kullanımına dikkat etmelisiniz.

Nesne alabilen iş fiilleridir.

aç-, aktar-, at-, bağla-, beze-, biç-, boz-, böl-, devir-, diz-, döşe-, ele-, em-, ısıt-, işit-, kaşı-, kaz-, kırp-, kur-, postala-, sağ-, sergile-, sev-, süz-, tanı-, tıka-, yaz-, yut-, zorla- vb.

GEÇİŞSİZ

Nesne alamayan oluş ve durum fiilleridir.

acık-, ağar-, art-, bağır-, bak-, bas-, bin-, çatla-, dal-, darıl-, dol-, doy-, dön-, eri-, göç-, imren-, kana-, kısal-, kız-, kork-, öksür-, parla-, pinekle-, piş-, sancı-, sin-, sürç-, şaş-, şiş-, titre-, tüt-, uç-, uslan-, uyan-, yan-, yat-, yürü-, zıpla- vb.

DİKKAT

Yürümek, girmek, koşmak geçişsizdir ama geçişli olduğu cümleler de karşınıza çıkabilir:

- Ali yüz metreyi on saniyede koşuyor. (yüz metreyi ⟶ nesne)
- İnanır mısın, Ayşe o mesafeyi bizimle yürüdü. (o mesafeyi ⟶ nesne)
- Dünkü bilgileri bilgisayara girdin mi? (bilgileri ⟶ nesne)

ETTİRGEN

Biçimsel özellik	Anlamsal özellik
Geçişli Fiil ✚ -t- / -r- / -Dır- ➔ Geçişlilik derecesi artar.	**Ettirgen çatıda özne, işi yapan değil yaptırandır.**
söyle-t-, taşı-t-, topla-t-, kaç-ır-, ye-dir-, tat-tır-, çek-tir-, benimse-t, aç-tır-, beze-t-, bağla-t-, boz-dur-, sev-dir-, dik-tir-	■ Oğlunu kursa **yazdırdı.** ■ Halıları yıkattı, camları **sildirdi.** ■ İsteklerini hep kardeşine **söyletiyor.**

OLDURGAN

Biçimsel özellik	
Geçişsiz Fiil ✚ -t- / -r- / -Dır- ➔ Geçişli olur.	■ Annesi çocuğunu açık havada **gezdirdi.** Sonra da ninni söyleyerek **uyuttu.**
çık-ar-, piş-ir, ağla-t-, gül-dür-, doy-ur-, özen-dir-, bulan-dır-, düş-ür, ak-ıt-, alış-tır-, bulaş-tır-, dal-dır- vb.	■ Esprileriyle hepimizi **güldürdü.**
	■ Sonunda biri karnımı **doyurdu.**

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Fiilimsiler de fiilden türemiş sözcükler olduğu için fiilimsilerde de çatı ekleri kullanır ve fiilimsi ekleri, çatı eklerinden sonra gelir. "Aşağıdaki cümlelerin hangisinde edilgen/dönüşlü/ettirgen vb. çatılı bir sözcük vardır?" şeklinde sorulabilir.

Çatı özelliği →	Etken	Edilgen	Dönüşlü	İşteş
İsim-fiil	öv-mek	övül- mek	övün- mek	görüş-mek
Sıfat-fiil	öv-en	övül- en	övün- en	görüş- en
Zarf-fiil	öv-üp	övül- üp	övün- üp	görüş- üp

Çatı özelliği →	Geçişli	Ettirgen	Geçişsiz	Oldurgan
İsim-fiil	Sev- mek	Sevdir- mek	Kana- mak	Kanat- mak
Sıfat-fiil	Sev- en	Sevdir- en	Kana- yan	Kanat- an
Zarf-fiil	Sev-ip	Sevdir-ip	Kana-yıp	Kanat- ıp

DİKKAT

Fiile birden fazla çatı eki gelebilir ve fiilin çatısını, sondaki çatı eki belirler.

Gör - üş - tür - ül - dük. → Edilgen çatılı fiil.

işteş ettirgen edilgen

böl-üş-ül-, böl-üş-tür-ül-, tanı-ş-tır-ıl-, yaz-dır-ıl-, gül-üş-ül-, uyan-dır-ıl-, iste-n-il- vb.

ÖZNESİNE GÖRE DÖV(MEK)

ŞENOL DÖVDÜ.	ŞENOL DÖVÜLDÜ.	ŞENOL DÖVÜNDÜ.	ŞENOL DÖVÜŞTÜ.
ETKEN Fiilde -l-, -n- yok. Özne Şenol.	EDİLGEN Fiilde -l-, -n- var. Özne Şenol değil. Şenol dövülen (nesne).	DÖNÜŞLÜ Fiilde -l-, -n- var. Şenol hem döven (özne) hem dövülen (nesne).	İŞTEŞ Fiilde -ş- var. Özne Şenol. Dövme işi, birden çok özne tarafından karşılıklı yapılmış.

NESNESİNE GÖRE DÖV(MEK) - AĞLA(MAK)

ŞENOL'U DÖVDÜ.	ŞENOL'U DÖVDÜRDÜ.	ŞENOL'U AĞLADI.	ŞENOL'U AĞLATTI.
GEÇİŞLİ Fiilde -t-, -r- , -tır-yok. Şenol nesne.	ETTİRGEN Fiilde -t-, -r- , -tır-var. Şenol nesne.	GEÇİŞSİZ Fiilde -t-, -r- , -tır-yok. Cümle anlamsız oldu. Şenol nesne olamıyor.	OLDURGAN Fiilde -t-, -r- , -tır-var. Şenol nesne.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

A) Bu şiirler yazıldığı günlerin sınırlarını aşamamış.
B) Şiirlerinde dünya görüşünü hitabet üslubuyla ortaya koymuştur.
C) Yamaçta gördüğümüz kır evleri ilgimizi çekmişti.
D) Yaşadığımız sıkıntılar gerçekleri görmemizi sağladı.
E) O, toplumcu gerçekçi anlayışla yazan şairlerimizdendi.

ÇÖZÜM: Yüklemi isim olan cümlelerde çatı özelliği aranmaz. E seçeneğinde verilen cümlenin yüklemi (toplumcu gerçekçi anlayışla yazan şairlerimizdendi) sıfat-fiil grubudur. Bu nedenle de bu cümle isim cümlesidir.

NOT: Eylemsilerde çatı özelliği aranır fakat yüklemi isim olan cümlelerde çatı özelliği aranmaz.

Yanıt: E

Dilde sözcük değişimi, bir ağacın yapraklarının dökülüp (I)
yenilenmesine (II) benzer. Dil, yaşamdaki doğal gelişme
ve değişikliklere uyum gösterir. Eski ve kullanılmayan (III)
kavramları yansıtan (IV) sözcükler zamanla ölür, yeni
buluşları ve gelişmeleri göstermek için de yeni sözcükler
türetilme (V) yoluna gidilir.

Bu parçada altı çizili sözcüklerin hangisi çatısı bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: IV numaralı "yansı-t (oldurgan çatı eki)-an (sıfat-fiil)" sözcüğü etken olup oldurgan çatılı sıfat-fiildir. Fakat diğer sözcükler edilgen çatılı olup nesnesizdir yani geçişsizdir.

Yanıt: D

Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne hâlden anlayan bulunur;
Âh aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur...

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, dörtlükteki altı çizili sözcükle aynı çatı özelliğine sahip bir sözcük bulunmaktadır?

A) Roman her şeyden önce iyi söylenmiş bir hikâyedir.
B) "Bu şehirlinin işleri de çok yaman canım!" diye söylendi.
C) Tanıştığı kadınlardan her seferinde bir bahaneyle ayrılır.
D) Her projeye önce bizim müdür yardımcımız atılır.
E) "Burada olmaktan çok sıkıldım." dedi gözlerini kısarak.

ÇÖZÜM: Dörtlükteki "bul-un (edilgenlik eki)-ur" sözcüğü edilgen çatılıdır. Aynı şekilde A seçeneğindeki "söylenmiş" sıfat-fiili de edilgen çatılıdır. Her iki ifadede de kimin bulduğu veya söylediği belli değildir. Diğer seçeneklerdeki "söylendi", "ayrılır", "atılır" ve "sıkıldım" sözcükleri ise dönüşlü çatılıdır.

Yanıt: A

Beni kötü yetiştirdiler (I). Bana yaşamasını öğretmediler.
Daha doğrusu, bana her şeyin öğrenilerek (II) yaşanacağını (III)
öğrettiler. Yaşanırken (IV) öğrenileceğini öğretmediler. Ben
de kolayca razı oldum bana öğretilen (V) bu yanlışlara.

Bu parçada altı çizili sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) I. sözcük, çatı özelliğini değiştiren bir ek almıştır.
B) II. sözcük, edilgen çatılı zarf-fiildir.
C) III. sözcük, geçişli sıfat-fiildir.
D) IV. sözcük, hem kip eki hem zarf-fiil eki almıştır.
E) V. sözcük, edilgen çatılı sıfat-fiildir.

ÇÖZÜM: III numaralı sözcük "yaşanmak" nesnesizdir yani geçişsiz bir sıfat-fiildir. I numaralı sözcük ise "-tır-" oldurgan ("onu yetiştirmek" olmaz ➔ "onu yetiştirmek" olur) çatı eki almıştır. II numaralı sözcük "öğren-il (edilgenlik eki)-erek(zarf-fiil)" edilgen çatılı zarf-fiildir. IV numaralı "yaşan-ır (geniş zaman kipi)-i (düşmüş ek eylem)-ken(zarf-fiil)" sözcüğüyle ve V numaralı "öğret-il (edilgenlik eki)-en (sıfat-fiil)" sözcüğüyle ilgili bilgiler de doğrudur.

Yanıt: C

B. SÖZ DİZİMİ	
III. SÖZ GRUPLARI Yargısız anlatım birimleridir.	IV. CÜMLE Yargılı anlatım birimleridir.

III. SÖZCÜK GRUPLARI / SÖZ ÖBEKLERİ

Yargı (mesaj/ileti) ifade etmeksizin bir kavramı, nesneyi, duygu ya da düşünceyi karşılamak üzere kullanılan, belli kurallar çerçevesinde yan yana gelmiş, yapı ve anlam olarak bir bütünlük arz eden sözcük topluluklarıdır. Cümlenin hangi ögesinde olursa olsun sözcük gruplarını oluşturan sözcükler ayrılmazlar.

SÖZ GRUPLARI

1. TAMLAMALAR

A. İSİM TAMLAMASI

BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

tamlayan	ilgi eki	tamlayan	iyelik eki
telefon	-un	**kılıf**	-ı

BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

tamlayan	tamlayan	iyelik eki
telefon	**kılıf**	-ı

ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

tamlayan tamlama	tamlanan
Telefon kılıfı-nın	**renk-i**

tamlayan	tamlanan tamlama
Yelda'nın	**telefon kılıf-ı**

B. SIFAT TAMLAMASI

tamlayan SIFAT	tamlayan İSİM / ZAMİR
Kaliteli →	**kılıf**
Sağlam →	**biri**

2. EYLEMSİ GRUPLARI

İSİM UNSURU		İSİM-FİİL (ma, -ış, -mak)	İSİM-FİİL GRUBU
sınava	+	hazırlanmak	Sınava hazırlanmak

İSİM UNSURU		SIFAT-FİİL (-an, -ası, -maz, -ar, -dık, -acak, -mış)		İSİM UNSURU	SIFAT-FİİL GRUBU
sınava	+	hazırlanan	+	biri	Sınava hazırlanan biri

İSİM UNSURU		ZARF-FİİL (-a, -ıp, -arak, -ınca, -alı, -madan, -ken, -dıkça, -maksızın, -dığında, -asıya, -a...-a, -ar...-maz)	ZARF-FİİL GRUBU
sınava	+	hazırlanarak	Sınava hazırlanarak

3. EDAT GRUBU

İSİM UNSURU		EDAT	EDAT GRUBU
Sınav	✚	**için**	Sınav için
Sınava hazırlanmak		**için**	Sınava hazırlanmak için
Sınava hazırlanıyor		**gibi**	Sınava hazırlanıyor gibi

4. BAĞLAMA GRUBU

İSİM UNSURU		BAĞLAÇ		İSİM UNSURU	BAĞLAMA GRUBU
yazılı	✚	**ve**	✚	**sözlü mülakat**	Yazılı ve sözlü mülakat
Sınava hazırlanmak		**ve**		**istediği puanı almak**	Sınava hazırlanmak ve istediği puanı almak

★ Bağlaçlar, cümle dışı unsurlardır. Ama bağlama grupları herhangi bir ögede karşımıza çıkabilir.

5. ÜNLEM GRUBU

SESLENME		HİTAP	ÜNLEM GRUBU
Ey	✚	**Türk gençliği**	Ey Türk gençliği!
A		**beyim**	A beyim!
Hey		**arkadaş**	Hey arkadaş!

★ Ünlem grupları cümle dışı unsurlardır.

6. UNVAN GRUBU

İSİM UNSURU✚UNVAN (meslek, rütbe, makam, saygı sözü veya akrabalık)

İSİM UNSURU		UNVAN	UNVAN GRUBU
Osman	✚	**Gazi**	Osman Gazi
İbrahim		**Paşa**	İbrahim Paşa
Mithat		**Efendi**	Mithat Efendi

7. TEKRAR GRUBU / İKİLEMELER

İSİM UNSURU ✚ İSİM UNSURU

İSİM UNSURU		İSİM UNSURU	İKİLEME / TEKRAR GRUBU
eğri	✚	**büğrü**	eğri büğrü
sabah		**sabah**	sabah sabah
kitap		**mitap**	kitap mitap
kitap		**filan**	kitap filan

8. SAYI GRUBU

BÜYÜK SAYI ✚ KÜÇÜK SAYI

BÜYÜK SAYI		KÜÇÜK SAYI	SAYI GRUBU
otuz	✚	beş	otuz beş
yüz		elli	yüz elli
bin		yüz	bin yüz

9. BİRLEŞİK FİİL

İSİM UNSURU		YARDIMCI FİİL (ET-, OL-, KIL-, BUYUR-, YAP-)	YARDIMCI EYLEMLE KURULAN BİRLEŞİK FİİL
teşekkür	✚	et-	Teşekkür etti.
ret		et-	Reddetti.
his		et-	Hissetti.

İSİM UNSURLARI		ASIL FİİL	ANLAMCA KALIPLAŞMIŞ BİRLEŞİK FİİL
diline	✚	düş-	Diline düştü.
ağzı dili		tutul-	Ağzı dili tutuldu.
dili bir karış dışarı		çık-	Dili bir karış dışarı çıktı.

FİİL		ABİL-, -İVER-, AKAL-, ADUR-, -AGEL-, AYAZ-	KURALLI BİRLEŞİK FİİL
anlaş-	✚	abil-	Anlaşabildi.
anla-y-		iver-	Anlayıverdi.
anlatıl-		agel-	Anlatılageldi.

10. KISALTMA GRUPLARI

İSNAT GRUBU

İLGİ GRUBU

İYELİK GRUBU

YÖNELME GRUBU

BULUNMA GRUBU

AYRILMA GRUBU

BİRİNCİ İSİM+ İYELİK EKİ		İKİNCİ SIFAT	İSNAT GRUBU
el	+	açık	eli açık

ağzı açık, azı bir, ağzı bozuk, ağzı gevşek, , ağzı pis, ağzı sıkı, aklı sıra, ardı sıra, arkası pek, arkası sıra, bağrı yanık, bahtı kara, başı açık, başıboş, boynu bükük, canı tez, çenesi düşük, dili uzun, gönlü zengin, gözü açık, günü birlik, kafası kontak, kalbi temiz, kapısı açık, kulağı delik, niyeti bozuk, peşi sıra, ufku geniş, uykusu ağır, yüreği geniş, yüzü yumuşak.

BİRİNCİ ZAMİR + İLGİ EKİ		İKİNCİ İSİM	İLGİ GRUBU (SIFAT TAMLAMASI)
bizim	+	kız	bizim kız

benim at, senin ev, onun ev, sizin oğlan, onların mahalle

BİRİNCİ ZAMİR + İLGİ EKİ		İKİNCİ İSİM + İYELİK EKİ	İYELİK GRUBU (BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI)
bizim	+	kızımız	bizim kızımız

benim atım, senin evin, onun evi, sizin oğlunuz, onların mahallesi

BİRİNCİ İSİM + YÖNELME HÂL EKİ		İKİNCİ İSİM	YÖNELME GRUBU
cana	+	yakın	cana yakın

dışa dönük, dışa vurum, etine dolgun, gerçeğe aykırı, içe dönük, işe yarar, kayda değer, kendine has, kişiye özel, kurala aykırılık, soya çekim, tüme varım

BİRİNCİ İSİM + BULUNMA HÂL EKİ		İKİNCİ İSİM	BULUNMA GRUBU
dörtte	+	bir	dörtte bir

yüzde yüz, işinde usta, ikide bir, solda sıfır

BİRİNCİ İSİM + AYRILMA HÂL EKİ		İKİNCİ İSİM	AYRILMA GRUBU
gözden	+	uzak	gözden uzak

içten pazarlıklı, elden düşme, kafadan kontak, kulaktan dolma, sonradan görme, tepeden inme, tümden gelim, yerden bitme

Edebî eser, herhangi bir aracıya gerek olmaksızın orijinal yapısıyla her seviyeden okuyucusuna doğrudan doğruya ulaşabilen tek sanattır.

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Sıfat tamlaması
B) Zarf-fiil grubu
C) Tekrar grubu
D) İsim tamlaması
E) İsim-fiil grubu

ÇÖZÜM: Cümlede isim-fiil grubu yoktur. Cümledeki kelime grupları şunlardır:

Edebî eser, herhangi bir aracıya gerek olmaksızın
sıfat isim sıfat isim zarf-fiil
sıfat tamlaması zarf-fiil grubu

Orijinal yapısıyla
isim + isim
belirtisiz isim tamlaması

her seviyeden okuyucusuna doğrudan doğruya ulaşabilen
sıfat isim ikileme / sıfat
sıfat-fiil grubu tekrar grubu tamlaması

tek sanattır.

Yanıt: E

İnsanların duygularını, düşüncelerini ve hayallerini başkalarıyla paylaşma ihtiyacı iletişimi ortaya çıkarmıştır. İnsanlık tarihi kadar eski olan iletişim, tarihî süreç içinde gelişmiş ve biçimlenmiştir. Sosyal ortamda en etkili ve gelişmiş iletişim aracı olarak dil kullanılmıştır.

Bu parçayla ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Belirtisiz isim tamlaması edatla grup oluşturmuştur.
B) Tamlayanı sıfat tamlaması olan isim tamlaması vardır.
C) Bağlaç, sıfat-fiilleri bağlama görevindedir.
D) Tamlayanı ortak belirtili isim tamlaması vardır.
E) Tamlananı isim tamlaması olan sıfat tamlaması vardır.

ÇÖZÜM: Parçada "olan" ve "gelişmiş" sıfat-fiildir, bunun dışında sıfat-fiil yoktur. Bağlaçlar "düşüncelerini ve hayallerini" söz grubundan tamlayanları, "gelişmiş ve biçimlenmiştir" ifadesinde fiilleri, "etkili ve gelişmiş" ifadesinde sıfatları bağlamıştır. Cümlede iki sıfat-fiili birden bağlayan bir bağlaç yoktur.

Parçadaki "İnsanlık tarihi (belirtisiz isim tamlaması) kadar (edat)" ifadesi A'yı, "tarihî süreç (sıfat tamlaması tamlayan) içi (belirtisiz isim tamlamasının tamlananı)" B'yi, "İnsanların (tamlayan ortak) duygularını (tamlanan), düşüncelerini(tamlanan) ve hayallerini(tamlanan)" ifadesi D'yi, "etkili ve gelişmiş (sıfat) iletişim aracı (belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlamasının tamlananı görevinde)" ifadesi de E'yi örneklendirmektedir.

Yanıt: C

HAYDİ, SIRA SENDE!

Aşağıdaki cümlelerde geçen sözcük gruplarının altını çiziniz ve grupların adını sağdaki sütuna yazınız.

1.	Kaç gözü yaşlıyı teselli etti?	
2.	Şu çenesi düşüğe sen aldırma.	
3.	Gurbet akşamlarının bağrı yanık yolcusuyum.	
4.	Yüzü aşkın insan meydanda toplanmıştı.	
5.	Arada bir çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini atardı.	
6.	İşinde usta insanlarla bir arada çalışıyoruz.	
7.	Sakin ve kendisinden emin çalışıyor.	
8.	Keskin bir ışık, etrafımızda bir zafer borusu gibi çınlıyor.	

9.	Masmavi denize doğru ağaçların gölgesinde yavaş yavaş yürüyordum.	
10.	Bizim perişanlığımız, gönülleri toplamak içindir.	
11.	İçeri girmek ve annesinden özür dilemek istedi.	
12.	Uzun süredir burnumda tüten memleketime dönmeyi çok istiyordum.	
13.	Ne el sallayan ne de bir çift laf eden oldu.	
14.	Saatlerdir kapıya dönük oturuyordu.	
15.	Bütün hayallerinin yıkıldığını söylüyordu.	
16.	Konuyu kısaca özetleyerek arkadaşlarına bilgi verdi.	
17.	Millî ruhu bu kitapların sayfalarında bulmak okuyucuyu elbette mutlu eder.	
18.	Ya Nevayi, senin Türkçeye duyduğun hayranlığı anlatmalıyız Türk gençlerine!	

ŞİMDİ, SIRA BENDE!

Aşağıdaki cümlelerde geçen sözcük gruplarının altını çiziniz ve grupların adını sağdaki sütuna yazınız.		
1.	Kaç gözü yaşlıyı teselli etti?	gözü yaşlı → isnat grubu teselli etti → yardımcı eylemle kurulan birleşik eylem
2.	Şu çenesi düşüğe sen aldırma.	çenesi düşük → isnat grubu Şu çenesi düşüğe → sıfat tamlaması
3.	Gurbet akşamlarının bağrı yanık yolcusuyum.	bağrı yanık → isnat grubu bağrı yanık yolcu → sıfat tamlaması Gurbet akşamları → belirtisiz isim tamlaması Gurbet akşamlarının yolcusu → zincirleme isim tamlaması Gurbet akşamlarının bağrı yanık yolcusu → zincirleme isim tamlaması
4.	Yüzü aşkın insan meydanda toplanmıştı.	Yüzü aşkın→ belirtme grubu Yüzü aşkın insan → sıfat tamlaması
5.	Arada bir, çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini atardı.	Arada bir → bulunma grubu (zarf) çocukluğumda çok işittiğim kahkahalar → sıfat-fiil grubu çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini→ tamlayanı sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tamlaması
6.	İşinde usta insanlarla bir arada çalışıyoruz.	İşinde usta → bulunma grubu İşinde usta insanlar → sıfat tamlaması İnsanlar iler → edat grubu
7.	Sakin ve kendisinden emin çalışıyor.	kendisinden emin → çıkma grubu Sakin ve kendisinden emin → bağlama grubu

8.	Keskin bir ışık, etrafımızda bir zafer borusu gibi çınlıyor.	bir ışık → sıfat tamlaması Keskin bir ışık → sıfat tamlaması zafer borusu → belirtisiz isim tamlaması bir zafer borusu → tamlayanı belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlaması bir zafer borusu gibi → edat grubu
9.	Masmavi denize doğru ağaçların gölgesinde yavaş yavaş yürüyordum.	Masmavi deniz → sıfat tamlaması Masmavi denize doğru → edat grubu ağaçların gölgesinde → belirtili isim tamlaması yavaş yavaş → ikileme / tekrar grubu
10.	Bizim perişanlığımız, gönülleri toplamak içindir.	Bizim perişanlığımız → belirtili isim tamlaması gönülleri toplamak → isim-fiil grubu gönülleri toplamak için → edat grubu
11.	İçeri girmek ve annesinden özür dilemek istedi.	İçeri girmek → isim-fiil grubu annesinden özür dilemek → isim-fiil grubu İçeri girmek ve annesinden özür dilemek → bağlama grubu
12.	Uzun süredir burnumda tüten memleketime dönmeyi çok istiyordum.	Uzun süredir → sıfat tamlaması (zarf) Uzun süredir burnumda tüten memleketim → sıfat-fiil grubu Uzun süredir burnumda tüten memleketime dönmeyi → isim-fiil grubu
13.	Ne el sallayan ne de bir çift laf eden oldu.	el sallayan → sıfat-fiil grubu (adlaşmış) bir çift laf eden → sıfat-fiil grubu (adlaşmış) Ne el sallayan ne de bir çift laf eden → bağlama grubu
14.	Saatlerdir kapıya dönük oturuyordu.	kapıya dönük → Yönelme grubu
15.	Bütün hayallerinin yıkıldığını söylüyordu.	Bütün hayaller → sıfat tamlaması Bütün hayallerinin yıkıldığını → belirtili isim tamlaması
16.	Konuyu kısaca özetleyerek arkadaşlarına bilgi verdi.	Konuyu kısaca özetleyerek → zarf-fiil grubu
17.	Millî ruhu bu kitapların sayfalarında bulmak okuyucuyu elbette mutlu eder.	Millî ruh → sıfat tamlaması kitapların sayfaları → belirtili isim tamlaması bu kitapların sayfaları → tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlaması Millî ruhu bu kitapların sayfalarında bulmak → isim-fiil grubu mutlu eder → yardımcı eylemle kurulan birleşik fiil
18.	Ya Nevayi, senin Türkçeye duyduğun hayranlığı anlatmalıyız Türk gençlerine!	Ya Nevayi → ünlem grubu senin Türkçeye duyduğun hayranlığı → sıfat-fiil grubu Türk gençleri → belirtisiz isim tamlaması

IV. CÜMLE

A. CÜMLENİN ÖGELERİ

B. CÜMLE TÜRLERİ

Bütünlük anlamına gelen cümleyi, bütünleyen unsurların her birine "öge" denir. Tek başına "Aldı." sözcüğü, yargı taşıdığı için cümledir ama insanların zihninde "Kim aldı?", "Ne aldı?" gibi sorular oluşur ve cümlenin tamamlanmasını ister; aynı şekilde "Gitti." sözcüğü de yargı taşıdığı için cümledir ama buna rağmen insanların zihninde "Kim gitti?", "Nereye gitti?", "Ne zaman gitti?", "Kiminle gitti?" gibi sorular oluşur. İşte tek başına yargıyı oluşturan ögeye yüklem, yargıyla doğrudan ilişkili olan ögeye özne, bu ikisi arasındaki bilgileri tamamlayan ögelere de tümleç denir.

Cümle, yüklem üzerine kurulur. Yüklemin anlamı da "özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci" ile tamamlanır. Bu nedenle cümlede önce yüklem bulunur. Diğer ögeler yükleme sorulan soruların cevabıdır. Ögeler sözcükten oluşabileceği gibi sözcük gruplarından da oluşabilir. Bu nedenle sözcük grupları hangi ögede kullanılırsa kullanılsın öge bulunurken bu gruplar bölünemez. Ayrıca bağlaçlar, ünlemler ve ara söz/ cümleler cümle dışı unsurdur yani bu unsurlar cümlenin ögesi değildir.

TEMEL ÖGELER		TAMAMLAYICILAR / TÜMLEYİCİLER / YARDIMCI ÖGELER		
YÜKLEM →	**ÖZNE →**	**NESNE →** **(DÜZ TÜMLEÇ)**	**YER TAMLAYICISI→** **(DOLAYLI TÜMLEÇ)**	**ZARF TÜMLECİ**
Yapılan iştir. Verilmek istenen mesajdır.	İşi yapandır. Hakkında konuşulandır.	İşten etkilenendir.	Yönelme, bulunma, uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir.	Cümlenin anlamını çeşitli yönlerden (zaman, sebep, tarz, yön, miktar, şart vb.) tamamlayan ve sınırlayan ögelerdir.

YÜKLEM

Cümledeki işi veya iletiyi yüklenen sözcük veya söz grubudur.

Yüklemin türü ya isimdir ya fiil.

Yüklem fiilse yapılan iştir.

Yüklem isimse yüklem, verilmek istenen iletidir.

YÜKLEM FİİLSE			
İş, oluş veya durum bildiren fiiller; basit, türemiş veya birleşik yapılı olabilir.		**Bu fiiller basit zamanlı veya birleşik zamanlı olabilir.**	
Bil-	Basit yapılı fiil	Biliyorum.	Basit zamanlı basit fiil.
		Biliyordum.	Birleşik zamanlı basit fiil.
Bildir-	Türemiş fiil	Bildirmişsin.	Basit zamanlı türemiş fiil.
		Bildirmiştin.	Birleşik zamanlı türemiş fiil.
Yapabil-	Kurallı birleşik fiil	Yapabildi.	Basit zamanlı birleşik fiil.
		Yapabilmişti.	Birleşik zamanlı birleşik fiil.
Minnet et-	Yardımcı eylemle kurulan birleşik fiil	Minnet etmem.	Basit zamanlı birleşik fiil.
		Minnet etmemiştim.	Birleşik zamanlı birleşik fiil.
Göz ardı et-	Anlamca kalıplaşmış birleşik fiil	Göz ardı ettik.	Basit zamanlı birleşik fiil.
		Göz ardı etmiştik.	Birleşik zamanlı birleşik fiil.

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi birleşik zamanlıdır?

A) Gözleri korkudan büyümüş, sesi çarpıntıdan kesik kesik çıkıyordu.

B) Yazın otlardan, sazlardan suyun yüzü gözükmez.

C) İlk partide kilosu elli kuruştan otuz ton salyangoz toplanmıştır.

D) Öğrencilerden birkaçı bu konuyu hiç ama hiç anlamamış.

E) Sıradan insanın edimini, işlevini silerseniz erdemini bilemezsiniz.

ÇÖZÜM: A seçeneğindeki cümlenin yüklemi "çık-ıyor-idi > çıkıyordu" şimdiki zamanın hikâyesiyle çekimlenmiştir. B seçeneğinin yüklemi "gözükmez" geniş zamanın olumsuzuyla, C seçeneğinin yüklemi "toplanmıştır" duyulan geçmiş zamanın bildirmesiyle, D seçeneğinin yüklemi "anlamamış" duyulan geçmiş zamanla, E seçeneğinin yüklemi "bilemezsiniz" yeterlik kurallı birleşik fiilin olumsuzu olup geniş zamanın olumsuzuyla çekimlenmiştir.

Yanıt: A

(I) Kahveye yaklaşınca makinist gaz pedalına bastı. (II) Motoru büyük bir gürültüyle çalıştırdı. (III) Egzozunu tüfek gibi patlattı. (IV) Kalabalık sesi duyunca çok ürktü. (V) Birçoğu korkusunu gizlemek için ise kahkaha attı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi, birleşik yapılıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: V numaralı cümlenin yüklemi "kahkaha atmak" birleşik fiildir. I numaralı cümlenin yüklemi "bastı" ile IV numaralı cümlenin yüklemi "ürktü" basit yapılı, II numaralı cümlenin yüklemi "çalış-tır(yapım eki)-dı" ile III numaralı cümlenin yüklemi "pat-la(yapım eki)-t(yapım eki)-tı" türemiştir.

Yanıt: E

Yüklemi fiil olan cümleler:

- Yusuf Has Hacip, Kutadgu Bilig'i **yazmıştır.**
  yüklem (basit zamanlı basit fiil)
- Çocukluktan kalma bazı alışkanlıklar **değişmez.**
  yüklem (basit zamanlı basit fiil)
- Masadaki dosyaları dolaba **yerleştirdim.**
  yüklem (basit zamanlı türemiş fiil)
- Bir bir **hatırlamaktayım** geçen son baharları.
  yüklem (hatırlıyorum: basit zamanlı türemiş fiil)

Yüklem fiilse birleşik eylemlere ve deyimlere dikkat et! Grupları ayırma!

- Aslında onun neden bunu yaptığını **merak ettim** hep.
  yüklem (basit zamanlı birleşik fiil)

- Bu davranışıyla **göze girmişti.**
  yüklem (birleşik zamanlı birleşik fiil)

- Hatalarını düzeltip sonunda o da **öğretmenlerinin gözüne girdi.**
  yüklem (basit zamanlı birleşik fiil)

(Deyim "göze girmek"tir fakat deyimdeki isim unsuru tamlama kurduğu için yüklemi "öğretmenlerinin gözüne girdi" olmalıdır çünkü tamlamalar ayrılmaz.)

- Bu dağlara **gönül verdi** Köroğlu.
  yüklem (basit zamanlı birleşik fiil)

- Yazın, ana oğul **canlarını dişlerine taktılar.**
  yüklem (basit zamanlı birleşik fiil)

İsim soylu sözcük veya söz grupları olan "tamlamalar, eylemsi grupları, edat grupları, bağlama grupları, ikilemeler, kısaltma grupları, sayı grupları, unvan grupları" ek eylem (idi, imiş, idir) alarak cümlede yüklem görevinde kullanılırlar.

- Benim ilkokul arkadaşım **Müge'dir.**
  yüklem (özel isim)

- Kurtuluş Savaşı'nın baş mimarı **Mustafa Kemal Paşa'dır.**
  yüklem (özel isim)

- Elinde tuttuğun kalem **benim.**
  yüklem (*kişi zamiri*)

- Postacının getirdiği mektup **sizeymiş.**
  yüklem (*kişi zamiri*)

- Son yıllarda bizde gelişen sanat dallarından biri de **tiyatrodur.**
  yüklem (*cins isim*)

- **Boşunaydı,** son günlerdeki üzüntüleri, kuşkuları, kuruntuları.
  yüklem (*adlaşmış sıfat*)

- Senin aradığında **toplantıdaydım.**
  yüklem (*cins isim*)

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Öge, tek bir sözcükten oluşuyorsa "türü", birden çok sözcükten oluşuyorsa "grubun adı" sorulur!

- Uğurlu sayım **sekiz.**
  yüklem (*sayı ismi*)

- Günün en güzel vakti **akşamdır.**
  yüklem (*cins isim*)

- Konuşmak **ihtiyaç,** susmak **sanattır.**
  yüklem (cins isim) *yüklem (cins isim)*

Yüklem; eylemsi, edat, bağlama, kısaltma, sayı, unvan, tekrar grubu veya tamlama ise bu söz gruplarını ayırma!

- Akşam **günün en güzel vaktidir.**
  yüklem *(belirtili isim tamlaması)*
- Ezbere bildiğim tek şiir **İstiklal Marşı'dır.**
  yüklem *(belirtisiz isim tamlaması)*
- Mustafa Kemal Paşa **Kurtuluş Savaşı'nın baş mimarıdır.**
  yüklem *(zincirleme isim tamlaması)*
- Vicdan, **ahlak eğitiminin en etkili araçlarındandır.**
  yüklem *(zincirleme isim tamlaması)*
- Badem bahçesinin yanı **geniş bir bağdı.**
  yüklem *(sıfat tamlaması)*
- Benzetme sanatının en başarılı kalemi **Peyami Bey'dir.**
  yüklem *(unvan grubu)*
- Sümela Manastırı, **gerçeküstü bir şato** gibi.
  yüklem *(edat grubu)*
- En değerlileri, **annesi** ve **babasıdır.**
  yüklem *(bağlama grubu)*
- Toplantıda sarf ettiği sözler **abuk sabuktu.**
  yüklem *(tekrar grubu / ikileme)*
- Benim dünyalar tatlısı annem **cana yakındır.**
  yüklem *(yönelme grubu)*

Tek isteği, **bir karavan almaktır.**

yüklem (isim-fiil grubu)

En sevdiğim insan tipi, **kendisinden güçsüz olanları koruyandır.**

yüklem (sıfat-fiil grubu)

Mehmet Ağa, **cinsi hemen hemen tükenmiş eski çeşitten bir esnaftı.**

yüklem (sıfat-fiil grubu / sıfat tamlaması)

Müge, **her söze inanacak biridir.**

yüklem (sıfat-fiil grubu)

Bence bayram **ufukta gün bitincedir.**

yüklem (zarf-fiil grubu)

Kırk sekizin yarısı **yirmi dörttür.**

yüklem (sayı grubu)

Yüklem, cümlenin tamamı olabilir:

Her şeye kulp takan, burnu havada kişilerden biriydi.

yüklem (sıfat tamlaması)

Öğrencilerine taviz vermeyen, kuralcı bir öğretmendi.

yüklem (sıfat tamlaması)

(I) Vicdan üzerine yazmak veya bu konuyu tartışmaya çalışmak, uçsuz bucaksız bir ormana ayak basmak gibidir. (II) Vicdan ise susuzluk anında o büyük ormanda şelalenin sesine kulak vererek yönümüzü tayin etmektir. (III) Zira vicdan, ses tonunu hiç duymadığımız ama içimizde hep bize yol gösteren bir rehber, bir öğretmen konumundadır. (IV) Dolayısıyla vicdan, varlığının tartışılmadığı fakat insanoğlunda vücut bulmasının, gelişim sürecinin ve kişinin eylemlerine etkisinin üzerinde durulduğu bir kavramdır. (V) Bu nedenle vicdan, düşünce tarihi boyunca dinde, felsefede ve eğitim literatüründe her daim tartışılagelmiştir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi tür bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: V. cümlenin yüklemi "tartışılagelmiştir" fiildir. Fakat diğer seçeneklerin yüklemi isimdir: I. cümlenin yüklemi "uçsuz bucaksız bir ormana ayak basmak gibidir" edat grubudur, II. cümlenin yüklemi "susuzluk anında o büyük ormanda şelalenin sesine kulak vererek yönümüzü tayin etmektir" isim-fiil grubudur, III. cümlenin yüklemi "ses tonunu hiç duymadığımız ama içimizde hep bize yol gösteren bir rehber, bir öğretmen konumundadır" sıfat-fiil grubudur, yine IV. cümlenin yüklemi "varlığının tartışılmadığı fakat insanoğlunda vücut bulmasının, gelişim sürecinin ve kişinin eylemlerine etkisinin üzerinde durulduğu bir kavramdır" sıfat-fiil grubudur.

Yanıt: E

ÖZNE

Bir cümlede bildirilen işi yapan, yüklemin bildirdiği durumu üzerine alan kimse veya şey. Özne fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki alarak bağlanabilir. Bunun dışında ek almaz.

Yüklem fiilse özne, işi yapandır.

Yüklem isimse özne, hakkında konuşulandır.

ETKEN, DÖNÜŞLÜ VE İŞTEŞ ÇATILI CÜMLELERDE ÖZNE		
GERÇEK ÖZNE	**GİZLİ ÖZNE**	**PEKİŞTİRMELİ ÖZNE**
Cümlede bir sözcük veya söz grubu olarak yer alan özne.	**Cümlede bir sözcük veya söz grubu olarak yer almayan, şahıs ekleriyle anlaşılan özne.**	**"Kendi" dönüşlülük zamiriyle kuvvetlendirilmiş özne.**
• Bu konuda **kimse** bir şey bilmiyordu.	• Bu konuda bir şey bilmiyorlardı.	• **Ben kendim** gördüm. • **Siz kendiniz** verdiniz.
■ Bilmeyen kim? ■ **Kimse (gerçek özne).**	■ Bilmeyen kim? ■ **Onlar (gizli özne).**	

EDİLGEN ÇATILI CÜMLELERDE ÖZNE	
SÖZDE / DOLAYLI ÖZNE	**ÖRTÜLÜ / ÖRTÜK ÖZNE**
Edilgen fiilin özne görevini yüklenmiş nesnesi, dolaylı özne yani sözde öznedir.	**Edilgen fiilin, gerçek öznesinin "tarafından, yüzünden, -ca/-ce" sözcük veya ekleriyle oluşturduğu zarf tümleci.**
• **Sorular** hazırlandı.	• Sorular ÖSYM tarafından hazırlandı.
■ Hazırlayan **kim?** ■ Bilinmiyor (edilgen çatı). ■ Hazırlanan ne? ■ **Sorular (sözde özne).**	■ Hazırlayan **kim?** ■ Bilinmiyor (edilgen çatı). ■ Kim tarafından hazırlandı? ■ **ÖSYM tarafından (örtük özne).**

Yüklem fiilse **özne, yükleme sorulan** "İşi yapan kim / ne?" **sorularının cevabıdır.**	**Yüklem** isim soylu sözcük veya söz grubu **ise özne, yükleme sorulan** "hakkında konuşulan ne / kim?" **sorularının cevabıdır.**
Sevdan **beni terk etmedi.** özne (isim)	Yedi **uğurlu sayımdır.** özne *(sayı ismi)*
Masadaki dosyaları dolaba **yerleştirdi**m. *Gizli özne: ben*	Evin en sevdiğimiz köşesi, **bahçeye bakan penceresiydi.** özne *(belirtili isim tamlaması)*
Burada eş dost **onu çok defa görmezlikten geliyordu.** özne (ikileme)	Küçük **ama** insana huzur veren bir çalışma odası **vardı.** özne *(sıfat tamlaması)*
İşlerini zamanında yapıp bitirenler, **başarılı olurlar.** özne (adlaşmış sıfat-fiil grubu)	Giden yaşamı geriye getirebilecek hiçbir şey **yoktur.** özne *(sıfat-fiil grubu)*
Kimse **onun ne düşündüğünü umursamıyor.** özne (belgisiz zamir)	Gözümün nuru kitabım, ay sonuna **tamamlanmış olacak gibi.** özne (*sıfat tamlaması)*
Nihal-Songül Hanım'ın kızı-**bugün toplantıya katılmamış.** *açıklamalı özne / ara sözlü özne (özel isim)*	Müge, **her söze inanacak biridir. (değildir)** özne *(özel isim)*
Beş karpuz **buraya sığmaz.** özne (sıfat tamlaması)	Sıfatlar, **isimleri niteleyen ya da belirten sözcüklerdir.** özne *(isim)*
Aldığı araba **herkesin hoşuna gitti.** özne (sıfat-fiil grubu / sıfat tamlaması)	Sümela Manastırı, **gerçeküstü bir şato gibi.** özne *(belirtili isim tamlaması-özel isim)*
Üzülmek **sorunları hiçbir zaman çözmez!** özne (isim-fiil)	Yoğun anlatım, **onun biçeminin en tipik özelliğidir.** özne (*sıfat tamlaması)*
Geçmişe üzülmek **geleceği düzeltmez!** özne (isim-fiil grubu)	Her cümlenin dört başı mamur bir şekilde her şeyi göstermesi **mümkün değildir.** özne *(isim tamlaması / isim-fiil grubu)*
Ziyad Hoca'nın ölümü **edebiyat öğrencilerini çok üzdü.** özne (isim tamlaması)	
Özne birden çok olabilir: Güneş, yer, gök, deniz **iç içe kaynaşır.** özne (isim)	

DİKKAT

Özne fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki alarak bağlanabilir. Bunun dışında ek almaz.

- Anneler her şeyi bilir.
  Özne + çokluk eki
- Beni sadece annem anlar.
  Özne + iyelik eki
- Annemdeki, beni koruma güdüsüdür.
  Özne + aitlik eki (sıfat yapan -ki)
- Babamın hisleri de kuvvetlidir ama anneminki inanılmaz kuvvetli.
  Özne + aitlik eki (ilgi zamiri olan -ki)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinin öznesi sıfat tamlamasıdır?

A) Yangının dumanı Bodrum'a kadar ulaştı.
B) Şu adamın oğlu bizimkilere yardım etmiş.
C) Büyük amcam çuvalların ağzını iple bağladı.
D) Malların tamamı hazineye aktarıldı.
E) Sözüne sadık insanları herkes takdir eder.

ÇÖZÜM: C'deki cümleye "Çuvalların ağzını iple bağlayan kim?" diye sorduğumuzda aldığımız yanıt "büyük amcam"dır. Bu söz grubu da sıfat tamlamasıdır. A seçeneğindeki cümlenin öznesi "yangının dumanı" belirtili isim tamlaması, B seçeneğindeki cümlenin öznesi "şu adamın oğlu" tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlaması, D seçeneğindeki cümle edilgen çatılı cümle olduğu için bu cümlenin sözde öznesi / nesnesi "malların tamamı" belirtili isim tamlaması, E seçeneğindeki cümlenin öznesi "herkes" belgisiz zamirdir.

Yanıt: C

DİKKAT! HER CÜMLEDE ÖZNE OLMAK ZORUNDA DEĞİLDİR!

1. Geçişsiz edilgen fiillerle kurulan cümlelerde özne bulunmaz.

- Sessizce banklara **oturuldu.**
- Böyle bir duruma **gülünmez!**
- Kalabalıktan caddelerde **yürünmüyor.**
- Böyle insanlardan **korkulur.**

2. Yüklemi gereklilik kipinin üçüncü tekil şahısıyla çekimlenmiş bazı cümleler özne almazlar.

- Sokağa **çıkmalı,** bir kahveye **gitmeli.**
- Soruların hepsi **çözülmeli.**

3. Bazı deyimler yüklem olduğunda, o cümlelerde özne olmaz.

- Onun sesini duyunca **eteklerim zil çaldı.**
- Bu tür yakıştırmaları öğrenince **tüyleri diken diken oldu.**
- Ona olan sevgimi sezmelerinden **ödüm kopuyordu.**
- Âşık olduğumdan beri **uyku tutmuyor.**
- Onu nasıl da **göreceğim geldi.**

NESNE (DÜZ TÜMLEÇ) Nesne, yüklemin yaptığı işten etkilenendir.

Yüklem geçişli fiilse nesne, işten etkilenendir.

Yüklem isimse o cümlede nesne yoktur. Çünkü "iş" yoksa "işten etkilenen" olmaz.

BELİRTİLİ NESNE

Belirli bir varlığı karşılayan ve belirtme hâli eki alan nesneler belirtili nesnedir.

Belirtme hâl ekleri: -ı, -i, -u, -ü, -yı, -yi, -yu, -yü, -nı, -ni, -nu, -nü.

Yükleme / fiile sorulan **"neyi, kimi, nereyi"** sorularının cevabıdır.

Saatlerce dışarıyı **süpürdü** adam.

Nereyi süpürdü? → Nesne (isim)

Ankara'yı hiçbir şehre **değişmem.**

Nereyi değişmem? → Nesne (özel ad *isim)*

Kitapları odadaki kitaplığa **diz.**

Neyi diz? → Nesne (cins isim)

Kedilerini de gittiği her yere **götürüyordu.**

Neyi götürüyordu? → Nesne (cins isim)

Pamuktan yumuşak bir elin omzuna hafifçe dokunduğunu **hissetti.**

Neyi hissetti? → Nesne (sıfat-fiil grubu)

Evdeki kırık dökük eşyaları sokağa **attı.**

Neyi attı? → Nesne (sıfat tamlaması)

Sözüne sadık insanları herkes **takdir eder.**

Kimi takdir eder? → Nesne (sıfat tamlaması)

Manavdan istediğim sebzeleri **aldı.**

Neyi aldı? → Nesne (sıfat-fiil grubu)

Merak edilebilecek hiçbir şey olmadığını sonunda **anladı.**

Neyi anladı? → Nesne (sıfat-fiil grubu)

Niçin doktoru çağırmadınız?

Neyi çağırmadınız? → Nesne (cins isim)

Sonunda bilim dergisini **yayımladı.**

Neyi yayımladı? → Nesne (belirtisiz isim tamlaması)

BELİRTİSİZ NESNE

Bir türü karşılayan ve belirtme hâli eki almayan nesneler belirtisiz nesnedir.

Yükleme / fiile sorulan **"ne?"** sorusunun cevabıdır.

Ahmet araba **kullandı.**

Ne kullandı? → Nesne (cins isim)

Yasin yaramaz çocuk **seviyor.**

Ne seviyor? → Nesne (sıfat tamlaması)

Yasemin çiçek **suluyor.**

Ne suluyor? → Nesne (cins isim)

Polis hırsız **yakaladı.**

Ne yakaladı? → Nesne (cins isim)

Deniz kıyısına ev **yaptık.**

Ne yaptık? → Nesne (cins isim)

Elliye beş **ekle.**

Ne ekle? → Nesne (sayı ismi)

Çocukken balon alırdım, **dedi.**

Ne dedi? → Nesne (cümle)

Senelerden beri leylek **görmüyordum.**

Ne görmüyordum? → Nesne (cins isim)

Annesi ona soğanlı yumurta **göndermişti.**

Ne göndermişti? → Nesne (sıfat tamlaması)

Niçin doktor çağırmadınız?

Ne çağırmadınız *?→ Nesne (cins isim)*

Sonunda bilim dergisi **yayımladı.**

Ne yayımladı? → Nesne (belirtisiz isim tamlaması)

Belirtili nesnenin cümledeki yeri değişebilir. Belirtili nesneye bu özgürlüğü veren de belirtme hâl ekidir.

■ Bu dostluğu hazırlayan olayı ikisi de hiçbir zaman **unutmadılar.**

Neyi unutmadılar? → Nesne (sıfat-fiil grubu)

■ Kalp krizi riskini bunaltıcı sıcaklar **yükseltiyor.**

Neyi yükseltiyor? → Nesne (zincirleme isim tamlaması)

Belirtisiz nesnenin cümledeki yeri değişmez. Belirtisiz nesne hep yüklemin önündedir. Yüklem ile belirtisiz nesne arasına "bile, de, dahi" bağlaçları dışında herhangi bir sözcük giremez.

■ Ahmet kitap **okudu.**

■ Ahmet kitap bile **okudu.**

■ Ahmet kitap da **okudu.**

Ne okudu? → Üçünde de nesne *"kitap (cins isim)"*

DOLAYLI TÜMLEÇ (YER TAMLAYICISI)

Cümlede yönelme, bulunma, uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır.

Neye, Kime, Nereye? | **Neyde, Kimde, Nerede?** | **Neyden, Kimden, Nereden?**

Bir sözcüğün veya söz grubunun yer tamlayıcısı / dolaylı tümleç olabilmesi için mutlaka sözcüğün ismin "-e, -de, -den" hâli ile çekimlenmiş olması gerekir.

Hâl eklerinin isimlerin en sonuna geldiğini hatırlayınız.

Neye, Kime, Nereye?	**Neyde, Kimde, Nerede?**	**Neyden, Kimden, Nereden?**
Sığmıyor gönlüm, şu beton yığınlarına. *Neye sığmıyor? → DT (tamlayanı belirtisiz isim tamlaması olan sıfat tamlaması)*	Pazarda şeftali **satardı.** *Nerede satardı? → DT (isim)*	Bu romandan ilk defa rahmetli ona **bahsetmiştim.** *Neyden bahsetmiştim? → DT (sıfat tamlaması)* *Kime bahsetmiştim? → DT (zamir)*
Seninle yazışmaya **karar verdim.** *Neye karar verdim? → DT (isim-fiil grubu)*	Ağacın altında geceyi **bekledim.** *Nerede bekledim? → DT (belirtili isim tamlaması)*	Beş yüz milyara satılan dairelerden **hiç haberimiz yoktu.** *Neyden yoktu? → DT (sıfat-fiil grubu)*
Durup dururken gülmesine **kimse anlam veremedi.** *Neye anlam veremedi? → DT (isim-fiil grubu)*	Çeşme başında **şöyle konuşuyorlardı.** *Nerede konuşuyorlardı? → DT (belirtisiz isim tamlaması)*	

Yavru kedileri anneme **götürdüm.** *Kime götürdüm? → DT (cins isim)*	Her şeyde kimsenin bilmediği bir eksiklik **vardı.** *Neyde vardı? → DT (sıfat tamlaması)*	Yüzde yetmişe varan indirimlerden **söz ediliyor.** *Neyden söz ediliyor? → DT (sıfat-fiil grubu)*
Bu karton kutuları dışarıya **bıraktık** annemle. *Nereye bıraktık? → DT (cins isim)*	Bu plastik bardakta su **içmem.** *Neyde içmem? → DT (sıfat tamlaması)*	Kulübenin penceresinden sokağa **bakardım.** *Nereden bakardım? → DT (isim tamlaması)* *Nereye bakardım? → DT (isim)*
Sonunda Ankara'ya **vardık.** *Nereye vardık? → DT (özel isim)*	Birkaç gün arkadaşımda **kalacağım.** *Kimde kalacağım? → DT (isim)*	Hayat pahalılığından herkes **şikâyet ediyor.** *Neyden şikâyet ediyor? → DT (belirtisiz isim tamlaması)*

İsmin "-e, -de, -den" **hâli ile çekimlenmiş sözcük veya söz grupları** "zaman, durum, miktar, sebep veya amaç" **bildiriyorsa o sözcük veya söz grubu** zarf tümlecidir.

Ne zaman, Nasıl, Hangi amaçla?	Ne zaman, Ne kadar, Nasıl?	Neden / Niçin, Nasıl?
Sabaha **oraya gideriz.** *Ne zaman gideriz? → ZT (isim)*	İlkbaharda İzmir'de **olurum.** *Ne zaman olurum? → ZT (isim)*	Düzenli çalıştığından sınavdan iyi bir puan **aldı.** *Niçin aldı? → ZT (sıfat-fiil grubu)*
Haftaya Antalya'ya **gideceğiz.** *Ne zaman gideceğiz? → ZT (isim)*	Kitabı bir solukta **okudum.** *Nasıl okudum? → ZT (zarf)*	Alışverişten bir saate **dönerim.** *Ne zaman dönerim? → ZT (sıfat tamlaması)*
Bursa'ya onu görmeye **gideceğim.** *Ne amaçla gideceğim? → ZT (isim-fiil grubu)*	Akşam saatinde buraya **gelecek.** *Ne zaman gelecek? → ZT (belirtisiz isim tamlaması)*	Kıştan yaz hazırlıkları **başladı.** *Ne zaman başladı? → ZT (isim)*
İşten vazgeçmesi için boşuna **uğraşıyordu.** *Nasıl uğraşıyordu? → ZT (zarf)*	Gençliğinde çok yakışıklıymış. *Ne zaman gelecek? → ZT (isim)*	Mavi gözler korkudan **büyümüştü.** *Ne zaman büyümüştü? → ZT (isim)*
Yolu tek başına mı **geldin?** *Nasıl geldin? → ZT (zarf)*	Haber bütün kasabayı iki günde **dolaştı.** *Ne kadar dolaştı? → ZT (sıfat tamlaması)*	Yağmur hafiften **yağıyor.** *Nasıl yağıyor? → ZT (zarf)*

ZARF TÜMLECİ

Zarflar cümlenin anlamını çeşitli yönlerden (zaman, sebep, tarz, yön, miktar, şart vb.) tamamlayan ve sınırlayan ögelerdir.

Ne zaman (zaman zarfı), **Ne kadar** (miktar zarfı), **Nere** (yön zarfı);
Nasıl, Niçin, Hangi amaçla, Hangi şartla (durum zarfı)**? sorularının yanıtıdır.**

- Kimsesiz çocuklar baş açık, ayak yalın, üst baş perişan **dolaşıyorlardı.**
  Nasıl dolaşıyorlardı? → ZT (durum)

- **Ümit,** okula başladığı ilk gün **hasta oldu.**
  Ne zaman hasta oldu? → ZT (zaman)

- Sen bunu çoktan **hak ettin.**
  Ne zaman hak ettin? → ZT (zaman)

- Akşama **kuvvetli bir yaz yağmuru bekleniyor.**
  Ne zaman bekleniyor? → ZT (zaman)

- **Belki** iki üç günlüğüne **gelir.**
  Ne zaman gelir? → ZT (zaman)
  Gelir mi? "belki" → ZT (durum)

- Dinlenmeye **geldiniz** herhâlde.
  Ne amaçla geldiniz? "dinlenmek için" → ZT (durum)
  Dinlenmeye mi geldiniz? "herhâlde" → ZT (durum)

- Saatlerdir kapıya dönük **oturuyordu.**
  Ne kadardır oturuyordu? → ZT (miktar)
  Nasıl oturuyordu? → ZT (durum)

- Yemeği gece yarısına yakın **yerler.**
  Ne zaman yerler? → ZT (zaman)

Zarf-fiiller, cümleyi durum veya zaman bakımından sınırlar:

- Herkese hiç düşünmeden **yardım ederdi.**
  Nasıl yardım ederdi? → ZT (durum)

- Tren İzmit'e varınca koridor **karıştı.**
  Ne zaman karıştı? → ZT (zaman)

- Dolapları silip her tarafı **düzenledi.**
  Nasıl düzenledi? → ZT (durum)

- Dağlar aşıp, denizler geçerek memleketine **ulaşmış.**
  Nasıl ulaşmış? → ZT (durum)

Cümledeki işin gerçekleşmesi bir şarta bağlıysa bu şart ifadeleri de zarf tümlecidir:

- İşlerini bitirsen çarşıda **buluşuruz.**
  Hangi şartla buluşuruz? → ZT (durum)

- Sizinle tanıştığıma çok **sevindim.**

  Niçin sevindim? "sizinle tanıştığım için"→ ZT (durum)

  Ne kadar sevindim? → ZT (miktar)

NOT: "-a/-e" eki bazı cümlelerde "için" edatı yerine kullanılabilir.

- Geçenlerde İzmir'de **buluşmuştuk.**

  Ne zaman buluşmuştuk? → ZT (zaman)

- Saat sekizde **gelecek.**

  Ne zaman gelecek? → ZT (zaman)

- Haber bütün kasabayı iki günde **dolaştı.**

  Ne kadar dolaştı? → ZT (miktar)

- Hızlı bir şekilde eve geri **döndü.**

  Nasıl döndü? → ZT (durum)

  Nere döndü? → ZT (yön)

- Televizyondan her gün **uzaklaşıyoruz.**

  Ne zaman uzaklaşıyoruz? → ZT (zaman)

- Günün sonunda her şeyi **inkâr etmiş.**

  Ne zaman inkâr etmiş? → ZT (zaman)

- Tepeyi tarlaya çevirirsek **işimiz** en az iki ay **kısalacak.**

  Ne kadar kısalacak? → ZT (miktar)

  Hangi şartla kısalacak? → ZT (durum)

- Ali sahneye çıktı mı herkes **alkışlar.**

  Ne zaman alkışlar? → ZT (zaman)

- Bir an evvel buraya gel ki düğüne birlikte **gidelim.**

  Hangi şartla gidelim? → ZT (durum)

- Karadeniz şimdi balık **kokar.**

  Ne zaman kokar? → ZT (zaman)

  Nasıl kokar? "balık (gibi)"→ ZT (durum)

- Bu şarkı herkesçe **beğeniliyor.**

  Kimce / Kim tarafından beğeniliyor? "örtük özne" **→ *ZT (durum)***

- Bu yüzden / Bundan dolayı / Bu sebeple **kuruyordu** o birbirinden leziz yemeklerle donatılmış masaları.

  Neden kuruyordu? "bu yüzden/bundan dolayı/bu sebeple" → ZT (durum)

BENİM HOCAM UYARIYOR!

"Yön" sözcüklerine dikkat ediniz:

YÜKLEM	ÖZNE	BELİRTİLİ NESNE	ZARF TÜMLEÇ	DOLAYLI TÜMLEÇ
Köpekler **dışarıda.**	**Dışarı** çok sıcaktı.	Köpekler **dışarıyı** dağıttı.	Köpekler **dışarı** çıktı.	Köpekler **dışarıya** çıktı. Köpekler **dışarıda** dolanıyor. Köpekler **dışarıdan** geldi.

EDAT TÜMLECİ → ZARF TÜMLECİ

SORU SÖZCÜĞÜ + EDAT

Neyle, Neye/Kime göre, Ne/Kim için, Ne gibi, Neyden beri ? vb. soruların yanıtıdır.
Edat tümleçleri birçok kaynakta zarf tümleci kabul edilmektedir. Çünkü zarflar, cümlenin anlamını çeşitli yönlerden (zaman, sebep, tarz, yön, miktar, şart vb.) tamamlayan ve sınırlayan ögelerdir.

- Kar, geceden beri **devam ediyordu.**
  Neyden beri devam ediyordu? → ET

- Dün, Antalya'ya gitmek için **yola çıktılar.**
  Hangi amaçla yola çıktılar? → ET

- Bir mühür gibi yüreğime **kazıdım** seni.
  Nasıl kazıdım? → ET

- Bana göre bu söylenenler **doğru değildi.**
  Kime göre doğru değildi? → ET

- Birçoğumuz mutluluğu kendi felsefemize göre **ararız.**
  Neye göre ararız? → ET

- Bu hafta sonu köye arabayla **gideceğiz.**
  Ne ile gideceğiz? → ET
  Ne zaman gideceğiz? → ZT (zaman)

- Sorunun yanıtını hemen verdiği için **öğretmenlerinden** övgü dolu sözler duydu.
  Niçin duydu? → ET

- Okula gitmek için **yedide** kalktı.
  Hangi amaçla kalktı? → ET
  Ne zaman kalktı? → ZT (zaman)

- Eşyalarını evde unuttuğu için **geri döndü.**
  Niçin döndü? → ET
  Nere döndü? → ZT (yön)

- Onun gözüne girmek için **gece gündüz çalışıyordu.**
  Ne amaçla çalışıyordu? → ET
  Ne kadar çalışıyordu? → ZT (miktar)

Üç metreyi bulan kanat açıklığıyla Avrupa'nın en büyük yırtıcı kuşu unvanına sahip olan ve Türkiye'de de yaşayan kara akbabaların sayısı insan kaynaklı olumsuz koşullar nedeniyle sürekli azalıyor.

Bu cümleyle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Etken çatılı bir cümledir.
B) İki zarf tümleci bulunmaktadır.
C) Özel ad, yer tamlayıcısı görevindedir.
D) Öznesi, tamlayanı sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tamlamasıdır.
E) Birden fazla edat grubu yer almaktadır.

ÇÖZÜM: Cümlede özel ad (Avrupa, Türkiye) olmasına rağmen, bu sözcükler özneyi oluşturan sözcük grubunun unsurlarındandır ve cümlede yer tamlayıcısı yoktur. Cümlenin öge sıralanışı şöyledir: Üç metreyi bulan kanat açıklığıyla Avrupa'nın en büyük yırtıcı kuşu unvanına sahip olan ve Türkiye'de de yaşayan kara akbabaların sayısı (ne azalıyor, özne) insan kaynaklı olumsuz koşullar nedeniyle (niçin azalıyor, zarf tümleci) sürekli (nasıl azalıyor, zarf tümleci) azalıyor (yüklem).

Cümlenin yüklemi "az" isim kökü üzerine "-al-" isimden fiil yapım eki alarak türemiştir, bu nedenle cümle etken çatılıdır (A). Cümlenin öznesi olan "Üç metreyi bulan kanat açıklığıyla Avrupa'nın en büyük yırtıcı kuşu unvanına sahip olan ve Türkiye'de de yaşayan (sıfat-fiil grubu) *kara akbabaların sayısı* (belirtili isim tamlaması)" söz grubu, tamlayanı sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tamlamasıdır(D). Cümlede "...açıklığı ile" ve "...nedeni ile" ifadelerindeki "ile" edattır, oluşturdukları grup da edat grubudur (E).

Yanıt: C

(I) Canlılık özelliği gösteren tüm varlıklara organizma denir. (II) İnsan, hayvan ve bitki birer organizmadır. (III) Psikolojinin temel amacı insanı incelemektir. (IV) İç ve dış çevreden gelerek duyu organlarını harekete geçiren her türlü etkiye uyarıcı denir. (IV) İçten ve dıştan gelen uyarıcılar; susama, acıkma, üşüme, ışık, ses, koku vb.dir. (V) Bu uyarıcılar, yeteri kadar güçlü olursa duyu organlarını etkiler.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) I. cümlede dolaylı tümleç sıfat-fiil grubudur.
B) II. cümlenin öznesi, bağlama grubudur.
C) III. cümle özne ve yüklemden oluşmaktadır.
D) IV. cümlede yer tamlayıcısı vardır.
E) V. cümle dört ögelidir.

ÇÖZÜM: IV numaralı cümle özne (İçten ve dıştan gelen uyarıcılar) ve yüklemden (susama, acıkma, üşüme, ışık, ses, koku vb.dir) oluşmaktadır. Bu cümlede yer tamlayıcısı yoktur.

I. cümle: Canlılık özelliği gösteren tüm varlıklara (dolaylı tümleç: sıfat-fiil grubu) organizma (özne) denir (yüklem).

II. cümle: İnsan, hayvan ve bitki (özne: bağlama grubu) birer organizmadır (yüklem).

III. cümle: Psikolojinin temel amacı (özne: isim tamlaması) insanı incelemektir (yüklem: isim-fiil grubu).

V. cümle: Bu uyarıcılar (özne: sıfat tamlaması), yeteri kadar güçlü olursa (zarf tümleci: şart) duyu organlarını (belirtili nesne: belirtisiz isim tamlaması) etkiler (yüklem).

Yanıt: D

CÜMLE DIŞI UNSURLAR

Ünlemler, ünlem grupları, bağlaçlar, hitap sözcükleri ile ara sözler ve açıklama cümleleri cümle çözümlemesi çalışmalarında cümle dışı ögeler olarak değerlendirilir. Bunlar cümle ögeleri ve cümleler arasında bağlantı kurulmasını sağlarlar. Ancak cümlenin kuruluşuna katılmazlar. Cümle dışı ögeler, cümlenin kuruluşuna doğrudan katılmayan, diğer cümle ögeleri gibi yüklemi çeşitli ilgilerle tamamlamayan ancak cümlenin içinde bulunan unsurlardır.

BAĞLAÇLAR | **ÜNLEMLER** | **ARA SÖZ VEYA ARA CÜMLELER**

Ara söz: Doğrudan doğruya konuşulan veya yazılan konuyu ilgilendirmeyen dolaylı söz.

Ara cümle: Cümledeki anlamı biraz daha açıklamak, gereksinim duyulan bir anlamı eklemek veya anlatıma zenginlik katmak için araya giren iki virgül veya iki kısa çizgi içinde verilen cümle, ara tümce.

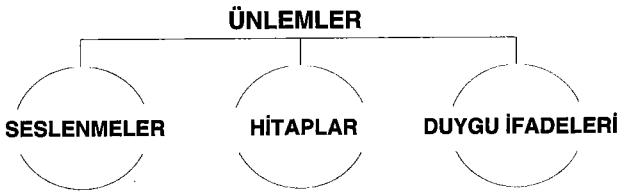
Ara söz veya ara cümleler kendinden önceki ögeyle ilgili açıklama yapabilir yani o ögenin açıklayıcısı olabilir:

- **Sonunda beklediğim haber** - öğrencilerimin atandığı haberi- **geldi.**
  nesne *ara söz, nesnenin açıklayıcısı*
- **Güney Kore'ye** - hayallerimin ülkesine- **gidemedim bu yaz yine.**
  dolaylı tümleç *ara söz, dolaylı tümlecin açıklayıcısı*
- **Yelda** , Maviş'in kızı, **işine aşık biri.**
  özne *ara söz, öznenin açıklayıcısı*

Ara söz veya ara cümleler, gereksinim duyulan bir anlamı eklemek veya anlatıma zenginlik katmak için kullanılır:

- Onu , ne yaparsan yap, düşüncelerinden vazgeçiremezsin.
  ara cümle
- Cihan yıkılsa -emin ol- bu cephe sarsılmaz.
  ara cümle

ÜNLEMLER

- Ah, **o çocukluk günlerim** siyah beyaz fotoğraflarda **kaldı!**

  ünlem **özne** *DT* ***yüklem***

- Eyvah, **telefonumu** üst kattaki sınıfta **unuttum!**

  ünlem ***nesne*** *DT* ***yüklem***

- Ne, o koskoca binayı **sattın** ha!

  ünlem ***nesne*** ***yüklem*** *ünlem*

- Ali, **bizimle** gelmelisin **sen** de bu akşamki etkinliğe.

  ünlem ***ET*** *yüklem* ***özne*** *DT*

- Ali ata **bak!** (Sen, gizli özne)

  ünlem *DT* ***yüklem***

- Ey şair, sen **öldükçe** yaşarsın!

  ünlem *özne* ***ZT*** *yüklem*

- Düne kadar **derdini** niye **bana** söylemedin a oğlum?

  ZT ***nesne*** *ZT* ***DT*** *yüklem* *ünlem*

- **Sana** dün **bir tepeden** baktım, aziz İstanbul!

  DT *ZT* ***DT*** *yüklem* *ünlem*

BAĞLAÇLAR

- **Sen** de **bizimle** bu akşam **sinemaya** gelmelisin **bence.**

  Özne *CDU* ***ET*** *ZT* ***DT*** *yüklem* ***ZT***

- Sabahı **severiz** çünkü sabah **gündüzün başlangıcıdır.**

  Nesne ***yüklem*** *CDU özne* ***yüklem***

- Ha ben **gelmişim** ha o **gelmiş.**

  CDU özne ***yüklem*** *CDU özne* ***yüklem***

- Her şeyi **bilir** de hiçbirini **söylemez.**

  Nesne ***yüklem*** *CDU nesne* ***yüklem***

- İster annesinin yanına **gitsin** ister **bizimle** burada **kalsın.**

  CDU ***DT*** ***yüklem*** *CDU* ***ET*** ***DT*** ***yüklem***

(I) Çoğu ebeveynin aksine, bilgisayar oyunlarının çocukların gelişiminde önemli bir rol oynadığını düşünüyorum. (II) Bunlar çocukları eğlendirirken eğitir de bence. (III) Çocuk bu oyunlar sayesinde yabancı dilini geliştirebilir. (IV) Söz konusu oyunlar, çocuğun hayal dünyasını zenginleştirebilir. (V) Fakat bilgisayar oyununu fazla oynamanın zararlı olduğunu da kabul ediyorum.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi kesinlikle yanlıştır?

A) I. cümlenin öge sıralanışı "zarf tümleci, nesne, yüklem" şeklindedir.

B) II. cümlede, iki zarf tümleci bulunmaktadır.

C) III. cümlenin yüklemi birleşik yapılıdır.

D) IV. cümlenin öznesi sıfat tamlamasıdır.

E) V. cümle, özne ve yüklemden oluşmaktadır.

ÇÖZÜM: V numaralı cümle, öznesi gizli özne olmakla birlikte "nesne veya yüklemden" oluşmaktadır. "Fakat (bağlaç, cümle dışı unsur) bilgisayar oyununu fazla oynamanın zararlı olduğunu (neyi, belirtili nesne) da (bağlaç, cümle dışı unsur) kabul ediyorum (yüklem)."

(I) Çoğu ebeveynin aksine (zarf tümleci), bilgisayar oyunlarının çocukların gelişiminde önemli bir rol oynadığını (belirtili nesne) düşünüyorum (yüklem).

(II) Bunlar (özne) çocukları (belirtili nesne) eğlendirirken (zarf tümleci) eğitir (yüklem) de (bağlaç, cümle dışı unsur) bence (zarf tümleci).

(III) Çocuk (özne) bu oyunlar sayesinde (zarf tümleci) yabancı dilini (belirtili nesne) geliştirebilir (yüklem, yeterlik kurallı birleşik fiili).

(IV) Söz konusu (sıfat) oyunlar (özne, sıfat tamlaması), çocuğun hayal dünyasını (belirtili nesne) zenginleştirebilir (yüklem).

Yanıt: E

(I) Deneme, insanların düşüncelerini serbestçe ifade ettiği bir yazı türüdür. (II) Kişinin gözlemlediği olaylar, bir durum ya da kavramla ilgili izlenimler denemede yer alabilir. (III) Yazar, konu seçiminde özgürdür. (IV) Konuyu kendi kendine sohbet eder gibi okuyuculara aktarır. (V) Bir deneme yazısında yazar; kişisel duyarlılıklardan, günlük yaşamda kişinin dikkatini çeken durumlardan, okunan bir şiir, bir öykü ya da bir romanla ilgili düşüncelerden yola çıkarak kendini ifade eder.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangilerinin öge sıralanışı aynıdır?

A) I ve II B) II ve III C) II ve IV D) III ve IV E) IV ve V

ÇÖZÜM: II. ve III. cümlelerin öge sıralanışı "özne-dolaylı tümleç- yüklem" şeklindedir.

(II) Kişinin gözlemlediği olaylar, bir durum ya da kavramla ilgili izlenimler (özne) denemede (dolaylı tümleç) yer alabilir (yüklem).

(III) Yazar(özne), konu seçiminde (dolaylı tümleç) özgürdür (yüklem).

(I) Deneme (özne), / insanların düşüncelerini serbestçe ifade ettiği bir yazı türüdür (yüklem).

(IV) Konuyu (belirtili nesne) kendi kendine sohbet eder gibi (zarf tümleci) okuyuculara (dolaylı tümleç) aktarır (yüklem).

(V) Bir deneme yazısında yazar (özne); kişisel duyarlılıklardan, günlük yaşamda kişinin dikkatini çeken durumlardan, okunan bir şiir, bir öykü ya da bir romanla ilgili düşüncelerden yola çıkarak (zarf tümleci) kendini (belirtili nesne) ifade eder (yüklem).

Yanıt: B

(I) Sunum yaparken dinleyiciler üzerinde etkili olabilme; konuşma alışkanlığını kazanmaya, disiplinli ve aralıksız çalışmaya bağlıdır. (II) Bunu yapabilmek için dildeki bütün kelimelerin hece yapısı, doğru telaffuzu, tonlama ve vurgu düzeni bilinmelidir. (III) Ayrıca devamlı uygulama yapmak, uygulama sırasında görülen yanlışları düzeltmek de iyi bir sunum için önemlidir. (IV) Sunumun başarısını artırmak için konuşmanın akışını kesen, anlamsız sözler ve gereksiz kelimeler kullanmaktan kaçınınız. (V) Konuşmayı destekleyecek, ona anlam ve güç kazandıracak jest ve mimiklere dikkat ediniz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin öge sıralanışı "zarf tümleci - dolaylı tümleç - yüklem" **şeklindedir?**

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: IV numaralı cümlenin öge sıralanışı "zarf tümleci - dolaylı tümleç - yüklem" şeklindedir: Sunumun başarısını artırmak için (zarf/edat tümleci) konuşmanın akışını kesen, anlamsız sözler ve gereksiz kelimeler kullanmaktan (dolaylı tümleç) kaçınınız (yüklem).

(I) Sunum yaparken dinleyiciler üzerinde etkili olabilme (özne); konuşma alışkanlığını kazanmaya, disiplinli ve aralıksız çalışmaya (dolaylı tümleç) bağlıdır (yüklem).

(II) Bunu yapabilmek için (zarf /edat tümleci) dildeki bütün kelimelerin hece yapısı, doğru telaffuzu, tonlama ve vurgu düzeni (özne/sözde özne) bilinmelidir (yüklem-edilgen çatılı fiil).

(III) Ayrıca (zarf tümleci) devamlı uygulama yapmak, uygulama sırasında görülen yanlışları düzeltmek (özne) de (cümle dışı unsur) iyi bir sunum için (zarf / edat tümleci) önemlidir (yüklem).

(V) Konuşmayı destekleyecek, ona anlam ve güç kazandıracak jest ve mimiklere (dolaylı tümleç) dikkat ediniz (yüklem).

Yanıt: D

Soru cümleleri değişik ögeleri buldurmayı amaçlayabilir. Sorulara verilecek cevaplar, hangi ögeyi oluşturuyorsa soru cümlesi o ögeyi buldurmaya yöneliktir.

Soru Tipi: ***Aşağıdaki soru sözcüklerinden hangisi farklı bir ögeyi buldurmaya yöneliktir?***

Kimi seviyorsun?	"Kimi"	Belirtili nesneyi buldurmaya yöneliktir.
Beni soran **kimdi?**	"Kimdi"	Yüklemi buldurmaya yöneliktir.
Kim yapmış?	"Kim"	Özneyi buldurmaya yöneliktir.
Ne zaman geldin?	"Ne zaman"	Zarf tümlecini buldurmaya yöneliktir.
Konser **ne zamanmış?**	"Ne zamanmış"	Yüklemi buldurmaya yöneliktir.
Kırılan **neydi?**	"Neydi"	Yüklemi buldurmaya yöneliktir.
Gömleğim **nerede?**	"Nerede"	Yüklemi buldurmaya yöneliktir.
Nereye gidiyorsun?	"Nereye"	Dolaylı tümleci buldurmaya yöneliktir.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Soru sözcükleri, ek eylem (idi, imiş, idir) alırsa bunlar, yüklemi buldurmaya yöneliktir.

"Mi" soru edatıyla oluşturulan soru cümlelerinde "mi" hangi ögeden sonra gelmişse soru o ögeyi buldurmaya yöneliktir.

Bugün bize gelecek **misin?**	Yüklemi buldurmaya yöneliktir.
Bugün bize **mi** geleceksin?	Dolaylı tümleci buldurmaya yöneliktir.
Bugün **mü** bize geleceksin?	Zarf tümlecini buldurmaya yöneliktir.
Sen **mi** bugün bize geleceksin?	Özneyi buldurmaya yöneliktir.
Seni **mi** çağırmış?	Belirtili nesneyi buldurmaya yöneliktir.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

"Mi" soru edatından hemen önceki öge "vurgulu"dur.

CÜMLEDE VURGU

1. Yüklem fiil ise yükleme en yakın öge vurguludur.

Cümlede asıl anlatılmak istenen öge vurgulanır. Biz konuşurken, önemsediğimiz ögeyi cümlenin herhangi bir yerinde ses tonumuzu yükselterek vurgulayabiliriz. Ancak yazıda bunu yapamayacağımızdan, vurgulamak istediğimiz ögeyi yükleme yaklaştırırız. Yani cümlede fiil olan yükleme en yakın öge, en çok vurgulanan ögedir.

- "Yasin bizi dün fuara götürdü." cümlesinde yükleme en yakın olduğu için dolaylı tümleç vurguludur.
- "Yasin bizi fuara dün götürdü." cümlesinde yükleme en yakın olduğu için zarf tümleci vurguludur.
- "Yasin fuara dün bizi götürdü." cümlesinde yükleme en yakın olduğu için belirtili nesne vurguludur.
- "Dün fuara bizi Yasin götürdü." cümlesinde yükleme en yakın olduğu için özne vurguludur.
- "Dün fuara bizi Yasin arabayla götürdü." cümlesinde yükleme en yakın olduğu için edat tümleci vurguludur.

2. Yüklem isimse yüklemin kendisi vurguludur.

İsim soylu sözcük veya söz grupları ek eylem (idi, imiş, dir) alarak yüklem oldukları için yüklemin kendisi vurguludur.

- Zeynep, sınıfın en başarılı öğrencisidir.

3. Yüklem bağlaçsa yüklemin kendisi vurguludur.

- Unutsaydım yaşadığım o dayanılmaz acıyı.
- Gidiyorum bütün aşklar yüreğimde.
- Kalileliymiş benim geçenlerde aldığım o çanta.

4. Cümlede soru sözcüğü varsa soru sözcüğünün kendisi vurguludur.

- Arkadaşlarıyla ne zaman buluşacakmış Yasemin? (Zarf tümleci vurguludur.)
- Biz doğum gününde ona ne alalım? (Belirtisiz nesne vurguludur.)
- Hanımefendi, pastayı nereye getirelim? (Dolaylı tümleç vurguludur.)
- Seni geçen arayan kimmiş? (Yüklem vurguludur.)

5. Mi soru eki, vurguyu kendinden önceki sözcüğün üzerine çeker. Vurgu, o sözcük hangi öge ise o ögede olur.

- Bu kalemleri o kırtasiyeden **mi** aldın? (Dolaylı tümleç vurguludur.)
- Sen **mi** söyledin ona gelmemesi gerektiğini? (Özne vurguludur.)
- Bu yaz da o tatil evine gidecek **misiniz?** (Yüklem vurguludur.)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde vurgulanan öge ötekilerden farklıdır?

A) Biraz öncekiler bana çocukken gördüğüm kuzuları hatırlattı.

B) Havuz kenarında, küçücük bir masanın etrafında yemeğimizi yedik.

C) Öğle sıcağında dışarı çıkmamızı yasakladı babaannem bu yaz da.

D) Yaptığı çalışmanın çok iyi olduğunu söyleyince o itiraz etmiş önce.

E) Öğretmen soruyu sorar sormaz doğru yanıtı söyledi Ali.

ÇÖZÜM: D seçeneğindeki cümlenin yüklemi "itiraz etmiş" olup yardımcı eylemle kurulmuş birleşik eylemdir ve bu çekimli fiilden hemen önce gelen "o" sözcüğü de özne olduğu için bu cümlede özne vurguludur.

(A) Biraz öncekiler bana çocukken gördüğüm kuzuları ***hatırlattı.***
belirtili nesne *yüklem*

(B) Havuz kenarında, küçücük bir masanın etrafında yemeğimizi ***yedik.***
belirtili nesne *yüklem*

(C) Öğle sıcağında dışarı çıkmamızı ***yasakladı*** babaannem bu yaz da.
belirtili nesne *yüklem*

(E) Öğretmen soruyu sorar sormaz doğru yanıtı ***söyledi*** Ali.
belirtili nesne *yüklem*

Yanıt: D

HAYDİ, SIRA SENDE!

Aşağıdaki cümlelerin ögelerini ve ögelerin oluşturduğu sözcük gruplarının adını bulunuz.

1. Cahit Sıtkı Tarancı, ölümün şifrelerini dokumuştu şiirin özüne.

2. Ahmet Mithat Efendi'nin gençlik yıllarında kaleme aldığı Felatun Bey'le Rakım Efendi adlı roman 1876 yılında Kırkambar Matbaasında basıldı.

3. Merhamet, saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu.

4. Bir romanından uyarlanan film yetmiş yaşlarına gelmiş bir edebiyat profesörünün hayatını başarılı bir şekilde anlatıyordu.

5. Pencerenin önündeki koltukta oturan kişi, solgun ve ihtiyar bir kadındı.

6. Koltuğun kenarından sarkan kolu, perdenin yanındaydı.

7. Herkesin kendinden bir şeyler bulduğu özgün bir yapıttı.

8. Güneşin batmasına yakın saatlerde yıkanırdı gölgesi kuytu bir derede.

9. Ülkedeki günlük siyasi gelişmeleri tarafsız bir biçimde dile getiren yazarlarımızdan biriydi.

10. Anlattığınız bu olay içeridekilerin hepsini çok şaşırtmıştı.

11. Kıyısında köşesinde kaldığım, caddelerinden ürkek bir yabancının adımlarıyla geçtiğim doğrudur.

12. Evrensel edebî değerler havuzuna kaliteli ürünlerle katkıda bulunmak, insanlık için gerekli bir husustur.

13. Birikiminin tamamını ifade edememek, insanın fiziksel olarak dar ve havasız bir hücrede bulunduğunun göster-gesidir.

14. Son yıllarda yapılan araştırmalar bu uygarlığın sanıldığından daha geniş bir alana hâkim olduğunu ortaya çıkardı.

15. Bakmayı görmeyi bilmeyenler, baktıkları sanatsal yapıtların ayrıntılardaki gizli güzelliklerini seçemezler.

16. Hasan ortadan kaybolduğunda Hüseyin Usta da Hasan'ın dayısı da kendilerinden beklenmeyecek kadar üzülmüşlerdi.

17. Mutlu bir yüzyılın sonu ve birçoklarına göre daha mutlu bir yüzyılın başlangıcı olan 2000 yılı geldi.

18. Ünlü yazarın tüm gözlem ve birikimlerini ustaca yansıtan bu eserin kısa sürede birkaç baskı yapması okuyucuyu şaşırttı.

19. Mimar Sinan'ın köprüsünü gezen genç mühendisler eseri hayranlıkla incelediler.

20. Bu projeyi bitirmekten başka bir çaremiz kalmadı.

ŞİMDİ, SIRA BENDE!

Aşağıdaki cümlelerin ögelerini ve ögelerin oluşturduğu sözcük gruplarının adını bulunuz.

1. Cahit Sıtkı Tarancı, / **ölümün şifrelerini** / **dokumuştu** / **şiirin özüne.**

özne — belirtili nesne — yüklem — dolaylı tümleç

özel ad — *belirtili isim tam.* — *fiil* — *belirtili isim tam.*

2. Ahmet Mithat Efendi'nin gençlik yıllarında kaleme aldığı Felatun Bey'le Rakım Efendi adlı roman / **1876 yılında** /

özne *(sözde özne)* — *zarf tümleci*

sıfat tamlaması / sıfat-fiil grubu — belirtisiz isim tam

Kırkambar Matbaasında / **basıldı.**

dolaylı tümleç — *yüklem*

belirtisiz isim tam. — edilgen fiil

3. Merhamet, / **saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu.**

özne — *yüklem*

isim — *sıfat-fiil grubu / sıfat tamlaması*

4. Bir romanından uyarlanan film / **yetmiş yaşlarına gelmiş bir edebiyat profesörünün hayatını** / **başarılı bir şekilde** /

özne — *belirtili nesne* — *zarf tümleci*

sıfat tamlaması / sıfat-fiil grubu — *(zincirleme isim tam.)* — *sıfat tam*

anlatıyordu.

yüklem fiil

5. Pencerenin önündeki koltukta oturan kişi, / **solgun ve ihtiyar bir kadındı.**

özne — *yüklem*

sıfat-fiil grubu / sıfat tamlaması — *sıfat tamlaması*

6. Koltuğun kenarından sarkan kolu, / **perdenin yanındaydı.**

özne — *yüklem*

sıfat-fiil grubu / sıfat tamlaması — *belirtili isim tamlaması*

7. Herkesin kendinden bir şeyler bulduğu özgün bir yapıttı.

yüklem (isim soylu, yüklem öbeği)

sıfat-fiil grubu / sıfat tamlaması

8. Güneşin batmasına yakın saatlerde / **yıkanırdı** / *gölgesi* / kuytu bir derede.

Zarf tümleci *yüklem* *özne (belirtili isim tamlaması)* *dolaylı tümleç*

sıfat tamlaması *edilgen çatılı* *isim* *sıfat tam.*

9. Ülkedeki günlük siyasi gelişmeleri tarafsız bir biçimde dile getiren yazarlarımızdan biriydi.

yüklem (ikinci öğe, yüklem öbeği)

tamlayanı sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tam.

10. Anlattığımız bu olay / **içeridekilerin hepsini** / **çok** / **şaşırtmıştı.**

özne *belirtili isim tam.* *zarf tümleci* *yüklem*

sıfat-fiil grubu *belirtili isim öbeği* *miktar sıfatı* *fiil*

11. Kıyısında köşesinde kaldığım, caddelerinden ürkek bir yabancının adımlarıyla geçtiğim / **doğrudur.**

özne *yüklem*

sıfat-fiil grubu *isim*

12. Evrensel edebî değerler hayuzuna kaliteli ürünlerle katkıda bulunmak, / **insanlık için gerekli bir hususlur.**

özne *yüklem*

isim-fiil grubu *sıfat tam.*

13. Birikiminin tamamını ifade edememek, / **insanın fiziksel olarak dar ve havasız bir hücrede bulunduğunun**

özne *yüklem*

isim-fiil grubu *zincirleme isim tamlaması*

göstergesidir.

14. Son yıllarda yapılan araştırmalar / bu uygarlığın sanıldığından daha geniş bir alana hâkim olduğunu /**ortaya çıkardı.**

özne *belirtili isim tam.* *yüklem*

sıfat-fiil grubu *tamlananı sıfat-fiil grubu olan belirtili isim tam.*

anlamca kaynaşmış birleşik fiil

15. Bakmayı görmeyi bilmeyenler, / baktıkları sanatsal yapıtların ayrıntılardaki gizli güzelliklerini / **seçemezler.**

özne *belirtili isim tam.* *yüklem*

adlaşmış sıfat-fiil grubu *hem tamlayanı hem tamlananı sıfat tam.* *kurallı birleşik fiil*

olan belirtili isim tam.

16. Hasan ortadan kaybolduğunda / Hüseyin Usta da Hasan'ın dayısı da / **kendilerinden beklenmeyecek kadar /**

zarf tümleci (zaman) özne ***zarf tümleci (miktar)***

zarf-fiil grubu bağlama grubu edat grubu

üzülmüşlerdi.

yüklem

fiil

17. Mutlu bir yüzyılın sonu ve birçoklarına göre daha mutlu bir yüzyılın başlangıcı olan 2000 yılı **/ geldi.**

özne ***yüklem***

sıfat-fiil grubu ***fiil***

18. Ünlü yazarın tüm gözlem ve birikimlerin i ustaca yansıtan bu eserin kısa sürede birkaç baskı yapması **/ okuyucuyu**

özne ***belirtili nesne***

isim-fiil grubu ***isim***

/ şaşırttı.

yüklem

fiil

19. Mimar Sinan'ın köprüsünü gezen genç mühendisler **/ eseri / hayranlıkla / incelediler.**

özne ***belirtili nesne*** ***zarf tümleci*** ***yüklem***

sıfat-fiil grubu ***isim*** ***(edat tümleci)*** ***fiil***

isim + edat

20. Bu projeyi bitirmekten başka bir çaremiz **/ kalmadı.**

özne ***yüklem***

sıfat tamlaması ***fiil***

B. CÜMLE TÜRLERİ

YÜKLEM

- **I. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER**
- **II. YÜKLEMİN YERİNE (ÖGE DİZİLİŞLERİNE) GÖRE CÜMLELER**
- **III. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER**
- **IV. YAPISINA (YÜKLEMİN SAYISINA) GÖRE CÜMLELER**

I. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Bir cümle "bildirme, soru, emir, istek, ünlem" vb. anlam özelliklerinden birine sahip olsa da cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk **veya** olumsuzluktur. Cümlenin anlamına yönelik sorularda daha çok karşımıza çıkan bu konu, dil bilgisinde cümle sorularının seçeneklerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Cümle "biçimce" ve "anlamca" olmak üzere iki adımda incelenir. Cümlenin yükleminde olumsuzluk işaretlerinin olup olmadığına bakmak yüklemi biçimce incelemek, cümledeki işin gerçekleşme ihtimalinin olup olmadığına bakmak da cümleyi anlamca değerlendirmektir.

BİÇİMCE OLUMLU CÜMLELER	BİÇİMCE OLUMSUZ CÜMLELER
Yüklemde; ● "-ma-" fiillere gelen olumsuzluk eki, ● "-sız" isimden isim yapım eki / yokluk eki, ● değil ve yok olumsuzluk sözcükleri **yoktur.**	**Yüklemde;** ● "-ma-" fiillere gelen olumsuzluk eki, ● "-sız" isimden isim yapım eki / yokluk eki, ● değil ve yok olumsuzluk sözcüklerinden en az biri **vardır.**
Ben öğretmenim. Sen anlayışlısın. Adam yalan söyledi. Herkes sınıfta.	Ben öğretmen değilim. Sen anlayışsızsın. / Sen anlayışlı değilsin. / Sen anlayışsız değilsin. Adam yalan söylemedi. / Adam yalan söylemedi değil. Sınıfta kimse yok.
Öyle olmadığını sen de biliyorsun. Derse kimler katıldı? Yağmurlu havada yürümeyi kim ister ki?	Öyle olmadığını sen de bilmiyor değilsin. Derse kimler katılmadı? Yağmurlu havada yürümeyi kim sevmez ki?

ANLAMCA OLUMLU CÜMLELER	ANLAMCA OLUMSUZ CÜMLELER
Bir cümlenin yükleminde belirtilen eylemin gerçekleşmesi söz konusuysa o cümle anlamca olumludur. Bir cümlenin yükleminde belirtilen şeyin varlığı söz konusuysa o cümle anlamca olumludur.	Bir cümlenin yükleminde belirtilen eylemin gerçekleşmesi söz konusu değilse o cümle anlamca olumsuzdur. Bir cümlenin yükleminde belirtilen şeyin yokluğu söz konusuysa o cümle anlamca olumsuzdur.
Ben öğretmenim. Sen anlayışlısın. / Sen anlayışsız değilsin. (anlayışlısın) Adam yalan söyledi. / Adam yalan söylemedi değil. (söyledi) Herkes sınıfta. Öyle olmadığını sen de biliyorsun. / Öyle olmadığını sen de bilmiyor değilsin. ***Gerçek soru cümlesi:*** Derse kimler katıldı? ***Sözde soru cümlesi:*** Yağmurlu havada yürümeyi kim sevmez ki? (sever)	Ben öğretmen değilim. Sen anlayışsızsın. / Sen anlayışlı değilsin. Adam yalan söylemedi. Sınıfta kimse yok. Ne olduğunu sen de bilmiyorsun. ***Gerçek soru cümlesi:*** Derse kimler katılmadı? ***Sözde soru cümlesi:*** Yağmurlu havada yürümeyi kim ister ki? (istemez)

GERÇEK SORU CÜMLESİ	SÖZDE SORU CÜMLESİ
Yanıt gerektiren cümlelerdir. Olumluluk-olumsuzluk açısından cümlenin biçimi ile anlamı aynıdır.	**Yanıt gerektirmeyen, bir durumu veya düşünceyi etkili ifade etme amacı taşıyan soru cümleleridir. Bu cümlelerde de soru sözcüğü veya soru edatı bulunur ancak amaç, cevap almak değildir. Olumluluk-olumsuzluk açısından biçimle anlam genellikle birbirine ters düşer.**
Sen de bizimle gelecek misin oraya? Anne, yeni aldığım tişört nerede? Yoksa o katılmayacak mıymış toplantıya? Oraya gitmeyi istiyor musun gerçekten? Bu ilacın yan etkileri nelermiş? Sınavdan kaç puan almış, biliyor musun? Çay mı, kahve mi alırsınız?	Şimdi bir yorgunluk çayı içilmez mi? (içilir) Bu kadar kolay soru çözülmez mi? (çözülür) Ayağa kalkar kalkmaz bayılmasın mı? (bayılmış) Rahat bir hayatı kim istemez? (herkes ister) O iri cüsseli adam, bir yumrukta yere devrilmesin mi? (devrilmiş) Bu güzel çiçekler hiç koparılır mı? (koparılmaz) Ne yani, hakkımızı aramayalım mı? (arayalım)

HAYDİ, SIRA SENDE!

Aşağıdaki cümleleri biçimce ve anlamla olumlu-olumsuzluk özellikleri bakımından inceleyiniz.	BİÇİMCE	ANLAMCA
Biz de sizinle aynı şeyleri düşünmüyor değiliz.		
Gel de bu havasız yerde çalış!		
Ne bizimle geliyor ne evde durmak istiyor.		
Bu haksızlığa gel de isyan etme!		
Bu gürültüde çalış çalışabilirsen.		
Biz de sizinle aynı şeyleri düşünmüyor değiliz.		
Neler olduğunu sanki biz görmedik.		
Yağmur yağacağını bilseydim arabayı yıkamazdım.		
Sen de bu durumda haksız sayılmazsın.		
Ailesine karşı duyarsız değildir.		
Davranışlarında birtakım yanlışlıklar yok değil.		
Sanki sen çok doğru davrandın da!		
Artık ne yediğimiz güvenli ne içtiğimiz.		
Biraz alttan alsaydınız teklifi kabul ederdi.		
Ölüm herkesin başında, ne gelir elden?		
Söylediğin her yalana inanmamız mı gerekiyor yani!		
Yorucu bir günün ardından kim dinlemek istemez?		
Utanmadan nasıl böyle konuşabilirsin?		
Dünkü olayın nedenini herkes bilmiyor mu yani!		
Ne zaman söylediklerimizi dinledin ki!		
Kırk yıl öncesine gidip köşedeki bakkaldan renkli selofan kâğıdına sarılı bir muz şekeri alsam sanki gelecek mi ağzımın tadı?		
Araştırmam için gereken kaynakları nereden bulabilirim?		
Bu konudaki düşüncelerinizi bize anlatır mısınız?		
Yazılarınızı bir kitapta toplamayı düşünmüyor musunuz?		

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlam, olumluluk-olumsuzluk açısından ötekilerden farklıdır? A) Bugünden sonra ona borç verir miyim? B) Sanki senin uyarılarını dikkate alacak! C) Bunu bir de ona söyle söyleyebilirsen. D) Bir kötü, iyileri de etkilemiyor değil. E) Söylediği her söze inanmamız mı gerekiyor yani?	**Aşağıdaki cümlelerin hangisi soru cümlesidir?** A) Bu durumun üstesinden nasıl gelebilirim diye düşündüm B) Tatile giderken ona da söylemeli miyim, bilmiyorum C) Biraz sohbet edip kahve içelim mi, ne dersin D) Bunu bana neden daha önce söylemedin, anlayamadım E) Yahu, o dağ başına yalnız başıma nasıl gidebilirim ki
ÇÖZÜM: Soru kökünde **"anlam, olumluluk-olumsuzluk açısından"** dendiğine göre cümleleri biçimce değerlendirmeye gerek yoktur. D seçeneğindeki cümle "Bir kötü, iyileri de etkilemiyor değil." anlamca olumludur(etkiliyor). A'da "Bugünden sonra ona borç vermem.", B'de "Senin uyarını dikkate almayacak.", C'de "Bunu ona söyleyemezsin.", E'de "Söylediği her söze inanmamız gerekmiyor." anlamı olduğu için bu cümleler anlamca olumsuzdur. **Yanıt: D**	ÇÖZÜM: C seçeneğindeki cümlede "yanıt isteme" söz konusu olduğu için bu cümle soru cümlesi olup cümle sonuna soru işareti getirilmelidir. A, B ve C seçeneğindeki cümleler yanıt gerektirmeyen bildirme cümleleridir; E seçeneğindeki cümle ise sözde soru cümlesidir, bu cümlenin sonuna da ünlem işareti getirilebilir. **Yanıt: C**

II. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE (ÖGE DİZİLİŞLERİNE GÖRE) CÜMLELER

Dilimiz "Özne + Tamlayıcılar + Yüklem" dilidir. Bu, dilimizin karakteristik özelliğidir. Fakat bazı sebeplerle yüklemin cümledeki yeri değişebilmektedir. Eğer yüklem sonda ise cümle "kurallı/düz cümle", yüklem sonda değilse cümle "kuralsız/devrik cümle"dir.

A. KURALLI/DÜZ CÜMLE	**B. KURALSIZ/DEVRİK CÜMLE**
• Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım. • Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? • Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyeti'ni, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. • Bakımlı köy evinde kedileri, tavukları ve eksik olmayan konuklarıyla yaşıyordu. • Belgesel filmlerin kalitesi, öncelikle hazırlık aşamasında yapılan araştırmayla doğru orantılıdır. • Her çocukta görülmese de birçok çocukta karşılaşılan okul korkusunun en önemli nedeni, çocukların yapabileceği işleri bile anne ve babaların yapmasıdır.	• Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal! • Sakla samanı, gelir zamanı. • Besle kargayı, oysun gözünü. • Gülme komşuna, gelir başına. • Gidiyorum bütün aşklar yüreğimde. • Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti. • Al şu parayı. Cümlede yüklemin sonda kullanılmamasının nedenleri "bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı; özellikle şiirde ahengi sağlama düşüncesi" olabilmektedir.

DİKKAT

Yüklemin sonda olması gereği "cümle birleştirme" **sorularında işimize yarar.**

Örneğin:

I. İbrahim Peygamber'in, bugün kalenin

II. olanlara dağıtmasından alıyormuş

III. Halep şehri, "süt sağmak" anlamına

IV. olduğu tepede süt sağarak ihtiyacı

V. gelen Arapça "Halab al Shahba" adını

Yukarıdaki sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında, hangisi baştan ikinci olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Bu tarz "anlamlı ve kurallı cümle" oluşturma sorularında öncelik yüklemdedir. Diğer söz grupları da bitiş ve başlangıç sözlerine dikkat edilip, birbirine bağlanarak yan yana getirilir: "Halep şehri, "süt sağmak" **anlamına gelen** Arapça "Halab al Shahba" adını, İbrahim Peygamber'in, bugün **kalenin olduğu** tepede süt sağarak **ihtiyacı olanlara** dağıtmasından alıyormuş. "

EKSİLTİLİ / KESİK CÜMLE

Herhangi bir ögesi bulunmayan cümlelerdir. Bu öge de genellikle yüklemdir. Eksiltili cümleler, genellikle noktalama işaretlerinin kullanımına yönelik sorularda ve paragraftaki konunun anlatımında kullanılan cümle özellikleri sorularında karşımıza çıkmaktadır.

- Duvar dibine ortancalar dikerdim; pembeli, mavili...
- Bolu'da kısa bir çay molası...
- Kimseye benzememek, kendiniz olabilmek...
- İlk kez kalemle kâğıdın aşkına tanık olduğunuz an, yeni basılmış bir kitabın kokusu, en özel duygularınızı yazdığınız ve yıllar sonra baktığınız o günlük...
- Ne var ki meşe palamudu kendi içinde bir ağacı barındırır, o ağaç da başka ağaçları...

Kalıplaşmış sözler de eksiltili olabilir:

- Dikkat! Ölüm tehlikesi. (var)
- Dikkat! Tehlikeli madde. (var)
- Şoför dikkat! (et)
- Gözünüz aydın! (olsun)
- Ekmek elden, su gölden. (yaşamak)
- Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan. (etkilenmek)

Diyaloglarda "tüm ögelerin kullanılmadığı yanıtlar" da eksiltili kabul edilir:

- Bu kitabı sen de okudun mu?
- Elbette. (eksiltili)
- Nerede yaşıyorsun?
- Ankara'da. (eksiltili)

III. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

YÜKLEMİ FİİL OLAN CÜMLELER, FİİL CÜMLESİDİR.	YÜKLEMİ İSİM YA DA İSİM SOYLU OLAN CÜMLELER, İSİM CÜMLESİDİR.
• Cahit Sıtkı Tarancı, ölümün şifrelerini dokumuştu şiirin özüne. • Güneşin batmasına yakın saatlerde yıkanırdı gölgesi kuytu bir derede. • Anlattığınız bu olay içeridekilerin hepsini çok şaşırtmıştı. • Mehmet Ağa, cinsi hemen hemen tükenmiş eski çeşitten bir esnaftır, tüm mahalle sakinleri tarafından sevilir. • Yazın, ana oğul canlarını dişlerine taktılar. • Aslında onun neden bunu yaptığını merak ettim hep.	• Kıyısında köşesinde kaldığım, caddelerinden ürkek bir yabancının adımlarıyla geçtiğim doğrudur. • Koltuğun kenarından sarkan kolu, perdenin yanındaydı. • Merhamet, saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu. • Herkesin kendinden bir şeyler bulduğu, özgün bir yapıttı. • İnsanlık için gerekli hususlardan biri, evrensel edebî değerler havuzuna kaliteli ürünlerle katkıda bulunmaktır. • En sevdiğim insan tipi, kendisinden güçsüz olanları koruyandır. • Bence bayram ufukta gün bitincedir. • Müge, her söze inanacak biridir. • Sümela Manastırı, gerçeküstü bir şato gibi.

(I) Eskiden edebiyata yansıyacak denli hızlı yaşanmıyordu toplumsal değişimler. (II) Bence Türk edebiyatında Divan edebiyatı ögelerinin yüzlerce yıl etkisini sürdürmesi bu yüzdendi mesela. (III) Son dönemlerde hızlanan sosyoekonomik gelişmelerle birlikte değişen koşulları yansıtan edebiyat eserleri, eskisinden çok daha kısa bir zaman içerisinde birbirini izlemeye başladı. (IV) Günümüzdeyse bir edebiyat akımı oluşturmaya yetmeyecek denli hızlı akmaktadır zaman. (V) Artık yazarları, bir edebiyat akımının özellikleri altında toplamanın zor olduğu bir döneme girdik.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinin yüklemi tür bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: II numaralı cümlenin yüklemi "bu yüzdendi'dir. Bu nedenle bu cümle isim cümlesidir. I numaralı cümlenin yüklemi "yaşanmıyordu", III numaralı cümlenin yüklemi "başladı", IV numaralı cümlenin yüklemi "akmaktadır(akıyordur)", V numaralı cümlenin yüklemi "girdik" olduğu için bu cümleler fiil cümleleridir.

Yanıt: B

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

YÜKLEM SAYISI

Cümlenin yapısı sorgulandığında, önce cümledeki yüklem sayısına bakılır:

- **A. TEK YÜKLEMLİ CÜMLELER**
  - **I. BASİT CÜMLE**
  - **II. BİRLEŞİK CÜMLE**
- **B. EN AZ 2 YÜKLEMLİ CÜMLELER**
  - **I. SIRALI CÜMLE**
  - **II. BAĞLI CÜMLE**

Tek yüklemli cümle içerisinde yan yargı yoksa aranır:

YAN YARGI TAŞIYAN YAPILAR

1. EYLEMSİ (İSİM-FİİL, SIFAT-FİİL, ZARF-FİİL)
2. ŞART KİPİ (-SA)
3. Kİ BAĞLACI
4. ZAMAN ANLAMI TAŞIYAN "Mİ" SORU EDATI
5. ALINTI CÜMLESİ / DOĞRUDAN AKTARIM CÜMLESİ

Yan yargı yoksa — Yan yargı varsa

	I. BASİT CÜMLE	II. BİRLEŞİK CÜMLE
1. EYLEMSİ (İSİM-FİİL, SIFAT-FİİL, ZARF-FİİL)	**atanmaktı.** **yüklem**	İstediği **atanmaktı.** Özne yüklem
2. ŞART KİPİ (-SA)	**Keşke birkaç günlüğüne Ankara'ya**	**Ankara'ya** gelirsen çok **sevinirim.** şart **yüklem**
3. Kİ BAĞLACI	**O da bizimle bu yıl tatile**	**deniz görelim biraz.** şart **yüklem**
4. ZAMAN ANLAMI TAŞIYAN "Mİ" SORU EDATI	**Dün, müdür sana ne?**	**Müdür**, yarın izinlisin, **dedi.** **alıntı/doğrudan aktarım**
5. ALINTI CÜMLESİ / DOĞRUDAN AKTARIM CÜMLESİ	**Sizin oralara bahar geldi mi?**	**Bahar geldi** mi **ruhum çiçek açar.** zaman anlamı (geldiğinde)

II. BİRLEŞİK CÜMLE

MEB kitaplarına göre beş çeşit birleşik cümle tipi bulunmaktadır:

1. GİRİŞİK BİRLEŞİK CÜMLE	2. ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	3. Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE	4. MİŞLİ BİRLEŞİK CÜMLE	5. İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE
Yüklem dışında herhangi bir ögesinde eylemsi bulunan cümledir.	Zarf tümleci, şart bildiren (-sa) söz veya söz grubu olan cümledir.	Zarf tümleci, ki bağlacı ile biten söz veya söz grubu olan cümledir.	Zarf tümleci, zaman anlamı taşıyan "mi" soru edatı ile biten söz veya söz grubu olan cümledir.	Alıntı (aktarım cümlesi) içeren cümledir.
İşlerini bir an evvel bitirmek **amacıydı.** *(öznesi isim-fiil grubu)*	İşlerini erken bitirirsen **beni ara.** *(zarf tümleci, -sa ile bitmiş ve şart anlamı taşıyor.)*	İşlerini erken bitirmiş ki **beni arıyor.** *(zarf tümleci, ki ile bitmiş ve sebep anlamı taşıyor.)*	İşlerini bitirdin mi **çıkarız.** *(zarf tümleci, mi ile bitmiş ve zaman anlamı taşıyor.)*	İşlerimi bitirdim, **dedi** gülerek. *(nesnesi, aktarım cümlesi)*
İşlerini bir an evvel bitirmek **istedi.** *(nesnesi isim-fiil grubu)*	Fikirler anlamsız, mantıksız, boş sözlerle dolu olursa o fikirler **hastalıklıdır.**	Fikirleri anlamsız ve mantıksız ki kimse onu **dinlemiyor.**	Fikirler, anlamsız ve mantıksız olduğu **insanı zehirler.**	"Fikirler anlamsız, mantıksız, boş sözlerle dolu olursa o fikirler hastalıklıdır." **diyor** Atatürk.
İşlerini erken bitirdiğine **sevindim.** *(dolaylı tümleci sıfat-fiil grubu)*	Kedi görürse hemen bağırmaya **başlıyor.**	Kedi görmüş olmalı ki doğruca içeri **kaçtı.**	Kedi gördü mü nereye kaçacağını **bilemiyor.**	Bir kedi gördüm sanki, **dedi** Jerry.
İşlerini bitirmek istediğini **söyledi.** *(nesnesi sıfat-fiil grubu)*				
İşlerini bitirince mutlaka beni **ara.** *(zarf tümleci, zarf-fiil grubu)*				

Aşağıdaki birleşik cümleleri yan yargısına göre sınıflandırınız. Yan yargının hangi ögede olduğunu bulunuz.	YAN YARGININ BULUNDUĞU ÖGE	GİRİŞİK BİRLEŞİK CÜMLE	ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE	Mİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE	İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE
Dediğin çıkmazsa gözüme görünme çocuk!						
Bildiklerinizi anlatın ki mesele açıklığa kavuşsun.						
Tahtanın önüne geçti mi anlatacağı tüm konulara hâkimiyeti hemen anlaşılırdı.						
Şaşkın bir şekilde, bunca hazırlığı kimin için yaptınız, diye sordu.						
Bilimsel çalışmanın veri toplama, sıralama, sınıflandırma gibi çok önemli safhaları bilgisayar sayesinde kolaylaşmıştı.						
Edebiyat ve psikolojinin en belirgin ve genelleştirilebilir ortak özelliği kendilerine insanın bütününü hedef ve malzeme olarak seçmiş olmalarıdır.						
Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer.						
Özgürlük isteği, özgürlüğün olmadığı bir ortamda boy verir.						
Sınıfını başarıyla geçersen baban seni yurt dışına götürecek.						
Ona borç verdiğime pişman oldum.						
Onları bu akşam bize çağırsam gelebilirler mi ki?						
Ona da bir şey söyledin mi sırrını öğrenmeyen kimse kalmaz.						
Birçok bilgiyi ezberleyeceğine bir bilginin mantığını anla, derdi edebiyat öğretmenimiz.						
Metin yazarlığı, edebiyat penceresinden bakıldığında çok daha makul bir başlangıç olarak görülmektedir.						
Cumhuriyet Dönemi'nin bu önemli yazarı devrinin genel eğiliminin tersine hem köyü hem de kenti anlatan romanlar yazmıştır.						
Böyle şaşırırsan kimseye dikkat edecek durumda olamazsın.						
Çaylar şekerli olsun ki kaşıklar şıkır şıkır sesler çıkarsın.						

B. EN AZ 2 YÜKLEMLİ CÜMLELER	
I. SIRALI CÜMLE	**II. BAĞLI CÜMLE**
Her biri kendi içinde tamamlanmış iki ayrı cümlenin virgül veya noktalı virgülle ayrıldığı cümlelerdir. Sıralı cümleler ikiden fazla cümleden oluşabilir.	**Her biri kendi içinde tamamlanmış cümlelerin bağlaçlarla bağlanmasıyla oluşan cümlelerdir.**
B..... yüklem (, / ;) B..... *basit/birleşik cümle* *basit/birleşik cümle*	**B..... yüklem (bağlaç) B..... yüklem** *basit/birleşik cümle* *basit/birleşik cümle*
• Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme. • Çağrılan yere git, ar eyleme; çağrılmadığın yere gidip yerini dar eyleme.	• Herkes davul çalar ama çomağı makama uyduramaz. • Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli.

ÖGE ORTAKLIĞI			
Birden fazla yüklemi bulunan cümleler arasında öge ortaklığı varsa bu cümleler birbirine bağımlıdır. Herhangi bir öge ortaklığı yoksa da bu cümleler bağımsızdır.			
SIRALI CÜMLELERDE ÖGE ORTAKLIĞI		BAĞLI CÜMLELERDE ÖGE ORTAKLIĞI	
BAĞIMLI SIRALI CÜMLE	**BAĞIMSIZ SIRALI CÜMLE**	**BAĞIMLI BAĞLI CÜMLE**	**BAĞIMSIZ BAĞLI CÜMLE**
Özne ortak: Öğrencilerim kitabımı çok *beğendi*, (öğrencilerim) bana *teşekkür etti.*	At ölür, meydan *kalır*; yiğit ölür, şan *kalır.*	Özne ortak: Ahmet hem bizimle gelmek *istiyor* hem de (Ahmet) yapılacak işinin çok olduğunu *söylüyor.*	Kitaplarım *masanın üzerindeymiş* fakat saatlerce aramama rağmen onları *bulamadım.*
Hem özne hem dolaylı tümleç ortak: Okuduğu kitaplardan hoşlanıyor, (okuduğu kitaplardan) *hayli zevk alıyordu.*	Baba oğluna bir bağ *bağışlamış*, oğul babaya bir salkım üzüm *vermemiş.*	Özne ortak: Her şeyi *bilir* de hiçbirini *söylemez.*	Sınava aylarca çalıştı gelgelelim bir şeyi başarmak için niteliğin önemi *unutuldu.*
Nesne ortak: Ahmet defteri *kapadı*, (defteri) kitaplığına geri *koydu.*	Dil, toplum hayatı ile birlikte *yürür*; toplumdaki değişmeler de dile *yansır.*	Nesne ortak: Eşyalarını *topladı* fakat (eşyalarını) bir türlü kolilere *yerleştiremedi.*	Biz sezinleyememişiz meğerse yüreğimizi kibir gizliden kapmış.
Dolaylı tümleç ortak: Ahmet arkadaşına *baktı*, (arkadaşına) bazı sorular *sordu.*			Ver diyorum sana kitabı yoksa yersin dayağı.
Zarf tümleci ortak: Ahmet birkaç gündür ders çalışmıyor, (birkaç gündür) bilgisayarda oyun *oynuyordu.*			

DİKKAT

Cümleler ortak kip veya şahıs ekleriyle de birbirine bağlanabilirler.

Kip/şahıs ekleri ortak: Arkadaşlarıyla buluşmuş (tu), onlarla sohbet etmiş (ti), vaktinden önce eve dönmüştü.

Birden çok öge, kip veya kişi ekleri ortak olabilir.

Özne, zarf tümleci, kip ve kişi eki ortak: Çocukken babamın işten dönmesini bekler(dim), (Çocukken) bana masal anlatmasını isterdim.

BENİM HOCAM UYARIYOR

Birden çok yüklemi bulunan cümleler; yükleminin yerine, türüne ve cümlenin anlamına göre değerlendirildiğinde sondaki cümleye bakılır:

Hangi duyguda karar kılacağını bir türlü bilemiyordu hâlbuki bu şarttı artık.

I. cümle ("bilemiyordu" yüklem) II. cümle ("şarttı" yüklem) → Olumlu, kurallı, isim cümlesi.

Gidip onlarla konuşacak, kendisine neden haksızlık yapıldığını öğrenecekti.

I. cümle ("konuşacak" yüklem) II. cümle ("öğrenecekti" yüklem) → Olumlu, kurallı, fiil cümlesi.

(I) Misafirin çok önemli yer tuttuğu Anadolu kültüründe, gelen misafiri iyi ağırlamanın ötesinde, misafirin bolluk ve bereket getireceği inancı da vardır. (II) "Başım gözüm üstüne." denilerek misafir saygıyla karşılanır, başköşede ağırlanır. (III) Elbette misafirin de uyması gereken kurallar vardır. (IV) En önemlisi "Misafir umduğunu değil bulduğunu yer."dir. (V) Misafir, içine girdiği topluluğun kurallarına saygı göstermeli, onlara uymalıdır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) I. cümle, birleşik yapılı isim cümlesidir.
B) II. cümle, iç içe birleşik bir fiil cümlesidir.
C) III. cümle, üç ögeli girişik birleşik cümledir.
D) IV. cümlede atasözü, yüklem görevindedir.
E) V. cümle, bağımlı sıralı cümledir.

ÇÖZÜM: II. cümlede "karşılanır" ve "ağırlanır" olmak üzere iki yüklem bulunmaktadır. Bu nedenle bu cümle sıralı bir cümledir.

Yanıt: B

Öykülerinde eski ile bağlarını koparmış, yeni ile de uyum sağlayamamış bireyin, toplum içinde yalnızlaşmasını ve bir çöküşe doğru yol alışını anlatır.

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Üç ögeli bir cümledir.
B) Girişik birleşik yapılıdır.
C) Anlamca olumlu bir cümledir.
D) Kurallı bir cümledir.
E) Sıralı, fiil cümlesidir.

ÇÖZÜM: "Öykülerinde (Nerede anlatır? "Dolaylı tümleç") eski ile bağlarını koparmış, yeni ile de uyum sağlayamamış bireyin, toplum içinde yalnızlaşmasını ve bir çöküşe doğru yol alışını (Neyi anlatır? "Belirtili nesne") anlatır (Yüklem)." cümlesin tek yüklemli ve içerisinde eylemsi bulunan bir cümle olduğu için cümle, girişik birleşik bir cümledir. Üç ögesi bulunan cümlenin yüklemi sonda olduğu için cümle kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

Yanıt: E

HAYDİ, SIRA SENDE!

Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz.	Cümlenin yapısına göre	Yükleminin türüne göre	Yüklemin yerine göre	Cümlenin anlamına göre
Nefes, yaşantımızın her alanında bize refakat eden ve kaliteli yaşam için sağlıklı bir şekilde hayatta kalmamızı sağlayan en birincil aktivitemizdir.				
Güneşin batmasına yakın saatlerde yıkanırdı gölgesi kuytu bir derede.				
Levnî, Türk süsleme sanatının önde gelen minyatürcülerindendi.				
"Efendiler, siz hayatınızda mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz hatta reisicumhur olabilirsiniz fakat hiçbir zaman sanatkâr olamazsınız." M. K. Atatürk				
Kerpiç duvarlarla örtülü toprak damlarda geçti çocukluğu.				
Konuşmayı pek sevmem, bu nedenle yazar olmaya karar verdim.				
Belki bugün belki yarın birkaç günlüğüne bize geleceklermiş.				
Belki bir otele gidebiliriz belki de bir karavan kiralarız.				
Muhtar, onlarla beraber ensesini kaşıya kaşıya ve önüne bakarak uzaklaşıyor.				
Düşünce özgürlüğü, yüksek sesle düşünebilmenin adıdır.				
Çok yalnız kaldığımı hisseden Mehmet Ali, mahcup mahcup bana yaklaşıyor nihayet.				
2011'in sonuna doğru gösterime giren bu film, bir hayatta kalma savaşımını geleneksel sinemanın kullandığı tekniklere bağlı kalmadan anlatıyor.				
Fotoğraflara bakınca, "Bu kim, burası neresi?" diye sordu.				
Bu hastalık, belirli bölgelerde, belirli kimselerde ortaya çıkıyor; aynı hastalığın, ortaya çıktığı yere göre niçin farklı kimliklere büründüğü araştırılıyor.				
Bir romanından uyarlanan film, yetmiş yaşlarına gelmiş bir edebiyat profesörünün hayatını başarılı bir şekilde anlatıyordu.				
Anlattığınız bu olay içeridekilerin hepsini çok şaşırtmıştı.				
Dükkândan çıktı, etrafına bakındı, kararsız adımlarla yürüdü.				
Klasik eserleri okumaya, kendi yazdıklarımı tekrar ettiğimi hissettiğim zamanlarda ihtiyaç duyarım.				
Merhamet, saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu.				
Yazar, benzer ürünler ortaya koymaktan kaçınmak istiyorsa yazdıklarını ara sıra gözden geçirmelidir.				
Huzur adlı romanda olaylar, bir ağustos günü başlar ve radyodan II. Dünya Savaşı'nın başladığını haber veren bir anonsla biter.				

Okumayı; televizyon izlemek, futbol oynamak gibi boş zamanları dolduran eğlendirici bir iş olarak değerlendirenlere elbette söyleyecek sözüm yok." **cümlesiyle ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?**

A) Dört ögeli bir isim cümlesidir.
B) Öznesi sıfat-fiil grubudur.
C) Üç ögeli, kurallı bir cümledir.
D) Anlamca olumsuzdur.
E) Girişik birleşik bir cümledir.

ÇÖZÜM: "Okumayı; televizyon izlemek, futbol oynamak gibi boş zamanları dolduran eğlendirici bir iş olarak değerlendirenlere (Kime- Dolaylı tümleç / elbette (zarf tümleci) / söyleyecek sözüm (özne) / yok (yüklem)." cümlesi dört ögeli bir cümledir. Yüklemi "yok" sözcüğü olduğu için cümle, anlamca olumsuz bir isim cümlesidir. Tek yüklemli bu cümlenin öznesi (söyleyecek sözüm) sıfat-fiil grubu olup cümle girişik birleşik bir kurallı cümledir. C'deki cümlenin "üç ögeli olduğu yargısı kesinlikle yanlıştır.

Yanıt: C

Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapıca ötekilerden farklıdır?

A) Öykünüzün kahramanı olan kadını, içimizden biri gibi gösterebilmişsiniz.
B) Bir dönemi küçük bir öyküye sığdırmak, herkesin üstesinden gelebileceği bir iş değildir.
C) Öykülerinizde ayrıntılardan kaçınmanızı, yalınlığa bağlı kalmanızı çok beğendim.
D) Karşılaştığı insanlık durumlarına yeni duygu ve anlamlar yükleyerek onları yeniden yazmıştır.
E) Şiirin iç sese dayandığının, yapısal bir bütünlük ve sağlamlık gerektirdiğinin bilincindedirler.

ÇÖZÜM: E'deki cümle yalnızca yüklemden oluştuğu için bu cümle, yapıca basittir. Yüklem içerisinde eylemsi olması, cümlenin yapısını değiştirmez.

E ➔ Şiirin iç sese dayandığının, yapısal bir bütünlük ve sağlamlık gerektirdiğinin bilincindedirler (yüklem, zincirleme isim tamlaması). (Kim? "Onlar", gizli özne)

A ➔ Öykünüzün kahramanı olan *(sıfat-fiil)* kadını (özne), /içimizden biri gibi (zarf tümleci)/gösterebilmişsiniz(yüklem).

B ➔ Bir dönemi küçük bir öyküye sığdırmak *(isim-fiil)* (özne), /herkesin üstesinden gelebileceği bir iş değildir (yüklem).

C ➔ Öykülerinizde ayrıntılardan kaçınmanızı, yalınlığa bağlı kalmanızı *(isim-fiil)* (belirtili nesne) / çok (zarf tümleci) / beğendim (yüklem).

D ➔ Karşılaştığı *(sıfat-fiil)* insanlık durumlarına yeni duygu ve anlamlar yükleyerek *(zarf-fiil)* (zarf tümleci) / son romanını (belirtili nesne) / yeniden (zarf tümleci) / yazmıştır (yüklem).

Yanıt: E

ŞİMDİ, SIRA BENDE!

Aşağıdaki cümleleri biçimce ve anlamla olumlu-olumsuzluk özellikleri bakımından inceleyiniz.	BİÇİMCE	ANLAMCA
Biz de sizinle aynı şeyleri düşünmüyor değiliz.	Olumsuz	Olumlu (düşünüyoruz)
Gel de bu havasız yerde çalış!	Olumlu	Olumsuz (çalışılmaz)
Ne bizimle geliyor ne evde durmak istiyor.	Olumlu	Olumsuz (gelmiyor, istemiyor)
Bu haksızlığa gel de isyan etme!	Olumsuz	Olumlu (isyan et)
Bu gürültüde çalış çalışabilirsen.	Olumlu	Olumsuz (çalışamazsın)
Neler olduğunu sanki biz görmedik.	Olumsuz	Olumlu (gördük)
Yağmur yağacağını bilseydim arabayı yıkamazdım.	Olumsuz	Olumlu (yıkadım)
Sen de bu durumda haksız sayılmazsın.	Olumsuz	Olumlu (haklısın)
Ailesine karşı duyarsız değildir.	Olumsuz	Olumlu (duyarlıdır)
Davranışlarında birtakım yanlışlıklar yok değil.	Olumsuz	Olumlu (var)
Sanki sen çok doğru davrandın da!	Olumlu	Olumsuz (davranmadın)
Artık ne yediğimiz güvenli ne içtiğimiz.	Olumlu	Olumsuz (güvenli değil)
Biraz alttan alsaydınız teklifi kabul ederdi.	Olumlu	Olumsuz (etmedi)
Ölüm herkesin başında, ne gelir elden?	Olumlu	Olumsuz (gelmez) – sözde soru cümlesi
Söylediğin her yalana inanmamız mı gerekiyor yani!	Olumlu	Olumsuz (gerekmiyor) – sözde soru cümlesi
Yorucu bir günün ardından kim dinlemek istemez?	Olumsuz	Olumlu (ister) – sözde soru cümlesi
Utanmadan nasıl böyle konuşabilirsin?	Olumlu	Olumsuz (konuşamazsın) – sözde soru cümlesi
Dünkü olayın nedenini herkes bilmiyor mu yani!	Olumsuz	Olumlu (biliyor) – sözde soru cümlesi
Ne zaman söylediklerimizi dinledin ki!	Olumlu	Olumsuz (dinlemedin) – sözde soru cümlesi
Kırk yıl öncesine gidip köşedeki bakkaldan renkli selofan kâğıdına sarılı bir muz şekeri alsam sanki gelecek mi ağzımın tadı?	Olumlu	Olumsuz (gelmeyecek) – sözde soru cümlesi
Araştırmam için gereken kaynakları nereden bulabilirim?	Olumlu	Olumlu – gerçek soru cümlesi
Bu konudaki düşüncelerinizi bize anlatır mısınız?	Olumlu	Olumlu – gerçek soru cümlesi
Yazılarınızı bir kitapta toplamayı düşünmüyor musunuz?	Olumsuz	Olumsuz – gerçek soru cümlesi

Aşağıdaki birleşik cümleleri yan yargısına göre sınıflandırınız. Yan yargının hangi ögede olduğunu bulunuz.	YAN YARGININ BULUNDUĞU ÖGE	GİRİŞİK BİRLEŞİK CÜMLE	ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE	Mİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE	İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE
Dediğin çıkmazsa / gözüme görünme /çocuk (cümle dışı unsur)!	Zarf tümleci		★			
Bildiklerinizi anlatın ki /mesele /açıklığa kavuşsun.	Zarf tümleci			★		
Tahtanın önüne geçti mi/anlatacağı tüm konulara hâkimiyeti/hemen / anlaşılırdı.	Zarf tümleci				★	
Şaşkın bir şekilde/ **bunca hazırlığı kimin için yaptınız**, diye / sordu.	Zarf tümleci					★
Bilimsel çalışmanın veri toplama, **sırala**ma, **sınıflandır**ma **gibi çok önemli safhaları** / bilgisayar sayesinde / kolaylaşmıştı.	Özne	★				
Edebiyat ve psikolojinin en belirgin ve genelleştirilebilir ortak özelliği / kendilerine insanın bütününü hedef ve malzeme olarak seçmiş olmalarıdır.	Özne	★				
Arabanın ön tekerleği nereden geçerse / art tekerleği / de oradan / geçer.	Zarf tümleci		★			
Özgürlük isteği, / **özgürlüğün olma**dığı **bir ortamda** / boy verir.	Dolaylı tümleç	★				
Sınıfını başarıyla geçerse **n** / baban / seni / yurt dışına / götürecek.	Zarf tümleci		★			
Ona borç verdiğ**ime** / pişman oldum.	Zarf tümleç (sebep)	★				
Ona da bir şey söyledin mi / sırrını öğrenmeyen kimse / kalmaz.	Zarf tümleci				★	
Birçok bilgiyi ezberleyeceğine bir bilginin mantığını anla, / derdi / edebiyat öğretmenimiz.	Belirtisiz nesne					★
Onları bu akşam bize çağırsa **m** gelebilirler mi ki?	Zarf tümleci		★			
Metin yazarlığı, / edebiyat penceresinden **bakıl**dığında / çok daha makul bir başlangıç **ol**arak /görülmektedir.	Zarf tümleci	★				
Cumhuriyet Dönemi'nin bu önemli yazarı / devrinin genel eğiliminin tersine hem köyü hem de kenti **anlat**an romanlar / yazmıştır.	Belirtisiz nesne	★				
Böyle şaşırırsa **n** / kimseye dikkat edecek durumda / olamazsın.	Zarf tümleci		★			
Çaylar şekerli olsun ki /kaşıklar / şıkır şıkır sesler / çıkarsın.	Zarf tümleci			★		

Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz.	Cümlenin yapısına göre	Yükleminin türüne göre	Yüklemin yerine göre	Cümlenin anlamına göre
Nefes, / yaşantımızın her alanında bize refakat eden ve kaliteli yaşam için sağlıklı bir şekilde hayatta kalmamızı sağlayan en birincil aktivitemizdir (yüklem).	Basit	İsim	Kurallı	Olumlu
Güneşin batmasına yakın saatlerde / yıkanırdı (yüklem) / gölgesi /kuytu bir derede.	Girişik birleşik	Fiil	Devrik	Olumlu
Levnî, /Türk süsleme sanatının önde gelen minyatürcülerindendi (yüklem).	Basit	İsim	Kurallı	Olumlu
"Efendiler, siz hayatınızda mebus olabilirsiniz (I. cümle) , vekil olabilirsiniz (II. cümle) hatta reisicumhur olabilirsiniz (III. cümle) fakat hiçbir zaman / sanatkâr olamazsınız (IV. cümle)." M. K. Atatürk	Bağlı	Fiil	Kurallı	Olumsuz
Kerpiç duvarlarla örtülü toprak damlarda /geçti (yüklem) / çocukluğu.	Basit	Fiil	Kurallı	Olumlu
Konuşmayı pek sevmem (I. cümle), bu nedenle / yazar olmaya / karar verdim (II. cümle) .	Bağımlı sıralı	Fiil	Kurallı	Olumlu
Belki bugün belki yarın / birkaç günlüğüne / bize /geleceklermiş (yüklem).	Basit	Fiil	Kurallı	Olumlu
Belki bir otele gidebiliriz (I. cümle) belki de bir karavan kiralarız (II. cümle).	Bağlı	Fiil	Kurallı	Olumlu
Muhtar / onlarla beraber ensesini kaşıya kaşıya ve önüne bakarak / uzaklaşıyor (yüklem).	Girişik birleşik	Fiil	Kurallı	Olumlu
Düşünce özgürlüğü, / yüksek sesle düşünebilmenin adıdır(yüklem).	Basit	İsim	Kurallı	Olumlu
Çok yalnız kaldığımı hisseden Mehmet Ali, /mahcup mahcup / bana / yaklaşıyor (yüklem) / nihayet.	Girişik birleşik	Fiil	Devrik	Olumlu
2011'in sonuna doğru gösterime giren bu film, / bir hayatta kalma savaşımını / geleneksel sinemanın kullandığı tekniklere bağlı kalmadan / anlatıyor (yüklem).	Girişik birleşik	Fiil	Kurallı	Olumlu
Fotoğraflara bakınca, / "Bu kim, burası neresi?" diye / sordu (yüklem).	İç içe birleşik	Fiil	Kurallı	Olumlu
Bu hastalık, belirli bölgelerde, belirli kimselerde ortaya çıkıyor (I. cümle); aynı hastalığın, ortaya çıktığı yere göre niçin farklı kimliklere büründüğü araştırılıyor (II. cümle) (yüklem).	Bağımsız sıralı cümle	Fiil	Kurallı	Olumlu
Bir romanından uyarlanan film, / yetmiş yaşlarına gelmiş bir edebiyat profesörünün hayatını / başarılı bir şekilde / anlatıyordu (yüklem).	Girişik birleşik	Fiil	Kurallı	Olumlu
Anlattığınız bu olay / içeridekilerin hepsini /çok /şaşırtmıştı (yüklem).	Girişik birleşik	Fiil	Kurallı	Olumlu
Dükkândan çıktı (I. cümle), etrafına bakındı (II. cümle), kararsız adımlarla yürüdü (III. cümle) (yüklem).	Bağımlı sıralı cümle	Fiil	Kurallı	Olumlu
Klasik eserleri okumaya, / kendi yazdıklarımı tekrar ettiğimi hissettiğim zamanlarda / ihtiyaç duyarım (yüklem).	Girişik birleşik	Fiil	Kurallı	Olumlu
Merhamet, /saçlarını ıslatan sessiz bir yağmurdu (yüklem).	Basit	İsim	Kurallı	Olumlu
Yazar, / benzer ürünler ortaya koymaktan kaçınmak istiyorsa / yazdıklarını / ara sıra / gözden geçirmelidir (yüklem).	Şartlı birleşik	Fiil	Kurallı	Olumlu
Huzur adlı romanda olaylar, bir ağustos günü başlar (I. cümle) ve radyodan II. Dünya Savaşı'nın başladığını haber veren bir anonsla biter(II. cümle) (yüklem).	Bağlı	Fiil	Kurallı	Olumlu

SİZİN NOTUNUZ

SES BİLGİSİ

Akciğerlerden gelen havanın ses yolunda oluşturduğu titreşime **ses** denir. Ses, dilin işlevli en küçük birimidir. **Harf** ise sesin yazıdaki karşılığıdır. Bir dildeki harflerin belirli bir sıraya dizilmiş bütününe **alfabe** denir. Alfabemizde bir işareti bulunan 8'i ünlü, 21'i ünsüz olmak üzere 29 harf bulunmaktadır.

ÜNLÜ / SESLİ HARFLER: Ses yolunda bir engele çarpmadan çıkan seslere ünlü/sesli denir.

A, E, I, İ, U, Ü, O, Ö

ÜNSÜZ / SESSİZ HARFLER: Ses yolunda bir engele çarparak çıkan seslere ünsüz/sessiz denir.

B, C, Ç, D, F, G, Ğ, H, J, K, L, M, N, P, R, S, Ş, T, V, Y, Z

A. ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES UYUMLARI VE SES OLAYLARI	B. ÜNSÜZLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI
● **BÜYÜK ÜNLÜ (KALINLIK-İNCELİK) UYUMU**	● **ÜNSÜZ UYUMU / BENZEŞMESİ / SERTLEŞMESİ**
● **KÜÇÜK ÜNLÜ (DÜZLÜK-YUVARLAKLIK) UYUMU**	● **ÜNSÜZ DEĞİŞİMİ / YUMUŞAMASI**
● **ÜNLÜ DÜŞMESİ**	● **ÜNSÜZ DÜŞMESİ**
● **HECE DÜŞMESİ**	● **ÜNSÜZ TÜREMESİ**
● **ÜNLÜ TÜREMESİ**	● **YER DEĞİŞTİRME**
● **ÜNLÜ DARALMASI**	● **ULAMA**
● **KÖKTE ÜNLÜ DEĞİŞİMİ / KALINLAŞMASI**	● **YARDIMCI SESLER**

ÜNLÜLERİMİZİN ÖZELLİKLERİ					
DİL		ÇENE		DUDAK	
DİLİN DURUMUNA GÖRE ÜNLÜLER		**ALT ÇENENİN DURUMUNA GÖRE ÜNLÜLER**		**DUDAKLARIN ALDIĞI ŞEKLE GÖRE ÜNLÜLER**	
KALIN (ART) ÜNLÜLER	İNCE (ÖN) ÜNLÜLER	GENİŞ ÜNLÜLER	DAR ÜNLÜLER	YUVARLAK ÜNLÜLER	DÜZ ÜNLÜLER
a, ı, o, u	e, i, ö, ü	a, e, o, ö	ı, i, u, ü	o, ö, u, ü	a, e, ı, i

		darlar		**darlar**
İnce ünlüler	**e**	**i**	**ö**	**ü**
Kalın ünlüler	**a**	**ı**	**o**	**u**
	genişler		**genişler**	

A. ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES UYUMLARI VE SES OLAYLARI

DİL UYUMU (BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU / KALIN-İNCELİK UYUMU / ÖNLÜK- ARTLIK UYUMU)

Türkçede diğer dünya dillerinin çoğunda olmayan ünlü uyumu kuralı vardır. Ünlü uyumu sayesinde, sözcük içinde ses ahengi oluşur ve bu ahenk dile estetiklik kazandırır.

Türkçe kelimelerde ilk hecede kalın ünlü varsa diğer hecelerdeki ünlüler de kalın ünlü olur, ilk hecede ince ünlü varsa diğer hecelerdeki ünlüler de ince olur.

Önceki Hece	Sonraki Hece	Önceki Hece	Sonraki Hece
a, ı, o, u →	**a, ı, o, u**	**e, i, ö, ü** →	**e, i, ö, ü**
ka	lın	in	ce
ko	ru	göz	lük

Örnekler: inceltici, getireceklerimizin, artıracaklarımızda, Türkçemizin, dondurmayı, önemsemesi, önlüklerin, ödünçleme, istediklerimizin vb.

Türkçe olduğu hâlde uyum dışında kalan sözcükler ve ekler bulunmaktadır:

UYUM DIŞINDA KALAN SÖZCÜKLER	
Eski şekli	**Günümüzde**
ana	anne
alma	elma
kangı	hangi
şışman	şişman
kardaş	kardeş
takı	dahi
ınanmak	inanmak

UYUM DIŞINDA KALABİLEN EKLER		
Ek	**Uyumlu**	**Uyumsuz**
-yor	koşuyor	geliyor
-ken	gelirken	koşarken
-ki	benimki	yarınki
-gil	teyzemgil	halamgil
-daş	vatandaş, kökteş	meslektaş
-leyin	öğlenleyin	akşamleyin
-mtrak	sarımtrak	yeşilimtrak

Büyük ünlü uyumu tek heceli sözcüklerde, birleşik sözcüklerde ve başka dilden dilimize geçen sözcüklerde aranmaz.

kavuniçi, pazartesi, keçiboynuzu, beştaş (oyun), öleyazmak, külyutmaz, şıpsevdi, konargöçer, ayaküstü, başkent, birkaç; kaş, taş, tek, küt; kalem, âlim, cumhuriyet, sevda vb.

Başka dilden dilimize geçen sözcüklere ek getirildiğinde son hecedeki ünlüye göre getirilir.

insanlık, tarihçe, kerameller, kitapta vb.

Son ünlüleri kalın sıradan olmasına karşın son sesleri ince söylenen bazı alıntı kelimeler ince ünlülü ekler alır.

alkol > alkolü, hakikat > hakikati, hela > helalimiz, idrak > idrakimiz,

kabul >kabulü, kontrol > kontrolü, protokol >protokole, saat >saate vb.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük ünlü uyumuna uymayan ek kullanılmamıştır?

A) Akşamleyin gün batımını görmek için denize gittiler.
B) Gün doğarken köylüler meydanda toplandılar.
C) Voleybol takımı bu yıl da kupayı ülkemize kazandırdı.
D) Televizyon kanallarında benzer programlar tercih ediliyor.
E) Okuldaki görevli öğrencileri maske konusunda uyardı.

ÇÖZÜM: Dilimizde büyük ünlü uyumunun dışında kalabilen ekler "-yor, -ken, -ki, -gil, -daş, -leyin, -mtrak"tır. A'da "akşam-leyin", B'de "doğar-ken", D'de "edil-i-yor", E'de "okulda-ki" sözcüklerinde büyük ünlü uyumuna uymayan ekler kullanılmıştır. Fakat C'de büyük ünlü uyumuna uymayan bir ek kullanılmamıştır.

Yanıt: C

Başka dilden dilimize geçen sözcüklerde büyük ünlü uyumu aranmaz.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük ünlü uyumuna uyan başka dilden dilimize geçmiş bir sözcük kullanılmıştır?

A) Kutsal şehrin mis gibi kokan sokaklarını dolaştık.
B) Bazı eski binaların manevi değeri yüksektir.
C) Türk şiirinin gurbet macerası vardır.
D) Bu tarihî evler, ülkemizin mirasıdır.
E) Turist olarak gittiğim ülkeye yerleştim.

ÇÖZÜM: A'da "şehir" Farsça ve "sokak" Arapçadan dilimize geçmiş sözcükler olmalarına rağmen büyük ünlü uyumuma uygundur. B'de "bina" ve "manevi", C'de "gurbet" ve "macera", D'de "tarih" ve "miras" sözcükleri ile E'de "turist" sözcüğü başka dilden dilimize geçmiş olup büyük ünlü uyumuna uygun değildir.

Yanıt: A

Son ünlüleri kalın sıradan olmasına karşın son sesleri ince söylenen bazı alıntı kelimeler ince ünlülü ekler alır.

Aşağıda verilen sözcüklerden hangisi bu durumu örneklendirmemektedir?

A) sadakat B) santral C) saat
D) milat E) sembol

ÇÖZÜM: D'deki "milat" sözcüğü ek aldığında "miladı" kalın ünlülü ekler alır. Fakat diğer seçeneklerde verilen sözcüklerin sonundaki "l" ve "t" sesleri ince söylendiği için ince ünlülü ekler alırlar: sadakati, santrali, saati, sembolü.

Yanıt: D

DUDAK UYUMU (KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU / DÜZLÜK-YUVARLAKLIK UYUMU)

Türkiye Türkçesine özgü bir ses kuralıdır. Bu nedenle bir kelimede bu uyuma bakılmadan önce büyük ünlü uyumuna bakılmalıdır.

Küçük ünlü uyumu "komşu heceler arasındaki uyum"**dur.** Bu uyuma göre: Bir kelimede düz ünlülerden (a, e, ı, i) sonra düz *(a, e, ı, i)*, yuvarlak ünlülerden (o, ö, u, ü) sonra yuvarlak dar *(u, ü)* veya düz geniş *(a, e)* ünlüler bulunur.

Önceki Hece	Sonraki Hece	Önceki Hece	Sonraki Hece
a, e, ı, i →	**a, e, ı, i**	**o, ö, u, ü** →	**a, e, u, ü**
ka	lm	do	ruk
bas	ma	göz	lük
gel	en	gör	mek
in	ce	yor	mak

Çok heceli kelimelerde de "önceki" ve "sonraki" olmak üzere komşu heceler arasındaki uyuma bakılır:

karayı, sarılık, derenin, yenice, irileşmişti, dileklerimizin, tırnaklarını, tırmığı, soluklanacaksın, töremizin, körüklü, bulutları, boyunduruk, özlemek, üstünlüğü vb.

ilk hece	ikinci hece	üçüncü hece	dördüncü hece
ör	-tü	-le	-ri

ö'den sonra ü gelir	ü'den sonra e gelir	e'den sonra i gelir

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Türkçe bir kelimede "o, ö" ünlüleri sadece ilk hecede bulunabilir. İkinci veya daha sonraki hecesinde "o, ö" bulunan sözcükler yabancı kökenlidir.

Örneğin; atom, horoz, televizyon, mimoza, mösyö, kolon, makyöz vb. sözcükler yabancı kökenlidir.

"-yor" şimdiki zaman eki bu durumun tek istisnasıdır.

Türkçe olduğu hâlde uyum dışında kalan sözcükler ve ekler bulunmaktadır:

UYUM DIŞINDA KALAN SÖZCÜKLER
Yanında bulunan ünlüleri yuvarlaklaştıran / b, m, v / ünsüzlerinin etkisiyle bazı sözcükler bu kuralın dışında kalır: avuç, avurt, çamur, kabuk, kavuk, kavun, kavurmak, kavuşmak, savurmak, yağmur vb.

UYUM DIŞINDA KALAN EKLER	
Ek	**Uyumsuz**
-yor	koşuyor, geliyor, duruyor
-ki	onunki

"-ki" aitlik eki, yalnızca birkaç örnekte küçük ünlü uyumuna uyar: öbürkü, dünkü, bugünkü,

Hem büyük ünlü uyumu hem de küçük ünlü uyumu tek heceli sözcüklerde, birleşik sözcüklerde ve başka dilden dilimize geçen sözcüklerde aranmaz.

- hep, tek, dört; camgöbeği, kavuniçi; tifo, süit, radyo, televizyon, mühimmat, ümit, insan, jüri vb.

HEM BÜYÜK HEM KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMUNA UYAN SÖZCÜKLERDE DURUM ŞÖYLEDİR:			
a → a, ı	kadın, yara	**o → u, a**	okur, oda
ı → ı, a	kırık, kısa	**u → u, a**	uyku, uzam
e → e, i	erdem, sezgi	**ö → ü, e**	özlem, örgü
i → i, e	ince, iyi	**ü → ü, e**	dürüm, yürek

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde küçük ünlü uyumuna uymayan bir sözcük bulunmaktadır?

A) Yeni yapılmış büyük bir apartmanın dokuz odalı bir bölüğündeyiz.

B) Herkesin değeri, sahip olduğu düşünceye göre yavaş yavaş ortaya çıkar.

C) Romanda betimlemelerin kusursuz olmasına rağmen olaylar savruktu.

D) Bu şiirlerin hepsi birkaç ayda büyülü bir ortamda yazılmış.

E) Roman kişilerinin çoğu, çevresinde tanıdığı insanlardan izler taşır.

ÇÖZÜM: C'deki "savruk" sözcüğünde "a" ünlüsünden sonra "u" geldiği için bu sözcük küçük ünlü uyumuna aykırıdır.

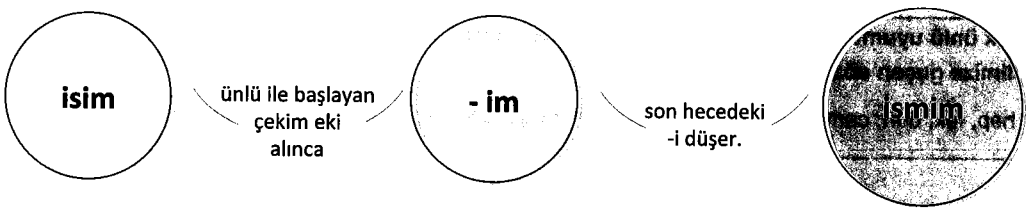
Yanıt: C

ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

1. ÜNLÜ DÜŞMESİ

İkinci hecesinde dar ünlü (ı,i,u,ü) bulunan bazı sözcüklere, ünlüyle başlayan bir ek gelirse veya ünlüyle başlayan bir sözcükle birleşirse ikinci hecedeki dar ünlü düşer. Buna ünlü düşmesi denir.

Sözcüğe çekim eki getirildiğinde gerçekleşen ünlü düşmesi

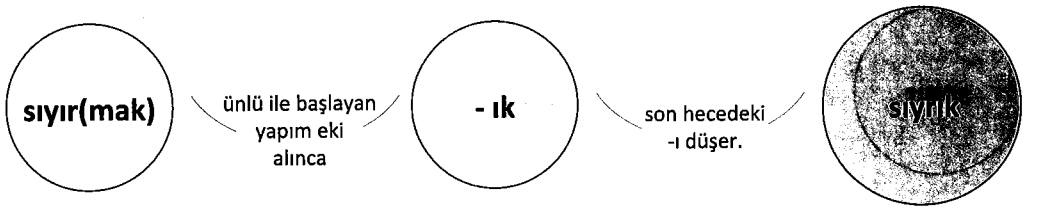

Türkçe sözcüklerde			Yabancı asıllı (alıntı) sözcüklerde		
SÖZCÜK	**ÇEKİM EKİ**	**ÜNLÜSÜ DÜŞMÜŞ HÂLİ**	**SÖZCÜK**	**ÇEKİM EKİ**	**ÜNLÜSÜ DÜŞMÜŞ HÂLİ**
burun	-u	burnu	sabır	-ı	sabrı
ağız	-ı	ağzı	kayıt	-ı	kaydı
uğur	-u	uğru	şükür	-ü	şükrü
gönül	-ü	gönlü	emir	-i	emri
oğul	-u	oğlu	hacim	-i	hacmi
bağır	-ı	bağrı	kayıp	-ı	kaybı
beniz	-i	benzi	zehir	-i	zehri
alın	-ı	alnı	asıl	-ı	aslı

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Ünlü düşmesine uğrayan kelimelerle oluşturulan ikilemelerde **ikinci kelimenin dar ünlüsü düşmez:** ağız ağıza, burun buruna, koyun koyuna (yatmak), omuz omuza, devirden devire, nesilden nesile, oğuldan oğula, şehirden şehire vb.

Sözcüğe yapım eki getirildiğinde yani sözcük türetildiğinde gerçekleşen ünlü düşmesi

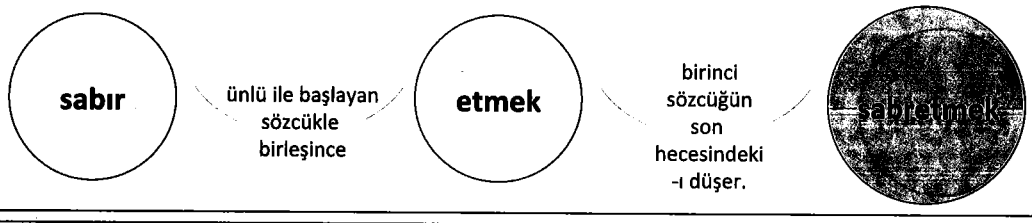
SÖZCÜK	YAPIM EKİ	YAPIM EKİNİN İŞLEVİ	ÜNLÜSÜ DÜŞMÜŞ HÂLİ
yalın	-ız	isimden isim	yalnız
yanıl-	-ış	fiilden isim	yanlış
çevir-	-e	fiilden isim	çevre
ayır-	-aç	fiilden isim	ayraç
oğul	-an	isimden isim	oğlan
bağır	-ış-	fiilden fiil	bağrış-
ayır-	-ıl-	fiilden fiil	ayrıl-
süpür-	-üntü	fiilden isim	süprüntü
yumurta	-la-	isimden fiil	yumurtla-
sızı	-la-	isimden fiil	sızla-

SÖZCÜK	YAPIM EKİ	YAPIM EKİNİN İŞLEVİ	ÜNLÜSÜ DÜŞMÜŞ HÂLİ
yoğur-	-ul-	fiilden fiil	yoğrul-
çağır-	-ı	fiilden isim	çağrı
bükül-	-üm	fiilden isim	büklüm
savur-	-uk	fiilden isim	savruk
sıyır-	-ık	fiilden isim	sıyrık
devir-	-il-	fiilden fiil	devril-
evir-	-e	fiilden isim	evre
kavuş-	-ak	fiilden isim	kavşak
koku	-la-	isimden fiil	kokla-
sarı	-ar-	isimden fiil	sarar-

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Hem isimlere hem fiillere gelebilen ek eylem "i-" de ünsüzle biten sözcüklerle çekime girdiğinde genellikle düşürülür. MEB kitaplarında bu durum "ünlü düşmesi" olarak kabul edilmektedir: güzel idi > güzeldi, geliyor idi > geliyordu, öğretmen imiş > öğretmenmiş, gidecek imiş > gidecekmiş vb.

İki sözcük birleştiğinde gerçekleşen ünlü düşmesi

SÖZCÜK	SÖZCÜK	ÜNLÜSÜ DÜŞMÜŞ HÂLİ	SÖZCÜK	SÖZCÜK	ÜNLÜSÜ DÜŞMÜŞ HÂLİ
sabır	et-	sabret-	ne	için	niçin
şükür	et-	şükret-	ne	asıl	nasıl
hapis	ol-	hapsol-	kahve	altı	kahvaltı
kahır	ol-	kahrol-	cuma	ertesi	cumartesi
asıl	ol-	aslol-	biri	biri	birbiri
kayıt	et-	kaydet-	Sütlü	aş	Sütlaç
hüküm	et-	hükmet-	Güllü	aş	güllaç

BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI	İYELİK EKİ DÜŞMÜŞ HÂLİ
Kadı köy-ü	Kadıköy
Tekir dağ-ı	Tekirdağ
Şiş kebab-ı	şişkebap
Paşa bahçe-si	Paşabahçe

BENİM HOCAM UYARIYOR!

- "Nasıl<ne+asıl" örneğindeki gibi iki ünlü yan yana gelip biri düşüyorsa bu aynı zamanda bir "ünlü aşınması"dır.
- **Konuşma dilinde** bura, şura, ora, nere, yukarı, içeri, dışarı "sözcükleri "-DA" ve "-Dan" ekleriyle çekimlendiğinde ünlüsü düşer "**burada ~ burda, şurada ~ şurda, orada ~ orda, nerede ~ nerde**" ama bu yazı dilinde gösterilmez, gösterilirse yazım yanlışı olur.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Ölçü ve söyleyiş gereği de ünlü düşmesi görülebilir, bunu göstermek için ünlünün düştüğü yerde kesme işareti kullanılır:

- Güzelliğin on par'etmez

  Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)
- Neşet Ertaş'ın "Aşkın Beni Del'eyledi" ve "N'olur Hey Gelin" adlı türkülerini dinlemelisiniz.

2. HECE DÜŞMESİ

Hece düşmesi, bir hecedeki iki sesin düşmesidir.

Pek + iyi > peki, pazar + ertesi > pazartesi, hasta + hane > hastane vb.

Ünlü düşmesine uğramış kelimenin hece sayısı azaldığı için bazı kaynaklarda ünlü düşmesine, "hece düşmesi" de denilmektedir.

Bu-ru-nu (üç hece) > bur-nu (iki hece)

Girişi, gelişmesi, sonucu olan, yalnızca olaya yaslanan, okuyucuyu bir gerilim içinde tutarak az sonra ne olacak sorusunun ardına düşüren bir öykü türüdür Maupassant tarzı öyküler.

Bu cümlede aşağıdaki ses olaylarından hangisi vardır?

A) Ünlü türemesi B) Ünlü daralması
C) Ünlü düşmesi D) Ünsüz türemesi
E) Ünsüz benzeşmesi

ÇÖZÜM: Verilen cümlede "yalın-ız-ca > yalnızca" sözcüğünde ünlü düşmesi, "sonuç-u > sonucu" ve "ardına > ardına" sözcüklerinde ünsüz yumuşaması vardır. Seçeneklerde ünlü düşmesi olduğu için doğru yanıt C'dir.

Yanıt: C

3. ÜNLÜ TÜREMESİ

Sözcüğün veya ekin aslında olmayan bir ünlünün türemesidir.

"p" sesi ile yapılan bazı pekiştirme sözcüklerinde görülür:		"-cık" eki ile yapılan bazı küçültme sözcüklerinde görülür:	
SÖZCÜK	**PEKİŞTİRİLMİŞ HÂLİ**	**SÖZCÜK**	**KÜÇÜLTME EKİ ALMIŞ HÂLİ**
sağlam	sapasağlam	dar - cık	daracık
düz	düpedüz	genç – cik	gencecik
gündüz	güpegündüz	bir -cik	bircik
yalnız	yapayalnız	az- cık	azıcık

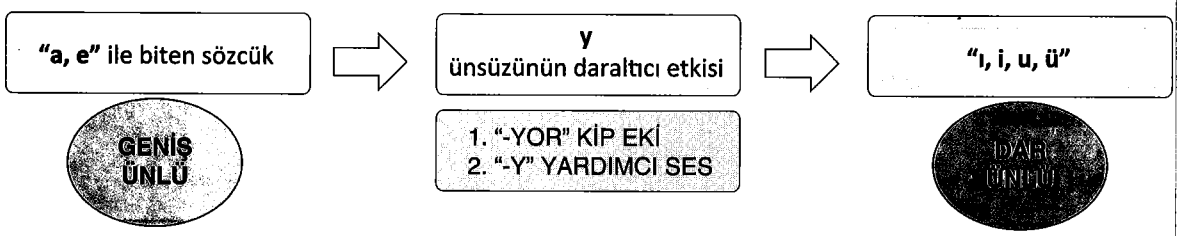
BENİM HOCAM UYARIYOR!

Bazı pekiştirme sözcüklerinde "-ıl" hecesi türer:

çırçıplak → çırılçıplak, sırsıklam → sırılsıklam

4. ÜNLÜ DARALMASI

"a, e" geniş ünlülerinin, "y" sesinin daraltıcı etkisiyle "ı, i, u, ü" dar ünlülerine dönüşmesi olayıdır.

1. "a, e" ile biten fiiller, "-yor" şimdiki zaman eki ile çekimlendiğinde bu ünlüler daralır "-ı,-i,-u,-ü" ye dönüşür.			2. "de-, ye-" fiilleri, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında araya "y" yardımcı ünsüz gelir, bu ünsüzün etkisiyle fiillerin sonundaki "e" geniş ünlüler "i" dar ünlüsüne döner.			
bekle-	-yor	bekliyor	de- ye-	-y-	-ecek	diyecek yiyecek
izle-	-yor	izliyor	de- ye-	-y-	-en	diyen yiyen
kurula-	-yor	kuruluyor	de- ye-	-y-	-esi	diyesi yiyesi
ütüle-	-yor	ütülüyor	de- ye-	-y-	-eli	diyeli yiyeli
anla-	-yor	anlıyor	de- ye-	-y-	-erek	diyerek yiyerek
gitme-	-yor	gitmiyor	de- ye-	-y-	-e	diye yiye
söyle-	-yor	söylüyor	de- ye-	-y-	-elim	diyelim yiyelim

BENİM HOCAM UYARIYOR

- **"de-" fiili "-ince" ile "-ip" zarf-fiil eklerini aldığında konuşma dilinde görülen ünlü daralması yazıda gösterilmez, gösterilirse yazım yanlışı kabul edilir:** deyip, deyince
- **"ne" sözcüğüne yönelme eki getirildiğinde ünlü daralması görülür:** "ne- y - e > niye (niçin anlamında)"
- **Ünsüzle biten sözcüklere "-yor" şimdiki zaman eki getirildiğinde ünlü daralması olmaz, yalnızca iki ünsüz arasına bir yardımcı ünlü girer:**

  Gel-i-yor, al-ı-yor, gör-ü-yor, dur-u-yor vb.

Konuşma dilinde, yine "y" sesinin etkisiyle ünlü daralması görülür fakat bu durum yazıda gösterilmez:

YAZI DİLİNDE	KONUŞMA DİLİNDE	YAZI DİLİNDE	KONUŞMA DİLİNDE
ağlaya	ağlıya	başlayın	başlıyın
başlayan	başlıyan	arayıp	arıyıp
anlayacak	anlıyacak	buraya	burıya
bekleyerek	bekliyerek	nereye	neriye

Benim bu gidişe aklım ermiyor

Fukara hâlini kimse sormuyor

Padişah sikkesi selam vermiyor

Kefensiz kalacak ölümüz bizim

Bu dörtlükte;

I. ünlü düşmesi,
II. ünsüz türemesi,
III. ünlü daralması,
IV. ünlü değişmesi
ses olaylarından hangileri vardır?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) II ve IV

ÇÖZÜM: Dörtlükte "akıl-ım" sözcüğünde ünlü düşmesi, "er-me-yor","sor-ma-yor", "ver-me-yor" sözcüklerinde ünlü daralması gerçekleşmiştir.

Yanıt: D

5. KÖKTE ÜNLÜ DEĞİŞİMİ / KALINLAŞMASI

Ünlü kalınlaşması, sözcükteki ince ünlünün kalın ünlüye dönüşmesidir. Ünlü kalınlaşması günümüzde sadece **"ben"** ve **"sen"** kişi zamirlerinin yönelme ekini aldığında gerçekleşmektedir: ben-e → bana, sen-e → sana

Sondan eklemeli olan dilimizde sözcükler çekime girdiğinde kök ünlüsü asla değişmez. Bu iki sözcükte görülen kök ünlüsünün değişimi dilimizin bu temel özelliğinin istisnasıdır.

Hasret çekerek uğruna ölmek de kolaydı,

Görmek seni eğer ukbâdan mümkün olaydı.

Hâlâ yaşıyor gizlenerek rûhuma "Kâbil",

İmkânı bulunsaydı bütün ömre mukâbil

Sırretmeye elden seni bir perde olurdum.

Toprak gibi her çiğnediğin yerde olurdum.

Bu dizelerde aşağıdaki ses olaylarından hangisi <u>örneklendirilmemiştir</u>?

A) Ünlü düşmesi B) Ünsüz ikizleşmesi
C) Ünsüz değişimi D) Ünlü daralması
E) Ünsüz benzeşmesi

ÇÖZÜM: Dizelerde geçen "uğur-una" ve "ömür-e" sözcüklerinde ünlü düşmesi, "sır-et > sırret-" sözcüğünde ünsüz ikizleşmesi/türemesi, "çiğne-dik-in" sözcüğünde ünsüz değişimi/yumuşaması, "yaşa-yor" sözcüğünde ünlü daralması örneklendirilmiştir. Fakat dizelerde "ünsüz benzeşmesi"ne örnek gösterilecek sözcük yoktur.

Yanıt: E

Erenler tutmuş elimizden muhabbet ile Avunur gideriz ikliminde şiirin Devrolur nöbet Veysel'den Veysel'e... Daha dermedik tamını çiçeklerin Gönül bahçemiz öyle geniş, öyle derin **Bu dizelerde aşağıdaki ses olaylarından hangisi vardır?** A) Ünlü daralması B) Ünlü değişimi C) Ünlü düşmesi D) Ünlü türemesi E) Ünsüz ikizleşmesi	ÇÖZÜM: Dizelerde geçen "devir-ol > devrol-" sözcüğünde ünlü düşmesi vardır. Bu nedenle doğru seçenek D'dir. Ayrıca "git-er-iz > gideriz" sözcüğünde de ünsüz yumuşaması görülmektedir. **Yanıt: C**

Ölüm baş ucumda bir melek elini uzatıyor bana yapayalnız bir yolculuk ruhların beklediği bir yer var orada bir sığır gözü gibi bakıyor bana ölüm niçin örtülerin altındasın, hadi çık ! **Bu dizelerde aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?** A) Ünlü değişimi B) Ünsüz değişimi C) Ünlü türemesi D) Ünlü aşınması E) Ünlü daralması	ÇÖZÜM: Dizelerde ünlü daralmasına uğramış bir sözcük yoktur. Dizelerdeki "ben-e > b a n a" sözcüğünde ünlü değişimi, "yal n-ız > yalnız > yapyalnız > yap a yalnız" sözcüğünde hem ünlü düşmesi hem ünlü türemesi, "n e + için" sözcüğünde iki ünlü çakıştığı için biri aşınmıştır, bu nedenle "niçin" sözcüğünde ünlü aşınması/düşmesi, "bekle-di k i > bekledi ğ i" ve "u ç u > u cu" sözcüklerinde ünsüz değişimi/yumuşaması görülmektedir. **Yanıt: E**

ÜNSÜZLERİMİZİN ÖZELLİKLERİ

Ses yolunda bir engele çarparak çıkan seslere ünsüz denir. Dilimizde yirmi bir ünsüz vardır: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z. Ünsüzler dört temel başlık altında sınıflandırılır fakat ses olaylarında işimize yarayacak olan, ünsüzlerin sert ünsüz olup olmadığıdır.

Ünsüzler ses tellerinin titreşime uğrayıp uğramamasına göre iki gruba ayrılır:

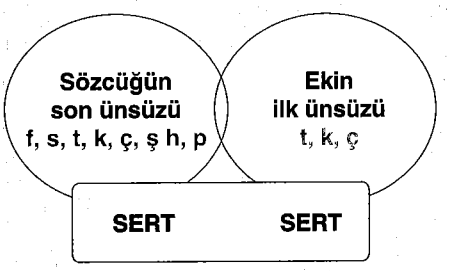
Ses telleri titreşmeden oluşan ünsüzlere sert (tonsuz) ünsüzler denir:	Ses tellerinin titreşmesiyle oluşan ünsüzlere yumuşak (tonlu) ünsüzler adı verilir:
ç, f, h, k, p, s, ş, t **fıstıkçı şahap**	b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z

B. ÜNSÜZLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

1. ÜNSÜZ UYUMU / BENZEŞMESİ / SERTLEŞMESİ
2. ÜNSÜZ DEĞİŞİMİ / YUMUŞAMASI
3. ÜNSÜZ DÜŞMESİ
4. ÜNSÜZ TÜREMESİ
5. YER DEĞİŞTİRME
6. ULAMA
7. YARDIMCI SESLER

1. ÜNSÜZ UYUMU / BENZEŞMESİ / SERTLEŞMESİ

Türkçede sert ünsüzlerle (ç, f, h, k, p, t, s, ş) biten sözcüklerden sonra "c, d, g" ünsüzleriyle başlayan bir ek gelirse ekin başındaki "c, d, g" ünsüzleri, kendilerinden önce gelen sert ünsüzlerden etkilenerek sertleşir ve c > ç'ye, d > t'ye, g > k'ye dönüşür. Buna sert ünsüzlerin uyumu, ünsüz uyumu, ünsüz benzeşmesi veya ünsüz sertleşmesi denir.

T grubu			K grubu			Ç grubu		
iç	-ten	içten	et-	-ki	etki	Türk	-çe	Türkçe
çık-	-tı	çıktı	bas-	-kı	baskı	herkes	-çe	herkesçe
git-	-tiğinde	gittiğinde	baş	-ka	başka	matematik	-çi	matematikçi
git-	-tik-çe	gittikçe	kıs-	-kaç	kıskaç	çok	-ça	çokça
kök	-teş	kökteş	çalış-	-kan	çalışkan	et	-çil	etçil
kitap	-ta	kitapta	sus-	-kun	suskun	yavaş	-çacık	yavaşçacık

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Ünsüz benzeşmesi, "ek"te görülen bir ses olayı **olduğu için her zaman yazıda gösterilir, gösterilmezse yazım yanlışı kabul edilir.**

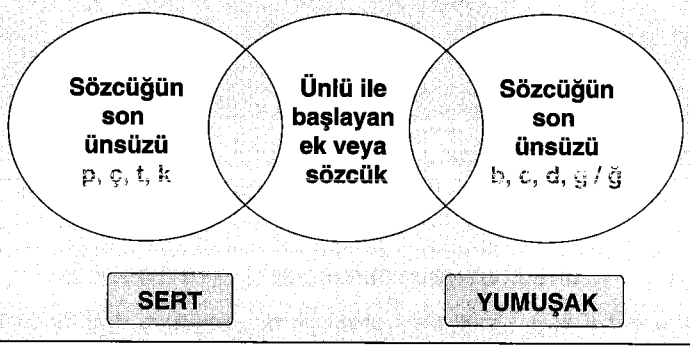
Zeynep'te, Zonguldak'ta, 2005'te, 2013'ten, 15.00'te, hukukçu, saatte, TÜBİTAK'ta, RTÜK'te,

BENİM HOCAM UYARIYOR!

- **Köşe anlamına gelen Yunancadan dilimize geçmiş "+gen" eki uyum dışıdır:** üçgen, dörtgen, beşgen.

2. ÜNSÜZ DEĞİŞİMİ / YUMUŞAMASI

Sert ünsüzlerden "ç, k, p, t" ile biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir ek gelirse sözcüklerin bazılarında sonda bulunan ç > c'ye, k > g / ğ'ye, t > d'ye, p > b'ye dönüşür. Buna ünsüz yumuşaması veya ünsüz değişimi denir.

p → b			ç → c			t → d			k → g / ğ		
garp	-ı	garbı	avuç	-u	avucu	dert	-i	derdi	kapak	-ı	kapağı
ayıp	-ı	ayıbı	ağaç	-ı	ağacı	yurt	-u	yurdu	denk	-i	dengi
azap	-ı	azabı	araç	-ı	aracı	umut	-u	umudu	renk	-i	rengi
kalp	-i	kalbi	burç	-u	burcu	evlat	-ı	evladı	çiçeklik	-i	çiçekliği
ekip	-i	ekibi	süreç	-i	süreci	damat	-ı	damadı	tanıdık	-ı	tanıdığı
grip	-i	gribi	kazanç	-ı	kazancı	senet	-i	senedi	ocak	-ı	ocağı

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Ünsüz yumuşaması, "sözcük"te görülen bir ses olayı **olduğu için bazı alıntı sözcüklerde, kimi tek heceli sözcüklerde, kimi çok heceli sözcüklerde görülmez:**

1. Bazı alıntı sözcüklerde: kulp, turp, çap, maç, anıt, dost, not, hukuk, evrak, hürriyet, sepet, hasret, blok, stok vb.

2. Kimi tek heceli sözcüklerde: saç, tek, kök, üç, kaç, üst, alt vb.

3. Kimi çok heceli sözcüklerde: yaşıt, taşıt, karşıt vb.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Özel isimlerde ünsüz yumuşaması yazıda gösterilmez.

Konuşma dilinde	Yazı dilinde
Sinobu	Sinop'u
Ürgübe	Ürgüp'e
Zonguldağa	Zonguldak'a
Ahmede	Ahmet'e
Kıvancın	Kıvanç'ın

Sert ünsüzle biten bir sözcüğe ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde sert ünsüzde yumuşama görülür.

Aşağıdaki sözcüklerin hangisi bu açıklamaya uymaz?

A) garp B) azap C) kalp D) grip E) kulp

Yanıt: E

ÇÖZÜM: Rumcadan dilimize geçen ve kazan, tencere, fincan, dolap, altın vb.nin tutulacak yeri anlamına gelen "kulp" sözcüğü ünlü ile başlayan ek aldığında son sesi olan "p"de yumuşama görülmez: kulpu

Diğer seçeneklerdeki sözcükler ünlü ile başlayan ek aldıklarında son ünsüzleri "b" sesine döner: garbı, azabı, kalbi, gribi.

3. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

"k" ünsüzüyle biten kimi sözcüklere "-cık, -cik, -cak, -cek; -l, -la;-rek,-rak" ekleri getirildiğinde sözcüğün sonundaki "k" ünsüzü düşer.

"K" ÜNSÜZÜYLE BİTEN SÖZCÜK	YAPIM EKİ	K ÜNSÜZÜ DÜŞMÜŞ HÂLİ
küçük	-cük	küçücük
	-rek	küçürek
	-l-	küçül(mek)
ufak	-cık	ufacık
	-rak	ufarak
çabuk	-cak	çabucak
eksik	-l-	eksil (mek)
yüksek	-l-	yüksel(mek)
sevdik-	-cek-im (Çekim eki)	sevdiceğim

BENİM HOCAM UYARIYOR!

- **Birleşme sırasında bazı sözcüklerde "t" sesi düşer:**
  - **Ast + teğmen** → asteğmen
  - **Üst + teğmen** → üsteğmen
- **Aşağıdaki iki sözcükte de ünsüz düşmesi görülür:**
  - Gül-üş (fiilden isim yapım eki)-cük(isimden isim yapım eki) → gülücük
  - Öp-üş(fiilden isim yapım eki)-cük (isimden isim yapım eki) → öpücük

Üzerindekini çekiştirdi, bir tabureye oturdu, azıcık soluklandı. Birkaç defa konuşmaya yeltendi, sonra eliyle ağzını hafifçe kapatarak şarkı söylüyormuşçasına mırıldanmaya başladı. **Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi görülmemektedir?** A) Ünlü düşmesi B) Ünsüz benzeşmesi C) Ünlü daralması D) Ünsüz yumuşaması E) Ünlü türemesi	ÇÖZÜM: Parçada "ünsüz yumuşaması" yoktur. Parçadaki "ağız-ı > ağzı" sözcüğünde ünlü düşmesi, "hafif-çe" sözcüğünde ünsüz benzeşmesi, "söyle-yor > söylüyor" sözcüğünde ünlü daralması, "az-cık > azıcık" sözcüğünde ünlü türemesi vardır. **Yanıt: D**

4. ÜNSÜZ TÜREMESİ / ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Arapça kökenli olup ikiz ünsüzle yazılan kelimeler Türkçede yalın hâlde tek ünsüzle yazılır. Ancak bu kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında veya ünlü ile başlayan bir sözcükle birleştiklerinde orijinal hâllerine dönerler, böylelikle ünsüz ikizleşmesi ortaya çıkar. Bu aynı zamanda ünsüz türemesi olayıdır.

SÖZCÜK	ÜNLÜ İLE BAŞLAYAN EK	ÜNSÜZ TÜREMESİ ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ	SÖZCÜK	ÜNLÜ İLE BAŞLAYAN SÖZCÜK	ÜNSÜZ TÜREMESİ ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ
sır	-ı	sırrı	his	et-	hisset-
zam	-ı	zammı	zan	et-	zannet-
his	-i	hissi	hal	ol-	hallol-
tıp	-ı	tıbbı	ret	et-	reddet-
şer	-i	şerri	af	ol-	affet-
hak	-ı	hakkı	zem	et-	zemmet- (kınamak)
şık	-ı	şıkkı	haz	et-	hazzet-

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz türemesi yoktur? A) İstediği her şeye sahip olması onu hissizleştirdi. B) Affa layık olmadığının bizim gibi o da farkındaydı. C) Soru yazmanın verdiği hazzı anlatamam sizlere. D) Hakkımın gözetilmesini herkes gibi ben de istiyorum. E) Bu sorunun doğru şıkkını bulmakta zorlandık.	ÇÖZÜM: A seçeneğinde ünsüz türemesi yoktur. Bu cümledeki "his-siz-leştirdi" sözcüğündeki "-siz" isimden isim yapım ekidir. Diğer seçeneklerde ünsüz türemesine uğramış sözcükler sırasıyla şunlardır: affa, hazzı, hakkı, şıkkı. **Yanıt: A**

5. N-M DEĞİŞİMİ / N-B ÇATIŞMASI / DUDAK ÜNSÜZLERİNİN BENZEŞMESİ/DUDAKSILLAŞMA

İç seslerinde /nb/ ünsüzleri bulunan sözcüklerde /b/ dudak ünsüzünün etkisiyle /n/ diş ünsüzü /m/ dudak ünsüzüne dönüşür. **Bu nedenle bu ses olayına dudaksıllaşma veya dudak ünsüzlerinin benzeşmesi de denir.** İki dudak ünsüzü yan yana geldiği için de sözcük daha rahat okunur.

■ **/nb / > /mb / değişmesi hem Türkçe sözcüklerde hem de Arapça, Farsça alıntılarda karşımıza çıkar:**

Türkçe	Yazı dilindeki hâli	Farsça	Türkçedeki hâli	Arapça	Türkçedeki hâli
saklan-baç	saklambaç	penç (5) + şenbe (gün)	perşembe	sünbül	sümbül
dolan-baç	dolambaç	çehar (4) + şenbe (gün)	çarşamba	anbar	ambar
		tanbal	tembel	tanbur	tambur
		panbe	pembe		
		çanbar	çember		
		can+baz(oynayan)	cambaz		

■ **/nb/>/mb / ses benzeşmesi kimi durumlarda sadece konuşma dilinde görülür, yazıya yansımaz:**

Birleşik sözcüklerde /nb/>/mb / durumu yazıda gösterilmez.		**Özel isimlerde /nb/>/mb / durumu yazıda gösterilmez.**	
Yazı dilindeki hâli	Konuşma dilindeki hâli	Yazı dilindeki hâli	Konuşma dilindeki hâli
onbaşı	ombaşı	İstanbul	Istambul
sonbahar	sombahar	Safranbolu	Saframbolu
binbaşı	bimbaşı	Zeytinburnu	Zeytimburnu
binbir (türlü türlü)	bimbir		

Memduh Şevket Esendal, hikâyecilerimiz arasında en dolambaçlı sorunları bile sadelik ilkelerinden vazgeçmeden anlatabilen başarılı bir sanatçıydı. Şöhreti sevmezdi, bu yüzden Ayaşlı ile Kiracıları'na kendi ismini bile koymamış, yalnızca isminin baş harflerini yazmıştı.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi görülmemektedir?

A) Ünsüz benzeşmesi
B) Ünlü düşmesi
C) Ünsüz yumuşaması
D) N-b çatışması
E) Yardımcı ünsüz

ÇÖZÜM: Parçada ünsüz yumuşaması yoktur. "Yazmıştı" ve "sanat-çı" sözcüklerinde ünsüz benzeşmesi, "isimini > ismini" sözcüğünde ünlü düşmesi, "dolan-baçlı > dolambaçlı" sözcüğünde n-b çatışması, "sanatçıydı" ve "ismi-nin" sözcüklerinde yardımcı ünsüz vardır.

Yanıt: C

6. GÖÇÜŞME / YER DEĞİŞTİRME

Bir sözcükte iki sesin yer değiştirmesine göçüşme denir. Hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde görülebilen göçüşme kaynaklarda yer değiştirme olarak da geçer. Göçüşmenin başkahramanları çoğunlukla /l / ve /r / sesleridir.

SÖZCÜĞÜN DOĞRU YAZIMI	SÖZCÜĞÜN GÖÇÜŞMEYE UĞRAMIŞ HÂLİ
yaprak	*yarpak*
çömlek	*çölmek*
yanlış	*yalnış*
yalnız	*yanlız*
kirpik	*kiprik*
kibrit	*kirbit*
toprak	*torpak*
avrat	*arvat*
köprü	*körpü*
ayran	*aryan*

BENİM HOCAM UYARIYOR

Sözcüklerin göçüşmeye uğramış hâli yazım yanlışıdır.

7. ULAMA

Ünsüzle biten sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir sözcük gelirse iki sözcük birbirine bağlanarak okunur. Buna "ulama" denir.

Yazı dilinde	Konuşma dilinde
top oynamak	**To-poy**-na-mak
Bakkaldan üç ekmek aldım.	Bak-kal-**da-nü-çek-me-kal**-dım.
Sezen Aksu	Se-ze-**nak**-su

Ulama sırasında bazı anlam değişikleri de olur:

- Balkona çık.
- Balkon açık.

Ulama ayrı yazılan birleşik kelimelerde sizi yanıltabilir. Ama konuşma dilindeki bir durum olan ulama, yazı dilini etkilemez.

Yazı dilinde	Konuşma dilinde
Sağ ol	Sa-ğol
Terk etmek	Ter-ket-mek
Fark etmek	Far-ket-mek

Ulama, noktalama işareti bulunan yerlerde işletilmez.

- Evet, arkadaşım yaptı bunu.

8. YARDIMCI SESLER

Dilimizde birbirine doğrudan bağlanamayan seslere aracılık eden "ı, i, u, ü" bağlayıcı ünlüleri ile "y, n" koruyucu ünsüzlerdir.

YARDIMCI ÜNLÜ

Ünsüzle biten sözcük	Yardımcı ünlü ı, i, u, ü	Ünsüzle başlayan ek
uç-	-u-	ş (mak)
sev	-i-	n (mek)
göz	-ü-	nüz
baş	-ı-	m

YARDIMCI ÜNSÜZ

Ünlüyle biten sözcük	Yardımcı ünsüz y, n	Ünlü veya ünsüzle başlayan ek

"n" yardımcı sesi:

- Zamirlerden sonra ek geldiğinde kullanılır: O-n-a, bu-n-u, şu-n-da
- 3. kişi iyelik eklerinden sonra hâl eki gelirse kullanılır: (onun) kitabı-n-ı, (onun) evi-n-de
- Tamlayan (ilgi) eklerinden önce kullanılır: soba-n-ın, sene-n-in
- Aitlik eki "ki"den sonra hâl ekleri geldiğinde kullanılır: seninki-n-i, sendeki-n-den

"y" yardımcı sesi:

"n" dışında her yerde "y" kaynaştırma harfi kullanılır: oda-y-a, üşü-y-erek, ağla-y-anı, anla-y-acak vb.

DİKKAT

Üleştirme sayı sıfatı yapan "-ar" eki, ünlü ile biten sayı sözcüklerinde "-şar" olarak karşımıza çıkar. Bu ekteki "ş" sesi MEB kitaplarında yardımcı ses olarak kabul edilmektedir: iki-ş**er, altı-şar, yedi-şer**

Üçüncü tekil iyelik eki "-ı, -i, -u, -ü" eki, ünlü ile biten sözcüklere getirildiğinde "-sı, -si, -su, -sü" şekilleriyle karşımıza çıkar. Buradaki "s" sesi de MEB kitaplarında yardımcı ses olarak kabul edilmektedir: anne-s**i, baba-**sı, ütü-sü, kalem kutu-**su vb.**

1961'de yayımlanan (I) ve uygarlık değişiminin (II) birey üzerindeki sancılarını ele alan *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı eser; dengesiz, arayış içindeki (III) kişiler aracılığıyla (IV) yaşadığı dönemin eleştirisini (V) yüklenir.

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerden hangisinde yardımcı ünsüz yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: I numaralı "yayım-lan-an" sözcüğündeki ilk "n" sesi fiilden fiil yapım eki, ikinci "-an" eki ise sıfat-fiil ekidir, bu nedenle bu sözcükte yardımcı ünsüz yoktur.

II numaralı "değiş-im-i-nin" sözcüğünde, ilgi eki ünlü ile başlayan sözcüğe geldiği için "n" sesi, III numaralı "iç-i-n-de-ki" sözcüğünde iyelik eki almış sözcüğe bulunma hâl eki geldiği için "n" sesi, IV numaralı "aracılığı" sözcüğü "ile" edatıyla birleşme sırasında karşımıza çıkan "y" sesi, V numaralı "eleştiri-si-ni" sözcüğünde hem "s" hem "n" sesleri yardımcı sestir.

Yanıt: A

geceyi saatlerine bakarak anlıyorlar ve sabah gökyüzünün karnını gerdiği zaman dağların kokusundan fabrikalar acıkınca Köleler! gözleri camekânlarda **Bu dizelerdeki aşağıdakilerden hangisi yoktur?** A) Yardımcı ünsüz B) Ünlü daralması C) Ünlü düşmesi D) Ünsüz yumuşaması E) Ünsüz benzeşmesi	ÇÖZÜM: Dizelerde ünsüz benzeşmesine uğramış bir sözcük bulunmamaktadır. "Gece-y-i" sözcüğünde yardımcı ünsüz, "anla-yorlar > anlıyorlar" sözcüğünde ünlü daralması, "karın-ını > karnını" sözcüğünde ünlü düşmesi, "gerdik-i" ve "aç-ık(mak) > acık(mak)" sözcüklerinde ünsüz yumuşaması görülmektedir. **Yanıt: E**

SES BİLGİSİ GENEL KÜLTÜR

TÜRKÇEMİZİN SES ÖZELLİKLERİ

Aşağıdaki özellikler bir sözcüğün Türkçe olup olmadığını anlamanıza yardımcı olur.

1. Büyük ünlü uyumu (kalınlık - incelik uyumu) vardır.

2. Küçük ünlü uyumu (düzlük - yuvarlaklık uyumu) vardır.

3. /o/, /ö / ünlüleri sadece ilk hecede bulunabilir.

- Atom, horoz, televizyon, mimoza, mösyö, kolon, makyöz vb. sözcükler yabancı kökenlidir.

4. Uzun ünlü bulunmaz.

- Âlem, tarih, mesafe, sabit, katil gibi sözcükler yabancı kökenlidir.

5. Türkçe sözcükler "c, f, ğ, h, j, m, l, n, p, r, ş, v, z" ünsüzleri ile başlamaz.

Cilve (Ar.), cips (İng.), lüfer (Yun.), şırınga (İt.), rende (Far.), matine (Fr.)

- Yansıma sözcükler bu kuralın dışındadır.
  - Püflemek, zangır zangır, lıkır lıkır
- "ne" soru sözcüğü ve bundan türeyen sözcükler istisnadır.
  - Neylemek, neden, nasıl, niye, niçin, nere
- var-, var, ver-, vur-; pek, pire, piş-, pınar, pusu bu kuralın dışındadır.

6. Türkçe sözcüklerin sonunda b, c, d, g ünsüzleri bulunmaz.

- Yad (yabancı) , ad (isim), od (ateş), sac (plaka hâlinde metal) sözcükleri bu kuralın dışındadır. Bu sözcükler Türkçedir.

7. Hem yan yana ünlü hem ikiz ünlü yoktur.

- saat, şiir , fiil, tabii; şair, fail, daire, aile vb. sözcükler Türkçe değildir.

8. Sözcük kökünde ikiz ünsüz yoktur.

- Cennet, millet, seyyar, ümmet, pizza, tenezzül vb. sözcükler Türkçe değildir.

9. Ünsüz uyumu (Ünsüz Benzeşmesi) vardır.

Dilimizde sert ünsüzle biten kelimeler sert ünsüzle başlayan ekler alır: aç-tı, aş-çı, bak-tım, bas-kı, çiçek-ten, düş-kün, geç-tim, ipek-çi, seç-kin, seç-ti, süt-çü vb. Yumuşak ünsüzle biten kelimeler ise yumuşak ünsüzle başlayan ekler alır: al-dı, an-dı, bil-gi, del-gi, göz-cü, ver-di, yol-da vb.

10. Sözcük ya da hece sonunda belirli ünsüz çiftleri bulunabilir.

Söz ya da hece sonunda bulunan ünsüz çiftlerinin tamamında ilk ünsüz **/l,n,r,s /** den biridir.

- Türk, ilk, ölç, alp, kalk, alt, denk, ant, sarp, pars vb. sözcükler Türkçedir. Ama "aşk, köşk" sözcüklerindeki çift ünsüzden ilki "ş" olduğu için Türkçe değildir.

11. Sözcük kökünde ya da hece sonunda yan yana üç ünsüz bulunmaz.

- Kontr, sfenks vb. sayısı çok az olan bu tür sözcükler yabancı kökenlidir.

12. Söz başında iki ünsüz bulunmaz.

Spor, plato, trafik, smokin gibi iki ünsüzle başlayan sözcükler Türkçe değildir.

Peyami Safa, yanlış Batılılaşmanın toplumsal yapıda yol açtığı yıkımları işlediği Fatih-Harbiye adlı yapıtında; farklı kültürleri, dünya görüşlerini ve yaşama biçimlerini anlatıyor. Özellikle Doğu ve Batı çatışmasını yansıtmayı amaçlayan romanın iletisi, roman kahramanlarından Neriman'ın yaşadığı bunalımlar ve iç çatışmalar yoluyla biçimlendiriyor. **Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?** A) Ünsüz benzeşmesi B) Ünsüz değişimi C) Yardımcı ünsüz D) Ünlü düşmesi E) Ünlü daralması	ÇÖZÜM: Parçada ünlü daralmasına uğramış bir sözcük yoktur. Parçadaki "anlat(mak)" ve "biçimlendir(mek" fiilleri ünsüz ile bittiği için bu sözcüklerde yardımcı ünlü vardır ama ünlü daralması yoktur. Yanıl-ış > yanlış →ünlü düşmesi Aç-tık-ı > açtığı →ünsüz yumuşaması ve ünsüz benzeşmesi Yolu-y-la, ileti-si, kahramanları-n-dan →yardımcı ünsüz **Yanıt: E**

Adam usta orakçıydı. Ama ustalık para etmiyordu kıracın ortasında. Bunalıyor, ikide bir dikiliyor; elini beline koyup küçücük gözlerini kısarak aşağılara, yola bakıyordu. Ama çok dikelemiyordu; işten kafasını kaldırınca karısı kızıyor, oğlu da mızmız ediyordu. **Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?** A) Ünsüz düşmesi B) Ünsüz değişimi C) Ünlü türemesi D) Ünlü düşmesi E) Ünlü daralması	ÇÖZÜM: Parçada ünlü türemesine uğramış bir sözcük yoktur. Küçük-cük > küçücük → ünsüz düşmesi Kıraç-ın > kıracın → ünsüz değişimi, et-iyor-idi > ediyordu→ ünlü düşmesi ve ünsüz değişimi Oğul-u > oğlu → ünlü düşmesi Etme-yordu > etmiyordu, dikeleme-yordu > dikelemiyordu → ünlü düşmesi ve ünlü daralması **Yanıt: C**

Dünya edebiyatında, Rus yazar Çehov'un öncüsü olduğu, anlatımı olaya yaslandırmayan, geleneksel anlamda serimi, düğümü, çözümü olmayan bir öykü türüdür durum öyküsü.

Bu cümlede aşağıdaki ses olaylarından hangisi vardır?

A) N-b çatışması
B) Ünsüz türemesi
C) Ünsüz benzeşmesi
D) Ünlü daralması
E) Ünsüz yumuşaması

ÇÖZÜM: Cümledeki "olduk-u>olduğu" sözcüğü ünsüz yumuşamasına uğramıştır.

Yanıt: E

İki cilt hâlinde, 1954'te yayımladığı yapıtında yazar, yirmi
I
yıllık bir süreci değişik zihniyetleri temsil eden kişiler
II III IV
ve olgu çerçevesinde bizlerle paylaştı.
V

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerde gerçekleşen ses olayları ikişerli gruplandığında hangisi dışarıda kalır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Cümledeki "1954'te (dörtte)" ile "paylaştı" sözcüklerinde ünsüz benzeşmesi, "süreç + i(belirtme eki) > süreci" ile "et + en(sıfat-fiil eki) > eden" sözcüklerinde ünsüz yumuşaması görülmektedir. III numaralı "zihin + iyet (Arapça ek) > zihniyet (anlayış)" sözcüğünde ise ünlü düşmesi görülmektedir. Bu nedenle doğru seçenek C'dir.

Yanıt: C

(I) Her Gece Bodrum'dan sonra "roman yazma" isteği bir dönem çok ağır bastı. (II) Bunda öyle sanıyorum ki Attila İlhan'ın etkisi olmuştur. (III) Nasıl Yeni Dergi yıllarında, Memet Fuat'ın etkisiyle öyküler yazdıysam Attila Bey'in yol açışıyla da Ölüm İlişkileri'ni, Cehennem Kraliçesi'ni yazdım. (IV) Galiba hep yazma isteğiydi asıl ağır basan ama öyküden hiçbir zaman kopmadım. (V) Sonra bir dönem geldi; öyküye yabancılaştım, bu da seyrek yazmama yol açtı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) I. cümlede, ünsüz değişimine uğrayan sözcük vardır.
B) II. cümlede, ünlü daralmasına uğramış sözcüğe yer verilmiştir.
C) III. cümlede, birleşirken ünlü kaybına uğramış sözcük bulunmaktadır.
D) IV. cümlede, yardımcı ünsüz kullanılmıştır.
E) V. cümlede, ünsüz benzeşmesine uğramış sözcük vardır.

ÇÖZÜM: II numaralı cümlede ünlü daralmasına uğrayan bir sözcük yoktur. Cümledeki "san(mak)" fiili ünsüzle bittiği için bu sözcükte yardımcı ünlü vardır ama daralma olmamıştır.

I numaralı cümledeki "istek + i > isteği" sözcüğünde ünsüz değişimi/yumuşaması, III numaralı cümledeki "ne + asıl" birleşik sözcüğünde "e" ünlüsü aşınmış ve düşmüştür. IV numaralı cümledeki "isteği + idi > isteğiydi" sözcüğünde ek eylem düşmüş, sözcük "y" kaynaştırma ünsüzü almıştır. V numaralı cümledeki "aç + tı" sözcüğü ünsüz benzeşmesine uğramıştır.

Yanıt: B

HAYDİ, SIRA SENDE!

Aşağıdaki sözcüklerdeki ses olaylarını bulunuz.

SÖZCÜK	SÖZCÜKTE GERÇEKLEŞEN SES OLAYI	SÖZCÜK	SÖZCÜKTE GERÇEKLEŞEN SES OLAYI	SÖZCÜK	SÖZCÜKTE GERÇEKLEŞEN SES OLAYI
1) boynum:		21) etki eden:		41) ahenge:	
2) kitapta:		22) akmaya:		42) gülmüyor:	
3) biricik:		23) aşktan:		43) devrildi:	
4) şehre:		24) istiyorum:		44) yiyecek:	
5) yamaca:		25) nasıl:		45) varlığım:	
6) bekliyor:		26) ilerlemek:		46) gecikmek:	
7) işçi:		27) daracık:		47) adaş:	
8) affı:		28) vaktinde:		48) sararmış:	
9) küçücük:		29) sırrım:		49) sabrım:	
10) bana:		30) çevre:		50) alçaldı	
11) kitabın:		31) beslediği:		51) kitaplığım:	
12) yükseldi:		32) başlattı:		52) birlikte:	
13) reddetmek:		33) geçidi:		53) zihnimde:	
14) kulağıma:		34) diye:		54) bitki:	
15) gurbette:		35) uçurmuştum:		55) içeriği:	
16) ömrüm:		36) yoktur:		56) yapayalnız:	
17) derdim:		37) pencereye:		57) hapsolmak:	
18) bulamıyorum:		38) uçtu:		58) hakkımız:	
19) çocukluğum:		39) ufacık:		59) üzmüyor:	
20) keşfedilmiş:		40) azıcık:		60) yiğitçe:	

HAYDİ, SIRA SENDE!

SÖZCÜK	ÇEKİMLENMİŞ HÂLİ	GERÇEKLEŞEN SES OLAYI	SÖZCÜK	ÇEKİMLENMİŞ HÂLİ	GERÇEKLEŞEN SES OLAYI
1. ömür - üm	ömrüm	ünlü düşmesi	2. oyun-a-dı		
3. ateşle-yor			4. kulak-ı		
5. düş-dü			6. kahır-ı		
7. tavır-ı			8. uzak-da		
9. iki-er			10. yamaç-ı		
11. küçük-cük			12. konuş-gan		
13. anlat- di			14. taş-cı		
15. ara-yor			16. bir- cik		
17. ağız-ın			18. de-yor		
19. dört-ü			20. Ayşe -in		
21. sokak-da			22. vakıf-ı		
23. ret-i			24. zan et-		
25. çok-u			26. yumurta-la-		
27. de- erek			28. yolcu-um		
29. liste-e			30. yasak-ın		

SÖZCÜK	ÇEKİMLENMİŞ HÂLİ	GERÇEKLEŞEN SES OLAYI
31. af-ın		
32. gözle-yor		
33. çok-al		
34. his-i		
35. çabuk-cak		
36. açık-ca		
37. sıyır-ıl-		
38. seç-gin		
39. dolap-ı		
40. dar-cık		
41. senet-i		
42. kavur-ul-		
43. saklan-baç		
44. fikir-im		
45. tara-yor		

ŞİMDİ, SIRA BENDE!

Aşağıdaki sözcüklerdeki ses olaylarını bulunuz.

SÖZCÜK	SÖZCÜKTE GERÇEKLEŞEN SES OLAYI	SÖZCÜK	SÖZCÜKTE GERÇEKLEŞEN SES OLAYI	SÖZCÜK	SÖZCÜKTE GERÇEKLEŞEN SES OLAYI
1) boynum:	**ünlü düşmesi**	21) etki eden:	**ünsüz benzeşmesi ünsüz yumuşaması**	41) ahenge:	**ünsüz yumuşaması**
2) kitapta:	**ünsüz benzeşmesi**	22) akmaya:	**yardımcı ses**	42) gülmüyor:	**ünlü daralması**
3) biricik:	**ünlü türemesi**	23) aşktan:	**ünsüz benzeşmesi**	43) devrildi:	**ünlü düşmesi**
4) şehre:	**ünlü düşmesi**	24) istiyorum:	**ünlü daralması**	44) yiyecek:	**ünlü daralması**
5) yamaca:	**ünsüz yumuşaması**	25) nasıl:	**ünlü düşmesi**	45) varlığım:	**ünsüz yumuşaması**
6) bekliyor:	**ünlü daralması**	26) ilerlemek:	**ünlü düşmesi**	46) gecikmek:	**ünsüz yumuşaması**
7) işçi:	**ünsüz benzeşmesi**	27) daracık:	**ünlü türemesi**	47) adaş:	**ünsüz düşmesi**
8) affı:	**ünsüz türemesi**	28) vaktinde:	**ünlü düşmesi**	48) sararmış:	**ünlü düşmesi**
9) küçücük:	**ünsüz düşmesi**	29) sırrım:	**ünsüz türemesi**	49) sabrım:	**ünlü düşmesi**
10) bana:	**ünlü değişimi**	30) çevre:	**ünlü düşmesi**	50) alçaldı:	**ünsüz düşmesi**
11) kitabın:	**ünsüz yumuşaması**	31) beslediği:	**ünlü düşmesi ünsüz yumuşaması**	51) kitaplığım:	**ünsüz yumuşaması**
12) yükseldi:	**ünsüz düşmesi**	32) başlattı:	**ünsüz benzeşmesi**	52) birlikte:	**ünsüz benzeşmesi**
13) reddetmek:	**ünsüz türemesi**	33) geçidi:	**ünsüz yumuşaması**	53) zihnimde:	**ünlü düşmesi**
14) kulağıma:	**ünsüz yumuşaması**	34) diye:	**ünlü daralması**	54) bitki:	**ünsüz benzeşmesi**
15) gurbette:	**ünsüz benzeşmesi**	35) uçurmuştum:	**ünlü düşmesi ünsüz benzeşmesi**	55) içeriği:	**ünsüz yumuşaması**
16) ömrüm:	**ünlü düşmesi**	36) yoktur:	**ünsüz benzeşmesi**	56) yapayalnız:	**ünlü düşmesi ünlü türemesi**
17) derdim:	**ünsüz yumuşaması**	37) pencereye:	**yardımcı ses**	57) hapsolmak:	**ünlü düşmesi**
18) bulamıyorum:	**ünlü daralması**	38) uçtu:	**ünsüz benzeşmesi**	58) hakkımız:	**ünsüz türemesi**
19) çocukluğum:	**ünsüz yumuşaması**	39) ufacık:	**ünsüz düşmesi**	59) üzmüyor:	**ünlü daralması**
20) keşfedilmiş:	**ünlü düşmesi- ünsüz yumuşaması**	40) azıcık:	**ünlü türemesi**	60) yiğitçe:	**ünsüz benzeşmesi**

SÖZCÜK	ÇEKİMLENMİŞ HÂLİ	GERÇEKLEŞEN SES OLAYI	SÖZCÜK	ÇEKİMLENMİŞ HÂLİ	GERÇEKLEŞEN SES OLAYI	SÖZCÜK	ÇEKİMLENMİŞ HÂLİ	GERÇEKLEŞEN SES OLAYI
ömür - üm	ömrüm	ünlü düşmesi	oyun-a-dı	oynadı	ünlü düşmesi	af-ın	affın	ünsüz türemesi
ateşle-yor	ateşliyor	ünlü daralması	kulak-ı	kulağı	ünsüz yumuşaması	gözle-yor	gözlüyor	ünlü daralması
düş-dü	düştü	ünsüz benzeşmesi	kahır-ı	kahrı	ünlü düşmesi	çok-al	çoğalmak	ünsüz yumuşaması
tavır-ı	tavrı	ünlü düşmesi	uzak-da	uzakta	ünsüz benzeşmesi	his-i	hissi	ünsüz türemesi
iki-er	ikişer	yardımcı ünsüz	yamaç-ı	yamacı	ünsüz yumuşaması	çabuk-cak	çabucak	ünsüz düşmesi
küçük-cük	küçücük	ünsüz düşmesi	konuş-gan	konuşkan	ünsüz benzeşmesi	açık-ca	açıkça	ünsüz benzeşmesi
anlat- di	anlattı	ünsüz benzeşmesi	taş-cı	taşçı	ünsüz benzeşmesi	sıyır-ıl-	sıyrılmak	ünlü düşmesi
ara-yor	arıyor	ünlü daralması	bir- cik	biricik	ünlü türemesi	seç-gin	seçkin	ünsüz benzeşmesi
ağız-ın	ağzın	ünlü düşmesi	de-yor	diyor	ünlü daralması	dolap-ı	dolabı	ünsüz yumuşaması
dört-ü	dördü	ünsüz yumuşaması	Ayşe -in	Ayşe'nin	yardımcı ünsüz	dar-cık	daracık	ünlü türemesi
sokak-da	sokakta	ünsüz benzeşmesi	vakıf-ı	vakfı	ünlü düşmesi	senet-i	senedi	ünsüz yumuşaması
ret-i	reddi	ünsüz türemesi	zan et-	zannetmek	ünsüz türemesi	kavur-ul-	kavrulmak	ünlü düşmesi
çok-u	çoğu	ünsüz yumuşaması	yumurta-la-	yumurtlamak	ünlü düşmesi	saklan-baç	saklambaç	n-m değişimi
de- erek	diyerek	ünlü daralması	yolcu-um	yolcuyum	yardımcı ünsüz	fikir-im	fikrim	ünlü düşmesi
liste-e	listeye	yardımcı ünsüz	yasak-ın	yasağın	ünsüz yumuşaması	tara-yor	tarıyor	ünlü daralması

SİZİN NOTUNUZ

YAZIM KURALLARI

Yazımda sağlanacak birlik, dil birliğinin korunması açısından çok önemlidir.

I. BÜYÜK HARFLERİN KULLANIMI	II. BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI	III. KISALTMALARIN YAZIMI
IV. SAYILARIN YAZIMI	V. TARİHLERİN YAZIMI	VI. PEKİŞTİRMELİ SÖZLERİN YAZIMI
VII. İKİLEMELERİN YAZIMI	VIII. DEYİMLERİN YAZIMI	IX. SORU EKİ Mİ'NİN YAZIMI
X. DE/DA BAĞLACININ YAZIMI	XI. Kİ BAĞLACININ YAZIMI	XII. EK FİİLİN YAZIMI
XIII. MASTAR EKİNİN YAZIMI	XIV. DÜZELTME İŞARETİNİN KULLANIMI	XV. YAZIMI KARIŞTIRILAN SÖZCÜKLER

I. BÜYÜK HARFLERİN KULLANIMI		
A. Cümle büyük harfle başlar.	**B.** Dizeler büyük harfle başlar.	**C.** Özel adlar büyük harfle başlar.

A. Cümle büyük harfle başlar.

Bir ulus, sımsıkı birbirine bağlı olmayı bildikçe yeryüzünde onu dağıtabilecek bir güç düşünülemez. (Atatürk)

- **Cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru, ünlem vb.) konur:**

Atatürk "Eğer bir gün benim sözlerim bilimle ters düşerse bilimi seçin." demiştir.

Yunus Emre (Anadolu irfanının "Hak âşığı" ve "gönül insanı" dediği ulu kişidir.) insana ve insanın dünyadaki imtihanı mevzusuna gönül köşesinden bakar; onun için gönül yapmak esastır, gönül yıkmak ise güzel olan her şeyi yıkan bir afettir.

- **İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:**

Dede Korkut hikâyelerinde bizi sık sık karşılayan şu cümle benim de dilimin süsü oldu: Kara başım kurban olsun oğul sana!

BENİM HOCAM UYARIYOR!

İki kısa çizgi arasındaki açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz:

- Yunus Emre -o her düşünceden insan için vazgeçilmezdir- Türk milletinin her ferdi için aileden birisi kadar yakındır.

Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime özel ad değilse büyük harfle başlamaz:

- 2007 yılında Türk Dil Kurumunun 75. yılını kutladık.

B. Dizeler büyük harfle başlar.

Sen nereye, ben oraya, adım adım
İnsan sevdikçe iyileşiyor artık anladım

Turgut Uyar

İnsanı ancak kendisi tamamlar
İçinde başka dışında başkasın
Eksiğin fazlana elbet bulaşacak

Attila İlhan

Ben gelmedim dava için, benim işim sevi için

Dost'un evi gönüllerdir, gönüller yapmağa geldim

Yunus Emre

C. Özel adlar büyük harfle yazılır.

Özel adlar "biricik" sözcüklerdir. Bu nedenle cümle içinde nerede kullanılırsa kullanılsın büyük harfle yazılır.

Kişi adlarıyla soyadları
- Mustafa Kemal Atatürk
- Yunus Emre
- Mehmet Âkif Ersoy
- Leyla Karahan
- Zeynep Korkmaz
- Müge Anlı

Takma adlar
- Muhibbi (Kanuni Sultan Süleyman)
- Server Bedi (Peyami Safa)
- Kirpi (Refik Halit Karay)
- Deli Ozan (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler
- Baba Gündüz
- Dayı Kemal
- Hala Sultan
- Nene Hatun
- Telli Baba
- Müslüm Baba
- Ramiz Dayı

Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler
- Sayın Bakan
- Sayın Vali
- Sayın Rektör

Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar
- Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk
- Başöğretmen Atatürk
- Kaşgarlı Mahmut
- Prof. Dr. Zeynep Korkmaz
- Kaymakam İbrahim Bey
- Leyla Hanım
- Mimar Sinan

Mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitaplar
- Sevgili Kardeşim,
- Aziz Dostum,
- Değerli Dinleyiciler,

Hayvanlara verilen özel adlar
- Maviş, Ecük, Boncuk, Fındık, Minnoş, Pamuk vb.

C. Özel adlar büyük harfle yazılır.

Özel adlar "biricik" sözcüklerdir. Bu nedenle cümle içinde nerede kullanılırsa kullanılsın büyük harfle yazılır.

Millet, boy, oymak adları

- Türk
- Alman
- Arap
- İngiliz
- Kırgız
- Oğuz
- Özbek
- Hacımusalı
- Karakeçili

Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar

- Tanrı
- Allah
- İlah
- Cebrail
- Zeus
- Kibele

Dil ve lehçe adları

- Türkçe
- Almanca
- Arapça
- İngilizce
- Kırgızca
- Oğuzca
- Özbekçe
- Tatarca

Devlet adları

- Türkiye Cumhuriyeti
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
- Amerika Birleşik Devletleri
- Suudi Arabistan
- Azerbaycan
- Kırım Özerk Cumhuriyeti

Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler

- Müslümanlık, Müslüman
- Hristiyanlık, Hristiyan
- Musevilik, Musevi
- Budizm, Budist

Gezegen ve yıldız adları

- Güneş
- Ay
- Dünya
- Merkür
- Neptün
- Satürn
- Halley

Yer adları (kıta, bölge, il, ilçe, köy, semt vb.)

- Asya, Afrika
- Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu
- İstanbul, Ankara
- Turgutlu, Ürgüp
- Akçaköy, Çayırbağı
- Bahçelievler, Kızılay

Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler

- Ağrı Dağı
- Aral Gölü
- Asya Yakası
- Çanakkale Boğazı
- Dicle Irmağı
- Ege Denizi
- Erciyes Dağı,
- Süveyş Kanalı
- Zigana Geçidi

Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak kelimeleri

- Yunus Emre Mahallesi
- Zafer Meydanı
- Gazi Mustafa Kemal Bulvarı
- Nene Hatun Caddesi
- Cemal Nadir Sokağı
- İnkılap Sokağı

Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt vb. yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar:

- İshakpaşa Sarayı
- Çankaya Köşkü
- Koza Han
- Alanya Kalesi
- Mostar Köprüsü
- Beyazıt Kulesi
- Zafer Abidesi
- Bilge Kağan Anıtı

C. Özel adlar büyük harfle yazılır.

Özel adlar "biricik" sözcüklerdir. Bu nedenle cümle içinde nerede kullanılırsa kullanılsın büyük harfle yazılır.

Tarihî olay, çağ ve dönem adları

- Kurtuluş Savaşı
- Millî Mücadele Dönemi
- Cilalı Taş Devri
- İlk Çağ
- Lale Devri
- Cahiliye Dönemi
- Buzul Dönemi
- Millî Edebiyat Dönemi

Ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları

- Cumhuriyet Bayramı
- Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
- 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı
- Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı
- Nevruz Bayramı, Hıdırellez
- Miraç Kandili
- Anneler Günü, Öğretmenler Günü
- Dünya Tiyatro Günü
- 14 Mart Tıp Bayramı

Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi

- Türkiye Büyük Millet Meclisi
- Türk Dil Kurumu
- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
- Devlet Malzeme Ofisi
- Millî Kütüphane
- Çocuk Esirgeme Kurumu
- Atatürk Orman Çiftliği
- Çankaya Lisesi
- Anadolu Kulübü
- Mavi Köşe Bakkaliyesi
- Türk Ocağı
- Yeşilay Derneği
- Muharip Gaziler Derneği
- Emek İnşaat
- Bakanlar Kurulu
- Türk Dili Dergisi Yayın Danışma Kurulu
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi

- Medeni Kanun
- Türk Bayrağı Tüzüğü
- Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği

Kurultay, bilgi şöleni, çalıştay, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelimenin ilk harfi

- VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı
- Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı Bilgi Şöleni
- Karamanlı Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı

C. Özel adlar büyük harfle yazılır.

Özel adlar "biricik" sözcüklerdir. Bu nedenle cümle içinde nerede kullanılırsa kullanılsın büyük harfle yazılır.

Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi

- Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Anadolu Notları, Sinekli Bakkal; Türk Dili, Türk Kültürü, Varlık; Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Asır; Kaplumbağa Terbiyecisi; Yorgun Herkül; Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı

Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında *ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de* sözleriyle *mı, mi, mu, mü* soru eki küçük harfle yazılır; tamamı büyük harfle yazıldığında bu sözler de büyük harfle yazılır:

- Suç ve Ceza, Leyla ile Mecnun, Turfanda mı, Turfa mı?, Ya Devlet Başa ya Kuzgun Leşe
- Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
- DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ

Yön İsimleri

1. Düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildirirse ilk harfi büyük yazılır:

- Batı medeniyeti
- Doğu mistisizmi

2. Bölge veya bölüm ismi olduğunda ilk harfi büyük yazılır:

- Doğu Anadolu
- Batı Karadeniz

3. Yön bildirdiğinde ilk harfi küçük yazılır:

- Anadolu'nun doğusu
- Karadeniz'in batısı

Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar:

- Antep fıstığı
- Brüksel lahanası
- Frenk gömleği
- Hindistan cevizi
- İngiliz anahtarı
- Japon gülü
- Maraş dondurması
- Van kedisi

Özel adlardan türetilen bütün kelimeler

- Türklük
- Türkleşmek
- Türkçü
- Türkçülük
- Türkçe
- Avrupalı
- Avrupalılaşmak
- Asyalılık
- Darvinci
- Ankaralı

Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen kelimeler

- Giriş, Çıkış,
- Müdür, Vezne,
- Başkan, Doktor,
- Otobüs Durağı
- Şehirler Arası Telefon
- 3. Kat
- 4. Sınıf
- 1. Blok

KISALTMALI SÖYLEYİŞLERDE ÖZEL ADLAR

1. Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik ve makam sözleri asılları kastedilip kısaltmalı söylendiğinde büyük harfle başlar:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl 1 Ekim'de toplanır. Bu yıl ise Meclis, yeni döneme erken başlayacak.
- Türk Dil Kurumu çalışmalarını titizlikle sürdürüyor. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Kurumun 21 Mayıs 2009 tarihinde Kars'ta düzenlediği toplantıda kullanıma açıldı.
- 2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.
- Yazarlara ödenecek telif ücreti, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği'ne göre düzenlenmektedir. Yapılan işlem Yönetmelik'in 4'üncü maddesine aykırı düşmektedir.

2. Yer bildiren özel isimler kısaltmalı söylendiğinde, yer adının ilk harfi büyük yazılır:

- Hisar'ın önünden hızlı adımlarla Boğaz'ın Perili Köşkü'ne uzanıyorum.
- Gözlerini Hisar'a çevirmiş, ağaçların arasında gerçek bir yuva Aşiyan.

3. Makam ve unvan sözleri cümle içinde özel adın yerine kullanılıp kısaltmalı söylendiğinde, **bu sözlerin ilk harfi büyük yazılır:**

- Uzak Doğu'dan gelen heyeti Vali dün kabul etti.
- Dün akşam Sağlık Bakanı açıklama yaptı.

KÜÇÜK HARFLE BAŞLAYAN ADLAR

Akrabalık bildiren kelimeler

- Yasemin ablama gittim.
- Zeynep teyzemin keki çok güzel.

Cins isim olarak kullanılan "Tanrı, Allah, İlah" sözleri

- Eski Yunan tanrıları.
- Müzik dünyasının ilahı.
- Amerika'da kaçakçılığın allahları vardır.

Gezegen anlamı dışında kullanılan dünya, güneş, ay kelimeleri

- Biz dünyadan ayrı yaşarken dünya epey değişmiş. (Hüseyin Cahit Yalçın)
- Sen benim ay'ımsın, güneşimsin; yirmi dört saat benimlesin.

Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler

- Ankara ilinin Etimesgut ilçesinde oturuyormuşsunuz.
- Uzungöl, Trabzon iline bağlı Çaykara ilçesinin, adını bu gölden alan Uzungöl beldesinde bulunan küçük bir göldür.
- Kızılcaören köyü, Ankara'ya çok yakın olduğu için yazları en çok tercih edilen köydür.

Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler

- Bugün, Milliyet gazetesinde ilanım yayımlanacaktı.
- Türk Dili dergisinin son sayısında Zeynep Korkmaz'ın makalesi vardı.
- Vincent Van Gogh'un Vazodaki Çiçek tablosunda mavi ve sarı dans ediyor.
- Azra Kohen'in Aden adlı kitabını da okudum.

Kendi anlamı dışında yeni bir anlam kazanmış adlar

- Acem (İranlılar) → acem (Türk müziğinde bir perde)
- Hicaz (Suudi Arabistan'ın batısında bir bölge) → hicaz (Türk müziğinde bir makam)
- Amper (Elektromanyetizmayı ilk bulan kişilerden biri.) → amper (elektrik akımında şiddet birimi)
- Don Kişot (kitap adı) → donkişotluk (gereği yokken kahramanlık göstermeye kalkışma)

Para birimleri

- İki yüz Türk lirasının arka yüzündeki resim Yunus Emre'ye ait.
- Bizans sikkeleri esas olarak üç metalden basılmıştır: altın, gümüş ve bakır.
- Amerikan dolarından sonra Avrupalıların en çok kullandığı para birimidir avro.
- Japon para birimi yendir.

Cümle içinde, özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri

- Azmin önemini anlamış ve hayalini kurduğu hayata sahip olabilmek için çabalamış biridir o.

Müzikte kullanılan makam ve tür adları

- acemaşiran, acembuselik, bayati, hicazkâr, türkü, varsağı, bayatı vb.

Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerdeki cins isimler

Özel ad	Cins ad
Antep	fıstığı
Brüksel	lahanası
Frenk	gömleği
Hindistan	cevizi
İngiliz	anahtarı
Japon	gülü
Maraş	dondurması

BÜYÜK HARFLE YAZILDIKLARI HÂLDE KESME İŞARETİNİN KULLANILMADIĞI DURUMLAR

1. Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.

Özel ad	Yapım eki	Çekim ekleri	
Türk	-lük	-ü	Türklüğü
Türk	-çe	-miz	Türkçemiz
Müslüman	-lık	-ın	Müslümanlığın
Atatürk	-çü-lük	-te	Atatürkçülükte
Avrupa	-lı-laş-ma	-nın	Avrupalılaşmanın
Özel ad	Çokluk eki	Diğer çekim ekleri	
Türk	-ler	-in	Türklerin
Osmanlı	-lar	-da	Osmanlılarda
Yakup Kadri	-ler	-e	Yakup Kadrilere

2. Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisine, Türk Dil Kurumundan, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığının; Bakanlar Kurulunun, Danışma Kurulundan, Yürütme Kuruluna; Türkiye Büyük Millet Meclisinin 112'nci Birleşiminin 2'nci Oturumunda; Mavi Köşe Bakkaliyesinden, Başbakanlığa, Atatürk Lisesinde, Hacettepe Üniversitesinde, Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne, Benim Hocam Yayınlarının vb.

İstisna: Ek getirildiğinde Avrupa Birliği kesme işareti ile kullanılır: Avrupa Birliği'ne üye ülkeler...

3. Tamlama şeklindeki özel adların sonundaki üçüncü teklik kişi iyelik eki yerine başka bir iyelik eki getirildiğinde ekler kesmeyle ayrılmaz.

Özel ad			
Tamlayan	Tamlanan	3. tekil iyelik eki	doğru yazımı
Boğaz	Köprü	-sü	**Boğaz Köprüsü'nün**
Tamlayan	Tamlanan	diğer iyelik ekleri	doğru yazımı
Boğaz	Köprü	-müz	**Boğaz Köprümüzün**
Boğaz	Köprü	-nüz	**Boğaz Köprünüzde**

- Amik Ovamızın bitki örtüsü, Kuşadamızdaki liman, Cumhuriyet Bayramınız, Kurban Bayramınızı, Van Gölümüzde vb.

ÖZEL ADLARIN CÜMLE İÇİNDE KULLANIMLARI	
■ **Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk** adlı eserini bir haftada okudum.	■ **Eski Yunan** mitolojisine göre **Zeus**, insanları cezalandırmak için onlardan ateşi almıştır.
■ **Yunus Emre'nin** şiirlerinin dili, saf **Türkçedir.**	■ **Yunan tanrılarının Olimpos Dağı'nın** zirvelerinde, bulutların arasında sarayları olduğuna inanılır.
■ **Yunus'u** bilmeyen, onun şiirinden etkilenmeyen şair yoktur.	■ **Eski Yunan'da** olimpiyat ateşi ve onunla tutuşturulan meşale kutsal sayılmaktaydı.
■ Betimleme ustası, **Server Bedi'dir.**	■ **Dünya, Güneş Sistemi'nde Güneş'e** en yakın üçüncü gezegen olup şu an için üzerinde yaşam ve sıvı su barındırdığı bilinen tek astronomik cisimdir.
■ **Kanuni Sultan Süleyman, Muhibbi** mahlasıyla yazmıştır şiirlerini.	■ **Orhan Gencebay** ne demiş: Sen benim dünyamsın!
■ Bu akşam **Kaymakam İbrahim Bey'i** ağırlayacağız.	■ **Halley,** her 75–76 yılda bir görünen kuyruklu yıldızdır.
■ **Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın *Şekil Bilgisi*** kitabı baş ucu kitabımdır.	■ **Ağrı Dağı, Türkiye'nin** en yüksek dağıdır.
■ **Müge Hanım'ın** yardımları herkese örnek olmuştur.	■ **Ege Denizi** veya **Türkçe** diğer adı ile **Adalar Denizi, Balkan ve Anadolu Yarımadaları** arasında, **Akdeniz'e** bağlı bir denizdir.
■ **Nene Hatun, Rus** işgaline karşı **Erzurum'daki** halk direnişinin simgesidir.	■ **Zigana Geçidi, Gümüşhane ili** sınırları içerisindeki bir geçittir.
■ Bizim gençlik, **Müslüm Baba** şarkılarıyla büyüdü.	■ **Asya'da, Bakır ve Bronz Çağı** sırasında pek çok arkeolojik kültür gelişmiştir.
■ **Sayın Bakan'ın** açıklamaları bizi şaşırttı.	■ **Asya kıtasının** kuzey kısımları gür ormanlar ve tundra ile kaplı olması nedeniyle bu alanlarda çok az insan yaşamıştır.
■ **Şinasi Efendi, Agâh Efendi'yle** ilk özel **Türk** gazetesini çıkardı.	■ **Ankara'dan** başka bir şehirde yaşamak istemem.
■ Lütfen, **Doktor Ali Bey'i** çağırır mısınız?	■ **Ankara ilinin Keçiören ilçesinde** ikamet etmekteyim.
■ **Ecük,** kuşları görünce farklı bir şekilde miyavlıyor.	■ **Ankara Kalesi'nin** çevresindeki dükkânlarda hediyelik eşyalar satılıyor.
■ **Gagauzca,** bir **Oğuz** lehçesidir.	■ **Köl Tigin Anıtı'nı** diktiren, **Köl Tigin'in** ağabeyi **Bilge Kağan'dır.**
■ **Türklerin** ilk ortak yazı dili **Köktürkçedir.**	■ **Atatürk Bulvarı** üzerindeki **Güvenpark, Ankaralıların** dinlenme yeridir.
■ **Güney Koreliler, Türkleri** çok seviyormuş.	■ **Meşrutiyet Caddesi'ni** bölen sokaklardan biridir **Konur Sokağı.**
■ **Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin** başkentidir.	■ **Servetifünun Dönemi'nin** şiir anlayışında kulak için kafiye ön plandadır.
■ **Azerbaycan'ın** başkenti **Bakü'dür.**	■ **Tanzimat Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun** 1839 ile 1876 arasındaki 37 yıllık dönemi kapsamaktadır.
■ Bozkır **Türk** topluluğunun asıl dini **Gök Tanrı** inancı ve ona ibadettir.	■ **Millî Mücadele Dönemi, Mondros Mütarekesi'nden** sonra işgal devletlerine karşı yapılan savaşları kapsar.
■ **Allah'ın** isimlerinden biri **Melik'tir.**	■ Bilinen ilk ayna **Cilalı Taş Devri'ne** aittir ve **MÖ** VII. bin yılda **Çatalhöyük'te (Çumra** ilçesi yakınında) kullanılmıştır.
■ **Cebrail'in** görevi vahiy getirmektir.	■ **Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin** kurucu organı hâlinde teşekkül etmiş olması, **Türk** demokrasi tarihinin en önemli dönüm noktasını oluşturur.

■ **Kibele** figürünün kökeni **Anadolu'da** çok eski dönemlere dayanır.	■ **Mavi Köşe Bakkaliyesinin** önü, çocukluğumuzun buluşma noktasıydı.
■ **Türkçemiz** eklemeli bir dildir.	■ **Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının** kuruluş ve işleyişine ilişkin usul ve esasları bilmelisin.
■ **Eski Oğuzcayı** bildiğim için **Türkiye Türkçesinde** daha başarılıyım.	■ **Hacettepe Üniversitesinde** öğrenciyken zamanımızın çoğu **Millî Kütüphanede** geçiyordu.
■ **Müslüman'ın** dili, sözü; eli, yüzü, giysisi temiz olmalıdır.	■ **Türk Dil Kurumunun** yayımladığı **Türkçe Sözlük'te** bazı sözcüklerin türleri de güncellenmiş.
■ **Müslümanlıkta** "temizlik" en önemli hususlardan biridir.	■ **Sağlık Bakanlığının** yürüttüğü bu çalışma son derece başarılıydı.
■ **Hinduizm'de** kurban, insanları kurtuluşa götüren yollardan biridir.	■ **Öğretmenler Günü'nde** düzenlenecek olan şiir yarışmasının konusu "sözcükler"di.
■ **Budizm'de** ahlâk, kişinin tutum ve davranışıyla aydınlanmaya ulaşması gayesine bağlıdır.	■ **Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda** her yetişkin çocukluk anılarına döner.
■ **Nutuk, Atatürk'ün Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in** kuruluşuyla ilgili değerlendirmesini ihtiva eden söylevidir.	■ **Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramımız** kutlu olsun.
■ **Türk Dili dergisinde** her ay yeni deyimlere yer verilmektedir.	■ **14 Mart Tıp Bayramı'nın** ilk kutlaması, 1919 yılının 14 **Mart'ında** işgal altındaki İstanbul'da gerçekleşmiştir.
■ **Kaplumbağa Terbiyecisi tablosu, Osman Hamdi Bey'in** zekâsının ürünüdür.	■ **Miraç Kandili, Müslümanlar** için çok önemli bir gündür.
■ **Fotomaç gazetesinin** manşetleri dikkat çekici.	■ **Medeni Kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisinde** 22 **Kasım** 2001'de kabul edilen ve 1 **Ocak** 2002'de yürürlüğe giren 4721 sayılı yasadır.
■ Yönetmelikler, **Resmî Gazete'de** yayımlanır.	■ **Meclis İç Tüzüğü'ne** göre yasama yılı, 1 **Ekim'de** başlayıp 30 **Eylül'de** sona eren süredir.
■ **Onuncu Yıl Marşı, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Behçet Kemal Çağlar** tarafından yazılan ve **Cemal Reşit Rey** tarafından 1933 yılında bestelenen marştır.	■ **Kıyafet Yönetmeliği**, kamu personelinin kılık ve kıyafette birlik ve bütünlük içinde bulunmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.
■ **Leyla ile Mecnun, Doğu edebiyatlarında** çok işlenmiş bir aşk hikâyesinin kahramanları ve bu hikâyeyi konu alan eserlerin ortak adıdır.	■ **VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı'nın** yedincisi 2012'de **Türk Dil Kurumu** tarafından düzenlenmiştir.
■ **Tunuslu Hayreddin Paşa, Batı medeniyeti** karşısında **Osmanlı Devleti'nin** ve bütünü ile İslam dünyasının problemlerini incelemiştir.	■ **Türk dilinin** eklemlenme özelliği, pek çok uzun sözcüğün üretilmesine olanak sağlamaktadır.
■ **Güneydoğu Anadolu'nun** en önemli illerinden biri **Diyarbakır'dır.**	■ **Türkçe** 1928'de **Atatürk** önderliğinde gerçekleştirilmiş **Harf Devrimi'nden** beri **Latin alfabesi** ile yazılır.
■ Balâ, **Ankara'nın güneydoğusunda** yer almaktadır.	■ Ortak bir **Avrupa kültüründen** söz edilebilmesini sağlayabilecek en önemli ölçüt, **Avrupa'nın** neredeyse tamamına yayılmış olan **Hristiyanlık** inancıdır.
■ **Dolmuş Durağı** tabelasının altında seni bekliyorum.	■ **Antep fıstığı** üretiminde, **Güneydoğu Anadolu Bölgesi** -en fazla **Şanlıurfa'da** olmak üzere-, **Türkiye** üretiminin yaklaşık %95'ini sağlamaktadır.
■ **Orta Doğu mutfağı** ya da **Batı Asya mutfağında** yemeklerin başlıca hammaddeleri zeytin, zeytinyağı, pita, bal, susam ve hurmadır.	■ Yağmur sularının, taşların arasından akmasına izin verdiği için yoğun yağış alan bölgelerde **Arnavut kaldırımının** kullanımı yaygındır.
■ **Uzak Doğu, Avrupa** merkezli yaklaşımda **Asya'nın** doğusu ve güneydoğusundaki ülkeleri kapsamaktadır.	■ Macunumsu kıvamı nedeniyle **arap sabununa** yumuşak sabun da denilmektedir.
■ **Almanya, Orta Avrupa'da** bugün doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmış bulunan ülkedir.	■ Mayonez, haşlanmış patates, bezelye ve havuç **Rus salatasının** vazgeçilmez malzemeleridir.

(I) Amcasının ölümü üzerine 716'da Kök Türk Devleti'nin yönetimini ele alan Bilge Kağan'ın ilk işi iyi bir yönetim oluşturmak oldu. (II) Bunun için ordunun başına 31 yaşındaki kardeşi Kül Tigin'i, vezirliğe de Tonyukuk'u getirdi. (III) Bilge Kağan'ın zamanında, Kök Türk Devleti'nin sınırları genişledi. (IV) Sınırlar, Çin'in ŞanTung Ovası'ndan İç Asya'da Karaşar Bölgesi'ne, kuzeyde Ani Irmağı'na ve batıda Demir kapıya kadar ulaştı. (V) Bilge Kağan, zehirlenerek 25 Kasım 734'te vefat etti.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: Parçada IV numaralı cümlede geçen ve yer adı olan "Demir Kapı'ya" sözcüğünün yazımında yanlışlık yapılmıştır.

Yanıt: D

(I) Kök Türk Kitabeleri, Türk adının geçtiği ilk metindir. (II) Metinde, Türk devlet adamlarının millete hesap verdiği ve milletle hesaplaştığı görülmektedir. (III) Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin ve Türk kültürünün büyük örneği olan Kök Türk Kitabeleri, Türkçe'nin ilk yazılı belgeleridir. (IV) Kitabelerde görülen ikilemeler, deyimler, atasözleri etkili anlatımı ve söyleyişi sağlayan unsurlardır. (V) Kitabeler, II. Kök Türk (Kutluk) Devleti Dönemi'nde dikilmiş olup 38 harften oluşan Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇÖZÜM: III numaralı cümlede geçen "Türkçe" sözcüğü "Türk" isim kökü üzerine "-çe" isimden isim yapım eki alıp türemiş bir sözcüktür. Dilimizde yapım eki alan sözcüklere getirilen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılmaz. Bu nedenle bu sözcüğün doğru yazımı şöyle olmalıdır: Türkçenin.

Yanıt: C

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A) Kaymakam Yasin Bey yeni görevine İzmir'de başladı.
B) 2021 yılında Türk Dil Kurumu'nun 86. yılını kutladık.
C) Komşumuz Nurgül teyze Boğaz'dan yeni bir yalı almış.
D) Ziya Gökalp Caddesi üzerinde kedim Ecük kayboldu.
E) Ankara Kalesi içinde Ankara Bilgi Şöleni düzenlendi.

ÇÖZÜM: Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz. Bu nedenle B'deki "Türk Dil Kurumunun" sözünün yazımında yanlışlık yapılmıştır.

Yanıt: B

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) Başbaşa vermiş, çocukların sorunlarından söz ediyorlardı.
B) İnsanımızın belirleyici özelliklerinden biri de konuk severliğidir.
C) Romandaki kişilerin, tipik İç Anadolu insanının özelliklerini taşıdığını söyledi.
D) Mustafa, doğu felsefesiyle ilgili hemen her kitabı okurdu.
E) Yapı, Türkler'in egemen olduğu dönemde onarıldı.

ÇÖZÜM: C'deki cümlede bir yazım yanlışı yoktur. A'da "baş başa" ikilemesi, B'de "konukseverliği" birleşik sözcüğü, D'de ad aktarmasına uğramış "Doğu" sözcüğü, E'de "-lar" çokluk eki almış "Türklerin" sözcüğünün yazımı yanlıştır.

Yanıt: C

II. BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI	
BİRLEŞİK KELİMELER ŞU DURUMLARDA BİTİŞİK YAZILIRLAR:	BİRLEŞİK KELİMELER ŞU DURUMLARDA AYRI YAZILIRLAR:
SES OLAYI VARSA	SES OLAYI YOKSA
İKİNCİ SÖZCÜK VEYA HER İKİSİ DE ANLAMINI KAYBEDİYORSA	İKİNCİ SÖZCÜK VEYA HER İKİSİ DE ANLAMINI KORUYORSA
İKİNCİ SÖZCÜK SIFAT-FİİL EKİ ALMIŞSA	BİRİNCİ SÖZCÜK SIFAT-FİİL EKİ ALMIŞSA
TÜR DEĞİŞİMİ OLMUŞSA	
GELENEKSELLEŞMİŞ OLARAK BİTİŞİK YAZILAN SÖZCÜKLER	

II. BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI

BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

SES OLAYI VARSA SÖZCÜKLER BİTİŞİK YAZILIR:

Ünlü düşmesi	Ünsüz türemesi	Ünsüz yumuşaması
birbiri (< biri biri)	affetmek	dercetmek
niçin (< ne için)	reddetmek	darbetmek
emretmek	hissetmek	hamdetmek
kaybolmak		

AYRI YAZILAN BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

SES OLAYI YOKSA SÖZCÜKLER AYRI YAZILIR:

Fark etmek, terk etmek, sağ olmak, alt etmek, arz etmek, azat etmek, dans etmek, el etmek, göç etmek, ilan etmek, kabul etmek, kul etmek, kul olmak, not etmek, oyun etmek, söz etmek, terk etmek, var olmak, yok etmek, yok olmak vb.

İKİNCİ SÖZCÜK VEYA HER İKİSİ DE ANLAMINI KAYBEDİYORSA SÖZCÜKLER BİTİŞİK YAZILIR:

- aslanağzı, civanperçemi, keçiboynuzu, kuşburnu (bitki)
- danaburnu (böcek), akbaş (kuş), alabacak (at), bağrıkara (kuş)
- deveboynu (boru), kargaburnu (alet)
- ayıbacağı (yelken biçimi), balıksırtı (desen), civankaşı (nakış)
- hanımgöbeği (tatlı), kadınbudu (köfte), dilberdudağı (tatlı),
- tavukgöğsü (tatlı), vezirparmağı (tatlı), bülbülyuvası (tatlı),
- alinazik (kebap)
- beştaş, dokuztaş, üçtaş (oyun)
- Büyükayı, Küçükayı, Kervankıran, Samanyolu (yıldız kümesi)
- baklaçiçeği, balköpüğü, camgöbeği, devetüyü, fildişi, gülkurusu, kavuniçi, narçiçeği, vişneçürüğü, yavruağzı (renk)
- çapanoğlu, eloğlu, hinoğluhin, elkızı

İKİNCİ SÖZCÜK VEYA HER İKİSİ DE ANLAMINI KORUYORSA SÖZCÜKLER AYRI YAZILIR:

- ada balığı, kedi balığı, kılıç balığı, köpek balığı; ardıç kuşu, arı kuşu, çalı kuşu, deve kuşu, muhabbet kuşu; ağustos böceği, ateş böceği, cırcır böceği, hamam böceği; at sineği, et sineği, meyve sineği, sığır sineği, su sineği; deniz yılanı, ok yılanı, su yılanı; Ankara keçisi, dağ keçisi, yaban keçisi, fındık faresi; ayrık otu, beşparmak otu, çörek otu, eğrelti otu, güzelavrat otu; ateş çiçeği, çuha çiçeği, güzelhatun çiçeği, ipek çiçeği; Antep fıstığı, çam fıstığı; alçı taşı, çakmak taşı, kireç taşı, lüle taşı, Oltu taşı, Arnavut kaldırımı; çevre yolu, deniz yolu, hava yolu; anlam bilimi, halk bilimi, ruh bilimi, dil bilgisi; hava küre, ışık küre, su küre, taş küre, yarı küre, yarım küre; bal rengi, duman rengi, gümüş rengi; açık mavi, açık yeşil, kara sarı, kirli sarı, koyu mavi; ahlak dışı, çağ dışı, din dışı, kanun dışı, olağan dışı, yasa dışı; ceviz içi, hafta içi, yurt içi; aklı sıra, ardı sıra, peşi sıra, yanı sıra vb.; deri altı, su altı, toprak altı, yer altı (yüzey); böbrek üstü bezi, tepe üstü (en yüksek nokta); alt yazı, üst kat, ana dili; ön söz, ön yargı, art niyet, arka plan, yan etki; karşı görüş, iç tüzük, dış hat, orta oyunu, büyük dalga, küçük harf, küçük parmak, sağ bek, sol açık, sol bek, peşin hüküm

İKİNCİ SÖZCÜK SIFAT-FİİL EKİ ALMIŞSA BİRLEŞİK SÖZCÜKLER BİTİŞİK YAZILIR.

Birinci sözcük	İkinci sözcük (fiil)+Sıfat-fiil eki (-an, -er, -mez, -mış)
can	kurtar-**an**
karınca	incit-**mez**
ısı	ölç-**er**
çok	bil-**miş**

- alaybozan, çöpçatan, dalgakıran, demirkapan, gökdelen
- barışsever, basınçölçer, ısıölçer, çoksatar
- değerbilmez, etyemez, hacıyatmaz, kadirbilmez, kuşkonmaz, külyutmaz, tanrıtanımaz, varyemez
- çokbilmiş, güngörmüş

BİRİNCİ SÖZCÜK SIFAT-FİİL EKİ ALMIŞSA BİRLEŞİK SÖZCÜKLER AYRI YAZILIR.

Birinci sözcük (fiil)+ Sıfat-fiil eki (-an, -er, -mez)	İkinci sözcük
uç-**an**	daire
çal-**ar**	saat
tüken-**mez**	kalem

- akan yıldız, doyuran buhar, uçan daire
- bakar kör, çıkar yol, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, yeter sayı
- çıkmaz sokak, geçmez akçe, görünmez kaza, ölmez çiçek

TÜR DEĞİŞİMİ OLMUŞSA SÖZCÜKLER BİTİŞİK YAZILIR:

Birinci sözcük	İkinci sözcük	Birleşik sözcük
Fiil	Fiil	İsim
çek(mek)	yat(mak)	**çekyat**
okur	yazar	**okuryazar**
ver	yansın	**veryansın**
dedi	kodu	**dedikodu**
kaptı	kaçtı	**kaptıkaçtı**
İsim	Fiil	İsim
hünkâr	beğendi	**hünkârbeğendi**
şıp	sevdi	**şıpsevdi**
çıt	kırıldım	**çıtkırıldım**

GELENEKSELLEŞMİŞ OLARAK BİTİŞİK YAZILAN SÖZCÜKLER

Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

- ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı (gözetim), şuuraltı; akşamüstü, ayaküstü, bayramüstü, gerçeküstü, ikindiüstü, olağanüstü, öğleüstü, öğleüzeri, suçüstü, yüzüstü; akşamüzeri, ayaküzeri

İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lakaplar bitişik yazılır:

- Gülnihal, Adıvar, Atatürk, Karaosmanoğlu; Boynueğri Mehmet Paşa, Yirmisekiz Çelebi Mehmet

İki veya daha çok kelimeden oluşmuş il, ilçe, semt vb. yer adları bitişik yazılır:

- Çanakkale, Gümüşhane; Acıpayam, Pınarbaşı, Şebinkarahisar; Beşiktaş, Kabataş ...

Şehir, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su, çay vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır:

- Akşehir, Eskişehir; Atakent, Batıkent; Çengelköy; Yenimahalle; Uludağ; Akdeniz, Karadeniz, Kızıldeniz; Acıgöl; Kızılırmak; İncesu, Karasu, Sarısu; Akçay

Kişi adları ve unvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarında, unvan kelimesi sonda ise bitişik yazılır:

- Abidinpaşa, Bayrampaşa, Davutpaşa, Gazi Osmanpaşa (mahalle); Ertuğrulgazi (ilçe), Kemalpaşa (ilçe); Mustafabey (cadde), Necatibey (cadde)

Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır:
• güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu
Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları bitişik yazılır:
• başbakan, başçavuş, başeser, başhekim, başkahraman, başkent, başkomutan, başköşe, başöğretmen, başparmak, başrol, başsavcı, başyazar
Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki başı sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları bitişik yazılır:
• aşçıbaşı, binbaşı, elebaşı, onbaşı, ustabaşı, yüzbaşı
Ağa, baba, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:
• ağabey, beyefendi, efendibaba, hanımanne, hanımefendi, paşababa
Ev kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:
• aşevi, bakımevi, basımevi, doğumevi, gözlemevi, huzurevi, kahveevi, konukevi, orduevi, öğretmenevi, polisevi, yayınevi
Hane (bina, yapı, yer, makam), name (mektup), zade (oğul) kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:
• dershane, kahvehane, yazıhane; beyanname, kanunname, seyahatname, siyasetname; amcazade, dayızade, teyzezade
"-zede" ile oluşturulmuş birleşik kelimeler bitişik yazılır:
• depremzede, afetzede, selzede, kazazede
Farsça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır:
• gayrimenkul, gayrimeşru, Kuvayımilliye, Misakımillî, suikast, hüsnükuruntu
Arapça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır:
• darülaceze, darülfünun, fevkalade, fevkalbeşer, hıfzıssıhha, şeyhülislam, tahtelbahir; aleykümselam, bismillah, inşallah, maşallah, velhasıl
Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır:
• İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu, Açıköğretim Fakültesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Renk adlarıyla kurulan bitki, hayvan veya hastalık adları bitişik yazılır:
• akağaç, alacamenekşe, karadut, sarıçiçek; alabalık, beyazsinek, bozayı; aksu, akbasma, mavihastalık
Bazı belirsizlik sıfatları ve zamirleri bitişik yazılır:
• Biraz • Birçok • Birçoğu • Birkaç • Birkaçı • Birtakım • Hiçbir • Hiçbiri • Herhangi

DİKKAT

"Bugün" sözcüğü,

- Bulunduğumuz gün veya dönem için kullanılırsa bitişik yazılır:

Öğretmenimiz, bugün çok sevinçliydi.

Adam, bugünlerde yorgunum, diyordu.

- Özel bir tarihi karşılıyorsa ayrı yazılır:

Cumhuriyetimiz bu gün kuruldu.

Kardeşim bu gün doğmuştu.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

"Şey" sözcüğü Arapçadan dilimize geçmiş bir sözcüktür. Bu sözcük her zaman ayrı yazılır: bir şey, her şey, hiçbir şey, birçok şey vb.

BİRLEŞİK FİİLLERİN YAZIMI				
KURALLI BİRLEŞİK FİİLLER	**YARDIMCI EYLEMLE KURULAN BİRLEŞİK FİİLLER**		**ANLAMCA KALIPLAŞMIŞ BİRLEŞİK FİİLLER**	
Fiil kök veya gövdesi + **a, -e, -ı, -i, -u, -ü zarf-fiil ekleri** + tasviri fiil (bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak)	İsim soylu sözcük + **yardımcı fiil (etmek, olmak, eylemek, kılmak, yapmak, vermek, buyurmak)**		İsim soylu sözcük veya sözcükler + **Asıl fiil**	
BİTİŞİK YAZILIR.	BİRLEŞİM SIRASINDA SES OLAYI OLURSA BİTİŞİK YAZILIR.	BİRLEŞİM SIRASINDA SES OLAYI OLMAZSA AYRI YAZILIR.	SÖZCÜKLER ANLAMCA KAYNAŞMIŞSA BİTİŞİK YAZILIR.	DEYİMLER AYRI YAZILIR.
Yeterlik kurallı birleşik fiil: ■ düşünebilmek, sevebilmek **Tezlik kurallı birleşik fiil:** ■ alıvermek, gülüvermek **Sürerlik kurallı birleşik fiil:** ■ uyuyakalmak, gidedurmak, süregelmek **Yaklaşma kurallı birleşik fiil** ■ düşeyazmak, öleyazmak	■ Emretmek ■ Kaybetmek ■ Hissetmek ■ Reddetmek ■ Darbetmek ■ Hamdolmak	■ emir vermek ■ yok olmak ■ arz etmek ■ hasta olmak ■ yardım etmek ■ yardımcı olmak	■ vazgeçmek ■ öngörmek ■ varsaymak ■ elvermek	■ akıntıya kürek çekmek ■ işi yokuşa sürmek ■ çam devirmek ■ çanak tutmak ■ gönlünden geçirmek ■ göz atmak

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Not: "da" bağlacı ve "mi" soru edatı birleşik fiili oluşturan sözcüklerin arasına girebilir:

- Yapa da bilirim, yapmaya da bilirim.
- Vaz mı geçtin?
- Seyir mi edeceğiz?
- Hasta mı olmuş?
- Gözünden de mi düştü?

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik fiillerinden yazımı ile ilgili bir yazım yanlışı vardır?

A) Sen de gelecektin bizimle, vaz mı geçtin yoksa?
B) Herhangi bir ücret almadan burayı devir mi edecekmişim?
C) Doğum gününde hediye ettiğin kolyeyi kayıp mı etmiş?
D) Onca sözcüğün içinde ismini dahi farkedemedi.
E) Sağ olsun, bu konuda hiç yardımcı da olmadı bize.

ÇÖZÜM: D'deki "Onca sözcüğün içinde ismini dahi fark edemedi." cümlesinde "fark etmek" yardımcı eylemle kurulan birleşik fiildir ve bu sözcükte herhangi bir ses olayı olmadığı için ayrı yazılır. Bu birleşik sözcükte "ulama" gerçekleşmesi bize söyleyiş kolaylığı kazandırır fakat sözcükte ulama olması onun birleşik yazılacağı anlamına gelmez. Sorularda buna dikkat ediniz.

Yanıt: D

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) Üç dört alarm kurmama rağmen yorgunluktan uyuya kalmışım.
B) Alt kata bıraktığı paltosunu ve şapkasını giyerken aynaya bir gözattı.
C) Duvar saatine bakmayı akıl mı etmedin de geç kaldın.
D) Bu söylediklerimi kimse anla mıyor gibi düşünmeye başladım.
E) Bu konuyu bize de anlatırmısın diye sorunca hayır diyemedim

ÇÖZÜM: C'deki cümlede yazım yanlışı yoktur. A'da sürerlik kurallı birleşik fiili birleşik yazılır: uyuyakalmışım. B'de deyim ayrı yazılmalıdır: göz attı. D'de olumsuzluk eki her zaman bitişik yazılır: anlamıyor. E'de soru edatı "mı" her zaman kendinden önceki sözcükten ayrı yazılır: anlatır mısın.

Yanıt: C

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) Televizyonda insanın zihnini yoran teknolojidendir.
B) Bu konudaki kararımı sizede bildirmeyeceğim.
C) Konuşmasında bu konuyada değinecek.
D) Galata Kulesi, İstanbul da görülmeye değer yerlerden biridir.
E) Kitabımı kime verdiğimi de anımsayamıyorum.

ÇÖZÜM: E'deki cümlede herhangi bir yazım yanlışı yoktur. A'daki "Televizyon da (başka teknolojiler gibi) insanın zihnini yoran teknolojidendir." cümlesinde, B'deki "Bu konudaki kararımı size de (başkarına bildirmediğim gibi) bildirmeyeceğim." cümlesinde, C'deki "Konuşmasında bu konuya da (başka konulara olduğu gibi) değinecek." cümlesinde "da" bağlaç bağlaçtır, bu nedenle bağlaç, kendinden önceki sözcüğe ayrı yazılmalıdır. D'deki cümlede ise "-da" hâl ekidir. "Galata Kulesi, İstanbul'da (nerede) görülmeye değer yerlerden biridir." cümlesinde "-de" hâl eki, özel ada kesme işaretiyle bağlanmalıdır.

Yanıt: E

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) Bu binanın planını Avusturyalı bir mimarla birlikte çizmişler.
B) Tatilde yıllardır görmediğim bir arkadaşıma rastladım.
C) Buraya yeni bir yaya geçiti yapılacak.
D) 1969 yılında Güzel Sanatlar Akademisini bitirdim.
E) Müzenin bugünkü durumuyla ilgili bilgileri bir önceki sayımızda yayımlamıştık.

ÇÖZÜM: C'deki cümlede geçen "geçit" sözcüğü, ünlü ile başlayan ek aldığında sözcük sonundaki "t" sesi yumuşar ,"d"ye döner. Bu da yazıda gösterilmelidir. Yazıda gösterilmezse yazım yanlışı olur. Cümlenin doğru yazımı şöyledir: Buraya yeni bir yaya geçidi yapılacak.

Yanıt: C

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) İlk sergimi 1960 yılında Taksim meydanında açtım.
B) 17. yy'da Hezarfen Ahmet Çelebi takma kanatlarla uçtu.
C) Eser, köy edebiyatının baş yapıtlarından biridir.
D) Yöresel yemekleriyle, Anadolu'nun önemli duraklarından biridir.
E) Organ nakiliyle yaşama döndürülen hastaların sayısı gün geçtikçe artıyor.

ÇÖZÜM: D'deki cümlede yazım yanlışı yoktur. A seçeneğinde "Taksim Meydanı'nda", B seçeneğinde "17.yy.da", C seçeneğinde "başyapıtlarından", E seçeneğinde ise "nakliyle" sözcüğünün yazımında yanlışlık yapılmıştır.

Yanıt: D

III. KISALTMALARIN YAZIMI

Kısaltma; bir kelimenin, terimin veya özel adın içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak yazılması ve simgeleştirilmesidir.

BÜYÜK HARFLİ KISALTMALAR

- "T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe)" hariç büyük harfli kısaltmalarda kısaltmayı oluşturan harfler arasına nokta kullanılmaz.
- Kısaltma hece kurmuşsa heceye göre, kurmamışsa son harfin okunuşuna göre kısaltmaya ek getirilir.

T	T	M	M	'ye
e	e	e	e	

R	T	Ü	K	'te
heceye göre				

T	D	K	'ye
e	e	e	

M	E	B	'in
heceye göre			

- **ÖSYM'nin** sorularını mutlaka inceleyin.
- **ASELSAN'dan** bir arkadaşım getirecek.
- **MÖ** 2. bin yılda Afrika'nın durumunu araştırıyor.
- Köktürkler, **MS** 6. yüzyılda kurulmuştur.
- Ahmet, **BOTAŞ'ta** çalışıyormuş.
- Stajımı 2013'te **TÖMER'de** yapmıştım.

KÜÇÜK HARFLİ KISALTMALAR

- Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları hariç nokta kullanılır.
- Getirilen eklerde, kelimenin okunuşu esas alınır.

Ek getirildiğinde kısaltma sonuna nokta gelir.				Ek getirildiğinde kısaltma sonuna kesme işareti gelir.			
Prof	.	ün	Prof.ün	km	•	yi	km'yi
Profesör		ün		kilometre		yi	
yy	.	ın	yy.ın	g	'	lık	g'lık
yüzyıl		ın		gram		lık	

Ek getirildiğinde kısaltma sonuna işaret konmaz.			
m	2	de	m^2de
metrekare		de	
6	4	ten	6'ten
altı üstü dört		ten	

- İng.yi (İngilizceyi)
- Meşrutiyet Cad.ne (Meşrutiyet Caddesi'ne)
- dk.da (dakikada)
- vb.ne (ve benzerine)
- 50 kr.un (kuruşun)
- l'lik (litrelik)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yapılmamıştır?	ÇÖZÜM:
A) Bu konuyu bilmediğimden mi yalnış yaptığımı sanıyorsun? B) Gündüz sıcağında bin bir çiçeğin kokusunu getirir rüzgâr. C) Önümüzdeki KPSS'na 500 bin kişi başvurmuş galiba. D) Hacettepe Üniversitesi'nden mezun olunca yüksek lisansa başladı. E) 20. yy.da yapılan araştırmalar, dil akrabalığı sorunsalıyla ilgiliydi.	E'deki cümlede bir yazım yanlışı yapılmamıştır. A'da "yanıl-ış > yanlış" ve B'de "binbir (Sayı anlamından sıyrılıp "pek çok, çok sayıda" anlamlarında kullanılırsa bitişik yazılır.)" sözcüklerinde, C'de "KPSS'ye" kısaltmasında, D'de ise "Hacettepe Üniversitesinin" söz grubunda yazım yanlışı vardır. **Yanıt: E**

IV. SAYILARIN YAZIMI

Sayılar harflerle de rakamlarla da yazılır.

Para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayıların dışında genellikle harflerle yazılır; sayılar birden fazla kelimeden oluşuyorsa da sayılar ayrı yazılır:	Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır:
■ bin yıldan beri, on dört gün, haftanın beşinci günü, üç ayda bir, yüz soru, iki hafta sonra, üçüncü sınıf, iki yüz, üç yüz altmış beş, bin iki yüz elli bir vb.	■ 17.30'da, 11.00'de, 1.500.000 lira, 25 kilogram, 150 kilometre, 15 metre kumaş, 1.250.000 kişi

Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen bin, milyon, milyar ve trilyon sözleri harfle yazılabilir:

■ 1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem, 8 trilyon 412 milyar vb

Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir:	Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır:
■ yüzer, beşer, altışar vb.	■ 15. veya on beşinci, 56. veya elli altıncı, XX. veya yirminci, 15'inci veya on beşinci vb.

- Para ile ilgili işlemlerle senet, çek vb. ticari belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır: **650,35 (altıyüzelliTL,otuzbeşkr.)**
- Yüzde ve binde işaretleri yazılırken sayılarla işaret arasında boşluk bırakılmaz: **%25, ‰50 vb.**
- Adları sayılardan oluşan iskambil oyunları bitişik yazılır: **altmışaltı, ellibir, yirmibir vb.**
- Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır: **II. Dünya Savaşı; XX. yüzyıl; III. Selim, XIV. Louis, II. Wilhelm, V. Karl, VIII. Edward; 1.XI.1928; I. Cilt vb.**
- Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur: **4.567, 326.197, 49.750.812, 28.434.250.310.500 vb.**
- Sayılarda kesirler virgülle ayrılır: **15,2 (15 tam, onda 2); 5,26 (5 tam, yüzde 26) vb.**
- Kesirlere getirilecek ekler alttaki sayı esas alınarak yazılır: **4/8'i (dört bölü sekizi), 1/2'si (bir bölü ikisi) vb.**

SAATLERİN YAZIMI

Saatler ve dakikalar metin içinde rakamla yazılabilir, saat ile dakika arasına da nokta konur:	Saatler ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir:
■ 16.25'te, 13.00'te, 14.00'te, 13.30'da, 17.48'de, 21.33'te vb.	■ saat dokuzu beş geçe, saat yediye çeyrek kala, saat sekizi on dakika üç saniye geçe, saat onda vb.

V. TARİHLERİN YAZIMI

Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar, bu nedenle de getirilen ekler kesme işareti ile ayrılır:

- 29 Mayıs 1453 Salı günü göreve başladı.
- 16 Haziran 1985'te dünyaya geldim.
- Gözlerimi 16 Haziran'da açtım.
- Toplantı Haziran'ın 16'sında yapılacakmış.
- Toplantı Haziran 1985'te yapıldı.
- Mandalina Festivali 2 Ağustos'ta başlayacak.

Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar, bu nedenle de getirilen ekler kesme işareti ile ayrılmaz:

- Okullar genellikle eylülün ikinci haftasında öğretime başlar.
- Yürütme Kurulu toplantılarını perşembe günleri yaparız.
- Ağustosta yaz tatiline gideriz.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) Ağustos'un 24'ünde büyük bir seminer düzenleniyor.
B) Otuz otuz beş kişilik sınıflarda ders dinledik biz.
C) 26 Temmuz'da kitaplarımızın hepsi tamamlandı.
D) Eğitim büyük ihtimalle otuzbeş gün devam edecek.
E) Kâr payının 1/3'ünü sokak hayvanlarına ayırdık.

ÇÖZÜM: D'deki cümlede sayı grubu bitişik yazıldığı için yazım yanlışı vardır. Sözcüğün doğru yazımı "otuz beş" olmalıdır.

Yanıt: D

VI. PEKİŞTİRMELİ SÖZLERİN YAZIMI

Pekiştirmeli sözler bitişik yazılır: apaçık, apak, büsbütün, çepeçevre, çırılçıplak, dümdüz, düpedüz, gömgök, gü-pegündüz, kapkara, kupkuru, masmavi, mosmor, paramparça, sapasağlam, sapsarı, sırılsıklam, sırsıklam, sipsivri, yemyeşil vb.

VII. İKİLEMELERİN YAZIMI

İkilemeler ayrı yazılır: adım adım, ağır ağır, akın akın, allak bullak, aval aval (bakmak), çeşit çeşit, derin derin, gide gide, güzel güzel, karış karış, kös kös (dinlemek), kucak kucak, şıpır şıpır, tak tak (vurmak), takım takım, tıkır tıkır, yavaş yavaş, kırk elli (yıl), üç beş (kişi), yüz yüz elli (yıllık); bata çıka, çoluk çocuk, düşe kalka, eciş bücüş, eğri büğrü, enine boyuna, eski püskü, ev bark, konu komşu, pılı pırtı, salkım saçak, sere serpe, soy sop, süklüm püklüm, yana yakıla, yarım yamalak; at mat, çocuk mocuk, dolap molap, kapı mapı, kitap mitap vb.

İsim durum ekleri ve iyelik ekiyle yapılan ikilemeler de ayrı yazılır: baş başa, diz dize, el ele, göz göze, iç içe, omuz omuza, yan yana; baştan başa, daldan dala, elden ele, günden güne, içten içe, yıldan yıla; başa baş, bire bir (ölçü), dişe diş, göze göz, teke tek; ardı ardına, boşu boşuna, günü gününe, peşi peşine, ucu ucuna vb.

VIII. DEYİMLERİN YAZIMI

Deyimler ayrı yazılır:

- akıntıya kürek çekmek, çam devirmek, çanak tutmak, gönlünden geçirmek, göz atmak, kulak asmak,
- kulak vermek, çantada keklik, devede kulak, yağlı kuyruk, yüz görümlüğü vb.

IX. SORU EKİ Mİ'NİN YAZIMI

Bu ek gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:

- Kaldı mı?
- Sen de mi geldin?
- Olur mu?
- İnsanlık öldü mü?

Soru ekinden sonra gelen kişi ekleri ve ek fiil, bu eke bitişik olarak yazılır:

- Verecek misin?
- Okuyor muyuz?
- Çocuk muyum?
- Gelecek miydiniz?

Soru eki kullandığı cümleye üç anlam katar: soru, zaman, pekiştirme.

- Bizimle gelir misin? (soru)
- Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız. (zaman)
- Güzel mi güzel! (pekiştirme)

Birleşik fiillerde mi soru eki iki kelimenin arasına da gelebilir:

- Vaz mı geçtin?
- Emir mi verdi?
- Yok mu olmuş?

ÖN BİLGİ

Dilimizde bulunma hâl eki "-da, -de, -ta, -te" ve bağlaç "da/de" olmak üzere iki "da/de" görünümü vardır. Dilimiz sondan eklemeli bir dil olduğu ve ekler de bitişik yazıldığı için bulunma hâl eki her zaman kendinden önceki sözcüğe bitişik yazılır fakat bağlaçlar birer bağımsız sözcüktür, bu nedenle bağlaç olan "da" her zaman kendinden önceki sözcükten ayrı yazılır ve bu durumun istisnası yoktur.

BULUNMA HÂL EKİ "-DA, -DE, -TA, -TE"

*Yurtta **sulh,** cihanda **sulh.***

Muhtaç olduğun kudret,** damarlarında**ki asil** kanda, **mevcuttur!

- Bulunma durumu eki, getirildiği kelimeye bitişik yazılır ve hem ünlü hem ünsüz uyumuna uyar.
- Bulunma durumu eki kendisinden önceki kelime özel isim ise ondan kesme ile ayrılır.
- Bulunma durumu eki "içinde olma, mevcut olma" anlamı verdiği için bu eki alan sözcük "nerede, kimde, neyde, nasıl ve ne zaman" sorularının yanıtıdır. Bu nedenle de bu eki alan sözcükler doğrudan yüklemle bağlantılıysa "dolaylı tümleç veya zarf tümleci" görevindedir.
  - Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak (Nerede yüzen?)
  - Bir insanın gerçek zenginliği, onun bu dünyada yaptığı iyiliklerdir. (Nerede yaptığı?)
  - Kabukta dolaşan böcek, meyvenin tadını alamaz. (Neyde dolaşan?)
  - Her başarısızlıkta bir zafer arzusu yatar. (Neyde?)
  - Boş bir çuvalın ayakta durması zordur. (Nasıl durması?)
  - Başı önünde düşünüyordu. (Nasıl düşünüyordu?)
  - İnsan gençliğinde öğrenir, ihtiyarlığında anlar. (Ne zaman öğrenir, ne zaman anlar?)
  - Dilenciye borçlu olma, ya düğünde ister ya bayramda. (Ne zaman ister?)
  - Kurban Bayramı'nda ailece memleketimizde olacağız. (Ne zaman, nerede olacağız?)

X. DE/DA BAĞLACININ YAZIMI "DA/DE"

Dalgalan sen** de **şafaklar gibi ey şanlı hilal

Canı, cananı, bütün varımı alsın** da **Hudâ,

- Bağlaç olan da / de ayrı yazılır, kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar, vurgulu söylenir.
- Cümleye "yanı sıra, dahi/bile, üstelik vb." anlamlar katar.
  - Kral da dilenci de aynı iştahla acıkırlar.
  - Saygı olmayan yerde aşk da olmaz.
  - Bir de haklıymışsın gibi bağırıyorsun!
  - Bir iş yapmak için neden yarını bekliyorsun? Bugün de dünün bir yarını değil midir? (Özdeyiş)
  - Ağlayıp da gözden mi olayım? (Atasözü)
  - Bin bilsen de bir bilene danış. (Atasözü)
  - Akil isen açma sırrın dostuna çünkü dostun dostu vardır, o da söyler dostuna. (Atasözü)
  - Derdi veren devasını da verir. (Atasözü)
  - Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez. (Atasözü)
  - Al benden de o kadar! (Deyim)

Türk dünyası edebiyatı ile Türkiye dışında yaşayan Kırgız, Kırım, Türkmen, Azeri, Özbek, Tatar gibi bütün Türk boylarının oluştur- I
dukları edebiyat kastedilmektedir. Bu boylar, uzun süre Sovyetler II
Birliği'ne bağlı olarak yaşamışlardır. Buna rağmen dil ve anlatım III
yönünden başarılı eserler vermişlerdir. Bu eserler incelendiğinde eserler de Rus edebiyatının izlerini görmek mümkündür. Bağımsız IV
birer cumhuriyet hâlinde varlıklarını sürdürmeleri ise ancak 1991'den V
sonra mümkün olmuştur.

Bu parçada numaralanmış altı çizili sözcüklerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: IV numaralı "eserlerde" sözcüğü "neyde" sorusunun yanıtı olduğu için sözcükteki "-de" bulunma hâl ekidir, bu nedenle bitişik yazılmalıdır.

Yanıt: D

Seni hastalığım da sağlığımda da yanımda görmeliyim I
Güneşin doğduğunuda battığını da senle izlemeliyim II
Yanabilir saltanatlar olsun yeniden yaparız
Bizde bu sevda sürdükçe ölsekte yanyanayız III IV V

Bu şarkı sözlerinde altı çizili numaralanmış sözcüklerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: III numaralı "bende" sözcüğü "kimde" sorusunun cevabı olduğu için "-de" hâl ekidir, bitişik yazılmalıdır. Bu nedenle bu sözcüğün yazımı doğrudur.

I numaralı söz, "neyde, ne zaman" gibi soruların cevabı olduğu için "-da" hâl ekidir, bitişik yazılmalıdır: hastalığımda.

II ve IV numaralı sözde "dahi" anlamındaki "da" bağlacı olduğu için ayrı yazılmalıdır: doğduğunu da, ölsek de.

V numaralı "yan yana" sözü de ayrı yazılmalıdır.

Yanıt: C

(I) O zamanlar bütün ölçekler küçük olduğu için dostluklar daha büyükdü. (II) Aynı ters orantı zaman için de devam etti. (III) İlk yazımı ben 1954'de yazmışdım, Dağlarca ile ilgiliydi. (IV) Hatta şöyle söyleyeyim, biz kendi harçlıklarımızla dergi çıkartmışdık. (V) Basdırdığımız ikinci dergide ise birlikte ürettiğimiz yazıları da paylaşmaya başlamıştık.

Ünsüz benzeşmesi yazıda gösterilmezse yazım yanlışı kabul edilir.

Parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde yukarıda verilen durumdan kaynaklı bir yazım yanlışı yapılmamıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: II numaralı cümledeki yazım yanlışının nedeni, bulunma hâl eki olan "-da"nın ayrı yazılmasıdır. Cümlenin doğru yazılışı, "Aynı ters orantı zaman içinde devam etti." olmalıdır. I numaralı cümlede "büyüktü" sözcüğünde, III numaralı cümlede "1954'te" ve "yazmıştım" sözcüklerinde, IV numaralı cümlede "çıkartmıştık" ve V numaralı cümlede "bastırdığımız" sözcüklerinde "ünsüz benzeşmesi yazıda gösterilmediği için" yazım yanlışı vardır.

Yanıt: B

Dilimizde aitlik eki "-ki" ve bağlaç "ki" olmak üzere iki "ki" görünümü vardır. Ek olan "ki" yani aitlik eki her zaman kendinden önceki sözcüğe bitişik yazılır.

AİTLİK EKİ "Kİ"

Yalın hâldeki isim ve bulunma hâl eki ile çekimlenmiş isimlere gelen "-ki" sıfat yapar:	**İlgi hâl eki almış isimlere "-ki" eklendiğinde tamlanan (hakkında konuşulduğu için tekrar edilmesine gerek olmayan) sözcüğün yerini tutar:**
Gökyüzündeki yıldızlar, oradaki yaşantı, Mars'taki hayat, onu gördüğümdeki hâli, kitaptaki olaylar, öteki âlem, çiçeklerdeki desenler, marketteki ürünler, Türkiye'deki göller, rehberdeki kişiler; öbürkü iş, bugünkü haber, dünkü olay; rehberdekiler, Türkiye'dekileri, dağdakini, hayattakinin, bugünküler ...	gölünki, denizinki, Marmara Denizi'ninki, Van Gölü'nünki, Türkiye'ninki, buranınki, kitabınınki, Mars'ınki, benimki, seninki, kendininki, telefonunki ...

XI. Kİ BAĞLACININ YAZIMI

Bağlaç olan ki ayrı yazılır ve vurgulu söylenir: iyi ki, tabii ki, bilmem ki, demek ki, kaldı ki, elverir ki, şöyle ki, bu da gösteriyor ki, diyelim ki, farz et ki, tutalım ki, varsayalım ki vb.

Bir millet ki **resim yapmaz, bir millet** ki **heykel yapmaz, bir millet** ki **tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz, itiraf etmeli** ki **o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. (Mustafa Kemal Atatürk)**

Cümlede hangi bağlamda ve cümlenin neresinde kullanılırsa kullanılsın ayrı yazılır:

- Geçmiş zaman olur ki hayali cihana değer.
- Siz ki beni tanırsınız, niçin böyle düşünüyorsunuz?
- O beni sevmez ki!
- Acaba gelmez mi ki?
- Sana söz mü verdim ki bana bunları söylüyorsun.

Bazı kelimelerin sonuna bir ek gibi eklenerek birtakım zarflar, bağlaçlar oluşturur. Bu nedenle de bu sözcüklerde "ki" bitişik yazılır:

S	**O**	**M**	**B**	a	**H**	**Ç**	e	**M**	**İ**
a	y	a	e		a	ü		e	l
n	s	d	l		l	n		ğ	l
k	a	e	k		b	k		e	a
i	k	m	i		u	ü		r	k
	i	k			k			k	i
		i			i			i	

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yoktur?

A) Ali de sınava girdi oysaki o, sınavdan muaftı.
B) Düğüne Ayşe'yle gelen Ahmet de bir gariplik vardı.
C) Gidipte gelmemek var, gelipte görmemek var.
D) Sen de kaldı mı ki o eski dostlukları konuşalım.
E) Sizinle ben de geleceğim derse hiçte şaşırmam.

Çözüm: A'daki cümlede hem "de" bağlacının hem de "oysaki" bağlacının yazımında yanlışlık yoktur. B'de "Ahmet'te (kimde)", C'de "gidip de" ve "gelip de" sözcüklerinde, D'de "sende (kimde)", E'de ise "hiç de" sözcüğünde yazım yanlışı vardır.

Yanıt: A

(I) Sanat dergiside iki haftadır TDK ödüllerini yazıyor. (II) Son sıralar eleştiri diyebileceğimiz yazılar, ortalığın dökümü gibi bir nitelikte kazandı. (III) Yazarın yazıları da böyle: Hem kazanan kitapların eleştirisi hemde seçiciler kuruluna ilişkin haberlerin açıklanması. (IV) Hâl böyle oluncada insanın bu yazıları okuyup üzerinde düşünesi gelmiyor. (V) Hâlbuki insanı en çok geliştiren yazılardandır eleştiri yazıları da.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde "da/de" bağlacının yazımında bir yanlışlık yapılmamıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: "Hâlbuki insanı en çok geliştiren yazılardandır eleştiri yazıları da." cümlesinde bir yazım yanlışı yoktur. I numaralı cümlede "Sanat dergisi de", II numaralı cümlede "nitelik de", III numaralı cümlede "hem de", IV numaralı cümlede "olunca da" ifadelerindeki "da/de" bağlaçlarında yazım yanlışlığı yapılmıştır.

Yanıt: E

XII. EK FİİLİN (idi, imiş, ise, idir, iken) YAZIMI

Ayrı da yazılabilir.

idi	Güzel idi Yağışlı idi	Gelecek idi Yapılmalı idi
imiş	Güzel imiş Yağışlı imiş	Gelecek imiş Yapılmalı imiş
ise	Güzel ise Yağışlı ise	Gelecek ise Yapılmalı ise
iken	Güzel iken Yağışlı iken	Gelecek iken

Bitişik de yazılabilir.

- Ünsüzle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında i ünlüsü düşer, ayrıca büyük ünlü uyumuna uyar.
- Ünlüyle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında araya y ünsüzü girer ve başındaki i ünlüsü düşer, ayrıca büyük ünlü uyumuna uyar.

idi	Güzeldi Yağışlıydı	Gelecekti Yapılmalıydı
imiş	Güzelmiş Yağışlıymış	Gelecekmiş Yapılmalıymış
ise	Güzelse Yağışlıysa	Gelecekse Yapılmalıysa
iken	Güzelken Yağışlıyken	Gelecekken
idir	Güzeldir Yağışlıdır	Gelecektir Yapılmalıdır

İLE'NİN YAZIMI

ile, ayrı olarak yazılabildiği gibi kelimelere eklenerek de yazılabilir.

- İle, ünsüzle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında i ünlüsü düşer ve büyük ünlü uyumuna uyar: bulut-la (bulut ile).
- İle, ünlüyle biten kelimelere bitişik olarak yazıldığında araya y ünsüzü girer ve başındaki i ünlüsü düşer: arkadaşı-y-la (arkadaşı ile).

XIII. MASTARA GELEN EKLERİN YAZIMI

-ma / -me ile biten mastarlardan sonra -a / -e, -ı / -i eklerinden biri geldiğinde araya y koruyucu ünsüzü girer:

çalışma-y-a, darılma-y-ı, kalaylama-y-a, okuma-y-a; görme-y-i, gülme-y-i, sevme-y-e, silme-y-i vb.

Bu durumda "yap-mak-a > yapmağa" değil, "yap-ma-y-a > yapmaya" kullanımı uygundur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) Akşamüstü salona öyle bir ışık düşerki hayran kalırsınız.
B) Şenlikler bu yıl Mayıs ayında başlayacak.
C) Resim yapmağa karikatürist olarak başladım.
D) Bu tedaviden sonra hastalığın seyiri değişti.
E) Yıllık izninin bir bölümünü bu ay kullanıyor.

Çözüm: E'deki cümlede herhangi bir yazım yanlışı yoktur. A'da "düşer ki" ifadesinde ki bağlacı bitişik yazıldığı için, B'de "mayıs" belirli bir tarih bildirmeyen ay adı büyük harfle yazıldığı için, C'de "yapmaya" sözcüğündeki mastar eki

"-ma" yerine "-mak" kullanıldığı için, D'de "seyri" sözcüğünde ünlüsü yazıda gösterildiği için yazım yanlışı vardır.

Yanıt: E

(I) Güzel sanatların her kolunda gerilediğimizi, yeni kuşakların edebiyat alanında, resim alanında hiç bir başarı gösteremediğini söyleyenler yeniyi izlemek zahmetine girmemiş olanlardır. (II) Bu insanlar sanırlarki, örneğin resimde, on on beş yıl yeni akımları izlemeden günün birinde yeni resim ya da yeni edebiyat örnekleriyle karşılaşınca zevkleri kendilerini yanılmaktan koruyacaktır. (III) Oysa hiçte böyle olmaz. (IV) Her sanat kolu, devamlı bir değişim hâlindedir, on on beş yıllık bir aradan sonra birden bire son ürünlerle karşılaşanlar şaşırır, o yeniliği hazmedemezler. (V) Suçu kendilerinde bulacaklarına, yeni kuşaklarda bulup çıkarlar işin içinden.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: V numaralı cümlede bir yazım yanlışı yoktur. I numaralı cümlede "hiçbir" sözcüğü, II numaralı cümlede "sanırlar ki" ifadesindeki "ki" bağlacı, III numaralı cümlede "hiç de" ifadesindeki "de" bağlacı, IV numaralı cümlede "birdenbire" zarfı yanlış yazılmıştır.

Yanıt: E

(I) Aklı başında olan herkez sanatla uğraşa bilir, bu alanda bir ürün meydana getire bilir. (II) Bunlardan kimi güzeli bulur, kimi de yayar; güzeli yaymak da bulmak kadar önemlidir. (III) Seve seve uğraşmak şartıyla hepimiz sanatcı olabiliriz. (IV) Ama istediğimiz kadar sevelim, istediğimiz kadar uğraşalım çok seckin, sanatın hakkını veren bir sanatçı olabilirmiyiz? (V) Bu tabiki çok zordur çünkü gerçek bir sanatçı olabilmek için istemenin ve çalışmanın yanısıra yetenekte gereklidir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: II numaralı cümlede yazım yanlışı yoktur. I numaralı cümlede "herkes", "uğraşabilir", "getirebilir" sözcüklerinde; III numaralı cümlede "sanatçı" sözcüğünde, IV numaralı cümlede "seçkin" ve "olabilir miyiz" sözcüklerinde, V numaralı cümlede "tabii ki", "yanı sıra", "yetenek de" sözcüklerinde yazım yanlışı vardır.

Yanıt: B

XIV. DÜZELTME İŞARETİNİN KULLANIMI

Türkçe "g" ve "k" sesleri kalın söylenir. Bu nedenle Arapça ve Farsçada ince de söylenen "g" ve "k" sesleri olduğu için bunu göstermek için bu seslerden sonra gelen a ve u seslerinin üzerine düzeltme işareti konur:

İnce söylenen	
G	â
K	û

bekâr	dükkân
bestekâr	hikâye
yadigâr	kâfir
dergâh	kâğıt
gâvur	Hakkâri
karargâh	Kâzım
tezgâh	mahkûm
Nigâr	sükût

Kişi ve yer adlarında ince "l" ünsüzünden sonra gelen "a" ve "u" ünlüleri de düzeltme işareti ile yazılır:

İnce söylenen	
L	â
	û

Halûk	İslâhiye
Lâle	Lâdik
Nalân	Lâpseki
Balâ	Selânik
Elâzığ	

Yazılışları bir, anlamları ve söylenişleri ayrı olan kelimeleri ayırt etmek için okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine konur:

adem (yokluk)	âdem (insan)
adet (sayı)	âdet (gelenek, alışkanlık)
alem (bayrak)	âlem (dünya, evren)
aşık (eklem kemiği)	âşık (vurgun, tutkun)
hal (sebze, meyve vb. satılan yer)	*hâl* (durum, vaziyet)
hala (babanın kız kardeşi)	*hâlâ* (henüz)
rahim (esirgeme)	rahîm (koruyan, acıyan)
şura (şu yer)	şûra (danışma kurulu)

Nispet ekinin, belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için kullanılır:

İsim tamlaması	Sıfat tamlaması
Türk askeri	askerî okul
İslam dini	dinî bilgiler
fizik ilmi	ilmî tartışmalar
Atatürk'ün resmi	resmî kuruluşlar
Türk tarihi	tarihî bina
Onun fikri	fikrî konular
altın madeni	madenî para

Not: siyasi, ticari, tali, iktisadi, hususi, medeni vb. sözcüklerde düzeltme işareti yoktur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A) İstiklal Harbinde millî duyguları aksettiren ümit ile dolu yazılarını hâlâ unutmadık.

B) Bu arada bizim diyalekt dediğimiz mahallî sözler, sözlüğe geçmelidir.

C) Genç Kalemler dergisinde beliren bu hareketle sadeleşmekten millîleşmeye doğru ciddi bir adım atılmıştır.

D) Sonunda ilişkilerini resmileştirebilmek için aileleri bu hafta sonu bir araya getirecekler.

E) Gazete idaresinde biriken edebî mecmuaların yapraklarını karıştırıyorum.

Çözüm: D'deki "resmî" sözcüğünün sonundaki "i" eki sıfat yapan bir ektir. Bu eki alan sözcük sonradan yapım eki dahi alsa yerini korur. Bu nedenle bu sözcüğün doğru yazımı şöyle olmalıdır: resmîleştirebilmek

Yanıt: D

~~Yanlış~~	Doğru	~~Yanlış~~	Doğru	~~Yanlış~~	Doğru
~~acaip~~	acayip	~~çifçi~~	çiftçi	~~git gide~~	gitgide
~~acenta~~	acente	~~çiynemek~~	çiğnemek	~~göz altı (gözetim)~~	gözaltı (gözetim)
~~adam akıllı~~	adamakıllı	~~çiğ (şebnem)~~	çiy (şebnem)	~~göz yaşı~~	gözyaşı
~~anadüşünce~~	ana düşünce	~~çünki~~	çünkü	~~grizü~~	grizu
~~ap açık~~	apaçık	~~darma dağın(ık)~~	darmadağın(ık)	~~gün aydın~~	günaydın
~~aradasırada~~	arada sırada	~~darma duman~~	darmaduman	~~günü birlik~~	günübirlik
~~aksesuvar~~	aksesuar	~~def olmak~~	defolmak	~~hamamböceği~~	hamam böceği
~~ardarda~~	art arda	~~deyil~~	değil	~~hammadde~~	ham madde
~~arzetmek~~	arz etmek	~~deynek~~	değnek	~~hayır sever~~	hayırsever
~~arta kalan~~	artakalan	~~dersane~~	dershane	~~hazır cevap~~	hazırcevap
~~ayak üstü~~	ayaküstü	~~devekuşu~~	deve kuşu	~~herbiri~~	her biri
~~azçok~~	az çok	~~dışalım~~	dış alım	~~her hâlde (belki)~~	herhâlde (belki)
~~antreman~~	antrenman	~~dışsatım~~	dış satım	~~herhâlde (mutlaka)~~	her hâlde (mutlaka)
~~antrönör~~	antrenör	~~dilbilgisi~~	dil bilgisi	~~her hangi bir(i)~~	herhangi bir(i)
~~apartıman~~	apartman	~~dinazor~~	dinozor	~~heykeltraş~~	heykeltıraş
~~asvalt~~	asfalt	~~direk (doğrudan)~~	direkt (doğrudan)	~~herkez~~	herkes
~~atelye~~	atölye	~~diz üstü bilgisayar~~	dizüstü bilgisayar	~~hınca hınç~~	hıncahınç
~~basma kalıp~~	basmakalıp	~~dolmakalem~~	dolma kalem	~~hır gür~~	hırgür
~~baş kaldırı~~	başkaldırı	~~dolu dizgin~~	doludizgin	~~hiç bir(i)~~	hiçbir(i)
~~başlıbaşına~~	başlı başına	~~düz yazı~~	düzyazı	~~hiçkimse~~	hiç kimse
~~baş vurmak~~	başvurmak	~~eczahane~~	eczane	~~hoş beş~~	hoşbeş
~~bilinç altı~~	bilinçaltı	~~egzos~~	egzoz	~~hoş görü~~	hoşgörü
~~bin bir~~	Binbir (türlü türlü)	~~eşki~~	ekşi	~~hoşçakal~~	hoşça kal
~~biran~~	bir an	~~elele~~	el ele	~~ıstırap~~	ızdırap
~~birara~~	bir ara	~~enstütü~~	enstitü	~~iç güdü~~	içgüdü
~~bir az~~	biraz	~~enstürman~~	enstrüman	~~içiçe~~	iç içe
~~bir çok~~	birçok	~~entellektüel~~	entelektüel	~~ilk bahar~~	ilkbahar
~~bir kaç~~	birkaç	~~erezyon~~	erozyon	~~İlkçağ~~	İlk Çağ
~~birden bire~~	birdenbire	~~espiri~~	espri	~~ilkyardım~~	ilk yardım
~~boşuboşuna~~	boşu boşuna	~~eşortman~~	eşofman	~~insiyatif~~	inisiyatif
~~boşvermek~~	boş vermek	~~eşdost~~	eş dost	~~iyilik sever~~	iyiliksever
~~burunburuna~~	burun buruna	~~fügüran~~	figüran	~~iş güzar~~	işgüzar
~~bujiteri~~	bijuteri	~~flut~~	flüt	~~kaba taslak~~	kabataslak
~~çala kalem~~	çalakalem	~~gardrop~~	gardırop	~~kamu oyu~~	kamuoyu
~~çek yat~~	çekyat	~~gel gelelim~~	gelgelelim	~~kaparo~~	kapora
~~çıka gelmek~~	çıkagelmek	~~gelişi güzel~~	gelişigüzel	~~kap kaç~~	kapkaç

~~Yanlış~~	Doğru	~~Yanlış~~	Doğru	~~Yanlış~~	Doğru
~~karekter~~	karakter	~~miras yedi~~	mirasyedi	~~pastahane~~	pastane
~~karentina~~	karantina	~~nisbet~~	nispet	~~pekçok~~	pek çok
~~karma karışık~~	karmakarışık	~~okur yazar~~	okuryazar	~~parekende~~	perakende
~~karmançorman~~	karman çorman	~~olağan üstü~~	olağanüstü	~~peşisıra~~	peşi sıra
~~kartopu~~	kar topu	~~oldu bitti~~	oldubitti	~~pinpirik~~	pimpirik
~~katagori~~	kategori	~~omuz omza~~	omuz omuza	~~pis boğaz~~	pisboğaz
~~kavonoz~~	kavanoz	~~orjinal~~	orijinal	~~poğça, poaça~~	poğaça
~~klavuz~~	kılavuz	~~Ortaçağ~~	Orta Çağ	~~postahane~~	postane
~~kırk ikindi~~	kırkikindi	~~ortaoyunu~~	orta oyunu	~~pisikoloji~~	psikoloji
~~kırk yılda bir~~	kırkyılda bir	~~orta öğretim~~	ortaöğretim	~~radyosyon~~	radyasyon
~~kırk yılın başı~~	kırkyılın başı	~~oğuşturmak~~	ovuşturmak	~~raslamak~~	rastlamak
~~kitap sever~~	kitapsever	~~oysa ki~~	oysaki	~~raslantı~~	rastlantı
~~klişe~~	klişe	~~oyun bozan~~	oyunbozan	~~renga renk~~	rengârenk
~~kolleksiyon~~	koleksiyon	~~öbürki~~	öbürkü	~~repertuar~~	repertuvar
~~kollektif~~	kolektif	~~öğle üstü~~	öğleüstü	~~ritm~~	ritim
~~konar göçer~~	konargöçer	~~öğle üzeri~~	öğleüzeri	~~röpörtaj~~	röportaj
~~konuk sever~~	konuksever	~~övütmek~~	öğütmek	~~saçmasapan~~	saçma sapan
~~konservatuar~~	konservatuvar	~~önad~~	ön ad	~~sağ duyu~~	sağduyu
~~kontür~~	kontör	~~ön görmek~~	öngörmek	~~sağsalim~~	sağ salim
~~kopye~~	kopya	~~ön sezi~~	önsezi	~~salkımsaçak~~	salkım saçak
~~kozmoz~~	kozmos	~~önsöz~~	ön söz	~~salkımsöğüt~~	salkım söğüt
~~kör düğüm~~	kördüğüm	~~önyargı~~	ön yargı	~~samanyolu~~	Samanyolu
~~köşeyazısı~~	köşe yazısı	~~ört bas~~	örtbas	~~sapa sağlam~~	sapasağlam
~~kıravat~~	kravat	~~öte beri~~	öteberi	~~satırbaşı~~	satır başı
~~kulube~~	kulübe	~~öğünmek~~	övünmek	~~saygı değer~~	saygıdeğer
~~küpür~~	kupür	~~öz deyiş~~	özdeyiş	~~serin kanlı~~	serinkanlı
~~laboratuar~~	laboratuvar	~~özeleştiri~~	öz eleştiri	~~sezeryan~~	sezaryen
~~lavobo~~	lavabo	~~özgeçmiş~~	öz geçmiş	~~sıcak kanlı~~	sıcakkanlı
~~macera perest~~	maceraperest	~~özgüven~~	öz güven	~~sıkı yönetim~~	sıkıyönetim
~~madem ki~~	mademki	~~özlüsöz~~	özlü söz	~~sırıl sıklam~~	sırılsıklam
~~mahçup~~	mahcup	~~öz veri~~	özveri	~~sıradışı~~	sıra dışı
~~makina~~	makine	~~özyaşam öyküsü~~	öz yaşam öyküsü	~~sırtsırta~~	sırt sırta
~~maydonoz~~	maydanoz	~~papuç~~	pabuç	~~sırt üstü~~	sırtüstü
~~meğer ki~~	meğerki	~~pantalon~~	pantolon	~~soğuk kanlı~~	soğukkanlı
~~meslekdaş~~	meslektaş	~~param parça~~	paramparça	~~sözgelimi~~	söz gelimi
~~miğde~~	mide	~~pardesü~~	pardösü	~~söz götürmez~~	sözgötürmez

Yanlış	Doğru	Yanlış	Doğru
sözümona	sözüm ona	üstün körü	üstünkörü
stajer	stajyer	üstüste	üst üste
su götürmez	sugötürmez	vad etmek	vadetmek
sus pus	suspus	var saymak	varsaymak
süre gelmek	süregelmek	vaz geçmek	vazgeçmek
süpriz	sürpriz	vejeteryan	vejetaryen
şevkat	şefkat	vurdum duymaz	vurdumduymaz
şohben	şofben	yada	ya da
şöför	şoför	yanlız	yalnız
tahta kurusu	tahtakurusu	yalnış	yanlış
taktir	takdir	yanyana	yan yana
tastik	tasdik	yanar dağ	yanardağ
tas tamam	tastamam	yanar döner	yanardöner
tasvib	tasvip	yanısıra	yanı sıra
tehtit	tehdit	yap boz	yapboz
tektük	tek tük	yapa yalnız	yapayalnız
tek düze	tekdüze	Yaratan	Yaradan
teneffüs	teneffüs	yarım ada	yarımada
tepe taklak	tepetaklak	yarı yıl	yarıyıl
tesbit	tespit	yerçekimi	yer çekimi
tesbih	tespih	yer küre	yerküre
teşvik	teşvik	yeryuvarlağı	yer yuvarlağı
tezcanlı	tez canlı	yer yüzü	yeryüzü
tıpatıb	tıpatıp	yıl başı	yılbaşı
traş	tıraş	yurtdışı	yurt dışı
toz pembe	tozpembe	yolağzı	yol ağzı
türübün	tribün	yüzü koyun	yüzükoyun
tual	tuval	yüzüstü (gerçek anlam)	yüz üstü (gerçek anlam)
ucuucuna	ucu ucuna	yüz üstü (mecaz anlam)	yüzüstü (mecaz anlam)
uğurböceği	uğur böceği	yüz yıl	yüzyıl
uluorta	ulu orta	yüzyüze	yüz yüze
ünvan	unvan	zır deli	zırdeli
uyur gezer	uyurgezer	zir zop	zirzop
üslûb	üslup	zulüm etmek	zulmetmek
üstteğmen	üsteğmen	zurafa	zürafa
üstgeçit	üst geçit		
	teneffüs		

HAYDİ, SIRA SENDE!

AŞAĞIDA VERİLEN CÜMLELERDEKİ YAZIM YANLIŞLARINI BULUNUZ.		
1.	İnsanın içini ısıtan bu sokak da ne oyunlar oynadık.	
2.	Ayvalık da yıllarca zeytin yağı fabrikasında çalıştım.	
3.	Senin baban benim kini dövemez.	
4.	Doçent olduğumda otuzüç yaşındaydım.	
5.	Teyzemler, bu apartmanın 6.ıncı katında oturuyorlar.	
6.	Hiçkimseye güvenmemek gerekdiğini en yakın dostumdan öğrendim.	
7.	Hayat da istediğin herşeyi yapa bilirsin, derdi.	
8.	Sen güneye doğru yürü, ben kuzey batıya doğru yürüyeyim.	
9.	Salon duvarını nar çiçeği rengine boyamayıda düşünüyorum.	
10.	10:35'de tren hareket edecek.	
11.	Yarışmada 3'ncü olduğundan canı sıkkındı.	
12.	Olaki bir oldu bitti yaratmayı kendi çıkarlarına uygun görmüşlerdir.	
13.	Bu orjinal proğram iki saat sonra başlayacak.	
14.	Bana düpe düz yalan söylüyordu o akşam.	
15.	Bu iş hiçte kolay değil	
16.	Türkiye'nin Güneyi'nde kuraklık var.	
17.	Arkadaşımla İstanbul'da ki tarihi yerleri gezdik.	
18.	Dün akşam Emre Amca'm, ablama kristal bir meyva tabağı getirdi.	

19.	Sıraların taşınması için her sınıftan 2'şer kişi çağrıldı.	
20.	15 Mayıs 1985'de hayatı tümden değişti.	
21.	Sabri Esat, bir çok ilim ve sanat kongresin de memleketimizi temsil etdi.	
22.	Ayşegül hanım bu kurumun demir başıdır.	
23.	Yolda karşılaşan iki eski dost ayak üstü beş dakika konuşdu.	
24.	Sen benim Güneş'imsin, Ay'ımsın, Dünya'msın, her şeyimsin.	
25.	Ya yaptıklarımıza destek ver bize yada sessiz ol, karşı çıkma.	
26.	Gelsende bir gelmesende.	
27.	Üstkatta oturan komşumuzun çocuğu 20 ekimde doğdu.	
28.	Gaziantep'tede güzel günleri olmuştu şairin.	
29.	Evi, gül bulvarının gezici caddesindeki kütüphanenin yanındaymış.	
30.	Dergimiz zencefilde bu ay çocuk eğitimi ve aile başlıklı yazım yayınlanacak.	
31.	Marketten süt alı verde akşam kek yapıyım.	
32.	Raporu baş hemşirenin odasına bırakdım, oradan alın.	
33.	Bu yıl güneydoğu anadoluda hasat iyi oldu.	
34.	Dostoyevski "herkes herşeyden sorumludur" demişti.	
35.	05 ağustos 2021 tarihin de yapacaklarmış kutlamayı.	
36.	Ben martın 18'inde görev yerin de olmalıyım.	
37.	İsterseniz sizinle Pazar Günüde görüşelim.	
38.	Her köyden insan düğüne gelmişti: alpagut, kınık, tahtalar.	

39.	Bugün kuzey Avrupanın nüfusu azalıyor.	
40.	Benim için artık her hangi birisin.	
41.	Geçen yıl öğretmenler günü, Salı'ya denk gelmişti.	
42.	Birtakım, başarılı olmak istiyorsa çok çalışmalıdır.	
43.	Beni anlamıyan bir insanla daha ne kadar konuşa bilirimki?	
44.	Her yıl mayısın ikinci Pazar günün de anneme gideriz.	
45.	Salı Günü geldim, nisanın 23'ündede gidiyorum.	
46.	Senin hiçbirşey dediğin, benim için herşeydir.	
47.	Fizik ötesi, mor ötesi, kızıl ötesi kelimelerinin yazımı bu yıl değişmiş.	
48.	Yeni stajerlerle Nisan ayında toplantı yapıldı.	
49.	Saatlerce seni seyir ettik, sen ne yazıkki bizi görmedin.	
50.	Öğleden sonra herkezi odam da bekliyorum.	
51.	5 haziran 1932'den beri Türk dil kurumu'nun resmi çalışmaları sürmektedir.	
52.	2876 sayılı kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.	
53.	Bu madde yönetmeliğin 4.üncü maddesine aykırı düşmektedir.	
54.	Türk Dil Kurumu'ndan aldığım kitaplar çok uygundu.	
55.	Zevk ehli damat İbrahim paşada sanat aşığı idi.	
56.	1919 senesi mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım.	
57.	Yabancı dil kursu sayesinde İngilizce'yi çok iyi öğrendim.	

58.	Lale festivali 25 haziranda başlıyacak.	
59.	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na iş başvurusunda bulunmuş.	
60.	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne oda memur olarak atanmış.	
61.	Bu yıl meclis, yeni döneme erken başlayacaktır.	
62.	Son aylarda kurum, yazım konusunda yoğun bir çalışma içine girmiştir. Kurum'un çalışmalarınıda destekliyoruz.	
63.	Okullar genellikle Eylül'ün ikinci haftasında öğretime başlar.	
64.	O yıllar güney doğu Asya Ülkeleri de sömürgeydi.	
65.	Yürütme Kurulu Toplantılarını Perşembe günleri yaparız.	
66.	Terkederim bu şehri sen gittikden sonra.	
67.	Bir takım insanlar yanlızca kendini düşünür.	
68.	O konuyu yüzyüze görüşsek daha iyi olur sanırım.	
69.	Onun çocukları tam bir miras yediydi.	
70.	Kızını birtürlü afetmeyen anne, gözyaşlarına boğuldu.	

ŞİMDİ, SIRA BENDE!

	YAZIM YANLIŞI OLAN CÜMLE	CÜMLENİN DOĞRU YAZIMI
1.	İnsanın içini ısıtan bu sokak da ne oyunlar oynadık.	İnsanın içini ısıtan bu sokakta ne oyunlar oynadık.
2.	Ayvalık da yıllarca z eytin yağı fabrikasında çalıştım.	Ayvalık'ta yıllarca zeytinyağı fabrikasında çalıştım.
3.	Senin baban b enim kini dövemez.	Senin baban benimkini dövemez.
4.	Doçent olduğumda otuzüç yaşındaydım.	Doçent olduğumda otuz üç yaşındaydım.
5.	Teyzemler, bu apartmanın 6.ıncı katında oturuyorlar.	Teyzemler, bu apartmanın 6'ncı/altıncı/6. katında oturuyorlar.
6.	Hiçkimseye güvenmemek gerekdiğini en yakın dostumdan öğrendim.	Hiç kimseye güvenmemek gerektiğini en yakın dostumdan öğrendim.
7.	Hayat da istediğin herşeyi yapa bilirsin, derdi.	Hayatta istediğin her şeyi yapabilirsin, derdi.
8.	Sen güneye doğru yürü, ben kuzey batıya doğru yürüyeyim.	Sen güneye doğru yürü, ben kuzeybatıya doğru yürüyeyim.
9.	Salon duvarını nar çiçeği rengine boyamayıda düşünüyorum.	Salon duvarını narçiçeği rengine boyamayı da düşünüyorum.
10.	10:35'de tren hareket edecek.	10.35'te tren hareket edecek.
11.	Yarışmada 3'ncü olduğundan canı sıkkındı.	Yarışmada 3'üncü /üçüncü/3. olduğundan canı sıkkındı.
12.	Olaki bir oldu bitti yaratmayı kendi çıkarlarına uygun görmüşlerdir.	Ola ki bir oldubitti yaratmayı kendi çıkarlarına uygun görmüşlerdir.
13.	Bu orjinal proğram iki saat sonra başlayacak.	Bu orijinal programı iki saat sonra başlayacak.
14.	Bana düpe düz yalan söylüyordu o akşam.	Bana düpedüz yalan söylüyordu o akşam.
15.	Bu iş hiçte kolay değil.	Bu iş hiç de kolay değil.
16.	Türkiye'nin Güneyi'nde kuraklık var.	Türkiye'nin güneyinde kuraklık var.

17.	Arkadaşımla İstanbul'da ki tarihi yerleri gezdik.	Arkadaşımla İstanbul'daki tarihî yerleri gezdik.
18.	Dün akşam Emre Amca'm, ablama kristal bir meyva tabağı getirdi.	Dün akşam Emre amcam, ablama kristal bir meyve tabağı getirdi.
19.	Sıraların taşınması için her sınıftan 2'şer kişi çağrıldı.	Sıraların taşınması için her sınıftan ikişer kişi çağrıldı.
20.	15 Mayıs 1985'de hayatı tümden değişti.	15 Mayıs 1985'te hayatı tümden değişti.
21.	Sabri Esat, bir çok ilim ve sanat kongresin de memleketimizi temsil etdi.	Sabri Esat, birçok ilim ve sanat kongresinde memleketimizi temsil etti.
22.	Ayşegül hanım bu kurumun demir başıdır.	Ayşegül Hanım bu Kurumun demirbaşıdır.
23.	Yolda karşılaşan iki eski dost ayak üstü beş dakika konuşdu.	Yolda karşılaşan iki eski dost ayaküstü beş dakika konuştu.
24.	Sen benim Güneş'imsin, Ay'ımsın, Dünya'msın, her şeyimsin.	Sen benim güneşimsin, ayımsın, dünyamsın, her şeyimsin.
25.	Ya yaptıklarımıza destek ver bize yada sessiz ol, karşı çıkma.	Ya yaptıklarımıza destek ver bize ya da sessiz ol, karşı çıkma.
26.	Gelsende bir gelmesende.	Gelsen de bir gelmesen de.
27.	Üstkatta oturan komşumuzun çocuğu 20 ekimde doğdu.	Üst katta oturan komşumuzun çocuğu 20 Ekim'de doğdu.
28.	Gaziantep'tede güzel günleri olmuştu şairin.	Gaziantep'te de güzel günleri olmuştu şairin.
29.	Evi, gül bulvarının gezici caddesindeki kütüphanenin yanındaymış.	Evi, Gül Bulvarı'nın Gezici Caddesi'ndeki kütüphanenin yanındaymış.
30.	Dergimiz zencefilde bu ay çocuk eğitimi ve aile başlıklı yazım yayınlanacak.	Dergimiz Zencefil'de bu ay çocuk eğitimi ve aile başlıklı yazım yayımlanacak.
31.	Marketten süt alı verde akşam kek yapıyım.	Marketten süt alıver de akşam kek yapayım.
32.	Raporu baş hemşirenin odasına bırakdım, oradan alın.	Raporu Başhemşire'nin odasına bıraktım, oradan alın.
33.	Bu yıl güneydoğu anadoluda hasat iyi oldu.	Bu yıl Güneydoğu Anadolu'da hasat iyi oldu.

34.	Dostoyevski "herkes herşeyden sorumludur" demişti.	Dostoyevski "Herkes her şeyden sorumludur." demişti.
35.	05 ağustos 2021 tarihin de yapacaklarmış kutlamayı.	5 Ağustos 2021 tarihinde yapacaklarmış kutlamayı.
36.	Ben martın 18'inde görev yerin de olmalıyım.	Ben Mart'ın 18'inde görev yerinde olmalıyım.
37.	İsterseniz sizinle Pazar Günüde görüşelim.	İsterseniz sizinle pazar günü de görüşelim.
38.	Her köyden insan düğüne gelmişti: alpagut, kınık, tahtalar.	Her köyden insan düğüne gelmişti: Alpagut, Kınık, Tahtalar.
39.	Bugün kuzey Avrupanın nüfusu azalıyor.	Bugün Kuzey Avrupa'nın nüfusu azalıyor.
40.	Benim için artık her hangi birisin.	Benim için artık herhangi birisin.
41.	Geçen yıl öğretmenler günü, Salı'ya denk gelmişti.	Geçen yıl Öğretmenler Günü, salıya denk gelmişti.
42.	Birtakım, başarılı olmak istiyorsa çok çalışmalıdır.	Bir takım, başarılı olmak istiyorsa çok çalışmalıdır.
43.	Beni anlamıyan bir insanla daha ne kadar konuşa bilirimki?	Beni anlamayan bir insanla daha ne kadar konuşabilirim ki?
44.	Her yıl mayısın ikinci Pazar günün de anneme gideriz.	Her yıl mayısın ikinci pazar gününde anneme gideriz.
45.	Salı Günü geldim, nisanın 23'ündede gidiyorum.	Salı günü geldim, Nisan'ın 23'ünde de gidiyorum.
46.	Senin hiçbirşey dediğin, benim için herşeydir.	Senin hiçbir şey dediğin, benim için her şeydir.
47.	Fizik ötesi, mor ötesi, kızıl ötesi kelimelerinin yazımı bu yıl değişmiş.	Fizikötesi, moröteşi, kızılötesi kelimelerinin yazımı bu yıl değişmiş.
48.	Yeni stajerlerle Nisan ayında toplantı yapıldı.	Yeni stajyerlerle nisan ayında toplantı yapıldı.
49.	Saatlerce seni seyir ettik, sen ne yazıkki bizi görmedin.	Saatlerce seni seyrettik, sen ne yazık ki bizi görmedin.
50.	Öğleden sonra herkezi odam da bekliyorum.	Öğleden sonra herkesi odamda bekliyorum.
51.	5 haziran 1932'den beri Türk dil kurumu'nun resmi çalışmaları sürmektedir.	5 Haziran 1932'den beri Türk Dil Kurumunun resmî çalışmaları sürmektedir.

52.	2876 sayılı kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.	2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.
53.	Bu madde yönetmeliğin 4.üncü maddesine aykırı düşmektedir.	Bu madde Yönetmelik'in 4'üncü maddesine aykırı düşmektedir.
54.	Türk Dil Kurumu'ndan aldığım kitaplar çok uygundu.	Türk Dil Kurumundan aldığım kitaplar çok uygundu.
55.	Zevk ehli damat İbrahim paşada sanat aşığı idi.	Zevk ehli Damat İbrahim Paşa da sanat aşığı idi.
56.	1919 senesi mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım.	1919 senesi Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım.
57.	Yabancı dil kursu sayesinde İngilizce'yi çok iyi öğrendim.	Yabancı dil kursu sayesinde İngilizceyi çok iyi öğrendim.
58.	Lale festivali 25 haziranda başlıyacak.	Lale Festivali 25 Haziran'da başlayacak.
59.	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na iş başvurusunda bulunmuş.	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına iş başvurusunda bulunmuş.
60.	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne oda memur olarak atanmış.	Türkiye Büyük Millet Meclisine o da memur olarak atanmış.
61.	Bu yıl meclis, yeni döneme erken başlayacaktır.	Bu yıl Meclis, yeni döneme erken başlayacaktır.
62.	Son aylarda kurum, yazım konusunda yoğun bir çalışma içine girmiştir. Kurum'un çalışmalarınıda destekliyoruz.	Son aylarda Kurum, yazım konusunda yoğun bir çalışma içine girmiştir. Kurumun çalışmalarını da destekliyoruz.
63.	Okullar genellikle Eylül'ün ikinci haftasında öğretime başlar.	Okullar genellikle eylülün ikinci haftasında öğretime başlar.
64.	O yıllar güney doğu Asya Ülkeleri de sömürgeydi.	O yıllar Güneydoğu Asya ülkeleri de sömürgeydi.
65.	Yürütme Kurulu Toplantılarını Perşembe günleri yaparız.	Yürütme Kurulu toplantılarını perşembe günleri yaparız.
66.	Terkederim bu şehri sen gittikden sonra.	Terk ederim bu şehri sen gittikten sonra.
67.	Bir takım insanlar yanlızca kendini düşünür.	Birtakım insanlar yalnızca kendini düşünür.
68.	O konuyu yüzyüze görüşsek daha iyi olur sanırım.	O konuyu yüz yüze görüşsek daha iyi olur sanırım.
69.	Onun çocukları tam bir miras yediydi.	Onun çocukları tam bir mirasyediydi.
70.	Kızını birtürlü afetmeyen anne, gözyaşlarına boğuldu.	Kızını bir türlü affetmeyen anne, gözyaşlarına boğuldu.

SİZİN NOTUNUZ

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Noktalama işaretleri, duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere kullanılan işaretlerdir.

Noktalama işaretlerinden nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta, üç nokta, soru, ünlem, tırnak, ayraç ve kesme işaretleri ait oldukları kelimelere bitişik olarak yazılır ve kesme dışındaki işaretlerden sonra bir harf boşluğu ara verilir.

1. NOKTA	.	**6. VİRGÜL**	,	**11. KISA ÇİZGİ**	-
2. ÜÇ NOKTA	...	**7. NOKTALI VİRGÜL**	;	**12. UZUN ÇİZGİ**	—
3. İKİ NOKTA	:	**8. KESME İŞARETİ**	'	**13. EĞİK ÇİZGİ**	/
4. SORU İŞARETİ	?	**9. TIRNAK İŞARETİ**	" "	**14. YAY AYRAÇ**	( )
5. ÜNLEM İŞARETİ	!	**10. TEK TIRNAK İŞARETİ**	' '	**15. KÖŞELİ AYRAÇ**	[ ]

NOKTA ●

• ••• ? ! : ➡ 'dan sonra gelen cümle büyük harfle başlar.

1. Yargısı tamamlanmış yani yüklemi olan cümlenin sonuna konur. Yüklem başta, ortada veya sonda olabilir:

- Edebiyatın başlangıcına ilişkin sorular, bizi sanatın başlangıcına götürür.
- Birine öykünmek bana göre değil, özgünüm ben.
- En çok istediği şey deniz kenarı bir şehre atanmak.
- Bu roman, gerçeküstü olayları anlatan en önemli yapıt.
- Hayata çok farklı bakan insanlar var etrafımda.
- Doğru kareyi seçmek bir zorunluluk fotoğrafçı için.
- Her bilim, kendi inceleme alanına giren konuları anlamak ve açıklamak için belirli yöntem ve tekniklerden yararlanır.

2. Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur:

- 3, 4 ve 7. maddeler; XII – XIV. yüzyıllar arasında

Noktanın diğer işlevleri daha çok yazım kurallarıyla ilgilidir:

SAATLERİN YAZIMI	TARİHLERİN YAZIMI	KÜÇÜK HARFLİ KISALTMALARIN YAZIMI	SIRA SAYI SIFATLARININ YAZIMI	EN AZ DÖRT BASAMAKLI SAYILARIN YAZIMI
09.15	29.5.1453	Alb. (albay)	3. (üçüncü)	1.000
13.00	29.X.1923	Dr. (doktor),	15. (on beşinci)	326.197
17.30	16.06.1985	Cad. (cadde)	II. Mehmet	49.750.812
		Sok. (sokak)	XIV. Louis	
		s. (sayfa)	XV. yüzyıl	
		sf. (sıfat)	2. Cadde	

ÜÇ NOKTA ●●●

• ••• ? ! : ➡ 'dan sonra gelen cümle büyük harfle balar.

1. Anlatım olarak tamamlanmamış (yüklemi olmayan) cümlelerin sonuna konur:

- Ne çare ki çirkinliği hemencecik fark ediliyordu da bu yanı...
- Delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...
- Efendim, üstünüzü... Şey... Bağışlayın! Oysa ben... Böyle olmasını istemezdim.

2. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur:

- Kılavuzu karga olanın burnu b...tan çıkmaz.
- Arabacı B...'a yaklaştığını söylüyor, ikide bir fırsat bularak arabanın içine doğru başını çeviriyordu. (Ahmet Hamdi Tanpınar)
- Son yıllarını ... kasabasında geçirdi.

3. Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:

- ... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı.. (Tarık Buğra)
- Sanatın doğuşuysa insanın yeryüzünde var oluşuna, (..) insanın doğayla savaşımına dek uzanmaktadır.

4. Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur:

- Sana uğurlar olsun.. Ayrılıyor yolumuz! (Faruk Nafiz Çamlıbel)
- Kediler... Kimileri, onların uzaydan gelen varlıklar olduğuna; kimileri de onların, insana en çok benzeyen canlı olduğuna inanır.
- Sessizlik, yalnızlık, sıradanlık.. Her yanı sarmış bir hüzün, bir türlü yoluna giremeyen işler..

5. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:

- Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

  —Koca Ali.. Koca Ali, be!.. (Ömer Seyfettin)

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Ünlem ve soru cümlelerinde anlatımı pekiştirmek için ünlem ve soru işaretinin yanına iki nokta konur:

- Gök ekini biçer gibi!.. Başaklar daha dolmadan. (Tarık Buğra)
- Ah, gençliğim!..
- Vah, zavallı adamcağız!..
- Nasıl da akşam oldu?.. Nasıl da yavrucaklar sustu?.. Nasıl da serçecikler yuvalarına sığındı?.. (Necip Fazıl Kısakürek)
- Hani verdiğin sözler?..

6. Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır:

— Yabancı yok!

— Kimsin?

— Ali..

— Hangi Ali?

—...

— Sen misin, Ali usta?

— Benim!..

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Noktalama işaretleriyle ilgili sınav sorularında ÖSYM, daha çok üç nokta ile noktayı karşılaştırarak sorgulamıştır. **Böyle sorularda ek fiilin geniş zamanı olarak karşımıza çıkan "-dir" bildirme eki düşürülür. Bu gibi cümlelerin** yüklemine **"-dir" ekleyerek kontrol ediniz.**

Örnek:

- Cide-Doğanyurt arası, yolun en zorlu, en güzel bölümlerinden biri [-dir] (.)
- Mısır kadar yaşlı, onun kadar derin ve onun kadar gizemli [-dir] burası (.)

Üç nokta, genellikle noktanın konması gereken cümlelerde yanlış seçenek olarak karşımıza çıkar. **Aşağıdaki soru, KPSS Ortaöğretim 2008 sorusudur:**

Zirvede şirin bir göl ... Dağ havası, binlerce çam ağacı, bol su ve
I

bungalov tipi ahşap evler ... Ülkemizin güzelliğiyle ünlü, sayılı
II

yaylalarından biri olan Uzungöl Yaylası'ndayız ... Sisi, ormanı ve
III

gölüyle doyumsuz bir görünüm ... Hele çeşit çeşit çiçekleri ...
IV V

Bu parçadaki numaralanmış üç noktalardan (...) hangisi yanlış kullanılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: "Ülkemizin güzelliğiyle ünlü, sayılı yaylalarından biri olan Uzungöl Yaylası'ndayız (dır)" cümlesi yüklemden oluşmaktadır. Bu cümlede tamamlanmışlık söz konusu olduğu için cümle sonuna nokta konur.

Yanıt: C

Odanın içine gecenin serinliği girdi (I) Nemli, yapışkan bir hava (II) İlkin hoşa gidiyor, sonra üşütüyor insanı (III) Göremedim karanlıkta bir şey (IV) Evler uykuda, insanlar uykuda, doğa uykuda (V)

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangilerinin sonuna üç nokta konulur?

A) I ve II B) II ve III C) II ve V
D) III ve IV E) IV ve V

Parçada II ve V. cümlelerde yüklem olmadığı için bu cümlelerin sonuna üç nokta konmalıdır. II. cümle sonuna "-dır" bildirme eki geldiğinde (Nemli, yapışkan bir havadır.) cümle tek başına mantıklı gibi dursa da önceki ve sonraki cümlelerle birlikte okunduğunda bu cümlenin tamamlanmamış bir cümle olduğu anlaşılmaktadır. Diğer cümlelerin sonuna ise nokta konur.

Odanın içine gecenin serinliği girdi (.) Nemli, yapışkan bir hava (...) İlkin hoşa gidiyor, sonra üşütüyorinsanı (.) Göremedimkaranlıkta bir şey (.) Evler uykuda, insanlar uykuda, doğa uykuda (...)

Yanıt: C

Kişi, bazen kendinden başka biri gibi oluyor : Yalnızken biz başka
I

biriyiz ; kalabalıkta, insanların yanında başka biriyiz . Gerçek kişi-
II III

liğimizi buluveriyoruz böyle bir gece yarısı, bir sabaha karşı ...
IV

Öylesine, birdenbire, habersizce ...
V

Bu parçadaki numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: D'deki cümlenin yüklemi olduğu için cümle devrik de olsa cümlenin sonuna nokta konur: "Gerçek kişiliğimizi buluveriyoruz (yüklem) böyle bir gece yarısı, bir sabaha karşı."

(I) ...kendinden başka biri gibi oluyor: → ardından açıklama yapılıyor

(II) Yalnızken biz başka biriyiz; → içerisinde virgül bulunan cümleler sıralanıyor

(III) ...kalabalıkta, insanların yanında başka biriyiz. → tamamlanmış cümle

(V) Öylesine, birdenbire, habersizce... →zarflar çoğaltılabilir

Yanıt: D

SORU İŞARETİ ?

• ••• ? ! : ➡ 'dan sonra gelen cümle büyük harfle başlar.

1. Soru eki veya sözcüğü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur:

- Kültürel yozlaşmanın temelinde yatan sebepler nelerdir?
- *Atatürk bana sordu:*

  — Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz? (Falih Rıfkı Atay)
- Niçin bu zamana kadar bu konuları bitirmedin?

Soru anlamı içermeyen, yanıtı içinde gizli olan sözde soru cümlelerinin sonuna da soru işareti konur:

- Mutlu bir hayatı kim istemez?

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Cümle içerisinde soru sözcüğü veya soru eki her zaman "soru" anlamı vermez. Bu nedenle cümledeki anlama dikkat edilmelidir:

- Kendisine verilen bir sırrı herkese neden anlattığını bir türlü anlamıyorum.
- Sıfat ve zarfların nasıl kullanıldığı önemlidir bir metinde.
- O da bizimle gelir mi, bilemiyorum doğrusu.

KPSS LİSANS 2013

(I) Demir kapıdan içeri girdik; ağaçlarla çevrili apartmanın girişinde küçük, beyaz perdeli bir dükkâna yaklaştık. (II) Dışarıdan bir resim atölyesi, üstelik Türk sanatının en eski ustalarından birinin atölyesi gibi görünmüyordu. (III) Acaba doğru yere mi geldik diye düşündük? (IV) İçeri girince mütevazı, sevimli, dört bir yanı rengârenk tablolarla çevrilmiş bir atölye ile karşılaştık. (V) Duvarda asılı Afrika maskı, ilk dikkatimizi çeken görüntü oldu.

Bu parçadaki numaralandırılmış cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Parçanın üçüncü cümlesi "Acaba doğru yere mi geldik diye düşündük." soru anlamı taşımadığı için bu cümlenin sonuna nokta konur.

Yanıt: C

2. Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur:

- Gümrükteki memur başını kaldırdı:

  — Adınız?
- Bana bakıp "Bir bardak daha?" deyince biraz daha sohbet edebiliriz düşüncesiyle "Evet!" deyiverdim.

3. Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:

- Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?) vb.
- 1496 (?) yılında doğan Fuzuli...
- Ankara'dan Antalya'ya arabayla üç saatte (?) gitmiş.

DİKKAT

"mı / mi " ekini alan yan cümle temel cümlenin zarf tümleci olduğunda yani cümleye zaman anlamı kattığındacümlenin sonuna soru işareti konmaz:

- Akşam oldu mu **sürüler döner.** (Akşam olduğunda **sürüler döner.**)
- Hava karardı mı **eve gideriz.** (Hava kararlığında **eve gideriz.**)
- Bahar gelip de nehir çağıl çağıl kabarmaya başlamaz mı **içimi geri kalmış bir saat huzursuzluğu kaplardı.**
  (**Bahar gelip de nehir çağıl çağıl kabarmaya** başladığında/başlayınca **içimi geri kalmış bir saat huzursuzluğu kaplardı.**)

DİKKAT

Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:

- Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?
- Üsküdar'dan mı, Hisar'dan mı, Kavaklardan mı? (Yahya Kemal Beyatlı)
- İnsanlar doğaya karşı neden bu kadar duyarsız, kendinin de doğanın bir parçası olduğunu niçin kabullenmiyor?

Şöyle bakıyorum şehre de yeşil yeşil bir şey geçiyor içimden (I) Su mu (II) çayırlık mı (III) orman mı (IV) Değil. Yeşil çay, zehir yeşili bir şey içimden geçen (V) **Bu cümlede numaralanmış yerlerden hangisine soru işareti getirilir?** A) I B) II C) III D) IV E) V	Çözüm: Soru işaretinden sonraki sözcük veya cümle büyük harfle başlar. Bu nedenle soru işaretinin gelebileceği tek yer IV numaralı yerdir. Şöyle bakıyorum şehre de yeşil yeşil bir şey geçiyor içimden (:) Su mu (,) çayırlık mı (,) orman mı (?) Değil. Yeşil çay, zehir yeşili bir şey içimden geçen (.) **Yanıt: D**
Her eylemin I , her düşüncenin bir karşıtı vardı; niye o yolu tutmadın II ? O yolu tutsan başka bir hesaplaşmada yine böyle korkmayacak mıydın III ? "Yanıldım ya da yanılmadım, buna inandım ya da inanmadım IV , bilerek yaptım ya da bilemedim." demeyecek miydin o zaman da V . **Bu parçadaki numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?** A) I B) II C) III D) IV E) V	Çözüm: Parçadaki üç cümle de soru cümlesidir. Bu nedenle V numaralı yere de soru işareti gelmelidir:"...demeyecek miydin o zaman da?" **Yanıt: E**

ÜNLEM İŞARETİ !

. ... ? ! : ➡ 'dan sonra gelen cümle büyük harfle başlar.

1. Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur:

- Hava ne kadar da sıcak!
- Aşk olsun!
- Ne kadar akıllı adamlar var!
- Vah vah!
- Ne mutlu Türk'üm diyene! (Atatürk)
- Olmaz olur mu!

DİKKAT

Soru anlamı içermeyen, yanıtı içinde gizli olan sözde soru cümleleri eğer duygu bildiriyorsa cümlenin sonuna ünlem işareti konur:

- Dünkü olayın nedenini herkes bilmiyor mu yani!
- Benim sözümü ne zaman dinledin ki!

2. Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:

- **Ordular!** İlk hedefiniz Akdeniz'dir, **ileri!** (Atatürk)
- **Ey Türk gençliği!** Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir. (Atatürk)
- Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: **İlerle!** (Yahya Kemal Beyatlı)
- **Dur, yolcu!** Bilmeden gelip bastığın

  Bu toprak bir devrin battığı yerdir. (Necmettin Halil Onan)
- Telefonu heyecanla açıp telefondakine cevap verdi:

  —Alo!
- **Ey usta**, şiirlerindeki samimiyeti arıyorum her yerde!

3. Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır:

- Bazı tanınmış (!) insanların mizahı, tuhaflık ve yavanlık derecesini geçemiyor.
- Onun hoş (!) lakırdılarını dinlemenin tadına doyum olmaz.
- İsteseymiş bir günde bitirirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!).
- Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

DİKKAT

Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlenin sonuna da konabilir:

- Eyvah, yemeği ocakta unuttum!
- Adam, insanın yüzüne böyle söylenmez ki!
- Evet, bende ondan da var!
- Ne, küt diye yere düştü ha!

Dört yıllık bir ayrılıktan sonra köyüne kavuşan bu erin yanında kendimi fazla buluyordum (I) Buraya ne yapmaya geldim (II) Kendi kendimi gurbet iline sürmekten maksadım nedir (III) Henüz hiçbir düşman ayağının basmadığı bu arı vatan toprakları bir gurbet ili mi (IV) Arkamda ne bırakmıştım ki böyle hüzünleniyordum (V) **Bu parçada numaralanmış yerlerden hangisine diğerlerinden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?** A) I B) II C) III D) IV E) V	Parçanın I numaralı cümlesi, yargısı tamamlanmış bir cümledir; bu nedenle de I numaralı yere, nokta gelmelidir. Fakat diğer cümleler, gerçek soru cümleleri olduğu için bunların sonuna soru işareti getirilmelidir: Dört yıllık bir ayrılıktan sonra köyüne kavuşan bu erin yanında kendimi fazla buluyordum. Buraya ne yapmaya geldim? Kendi kendimi gurbet iline sürmekten maksadım nedir? Henüz hiçbir düşman ayağının basmadığı bu arı vatan toprakları bir gurbet ili mi? Arkamda ne bırakmıştım ki böyle hüzünleniyordum? **Yanıt: A**

İKİ NOKTA :

: ➡ 'dan sonra gelen cümle büyük harfle başlar.

: ➡ 'dan sonra cins isimler örnek verilmişse küçük harfle başlar.

1. Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna konur:

- Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bir kısmını sıralayalım: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem
- Urfa'da ne ararsan bulursunuz: kurutmalık patlıcan, salçalık biber...
- Kitabın kahramanı nesnelerle savaşır ve bunlar gündelik nesnelerdir: bir şemsiye, bir sallanan sandalye, bir çay bardağı ...
- Odanın içinde her şey yerlere saçılmıştı: kitaplar, giysiler, makyaj malzemeleri ...
- Başvuru için gerekenler: nüfus cüzdanı veya pasaport, iki adet fotoğraf ve diploma.
- Her insanın yaşayamayacağı iki gün vardır: dün ve yarın.
- Şahıs zamirlerimizi hatırlayalım: ben, sen, o, biz, siz, onlar.

2. Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna konur:

- Bu kararın istinat ettiği en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. (Atatürk)
- Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim. (Falih Rıfkı Atay)
- Hayatı yaşamanın iki yolu vardır: Biri, hiçbir şeyin mucize olmadığını düşünmek; diğeri, her şeyin bir mucize olduğunu düşünmek.
- Kendi kendime sürekli şunu soruyorum: Yaşadıklarım gerçek miydi yoksa hayal gücümün gezintisi mi?
- Bu işin can alıcı bir noktası var: Süreçle beraber gelen riskleri yönetebilmek.
- Şunu aklından çıkarma: "Başkalarının günahları, seni aziz yapmaz!"
- Edebiyat sanat yanıyla ortaya çıkarken şu unutulmamalıdır: Sanatçı hiçbir zaman bilime, bilimselliğe; toplumbilime ve psikolojiye ters düşmemelidir.

3. Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur:

Bilge Kağan: Türklerim, işitin!
Üstten gök çökmedikçe,
Alttan yer delinmedikçe
Ülkenizi, törenizi kim bozabilir sizin?

Koro: Göğe erer başımız, başınla senin!

Bilge Kağan: Ulusum birleşip yücelsin diye
Gece uyumadım, gündüz oturmadım.
Türklerim Bilge Kağan der bana.
Ben her şeyi onlar için bildim.
Nöbetteyim!

(A. Turan Oflazoğlu)

4. Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:

- Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?

  Ziraatçı sayar:

- Yulaf, pancar, zerzevat, tütün... (Falih Rıfkı Atay)

Şiirden düzyazıya nasıl geçilmiştir[I], düzyazının doğuşu nasıl oldu[II]muştur? Bukonuda da türlü varsayımlar öne sürülmüştür. Ama en yaygını şudur[III]; İlkel toplum düzeninden kopma[IV], yavaş yavaş doğadan ayrılma bireyciliğin belirmesine ve iş bölümünün doğmasına yol açmıştır.[V]

Bu parçada numaralanmış yerlerin hangisinde bir noktalama <u>yanlışı</u> yapılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Parçadaki III numaralı yere getirilmesi gereken "iki nokta"dır. Çünkü "Ama en yaygını şudur" ifadesinden hemen sonra yaygın kabul edilen varsayımlar açıklanmıştır.

Yanıt: C

VİRGÜL ,

, ; : ➡ 'dan sonra gelen cümle küçük harfle başlar.

1. Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur:

- Fırtınadan ,soğuktan ,karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sıcak ,aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum. (Halide Edip Adıvar)
- Sessiz dereler ,solgun ağaçlar ,sarı güller...
- Betimleme , çözümleme , yorumlama ve yargıya varma olmak üzere dört işlem basamağını kapsar resim eleştirisi.
- Konum ,renk ,kontrast ,ton gibi niteliklerin nasıl kullanıldığı önemlidir resimde.

2. Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

- Umduk ,bekledik ,düşündük. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
- Dışarıya çıktı ,etrafına bakındı ,kararsız adımlarla yürüdü.
- Selin ağzı tutulur ,elin ağzı tutulmaz.
- Akşamüstü Beyoğlu'nda bir kahvede dinleniyorlar ,sonra herkes işini görmek için ayrılıyor ,daha sonra tekrar vapurda buluşuyorlardı.

3. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur:

- Saniye Hanımefendi ,merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz ,hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
- Peyami Safa ,tezli roman olarak nitelendirilen bir düşünce romanını amaçlamış ve Yalnızız'da bunu başarmıştır.
- Yaşar Kemal ,Traktörcü adlı metinde 1950'li yıllarda tarımda makineleşmeyle birlikte insan gücünün yerini traktörlerin almasıyla Çukurova'daki tarım işçilerinin işsiz kalması sorununu ele almıştır.

4. Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur:

- Zemin bu kadar koyu bir kırmızıya dönüşünce ,bir an için de olsa ,belirginliğini yitiriverdi sivilceleri. (Elif Şafak)
- Şimdi ,efendiler ,müsaade buyurursanız ,size bir sual sorayım. (Atatürk)
- Yazar ,tevazu göstererek ,pek az okuduğunu söylese de tarihi hiç kurcalamamış bir sanatkâr o eski Yunan âlimlerinden ,İslam tarihine ait birçok tarihî olaylardan öyle trajediler yaratabilir miydi?
- Roman anlayışınız ,yanılmıyorsam ,sanat eserini bir ideolojiyi benimsetmede "araç" olarak kullanmaktır.

5. Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:

- Akşam ,yine akşam ,yine akşam ,
- Göllerde bu dem bir kamış olsam! (Ahmet Haşim)

6. Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur:

- Adana'ya yarın gideceğim ,dedi.
- Bana dönüp ,aç karnına sigara içmekle hiç de iyi etmiyorsun ,dedi. (Necati Cumalı)

7. Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur:

– Bu akşam Datça'ya gidiyor musunuz ,diye sordu.

8. Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:

- Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e ,

  – Bu anahtar köşkü de açar ,dedi. (Ömer Seyfettin)

9. Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur:

- Peki, gideriz.
- Olur, ben de size katılırım.
- Hayhay, memnun oluruz.
- Haydi, geç kalıyoruz.
- Evet, kırk seneden beri Türkçe, merhale merhale Türkleşiyor. (Yahya Kemal Beyatlı)

10. Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır:

- Bu, tek gözlü, genç fakat ihtiyar görünen bir adamcağızdır. (Halit Ziya Uşaklıgil)
- Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi. (Reşat Nuri Güntekin)
- Yüzünü bile görmediğim bir eleştirmenin, gerçeği göz ardı ederek yapıtımı eleştirmesini kabullenemiyorum.

KPSS 2008 LİSANS

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki virgül (,) kaldırılırsa cümlenin anlamı değişir?

A) Doğduğu, çok sevdiği bu kenti terk edip gitti.
B) O, bunları kimseden yardım almadan yapıyor.
C) O yıl, bu bölgede büyük bir kuraklık olmuştu.
D) Sonunda, çok istediği bölümü kazanmış ve buradan mezun olmuştu.
E) Onlar biraz önce, verdiğim ödevi hazırlıyorlardı.

Çözüm: "Onlar biraz önce, verdiğim ödevi hazırlıyorlardı." cümlesinde virgül kaldırılırsa ödevin biraz önce verildiği, virgül kalırsa verilen ödevin biraz önce hazırlandığı anlamı çıkar. Her iki cümle de farklı yargılar taşıdığı için bu cümleden virgül kaldırılırsa cümlenin anlamı değişir.

Yanıt: E

11. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:

- Efendiler, bilirsiniz ki hayat demek, mücadele, müsademe demektir. (Atatürk)
- Sayın Başkan,
- Sevgili Kardeşim,
- Değerli Arkadaşım,

12. Sayıların yazılışında kesirleri ayırmak için kullanılır:

- 38,6 (otuz sekiz tam, onda altı), 0,45 (sıfır tam, yüzde kırk beş)

13. Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur:

- Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.
- O, eski defterleri çoktan kapatmış, Osmanlıya kucağını açmıştı. (Tarık Buğra)

VİRGÜL ŞU DURUMLARDA KULLANILMAZ:	VİRGÜL ŞU DURUMLARDA KULLANILIR:
Metin içinde -ınca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi soru ekinden sonra virgül konmaz: • Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense. (Orhan Kemal) • Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın. (Attila İlhan)	**Art arda kullanılan ve zaman anlamı taşıyan "mı" soru edatlarının arasına virgül konur:** • Evrakları düzenledim mi, dosyaları da teslim ettim mi gideriz.
Şart ekinden sonra virgül konmaz: • Tenha köşelerde ağız ağıza konuşurken yanlarına biri gelecek olursa hemen susuyorlardı. (Reşat Nuri Güntekin) • Gör gözlerinle de aklın yatarsa anlatıver millete. (Tarık Buğra)	**Art arda kullanılan şart eklerinin arasına virgül konur:** • Köyde kim çaresiz kalırsa, kimin işi bozulursa İstanbul yolunu tutar. (Ömer Seyfettin)
Metin içinde zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül konmaz: • Cumaları bahçede buluştukça kıza karşı olumlu duygular hissetmeye başladı. • Kendimi bildim bileli hakkım olmayan bir şey istemedim. • Meydanlığa varmadan bir iki defa beni aradı.	**Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerin arasına virgül konur:** • Ancak yemekte bir karara varıp, arkadaşına dikkatli dikkatli bakarak konuştu. • Zindana atılan mahkûmlar gibi titreşerek, haykırarak geri geri kaçmaya uğraşıyorduk. • Sonra durup, hepimizin yüzüne bakarak şöyle dedi: Siz hayatı gerçekten yaşamıyorsunuz!

Metin içinde ve, veya, yahut, ya ... ya bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz:

- Ya çıkar ya çıkmaz o kurt yarına.
- Oyun bitti ve her şey yerini buldu.
- Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül
- Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahut gül! (Yahya Kemal Beyatlı)

DİKKAT

Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz:

- Hem gider hem ağlar.
- Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli. (Atasözü)
- Gerek nesirde gerek nazımda yeni bir söyleyişe ulaşılmıştır.
- Siz ister inanın ister inanmayın, bir gün bile durmam.
- Ne kız verir ne dünürü küstürür.
- Bu kurallar bugün de yarın da geçerli olacaktır.

DİKKAT

Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan da / de bağlacından sonra virgül konmaz:

- Kendi hayatı da böyle değil miydi?
- İmlamız lisanımız düzelince, lisanımız da kafamız düzelince düzelecek çünkü o da ancak onlar kadar bozuktur, fazla değil.

Aşağıda verilen cümlelerin hangisinde noktalama yanlışlığı yoktur?

A) İnsan melek olsaydı, cihan cennet olurdu.
B) Ben sanmıştım ki, şehri canın pahasına müdafaa edeceksin.
C) Ali dışarı çıktı mı, insanlar etrafını sarıyor.
D) Biraz daha yaklaşınca, şu yukarıdaki ağaçları göreceksin.
E) Dünkü olayları hatırlayınca, ki olan oldu, hepsi kaçtı.

Çözüm: E'deki cümlede virgül, ara sözü (ki olan oldu) belirtmek için kullanılmıştır.

Bu nedenle bu cümlede noktalama yanlışı yoktur. A'da şart kipi "-sa" ile çekimlenmiş sözcükten sonra, B'de "ki" bağlacından sonra, C'de zaman anlamı taşıyan "mi" soru edatından sonra ve D'de "yaklaşınca" zarf-fiilinden sonra virgül geldiği için bu cümlelerde noktalama yanlışı yapılmıştır.

Yanıt: E

Yedi ağaç... Güney Amerika'nın en güney ucunun yakınlarındaki bir yamaçta , Büyük Okyanus'un Atlas Okyanusu ile buluştuğu
I

yerden püsküren tehlikeli girdabın üzerinde bulunmaktaydı. Her yer dal düğümleriyle , pek de etkileyici bir küme değil bence , dolu.
II III

Ağaçlar , eğri büğrü dallarla gümüş renkli ağaç kabuğundan oluşan
IV

sazlıkların arasına gizlenmişti. Ekip , onca dal düğümleri arasında
V

zorlana zorlana zirveye doğru yol almıştı.

Bu parçada numaralanmış virgüller, işlevleri bakımından ikişerli gruplandığında hangisi dışarıda kalır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Parçada II ve III numaralı ile gösterilen virgüller ara sözü (pek de etkileyici bir küme değil bence) belirtmek için kullanılmıştır.

IV ve V numara ile gösterilen virgüller ise öznleri (ağaçlar ve ekip) belirtmek için kullanılmıştır. Fakat I numara ile gösterilen virgül, yer bilgisi veren iki eş görevli sözcük grubunu "...yakınlarındaki bir yamaçta (nerede), ...püsküren tehlikeli girdabın üzerinde (nerede)" sıralamaktadır. Bu nedenle doğru seçenek A olmalıdır.

Yanıt: A

Virgülle ilgili aşağıdaki örneklerden hangisi yay ayraç içindeki açıklamayla uyuşmamaktadır?

A) Çıkmış sorulardan başlayıp, cevaplarını da kontrol ederek çalışınız. (Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra konur.)

B) Kol kırılır, yen içinde kalır. (Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.)

C) Memleketimize giderken bahar, gölge ve yağmur götürseydik. (Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime gruplarının arasına konur.)

D) O, anlamın beyitte tamamlanması gerektiğine inanır. (Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur.)

E) Bir yaz günü, güneşi içtikten sonra bir ağacın altında uyuyakaldınız mı hiç? (Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş özneyi belirtmek için konur.)

Çözüm: E seçeneğinde virgülün geldiği söz grubu olan "bir yaz günü", cümlede zarf tümleci görevindedir. Bu cümlede zarf tümleci vurgulanmıştır.

NOT: *Cümlede vurgulanmak istenen öge cümle başına getirilerek virgülle ayrılır.*

Yanıt: E

Mehmet Ali'nin bana verilen odasında yerleşmem epeyce uzun sürdü. Bu , ovaya bakan iki küçük pencereli, kavak ağaçlarıyla tutturulmuş
I

tavanından kuru otlar sarkan , tabanı toprak bir hücredir. Önce
II

yatak takımını ve seyyar karyolamı saran iki harar beziyle bu tavanı örtmek , sonra şehirden getirdiğim tahta ve muşambalarla bu toprak
III

zemini kaplamak , döşemek lazım geldi. Ceviz kitap sandığımı bir
IV

masa hâline soktum , kapağından da bir nevi raf yaptım.
V

Bu parçadaki virgüllerden hangileri işlevi bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I ve II B) I ve V C) II ve III D) III ve V E) IV ve V

Çözüm: I numaralı yerdeki virgül, özne olarak kullanılan bu zamirlerinden sonra konmuştur. V. numaralı yerdeki virgül ise sıralı cümleleri "Ceviz kitap sandığımı bir masa hâline soktum (birinci cümle), kapağından da bir nevi raf yaptım (ikinci cümle)." birbirinden ayırmak için konmuştur. Fakat II, III ve IV numaralı yerdeki virgüller ise birbiri ardınca sıralanan eş görevli sözcükleri ayırmak için konmuştur.

Yanıt: B

NOKTALI VİRGÜL ;

; ; ➡ 'dan sonra gelen cümle küçük harfle başlar.

1. Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur:

- Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.
- Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; Ankara, Londra, Bakü
- Nur Baba, Kiralık Konak, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Ankara, Yaban, Bir Sürgün, Panorama, Hep O Şarkı (roman); Bir Serencam, Rahmet, Millî Savaş Hikâyeleri (hikâye); Erenlerin Bağından, Okun Ucundan (mensur şiir); Nirvana, Veda (tiyatro); Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı, Vatan Yolunda, Politikada 45 Yıl, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları (anı); Ahmet Haşim, Atatürk (monografi) Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun başlıca eserleridir.

2. Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

- At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır. (Atasözü)
- Ayağını sıcak tut, başını serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin. (Atasözü)
- Dağ başına harman yapma, savurursun yel için; sel önüne değirmen yapma, öğütürsün sel için. (Atasözü)
- Bir oyun ya da senaryo, bir hamlede yaratılmaz; yazarının zihninde, birdenbire ve bütünüyle belirmez.
- İnsanlar fırsatları bekler, fırsatlar insanları bekler; kazanan hep bahane olur.
- Düşman askerlerinin köyü terk edeceği günden önceki gece, Ahmet Celâl'le Emine karanlıktan yararlanıp, kalabalığın arasından sürünerek uzaklaşır; köyün mezarlığına doğru kaçmaya başlarlar.

3. İkiden fazla eş değer ögeler arasında virgül bulunan cümlelerde özneden sonra noktalı virgül konabilir:

- Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu. (Yahya Kemal Beyatlı)
- Modern roman; gerçeklik karşısında kuşkucu ve tedirgin olan, iç dünyasına çekilen, yabancılaşan, toplumla çatışan, karamsar, bunalımlı, zayıf bireyi konu edinmiştir.
- Masalda anlatılan dev; MÖ 3000'li yıllarda yaşamış, yaklaşık beş metre boylarında, altı gözlü ve dört ellidir.
- Gerçek eleştirinin amacı; bir sanat görüşünü örneklendirmek, bir sanat yapıtının sanat değerini belirlemek, bir örnekten kalkarak çözümlemeler ve incelemeler yapmak ve bir görüşü temellendirmek olmalıdır.
- Sosyoloji; toplum yapısını bilimsel yöntem ve araştırma tekniklerini kullanarak inceleyen, toplumsal yapıda oluşan olayları açıklayan, toplumsal yapıdaki gelişimi ve değişimi ele alan, kuramlar geliştiren ve sonuçlara ulaşan bir sosyal bilimdir.

Sabahattin Ali'den söz etmenin iki yolu var (I) Biri (II) onu hikâyeci ve romancı olarak ayrı ayrı yönlerden ele almak (III) öbürü (IV) ondan bir bütün olarak söz etmek (V)

Bu parçada ayraçlarla belirtilen yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (:) (,) (,) (;) (.) B) (.) (,) (;) (,) (...) C) (;) (,) (-) (-) (.)
D) (:) (,) (;) (,) (.) E) (:) (,) (,) (,) (.)

Çözüm: Birinci cümleden sonra açıklama yapılacağı için I numaralı yere iki nokta, II ve IV numaralı yerden hemen önce "biri" ve "öbürü" sözcükleri özne olduğu için bunlardan hemen sonra virgül, III numaralı yerden önce ve sonra içerisinde virgül bulunan cümleler gruplandığı için buraya noktalı virgül, cümledeki yargı da tamamladığı için V numaralı yere nokta gelir.

Sabahattin Ali'den söz etmenin iki yolu var (:) Biri (,) onu hikâyeci ve romancı olarak ayrı ayrı yönlerden ele almak (;) öbürü (,) ondan bir bütün olarak söz etmek (.)

Yanıt: D

Sunum yaparken dinleyiciler üzerinde etkili olabilme (I) konuşma alışkanlığını kazanmaya (II) beden dilini doğru kullanmaya, disiplinli ve aralıksız çalışmaya bağlıdır. Bunun için dildeki bütün kelimelerin hece yapısını (III) doğru telaffuzunu (IV) tonlamayı ve vurgu düzenini iyi bilmek gerekir. Ayrıca devamlı uygulama yapmak (V) uygulama sırasında görülen yanlışları düzeltmek de iyi bir sunum için önemlidir.

Bu parçada ayraçlarla belirtilen yerlerden hangisine diğerlerinden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Parçanın ilk cümlesindeki "sunum yaparken dinleyiciler üzerinde etkili olabilme" söz grubu özne olup onun özellikleri -en az üç özellik- art arda sıralandığı için bu ifadeden hemen sonra noktalı virgül gelmelidir. Çünkü ikiden fazla eş değer ögeler arasında virgül bulunan cümlelerde özneden sonra noktalı virgül konabilir. Fakat diğer boş bırakılan yerler, eş görevli söz veya söz gruplarının arası olduğu için buralara virgül getirilmelidir.

Sunum yaparken dinleyiciler üzerinde etkili olabilme (;) konuşma alışkanlığını kazanmaya (,) beden dilini doğru kullanmaya, disiplinli ve aralıksız çalışmaya bağlıdır. Bunun için dildeki bütün kelimelerin hece yapısını (,) doğru telaffuzunu (,) tonlamayı ve vurgu düzenini iyi bilmek gerekir. Ayrıca devamlı uygulama yapmak (,) uygulama sırasında görülen yanlışları düzeltmek de iyi bir sunum için önemlidir.

Yanıt: A

Çeviri alanındaki yetersizliğimizin giderilmesi; okulların yetiştirmesine, editörlerin sabredebilmesine, yayıncıların da çevirmenin emeğinin karşılığını vermesine bağlıdır.

Bu cümledeki noktalı virgülün işleviyle aşağıdaki cümlelerden hangisinde kullanılan noktalı virgülün işlevi farklıdır?

A) Yaşamı güzelleştiren, insanı hayata bağlayan, öz duygularla zenginleştiren; edebiyattır.
B) Şiirde vurgu; ahenge, anlama ve duyguya göre belirlenir.
C) Dil; insanı insana ulaştıran, geçmişi bugünle buluşturan, kültürleri kültürlerle, kuşakları kuşaklarla buluşturandır.
D) Söylev; her yüreğe işleyen, etkili ve hitap edilen kitlenin anlayabileceği bir anlatım özelliği taşır.
E) Sevinçten, heyecandan içim içime sığmıyor; bağırmak, kahkahalar atmak, ağlamak istiyorum.

Çözüm: Noktalı virgül, ikiden fazla eş değer ögeler arasında virgül bulunan cümlelerde özneden sonra konur. Öncülde verilen cümlede de özne olan "çeviri alanındaki yetersizliğimizin giderilmesi" söz grubunun ikiden fazla özelliği art arda sıralanmıştır. Öncüldeki gibi kullanım, özelliği sıralanan ve özne olan B'de "şiirde vurgu", C'de "dil", D'de "söylev" sözcüğünden hemen sonra, A'da "edebiyat" sözcüğünden hemen önce noktalı virgül gelmiştir. Fakat E'deki cümlede noktalı virgülün işlevi "ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak"tır.

Yanıt: E

Kişi kendini bulunca (I) kimsesiz bir evrende kendisiyle baş başa kalınca başlıyor bir hesaplaşma. İçimizdeki çelişkiler (II) yalanlar (III) yenilgiler (IV) umutlar, sevinçler, hayaller bir bir çıkıyor orta yere. Birer canlı yaratık kesiliyorlar (V) sizi bir sanık gibi karşılarına alıp başlıyorlar sorgulara çekmeye.

Bu parçada yay ayraçla gösterilen yerlerden hangisine diğerlerinden farklı bir noktalama işareti getirilir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: IV numaralı yere noktalı virgül gelmelidir. Çünkü "virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak" için noktalı virgül kullanılır. Cümlede "çelişkiler (,) yalanlar (,) yenilgiler" olumsuz özellikler, "umutlar, sevinçler, hayaller" ise olumlu özelliklerdir. Bu nedenle bu grupların arasına noktalı virgül gelmelidir. Diğerlerine ise virgül gelmelidir.

Kişi kendini bulunca (,) kimsesiz bir evrende kendisiyle baş başa kalınca başlıyor bir hesaplaşma. İçimizdeki çelişkiler (,) yalanlar (,) yenilgiler (;) umutlar, sevinçler, hayaller bir bir çıkıyor orta yere. Birer canlı yaratık kesiliyorlar (,) sizi bir sanık gibi karşılarına alıp başlıyorlar sorgulara çekmeye.

Yanıt: D

KESME İŞARETİ ’

1. Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır:

Kurtuluş Savaşı'nı, Atatürk'üm, Türkiye'mizin, Fatih Sultan Mehmet'e, Muhibbi'nin, Gül Baba'ya, Sultan Ana'nın, Mehmet Emin Yurdakul'dan, Kâzım Karabekir'i, Yunus Emre'yi, Ziya Gökalp'tan, Refik Halit Karay'mış, Ahmet Cevat Emre'dir, Namık Kemal'se, Şinasi'yle, Alman'sınız, Kırgız'ım, Karakeçili'nin, Osmanlı Devleti'ndeki, Cebrail'den, Çanakkale Boğazı'nın, Samanyolu'nda, Sait Halim Paşa Yalısı'ndan, Resmî Gazete'de, Millî Eğitim Temel Kanunu'na, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği'ni, Eski Çağ'ın, Yükselme Dönemi'nin vb.

KESME İŞARETİNİN KULLANILMADIĞI DURUMLAR

1. Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.

Özel ad	Yapım eki	Çekim ekleri	
Türk	-lük	-ü	**Türklüğü**
Türk	-çe	-miz	**Türkçemiz**
Müslüman	-lık	-ın	**Müslümanlığın**
Atatürk	-çü-lük	-te	**Atatürkçülükte**
Avrupa	-lı-laş-ma	-nın	**Avrupalılaşmanın**
Özel ad	Çokluk eki	Diğer çekim ekleri	
Türk	-ler	-in	**Türklerin**
Osmanlı	-lar	-da	**Osmanlılarda**
Yakup Kadri	-ler	-e	**Yakup Kadrilere**

2. Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.

Türkiye Büyük Millet **Meclisine**, Türk Dil **Kurumundan**, Türkiye Petrolleri Anonim **Ortaklığına**, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü **Başkanlığının**; Bakanlar **Kurulunun**, Danışma **Kurulundan**, Yürütme **Kuruluna**; Türkiye Büyük Millet **Meclisinin** 112'nci **Birleşiminin** 2'nci **Oturumunda**; Mavi Köşe **Bakkaliyesinden**, Başbakanlığa, Atatürk **Lisesinde**, Hacettepe **Üniversitesinde**, Gazi Üniversitesi **Rektörlüğüne**, Benim Hocam **Yayınlarının** vb.

İstisna: Ek getirildiğinde Avrupa Birliği kesme işareti ile kullanılır: Avrupa Birliği'ne üye ülkeler...

3. Tamlama şeklindeki özel adların sonundaki üçüncü teklik kişi iyelik eki yerine başka bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz.

Özel ad			
Tamlayan	Tamlanan	3. tekil iyelik eki	
Boğaz	Köprü	-sü	**Boğaz Köprüsü'nün**
Tamlayan	Tamlanan	diğer iyelik ekleri	
Boğaz	Köprü	-müz	**Boğaz Köprümüzün**
Boğaz	Köprü	-nüz	**Boğaz Köprünüzde**

Amik **Ovamızın** bitki örtüsü, **Kuşadamızdaki** liman, Cumhuriyet **Bayramınız**, Kurban **Bayramınızı**, Van **Gölümüzde** vb.

KÜÇÜK HARFLE YAZILDIKLARI HÂLDE KESME İŞARETİNİN KULLANILDIĞI DURUMLAR

1. Küçük harfle yazılan uluslararası birimler:

- m'nin, kg'ın, cm'de

2. Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır:

- Düştü m'ola sevdiğimin yurduna
- Engel aramızı açtı n'eyleyim (Karacaoğlan)
- "Şems'in gözlerine bir şüphe çöreklendi: "Dostum ne'n var? Her şey yolunda mı?" (Elif Şafak)
- *Güzelliğin on par'etmez*
  Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)

3. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur:

a'dan z'ye kadar, Türkçede -lık'la yapılmış sözler.

TIRNAK İŞARETİ " "

1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır:

Türk Dil Kurumu binasının yan cephesinde Atatürk'ün "Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir." sözü yazılıdır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ön cephesinde Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." vecizesi yer almaktadır.

Ulu Önder'in "Ne mutlu Türk'üm diyene!" sözü her Türk'ü duygulandırır.

Bakınız, şair vatanı ne güzel tarif ediyor:

- "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.
  Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır."
- Mallarme'nin "Şiir düşüncelerle değil, sözcüklerle yazılır." cümlesi şiire bakış açımı değiştirdi.

2. Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır:

- Yeni bir "barış taarruzu" başladı.
- Uzaklığı anlatmak için "ta" sözcüğü kullanılır.
- "Ötekine önem ve değer vermek" şeklinde de tanımlanan empati, kendimizin ve başkalarının sınırlarını belirlemekle başlar.

3. Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır:

- Bugün öğrenciler "Kendi Gök Kubbemiz" adlı şiiri incelediler.
- "Yazım Kuralları" bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

DİKKAT

Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır:

- "İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!" diyorlar. (Yahya Kemal Beyatlı)
- Ne yapmalıyım" sorusu "Ne yapıyorum?", "Ne yaptım?", "Ne yapacağım?" sorularından farklıdır.

DİKKAT

Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz:

- Elif Şafak'ın "Bit Palas"ını okudunuz mu?
- Sınava "Benim Hocam"la hazırlanıyorum.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitap ve dergi adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın eğik yazıyla dizilerek de gösterilebilir:

- Höyük sözü Anadolu'da *tepe* olarak geçer.
- Cahit Sıtkı'nın *Şairin Ölümü* şiirini Yahya Kemal çok sevmişti. (Ahmet Hamdi Tanpınar)

Öykücülük de bir tür ( ) bi milyonculuk ( ) değil mi zaten ( ) Çok satışlı ( ) az kârlı, küçük dertlere çare ( )

Bu cümlede ayraçlarla belirtilen yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (") (") (?) (,) (...)
B) (') (') (:) (,) (...)
C) (-) (-) (;) (,) (.)
D) (") (") (:) (,) (...)
E) (-) (-) (?) (,) (.)

Çözüm: Öykücülük de bir tür (") bi milyonculuk (") değil mi zaten (:) Çok satışlı (,) az kârlı, küçük dertlere çare (...)

- (") bi milyonculuk (") → vurgulanan söz öbeği
- ... değil mi zaten (:) → açıklama yapılacak yerin başlangıcı
- Çok satışlı (,) az kârlı → eş görevli söz grupları
- ... küçük dertlere çare (...) → özelliklerin daha da artırılabilmesi

Yanıt: D

TEK TIRNAK İŞARETİ ‘ ’

Tırnak içinde verilen cümlenin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü, ibareyi belirtmek için kullanılır:

- Edebiyat öğretmeni "Şiirler içinde 'Han Duvarları' gibisi var mı?" dedi ve Faruk Nafiz'in bu güzel şiirini okumaya başladı.
- "Atatürk henüz 'Gazi Mustafa Kemal Paşa' idi. Benden ona dair bir kitap için ön söz istemişlerdi." (Falih Rıfkı Atay)

KISA ÇİZGİ -

1. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur:

İlk heceden sonraki heceler ünsüzle başlar. Bitişik yazılan kelimelerde de bu kurala uyulur:	Ayırmada satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz:	Kesme işareti satır sonuna geldiğinde yalnız kesme işareti kullanılır, ayrıca çizgi kullanılmaz.
baş- öğ-ret-men değil,	a- ra-ba değil,	Ankara'- da değil,
ba- şöğ-ret-men	ara- ba	Ankara' da

2. Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, bitişik yazılır:

- Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu. (Ömer Seyfettin)
- Bu konuyu-ciddi konular soğuk olur ya- bir fıkrayla ısıtmak istiyorum.
- Anneme -elleri gül kokan kadına- ne yapsam az!
- Ne var ki istasyon şefi, ben daha bu istediğimi belirtmeye fırsat bile bulamadan bir gün -bir süre önce- kunduracıyla göründü.

3. Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır:

Aydın-İzmir yolu, Türk-Alman ilişkileri, Ural-Altay dil grubu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 09.30-10.30, Beşiktaş-Fenerbahçe karşılaşması, Manas Destanı'nda soy-dil-din üçgeni, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, Türkçe-Fransızca Sözlük vb.

4. Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır:	5. Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır:	6. İsim yapma eklerinin başına, fiil yapma eklerinin başına ve sonuna konur:
■ al-ış, dur-ak, gör-gü-süz-lük	■ al-, dur-, gör-, ver-; başar-, kana-, okut-, taşla-, yazdır-	■ -ak, -den, -ış, -lık; -ımsa-; -la-; -tır- vb.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz:

- **On on beş** yıl.
- **Üç beş** kişi geldi.

Bu cümlelerde kullanılan sayı sözcükleri, tam bir miktar bilgisi vermediği ve ismi nitelediği için "belgisiz sıfat"tır.

7. Heceleri göstermek için kullanılır:

a-raş-tır-ma, bi-le-zik, du-ruş-ma, ku-yum-cu-luk, prog-ram, ya-zar-lık, baş-öğ-ret-men, ka-vu-ni-çi

GENEL KÜLTÜR

TÜRKÇE HECE SİSTEMİ

Bir solukta çıkarılan ses veya seslerin bütününe hece denir. Türkçede hece çekirdeğini ünlü oluşturur.
Heceyi ünlü kurar ve sadece ünlüler tek başlarına hece olabilir.
Her ünlü, varsa kendinden önce gelen ünsüzü ve kendinden sonra gelen tek veya iki ünsüzü kurduğu hecenin içine alır.
Türkçe kökenli sözcüklerde heceler ünlü ve ünsüz sayısı ile bunların dizilişleri açısından altı türlü olabilir:

- o: ünlü
- bu: ünsüz - ünlü
- ak: ünlü , ünsüz
- şam: ünsüz - ünlü - ünsüz
- üst: ünlü- ünsüz- ünsüz
- Türk: ünsüz- ünlü- ünsüz- ünsüz

UZUN ÇİZGİ —

Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna konuşma çizgisi **de denir.**

Frankfurt'a gelene herkesin sorduğu şunlardır:

— Eski şehri gezdin mi?

— Rothschild'in evine gittin mi?

— Goethe'nin evini gezdin mi? (Ahmet Haşim)

Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir:

Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.

İslam Bey — Ben daha ölmedim. (Namık Kemal)

DİKKAT

Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:

"Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?" (Faruk Nafiz Çamlıbel)

EĞİK ÇİZGİ /

1. Dizeler yan yana yazıldığında aralarına konur:

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak / O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak / O benimdir, o benim milletimindir ancak. (Mehmet Âkif Ersoy)

2. Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır:

-a /-e, -an /-en, -lık /-lik, -madan /-meden

YAY AYRAÇ ( )

1. Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır. Yay ayraç içinde bulunan ve yargı bildiren anlatımların sonuna uygun noktalama işareti konur:

- Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz. (Nurullah Ataç)
- Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk) bir felsefe sistemidir.

2. Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır:

- Yunus Emre'nin (1240?-1320)...

İmek fiilinin (ek fiil) geniş zamanı şahıs ekleriyle çekilir.

3. Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır:

- İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakam'a yaklaşır.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın... (Reşat Nuri Güntekin)

4. Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için kullanılır:

- Eşin var, aşiyanın var, baharın var ki beklerdin

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin? (Mehmet Âkif Ersoy)

KÖŞELİ AYRAÇ [ ]

1. Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır:

- Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

2. Metin aktarmalarında, çevirilerde, alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır:

- "Eldem, Osmanlıda en önemli fark[ın], mezar taşının şeklinde ortaya çık[tığını] söyledikten sonra..." (Hilmi Yavuz)

SİZİN NOTUNUZ

ANLAM BİLGİSİ (18-19 SORU)		
SÖZCÜK	CÜMLE	PARAGRAF
I. SÖZCÜKLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ	I. CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ	I. PARAGRAFTA ANLATIM BİÇİMLERİ
II. SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ	II. CÜMLELER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ	II. PARAGRAFTA KONU-BAŞLIK
III. SÖZCÜKLERDE GÖRÜLEN ANLAM OLAYLARI	III. CÜMLELERDE ANLATIM ÖZELLİKLERİ	III. PARAGRAFTA ANA DÜŞÜNCE
IV. ATASÖZÜ VE DEYİMLER	IV. KESİN YARGI	IV. PARAGRAFTA YARDIMCI DÜŞÜNCE
V. KALIPLAŞMAMIŞ SÖZ GRUPLARI	V. CÜMLE OLUŞTURMA	V. PARAGRAFTA ANLAM AKIŞINI BOZAN CÜMLE
	VI. CÜMLE TAMAMLAMA	VI. PARAGRAFI İKİYE BÖLME
	VII. CÜMLE BİRLEŞTİRME	VII. PARAGRAFA CÜMLE EKLEME
		VIII. PARAGRAFTA YER DEĞİŞTİRİLMESİ GEREKEN CÜMLE
		IX. PARAGRAF OLUŞTURMA
		X. PARAGRAF TAMAMLAMA
		XI. PARAGRAFA BAĞLI ÇOKLU SORULAR

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
SÖZCÜKTE ANLAM	2	2	2	1	3	3	2	2	1
CÜMLEDE ANLAM	2	2	2	3	1	1	2	2	
PARAGRAF	14	14	15	14	15	15	15	15	15

SÖZCÜKTE ANLAM

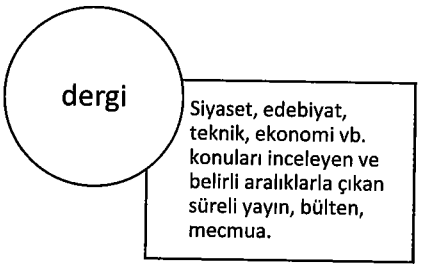
Anlam (mana); bir sözcükten, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesnedir. Sözlüğümüzde "açmak" sözcüğüne baktığımızda sözcüğün yirmi yedi farklı anlamı karşımıza çıkmakta.

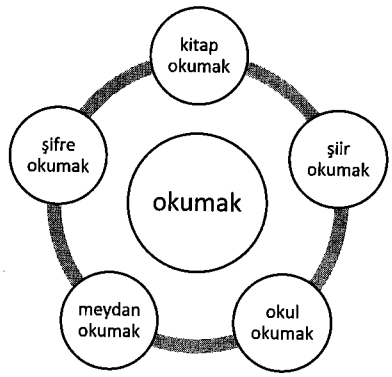
- Kapıyı açıp içeri giriyorum.
  Açmak: Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.
- Burası beni açmadı, başka yere gidelim.
  Açmak: Beğenmek.
- Size derdimi açmaya geldim.
  Açmak: İçini dökmek.

– Peki, ne oluyor da aynı seslere sahip bir sözcük, cümlede farklı anlamlara karşılık geliyor?

– Çünkü bir sözcüğün anlam değeri, sözcüğün cümle içerisindeki kullanımına göre belirlenmektedir. Yani bir sözcüğün değeri, onu çevreleyen öbür sözcüklerin yardımıyla belirlenebilir. Cümle ne kadar değişirse değişsin anlamı hiç değişmeyen sözcükler de var elbet, biz bunlara "tek anlamlı sözcükler" diyoruz. Ama kullanıldığı cümleye yani onu çevreleyen sözcüklere göre farklı anlamlar kazanan sözcüklere de "çok anlamlı sözcükler" diyoruz ve sınavlarda karşımıza en çok çıkan da işte bu çok anlam kazanmış sözcüklerdir. O hâlde altı çizili sözün anlamına, türüne, görevine vb. karar verirken cümlenin anlamını öncelemeliyiz.

SÖZCÜKLERDE TEK ANLAMLILIK	SÖZCÜKLERDE ÇOK ANLAMLILIK
Zaman içerisinde yan anlamlar kazanmayan, cümlede farklı anlamlarda kullanılmayan, yalnızca tek anlamı olan sözcüklerdir.	Bir sözcüğün, zaman içerisinde temel anlamı dışında yan veya mecaz anlamlar kazanması durumuna "çok anlamlılık" denir. Çok anlamlı sözcüklerin de cümlede hangi anlamı içerdiği kullanıldığı cümleye bağlıdır.

I. Adana'ya pamuk mevsiminde çok göç olur.
II. Yağmur mevsimi burada uzun sürmez.
III. Konser mevsimi bu ay başlayacak.
IV. Burada iki mevsim yaşanır: yaz ve kış.
V. Gençlik, yaşamın bahar mevsimidir.

Numaralanmış cümlelerde "mevsim" sözcüğü kaç değişik anlamda kullanılmıştır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

ÇÖZÜM: "Mevsim" sözcüğü, numaralanmış cümlelerin her birinde farklı anlamlarda kullanılmıştır.

I. Adana'ya pamuk mevsiminde çok göç olur. → Herhangi bir ekimin yapıldığı veya bir ürünün yetiştiği dönem.

II. Yağmur mevsimi burada uzun sürmez. → Bazı atmosfer olaylarının en çok belirdikleri zaman.

III. Konser mevsimi bu ay başlayacak. → Herhangi bir şeyin etkinlik dönemi, sezon.

IV. Burada iki mevsim yaşanır: yaz ve kış. → Yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümünden her biri, sezon.

V. Gençlik, yaşamın bahar mevsimidir. → Yaşamın bir bölümü.

Yanıt: E

DİKKAT

Sesteşlikle çok anlamlılığı karıştırmayınız. Çok anlamlı sözcüğün, diğer anlamları ile temel anlamı arasında uzak (mecaz) ya da yakın (yan) anlam ilgisi bulunmaktadır. **Sesteş** sözcükler arasında ise herhangi bir anlam ilgisi yoktur.

Üç cümlede "dil" sözcükleri arasında yakın veya uzak anlam bağı var. Bu çok anlamlılıktır. Sözlükte Latin rakamlarla (1, 2 ...) gösterilir. • Yemek yerken sürekli dilini ısırıyormuş. (temel anlam) • Ayakkabının dilini bağcıkların arasına sıkıştır. (yan anlam) • Dilimin böyle birdenbire çözülmesi çok garip (mecaz anlam)	İki cümlede de "dil" farklı kavramlar, bu nedenle sözcükler sesteştir. Sözlükte Roma rakamlarıyla (I, II ...) gösterilir. • Yemek yerken sürekli dilini ısırıyormuş. (temel anlam) • Şu yaşıma kadar dört dil öğrenebildim ancak. (temel anlam)

Elindeki Bursa yapımı bıçakla peyniri ince ince dilimleyerek kesti. Servis tabaklarına özenle yerleştirirken pandemi döneminde kesilen gelirinin artık düzene gireceğini düşünüp rahatladı. Her tabağa birkaç zeytin ilave etti. Müşteriler birazdan gelmeye başlardı. Dönüp çay kazanının kaynayıp kaynamadığını kontrol etti. Her şey yolundaydı. Gelecek hafta oğluna söz kesecekleri geldi aklına. Ne de çabuk büyümüştü çocuklar. Doğdukları günü daha dün gibi hatırlıyordu. O zaman şehre göç etmemişlerdi daha. Ekin kesme zamanı dünyaya gelmişti oğlu. Kucağına aldığında gördüğü masum ve minicik yüz canlandı gözlerinde, yüreği sevgiyle doldu.

Bu parçada "kesmek" sözcüğü aşağıdaki anlamlardan hangisine karşılık gelecek şekilde kullanılmamıştır?

A) Bölmek, parçalamak

B) Azalmak, düşmek

C) Anlaşmaya varmak

D) Biçmek

E) Susmak, konuşmamak

ÇÖZÜM: "Kesmek" sözcüğü; "Elindeki Bursa yapımı bıçakla peyniri ince ince dilimleyerek **kesti.**" cümlesinde "bölmek, parçalamak", "pandemi döneminde **kesilen** gelirinin" ifadesinde "azalmak, düşmek", "Gelecek hafta oğluna söz **kesecekleri** geldi aklına." cümlesinde "anlaşmaya varmak", "Ekin **kesme** zamanı dünyaya gelmişti oğlu." cümlesinde "biçmek" anlamında kullanılmıştır. E'deki anlama uygun bir kullanım parçada yoktur.

Yanıt: E

Zaman: çağ, mevsim.

Tutmak: ele geçirmek, yakalamak.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "tutmak ve zaman" **sözcükleri belirtilen anlamlarını karşılayacak şekilde kullanılmıştır?**

A) Çoğumuzun çocukluk zamanı ağaçlarla dolu sokaklarda, tuttuğumuz kedi ve köpekleri beslemekle, onlarla oyun oynamakla geçti.

B) Zaman geçtikçe hafifleyecek yerde, daha da artan ağırlaşan bir vicdan azabı tutuyor yüreğini.

C) Hayallerimizi ektiğimiz toprakta ümit tohumlarımızın tutup tutmadığını zaman gösterecek.

D) Zamanla anlıyor insan, kendinden başkasını düşünmeyen ve insanları "hedeflerinin aracı" olarak görenleri kimse sevmemiş, tutmamıştır.

E) Bu zamanda kimse çocuğunu dışarı tek başına göndermek istemiyor; onu, içinde bilgisayar olan dört duvarın içinde tutuyor.

A seçeneğinde tutmak ve zaman sözcükleri belirtilen anlamları karşılayacak şekilde kullanılmıştır: Çoğumuzun çocukluk **çağı** ağaçlarla dolu sokaklarda, **yakaladığımız** kedi ve köpekleri beslemekle, onlarla oyun oynamakla geçti.

Diğer seçeneklerde "zaman ve tutmak" sözcükleri aşağıdaki anlamlarda kullanılmıştır:

B seçeneği

Zaman: bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.

Tutmak: sarmak, bürümek.

C seçeneği

Zaman: bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.

Tutmak: Beklenen sonucu vermek.

D seçeneği

Zaman: bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.

Tutmak: benimsemek, beğenmek.

E seçeneği

Zaman: devir, dönem.

Tutmak: Kapamak, denetimi altına almak.

Yanıt: A

I. SÖZÜN ANLAM ÖZELLİĞİ					
1. GERÇEK ANLAM (TEMEL ANLAM VE YAN ANLAM)	**2. MECAZ ANLAM**	**3. TERİM ANLAM**	**4. SOMUT VE SOYUT ANLAM**	**5. NİCEL VE NİTEL ANLAM**	**6. GENEL VE ÖZEL ANLAM**

<table>
<tr><th colspan="2">1. GERÇEK ANLAM</th><th rowspan="2">2. MECAZ ANLAM</th></tr>
<tr><th>TEMEL (BAŞAT) ANLAM</th><th>YAN ANLAM</th></tr>
<tr><td>Sözcüğün ilk, asıl anlamıdır.

Sözcüğün, sözlükteki ilk anlamıdır.

Sözcüğün herkesçe bilinen, en yaygın anlamıdır.</td><td>Temel anlama bağlı olarak zamanla sözcüğe yüklenen yeni anlam[lar] dır.

Temel anlamla yan anlam arasında şekil ve işlev bakımından benzerliğe dayalı somut ilişki bulunur.</td><td>Sözcüğün, temel anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı anlamdır. Genellikle soyut anlamlıdır.</td></tr>
<tr><td>1. Bağ: Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi topluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, sicim, şerit, tel vb. düğümlenebilir nesne.

• Ayakkabının bağı çözüldü.</td><td>2. Bağ: Sargı.

• Yaramın bağını değiştireceğim.

3. Bağ: Bağlam, deste, demet.

• Beş bağ ekin, iki bağ maydanoz</td><td>mecaz Bağ: İlgi, ilişki, rabıta.

• Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.</td></tr>
<tr><td>1. Kırmak: Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak.

• Kedim bardağı yere atıp onu kırdı.</td><td>2. Kırmak: Vücut kemiklerinden birini parçalamak.

• Ayol, yapma, gel, düşüp bir yerini kıracaksın!

3. Kırmak: Öldürmek, yok olmasına neden olmak.

• Bu yıl soğuk, hayvanları kırdı.

4. Kırmak: Bir şeyin fiyatını azaltmak, indirmek.

• Firma verdiği teklif fiyatını son dakikada bir yüzde yirmi daha kırıyordu.</td><td>mecaz Kırmak: Dileğini kabul etmeyerek veya beklenmeyen bir davranış karşısında bırakarak gücendirmek, incitmek:

• Bazen bir kelimenin, bir ses tonunun sevdiğimiz bir insanı kırdığını görürüz.

mecaz Kırmak: Yok etmek.

• Bir gündüz olsa belki bu derdi kıracağım
Yoksa bu sensizlikten artık çıldıracağım

mecaz Kırmak: Gücünü, etkisini azaltmak.

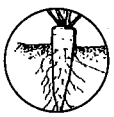
• Birkaç gün evvel yağan yağmur sıcağı kırmamış.</td></tr>
</table>

3. TERİM ANLAM
Bir bilim, sanat, meslek dalıyla ya da bir konuyla ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüğün anlamıdır. ***anatomi Bağ:*** İki kemiği birbirine bağlamaya, iç organları yerinde tutmaya yarayan lif demeti. ★ Kemik, birbirlerine eklem bağları ile bağlanmıştır. ***ticaret Kırmak:*** Değerinden düşük fiyata almak. ★ Borçlarını tahsil edebilmek için onların bono ve çeklerini kırdı.

KÖK SÖZCÜĞÜNÜN ANLAM DEĞERLERİ

GERÇEK ANLAM

TEMEL ANLAM | **YAN ANLAM**

Bitkileri toprağa bağlayan, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm.
Bitkilerin kökleri biraz zarar görmüştü.

Bazı şeylerde dip bölüm.
Saç köklerini besleyici gıdalar tüketilmeli.

Bazı şeylerde dip bölüm.
Dişimi çektirirken **diş kökünün** biri kırıldı.

Sapıyla çıkarılan bitkilerde tane.
Üç kök maydonoz getirir misin?

MECAZ ANLAM | **TERİM ANLAM**

Dip, temel, esas:

Ta gölden başlayan tipi ve fırtına onun sıcak evini **kökünden** sarsıyordu.

Kaynak, köken:

Kökleri mazinin sağlamlığı içinde kalan eski bir aşinalığım vardı ona.

Bir kimseyi bir yere bağlayan manevi temel güçlerin bütünü.

İç Anadolu Bölgesi'nin **köklü** ailelerinden birinin çocuğuyum.

DİL BİLGİSİ

Kelimenin her türlü ek çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölümü: Yaptırmak kelimesinde **kök,** yap- bölümüdür.

KİMYA

Olağan şartlarda çevresinden yalıtılamayan ancak birçok tepkimeyi nitelik değiştirmeden kalabilen atom kümesi.

MATEMATİK

Denklemde bilinmeyenin yerine konulduğunda uygun düşen gerçek veya birleşik değer.

Aşağıdaki tümcelerin hangisinde "çağ" sözcüğü, verilen anlama uygun kullanılmamıştır?

A) Bir şeyin uygun, elverişli zamanı: Kızının evlenme çağına geldiğini kabul edemiyor.

B) Zaman dilimi, vakit: Dünya hızlı bir tüketim çağı yaşıyor.

C) Yaşamın dönemlerinden her biri: Gençlik çağını geride bırakmış, biraz uslanmıştı.

D) Yüzyıl, asır: Fuzûli, çağlar ötesinden sesini duyurabiliyor.

E) Bir katmanın oluştuğu süre: Burası Neolitik Çağ'da oluşmuş bir kara parçasıydı.

Çözüm: B seçeneğinde "çağ" sözcüğü, kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası anlamında kullanılmıştır.

Yanıt: B

Biri bana kendi eseriyle ilgili düşüncelerimi sorduğunda (I)
ne diyeceğimi şaşırıyorum. Kapkara (II) bir duygu çöküyor (III)
içime. Çevremdekilerin bana verdiği değerden
yüz bularak (IV) bilgiçlik taslıyor (V) olma ihtimali beni rahatsız
ediyor.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerden hangisi temel (başat) anlamıyla kullanılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: I numaralı "sorduğunda" sözcüğü "Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek," anlamında olup temel (başat) anlamdadır.

II numaralı "kapkara" sözcüğü, "sıkıntı veren" anlamında, III numaralı "çöküyor" sözcüğü, "yoğun bir biçimde duymak" anlamında, IV numaralı "yüz bulmak" deyimi "ilgi ve yakınlık görmek" anlamında, V numaralı "taslamak" sözcüğü de "Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek." anlamında kullanılarak mecaz anlam üstlenmişlerdir.

Yanıt: A

4. SOMUT ANLAM	SOYUT ANLAM
Varlığı duyularla algılanabilen kavramlardır: taş, hava, su, toprak; kitap, yayınevi, dergi vb. • Hava biraz bozukçaydı, dışarıda serin bir yağmur çiseliyordu.	**Varlığı duyularla algılanamayan, zihin yoluyla algılanan kavramlardır:** erdem, cesaret, duygu, düşünce, iyilik, huzur, aşk vb. • Öyle kibar ve asil havası vardır ki... *Temel anlamı somut olan bir sözcük, cümlede soyut bir anlam kazanmışsa o söz mecazlı bir söyleyişe sahiptir.* • **İyiler** arttıkça **kötülükler** yok olacak. somut soyut

5. NİCEL ANLAM	NİTEL ANLAM
Bir şeyin sayılabilir, ölçülebilir özelliğini belirten sözcüklerin anlamıdır. Nicel anlam, nesnellik içerir: uzak, büyük, uzun, dar, derin, yüksek, sıcak, ince vb. • Temmuzun başında bu ne sıcak böyle? • Valiz çok ağır oldu, bunu nasıl taşıyacaksın? • Sonunda geniş bir eve taşınmışlar.	**Bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başkalarından ayıran özellik, niteliktir.** **Nitel anlam, öznellik (kişiye görelik) içerir:** güzel, iyi, mutlu, sevimli, çalışkan, yeterli vb. *Nicel anlamlı bir sözcük, cümlede nitel bir anlam kazanmışsa o söz mecazlı bir söyleyişe sahiptir.* • Sözleri çok ağır oldu, bunu nasıl taşıyacaksın? • Bu laflara bile tepkisiz kaldın, çok geniş bir insanmışsın.

6. GENEL ANLAM	ÖZEL ANLAM
Anlam kapsamı geniş olan sözcüklerdir. • Çocuk, ailenin neşe kaynağıdır. bütün çocuklar • Kitap en iyi dosttur. bütün kitaplar	**Anlam kapsamı dar olan sözcüklerdir.** • Çocuk, dün gece uyutmadı. tek çocuk • Aldığı kitap beni çok etkiledi. tek kitap

Özelden genele → harf → sözcük → cümle → paragraf

Genelden özele → canlı → bitki → çiçek → papatya

II. SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

1. EŞ ANLAM	2. YAKIN ANLAM	3. ZIT/KARŞIT ANLAM	4. SESTEŞ (EŞ SESLİ)

1. EŞ ANLAM

Yazılışları ve okunuşları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir. Dilimizde bire bir aynı anlama gelen ve her cümlede birbirinin yerine kullanılabilen eş anlamlı sözcük çok azdır. En klasik örnekle beyaz ve ak sözcükleri "peynir" sözcüğünü anlatmak söz konusu olduğunda birbirlerinin yerine geçemiyorlar. Bu nedenle çoğunlukla eş anlamlı sözcüklerden biri yerli diğeri yabancıdır.

- Bu konudaki fikrin / düşüncen benim için çok kıymetli. (Fikir Arapça, düşünce Türkçedir.)
- Bu ara hiç vaktim / zamanım yok. (Zaman da vakit de Arapçadır.)

- galiba, belki, herhâlde, olsa olsa, muhtemelen ...
- olanak, imkân
- çağrı, davet
- ara sıra, bazen, kâh, kimileyin ...
- zaman, vakit
- güya, sözüm ona, sanki ...

2. YAKIN ANLAM

Aralarında anlamsal bir yakınlık bulunan sözcüklerdir. Her cümlede birbirlerinin yerine kullanılamazlar. Çünkü yakın anlamlı sözcükler arasında ayrım vardır.

★ Çiçeklere basmayınız. / Çiçekleri ezmeyiniz. / Çiçekleri çiğnemeyiniz.

- kanıksamak, alışmak, kabullenmek, benimsemek
- yadsımak, inkâr etmek
- gücenmek, küsmek

DİKKAT

ÖSYM, sözün anlam özelliklerini doğrudan sormak yerine sözün cümleye kattığı anlamı yay ayraç içerisinde vererek sorgular:

Bizi terleten (zorlayan) sınavın bitiminde herkes bahçede oturuyordu. (I)
Yalnızca iki kişi koyu (hararetli, sıkı) bir sohbete dalmış görünüyordu. (II)
Çoğu kişi boş (anlam içermeyen) bakışlarını gizleyemiyordu. İyi (III)
çalışmayan tüm öğrenciler bu sınavda yanmıştı (ateşe düşmek, (IV)
tutuşmak). Neyse ki ben dişli (güçlü) bir öğrenciydim. (V)

Bu parçada numaralanmış altı çizili sözlerin hangisi, ayraç içinde verilen açıklamayla anlamca uyuşmamaktadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V E) V

Çözüm: IV numaralı "yanmak" sözü, "zarara, kötülüğe uğramak" anlamında olup soyut bir özelliktedir. Bu nedenle somut bir anlam olan "ateşe düşmek, tutuşmak" anlamıyla örtüşmemektedir.

Yanıt: D

2012 - KPSS / ORTAÖĞRETİM

Bazı filmler, içimizdeki cam kırıklarına değerek (dokunarak) kendi
I
eksiklerimizden yakalar. İş böyle filmlere gelince aşinası olduğumuz
II
(tanıdığımız) film okumalarını hesaba katmak (yararlı bulmak)
III
istemeyiz çoğunlukla. Şablonların kabaca (üstünkörü) uygulanmasına
IV
karşı çıkışımız, hayatı yaşanır kılan böyle şeylerin korunması adına
içsel bir direnişe geçmemizden ileri gelir (kaynaklanır).
V

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yerine ayraç içinde verilen söz getirildiğinde anlamda bir değişiklik olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Parçada III numaralı "hesaba katmak" sözü "dikkate almak, göz önünde bulundurmak" anlamındadır. Bu nedenle yerine "yararlı bulmak" sözü getirilirse cümlenin anlamında değişiklik olur.

Yanıt: C

3. ZIT / KARŞIT ANLAM

- **Anlamları birbirinin karşıtı(zıddı) olan sözlerdir:** Aşağı yukarı, ileri geri, siyah beyaz, dar geniş, büyük küçük gibi.
  - Gübre çeşitleri, yapılarına göre **doğal** ve **yapay** olarak ikiye ayrılmaktadır.
  - Yapay gübreler, **katı** ve **sıvı** hâlde bulunan kimyasal maddelerdir.
  - **Aç** doymam, **tok** acıkmam sanır.
  - **Az** eli aşta gör, **çok** eli işte gör.
  - Eşeğin kuyruğunu kalabalıkta kesme; kimi **uzun** der, kimi **kısa.**

- Karşıt çağrışım, sözcüğün sözlüksel anlamının karşıtı olmamasına rağmen "çağrışım" bakımından karşıtlık içeren sözcüklerdeki anlam özelliğidir.
  - Beni tek odalı köy yapısı **kulübesine** götürdü
    En soylu yoksulluğun toprak döşeli **sarayına**
  - Zamanı onda **yitirdim** ben
    Yitik zamanlara onda eriştim

DİKKAT

- Bir sözcüğün karşıt anlamlısı, kullanıldığı cümleye göre değişir:
  Lütfen, bari konuda doğru haber sun! (Doğru sözcüğünün bu cümledeki karşıtı yalandır.)
  Şu sorunun doğru yanıtı neymiş? (Doğru sözcüğünün bu cümledeki karşıtı yanlıştır.)
- **Bir sözcüğün olumsuzu, o sözcüğün zıt (karşıt) anlamlısı değildir. Yani "gelmek" sözcüğünün karşıtı "gelmemek" olmaz, "gitmek" olabilir. Çünkü zıt anlamlı kelimelerin yazılışları da farklıdır.**
- **Türkçede her sözcüğün zıt anlamlısı yoktur:** söz, ağaç, çiçek, kök, deniz, kuş vb.

4. SESTEŞ (EŞ SESLİ)

- **Sesteş (eş adlı, eş sesli), sesleri (yazılışları) aynı ama anlam ve kökleri farklı olan sözcüklerdir.**

■ Bugün sizinle gelemem, çok iş **var.**
Hangi limana **varacağını** bilmeyen gemiciye derin bir denizcilik bilgisinin faydası ne?

■ Gözlerinden, **kırları** artan sakalına bir iki damla yaş düştü.
Ara sıra **kır** kokuları getiren hafif bir rüzgâr esiyordu.

■ Bugünkü tavuk yarınki **kaz**dan iyidir.
Az **kaz**, uz **kaz**, boyunca **kaz.**

III. ANLAM OLAYLARI

Sözcüğe mecaz anlam kazandırma yollarıdır.

A. BENZETME (TEŞBİH)	B. KİŞİLEŞTİRME	C. AKTARMA	I. DEYİM AKTARMASI	II. AD AKTARMASI	D. SOMUTLAMA	E. KİNAYE	F. DOKUNDURMA (TARİZ)	G. DOLAYLAMA	H. GÜZEL ADLANDIRMA

A. BENZETME (TEŞBİH)

- **Benzetme (benzeti, teşbih), bir şeyin niteliğini anlatmak için o niteliği eksiksiz taşıyan bir şeyi örnek olarak gösterme işidir.**
- **Benzetmenin dört unsuru vardır: kendisine benzetilen (nitelikçe güçlü olan), benzeyen (nitelikçe güçsüz olan), benzetme edatı, benzetme yönü (kendisine benzetilen ile benzeyen arasındaki ortak özellik).**

Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik Benzeyen: bin atlı (akıncılar) Kendisine benzetilen: çocuklar Benzetme yönü: şen olma Benzetme edatı: gibi	Köyler, ufka dizilen tozlanmış birer resim; yollar, köyleri saran eskimiş çerçeveler.. Benzeyen: köyler, yollar Kendisine benzetilen: resim, çerçeveler Benzetme yönü: tozlanmak, sarmak	Gümüş bir dumanla kapandı her yer. Benzeyen: duman Kendisine benzetilen: gümüş

Söz, *duvara gergince asılmış, bütün örnekleri tek tek seçilen* bir **halıya** benzer,
benzeyen benzetme yönü, amacı benzetilen

düşünce ise **kapalı bir bohça** gibi içindekini saklı tutar.
benzeyen benzetilen benzetme yönü, amacı

- **Benzetmelerde, kendisine benzetilen ve benzeyen temel ögelerdir; benzetme yönü ve edatı, yardımcı ögelerdir.**
  - Sevgili Gazi! Talihin en karanlık günlerinde, **ismin** bir **çoban yıldızı** olmuştu. Hepimiz ona bakarak yol aldık.
  - **İnsanın doğuştan gelen yetenekleri** kendiliğinden çıkan bitkiler gibidir, okumakla budanmaları lazımdır.
  - **Türkçe** ağzımda annemin sütüdür, der Yahya Kemal Beyatlı.
  - Koltuğumuzun altında birer dinamit gibi **kellemiz.**
  - **"Medeniyet!"** dediğin tek dişi kalmış canavar?
  - Tıpkı ilkbahar gibi **sonbahar** da birden gelir Ankara'ya ama hemen gitmez.
  - **Sen** bir aysın, **ben** kara gece.
  - **Bu kitap** benim için gerçekten bir savaş alanı, kendini var etmek adına verilen amansız bir savaş.
  - Her kent, kişiliğini **tarih** denen eleği yüzlerce yıldan beri sallaya sallaya kurar.
  - **Aydın insan** pergel gibidir; bir ayağı yaşadığı toprağa sabit, diğeriyle dünyayı dolaşan.
  - Pilot olarak bu kentin üzerinden uçarken güzelim kentin kibrit kutusu biçimindeki **evlerini** görür, buna üzülürüm.
  - Çok sonra anladım **yaşamın** bir maskeli balo olduğunu.

- **Temel ögelerden biriyle yapılan benzetmelere de eğretileme (istiare) denir. ÖSYM, KPSS'de istiareyi kelime olarak sorgulamasa da "benzetme" olarak karşınıza çıkabilir.**
  - Korkma! Sönmez bu şafaklarda **yüzen** al sancak ➔ Mehmet Akif Ersoy, bu dizede şafakları denize benzetmiştir.
  - Kader, **ağlarını örüyor.** ➔ Kader, örümceğe benzetilmiştir.

B. KİŞİLEŞTİRME (TEŞHİS)

- **Kişileştirme (teşhis): İnsan dışındaki varlık ve kavramlara insana ait duyuş ve davranış özellikleri yükleme sanatıdır.**
  - Haliç'te bir vapuru vurdular, dört kişi demirlemişti; vapurun eli kolu bağlıydı, ağlıyordu ➔ İnsana özgü ağlama özelliği "vapur"a yüklenmiştir.
  - Ilık karanlık şarkı söylerdi, ay ışığı öperdi susamış toprağı.
  - Bir kamyon, alnını irili ufaklı, yedi renk farla süslemiş, gösteri yapıyor.
  - Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
  - Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet bu celâl?
  - İki ışığın aşkını, birbirini tamamlayan iki rengin sohbetini tuvale dökmek...

C. AKTARMA

I. DEYİM AKTARMASI

- **Bir sözcüğün karşıladığı kavramla başka bir kavram arasında benzetme yoluyla ilişki kurulmasıdır.**

1. İNSANDAN DOĞAYA AKTARİM

- **İnsana ait özelliklerin doğadaki varlıklara aktarılmasıdır:** kör kuyu, kel tepeler, sağır tencere; kapı ağzı, çekmecenin gözü, ayakkabının burnu; hanımgöbeği, dilberdudağı (tatlı) vb.

NOT: Bütün kişileştirmeler, insandan doğaya aktarımdır.

2. DOĞADAN İNSANA AKTARIM

- **Doğaya ait özelliklerin insanlara aktarılmasıdır:** sert adam, olgun insan, pişkin satıcı; kükreyen adam, havalara uçan çocuk, esip gürleyen kadın; eski toprak (Yaşlandığı hâlde dinç olan kimse.), eski tüfek (Herhangi bir işte eski ve deneyimli olan kimse.), çetin ceviz (Yola getirilmesi güç olan kimse.), sapsız balta (Koruyucusu, dayanağı olmayan kimse.) vb.

3. DOĞADAN DOĞAYA AKTARIM

- **Doğadaki bir varlığın özelliğinin yine doğadaki başka bir varlığa aktarılmasıdır:** dil balığı, ateş böceği, kâğıt ağacı, mum çiçeği, kuşburnu, aslanağzı vb.

4. DUYULAR ARASI AKTARMA

- **Duyularımızdan biriyle algıladığımız bir kavramın, başka bir duyuyla algıladığımız kavramı anlatmak için kullanılmasıdır.**
  - Tatlı / sert/ yumuşak bakış ➔ dokunmadan görmeye,
  - acı söz ➔ tatmadan işitmeye,
  - sert/yumuşak ses ➔ dokunmadan işitmeye,
  - sıcak/soğuk renk ➔ dokunmadan görmeye,
  - kuru öksürük ➔ dokunmadan işitmeye,
  - acı yeşil ➔ tatmadan görmeye vb.

II. AD AKTARMASI

- **Ad Aktarması (Mecazımürsel): Bir sözün, benzetme amacı güdülmeden, başka bir sözün yerine kullanılmasıdır.**

Ad aktarmasında; parça-bütün, neden-sonuç, özel-genel, eser-sanatçı, iç-dış, yer-insan, soyut-somut, yön-uygarlık, araç-kullanıcı gibi anlam ilgileri bulunur:

➢ **Parça-bütün ilişkisi:**

- Bakımsızlıklarla göçüp gitmiş bir cihan,
  Mevsimler soğumuş, sular azalmış,
  Buğday, Selçuklulardan kalan başak değil.
  Bu dizelerde "cihan" sözü ile Anadolu kastedilmiştir.
- "Büyük başın derdi büyük olur." atasözünde "büyük baş" ile "büyük işlerin başında bulunanlar" kastedilmiştir.

➢ **Yer-insan ilişkisi:**

- "Nedir üç dört alın? Bir yurdun alnından boşansın ter." cümlesinde "yurt" sözüyle Mehmet Âkif Ersoy yurttaki insanları kastetmiştir.

➢ **Eser-sanatçı ilişkisi:**

- "Rastlamıştım duvarda bir şair arkadaşa." cümlesinde Faruk Nafiz Çamlıbel "şair" sözüyle şiiri kastetmiştir.
- "Müzayededе Van Gogh rekor fiyata satıldı." cümlesinde "Van Gogh" ile onun resimleri kastedilmiştir.

➢ **İç-dış ilişkisi:**

- Deniz güzel... geceler, çeşmeler serin ... Ömer Bedrettin Uşaklı "çeşmeler" sözüyle su kastedilmiştir.
- "Evden izin almalısın bir an evvel!" cümlesinde "ev" ile evde yaşayanlar kastedilmiştir.
- "İki tabak yedim, üç bardak içtim." cümlesinde "tabak" ve "bardak" ile içindekiler kastedilmiştir.
- "Sonunda dosyayı incelemeye karar verdi." cümlesinde "dosya" ile içindeki belgeler kastedilmiştir.

➢ **Neden-sonuç ilişkisi:**

- "Bereket yağar tarlalara nisanda." cümlesindeki "bereket" sözüyle yağmur kastedilmiştir.

➢ **Özel-genel ilişkisi:**

- "Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım." dizesinde Mehmet Akif Ersoy "ben" ile tüm Türk halkını kastetmiştir.

➢ **Yön-uygarlık ilişkisi:**

- "Batı, Ankara'daki gelişmeleri dikkatle izliyor." cümlesinde "Batı" ile kastedilen o bölgedeki ülkeler ve yaşayan insanlardır.

➢ **Soyut-somut ilişkisi:**

- "Onun karşısında konuşmak yürek ister biraz!" cümlesinde somut olan yürek sözcüğü ile soyut olan "cesaret" kastedilmiştir.
- "Çoğunun aksine yeni nesil gençliğe çok ama çok güveniyorum!" cümlesinde soyut olan gençlik sözcüğüyle somut olan "gençler" kastedilmiştir.

➢ **Araç-kullanıcı ilişkisi:**

- "Usta raket yine hepimizin yüzünü güldürdü." cümlesinde raket ile tenisçi kastedilmiştir.

"Bugüne kadar Karayamuklar ailesi tekelinde kalmış bir çöpsüz üzüm bütün nakit parası, malı ve şerefiyle rastgele birine kaptırılamazdı."

Bu cümlede "çöpsüz üzüm" sözcüğünde görülen aktarma, aşağıdakilerden hangisidir?

A) İnsandan doğaya aktarım
B) Doğadan insana aktarım
C) Doğadan doğaya aktarım
D) Duyular arası aktarma
E) Ad aktarması

Çözüm: Cümlede geçen "çöpsüz üzüm", birlikte yaşayacak yakınları olmayan eş için kullanılan bir sözdür. Doğaya özgü "çöpsüz üzüm" sözcüğü ile insana ait özellik -benzetme yoluyla- anlatıldığı için burada doğadan insana aktarım yapılmıştır.

Yanıt: B

D. SOMUTLAMA

- **Soyut bir kavramı, somut anlama gelecek şekilde kullanmaktır. Somutlama da söze mecaz anlam kazandırma yollarından biridir ve somutlamada benzetmeden ve kişileştirmeden yararlanılır.**
  - Efendiler, iki ordu çarpışıyor mu? Çarpışan iki fikirdir. Aylarca, senelerce müddet, bu yamaçlarda, bu boğazlarda, bu bellerde Yunanlılık fikri ile Türklük fikri iki pehlivan gibi çarpışıp durdu." Bu parçada "fikir" kelimesi, pehlivana benzetilerek somutlaştırılmıştır.
  - Kimseyi ateşten korumaz kelimelerim. (Ateş → tehlike)
  - Sen böyle konuşunca içime kurt düştü. (Kurt → kuşku, şüphe)
  - Hayallerim suya düştü. (Hayal→ soyut, suya düşmek → somut)
  - Aşk kapıyı çalınca akıl pencereden kaçar. (Aşk ve akıl →soyut, kapı çalmak ve pencereden kaçmak → somut)
  - Sevgini bırak da git! (Sevgi→soyut, bırakmak→somut)
  - Tazecik umutlarımız solmasın. (Umut→ soyut, solmak→somut)
  - Bu düşünceler hepimizi esir almıştı. (Düşünceler →soyut, esir almak→ somut)

- **Deyimlerde anlatılan durum soyut olup somut kavramlarla ifade edildiğinde de "somutlamaya" başvurulur. Bu nedenle somutlamanın en güzel örneği deyimlerdir.**
  - Çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırmak (soyut) → Aklı başından gitmek (somut)
  - Güvenmemek (soyut) → (birinden) gözü su içmemek "Gözüm hiç su içmiyor senden."
  - Çok öfkelenmek (soyut) → Küplere binmek (somut)
  - Çok telaşlanmak (soyut) → Etekleri tutuşmak (somut)

E. KİNAYE

- **Kinaye, bir sözü hem gerçek hem mecaz anlama gelecek biçimde kullanmadır. Yani kinayeli söz, bir açıdan gerçek bir açıdan mecazdır. Fakat kinaye, düşünüleni dolaylı anlatan söz olduğu için kinayede asıl anlatılmak istenen başka ifadeyle ağır basan anlam, mecazdır.**
  - "Ağır bir **yük** vardı omuzlarında." cümlesinde "yük" sözcüğünün gerçek anlamı "eşya", mecaz anlamı "birinin üzerine almak zorunda kaldığı ağır görev"dir. Bu cümle iki anlama da gelebilir, bu nedenle bu cümlede kinayeli bir söyleyiş vardır.
  - "Hamama giren terler." atasözü "Bir işe girişen, o işin güçlüklerini veya masraflarını göze almalıdır." mecaz anlamını taşısa da gerçek anlamı akla aykırı değildir.
    - Bu sınıf ne kadar da sıcak!
    - Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
    - Ağaç yaşken eğilir.
    - Mum dibine ışık vermez.

F. DOKUNDURMA (TARİZ)

- **Dokundurma, kapalı bir biçimde, dolaylı olarak söz söylemedir. Dokundurmalarda; yergi, sitem ve alay söz konusudur.**
  - Matematiği o kadar iyi ki iki ile ikiyi kafadan çarpıyor.
  - Benim arkadaşım çok cömerttir, cüzdanını eline aldığı an kalp atışları uzak köyden duyulur.
  - Bazı insanlar hayvanlara karşı öyle merhametli ki sokaktaki mama kaplarına çöp atarlar.

G. DOLAYLAMA

- **Tek sözcükle anlatılabilen bir kavramın etkin ve güçlü bir anlatım için birden çok sözcükle anlatılmasıdır.**
  - Atatürk yerine Büyük Kurtarıcı, Ankara yerine Türkiye'nin kalbi, İzmir yerine Ege'nin incisi, kömür yerine kara elmas, sinema yerine beyaz perde veya yedinci sanat, eş yerine hayat arkadaşı, baba yerine evin direği, askerlik yerine vatani görev demek gibi.

H. GÜZEL ADLANDIRMA (ÖRTMECE)

- **Doğrudan doğruya söylenmesi çeşitli nedenlerle uygun görülmeyen bir olguyu başka sözcük ya da söz öbeğiyle anlatmaktır.**
  - ölmek - göçmek, Hakk'ın rahmetine kavuşmak, yaşamını yitirmek, ebediyete intikal etmek, fâni âlemden ebedî âleme göçmek vb.
  - cinler - iyi saatte olsunlar, üç harfliler
  - kanser - amansız hastalık
  - tuvalete gitmek - lavaboya gitmek
  - verem - ince hastalık
  - şişko - balık etli

İstasyonlar birer kapalı kutudur. İçlerinde çok şey vardır bilinmez. Orada herkes duygularını bırakır gider. Orada bir devir kapanır, bir devir açılır habersiz. Her tren hasretler, arzular yüklenir sırtına gider. Yığın yığın duygular sıralanır, birikir. Yırtılır hava, yıkar istasyonu gözyaşlarıyla.

Bu parçada aşağıdaki anlam olaylarından hangisinin örneği yoktur?

A) Kişileştirme
B) Benzetme
C) Somutlama
D) Aktarma
E) Dolaylama

Çözüm: Parçada dolaylamanın örneği yoktur. Parçadaki "Her tren hasretler, arzular yüklenir sırtına gider." cümlesinde trene, insana özgü özellik aktarıldığı için tren kişileştirilmiştir. "İstasyonlar birer kapalı kutudur." cümlesinde istasyonlar kapalı kutuya benzetilmiştir. "Orada herkes duygularını bırakır gider." cümlesinde duygu gibi soyut bir kavram, bırakmak gibi somut bir kelimeyle kullanıldığı için somutlama yapılmıştır. "Yırtılır hava..." ifadesinde ise doğaya özgü kavramlar olan yırtmak ve hava birlikte kullanıldığı için doğadan doğaya aktarma yapılmıştır.

Yanıt: E

"Gölün şıpırtılarını çizmeyi unuttun ama suların salınışını unutma! Boyayı da iyi ov ki renkler sevinsin! Hiçbir işi baştan savma yapma!" derdi.

Bu cümlede ön plana çıkan anlam olayı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kişileştirme
B) Örtmece
C) Kinaye
D) Dokundurma
E) Dolaylama

Çözüm: Cümledeki "suların salınışı" ve "renklerin sevinmesi" ifadelerinde su ve renk sözcüklerine insana özgü özellikler aktarıldığı için cümlede kişileştirme ön plandadır.

Yanıt: A

Aşağıda verilen cümlelerden hangisinde gerçekleşen anlam olayı yay ayraç içindeki ile <u>uyuşmamaktadır</u>?	Çözüm: C'deki cümlede geçen "delikli demir" ile "tüfek" kastedilmektedir. Bir sözcükle belirtilebilecek bir sözcük olan tüfek, birden fazla sözcükle anlatıldığı için burada dolaylamaya başvurulmuştur.
A) Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım. (abartma) B) Bir hilâl uğruna ya Rab ne güneşler batıyor! (ad aktarması) C) Köy yerlerinin olmazsa olmazıydı delikli demir. (güzel adlandırma) D) Yuvarlanan taş yosun tutmaz, demiş atalarımız. (kinaye) E) Dinmiş gökyüzünün şarkısı, bulutlar da dinlenmekte. (kişileştirme)	**Yanıt: C**

SÖZ GRUPLARI

IV. KALIPLAŞMIŞ SÖZ GRUPLARI VE CÜMLELER	V. KALIPLAŞMAMIŞ SÖZ GRUPLARI VE CÜMLELER
● ATASÖZÜ ● DEYİM ● İKİLEME	

IV. KALIPLAŞMIŞ SÖZ GRUPLARI VE CÜMLELER

ATASÖZÜ

Atasözleri; kuşaktan kuşağa aktarılan, uzun yıllar boyunca edinilen deneyimlere, gözlemlere dayalı yargıları genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak aktaran kalıplaşmış özlü sözlerdir. Atasözleri hüküm bildirdiklerinden cümle biçimindedir.

1. Bazı atasözlerinde, atasözünü oluşturan tüm sözcükler mecaz anlamlıdır:

- Olsayı bulsaya vermişler, hiç doğmuş.
- Bir deli kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramazmış.
- Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.

2. Bazı atasözlerinde, atasözünü oluşturan sözcüklerin temel anlamıyla deyim anlamı arasında az ya da çok bağ vardır:

- Sen işten korkma, iş senden korksun.
- Baş sağlığı, dünya varlığı.
- Altın yerde paslanmaz, taş yağmurdan ıslanmaz.
- Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı.

3. Bazı atasözlerinde, atasözünü oluşturan sözcüklerin tümü temel anlamlıdır:

- Çoğu gitti, azı kaldı.
- Bugünün işini yarına bırakma.
- Dost ile ye, iç; alışveriş yapma.
- Arkadaşını söyle, kim olduğunu söyleyeyim.

DEYİM

Deyimler; bir durumu, eylemi, niteliği, kavramı vb. daha etkin ve güçlü bir biçimde anlatmak için kullanılan, genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, **genellikle** birden fazla sözcükten oluşan, yapısındaki sözcüklerden birinin eş anlamlısı dahi olsa başka bir sözcükle değiştiremeyeceği kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeğidir.

Deyimler durumların ifadesinde kullanılır. Biri gösteriş olsun diye bir iş yapıyorsa onun bu durumunu anlatmak için "Dostlar alışverişte görsün!" dersin. Fakat çok yakın arkadaşıyla iş kurmak isteyen bir dostuna "öğüt vermek" için uzun uzadıya "Alışverişte iki taraf da kendi çıkarını düşündüğünden iki dost arasındaki alışveriş dostluğu bozabilir, bu nedenle de dostluklarını sürdürmek isteyenler birbirleriyle alışverişte bulunmamalıdırlar." demektense "Dost ile ye, iç, alışveriş etme!" dersin. O hâlde deyimler, bir durumun aktarımında atasözleri ise bir duruma yönelik öğüt vermede kullanılır.

Deyimler genellikle mastar biçiminde olduklarından cümlede çekime girerler: Çocuğa göz kulak ol. / Çocuğa göz kulak olmasını istedim.

1. Bazı deyimlerde, deyimi oluşturan tüm sözcükler mecaz anlamlıdır: çam devirmek, çantada keklik, ipin ucunu kaçırmak, dokuz doğurmak ...

2. Bazı deyimlerde, deyimi oluşturan sözcüklerin temel anlamıyla deyim anlamı arasında az ya da çok bağ vardır: göze batmak, eli uzun, göz atmak ...

3. Bazı deyimlerde, sözcüklerin tümü temel anlamlıdır: hem suçlu hem güçlü, ağzına bir şey koyamamak, parayla değil sırayla ...

Deyimler genellikle mastar biçiminde olmakla birlikte cümle şeklinde, tamlama biçiminde ya da edat grubu biçiminde de deyim vardır:

- Çalıştığı işte başarı sağlayan, işinin gerektirdiği nitelikleri taşıyan kimse anlamına gelen "işinin adamı", yüz ve davranışları gülünç olan (kimse) anlamında "ibiş gibi", bir işin en ince ayrıntısını bilen, deneyimli, uzman kimse anlamında "işin kurdu" söz grubu şeklindeki deyimlerdendir.
- Az zamanda çok para kazananlar veya işinde çok ilerleyenler için söylenen bir söz olan "Allah yürü ya kulum demiş.", bir işe emek harcamaksızın onun kendiliğinden olmasını bekleyenlerin durumunu anlatan bir söz olan "Armut piş ağzıma düş!", "bu işe ne diye karışıyor, bu iş onu ilgilendirmez" anlamında kullanılan bir söz olan "Başka işi yok mu?", gizli veya bilinmeyen bir yönü olan olay veya durum için kullanılan bir söz olan "Bunda bir iş var!" ise cümle biçiminde deyimlerdendir.

Deyim	Atasözü
Durum bildirir, kural koymaz, genelleme yapmaz.	Toplumun genelini ilgilendirir, kural koyar, öğüt verir.
• **suratı sirke satmak** (öfkeli, kızgın olduğu anlaşılmak)	• **Bedava sirke baldan tatlıdır.** (Masrafsız ve emeksiz elde edilen şeyler insana hoş gelir.)
• **yalın ayak, başı kabak** (çok perişan bir kılıkta) • **ayaklar baş, başlar ayak olmak** (değersiz kimseler başa geçip değerli kimseler ise en geride bırakılmak)	• **Seyrek git sen (sıkça varma) dostuna, kalksın ayak üstüne.** (Kişi dostuna sık sık giderse seyrek gittiğinde gördüğü konuksever-liği görmez.) • **Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.** (insan, yaşamı boyunca çeşitli engellerle ve güçlüklerle karşılaşır.)
• **kafası işlemek (çalışmak)** (aklı, zekâsı yerinde olmak, bir konu üzerinde iyi düşünebilir olmak)	• **Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir.** (Çalışmak insanı tembellikten kurtarır.)
• **çaba göstermek** (bir işi başarmak için çalışmak, uğraşmak, gayret göstermek)	• **Çabalama kaptan ben gidemem.** (Bu işi yapacak güçte değilim, zorlamanın yararı yok.)
• **abesle iştigal etmek (uğraşmak)** (yersiz, yararsız işlerle vakit öldürmek)	• **Adamın iyisi işbaşında (alışverişte) belli olur.** (Bir kişinin iyi ve becerikli olduğu yaptığı işlerden anlaşılır.)
• **başında kavak yeli esmek** (genç sorumluluk duygusundan uzak, zevk, eğlence peşinde koşmak)	• **Böyle gelmiş böyle gider.** (Her zaman böyle olmuş, gene de böyle olacak.)
• **yer demir gök bakır** (1) çorak ve sıcak bir yeri niteler; 2) mec. şartların zor, imkânların kısıtlı olduğu durumlarda söylenen bir söz; 3) mec. hiçbir yardım ve umut olmadığında kullanılan bir söz.)	• **Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?** (İyi eğitim alanlar aldıkları eğitimin gereğini yaparlar, iyi eğitim görmeyenler bir şey yapamazlar.)

İKİLEME

İkilemeler (tekrar grupları) de dilimizde kalıplaşmış söz grupları arasında yer almaktadır ve dilimiz ikilemeler yönünden zengin bir dildir. İkilemeler; bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.

- Eğri büğrü, er geç, senli benli, deli dolu, şırıl şırıl, ah vah, bitmez tükenmez, ona buna, oradan buradan, sabah sabah, ev bark, sağa sola, işinde gücünde; mışıl mışıl, koşa koşa, ılık ılık; doğru dürüst, kılık kıyafet, dayalı döşeli; bata çıka, irili ufaklı, ölüm kalım; okul mokul, oyun moyun, halı malı; çanta filan, okul filan vb.

NOT: İkilemeyi oluşturan sözcüklerin her ikisi de vurgulu söylenir ve bu sözcüklerin arasına virgül ya da kısa çizgi konmaz.

(I) Her atasözü bir genel kural, bir ilke niteliği taşır. (II) Bazı atasözleri sosyal ilişkiler üzerine görüş bildirir. (III) Bazı atasözleri ise uzun gözlemlere dayanarak doğa olaylarının gündelik yaşam üzerindeki etkilerini anlatır. (IV) Tecrübelere veya mantığa dayanarak doğrudan doğruya öğüt veren atasözleri de vardır. (V) İki yargı taşıyan atasözlerinde ise yargılar arasında benzetme ilgisinden ziyade iki yargının birbirini tamamladığı veya birbirine karşıt olduğu görülür. (VI) Bir de genelin aksine temsilî ve mecazi anlatıma sahip olmayan atasözlerimiz vardır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerdeki açıklamalara aşağıdaki atasözlerinden hangisi örnek olarak gösterilemez?

A) II. cümle: Komşu hakkı, Tanrı hakkı gibidir.

B) III. cümle: Yazın araması, kışın taraması olmazsa herkes besler mandayı.

C) IV. cümle: Buğdayım var deme ambara girmeyince, oğlum var deme yoksulluğa düşmeyince.

D) V. cümle: Her yokuşun bir inişi, her inişin bir yokuşu vardır.

E) VI. cümle: Oğlan babadan öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.

Çözüm: B'deki "İyi bir iş yapılmaya çalışılırken karşılaşılan sıkıntılara herkes kolay kolay katlanamaz." anlamına gelen "Yazın araması, kışın taraması olmazsa herkes besler mandayı." atasözü öğüt vermektedir, doğa olaylarıyla ilgili bir bilgi içermemektedir. Eğer "Nisan ayının beşinde çift süren iki öküzü birbirinden ayıracak kadar hava soğuk olur." anlamına gelen "Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden." atasözü verilseydi parçadaki III. numaralı bilgi örneklendirilmiş olurdu.

Yanıt: B

Dilimizde organ adlarıyla yapılan deyimler çok fazladır. Sevgi ve ilgiyi kaybetmek anlamına gelen "gözden düşmek" (I) deyimiyle, tam tersi birinin sevgi ve ilgisini kazanmak ise "göze girmek" (II) deyimiyle anlatılır. Aşırı öfkeyle ne yaptığını bilmez duruma gelmiş birinin sergilediği eylem, "gözü dönmek" (III) deyimiyle, bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak anlamını verebilmek için "göz dikmek" (IV) deyimi; biri hakkında iyi şeyler düşünmemek, onu hor görmek de "kem gözle bakmak" (V) deyimiyle anlatılır.

Bu parçada altı çizili numaralanmış deyimlerden hangisinin anlamı yanlış verilmiştir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: Parçada "kem gözle bakmak" deyimi yanlış kullanılmıştır. Bu deyim ya kötü niyetle bakmak ya da nazar değdiren bir bakışla bakmak anlamında kullanılır.

Yanıt: E

V. KALIPLAŞMAMIŞ SÖZ ÖBEKLERİ

Sözcükte anlamda her yıl en az bir soru olarak karşımıza çıkan kalıplaşmamış söz öbeklerinin sorgulandığı soru kökleri şunlardır:

Bu cümlede, "....." sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

veya

Bu cümlede, altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

Kalıplaşmamış söz öbekleri; yazarın, daha önce bir araya gelmemiş sözcüklere daha önce kazanmadığı anlamları metin yoluyla kazandırdığı söz öbekleridir. Bunlar; atasözü, deyim gibi kalıplaşmış, anlamı toplumca bilinen sözler olmadığından bu sözcüklerin kazandığı anlam, yine bu sözlerin içinde geçtiği metinden yararlanılarak bulunur. Ancak bu yararlanma gerçekleşirken sadece metnin anlamına değil, altı çizili sözün ya da tırnak içine alınmış ifadenin metne olan katkısına dikkat edilmelidir.

Örnek: *"Bir on beş yıl kadar; duru, kolay, anlaşılır bir şiir dili kullandım. 1963'ten sonra ise şiirin farlarını kıstım biraz, karartma geceleri başladı şiirimde. Ama her ikisinde de aynı kişilerin yaşam mücadelesi görülüyordu."* parçasında yalnızca altı çizili ifadeyi okuduğumuzda zihnimizde beliren soru "Şiirin farları ne ola ki?"dir. Bu ifadeyi, temel anlamda düşünecek olursak "şiirin gördüğü ve bizlere göstermeye çalıştığı"dır. Fakat metnin bütününe bakarsak metinde "şairin şiirde anlattığı hep aynı kalsa da eskiden anlaşılır olan şiir dilinde bir karartma başladığı" görülüyor. Altı çizili ifadenin bu düşünceye katkısı yani "şiirin farlarının da kısılmış olması" bu kısmanın anlatılanda değil, anlamda olduğudur.

Örnek: *"İnsanın sadece kendini olumlu özellikleriyle kabullenmesi trajiktir çünkü bu öz kabul insanın potansiyeli önünde bir engeldir. Böyle insanların yazgısı narsistik bir patinajdır. Her günü kendini seyretmekle geçiren ve kendine hayran bir insanın da kendini geliştirmesi için gerekli bir nedeni olmasa gerek!"* parçasında yalnızca altı çizili ifadeye temel anlamda yaklaşırsak "narsist", özsever anlamına, "patinaj" da tekerin dönmesine rağmen aracın ilerleyememesi durumudur. Narsistik patinaj da özsever insanların yerinde sayması olsa gerek! Fakat metnin bütününe baktığımızda bu ifadenin üstlendiği anlam daha kolay anlaşılacaktır: Kendine hayran olma ve yalnızca kendini olumlu özellikleriyle kabullenme durumu, kişinin kendini geliştirmede önünde engelse bu insanlar yenilik ve değişimden de uzaklaşır.

DİKKAT

Her sözcük cümlede, her cümle paragrafta değer bulduğuna göre anlam sorularında bütüne dikkat etmek önemlidir. Bu nedenle kalıplaşmamış söz öbeği sorularında yalnızca seçilen söz öbeğine odaklanmak, metni okumamak size yanlış yaptırır. Elbette ÖSYM'nin eski sorularında yalnızca söz öbeğine odaklanarak soruyu çözmek mümkündü. Fakat yeni nesil sorularda, bu şekilde soru çözen kişileri tuzağa düşürecek çeldiriciler bulunmaktadır.

Sadece altı çizili söz olan "biz'in yerini ben'in alması" **okunduğunda B, E, biraz zorlarsak D seçeneği bile doğru seçenek olabilir. Fakat metnin bütününe baktığımızda yaşadığımız kimi değişimler yüzünden bir kitabı dahi etrafımızda toplanan kalabalığa okumayıp odamıza çekilip okumayı tercih ettiğimizden bahsediliyor. Demek ki "biz'in yerini ben'in alması" ile bireyler arası ilişkilerin koptuğu kastediliyor.**

Günümüz okuru, eline aldığı eseri, etrafına toplanan kimselere sesli olarak okumuyor artık. Ya odasına çekilerek ya da koltuğuna kurularak okumayı tercih ediyor. Bu durum, kültürel şartların değişmesine ve teknolojik gelişmelere bağlanabilir. "Biz"in yerini "ben"in alması da bu değişmeyi hazırlayan koşullar arasında sayılabilir.

Bu parçada geçen "'biz'in yerini 'ben'in alması" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bireyler arasındaki iletişimin kopması
B) Başkalarını önemsememe tutumunun yaygınlaşması
C) Çeşitli alanlardaki gelişmelerin birbirini etkilemesi
D) Ailenin toplumsal bir birim olmaktan çıkması
E) Toplumsal sorunların değil, bireysel sorunların öncelikli olması

Önemli olan, altı çizili kalıplaşmamış söz öbeğinin metinde verilmek istenen mesaja katkısıdır.

Şair, gerçek bir sanatçı olmak ve kalıcı eserler bırakmak istiyorsa yapıtına, ruhunun çekicini vurmalıdır.

Bu cümlede "ruhunun çekicini vurmak" **sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Sözcüklere farklı anlamlar yükleyebilmek
B) İnsanların iç dünyasını aktarabilmek
C) Topluma ayna tutmak
D) Duygularını yansıtmak
E) Millî kimliğini korumak

Çözüm: Cümlede "ruhunun çekicini vurmak" sözü ile anlatılmak istenen ancak şairin ruhunu yani duygularını yapıtına yansıtması olabilir.

Yanıt: D

Anadolu insanı günlük hayatını, sevincini, hasretini türkü yapar kendisine. Kimsenin bilmesini istemediği inancı, sevdası; gönlünde buram buram tüten umudu... Hepsi türkülerin görünmez heybesinde taşınır.

Bu parçadaki altı çizili sözle türkülerle ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Halkın sırlarını ve yaşadıklarını saklaması
B) Güncel sosyal olaylara tanıklık etmesi
C) Gelenek ve görenekleri günümüze aktarıp koruması
D) Halkın duygu ve düşüncelerinden beslenmesi
E) Dilden dile gönülden gönüle dolaşması

Çözüm: Türküler; Anadolu insanının, kimsenin bilmesini istemediği inancını, sevdasını, sevincini, umudunu, hasretini yani hayatını görünmez heybesinde taşımaktadır. O hâlde türküler, halkın sırdaşı, yaşadıklarının da tanıdığıdır; halkın sırlarını ve yaşadıklarını sözlerinde saklamaktadır.

Yanıt: A

DİKKAT

ÖSYM, altı çizili tek bir söz öbeğinin metne kattığı anlamı sorduğu gibi dört söz öbeğinin metne kattığı anlamı da sormaktadır. Bu soruların soru kökü de şu şekildedir: **Bu parçadaki altı çizili sözlerle anlatılmak istenenler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?**

BİR ÖSYM SORUSU ŞÖYLEDİR:

Bir yazara göre çocuk beyinleri aynı tornadan çıkmış küçük kaplara benzer, bunların ancak algılarla doldurulması gerekir. İşte bu yüzden onlara masal anlatılmayacaktır. Hatta çiçek desenli halılar ya da kuşlu, kelebekli tabaklarla fincanlar görmeleri de engellenecektir. Çünkü onlara göre çiçekler halılarda yetişmez; kuşlarla kelebekler, tabaklara ve fincanlara yapışıp kalmaz. Çocukların her şeyi dört işlem yoluyla değerlendirebilmeleri, yaşamları boyunca salt akıllarının buyruğuna uyarak davranmaları sağlanacaktır böylece. Birer insan değil de ileride yararlı olmaları beklenen robotlar sayılan çocuklara ancak gözle görülen, akılla kavranan olgular öğretilecektir. Yazar, bu yönteme göre yetiştirdiği çocukları bir tahta perdenin deliğinden sirk gösterilerini izlerken yakalayınca neredeyse fenalık geçirmiştir. Çünkü bu, akılla ve çarpım tablosuyla hiçbir ilişkisi olmayan, şiir okumak kadar ayıp bir eğlencedir.

Bu parçadaki altı çizili sözlerle anlatılmak istenenler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Kişisel farklılığı yok sayma
B) Gerçekler dünyasıyla sınırlı kalma
C) Duyguları önemsemeyip dışlama
D) Başkalarının isteklerine göre yaşama
E) Her şeyi olumsuz yönleriyle değerlendirme

Çözüm: KPSS'de henüz karşımıza çıkmayan ama çıkması muhtemel sözün anlamı soru tiplerinden biridir. Burada beş söz öbeğinin altı çizilmiş, dördünün cümleye kattığı anlam seçeneklere yerleştirilmiştir. Bu tarz sorularda da altı çizili söz öbeğinin geçtiği cümle başta olmak üzere, metnin bütününe dikkat edilmelidir.

I. söz:" Bir yazara göre çocuk beyinleri aynı tornadan çıkmış küçük kaplara benzer, bunların ancak algılarla doldurulması gerekir." cümlesinde "ağaç veya metal eşyaya yuvarlak bir biçim vermek için kullanılan çarklı tezgâh" anlamına gelen "torna" sözcüğü kullanılmış. Çocuk beyinlerine de aynı şekil verildiğine göre onlardaki kişisel farklılık yok sayılmıştır (A).

II. söz: "...onlara masal anlatılmayacaktır." cümlesinde "onlara, hayal ürünü olan masalların anlatılmaması" ifadesi ile çocukları, gerçekler dünyası ile sınırlandırılacağı anlatılmak istenmiştir, bu cümleden sonraki iki cümlede de bu bilgi pekiştirilmiştir (B).

III. söz: "Çocukların her şeyi dört işlem yoluyla değerlendirebilmeleri, yaşamları boyunca salt akıllarının buyruğuna uyarak davranmaları sağlanacaktır böylece." cümlesinde çocukların, yalnızca akıllarının buyruğuna göre yaşamaları demek, onların duygularını önemsememeleri hatta yok saymaları demektir (C).

IV. söz: "Birer insan değil de ileride yararlı olmaları beklenen robotlar sayılan çocuklara..." ifadesinde de onların, ileride yararlı olmaları beklenen robotlar olması, onların kendi isteklerine göre değil, başkalarının isteklerine göre yaşamaları demektir (D).

V. söz: "Yazar, bu yönteme göre yetiştirdiği çocukları bir tahta perdenin deliğinden sirk gösterilerini izlerken yakalayınca neredeyse fenalık geçirmiştir. Çünkü bu, akılla ve çarpım tablosuyla hiçbir ilişkisi olmayan, şiir okumak kadar ayıp bir eğlencedir." cümlesinde ise yetiştirilmek istenen, duygularını yok sayan robotların, içerisinde duygu barındıran etkinliklere de katılması büyük hatadır.

Yanıt: E

Geçmişte bazı yazarlar, geleneksel tiyatromuzdan aldıkları bazı özellikleri yetenekleriyle sarıp sarmalayarak eserlerine yeni boyutlar kazandırmış; eserlerinde, halkın duyuşunu deyiş hâline getirmişlerdir.

Bu parçada "halkın duyuşunu deyiş hâline getirmek" **sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Atasözlerini güncelleyip kullanmak
B) Hisleri özlü sözlerle ifade etmek
C) Sezileri ulusal dille ifade etmek
D) Halk şiirini esas almak
E) Toplum yaşantısını yansıtmak

Çözüm: Parçada yazarın eserlerinde halkın duyuşunu yani hislerini, sezilerini ele aldığı ve bunları bir deyiş hâline yani özlü sözlere döktüğü anlaşılmaktadır.

Yanıt: B

Yıllarca aynı havayı solumuş insanların öyküsü bu. Kuru ekmeklerine sevgiyi katık eden köylülerin, insanın içini ayaklandıran yaşantıları... Düğünlerini, cenazelerini, yoksulluk ve umutlarını paylaşan; birbirinin çocuğunu evlat bilen insanların bir günde kanlı düşmana dönüştüğü korkunç bir saçılmanın öyküsü.

Bu parçada geçen "insanın içini ayaklandırmak" **sözüne aşağıdakilerden hangisi anlamca en uzaktır?**

A) Kişinin yüreğini sızlatmak
B) İnsanı öfkelendirip isyana yöneltmek
C) Güçlü bir etkileşimle duyguları harekete geçirmek
D) İç dünyada derinlikli yankılar uyandırmak
E) Kapsamlı bir duygusal dönüşüme yol açmak

Çözüm: Parçada "köylülerin, insanın içini ayaklandıran yaşantıları"nın anlatıldığı bu öyküde "insanın içini ayaklandırmak" sözü ile anlatılmak istenen en uzak ifade "insanı öfkelendirip isyana yöneltmek"tir. Bu söz, birbirine yakın olan "insanların iç dünyalarında yankılar uyanması, dönüşümlere yol açması, onların duylarını harekete geçirmesi veya yürekleri sızlatması" anlamlarını karşılayabilmektedir.

Yanıt: B

DİKKAT

Kalıplaşmamış söz öbekleriyle ilgili karşımıza çıkan bir diğer soru tipi de şu şekildedir: "Bu cümledeki altı çizili sözü anlamca karşılayabilecek bir kullanım aşağıdakilerin hangisinde vardır?" Bu soru tipinde seçilen söz öbeğinin metne kattığı anlam, kavrandıktan sonra aynı anlam, seçeneklerde verilen cümlede aranmalıdır.

Yazar, art arda ses getiren kitaplar yazmış, ülkede her kitabı çoksatar listesine girmişti. Okurları, önümüzdeki ay ne gelecek diye düşünürken yazardan yıllarca ses çıkmamıştı. Yazar sessizliğe gömülmüş, Ege'deki yazlığına kapanmıştı. Geçenlerde yazarın yeni bir kitap serisi hazırlığında olduğunu işittim. Meğer inziva süreci, aslında seri olarak çıkaracağı kitapları için kuluçka dönemiymiş.

Bu cümledeki altı çizili sözü anlamca karşılayabilecek bir kullanım aşağıdakilerin hangisinde vardır?

A) Toleranssız ve karamsar mizaçlı olduğu için her şeye siyaha yakın bir grilikte yaklaşmaktan keyif alırdı.
B) Yaşanan olaylara daima aynı pencereden baktığı için hiçbir zaman farklı bir şey göremeyecekti.
C) Yaşadığı hayal kırıklıkları sonunda, kabuğuna çekilerek hayatındaki "keşke"lerin muhasebesini yapmaya başladı.
D) Yeni tanıştığı insanlarla iletişim kurarken sergilediği içine kapanık tavır, muhataplarını oldukça rahatsız ediyordu.
E) Sabit fikirli ve ben merkezli bir söylem; tek notayla bestelenen, duraksız bir musiki tadı verir dinleyicilerine.

Çözüm: **"Bu cümledeki altı çizili sözü anlamca karşılayabilecek bir kullanım aşağıdakilerin hangisinde vardır?"** soru kökünde, seçilen sözün metne kattığı anlam kavrandıktan sonra aynı anlam seçeneklerde verilen cümlede aranmalıdır.

Parçada söz konusu yazar, bir süre sessizliğe bürünmüş bir inziva süreci yaşamıştır. Bu parçadaki altı çizili "inziva" sözcüğü, "toplum hayatından uzaklaşma" anlamını karşılamaktadır. C'deki cümlede karşımıza çıkan, "dışarısı ile olan ilişkilerini kesmek, kimse ile görüşmemek" anlamına gelen "kabuğuna çekilmek" deyimi de parçadaki "inziva" sözünün cümleye kattığı anlamı karşılamaktadır.

Yanıt: C

Bu soru tipinde kullanılan söz öbeği, deyim de olabilir:

Onun özgün bir yaşamı, farklı çizgileri vardı. Kendi kendime soruyorum. Özel biri olmasaydı sıcacık dostluklar kurabilir miydi? Adından sürekli söz ettirebilir miydi? Öyle sanıyorum ki onun çok sevilmesinin nedeni her şeyiyle sıra dışı olmasıydı. Zaten sıradan insanlar, özgün yapıtlar veremezler.

Bu parçada geçen altı çizili sözün cümleye kattığı anlam, aşağıdakilerin hangisinde vardır?

A) Onun da bir kişiliği taklit etme eğilimi göstermesi olağandır.
B) Çevresi tarafından çok seviliyor ve sık sık ziyaretçi akınına uğruyordu.
C) Bakış açısını sabit bir noktaya dikmez, bu sayede ilgi çekmeyi başardı.
D) Yazdığı her yapıt olay oluyor, insanlar sürekli ondan bahsediyordu.
E) Her zaman özgün düşünce dünyasını ve yaşamını yansıtmıştır eserlerine.

Çözüm: "Altı çizili sözle anlatılmak istenen" ile "altı çizili sözün cümleye kattığı anlamın seçeneklerde aranması" aynı şey değildir. Bu soru tipinde, altı çizili sözün cümleye kattığı anlam bulunup benzer anlam seçeneklerde aranmalıdır. Parçadaki "adından sürekli söz ettirme" ifadesi ile D'deki "insanlar sürekli ondan bahsediyordu" ifadesi aynı doğrultudadır. Böyle sorularda, "Yazdığı her yapıt olay oluyor, adından sürekli söz ettiriyordu." şeklinde cümle düzenlemesi de yapabilirsiniz.

Yanıt: D

Çevresine kulak vermeyen, kendi çemberini çevirmekte direnen bir şair büyük bir yanılgının içindedir. Şair, bu ince noktayı göz ardı ettiği takdirde kendi çukurunu kendisi kazacaktır.

Bu parçadaki altı çizili sözü anlamca karşılayabilecek bir kullanım aşağıdakilerden hangisinde vardır?

A) O, gençlik yıllarında büyük umutlar uyandıran ama sonrasında bu umutlara karşılık veremeyen bir şair oldu.
B) Şairin kitabında basit şiirlerin de bulunduğunu belirtmek zorundayım.
C) Onu, kendine özgü bir yol tutturan şairler sınıfında gördüm her zaman.
D) Şair, şiirde ahenge gereken önemi vermediği için şiiri uzun soluklu olamadı.
E) Şair, hayallerini herkesten farklı bir bakış açısıyla kaleme alan kişidir.

Çözüm: Parçadaki "göz ardı etmek" deyimi, "gereken önemi vermemek" anlamındadır. D'deki cümlede "şiirde ahenge gereken önemi vermediği için" ifadesinde de bu kullanım olduğu için doğru seçenek D'dir.

Yanıt: D

ANLAM DÖNÜŞÜMLERİ

Büyülü bir varlık olarak yaşayan dil, bizlere sınırsız yeni kavramlar üretme, yeni bağlantılar kurma, birbirinden farklı anlam dünyaları yaratarak konuşma ve yazma olanağı sunar. Aynı dili konuşan bireyler arasında bir iletişim aracı olan dil toplumun ortak malıdır. Dil toplumsal bir olgu olduğuna göre değişmez bir varlık değildir. Kullanılan her şey gibi dil de değişir, belli bir toplumsal bağlam ve süre içinde evrim geçirir, durmaksızın yenilenir; kuşaktan kuşağa farklı koşullar içinde gerçekleşen öğrenme süreci içinde toplumların sözcük dağarcıkları da değişir.

Bir sözcüğün başlangıçta karşıladığı anlamda daralma, genişleme, iyileşme veya kötüleşme olabilir. Sözcüğün zaman içerisinde geçirdiği bu dönüşümlere anlam değişmesi denir. Anlam değişmesi; bir kelimenin anlattığı kavramdan az ya da çok uzaklaşması, onunla uzak-yakın ilgisi bulunan ya da bulunmayan yeni bir kavramı yansıtır duruma gelmesidir.

NOT: MEB kitabında da karşımıza çıkan anlam dönüşümleriyle ilgili aşağıdaki başlıkları bilmenizde yarar var.

ANLAM GENİŞLEMESİ

Anlam genişlemesi, bir sözcüğün ilk anlamından daha geniş, yeni anlamlar kazanmasıdır. Yan anlamların genel dilde yerini alabilmesi için olmazsa olmaz koşul toplumsal uzlaşmadır.

- **Yük** sözcüğü "ağırlık" anlamına ilaveten "bohça, hayvanların taşıdığı şey, rahimdeki çocuk, sorumluluk" gibi anlamlar kazanmıştır.
- Önceleri yalnızca güreş karşılaşmalarında elde edilen başarıya verilen "mükafat" anlamında kullandığımız **"ödül"** sözcüğü, anlamını genelleştirerek yaşamın her alanına yayılmıştır.

ANLAM DARALMASI

Anlam daralması, bir sözcüğün eskiden karşıladıklarının bir bölümünü karşılar duruma gelmesidir.

- **Tanrı** kelimesi Eski Türkçede (Teñri) hem "gökyüzü" hem de "yaratan, ilah" anlamını karşılıyordu. Bugün yalnızca "yaratan" anlamı için kullanılmaktadır.
- Erik sözcüğü de taş çekirdekli pek çok meyveyi karşılayan bir sözcükken bugün sadece tek bir meyve için kullanılan bir sözcük durumuna gelmiştir.
- Dede Korkut metinlerinde "çocuk, evlat" anlamında hem erkek hem kız çocuklar için kullanılan **"oğlan"** sözcüğü, bugün sözcük yalnızca erkek çocuklar için kullanılmaktadır.

ANLAM İYİLEŞMESİ

Anlam iyileşmesi, sözcüğün insanlarca daha olumlu bulunan bir kavramı karşılar duruma gelmesidir.

- Köktürk yazıtlarında "fena, kötü, perişan" giderek "hırsız" anlamlarını içeren **"yabız, yavız"** sözcüğü ses değişmesiyle "yavuz" şeklini almış, bu arada da kötü anlamını yitirerek anlam iyileşmesi yoluyla günümüzde "iyi, güzel huylu, eli açık, yiğit" anlamlarını yüklenmiştir.
- Eski Türk kavimlerinde "acı, eziyet" kavramlarına ad olan **"emek"** daha güzel, daha soylu bir anlam içeriğine kavuşarak "özenli, alın teri gerektiren iş" anlamını yüklenmiştir.

ANLAM KÖTÜLEŞMESİ

Anlam kötüleşmesi, sözcüğün insanlarca daha olumsuz bulunan bir kavramı karşılar duruma gelmesidir.

- **Canavar** sözcüğü "canlı" demekken bugün "korkutucu, yok eden yaratık" anlamında kullanılır.
- **Efendi** sözcüğü de konum veya görev bakımından yüksek düzeydeki kişiler için kullanılırken şimdi toplumsal konumu daha düşük kişiler için kullanılmaktadır.

BAŞKA ANLAMA GEÇİŞ

Başka anlama geçiş, sözcüğün çok farklı bir anlamı karşılar duruma gelmesidir. Öfke (< Öbke) sözcüğünün Eski Türkçedeki anlamı "ciğer"di. Fakat bugün bir duyguyu ifade etmektedir.

Türkçede "yolluk" sözcüğünün köken anlamı "düğünde gelin evinin damada gönderdiği halı; evlerde girişe serilen uzun, dar halı"dır. Fakat bu sözcük, günümüzde "yola giden kimseye verilen para, yiyecek" anlamlarını da kazanmıştır.

Bu parçada sözü edilen anlam dönüşümü aşağıdakilerde hangisidir?

A) Daralma B) Genişleme C) Kötüleşme
D) Kayma E) İyileşme

Çözüm: Bir sözcüğün yeni anlamlar kazanması, anlam genişlemesidir. Parçada "yolluk" sözcüğü eskiden tek anlamda iken günümüzde başka anlamlar da kazandığından bahsedildiği için bu sözcükte gerçekleşen dönüşüm anlam genişlemesidir.

Yanıt: B

Türkçe sözlükler "keleş" için "iyi huylu, yakışıklı" anlamlarını veriyor. Ancak sözcük, anlam ---- uğrayarak sözcüğün temel anlamını bilmeyenlerce aşağılayıcı anlamıyla kullanılır olmuştur. Oysa annesi Keloğlan'ı "kel oğlum, keleş oğlum" diye sevmez miydi?

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki anlam dönüşümlerinden hangisi getirilmelidir?

A) kötüleşmesine B) genişlemesine
C) iyileşmesine D) daralmasına
E) kaymasına

Çözüm: Eskiden "iyi huylu" anlamına gelen "keleş" sözcüğü, günümüzde aşağılayıcı bir anlamla kullanıldığına göre bu sözcükte gerçekleşen dönüşüm, anlam kötüleşmesidir.

Yanıt: A

PARAGRAFLARDA ÇOK SIK KULLANILAN BAZI SÖZCÜKLERİN ANLAMLARI

ağdalı (mecaz): Bilinmeyen kelimelerden, anlaşılması güç sözlerden oluşan.

bağdaşmak: Anlaşmak, uzlaşmak, uymak.

bağlam: Herhangi bir olguda olaylar, durumlar, ilişkiler örgüsü veya bağlantısı.

banal (mecaz): Bayağı, sıradan.

basmakalıp: Özgünlüğü olmayan, değişiklik göstermeyen, bilineni tekrarlayan.

biçem: Üslup.

basiret: Sağgörü, kavrayış.

bayındır: Gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş, mamur (yer), abat.

bir nebze: Kısa bir süre, bir an.

cereyan: Bir yöne doğru akma, akış, akıntı; bir şeyin gelişme, olma durumu / aynı eğilimde olan, aynı görüşü paylaşan kimselerin oluşturduğu hareket (mecaz).

cezbetmek: Kendine çekmek, bağlamak, etkilemek.

çıkarım: Belli önermelerin kabul edilen veya gerçek olan doğruluklarından, yanlışlıklarından, başka önermelerin kabul edilen veya gerçek olan doğruluklarını, yanlışlıklarını çıkarma.

devinim: Hareket, bir durumdan başka bir duruma geçiş.

deyiş: Söyleme biçimi, anlatım biçimi, üslup; ifade.

doğaçlama: Birdenbire, düşünmeden, içine doğduğu gibi.

dönüt: Geri bildirim.

duyum: Doğruluğu kesin olarak bilinmeyen haber.

edim: Yapılmış, gerçekleşmiş iş.

eğreti: Belirli bir süre sonra kaldırılacak olan, geçici, iyi yerleşmemiş, yerini bulmamış olan.

erek: Gerçekleştirmek için tasarlanan ve erişmek istenilen şey, amaç.

etik: Ahlaki, ahlakla ilgili, uyulması veya kaçınılması gereken davranışlar bütünü.

gereksinim: Eksikliği duyulan şey, ihtiyaç.

göreceli: Varlığı başka bir şeyin varlığına bağlı bulunan, mutlak olmayan, göreli.

güdüm: Yönetme işi, idare.

hayıflanmak: Acınmak, üzülmek, yerinmek, esef etmek.

hinoğluhin: Çok kurnaz, her dönemin şartlarına uyabilen.

PARAGRAFLARDA ÇOK SIK KULLANILAN BAZI SÖZCÜKLER VE ANLAMLARI

ilinti: İki şey arasında ilgi, ilişki.

imge: Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal, hülya; duyularla algılanan, bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj.

imgelem: Hayal dünyası, imajinasyon.

irdelemek: Bir konunun incelenmesi ve eleştirilmesi gereken bütün yönlerini birer birer incelemek, araştırmak.

ironi: Gülmece, söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme.

işlev: Bir nesne veya bir kimsenin gördüğü iş, iş görme yetisi, görev, fonksiyon.

izlenim: Bir durum veya olayın duyular yolu ile insan üzerinde bıraktığı etki, intiba.

iftihar: Övünme.

ikircim: ikircik, işkil, şüphe, kuruntu; kararsızlık, tereddüt.

ironi: Gülmece, söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme.

istifade: Yararlanma.

iştirak: Ortaklık, ortak olma, paydaşlık; bir işte yer alma, paydaşlık etme; bir işe, bir düşünceye katılma, katılım.

itibar: Saygınlık.

ivedi: Acele, çabuk, acil olarak.

ivme: Hareket eden nesnenin kısa bir zaman içinde, hızında oluşan değişmenin bu zamana oranı.

izah: Açıklama.

kanı: İnanç, düşünce, kanaat.

kanıksamak: Çok tekrarlama sebebiyle etkilenmez olmak, alışmak.

klişe (mecaz): Basmakalıp.

kuram: Uygulamalardan bağımsız olarak ele alınan soyut bilgi, belirli bir konudaki düşüncelerin, görüşlerin bütünü.

kurmaca: Olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış.

kolektif: Birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan, ortaklaşa.

kudema: Eskiler, eski insanlar (kadim sözcüğünün çoğulu).

külfet: Zorluk, sıkıntı.

lal: Dili tutulmuş, konuşamaz duruma gelmiş; parlak kırmızı renkte, billurlaşmış, saydam bir alüminyum oksidi olan değerli bir taş.

liyakat: Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırlık durumu, değim.

maaile: Ailece, ev halkıyla birlikte.

manzum: Nazım (şiir) şeklinde yazılmış.

maraz: Hastalık, illet; dayanılması zor durum.

maval: Yalan, uydurma söz.

PARAGRAFLARDA ÇOK SIK KULLANILAN BAZI SÖZCÜKLER VE ANLAMLARI

mecal: Güç, kuvvet, derman, takat.

menfi: Olumsuz, negatif.

müspet: Olumlu, pozitif.

muadil: Eşit, denk, eş değer.

muaf: Bağışlanmış, ayrı tutulmuş, serbest, özgür.

muallak: Asılmış, asılı, bağlı, (muallakta kalmak: sonuca bağlanmamak).

muazzam: Çok büyük, çok iri, koskoca, koskocaman; alışılmışın sınırlarını aşan, güçlü, önemli .

muhafaza: Koruma, saklama, korunum.

muharrir: Yazar.

muhtelif: Çeşitli, birbirini tutmayan.

muhteva: İçerik.

mütemadiyen: Sürekli olarak, ara vermeden.

naçar: Çaresiz.

narsist: Özsever.

neme lazım: "Bu işle ilgilenmem, buna karışmam" anlamlarında kullanılan bir söz, doğrusunu isterseniz, doğruyu söylemek gerekirse, neme gerek.

ödün: Uzlaşmaya varabilmek için hak, istek veya savlarının bir bölümünden, karşı taraf yararına vazgeçme.

öngörü: Bir işin ilerisini kestirme veya bir işin nasıl bir yol alacağını önceden anlayabilme ve ona göre davranma.

önsezi: Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğma, hissikablelvuku, altıncı duyu, altıncı his.

ön yargı: Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir.

özdenetim: Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol.

özgü: Birine, bir şeye ait olan, öze, has, mahsus.

özgün: Yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan, orijinal.

öznel: Özneye ilişkin olan, öznede oluşan, nesnelerin gerçeğine değil, bireyin düşünce ve duygularına dayanan, enfüsi, subjektif, nesnel karşıtı.

öykünmek: Birinin yaptığı gibi yapmak, birine veya bir şeye benzemeye çalışmak, taklit etmek.

sağaltmak: Sağlığa kavuşturmak, iyileştirmek, iyi etmek, tedavi etmek.

salt: İçinde yabancı bir öge bulunmayan, mutlak, yalnızca.

saptamak: Bir şeyi belirgin kılmak, tespit etmek.

PARAGRAFLARDA ÇOK SIK KULLANILAN BAZI SÖZCÜKLER VE ANLAMLARI

sav: İleri sürülerek savunulan düşünce, iddia.

söylem: Söyleyiş, kalıplaşmış, klişeleşmiş söz, ifade.

subjektif: Öznel, objektif karşıtı.

tinsel: Maddeyle ilgisi olmayan, manevi olan.

tasarı: Olması veya yapılması istenen bir şeyin zihinde aldığı biçim.

tasvip etmek: Bir düşünce veya davranışın doğru olduğunu belirtmek, onamak, uygun bulmak.

tasdik etmek: Doğrulamak, onaylamak.

teşvik: Özendirme, isteklendirme.

tetkik: İnceleme.

ukde: Düğüm, yumru, içe dert olan şey (mecaz).

ulema: Bilginler.

umar: Çare.

umum: Bütün, tüm, kamu; herkes, halk, ahali.

yadsımak: Yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini söylemek, yaptığını saklamak, inkâr etmek.

yazınsal: Edebî.

yeğlemek: Bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli saymak, yeğ tutmak, tercih etmek.

yeti: İnsanda bulunan, bir şey yapabilme yeteneği.

yetkin: Gerekli olgunluğa erişmiş, olgun, kâmil, mükemmel.

yadırgamak: Kendine yabancı gelen bir kimseye, duruma veya şeye alışamamak, ısınamamak.

yekpare: Bir parçadan oluşan, tek parça, bütün.

CÜMLEDE ANLAM

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan sözcük veya söz dizisine "cümle" denir. Cümlenin analizine yönelik sorularda, bütünlük arz eden bu yargılı anlatım birimi olan cümle; vermek istediği mesaj, anlam ve anlatım özelliği ile diğer cümleler arasındaki anlam ilişkisi bakımından incelenir.

I. CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

II. CÜMLELER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

III. CÜMLELERDE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

IV. KESİN YARGI

V. CÜMLE OLUŞTURMA

VI. CÜMLE TAMAMLAMA

VII. CÜMLE BİRLEŞTİRME

I. CÜMLELERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

İletişim Değeri Bakımından Cümleler

Bir cümle "bildirme, soru, emir, istek, ünlem, gereklilik" vb. anlam özelliklerinden birine sahip olsa da cümlelerin temel anlam özelliği **olumluluk veya olumsuzluktur.** Cümlenin anlamına yönelik sorularda daha çok karşımıza çıkan bu konu, dil bilgisinde cümle sorularının seçeneklerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Cümle "biçimce" ve "anlamca" olmak üzere iki adımda incelenir. Cümlenin yükleminde olumsuzluk işaretlerinin (-ma, -sız, yok, değil) olup olmadığına bakmak yüklemi biçimce incelemek, cümledeki işin gerçekleşme ihtimalinin olup olmadığına bakmak da cümleyi anlamca değerlendirmektir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiyi "söz dizimi" başlığında "anlamına göre cümleler" bölümünde aktardım. Burada yalnızca birkaç örnek vereceğim:

1. OLUMLU CÜMLE

Antalya'da etkili olan yağış, seraları bir anda su altında bıraktı ve bütün mahsulü mahvetti.

Bana neden böyle davrandığını anlamıyor değilim. (anlıyorum)

Çevirdiğin dolapları bilmiyorum sanma. (biliyorum)

2. OLUMSUZ CÜMLE

Bu saatten sonra yanıma gelse de gelmese de hiç fark etmez.

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl

Biz öğrenci milletinde para ne gezer! (para yok)

BENİM HOCAM UYARIYOR

Cümlenin olumlu veya olumsuz olması, söz konusu işin gerçekleşip gerçekleşmediğiyle ilgilidir. Aşağıdaki cümleler çoğumuz için olumsuz yargılar barındırmalarına rağmen olumlu cümlelerdir. Çünkü hepsinde olumsuz da olsa bu iş gerçekleşiyor.

- Doğada yaşam bulan insan, doğayı hâlâ tahrip ediyor.
- Unutulmamalıdır ki hayvanlara yönelik şiddet, diğer suçlarla bağlantılı.
- Hayvanlara eziyet çektirme konusunda yaygın olan teorilerden biri, toplumdan yeterince ilgi göremeyen kişilerin, topluma karşı hissettikleri öfkeyi yansıtmalarıdır.
- Sokağa bırakılan ev hayvanları yiyecek mücadelesini öğrenmedikleri için ölüyor.
- Kocası ya da sevgilisi tarafından öldürülen kadınların sayısı gün geçtikçe artıyor.

3. SORU CÜMLESİ	
GERÇEK SORU CÜMLESİ	**SÖZDE SORU CÜMLESİ**
Yanıt gerektiren cümlelerdir. Olumluluk-olumsuzluk açısından cümlenin biçimi ile anlamı aynıdır. Yani gerçek soru cümlelerinin biçimi olumlu ise anlamı da olumlu, biçimi olumsuz ise anlamı da olumsuzdur.	Yanıt gerektirmeyen, bir durumu veya düşünceyi etkili ifade etme amacı taşıyan soru cümleleridir. Bu cümlelerde de soru sözcüğü veya soru edatı bulunur ancak amaç, cevap almak değildir. Olumluluk-olumsuzluk açısından biçimle anlam genellikle birbirine ters düşer.
• Dedemin evde olduğunu bilseydin yanına gider miydin? B + A + • Değirmenin suyu nereden geliyor? B + A + • Baktığın model sana çok yakışır, denemek istemez misin? B – A – • Yıl sonu gösterisi için hazırlanan kostümler yarın gelmeyecek mi? B – A –	• Böyle bir davet alır da gitmez miyim? B – A + • Kısmet ise gelir Hint'ten Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden? B B + A – • Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler? B + A – • O her istediğini yapacak, istediği gibi at koşturacak; biz de öylece oturup seyir mi edeceğiz? B + A –

4. EMİR CÜMLESİ	
Emir Kipi • Ben ----- • Sen yap, yapma • O yapsın, yapmasın • Biz ----- • Siz yapın, yapınız, yapmayın, yapmayınız • Onlar yapsınlar, yapmasınlar	✓ Bir soru ile ilgili cevabınızı, cevap kâğıdında o soru için ayrılmış olan yere işaretlemeyi unutmayınız. ✓ Madem roman yazma konusunda ciddisiniz, o zaman hemen bir çalışma planı hazırlayın. Önce romanı ne kadar sürede tamamlayacağınıza karar verin. Ardından hikâyenin olay örgüsünü, karakterlerini, yerini ve zamanını içeren bir taslak oluşturun. ✓ Önündeki yemek bitecek! ✓ Hiç kimse sınırı izinsiz aşmayacak! ✓ Önce sendeki kitapları getirir sonra da istediklerini alıp götürürsün! ✓ Alışverişte fazla oyalanıp da sakın tren saatini kaçırmayasın! ✓ Bu binada kim otururse otursun, bildirilen şartlara uyacak.

5. İSTEK CÜMLESİ

İstek Kipi

- Ben yap-a-yım
- Sen yap-a-sın
- O yap-a
- Biz yap-a-lım
- Siz yap-a-sınız
- Onlar yap-a-lar

- ✓ Seni bir saat de olsa göreyim.
- ✓ Haydi, güzel bir şeyler izleyelim!

Şart kipi (-sa) de anlam kaymasına uğrar ve cümleye ister anlamı verir:

- ✓ Telefon etsem de bunları ona anlatsam.
- ✓ Biraz buralardan uzaklaşsana.
- ✓ Eylülde bir tatile gitsek.

6. ÜNLEM CÜMLESİ

Ünlem, türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelimedir. İçerisinde seslenme, uyarı bulunan veya sevinç, çoşku, kızgınlık vb. duygu bildiren cümleler ünlem cümlesidir.

- ✓ Bu ne güzellik böyle! (beğenme)
- ✓ Eyvah, sınav başvurusunu yapmadım! (korku)
- ✓ Boyun devrilsin, sürüm sürüm sürün! (beddua)
- ✓ Yazıklar olsun! (beddua)
- ✓ Hey, buraya baksana biraz! (seslenme)

7. GEREKLİLİK CÜMLESİ

Gereklilik Kipi

- Ben yap-malı-yım
- Sen yap-malı-sın
- O yap-malı
- Biz yap-malı-yız
- Siz yap-malı-sınız
- Onlar yap-malı-lar

- ✓ Onunla bu konuyu yalnız konuşmalıyım.
- ✓ Çalışabiliriz, bir laftır; hemen çalışmalıyız.
- ✓ Kalbi güzel insanlar üzülmemeli.
- ✓ Bir sır olsa gerek bu işte.
- ✓ Çevreye olan bakış açısı değiştirilmeli; çevre, tüketilebilecek bir yığın olarak görülmemeli ve asla bir kazanç deposu olarak değerlendirilmemeli.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir gereklilik söz konusu değildir?

A) Çevre eğitimi yaygınlaştırılıp geliştirilerek sağlam bir çevre bilinci oluşturulmalı.

B) İnsan merkezci bir etik anlayış yerine çevre merkezci bir etik anlayış yerleştirilmeli.

C) Ahlaki öncelikler gözden geçirilerek çevreyi de içine alan yeni bir ahlaki yapılanmaya gidilmeli.

D) Ekolojik çevre bilinci oluşturmada en gelişmiş ülkelerden biri Japonya olmalı.

E) İnsan ve doğa arasındaki ilişkinin ekolojik olarak sürdürülebilirliği sağlanmalı.

Çözüm: Sorunun tüm seçeneklerdeki fiiller "-malı" gereklilik kipiyle çekimlenmesine karşın D'deki cümlede "-malı" eki cümleye gereklilik anlamı değil, olasılık anlamı katmıştır. Bu nedenle doğru seçenek D'dir.

Yanıt: D

Taşıdığı yargı bakımından cümleler

1. NEDEN-SONUÇ CÜMLELERİ

Sebep, bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey, gerekçe, nedendir. Bir olayı veya durumu doğuran şey olduğu için gerekçede belirtilen iş veya durum gerçekleşmiştir.

Bir cümledeki "neden-sonuç" ilişkisi şu soru kökleriyle sorgulanır:

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde neden-sonuç ilgisi vardır?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde neden belirtilmiştir?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir yargı, gerekçesiyle birlikte verilmiştir?

- Milyonlarca insan, kulaklıkla yüksek seste müzik dinlediği için **işitme kaybı riskiyle karşı karşıya kaldı.**

  sebep / gerekçe / neden **sonuç**

- Yaklaşık on yıldır kitap sattığım için **her gün birçok kitaba dokunuyorum.**

  neden **sonuç**

- Öylesine donanımlı biriydi **ki bilmediğimiz her şeyi ona sorardık.**

  neden **sonuç**

- 27 Aralık 1919'da Mustafa Kemal'in Ankara'ya gelişi tesadüf değildi. Hem cephelerle irtibatın kolay olması hem de politik gelişmelerin merkezi olması nedeniyle **bu küçük Anadolu şehrinin başkent olması planlanıyordu.**

- **Yazarın kelime seçimine dikkat etmesi,** aldığı dil eğitiminden kaynaklanıyor.

sonuç neden

- Tedavi yöntem ve araçlarının gelişmesiyle **ortalama yaşam süresi de arttı.**

neden **sonuç**

Bir cümlede "neden-sonuç" yargıları iç içe geçebilir:

- İşçi arıların esrarengiz bir şekilde kaybolması ve kovanlarına geri dönmemesi (sebep) **neticesinde** kovanda kalan kraliçe arı ve larvalar (sonuç) zamanla öldüğü için **kolonin tamamı yok oluyor.**

neden **sonuç**

DİKKAT

Neden-sonuç cümlelerinde karşımıza çıkan ipucu niteliğindeki bazı ekler ve sözcükler şunlardır: -dığı için, -dığından, -dan, -dan dolayı, -dan ötürü; çünkü, bu nedenle, bu yüzden, bu sebeple, neticesinde, sonucunda, dolayısıyla vb.

- Karadeniz Bölgesi'nde dağlar kıyıya paralel olduğu için **kıta sahanlığı dardır.**
- Karadeniz Bölgesi'nde dağlar kıyıya paralel olduğundan **bu bölgede yamaç yağışları görülmektedir.**
- Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili olup bir yarımada özelliği gösterdiğinden ötürü **ülkemizde deniz turizmi gelişmiştir.**
- Türkiye'de dağlar doğu-batı yönlü uzanır. Bu sebeple **Ege'de kıyıya dik uzanan dağlar ortaya çıkar.**
- Türkiye orta kuşakta yer alır. Bunun neticesinde **ülkemizde cephesel yağışlar etkilidir.**
- Türkiye'de cisimlerin gölge boyu hiçbir zaman sıfır olmaz. Çünkü **ülkemiz dönencelerin dışında yer alır.**

Cümleler arası "neden-sonuç" ilişkisi şu soru kökleriyle sorgulanır:

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi kendinden önceki /sonraki cümlenin gerekçesidir?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi kendinden önceki /sonraki cümlenin sonucudur?

★ (I) Çocuk edebiyatı yapmacık şeylerin asla barınamadığı bir alandır. (II) Çünkü dikkatli ve acımasızca eleştiri yapan bir okuyucu kitlesi vardır.

sonuç gerekçe

I numaralı cümle, kendinden sonrakinin sonucudur. II numaralı cümle, kendinden öncekinin gerekçesidir.

★ (IV) Romanımızın geçmişinde hazırı çoğaltmaya koşullanmışlık var. (V) Bu yüzden roman yazarlarımız âdeta bir kısır döngünün içinde sıkışıp kalmışlar.

gerekçe sonuç

IV numaralı cümle, kendinden sonrakinin gerekçesidir. V numaralı cümle, kendinden öncekinin sonucudur.

DİKKAT

Eğer "gerekçe" soruluyorsa cümle başına "çünkü", "sonuç" soruluyorsa cümle başına "bu yüzden" getiriniz.

(I) Eskiden insanlar birbirlerinin manzarasını kesmeyecek şekilde yaparmış evleri.	(II) İstanbul'da insana saygılı bir mimari anlayış varmış o zamanlar.
sonuç	gerekçe
↓ ÇÜNKÜ	
I numaralı cümle, kendinden sonrakinin sonucudur.	II numaralı cümle, kendinden öncekinin gerekçesidir.

(I) İstanbul'da insana saygılı bir mimari anlayış varmış o zamanlar.	(II) Eskiden insanlar birbirlerinin manzarasını kesmeyecek şekilde yaparmış evleri.
gerekçe	sonuç
↓ BU YÜZDEN	
I numaralı cümle, kendinden sonrakinin gerekçesidir.	II numaralı cümle, kendinden öncekinin sonucudur.

2. AMAÇ CÜMLELERİ

Amaç; ulaşmak istenilen sonuç, maksat, gaye, hedeftir. O hâlde "amaç" ile ifade edilen durum, henüz gerçekleşmemiştir. **Bu nedenle amaç cümlelerinde "sonuç" yoktur.**

⋆ KPSS'den 90 puan alabilmek için **çok çalışıyorum.** → Çok çalışıyor olmam, KPSS'den 90 puan alacağım anlamına gelmez.

amaç, hedef **hedef doğrultusunda yapılan iş**

- Boğuşmaya yeniden katılabilecek taze bir direnç kazan**mak için** bir iki günlüğüne de olsa tatile ihtiyacım var.

  amaç — hedef doğrultusunda gerekli olan

- Adam rahat bir hayatı olsun **diye** yoğun mücadele veriyor.

  amaç — hedef doğrultusunda yapılan iş

- Bu durumu bütün ayrıntılarıyla değerlendir**mek üzere** bir araya geleceğiz.

  amaç — hedef doğrultusunda yapılacak iş

- Zayıf karakterli insanların, hayatlarını sürdürebil**mek için** kindar duygulara ihtiyacı vardır.

  amaç — hedef doğrultusunda gerekli olan

DİKKAT

★ **Amaç cümlelerinde karşımıza çıkan ipucu niteliğindeki bazı ekler ve sözcükler şunlardır:** -mek üzere, -mek için, -mek amacıyla, diye, -e (-a) vb.

- İşlerini bitirmek üzere **ofise gitti.**
- İşlerini bitirmek için **ofise gitti.**
- İşlerini bitirmek amacıyla **ofise gitti.**

★ **Bazı cümlelerde hem amaç hem neden anlamı olabilir:**

KPSS'den 90 puan almak **düşüncesiyle (isteğiyle/arzusuyla/beklentisiyle vb.)** kitaplarımı aldın.

amaç ➔ KPSS'den 90 puan almak amacıyla

neden ➔ KPSS'den 90 puan alma düşüncesi sonucunda

Bu cümlede "neden" anlamını veren "düşüncesiyle, isteğiyle, arzusuyla, beklentisiyle" gibi bir durumun varlığını bildiren sözcüklerdir.

3. ŞART/KOŞUL CÜMLELERİ

Şart, olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşuldur. Şart cümlesi de bir durumun gerçekleşmesinin başka bir durumun gerçekleşmesine bağlı olan cümledir.

★ **Şart cümlelerinde karşımıza çıkan ipucu niteliğindeki bazı ekler ve sözcükler şunlardır:** -se, eğer, -dikçe, mi, ama, ancak, üzere, ki, yeter ki, takdirde, gerek vb.

Bir cümledeki "şart" özelliği şu soru kökleriyle sorgulanır:

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde "koşul" anlamı vardır/ yoktur?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde koşula bağlılık söz konusudur?

Cümleler arası "şart/koşul" ilişkisi şu soru köküyle sorgulanır:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde I. yargı, II.yargının koşuludur?

- Ne kadar çok antibiyotik alınırsa **bakteri o kadar güçleniyor.**
- Uçmak istiyorsan **seni aşağı çeken her şeyden kurtulmalısın.**
- Bu dileklerin içten olduğuna inansa **teşekkür edecek.**
- Akşam treninde boş koltuk bulursam **size geleceğim.**
- **Kitaplarımı** okuduktan sonra geri vermek üzere **alabilirsin.**
- **İnsan;** Yunus Emrelerin, Mevlanaların sevgi pınarıyla bütünleşirse **millî kimliğine sahip olarak yetişir; kimlik bunalımı yaşamaz.**
- Resme ve plastik sanatlara yönelecekse **gençlerimiz, önce Türk süsleme sanatlarının, minyatürün, çiniciliğin inceliklerini kavramalıdır.**
- Kitabevinde, elime aldığım bir kitabın rastgele bir sayfasını açarım ve başladığım yerden başka bir sayfaya doğru heyecanla ve istekle ilerliyorsam **kasaya doğru giderim ister istemez.**
- **İnsanlar** bu geçici ve yalan dünyada, neyin geçici ve kalıcı olduğuna odaklanmalı ki **doğrunun yanında saf tutabilsinler.**

DİKKAT

- Bazı cümlelerde hem amaç hem şart anlamı olabilir:
  - Başarılı olmak için **zahmet çekmeniz gerekirse** buna katlanın.
    amaç **şart**

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Bir paragrafın giriş veya sonuç bölümünde "şart, neden-sonuç ve amaç" cümlesi varsa o cümleye dikkat ediniz, paragrafın ana düşüncesiyle ilgili ipucu verebilir:

Şart cümlesi: **Şair, geleneğin sürüp giden hazır düşünme kalıplarını parçalarsa gerçek parıltıyı yani iyi şiiri elde edebilir.**

Amaç cümlesi: **Şair, iyi şiiri elde edebilmek için geleneğin sürüp giden hazır düşünme kalıplarını parçalamalıdır.**

Sebep- sonuç cümlesi: **Şair, geleneğin sürüp giden hazır düşünme kalıplarını parçaladığı için gerçek parıltıyı yani iyi şiiri elde edebilmiştir.**

Üç cümlede de anlatılmak istenen düşünce şudur: **Şair için nitelikli ürünler ortaya koymanın yolu, alışılmışın dışına çıkmaktır.**

4. TANIM CÜMLELERİ

Varlık ya da kavramların belirgin özellikleriyle tanıtılmasıdır. Sözü edilen varlık ya da kavramla ilgili "nedir, kimdir" sorularının karşılığıdır.

- İlim nedir? → **"İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir" - Yunus Emre**
- Holografi ve hologram nedir? → **Holografi, 1950'li yıllarda Dennis Gabor tarafından bulunan bir görüntü kaydetme tekniğidir ve bu yolla elde edilen görüntülere hologram adı verilir.**
- Özel öğrenim güçlüğü nedir? → **Özel öğrenme güçlüğü, toplum içinde görülme sıklığı %10-15 olup öğrenmenin belirli alanlarında görülen gelişimsel bir bozukluktur.**
- Fıkra nedir? → **"Kısa ve özlü, nükteli, güldürücü hikâyecik" olarak tanımlayabileceğimiz fıkra, halk edebiyatının önemli ürünlerinden biridir.**
- Egzama nedir? → **Cildin doğrudan temas ettiği bir maddeye gösterdiği aşırı tepki sonucunda oluşan yaralara egzama denir.**
- Bilinç akış yöntemi nedir? → **Bilinç akışı yöntemi, öykü ve romanlarda karakterlerin, geçmişe ve bugüne ilişkin duygu, düşünce ve anılarının aktarımında kullanılan bir tekniktir.**

5. AÇIKLAMA CÜMLELERİ

Anlatılmak istenen duygu ve düşünceyi daha iyi açıklamak ve pekiştirmek için kullanılan ya da bilgi veren cümlelerdir.

Açıklama cümlelerinde karşımıza çıkan ipucu niteliğindeki bazı sözcükler şunlardır: yani, açıkçası, senin anlayacağın, anlaşılan, demek oluyor ki, bir başka deyişle vb.

- **Ülkemizde, özellikle edebiyat dünyası içinde ilginç bir gerçeğe tanık oluyoruz**: Kimse, düşüncelerini ortaya koyarken başkalarından yararlanmak istemiyor.

(Tanık olunan ilginç gerçek açıklanıyor.)

- **İnsan sağlığına zarar verebilecek mikroorganizmalar su birikintilerinde, özellikle de** yerleşim ve sanayi bölgelerine yakın sularda **rahatlıkla çoğalıp yayılabilir.**

(Su birikintisi ile kastedilen açıklanarak ifade pekiştiriliyor.)

- **Sözcüklerin kendi başına hiçbir gücü yoktur. Yani** bağlam içinde değere kavuşur sözcükler.

(Sözcüklerin gücünü nasıl kazandığı açıklanıyor.)

- **İki tür şiir vardır**: Sesleriyle, sese dayalı üsluplarıyla öne çıkanlar; sesi belirgin olmakla birlikte imge dünyaları ve çizdikleri dünyalarla belirginleşenler.

(Söz konusu iki şiir türü açıklanıyor.)

- **Hayatta en acıklı şey,** bir insanın probleminin kendinden kaynaklandığını görememesidir.

(Hayatta en acıklı kabul edilen şey açıklanıyor.)

- **Klâsik Türk müziğindeki makamlar arasında gerçekten apayrı bir anlatım gücü taşıyanların bazıları şunlardır**: hicaz, uşşak, rast, saba, nihavent, hüzzam, buselik...

DİKKAT

Cümle analizi soru tipinde, bir cümle kendinden sonrakinin veya öncekinin açıklaması olup olmadığı sorgulanabilir. Böyle cümlelerin arasına "yani" bağlacını koyup okumakta fayda var:

(I) Günü gününe pek uymaz bu kentin. (II) Bir bakarsın, yaz ortasında buz kesmişsin; bir bakarsın, kasım ortasında ceket fazla gelmiş.

↘ II. cümle kendinden önceki cümleyi açıklamaktadır.

(IV) Bir on yıl sonra ise belki "mektup" denilen edebiyat türü olmayacak. (V) Yani yüreğin ele değişi, elin yazıya dokunuşu, yazının kelime olarak kâğıt üzerindeki sıcaklığı kalmayacak.

↓

V. cümle kendinden önceki cümleyi açıklamaktadır.

6. KARŞILAŞTIRMA CÜMLELERİ

Aralarında benzerlik ya da karşıtlık bulunan varlık veya kavramların bu özelliklerinin ortaya konduğu cümlelerdir.

Karşılaştırma cümlelerinde karşımıza çıkan ipucu niteliğindeki bazı ek ve sözcükler şunlardır: en, daha, -a kadar, -a göre, -dan, de, ise, gibi vb.

- Mısır'ın en güzel sahiline sahip gizli bir cennet, aynı zamanda Mısır'ın modern yüzü Sharm El Sheikh.
- Gerçeği ortaya koymak yerine mistik düşüncelerin karanlığında gezinmeyi yeğleyen ve okuru gizemli bir ortamda dolaştıran edebiyat pazarlanıyor artık.
- Tiyatroda dekor ne ise romanda da dış çevre tasviri odur.
- Uzmanlar elde edilen yeni virüsün mevsimsel grip kadar etkin biçimde yayılabileceğini söylüyor.
- Korkarım, ben de büyüdükçe küçüklüğümde kızdığım büyükler gibi olmaya başladım.
- Benim kuşağımın her şeye rağmen daha şanslı olduğunu düşünüyorum.
- Tıpkı ilkbahar gibi sonbahar da birden gelir Ankara'ya ama hemen gitmez.
- Yazmak neredeyse bir masa yapmak kadar zordur.
- Bundan birkaç yıl önce gerçekleştirilen bir deneyde, ağaç parkında yapılan elli dakikalık bir yürüyüşün, kısa süreli belleğin yönettiği yoğun dikkat gerektiren becerileri geliştirdiği, kentte yapılan bir yürüyüşün ise bu tür bir etki yaratmadığı ortaya çıkmıştır.
- Kelebekler parlak renkli, gece kelebekleri ise soluk renklidir.
- Tabiat, çocukların büyük olmadan evvel çocuk olmasını istiyor. Bizse onların çocuk olmadan evvel büyük olmalarına çalışıyoruz.

7. SAPTAMA CÜMLELERİ

Saptamak, bir şeyi belirgin kılmak, tespit etmektir.

- Refik Halit Karay'ı bugünkü Türk okuyucusuna tanıtan eserlerden biri, doksan yıl önce kitaplaşan Memleket Hikâyeleri'dir.
- Geleceğin sürücüsüz otomobilleri; araçlara entegre edilecek radar, lazer tarayıcılar, elektronik harita, kızılötesi kameralar, navigasyon aletleri ve farklı tipteki sensörler ile aynen insanlar gibi görüp işitecek ve hissedecek hatta birbirleriyle iletişime geçerek bilgi alışverişinde bulunabilecek.
- Brokoli, kara lahana, ıspanak gibi sebzeler bol miktarda lif içerir ve besin kaynağı bakımından oldukça zengindir.
- Depresyon dünyada 121 milyon kişiyi etkiliyor ve en yaygın görülen hastalıklar arasında 4. sırada yer alıyor.
- Ay; kabuk, manto ve çekirdek gibi jeokimyasal olarak ayrımlanabilen katmanlardan oluşur.

DİKKAT

Paragrafta kullanılan çıkarım cümleleri, paragrafın ana düşüncesi hakkında ipucu verir. Aşağıda parçanın V. cümlesi "çıkarım cümlesi" olup ana düşünceyi açıklamaktadır:

(I) Türk toplumu olarak şiddeti onaylamayız çünkü geçmişimizde kanadı kırık leylekler için vakıf kurmuş, kuş evleri yapmış bir toplumuz ve bu kültür hâlâ devam ediyor. (II) Böyle bir kültürden geliyoruz ve yeni jenerasyon bunları bilmeden yetişiyor. (III) Fakat şu an yetişen nesil, bencil olmayı öğreten modern eğitim anlayışının baskısı altında büyüyor. (IV) Bunun etkisiyle kişi, hayvana duyarlı olma noktasında eksik kalabiliyor. (V) Anlaşılan, modernizm hastalığı, empatiyi ve hayvanlara karşı duyarlılığı azaltıyor.

8. ÇIKARIM CÜMLELERİ

Çıkarım sözlükte "Belli önermelerin kabul edilen veya gerçek olan doğruluklarından, yanlışlıklarından, başka önermelerin kabul edilen veya gerçek olan doğruluklarını, yanlışlıklarını çıkarma." olarak geçmektedir. Yani saptananlardan, akıl yürütmeyle bir sonuç çıkarma, yeni yargılara ulaşmadır. Bu nedenle de çıkarımlar yoruma dayalı, öznel olabilir.

Çıkarım cümlelerinde karşımıza çıkan ipucu niteliğindeki bazı sözcükler şunlardır: demek ki, bu da gösteriyor ki, öyleyse, ortaya koymaktadır, göstermektedir vb.

- Gazete; günün sorunlarını, yurt ve dünyayı yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanarak gözlerimizin önüne serer. Bu da gazetenin, bizi diğer insanlara bağlayan bir çeşit anten görevi gördüğünü gösteriyor.

Saptama: Gazete; günün sorunlarını, yurt ve dünyayı yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanarak gözlerimizin önüne serer.

Çıkarım: "Gazete, bizi diğer insanlara bağlayan bir çeşit anten görevi görmektedir."

- Refik Halit Karay'ın memleketin her sorununu dile getirdiği metinlerin toplamına Memleket Hikâyeleri adını vermesi, yazarın hem amacının hem de yaptığının bilincinde olduğunu gösteriyor.

Saptama: Refik Halit Karay'ın memleketin her sorununu dile getirdiği metinlerin toplamına Memleket Hikâyeleri adını vermiştir.

Çıkarım: "Yazar, hem amacının hem de yaptığının bilincindedir."

- Para malzemesi olarak yüzyıl içinde altından gümüşe, oradan bakıra ve nikele ve daha aşağılara doğru inmişiz. Demek ki üretimin çoğalmasıyla masrafların artması bizi böyle bir arayışa itti.

Saptama: Para malzemesi olarak yüzyıl içinde altından gümüşe, oradan bakıra ve nikele ve daha aşağılara doğru inmişiz.

Çıkarım: "Üretimin çoğalmasıyla masrafların artması bizi böyle bir arayışa itti.

9. ELEŞTİRİ VE DEĞERLENDİRME CÜMLELERİ

Eleştiri; bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkittir. Bu nedenle eleştiri olumlu da olumsuz da olabilir. Değerlendirme ise bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini belirlemektir.

- Olumlu eleştiri: Yazarın süsü, anlatımındaki süssüzlüğünde. O, yazarlığının bütün hünerlerini yazma biçiminin doğallığında gösteriyor.
- Olumsuz eleştiri: Bazı yazarlar, anlaşılmaz cümleler kurmayı, dili iyi kullanmanın gereği zannederler.
- Olumsuz eleştiri: Abdülhak Hâmit Tarhan'ın piyeslerindeki en büyük kusur, hiç kuşkusuz, dilde ve üsluptaki düzensizliktir.
- Hem olumlu hem olumsuz eleştiri: Kitabın gençliğin sorunlarından bahsetmesi oldukça güzel ama kullandığı dilin gençler tarafından anlaşılamayacak kadar bilimsel olması eserin değerini yok ediyor.
- Olumsuz eleştiri: Özensizce, hoyratça kullanılan geleneksel ögeler, artık izleyiciye tat vermemekte, onu şaşırtmamakta ve güldürmemektedir.

(I) Berna Moran'ın deyişiyle "huzursuzluğun romanı", Fethi Naci'ye göre de "Türkçenin en güzel aşk romanı" olan Huzur'un yayımlanışının üzerinden yaklaşık elli yıl geçti. (II) Bu romanda olaylar, bir ağustos günü başlar ve radyodan İkinci Dünya Savaşı'nın başladığını haber veren bir anonsla biter. (III) Her ne kadar ilk bakışta aşk romanı gibi görünse de günahın ve kavuşmanın değil, Doğu'yla Batı'nın, huzursuzluğun, zaman ve müziğin romanı olarak kabul edilir. (IV) Huzur, hiçbir zaman Madam Bovary'nin yarattığı etkiye benzer bir etki yaratmamıştır. (V) Madam Bovary gibi can sıkıcı taşranın romanı değildir Huzur; tam tersine çok eski, çok köklü bir kentin, İstanbul'un, Boğaziçi'nin romanıdır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde değerlendirme söz konusu değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: II numaralı cümlede romanın içeriğiyle ilgili nesnel bir bilgi verilmiştir, bu cümlede değerlendirme söz konusu değildir.

I. cümlede geçen "huzursuzluğun romanı", "Türkçenin en güzel aşk romanı" ifadeleri, baştan sona III. cümle (...ilk bakışta aşk romanı gibi görünse de günahın ve kavuşmanın değil, Doğu'yla Batı'nın, huzursuzluğun, zaman ve müziğin romanı olarak kabul edilir.), IV. cümlede geçen "...Madam Bovary'nin yarattığı etkiye benzer bir etki yaratmamıştır." ifadesi ve V. cümledeki "Madam Bovary gibi can sıkıcı taşranın romanı değildir..." ifadesi Huzur adlı romanla ilgili değerlendirme içermektedir.

Yanıt: B

(I) Onca güzel, onca kalıcı şiir yazmış, Türk şiirine yeni renkler katmış bir şairin arada sırada kötü şiir yayımlayabileceğini kabul edebiliriz. (II) Buna bir itirazımız yok. (III) Ama bu, gelecekte onun sanatsal değerine gölge düşürür. (IV) Hangi yaşta, hangi aşamada olursa olsun şaire hep daha iyisini, yenisini yazmak yakışmaz mı? (V) Elli yılda kazandığı ustalık sıfatına zarar vermesi doğru mudur şairin?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinden başlanarak olumsuz nitelikli eleştiriye yer verilmiştir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Çözüm: III numaralı cümleden itibaren olumsuz nitelikli eleştiriye yer verilmiştir. III numaralı cümlede "... gelecekte onun sanatsal değerine gölge düşürür." ifadesinde, IV numaralı "şaire hep daha iyisini, yenisini yazmak yakışmaz mı?" ve V numaralı "Elli yılda kazandığı ustalık sıfatına zarar vermesi doğru mudur şairin?" sözde soru cümlelerinde olumsuz nitelikli eleştiri söz konusudur.

Yanıt: C

10. ÖN YARGI CÜMLELERİ

Bir olay ya da kişi hakkında daha önceden edindiğimiz izlenimler sonucunda **olumsuz** veya **olumlu** birtakım düşüncelere sahip olmaktır, peşin hükümdür.

- Aslında bunu, daha çok seyirci ve eleştirmenler değerlendirecek ama ben bu çalışmanın başarılı olacağını düşünmüyorum.
- Öğrencilerimin, Türkçenin mantığını kavrayacağına ve ezber bilgilerin kölesi olmayacağına inanıyorum.

11. VARSAYIM CÜMLELERİ

Gerçekte olmadığı hâlde varmış gibi kabul edilen durumları anlatan cümlelere varsayım cümleleri denir. Varsayım anlamı "diyelim (ki), farz edelim (ki), tut ki, tutalım (ki), kabul edelim (ki)" gibi sözcüklerle sağlanır.

- Bir an KPSS'den isteğin puanı aldığını düşün.
- Tut ki zehir gibi kafası çalışan öğrencilerle dolu bir okula atandın, onlara faydalı olmak için neler yaparsın?
- Farz edelim ki Kaşgarlı Mahmut'un hâlâ gün yüzüne çıkmayan gramer kitabını ben buldum!

12. ÖNERİ CÜMLELERİ

Bir konuda bir eksikliğin giderilmesi ya da mükemmelliğin sağlanması için teklif getirmeye denir.

- Planınızın yeniden gözden geçirmenizin doğru olacağı düşüncesindeyim.
- Sanatçı, kişisel konuların yanında toplumsal konulara da yer vermelidir.
- Acaba şöyle beş on günlük bir tatile mi çıksan?

13. TASARI CÜMLELERİ

Tasarı, olması veya yapılması istenen bir şeyin zihinde aldığı biçimdir.

- Önümüzdeki yıl, paragrafın tüm sistemini, mantığını içeren bir kitap çıkarmayı planlıyorum.
- Türkçenin temel kurallarını herkese öğretmek niyetindeyim.

14. OLASILIK VE TAHMİN CÜMLELERİ

Sözlüğümüzde, olasılık "bir şeyin olabilmesi durumu, olabilirlik, ihtimal" anlamına gelmektedir. Yani olasılık ve tahmin sözcüklerini, eş anlamlı kelimeler olarak kabul etmektedir. Aynı şekilde ÖSYM de bu iki kavramı aynı kabul etmektedir.

- Bulutlar toplandığına göre yağmur yağabilir.
- Kendine güvenmeyi o gün yitirmiş olmalısın.
- Ustaların bir hafta önce başlattığı boya işleri bitmiş olmalı.
- Şimdi bizimkiler beni bekliyordur.

15. HAYIFLANMA CÜMLELERİ

Bir olay ya da durum karşısında pişman olmak, üzülmektir.

- Pandemi döneminde evde kaldığım süreci iyi yönetemedim.
- Zamanında karşıma çıkan fırsatları iyi değerlendiremedim.

16. YAKINMA CÜMLELERİ

Başka birinin yaptığı bir işten dolayı edilen şikâyeti bildiren cümlelerdir.

- Bir de aldığı kitabı okuduktan sonra geri getirmesini öğrense.
- Keşke insanlar ilk tanıdığımız hâlleriyle kalsalar.

17. AŞAMALI DURUM BİLDİREN CÜMLELER

Sözlüğümüzde, aşama "Önem veya değer bakımından gitgide yükselen bir sıra basamakların her biri." olarak geçmektedir. Aşamalı bir durum bildiren cümlelerde genellikle "günbegün, günden güne, anbean, yıldan yıla, her geçen dakika vb." ifadeleri ile "-dıkça" ve "-arak" zarf-fiilleri ile çekimlenmiş sözcükler (gittikçe, arttıkça, ilerledikçe; giderek, çoğalarak ...) bulunur.

- Her güne yirmi paragraf sorusu çözüyorum ve gittikçe hızlandığımı hissediyorum.
- Türkiye'de bilinçli okur sayısı gün geçtikçe artıyor.

Anlam bilgisi sorularıyla, çözücülerin belli kavramları bilip bilmediği ve söz dağarcığının zenginliği ölçülmektedir. Sorgulanan bazı sözcüklerin, sözlük karşılıklarına bir göz atmanızı öneririm.

Beğenmek: Herhangi bir eseri, kişiyi, durumu, iyi ya da güzel bulmak; benzerleri arasından birini seçip ayırmak.

Kesinlik: Tartışmaya açık olmayan, şüpheye düşmeyen.

Yaklaşıklık: Gerçek değeri ve miktarı değil, ondan az fazla veya eksik bir niceliği gösteren, aşağı yukarı bir değerlendirme yapılması.

Azımsamak: Bir şeyin umulduğundan az olduğu yargısına varmak, miktarca az görmek, az bulmaktır.

Küçümsemek: Değer ve önem vermemek, küçük görmektir.

Yorum: Bir yazının veya bir sözün, anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma; bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirmedir.

İzlenim: Bir durum veya olayın duyular yolu ile insan üzerinde bıraktığı etkidir.

Yeğlemek: Bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli saymak, yeğ tutmak.

Yermek: Birinin veya bir şeyin kusurlarını ortaya koymak, hicvetmek, övmek karşıtıdır.

Uyarı: Herhangi bir konu, sorun üzerine ilgi çekme, ikazdır.

Önsezi: Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğmadır.

Öngörü: Bir işin ilerisini kestirme veya bir işin nasıl bir yol alacağını önceden anlayabilme ve ona göre davranmadır.

Sitem: Bir kimseye, yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık vb. duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtmedir.

Yadsıma: Yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini söylemek, yaptığını saklamak, inkâr etmektir.

Kanıksamak: Çok tekrarlama sebebiyle etkilenmez olmak, alışmaktır.

Yanılgı: Yanlışı doğru veya doğruyu yanlış sanma, hatadır.
Tutum: Tutulan yol, tavırdır.
Yineleme/Tekrarlama: Bir cümle içinde veya arka arkaya gelen cümlelerde bir kelimenin veya bir parçanın tekrarlanması.
Öykünmek: Birinin yaptığı gibi yapmak, birine veya bir şeye benzemeye çalışmak, taklit etmektir.
Kurmaca: Olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış.
Özümlemek: Edinilmiş olan bilgileri bireyin öz malı durumuna getirmek, özümsemek.
Empati: Duygudaşlık
Ussal: Akla uygun, aklın kurallarına dayanan, ölçülü, hesaplı, rasyonel.
Yozlaşmak: Özündeki iyi nitelikleri birtakım dış etkenlerle zamanla yitirmek, soysuzlaşmak, özünden uzaklaşmak, bozulmak, dejenere olmak.
Ezgotik: Yabancıl.
Düşsel: Hayali.
Esinlenmek: Bir şeyden ilham almak, içine doğmak, mülhem olmak.
Tını (mecaz): Söyleniş biçimi, vurgusu.
Öz denetim: Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol.
Bencil: Yalnız kendini düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan, hodbin, hodkâm, egoist.
Öz sever: Kendi benliğine bağlanan, hayran olan (kimse), narsist.
Duyumsamak: Duyular aracılığıyla bir şeyi algılamak.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi sebep-sonuç cümlesi değildir?

A) Sanatçı olabilmek için yaşantıyı yakalayıp tutmak, onu belleğe, belleği anlatıma, gereçleri biçime dönüştürmek gerekir.

B) Bilinçsiz antibiyotik kullanımı bakterilerin direnç kazanmasına neden oluyor.

C) İnsanların sürekli kararsızlık yaşamaları, kendilerini iyi tanımamalarından kaynaklanıyor.

D) Tedavi yöntem ve araçlarının gelişmesiyle ortalama yaşam süresi de arttı.

E) İyi okuyamayan bir çocuk, matematiği iyi anlasa bile düzgün okuyamadığı için matematikte de başarısız olur.

Çözüm: "Sanatçı olabilmek" amacıyla yapılması gereken iş "yaşantıyı yakalayıp tutmak, onu belleğe, belleği anlatıma, gereçleri biçime dönüştürmek" anlatıldığı için bu cümle amaç cümlesidir. Bu nedenle doğru seçenek A'dır. Seçeneklerdeki diğer cümleler ise "sebep-sonuç" cümleleridir.

Yanıt: A

CÜMLE ANALİZİ

Cümleden seçeneğe gitmemizi ve cümlede anlatılanları veya cümledeki anlam özelliğini bulmamızı isteyen soru tipidir. Bu soruların seçeneklerinde cümlenin konusu istendiği gibi, cümledeki anlam özelliği de sorgulanabilir.

(I) Vücudumuz 710 üssü 27 adet atomdan oluşmaktadır.	A)	I. cümlede,	■ bedenimizi meydana getirenin ne olduğu belirtilmiştir. ■ bir tespit yapılmıştır.
(II) Tabii bu muallak bir değerdir, bir tel saç bile bu sayıyı ciddi oranda değiştirebilir.	B)	II. cümlede,	■ değişebilir bir nicelikten bahsedilmiştir. ■ bir olasılıktan söz edilmiştir.
(III) Bu atomların bir kısmı hidrojen atomudur yani vücudumuzdaki atomların %40'ı.	C)	III. cümlede,	■ atomun özelliklerine göre çeşitlendiği sezdirilmiştir. ■ yıldızda bulunan atomların bedenimizde hangi oranda bulunduğuyla ilgili açıklama yapılmıştır.
(IV) Bu da bize bir "yıldız tozu" olarak adlandırılabilecek kadar atom sayısı taşıdığımızı gösterir.	D)	IV. cümlede,	■ bir önceki cümleyle ilgili çıkarımda bulunulmuştur. ■ bir ilişkilendirme yapılmıştır.
(V) Yıldızlara bakıp dilek tutarken aklınızda bulunsun çünkü bizler gerçekten Carl Edward Sagan'ın da dediği gibi "Bizler, yıldız tozuyuz.", kütlece %93 oranında.	E)	V. cümlede,	■ yıldız ile insan arasındaki ortaklıktan bahsedilmiştir. ■ tanık göstermeye başvurulmuştur.

(I) Yayımlandığı 1970'li yıllarda ilgi görmeyen Tutunamayanlar romanı, 1990'lı yıllarda her entelektüelin kitaplığında bulunması gereken zorunlu bir klasik hâlini almıştı. (II) Bugün ise Tutunamayanlar entelektüel çevrenin yeni baştan ilgi odağı olmuş durumda. (III) Romanın dönemsel zamanlarda zirveye oturmasını "modernlik ve postmodernlik arasında sıkışıp kalmış günümüz Türk edebiyatındaki boşluğu, 'Oğuz Atay yazarlığı' ile doldurabilme çabası" olarak görüyorum. (IV) Atay, bugün yaşamış olsaydı yıllar sonra tutunabilmiş olmanın sevincini duyumsardı içinde. (V) Çünkü Tutunamayanlar bilinçaltından bilinç seviyesine çıkan bir tutunabilme çabasını simgeliyor.

Tutunamayanlar romanının konu edildiği bu par-çadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır</u>?

A) I. cümlede, zaman içinde değişen tutumdan söz edilmiştir.
B) II. cümlede, günümüzdeki konumu belirtilmiştir.
C) III. cümlede, bir durumun nedeni açıklanmıştır.
D) IV. cümlede, temenni edilen bir durum dile getirilmiştir.
E) V. cümlede, bir saptamada bulunulmuştur.

Çözüm:

I. cümlede, "1970'li yıllarda ilgi görmeyen Tutunamayanlar'ın 1990'lı yıllarda bir klasik hâlini alması" ifadesiyle bu kitaba yönelik tutumun zaman içinde değiştiğinden bahsedilmiştir.

II. cümlede, söz konusu kitabın "bugün ... yeni baştan ilgi odağı" olmasından yani günümüzdeki konumu belirtilmiştir.

III. cümlede romanın belli dönemlerde ilgi odağı olmasının nedeninin, Türk edebiyatında oluşan bir boşluğun doldurulabilme çabası olduğu ifade edilmiştir.

IV. cümlede yazarının yaşamadığını ve yaşasaydı yapıtının ilgi odağı olmasına, isminin aksine kitabın tutunduğuna sevineceği dile getirilmiştir. Burada bir temenni (bir şeyin gerçekleşmesini dileme) değil de şarta bağlı bir yorum söz konusudur.

V. cümlede ise kitaba, kitabın ismi ile içeriğinin arasındaki bağlantıya yönelik bir tespitte bulunulmuştur.

Yanıt: D

(I) Baharat kullanımında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri, baharatın tazeliğidir. (II) Baharattan iyi sonuçlar alabilmek için baharatın uygun şartlarda saklanmış ve tazeliğini yitirmemiş olması gerekir. (III) Açıkta depolanan ve öğütülmüş olarak satılan kuru baharatlar, özelliklerini kısa sürede yitirmektedir. (IV) Yapılan bir araştırma, öğütülmüş karabiberin kullanım süresinin en fazla üç ay olduğunu, üç ay sonra içerisindeki tüm etken maddelerin kaybolduğunu göstermiştir. (V) Bu nedenle baharatlar, öğütülmemiş hâldeyken alınmalı ve kullanımına yakın bir zamanda veya kullanım esnasında öğütülmelidir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) I. cümlede, karşılaştırma yapılmıştır.
B) II. cümlede, bir amaç koşula bağlanmıştır.
C) III. cümlede, bir eleştiri yer almaktadır.
D) IV. cümlede, III. cümleyle ilgili bir örnek verilmiştir.
E) V. cümlede, bir öneri bulunmaktadır.

Çözüm:

I. cümlede, "en" derecelendirme zarfı bulunduğu için bir karşılaştırma söz konusudur. Baharat kullanımında dikkat edilmesi gereken birden fazla önemli nokta olduğu ama içlerinden en önemlisinin baharatın tazeliği olduğu ifade edilmiştir.

II. cümlede, amaç eğer baharattan iyi sonuçlar alabilmek ise baharatın taze olması gerekmektedir, açıklamasıyla bir amaç koşula bağlanmıştır.

III. cümlede baharatlara ilişkin bir bilgi verilmiş, saptamada bulunulmuştur.

IV. cümlede ise bir önceki cümledeki tespitini, "karabiber" ile ilgili yapılmış bir çalışmadan söz ederek örneklendirmiştir.

V. cümlede de baharatın tazeliğini yitirmemesi adına yapılması gerekenleri açıklamakta, öneride bulunmaktadır.

Yanıt: C

1. CÜMLELER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

A. DEĞİNİLEN KONULAR BAKIMINDAN CÜMLELER

B. TAŞIDIĞI YARGI BAKIMINDAN CÜMLELER

A. DEĞİNİLEN KONULAR BAKIMINDAN CÜMLELER

ÖSYM'nin ALES ve TYT'de kullandığı soru tiplerinden biri olan bu soru tipinde, öncülde iki cümle verilir; çözücüden de bu cümle arasındaki anlam ilişkisini bulması beklenir.

Değinilen konular bakımından cümleler arası anlam ilişkilerinin sorgulandığı soru kökleri şunlardır:

- **"Yukarıda verilen II numaralı cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?"** soru kökünde II numaralı cümleyi, I. cümleye göre;
- **"Yukarıda verilen I numaralı cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?"** soru kökünde ise I numaralı cümleyi, II. cümleye göre değerlendirmemiz istenir.

Değinilen konular bakımından cümleler arası anlam ilişkilerinin sorgulandığı soru tiplerinde nelere dikkat etmeliyiz?

1. Cümlelerin konusu ve ana düşüncesi bulunur.
2. Verilen cümleler arasındaki anlam ilişkisi tespit edilir. Bir cümle, diğer cümlenin; amacı, sebebi, sonucu, şartı, yorumu(çıkarımı), örneği, açıklaması vb. olabilir.

I. Çerkezköy'de kurulan sanayi tesisleri küçücük kasabayı kocaman kente çevirmiş fakat yeşil alanları da yutup yok etmiş. II. "Bu yalnızca Çerkezköy'de mi? diye soracak olursanız "Bunu sadece Çerkezköy'de değil, Trakya'nın birçok yöresinde gördüm." diye yanıt verebilirim. Soru kökü → **Numaralanmış II. cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?** Doğru seçenek → I. cümlede belirtilen olumsuz durumun yaygınlığı ortaya konmuştur.	I. Tarifi en zor hisleri bile tanımadığım, bilmediğim, aynı dili konuşmadığım, aynı yemeği yemediğim kişilere müzik yoluyla aktarabiliyorum. II. Müziğin Türkçe, İngilizce, Arapça gibi bir dil olduğunu düşünüyorum; isteyen herkes öğrenemiyor veya konuşamıyor olsa da dinleyen herkes, müziğin dilini rahatlıkla anlayabiliyor. Soru kökü → **Numaralanmış II. cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?** Doğru seçenek → I. cümlede belirtilen durumun gerekçesi açıklanmıştır.
I. Yalıtılmış bir topluluğa mutluluk, üzüntü, öfke, korku, iğrenme ve hayret duygularını yansıtan insan yüzlerinin fotoğrafları gösterildiğinde bu duyguları kolayca belirlemişlerdir. II. Temel duyguların yüz ifadeleriyle aktarılması kısmen doğuştan geldiği için duyguların yüze ifade olarak yansıması da bütün insanlarda aynıdır. Soru kökü → **Numaralanmış II. cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?** Doğru seçenek → I. cümlede belirtilen olumsuz durumun gerekçesi açıklanmıştır.	I. Yavaşlık ile anımsama, hız ile unutma arasında gizli bir ilişki vardır. Yavaşlığın derecesi anın yoğunluğuyla, hızın derecesi de unutmanın yoğunluğuyla doğru orantılıdır. II. Sokakta yürüyen bir kimse, bir şey hatırlamak istediğinde yürüyüşünü yavaşlatır. Buna karşılık yaşadığı kötü bir anıyı unutmak isteyen bir kimse ise yürüyüşünü hızlandıracaktır. Soru kökü → **Numaralanmış II. cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?** Doğru seçenek → I. cümlede anlatılan durum örneklendirilerek pekiştirilmiştir.
I. Zihni dönemler bize, edebî eserin meydana geldiği dönemde içinden çıktığı topluma hâkim olan zihniyeti gösterir. II. Mitik, epik, dinî, modern ve post-modern vb. dönemler toplumların içinde bulundukları medeniyet dairesi ile ilişkilidir. Soru kökü → **Numaralanmış II. cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?** Doğru seçenek → I. cümledeki olgu örneklendirilerek pekiştirilmiştir.	I. Uyku esnasında solunum sıklığının ve kalp atış hızının düşmesi, vücuda pompalanan kan basıncını azalttığından uykudayken daha fazla üşürüz. II. Özellikle iki üç aylık bebeklerde, uyurken değişen vücut sıcaklığına bağlı olarak ortaya çıkan ani ölümler, günümüzde yaygın olarak görülmektedir. Soru kökü → **Numaralanmış II. cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?** Doğru seçenek → I. cümlede anlatılan durumun sebep olduğu bir olumsuzluktan bahsedilmektedir.
I. Büyük yırtıcıların doğaya zarar verdikleri gerekçesiyle yok edilmesi, sistemin dengesinin bozulmasına neden oluyor. Örneğin normalde boz ayı yoğunluğu bin kilometrekareye bir ayı düşecek şekildedir. Boz ayıların ortadan kaldırıldığı bölgeleri kısa zamanda siyah ayılar dolduruyor. Bu durumda da tek bir boz ayının yerine gelen onlarca siyah ayı doğada daha büyük tahribata yol açıyor. II. Kurtlar insanlarca avlandığı zaman çakalların sayısında artış meydana geliyor. Çakalların sayısındaki artış ise doğadaki çok sayıda küçük hayvanın çakallara yem olmasına ve dolayısıyla bazı hayvan türlerinin yok olmasına neden oluyor. Soru kökü → **II numaralı parçanın I numaralı parçayla ilişkisini aşağıdakilerden hangisi açıklar?** Doğru seçenek → **Aktarılanları benzer bir örnekle desteklemek**	I. Türkiye'de Türkçe müzik daha fazla dinleniyor ve reklam verenler daha çok Türkçe müzik yayını yapan radyoları tercih ediyor. II. Türkiye'de yayın yapan radyo kanallarının çoğu yerli müzik yayını yaparken yabancı müzik yayını yapan kanal sayısı iki elin parmaklarını geçmiyor. Soru kökü → **Numaralanmış I. cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?** Doğru seçenek → **II. cümlede belirtilen durumun gerekçesini açıklamaktadır.**

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Öncülde iki cümle verilip değindikleri konular bakımından bu iki cümleyle ilgili ortak bir yorum yapmamız gereken cümlede anlam sorularından biri de şöyledir:

I. Sanatçı, farkında olsun veya olmasın içinde bulunduğu çevrenin etkisi altında kalır.

II. Sanatçılar baskın olarak eserlerini hayal güçlerinden hareketle kaleme alsalar da hayalleri, sosyal hayattan edindikleri izlenimle şekillenir.

Soru kökü → **Bu iki cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**

Doğru seçenek → Aynı düşünceyi pekiştirmeye yönelik yargılar dile getirilmiştir.

B. TAŞIDIĞI YARGI BAKIMINDAN CÜMLELER	
ANLAMCA ÖRTÜŞEN CÜMLELER	ANLAMCA ÇELİŞEN CÜMLELER
Aynı düşüncenin farklı sözcüklerle ifade edildiği cümlelerdir. Bu tür yargılarda bir anlam eşitliği söz konusudur. Cümlelerdeki yargılar, farklı sözcüklerle kurulsa da aynı anlamı yansıtır, aynı düşünceyi ortaya koyar.	Ortak bir konuyu aynı açıdan ele alan ancak aykırı yargılara ulaşan cümlelerdir. Bu cümleler, anlamca birbirine ters düşen, birbiriyle çelişen cümlelerdir.

Soru kökleri şunlardır:

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine <u>en yakındır</u>? **Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede anlatılmak istenene anlamca <u>en yakındır</u>?**	**Aşağıdaki cümlelerin hangisinde klasiklerle ilgili farklı bir düşünce dile getirilmiştir?**
● Önce adın için çalışacaksın, sonra o senin için çalışır. ● İşini iyi yapan bir insan marka değerine ulaşabilir. ■ Tabiatla mücadele edilirken doğal dengeler gözetilmelidir. ■ Doğayla baş etmek için doğa kanunlarına uyulmalıdır. ● Öykülerinde insanı insana anlatır. ● Hikâyelerinde gerçek hayattan kesit sunar. ■ Çağından sorumlu olan bir sanatçı, gerçeği dile getirmekle yetinmez, aynı zamanda onu yeniden biçimlendirme amacını güder. ■ Toplumcu dünya görüşünü benimseyen sanat, dünyanın değişebileceğini göstermeli, değişmesine yardım etmelidir.	■ Tiyatro; çarpıklıkları, bozuklukları, toplumsal sorunları yansıtan eğitici bir sanattır. ■ Tiyatro bir toplumbilim ya da ahlakbilim sanatı değildir, eğlenceli bir seyirliktir. ● Sanatçı, geçmişin pınarından su içmeli ki kalıcı ürünler ortaya koyabilsin. ● Zamana meydan okuyan ürünler ancak sanatçının kendinden öncekilere yüz çevirmesiyle mümkün olur. ■ Romanın dilinden bana ne! Önemli olan anlattığıyla beni içine çekmesidir. ■ Bir romanın ruhuma nüfuz edebilmesi, seçtiği sözcüklerin zihnimden kalbime akmasıyla mümkün olur.
Soru kökü → **Aşağıdaki parçalardan hangisi** "İyi bir yazar şüphesiz, insan psikolojisini çok iyi bilmeli, karakterlerini önce kendisi anlamalıdır." **düşüncesine yakındır?** Doğru seçenek → Kitabın başarısı, bir döneme bağlı kalmadan insanı hem tarihsel derinlikte hem de kendi psikolojisinin diplerine inerek analiz etmesinde yatıyor.	Soru kökü → **Aşağıdaki parçalardan hangisi** "İyi bir yazar şüphesiz, insan psikolojisini çok iyi bilmeli, karakterlerini önce kendisi anlamalıdır." **düşüncesine uzak düşmektedir?** Doğru seçenek → Yazar son eserinde, bir karakterine isim vermeyerek onun hayatındaki bocalamalara dikkat çekmek istiyor. Okurlardan kendi içsel dünyalarına göre karaktere isim koymalarını bekliyor.

DİKKAT

ÖSYM'nin anlam bilgisi içeren tüm sınavlarında en çok sorgulanan, aynı düşünceyi taşıyan cümlelerdir.

- **Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangi ikisi aynı düşünceyi aktarmaktadır?**
- **Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangi ikisi anlamca aynı doğrultudadır?**

Aşağıdaki anlamca aynı doğrultuda olduğu kabul edilen örnek cümleleri inceleyiniz.

- Suyu kimin keşfettiğini bilmiyorum ama keşfedenin balık olmadığından eminim. ➔ Nasıl üretildiğini bilmeseler de teknolojinin içine doğan çocuklar için teknoloji vazgeçilmezdir.
- Empatinin ahlak temellerimizin ne kadar derininde yer aldığını, empati ortamında büyüyen çocukların ileride akranlarına kıyasla daha fazla empati kurabilmesinden anlayabiliyoruz. ➔ Ötekine önem vermeyi küçüklüğümüzden beri bir değer olarak öğrenmişsek insanlarla ilişkimizde empatik davranmayı bir davranış kalıbı olarak özümseriz.
- Ekolojik tarımda amaç, sadece sağlıklı ürün elde etmek değil; aynı zamanda doğal kaynakların verimli kullanılmasını sağlamak ve biyolojik çeşitliliğin azalmasını engellemektir. ➔ Ekolojik tarım; doğayı etkili kullanmayı, canlı türlerini korumayı ve sağlığa yararlı üretim yapmayı hedefler.
- Yazar, eserlerinde gelenekle arasına bir mesafe koymaktansa bu birikime, yaşadığı döneme özgü bir pencereden bakmayı tercih ediyor. ➔ Yazar, tarihin kendisine aktardığı seslere kulak tıkamıyor ancak onları kendi döneminin gerçekliğinin süzgecinden geçiriyor.

CÜMLENİN YORUMU

Öncülde verilen cümlede anlatılmak isteneninin sorgulandığı soru tipidir. Anlamca örtüşen cümlelerin sorgulandığı soru tipiyle aynı mantıktadır.

Soru kökleri şunlardır:

- Bu cümleyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?
- Aşağıdakilerden hangisi bu parçadaki düşünceyi destekler niteliktedir?

Öncülde verilen cümle → Başarılı olmak için çıktığın yolda bir gözün başkalarının ne yaptığıyla ilgilenirse hedefine ulaşmak için kullanabileceğin tek gözün kalır.

Soru kökü → **Bu cümlede anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?**

Doğru seçenek → Kendi çaba ve çalışmalarına odaklanan kişiler, başarıya daha kolay ulaşır.

Öncülde verilen cümle → Çocuk, aklının doğal işleyişi sonucu her an ortaya çıkan tuhaf sorulardan birine yanıt bulma amacıyla gerçekleştirdiği her samimi girişim sayesinde, o amacın sonucuyla kıyaslanamayacak oranda kalıcı kazanımlar edinir.

Soru kökü → **Bu cümlede çocuklarla ilgili olarak asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?**

Doğru seçenek → Sorularına cevap arayışlarının gelişimleri üzerinde cevaplardan daha etkili olduğu

Öncülde verilen cümle → Gerçek anlamda yaratıcı bir ressam için gül resmi yapmaktan daha zor bir şey yoktur çünkü şimdiye değin diğer ressamlarca resmedilmiş tüm gülleri unutması gerekir.

Soru kökü → **Bu cümleye göre yaratıcı ressamın işini zorlaştıran nedir?**

Doğru seçenek → Etkilenme endişesi ve özgünlük arayışı

Öncülde verilen cümle → Eskiden, biri kuyuya taş atınca kırk kişi o taşı çıkarmaya uğraşırdı oysa şimdi kuyuya bir taş atıldığında insanlar, kuyuyu taşla doldurmak için âdeta birbiriyle yarışır hâle geldi.

Soru kökü → **Bu cümlede yakınılan durum hangisidir?**

Doğru seçenek → İnsanların geçmişte düzeltmeye çalıştıkları olumsuzlukların bugün bir parçası olmalarından

Soru kökünde, cümlede anlatılmak istenen sınırlandırılarak sorulabilir:

Öncülde verilen cümle → Başkasından nefret eden bir insan, bu duyguyu taşıdığı sürece nefret ettiği insanı da yanında taşır ve asla yalnız kalamaz.

Soru kökü → **Bu cümlede nefret duygusuyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi vurgulanmıştır?**

Doğru seçenek → Sonlanmadıkça insanı etkilemeye devam ettiği

III. CÜMLELERDE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

DOĞRUDAN / SADE /YALIN ANLATIM	DOLAYLI / SANATLI / MECAZLI ANLATIM
Söz ve anlam sanatlarına, mecazlara fazla yer vermeyen anlatım, sade (yalın) anlatımdır.	Anlatılmak isteneni doğrudan değil de mecazlara, söz sanatlarına başvurularak yapılan anlatımdır.
● İsteneni elde etmek her koşulda çalışmayı zorunlu kılar. ● Sıkıntılarıyla tanışıp yüzleşemeyen, sorunlarını çözemez. ● Enerjisini tüketen olumsuz, bencil, yalan söyleyen insanları hayatından çıkarmalı. ● Bütün yapıtlar kendilerinden önceki yapıtların izlerini taşır.	● Yalnızca güneşli günlerde yürüyen kişi, amacına ulaşamaz. ● Karanlıkta olduğunu sezmeyen, ışığa yönelmez. ● Bazen fırtınalar iyi gelir insana. Tekneyi biraz yıpratır ama güvertede hiç pislik kalmaz. ● İnsan bazen evi gibi hayatına da bir temizlik yapmalı. ● Hiçbir yapıt boşluğa doğmaz, akan nehre sonradan eklenir.
DOĞRUDAN AKTARIM	**DOLAYLI AKTARIM**
Bir kişinin herhangi bir konudaki görüş ve düşüncelerini değişikliğe uğratmadan, söyleyen kişinin ağzından, olduğu gibi aktaran cümlelerdir. Bu tarz aktarımlarda "demek" eylemi kullanılır.	Bir kişinin herhangi bir konudaki düşüncelerini dile getirdiği sözlerini değiştirerek yansıtan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde başkasına ait sözler, biçimsel değişikliğe uğratılarak cümleyi kuran kişinin kendi üslubuyla aktarılır. Bu tarz aktarımlarda "demek" eylemi kullanılmaz, onun yerine "söylemek, belirtmek, ifade etmek" gibi dolaylı aktarma fiilleri ya da "söylediğini, belirtip, ifade eden" gibi fiilimsiler tercih edilir.
● Kaşgarlı Mahmut, Chomsky'nin 19. yüzyılda düşündüğünü 11. yüzyılda uygulamış. ● Atatürk, "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." der. ● Bir konserinde "Azımı çoğa sayın." der Neşet Ertaş. ● Babam canımın sıkkın olduğunu görünce "Hâlâ herkesi kendin gibi zannetmeye devam ediyorsun yavrum." dedi. ● Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin dediği gibi: "Üzülme, kaybettiğin her şey başka bir surette bir gün mutlaka geri döner."	● Mehmet Âkif Ersoy, sanatın asıl görevinin millet adına hakikati dile getirmek olduğunu belirtir her dizesinde. ● İlk sözlükçümüz, ilk haritacımız, ilk filoloğumuz Kaşgarlı Mahmut, Türk dilinin Arapça kadar üstün bir dil olduğunu ifade etmiş, bunu Divan'ı ile ortaya koymuştur. ● Mevlâna, karşılan sıkıntıları sabırla karşılamayı; üzülme, kederlenme, ağlayıp sızlanma gibi davranışlardan uzak durulması gerektiğini vurgular.
ÖZNEL ANLATIM	**NESNEL ANLATIM**
Söyleyenin **kişisel düşüncelerini içeren**, doğruluğu ya da yanlışlığı **kişiden kişiye değişebilen, kanıtlanamayan** yargılardır. Öznel anlatımda kişi, cümleye **kendi duygularını** katar, bir **yorum yapar**. Bu tür yargılar, **"bence, bana göre"** anlamı taşır.	Söyleyenin **kişisel düşüncelerini içermeyen, kişiden kişiye değişmeyen, kanıtlanabilen** yargılardır. Bu tür yargılar, **yorum ve değerlendirme içermez, herkes için aynı anlamı taşır, akla ve mantığa dayalıdır.**
Öznelliğin sorgulandığı soru kökleri şöyledir: **...öznellik söz konusudur?** **... kişinin yorumunu içermektedir?** **... söyleyenin düşüncesini içermektedir?** **...kişisel görüşe yer verilmiştir?** **... kanıtlanabilirlik açısından diğerlerinden farklıdır?**	Nesnelliğin sorgulandığı soru kökleri şöyledir: **... nesnellik söz konusudur?** **... kişinin yorumunu içermemektedir?** **... söyleyenin düşüncesini içermemektedir?** **...kişisel görüşe yer verilmemiştir?** **... kanıtlanabilirlik açısından diğerlerinden farklıdır?**

● Oyundaki dekorlar, seyirciyi o günün ortamına götürerek oyunun etkisini büyük ölçüde artırıyor.	● Kitaptaki ilk öykünün konusu köy yaşamıdır.
● Kırkı aşkın kitap çıkaran yayınevinin dikkat çeken bir özelliği çok iyi kitaplar seçmesi.	● İstanbul, Türkiye'nin en büyük şehridir.
● Çıkardığı tüm romanlar, yayımladığı tüm makaleler, az da olsa kaleme aldığı şiirler yazarın farklı kişiliğinin en güzel kanıtı oldu.	● Öykünün yanı sıra birçok şiir yazmış, bunlardan bazıları bestelenmiştir.
● Bir romanın çok satılması, onun nitelikli okurla buluştuğu anlamına gelmez.	● Tiyatrolar her geçen yıl seyirci sayısını artırıyor.
● İstanbul, büyük mimari eserlerin olduğu kadar küçük köşelerin, sürpriz manzaraların da şehridir.	● Yayınevi, her kitabın sonuna, yazar ve yapıt adlarını gösteren bir dizin ve kaynakça ekliyor.
● Engin denizlerde, dünyanın gürültüsünden patırtısından uzak, düşsel bir adanın şiiriyle büyülenmemiş insan sayısı azımsanamayacak kadar çoktur.	● Yapılan araştırmalar göstermiştir ki soluk alışımız, kan basıncımız renklere bağlı olarak değişmektedir. Renklerden açık mavi gevşetici ve rahatlatıcı, koyu mavi ise uyarıcıdır.
	● Coğrafyacı açısından ada; konumu, yüzey şekilleri, yüz ölçümü, nüfusu ve iklimi incelenecek her yanı suyla çevrili bir kara parçasıdır.

İÇERİK CÜMLELERİ ANLATILAN NE?	ÜSLUP (BİÇEM) CÜMLELERİ NASIL ANLATILIYOR?	BİÇİM CÜMLELERİ HANGİ TÜR İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRİLİYOR?
İçerik, bir eserde anlatılmak istenen özdür; duygu, düşünce ve imgelerin bütünüdür. İçerik cümleleri yapıtın konusuyla ilgilidir. Nelerin, kimlerin, hangi olay ve durumların anlatıldığını belirten cümlelerden oluşur. İçerik cümlesini bulmak için **"Yazar, neyi anlatmış?"** sorusunun yanıtını aramak gerekir.	Yazıdaki sözcük ve cümlelerin seçimi, yazının dil ve anlatım özellikleri biçemle (üslup) ilgilidir. Üslup, bir sanatçının kendine özgü anlatım ve söyleyiş özelliklerinin bütünüdür. Yazarın konuya yaklaşımı, dilinin açıklığı veya kapalılığı, söz sanatlarına yer verip vermemesi anlatımının akıcı veya tekdüze oluşu o yazarın biçemini (üslubunu) oluşturur. **Kısacası, sanatçının dili ve anlatım özellikleri onun üslûbunu meydana getirir.** Üslup cümlesini bulmak için "Yazar, ele aldığı konuyu nasıl anlatmış?" sorusuna yanıt aramalıdır.	Bir yazının dıştan algılanan özelliklerini belirten yargılardır. **Yazının tür özelliklerini** (öykü, roman, makale, deneme, mektup, biyografi vb.) ortaya koyar. Yazının nazım (şiir) ya da nesir (düzyazı) biçiminde oluşuna, paragraf düzenine; şiirin ölçüsüne, uyak düzenine, dize kümelenişine ilişkin bilgiler biçimle ilgilidir.
• Kitapta, dünya müziğine yön vermiş isimler ve onların hayat hikâyeleri ile ilgili bilgilere yer veriliyor. • Resimlerinde daha çok Anadolu insanının yaşamı göze çarpıyor. • Hollanda'nın en büyük kültürel festivali olan Uitmarkt'ta klasik müzikten çocuk etkinliklerine kadar her şey var.	• Kitapta insanların yaşam öykülerini görünür kılmak için sözcüklerin etki gücünden yararlanıyor. • Romancı, roman kişilerinin karakterlerini çizerken onların diliyle konuşmak zorundadır. • İlk öykülerinde söz sanatlarından kaçınan yalın dili ve ayrıntıları gözlemlemedeki ustalığıyla dikkati çekti.	• Yusuf Has Hacip, İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatının ilk siyasetname özelliği taşıyan, 6645 beyitten oluşan, mesnevi türündeki eserini aruz ölçüsüyle yazmıştır. • Kitabın birinci bölümü roman kahramanının mektuplarından, ikinci bölümü ise bu kahramanın sevdiğine yazdığı, serbest ölçülü şiirlerinden oluşuyor.

★ Mektuplardan oluşan romanında daha çok bireysel, psikolojik problemlere ve en önemlisi aşka yer veriyor ve bunu
biçim içerik
(Türü nedir?) (Ne anlatılıyor?)

bir hikâyeciye yakışan tarzda inceliyor.
biçem
(Nasıl anlatılıyor?)

★ Kaygusuz Abdal, tekkede yetiştiği için didaktik içerikli eserlerinde açık ve sade bir dil kullanmıştır. Bazı şiirlerinde
içerik biçem (üslup)

Yunus Emre'nin etkisi açıkça görülen Kaygusuz'un hece ile yazdığı şiirlerinin yanı sıra gazel tarzında yazdığı şiirleri
biçim

de bulunmaktadır.

★ Gerçekten de bu eserde bir araya getirdiği kısacık hikâyelerinde yazar;
biçim

gördüklerini, duyduklarını, içinde bir biçimde yer aldığı olayları / son derece dolaysız ve çıplak olarak anlatmış.
içerik biçem

(I) Yunus Emre, şiirlerinin konusunu din ve tasavvuftan alan sanatçı, bütün mutasavvıfların tasavvufla ilgili benimsediği ortak duygu ve düşünceleri özgün bir dille anlattı. (II) Şiirlerinde olabildiğince sade, samimi bir dil kullandı. (III) Bunun yanı sıra yaşadığı dönemin Türkçesinde var olan ve halk tarafından kolaylıkla anlaşılabilen Arapça, Farsça kelimelere de eserlerinde yer verdi. (IV) Bu durum, Yunus Emre'nin tasavvuf düşüncesini kolaylıkla anlatmasını ve ününün geniş bir coğrafyaya yayılmasını kolaylaştırdı. (V) Şiirleri, çok kolay gibi görünüp aksine anlam derinliği ve anlam yoğunluğu içeren tarzdadır. (VI) Ayrıca İslami unsurlarla yerel unsurları şiirlerinde birleştirme konusunda oldukça başarılıdır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi Yunus Emre'nin şiirlerinin hem içeriği hem biçemiyle ilgilidir?

A) I B) II C) III D) V E) VI

Çözüm: Yunus Emre, şiirlerinin konusunu din ve tasavvuftan alan sanatçı, bütün mutasavvıfların tasavvufla ilgili benimsediği ortak duygu ve düşünceleri

İçerik (Anlatılan ne?)

özgün bir dille anlattı.

biçem (Nasıl anlatılmış?)

Numaralanmış diğer cümlelerde Yunus Emre'nin "dil özelliği, kullandığı kelimelerin özelliği, şiirlerindeki anlam yoğunluğu ile şiirlerinde yer alan unsurlar" hakkında bilgi verildiği için bu cümleler "biçem" ile ilgilidir.

Yanıt: A

4. KESİN YARGI (Kesinti Yok, Etki Var)

"Bu cümleden kesin olarak çıkarılacak yargı aşağıdakilerden hangisidir?" soru köküyle karşımıza çıkan bu soru tipinde dikkat edilmesi gereken, cümleye nesnel yaklaşılmasıdır. Başta verilen cümlede, karşılaştırma yapılmışsa karşılaştırmada üstünde durulan yöne ve karşılaştırılan unsurlara; tarih, sayısal veri, zamansal ifade varsa bunlara yönelik saptamalara dikkat edilmelidir.

ÖNCÜLDE VERİLEN CÜMLE	CÜMLEDEN KESİN OLARAK ÇIKARILACAK YARGI
X. yüzyılda Avrupa'da kullanılan ciltleme tekniği Kuzey Afrika ve Asya'dakinden tümüyle farklıydı.	10. yüzyılda ciltçilikte en az iki farklı teknik kullanılıyordu.
Televizyonda bugün gösterilecek olan belgeselde, aç kalan leoparların vahşi doğada sürülerin içine dalarak avlanma görüntüleri yer alıyor.	Belgeselde leoparlardan başka hayvanların görüntüleri de vardır.
Günümüzde Bursa tekstil sektörü, ağırlıklı olarak ev tekstili ve hazır giyim için üretim yapmaya yönelmiş durumda ve Bursa'da ekonominin en önemli temellerinden biri olan tekstil sektöründe kent nüfusunun hatırı sayılır bir kısmı istihdam edilmektedir.	Bursa'da ev tekstili ve hazır giyim dışında tekstil üretimi de vardır.
Dünyada her yıl yaklaşık 50 milyon insanı etkileyen ve 300 bin insanın ölümüne yol açan boğmaca, gelişmekte olan ülkelerde daha sık görülen önemli bir sağlık sorunudur.	Boğmacaya yakalananların bir bölümü tedavi edilebilmektedir.
Elektrik teli fırtınadan koptuğu için öğleden sonra ilçeye dört saat süreyle elektrik verilemedi.	Elektrik kesintisi aynı gün içinde giderildi.
Meksika, ana dili İspanyolca olan insan sayısının en fazla olduğu ülkedir.	İspanyolca farklı ülkelerde konuşulan bir dildir.
Topkapı Sarayı, koşullara ve gereksinimlere bağlı olarak gelişen bir yapılar topluluğudur.	Topkapı Sarayı başlangıçta hazırlanan bir plana bağlı olarak yapılmamıştır.
Ulusal parka en yakın yerleşim yeri olmasının sağladığı iş olanakları sayesinde gelişen Hayal köyünde hayat, yaşlılar için geleneksel temposunda sürmektedir.	Hayal köyünün gelişmesinde ulusal parka yakın olmasının rolü vardır.
Sinemanın usta isimlerinden biri olan yönetmen, son filmi Hayal'i 90'lı yıllardaki filmlerine tema bakımından yaklaştırarak seyircinin hayal kırıklıklarını gidermeyi amaçlamıştır.	Yönetmen, son filminde seyircinin beklentilerini dikkate almıştır.
Ulusal parka en yakın yerleşim yeri olmasının sağladığı iş olanakları sayesinde gelişen Hayal köyünde hayat, yaşlılar için geleneksel temposunda sürmektedir.	Hayal köyünün gelişmesinde ulusal parka yakın olmasının rolü vardır.
Sinemanın usta isimlerinden biri olan yönetmen, son filmi Hayal'i 90'lı yıllardaki filmlerine tema bakımından yaklaştırarak seyircinin hayal kırıklıklarını gidermeyi amaçlamıştır.	Yönetmen, son filminde seyircinin beklentilerini dikkate almıştır.
Uzay yarışının başladığı, soğuk savaşın teknolojik üstünlük mücadelesine dönüştüğü yıllarda kurulan NASA, iklim değişikliğinden gündelik hayatı şekillendiren teknolojik ürünlere kadar birçok alanda etkilidir.	NASA, birden fazla alanda çalışmalar yürütmektedir.

V. CÜMLE OLUŞTURMA

"Yukarıdaki sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında" diye başlayan bu soru tipinde bizden istenen yüklemi sonda yer alan bir cümle kurmamızdır. Zaten cümle, yüklem üzerine kurulur. Yüklemin anlamı ise "özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci" ile tamamlanır. Bu nedenle cümlede önce yüklem bulunur ve sona yerleştirilir. Diğer ögelerin cümledeki konumu ile ilgili bir sınırlandırma yoktur. Özne, zarf tümleci, dolaylı tümleç ve belirtili nesnenin kendi içerisinde öncelik sonralık kısıtlaması olmadığına göre burada dikkat etmeniz gereken **"hangi söz öbeğinden sonra hangi söz öbeğinin gelmesi gerektiği"**dir. Bu yüzden aynı paragrafta yapı sorularında olduğu gibi bu soru tipinde de **"son-baş"** kuralına dikkat etmek gerekir.

Baş Son

I. ekip, GABA nörotransmiterinin **bitki**

II. değişmesini sağladığını ortaya koydu.

III. Nature Communications dergisinde **yayımlanan**

IV. hücrelerinin zarındaki bir proteine **emir**

V. makalede Gilliham tarafından **yönetilen**

VI. vererek elektriksel **iletkenliğin**

Önce yüklemi buluyoruz: Bu cümlede "ortaya koydu" çekimli bir fiil olduğuna göre cümle sonuna gelmelidir. **Sonra numaralanmış sözlerin sonunda yer alan sözcükleri belirliyoruz (Ben burada koyu renkle belirtim). Numaralanmış sözlerin** sonunda **yer alan sözcükten hemen sonra, hangi sözün** [illegible] **sözcüğünün anlamlı olduğunu bulup ikişerli -belki daha fazla- ardışıklığı buluyoruz.**

- IV. sözden **(emir)** sonra VI. söz **(vererek)** gelmelidir: IV → VI
- III. sözden **(yayımlanan)** sonra V. söz **(makalede)** gelmelidir: III→V
- V. sözden **(yönetilen)** sonra I. söz **(ekip)** gelmelidir: V → I
- I. sözden **(bitki)** sonra IV. söz **(hücrelerinin)** gelmelidir: I → IV
- VI. sözden **(iletkenliğin)** sonra II. söz **(değişmesini)** gelmelidir: VI → II

Bunlara göre sıralama şöyle olmalıdır: III → V → I → IV → VI → II

1 – III	2 – V	3 – I	4 – IV	5 – VI	6 – II
Nature Communications dergisinde **yayımlanan**	**makalede** Gilliham tarafından **yönetilen**	**ekip**, GABA nörotransmiterinin **bitki**	**hücrelerinin** zarındaki bir proteine **emir**	**vererek** elektriksel **iletkenliğin**	**değişmesini** sağladığını ortaya koydu. (yüklem)

I. 77 yaşında yitirdiğimiz Tuncel Kurtiz

II. mesleği kadar doğayı, toprağı ve

III. **ayrımı** yapmadan sürdüren ve en az

IV. Anadolu'yu da seven bir aydındı

V. oyunculuğu **sinema, tiyatro, televizyon**

Önce yüklemi buluyoruz: Bu cümlede "aydın idi" ek eylemle çekimlenmiş sözcük, V numaralı sözde yer aldığı için yüklem görevindedir.

Sonra ardışıklığı buluyoruz:

III. sözden **(en az)** sonra II. söz **(mesleği kadar)** gelmelidir: III → II

V. sözden **(sinema, tiyatro, televizyon)** sonra III. söz **(ayrımı yapmadan)** gelmelidir: V → III

II. sözden **(toprağı ve)** sonra IV. söz **(Anadolu'yu da)** gelmelidir. II → IV

Buna göre I numaralı söz, öznedir cümle başında gelebilir. Buna göre sıralama şöyle olmalıdır: I – V – III – II – IV

1 – I	2 – V	3 – III	4 – II	5 – IV
77 yaşında yitirdiğimiz Tuncel Kurtiz (Özne)	oyunculuğu **sinema, tiyatro, televizyon**	**ayrımı** yapmadan sürdüren ve en az	mesleği kadar doğayı, **toprağı ve**	**Anadolu'yu da** seven bir aydındı. (yüklem)

I. yönelik son örneklerden biri

II. üretiminde ön plana çıkan üç boyutlu yazıcıların

III. Amsterdam'da bulunan bir kanal evidir

IV. daha çok küçük ölçekli modellerin

V. mimarlık alanında kullanılmasına

Yukarıdaki sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi baştan ikinci olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Baştan →

1. – IV	2. – II	3. – V
Daha çok küçük ölçekli modellerin	üretiminde ön plana çıkan üç boyutlu **yazıcıların**	**mimarlık** alanında kullanılmasına

4. – I	5. – III
yönelik son örneklerden biri	Amsterdam'da bulunan bir kanal evidir.

Yanıt: B

I. 1986 yılındaki Çernobil kazasından sonra

II. toparlayamadı; siparişler iptal edilmekle

III. ve yenilenebilir enerji yatırımları öne çıktı

IV. nükleer endüstri uzun süre kendisini

V. kalmadı, birçok ülkede santraller kapatıldı

Yukarıdaki sözler anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi sondan ikinci olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

←Sondan

1. – I	2. – IV	3. – II
1986 yılındaki Çernobil kazasından sonra	nükleer endüstri uzun süre kendisini	toparlayamadı; siparişler iptal edilmekle

4. – V	5. – III
kalmadı, birçok ülkede santraller **kapatıldı**	ve yenilenebilir enerji yatırımları öne çıktı.

Yanıt: E

VI. CÜMLE TAMAMLAMA

KPSS Türkçe testinin ilk sayfasında karşımıza çıkan "cümlede anlam" sorularında cümlelerin çeşitli yerlerinde (başta-ortada-sonda) bırakılan boşluğun tamamlanması istenmektedir. Boşluğa yerleştirilecek parça; bir sözcük, bir sözcük öbeği ya da bir cümlecik olabilir. Bu tarz sorularda dikkat etmeniz gereken iki şey vardır:

1. Tamamlayıcı söz; konu, anlam ve cümle kuruluşu yönünden amaca uygun olmalıdır.

2. Tamamlayıcı söz, kendinden önce ve kendinden sonra yer alan sözlerle bağlantılı olmalıdır.

Örnek:

Hegel, kendinden ---- filozoflardan farklı olarak toplumu organik bir yapı şeklinde tanımlar ve bu organik yapı içerisinde birbirleriyle ---- içinde olmasını beklediği toplumsal organları analiz eder.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

Hegel, kendinden **önceki** filozoflardan **farklı olarak** toplumu organik bir yapı şeklinde tanımlar ve bu organik yapı içerisinde birbirleriyle **uyum** içinde olmasını beklediği toplumsal organları analiz eder. O hâlde bu cümlede boş bırakılan yerlere sırasıyla "önceki - uyum" sözleri getirilmelidir.

Örnek:

Yıldızların oluşumu sırasında gerçekleşen süreçlerin tamamen ---- söylenemez ancak günümüzde evrende oluşmakta olan yıldızların gözlemlenmesi ve kuramsal hesaplar, bu konu hakkında daha çok fikir sahibi olmamıza ----.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

Yıldızların oluşumu sırasında gerçekleşen süreçlerin tamamen anlaşıldığı söylenemez ancak günümüzde evrende oluşmakta olan yıldızların gözlemlenmesi ve kuramsal hesaplar, bu konu hakkında daha çok fikir sahibi olmamıza **yardımcı oluyor.**

Büyük şehirlerde, doğal yaşamdan ---- büyüyen çocuklar, hayvanlara ve dolayısıyla doğal yaşama karşı yabancılık ve hatta korku hissedebiliyor.
Filmlerin, çizgi filmlerin, haberlerin ve benzeri yayınların şiddet içermesi insanların, şiddete karşı duyarsızlaşmasına ve istediklerini elde etmede şiddeti bir yöntem olarak görmesine ----
Bu roman, okuruna ilk bakışta çok keyfî, çok dağınık görünebilir. Yazar ---- yazmış gibi. Oysa bu dağınık görünüşlü malzeme ---- bir şekilde toplanmış ve yapısal bir bütün meydana getirecek şekilde örülmüş.
Yazar; güçlü gözlem kabiliyeti sayesinde hikâyelerine incelikli tespitler ----, anlatıcının kılcal damarları hâlini alan bu ---- hikâyelerini daha gerçekçi kılıyordu.
Televizyonun, uzak ve yakın, dünyanın bütün olaylarını ve bütün insanları karşımıza getirişi, ---- denilen o vazgeçilmez duyguyu bütün yanlarıyla ----,
Huzur ve stres biyolojik sağlığımızın ne kadar iyi olacağını belirleme ---- iki değişkendir. Fakat bunlardan birinin baskınlığından ziyade ikisinin ---- yapılacak tahminler biyolojik sağlık üzerinde ruh sağlığının etkilerini kestirmede daha gerçekçi sonuçlar verecektir.
Dil, durağan bir yapıya sahip olmadığından sürekli bir değişim içindedir. Bilindiği gibi dilin en renkli, en hareketli kullanımı sokakta, ---- gerçekleşmektedir. Günlük konuşmalarımızda, yazıya geçmeyen binbir değişiklik, canlılık söz konusudur. Günlük dildeki ---- kullanımlar yazıya geçmediğinden dilin bu şekildeki kullanımına ilişkin belirlemelerde bulunmak çok zordur.

Gıda endüstrisinde "koruyucu kültür" olarak kullanılan mikroorganizmalar, hastalık yapıcı ve bozucu mikroorganizmaların gelişimini ---- ürünün ---- dayanmasını ----. **Bu cümlede boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?** A) sağlayarak – olumsuz koşullara – hızlandırır B) durdurarak – fazla sıcağa – gerektirir C) kolaylaştırarak – her ortamda – engeller D) baskılayarak – uzun süre – sağlar E) yavaşlatarak – yıllarca – tehlikeye sokar	Çözüm: Gıda endüstrisinde "koruyucu kültür" olarak kullanılan mikroorganizmalar, hastalık yapıcı ve bozucu mikroorganizmaların gelişimini (olumsuz bir durum) baskılayarak ürünün uzun süre **dayanmasını** (olumlu durum) **sağlar**. **Yanıt: D**

VII. CÜMLE BİRLEŞTİRME

İki ortak konunun ele alındığı cümlelerin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmesinin istendiği bu soru tipinde cümlelerde geçmeyen ve cümledeki mesajı etkileyen bir sözcüğün geçtiği seçenekleri elemenizi öneririm. Çünkü öncül olarak verilen cümlelerde geçmeyen bir ifade, eğer cümlenin anlamını değiştiriyorsa birleştirilmiş cümlenin mesajını da etkiler. Tabii ki iki cümleler arasında neden-sonuç ilişkisi varsa bağlamak için "çünkü, bu yüzden vb." sözcükler veya karşıtlık varsa "ama, ancak, -a rağmen vb." edat veya bağlaçlar kullanılır. Çünkü bunlar bağlayıcı, birleştirici unsurlardır.

I. Pek çoğumuz tekstil ürünlerinin sadece koyun yününden elde edildiğini düşünürüz.

II. Keçilerin ve develerin **de** lifleri bükülerek iplik hâline getirilir ve tekstil endüstrisinde kullanılır.

Bu iki cümlede ifade edilenlerin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

Şimdi I. cümledekileri siyah, ikinci cümledekileri turuncu yaptım. Doğru seçeneği renklere dikkat ederek inceleyiniz:

Keçi ve deve liflerinden iplik üretilip tekstil sanayisinde kullanılmasına **rağmen** pek çoğumuz tekstil ürünlerinde yalnızca koyun yünü kullanıldığını sanıyoruz.

★ -a rağmen edatı, bir şeyin gerekenin veya mantığın tersine olarak yapıldığını anlatan bir sözdür. Bu sözün eklenmesinin nedeni ikinci cümledeki "de" bağlacının işlevini yerine getirmektir.

Aşağıdaki cümleler bu sorunun yanlış seçeneklerinde yer almaktadır. Neden yanlış olduğunu göstermek için cümlelere sonradan eklenen ifadeleri turuncu renkle, eklenmesi gereken ifadeleri ise yay ayraç içerisinde gösterdim. Sizler de inceleyiniz:

- Keçilerin ve develerin liflerinin iplik malzemesi olarak tekstil sanayisinde çok az tercih edilmesi nedeniyle genellikle yünün sadece koyundan üretildiğini düşünüyoruz.
- Yaygın olarak yünün yalnızca koyundan üretildiğini düşünsek de keçiler ve develerden elde edilen liflerin geçmişten bugüne tekstil ürünlerinde kullanıldığını biliyoruz.
- Tekstil sanayisinde keçi ve develerden (liflerinden) elde edilen yünler de kullanılmasına karşın birçoğumuz iplik gibi ürünlerin yalnızca koyundan (yününden) üretildiğini zannediyoruz.
- Birçoğumuz, keçilerin ve develerin liflerinin de iplik malzemesi olarak tekstil endüstrisinde kullanıldığını göz ardı ediyor ve yünün (tekstil ürünlerinin) yalnızca koyundan (yününden) üretildiğine inanıyoruz.

Yazar, oldukça akıcı bir dille kaleme almış denemelerini.

Yazdıklarını, kitaplardan ve dergilerden okuduklarının üzerine inşa etmiş ama kitabın sonuna bir kaynakça koymamış yazar.

Bu iki cümlenin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

.....
..... .

19 Mart 2016'da gerçekleştirilen Dünya Saat Etkinliği'nin amacı, küresel iklim değişikliğine dikkat çekmekti.

Dünya Saat Etkinliği'nde milyonlarca insan yılda bir gün yapılan bu etkinlikte bir saat ışıklarını söndürdü.

Bu iki cümlenin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

.....
..... .

Vecihi Bey, Millî Mücadele sırasında savaş uçağı enkazlarından topladığı parçalarla yeni bir uçak üretmiştir.

Vecihi Bey, ürettiği uçağına sertifika verecek bir kurum bulamamış, bu nedenle uçuş izni alamamış; uçağını izinsiz uçurduğu için ceza bile almıştır.

İki cümlenin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli → Millî Mücadele sırasında savaş uçağı enkazlarından topladığı parçalarla yeni bir uçak üreten Vecihi Bey, uçağına sertifika verecek bir kurum bulamadığından uçuş izni alamamış ve hatta uçağını izinsiz uçurduğu için ceza almıştır.

Davies, eğitimi bireyleri kapasitelerine göre farklı statülere yerleştiren bir sistem olarak değerlendirmektedir.

Toplumsal tabakalaşmayı temel alarak en yeteneklilerin en önemli mesleklerle ödüllendirilmesi gerektiğine inananlar, bu görüşe destek vermişlerdir.

İki cümlenin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli → Toplumsal tabakalaşma temelinde en yetenekli insanların en önemli meslekleri elde etmesi gerektiğini düşünen kişiler; Davies'in, eğitimin bireyleri kapasitelerine bağlı olarak farklı statülere yerleştiren bir sistem olduğu düşüncesini desteklemişlerdir.

Macera-dram türündeki Y adlı filme kaynaklık eden romanın yazarı, eserde kendi çocukluğundan esinlenmiştir.

Korku romanlarıyla tanınan A adlı yazarın, diğer eserlerinden farklı özellikler taşıyan Z isimli romanı, sinemaya Y adıyla uyarlanmıştır.

İki cümlenin anlamca doğru bir biçimde birleştirilmiş hâli → Okurların korku romanı türüyle tanıdığı A adlı yazarın çeşitli yönleriyle öteki eserlerinden farklılaşan ve ilhamını kendi çocukluk yıllarından aldığı Z isimli romanı, sinemaya Y adıyla macera-dram türünde uyarlanmıştır.

PARAGRAF

ANLATIM BİÇİMLERİ

AÇIKLAYICI
TARTIŞMACI
BETİMLEYİCİ
ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM BİÇİMLERİ
VE
DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

PARAGRAFTA ANLAM

KONU
ANA DÜŞÜNCE
YARDIMCI DÜŞÜNCE

PARAGRAFIN YAPISI VE ANLAMI

ANLAM AKIŞINI BOZAN
İKİYE BÖLME
CÜMLE YERLEŞTİRME
PARAGRAF OLUŞTURMA
PARAGRAF TAMAMLAMA
PARAGRAFTA YER DEĞİŞTİRME
ÇOKLU SORULAR

PARAGRAFTA ANLATIM BİÇİMLERİ VE DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

ANLATIM BİÇİMİ;

Yazarın, metni oluşturma amacıdır.

Amaç:

- Bilgi vermek mi?
- Bir düşünceyi ortaya koymak mı?
- Bir olayı aktarmak mı?
- Bir izlenim kazandırmak mı?

Anlatım biçimleri parçanın genelinde izlenen yoldur. Düşünceyi geliştirme yolları ise düşüncenin ispatlanması, olayın veya bilginin aktarılması veya anlatılanın zihinde canlandırılması için kullanılan yardımcı unsurlardır.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

TANIMLAMA
KARŞILAŞTIRMA
ÖRNEKLEME
TANIK GÖSTERME
SAYIP DÖKME
SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA
MECAZLARA BAŞVURMA

ANLATIM BİÇİMLERİ

AÇIKLAYICI
TARTIŞMACI
ÖYKÜLEYİCİ
BETİMLEYİCİ

ANLATIM BİÇİMLERİ

Yazarın parçayı oluştururken herhangi bir düşünceyi veya durumu ortaya koyma biçimine anlatım denir. Anlatım biçimi de yazarın, metni oluşturma amacıdır.

AÇIKLAYICI

Amaç: bilgi vermektir.

- Daha çok genel ve nesnel bir tutum benimsenir.
- Doğrudan anlatmayı gerektirir.
- Açık, anlaşılır bir dil kullanılır.
- Yazar soyut düşüncelerden ve yorum yapmaktan kaçınır.
- Sanatlı sözlere pek yer verilmez.
- Daha çok ders kitaplarında, bilimsel yazılarda, ansiklopedilerde tercih edilir.

Örnek Anonim halk edebiyatı, meydana getireni ve söyleyeni belli olmayan ve halkın ortak malı olan edebî ürünlerin oluşturduğu bir edebiyattır. Bu ürünler başta, tek bir kişinin malı iken zamanla topluma mal olup anonim bir özellik kazanır. Anonim halk edebiyatı ürünlerinin en belirgin özelliği ürünlerin sözlü olmasıdır. Bu özelliği nedeniyle ürünler dilden dile aktarılırken birtakım değişikliklere uğrar ve yayıldığı bölgenin dil özelliklerini alır.

Örnek Toplumu ilgilendiren hemen her konunun işlendiği, Türk edebiyatına Tanzimat'la birlikte Batı'dan gelen makale, bir çeşit düşünce yazısı olup gazete ve dergi çevresinde gelişmiştir. Yeterli bilgi birikimi ve özgün bir üslup gerektiren makalelerde ele alınan konuya ilişkin değerlendirme, görüş ve öneriler kanıtlarla desteklenir. Amaç, bilgilendirme ve öğretmedir. Kişisel görüşler; giriş, gelişme ve sonuç bölümleri hâlinde, mantıksal tutarlılıkla bir araya getirilir. Açıklama ve tartışma anlatım biçimleriyle örnekleme, karşılaştırma, benzetme vb. düşünceyi geliştirme yollarından; deyim, atasözü, özdeyiş ve alıntılardan yararlanılabilir. Gazete ve dergilerde yer alan bu yazılar, daha sonra bir araya getirilerek kitap hâlinde yayımlanabilir.

TARTIŞMACI

Amaçlar:

- Düşünce, duygu ve davranışların irdelenmesine, değiştirilmesine dayalı konularda okurun yerleşik kanılarını değiştirmek,
- Okura yeni bir görüşü benimsetmek için bilgi vermek,
- Bir savı kanıtlamaktır.
  - Bu anlatım biçiminde yazar, düşüncelerini ortaya koyar ya da sorgulayıcı bir tutum izler.
  - Öznellik ağır basar.
  - Sözde soru cümleleri, devrik cümleler, sanatlı sözler görülebilir.

Örnek Çevre bilinci oluşturmak için öncelikli olarak felsefi bir bilinç oluşturulmalıdır. Çünkü çevre bilinci oluştururken aynı zamanda insanlar arasındaki ilişkileri ve insan egosunu da yeni baştan kontrol altına almayı ve düzenlemeyi de içeren bir dizi davranış değişikliğini de gerçekleştirmiş oluyoruz. Bir başka deyişle, "çevre etiği kavramını uygun bir biçimde geliştirmek için, yaşayan insanlar 'ego'larından tümüyle kurtarılmalı, 'evrenin efendileri' olduklarına inanmaktan vazgeçmeli, insan merkezli bir biçimde hareket etmeye son vermeli, tüm tarafların -sessiz duranların ve henüz yaşamayanların da- haklarını düşünmeli ve onlara saygı duymalıdır."

Örnek: Bozkırların, dağların vahşi ve yapmacıksız seslerini kaval ve kopuzla inleten edebiyat nasıl doğrudan doğruya milletin hayatından doğmuşsa bu gazel ve kaside edebiyatı da o kadar halk hayatından uzaktır. Bir defa lisan halkın lisanından bambaşka olduğu gibi, vezin ve mevzu da halk ile hiç temas etmeyecek kadar ayrıdır. Yüksek ve hakikî sanat asıl ona derler ki hayatı bütün genişliği ve bütün samimiliğiyle okuyucuya duyurabilsin. Ancak yapmacığın bittiği yerde sanatın başlayabileceğini, nedense, hâlâ anlayamadık!

ÖYKÜLEYİCİ

Amaç:

- Gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatmak, okuyucuyu olay içinde yaşatmaktır.
  - Bu anlatım biçiminde, birbiriyle ilgili olay ve durumlar oluş sırasına göre anlatılır.
  - Olay; kişiler, yer ve zaman unsurları da ortaya konarak aktarılır.
  - Fiil ve fiilimsilere çokça yer verilerek kişiler hareket hâlinde yansıtılır.

Örnek: Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı. Bizim Ada, uçakların üstünden geçtikleri bir yol güzergâhı olmalı ki hep ya üstümden ya solumdan geçip gidiyorlar. Kedi sustu. Köpeğim gözünü kapadı. Karga sesleri geliyor şimdi de. Vaktiyle bu Ada'ya bu zamanda kuşlar uğrardı. Cıvıl cıvıl öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.

Örnek: Yusuf, elindeki ağaçla koca öküzü, nehrin derin sularına doğru itti. Oğlu da ona yardım ediyordu. Uzunca bir çalışmadan sonra, koca öküz, sulara, bulanık sulara yuvarlandı. Bir zaman kayboldu. Sonra suyun yüzüne çıktı. Bir müddet de kazanın ortasında döndü döndü. Daha sonra akıntıya kapılarak, Yusuf'tan uzaklaşmaya başladı. Baba oğul, uzun uzun koca öküzün ardından baktılar. Yusuf, döndü: "Belki de bir yere takılmadan deryaya kavuşur." diye söylendi. "O zaman kemiklerine varıncaya kadar balıklara yem olsa bile uçsuz bucaksız deryada hiç olmaza ruhu serbest kalır. Boyunduruktan kurtuldu gayri!

BETİMLEYİCİ

Amaç:

- Okura izlenim kazandırmak; varlıkları, durumları zihinde canlandırmaktır. Yani varlıkların, olayların niteliklerini, bu niteliklerin duyularımızda uyandırdığı izlenimleri anlatmaktır.
  - Bu anlatım biçiminde kişi, nesne veya yerler, bir nitelik kazanacak biçimde canlandırılarak anlatılır.
  - Betimleme, sözcüklerle resim yapmak demektir. Yazar, burada görme duyusundan yararlanır. Bu nedenle gözle algılanan renk, biçim ayrıntılarına ve niteleyici sözcüklerden sıfata bolca yer verilir.
  - Nesnel anlatımlı betimlemelerde bilgi vermek amaçlanır.

Örnek: Karşıdaki komşum yabancı subayın buldok cinsi bir köpeği vardı. İri kafalı, koca enseli, iki dişi daima meydanda, yanakları kof ve sarkık, burnu çökük, aksi bir köpek... Bana buldok suratı; bütün dişleri söküldükten sonra acemi bir dişçiye tam takım diş yaptırıp da çene kemikleri çökerek çehresi tanınmayacak şekle giren eski somurtkan tiplerini hatırlatır.

Örnek: Mevsim sonbahar. Kastel tepesinden bir sürü geminin yüzmekte olduğu denize ve batmakta olan akşam güneşinin aydınlattığı İsveç sahiline bakıyoruz; ardımızdaki siper, dik bir yamaçla sonlanıyor; orada koskoca ağaçlar var, sararmış yaprakları dallardan dökülmekte. Ta aşağıda etrafı tahta çitlerle çevrili evler görünüyor; işte onların da ardında bir nöbetçinin nöbet tuttuğu yer oldukça ürkütücü ama ondan da ürkütücü olan penceresi demir parmaklıklı bir hücre.

Örnek: Perde açıldığında sahne boştur. Hareket eden bir tren sesi... Biraz sonra, önde Gazeteci, arkasında Makasçı, içeri girerler. Makasçı, Gazeteci'nin büyük bir doktor çantasını andıran el çantasıyla küçük valizini taşımaktadır. Gazeteci'nin elinde portatif bir teyp vardır. Boynunda fotoğraf makinesi asılıdır. Vakit, akşam üzeredir.

DİKKAT

Bir paragraf homojen bir şekilde, sadece öyküleme ya da betimleme vs. paragrafı olmak zorunda değildir. Bu anlatım biçimlerinin birkaçı hatta tamamı dahi bir metinde görülebilir. Önemli olan parçanın hangi amaçla yazıldığı ve hangi anlatım biçiminin ağır bastığıdır.

ANLATIM BİÇİMLERİYLE İLGİLİ SORU KÖKLERİ

OLUMLU SORU KÖKLERİ

- Bu **parçanın anlatımı** için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
- Bu **parçanın anlatımında** aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

OLUMSUZ SORU KÖKLERİ

- Bu **parçanın anlatımıyla** ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **söylenemez?**
- Bu **parçanın anlatımında** aşağıdakilerden hangisi **yoktur?**
- Bu **parçanın anlatımıyla** ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır?**
- Bu **parçanın anlatımında** aşağıdakilerden hangisine **yer verilmemiştir?**

ANLATIM BİÇİMLERİYLE İLGİLİ SORULARIN SEÇENEKLERİ

Bu soru tipinin seçeneklerinde "düşünceyi geliştirme yollarıyla ilgili kavramlar", "dil bilgisinde gördüğümüz bazı kavramlar" veya "sözcüklerde görülen anlam olayları" ile ilgili ayrıntılara yer verilir:

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?	**Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?**	**Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?**
A) Karşılaştırma yapılmıştır.	A) Sayısal verilere	A) Neden-sonuç ilişkisi kurma
B) Örneklemeye başvurulmuştur.	B) Öznel düşüncelere	B) Sayısal veriler kullanma
C) Öznel yargılar vardır.	C) İkilemelere	C) Karşıtlıktan yararlanma
D) Benzetmeden yararlanılmıştır.	D) Farklı cümle türlerine	D) Çıkarımda bulunma
E) Mecaz kullanımı söz konusudur.	E) Karşılaştırmaya	E) Karşılaştırmaya başvurma
A) Değişik duyulara seslenen ayrıntılardan yararlanılmıştır.	A) Niteleyici sözcüklere	A) Açıklama
B) Sayıp dökmelere yer verilmiştir.	B) Eksiltili cümleye	B) Örnekleme
C) Karşılaştırmaya başvurulmuştur.	C) Alıntıya	C) Benzetme
D) Öyküleyici anlatım yeğlenmiştir.	D) Kişileştirmeye	D) Alıntı
E) Kişileştirme yapılmıştır.	E) İç konuşmaya	E) Pekiştirme

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI	
Anlatım biçimleri parçanın genelinde izlenen yoldur. Düşünceyi geliştirme yolları ise düşüncenin ispatlanması, olayın veya bilginin aktarılması veya anlatılanın zihinde canlandırılması için kullanılan yardımcı unsurlardır.	
TANIMLAMA	● Varlık ya da kavramların belirgin özellikleriyle tanıtılmasıdır. Sözü edilen varlık ya da kavramla ilgili "nedir, kimdir" sorularının karşılığıdır. ● Bir şeyin ne olduğu hakkında verilen bilgidir. ● "Bu nedir/kimdir? " sorularının yanıtı olduğu için tanım cümleleri öznel de nesnel de olabilir. ● Paragrafta işlenen konunun belirgin özellikleri, tanım cümlesiyle ortaya konur.
	Örnek: Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisandır. **Örnek:** Dil, sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyülü bir düzendir; düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir. **Örnek:** Hikâyenin benim hikâyeci sözlüğümdeki karşılığı; insanı anlatan, insan yaşamından bir kesiti o insanın (yani o kahramanın) dışında, yine o insana yabancı, başka insanlara (okurlara) aktarmak, örneklemek; o insanın varlığından haberdar etmektir.
ÖRNEKLEME	● Düşünceyi somut kılmak için örneklerden yararlanmaktır. ● Amaç, anlatılanların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. ● İşlenen düşünceye belirginlik, görünürlük kazandırmak söz konusu olduğunda başvurulan bir tekniktir.
	Örnek: Otobiyografi (öz yaşam öyküsü) yazarın kendi yaşamını anlattığı yazı türüdür. Amerikan edebiyatında Paul Auster'in (Pol Osiir) İç Dünyamdan Notlar ve Isaac Asimov'un (Ayzek Ezimov) Dolu Dolu Yaşadım, Fransız edebiyatında Andrè Gide'in (Andre Jid) Tohum Ölmezse dünya edebiyatının tanınmış otobiyografilerindendir. **Örnek:** Metal eşya, cam, gazete kâğıdı gibi atıkların toplanarak üretim sürecine yeniden katılması işi, ciddi biçimde ilk olarak II. Dünya Savaşı sırasında başladı; 1970'lerin başından bu yana da önem kazandı. Örneğin, ABD'de bazı eyaletlerde şişelere depozito ücreti uygulamasının kara yollarındaki şişe sayısını önemli ölçüde azalttığı görüldü. **Örnek:** Yapıtta kargaşadan, fazlalıktan hoşlanmam. Mesela bir yazıda iki cümleden biri bir düşünceyi anlatmaya yetiyorsa, ikinciye gerek yoksa o cümleyi okumak istemem. **Örnek:** Saymakla bitmez benim vazgeçemediklerim. Örneğin bunların başında evimin, mutfağın temizliği ve kendi temizliğim gelmektedir. Yemeği, ütüyü asla başkalarına yaptırmamak da bunlara dahil tabii.

TANIK GÖSTERME	• Düşünceyi desteklemek amacıyla konuyla ilgili söz sahibi, güvenilir bir kişinin sözünden, görüşlerinden yararlanmaktır. • Paragrafta işlenen düşünceyi inandırıcı kılmak, desteklemek söz konusu olduğunda başvurulan tekniktir. • Yazarın amacı, kendi görüşünü destekleyen başka insanların da olduğunu göstermektir. Diğer bir söyleyişle "Bakın ---- da aynı düşünceyi paylaşıyor." demektir. • Tanık gösterilen söz, ünlü bir kişiye ait olabileceği gibi, bir atasözü de olabilir. Çoğunlukla bu söz tırnak içinde verilir. Tırnak içinde verilmediği de olur elbette. • Alıntı yapılan sözle o sözü söyleyen kişi birlikte olmalıdır. Söz ve sözün sahibinin olmadığı yerde -atasözü hariç- tanık göstermeden bahsedilemez.
	Örnek: Aradan yıllar geçtikten sonra bugün ortaya atılan, savunulan nice görüş, tarih bilmezlikten, tarihi unutmaktan kaynaklanır. Bilge Kağan çok haklıdır: "Ey Türk, sen tok iken açlığı bilmezsin!" **Örnek:** Nurullah Ataç hep eleştirmen olarak düşünülmüştür. Oysa Ataç'ın asıl önemi eleştirmenliğinden değil, Türkçenin düzyazı dili olarak kurulması yolunda harcadığı çabadan gelir. O da farkındadır bunun: "Eleştirmen bir öldü mü bir daha kimse anmaz onu." der. Ama öte yandan: "Bir şey kalmayacak mı benden?" sorusuna şu alçakgönüllü cevabı verirken gerçek öneminin nereden geldiğini de belirtir: "Bugün bu ülkede bir dil kuruluyor, o yapıda benim de bir taşım vardır. Ancak görünmeyen kimsenin gözüne çarpmayan, ta gerilerde bir taş."
KARŞILAŞTIRMA	• Aralarında benzerlik ya da karşıtlık bulunan varlık veya kavramların bu özelliklerinin ortaya konmasıdır. • Anlatılanlar, kavramlar arasındaki benzer ve farklı özellikler yardımıyla daha anlaşılır hâle gelir. • Karşılaştırma cümlelerinde "en, daha, -a kadar, -a göre, -dan, ise" gibi yapılar da görülebilir.
	Örnek: Yabancı sözcük oranının %1 olarak saptandığı Orhun yazıtlarında yazınsal bir dil vardır. Soyut kavramların da yer aldığı bu yazıtlar, Türkçe yazı dilinin çok uzun bir geçmişi olduğuna tanıklık eder. Uygurcada ise yabancı sözcük oranının arttığı görülür. Bu olguda, Uygurcaya çevrilen dinsel metinlerin etkisi vardır. **Örnek:** Otobiyografi (öz yaşam öyküsü) yazarın kendi yaşamını anlattığı yazı türüdür. Biyografide ve otobiyografide hayatı ele alınan kişinin başarıları, ilham verici yönleri açık, sade bir dille anlatılır. Otobiyografide anlatıcı birinci kişiyken biyografide üçüncü kişidir. Biyografiler bilgi, belge ve tanıklıklara bağlı olarak nesnel bir dille yazılır. Yazarın iç dünyasına dönük kaleme alınan otobiyografiler ise hafızaya ve anılara dayanır. Bu nedenle otobiyografi yazarı, biyografi yazarı kadar nesnel olamayabilir.

SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA	● Düşünceyi güçlü kılmak için sayısal verilerin (istatistiksel ifadelerin) kullanılmasıdır. Okuyucu, sayısal verilerin etkisiyle düşünceyi daha inandırıcı bulur. Bu nedenle anlatıma nesnellik kazandırma yoludur. ● Sayısal verilerden yararlanılmıştır, ifadesi yerine "kanıtlanabilir verilere yer verilmiştir" de denilebilir. ● Genellikle bilimsel araştırma ve incelemeye dayanan yazılarda ileri sürülen tezi kanıtlamak söz konusu olduğunda başvurulan bir tekniktir.
	Örnek: Başka dillerden Türkçeye kelime geçtiği gibi Türkçeden de başka dillere kelimeler geçmiştir. Bugün, Çincede 300, Farsçada yaklaşık 3.000, Urducada 227, Arapçada yaklaşık 2.000, Rusçada yaklaşık 2.500 olmak üzere çok sayıda Türkçe kelime başka dillerde kullanılmaktadır. **Örnek:** Türkiye'deki elektrik enerjisi üretiminde 2001 yılında bir azalma yaşanmıştır. Bunun nedeni ülke çapında yaşanmış olan büyük bir ekonomik krizin neticesinde sanayide elektrik enerjisine olan talebin azalması olarak açıklanabilir. 2003 yılı itibarıyla da Türkiye'nin toplam kurulu gücü 35587MW'tır. Kurulu gücün %64.60'ı termik, %35.34'ü hidrolik %0.06'sı ise rüzgâr kaynaklıdır.
SOMUTLAMA	● Soyut kavramların somut bir varlıkmış gibi anlatılmasıdır. ● Somutlama; istiare, kişileştirme, benzetme gibi sanatlar yardımıyla sağlanır. ● Somutlamada amaç, soyut kavramın zihinde canlandırılmasıdır.
	Örnek: Dilin inceliklerini özümsemiş birinin ağzından anlatılan bir resim, bir heykel, bir mimari eser layık olduğu yeri bulur. Sanat söyleşilerinin ana ögesi dil olduğuna göre, edebiyatın yetkinleştirdiği dil de bütün sanat eserlerinin anahtarı olarak düşünülebilir.
BENZETME	● Aralarında çeşitli ilgiler bulunan varlık veya kavramlardan benzerlik bakımından nitelikçe zayıf olanın güçlü olana benzetilerek anlatılmasıdır.
	Örnek: Bir toplumun sözlü ve yazılı bütün kültür değerleri dile aktarıldığı için, dil sosyal yapının ve kültürün sadık bir aynası durumundadır. Bir şair duygu ve düşüncelerini kendi toplumunun fertlerine ancak dili ile ulaştırabilir. Bir yazar, bir bilim adamı, bir düşünür, görüşlerini kendi dışına ve ilgili çevrelere dil yolu ile aktarabilir. **Örnek:** Ankara'nın, mimarisiyle ünlü ilçesi Ayaş'ta bir sokak... Sokaktaki tarihî evlerden biri... Badanası solmuş, sıvaları yer yer dökülmüş. Pencere pervazları da doğaya direniyor; bir bakıma evin sahibi yaşlı kadını andırıyor. Ev de yorgun, sahibi de. Ne var ki yaşam sürüyor.
İÇ KONUŞMA	● Kahramanların içsel konuşmalarını aktarmaya dayanan anlatım tekniğidir. ● İç konuşma tekniğinde, kahramanın duygu ve düşünceleri sesli düşünme şeklinde yansıtılır. ● Bu anlatım tekniğinde kahraman, karşısında biri varmış gibi kendi kendine konuşur.
	Örnek: Bu kedi, tahta masanın üstüne çıkmış, köpeğime durmadan homurdanacak mı? Sandalyenin üstündeki vişneçürüğü rengindeki delik çoraplar... Asmanın yaprakları daha yemyeşil. Bizim bahçedeki kurudu bile. **Örnek:** Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor. Uzaklarda görünen, İstanbul'un neresi kim bilir? Sesler neden gelmiyor.

SAYIP DÖKME	● Bir bütünün tüm parçalarını art arda sıralamaktır. ● Ne var ne yok her şeyi ortaya dökmektir. ● Anlatıcı; gördüklerini, düşündüklerini, hissettiklerini peş peşe sıralar.
	Örnek: Orman, orada yaşayan insanlar **için** bazen manav, bazen kasap, bazen eczane, bazen hırdavatçı, bazen oyuncakçı, bazen market **olur.** **Örnek:** **Sergide** padişah portreleri, kutsal emanetler, kaftanlar, halılar, hatlar, önemli olayları anlatan minyatürler, çiniler, mistik objeler, nargileler, müzik aletleri **yer alıyor. Tüm bu eserler** çarşı, kahvehane, hamam, mezarlık, tekke, cami, Topkapı Sarayı'nda yaşam, harem **gibi özel olarak tasarlanmış bölümlerde sergileniyor.**
KİŞİLEŞTİRME	● İnsan dışı varlık ya da kavramlara, insani özellik kazandırma sanatıdır.
	Örnek: Denemede kalemin o özgürce salınışı, **istediği yerde** eğlenip istediği yerde yere dokunmayışı, **günlük güneşlik bir sabah vakti keyfince dolaşmaya benzer.** **Örnek:** Kıvrımlı yollarla davetkâr tarlalar **arasından, yol kenarındaki** kaz sürülerinin şaşkın bakışları **ile** koyunların ne olduğunu anlamaya çalışır tavırları **eşliğinde çıktık** o mağrur dağa.
DUYULARLA ALGILANAN AYRINTILARA YER VERME	**Duyu dışarıdaki varlıkları algılama yolumuzdur. Bu varlıklar beş duyu organımızla algılanır. Bunlar işitme, duyma, dokunma, tat alma ve görmedir.**
	● **Kayalıklarda sandalın** gelişini gözleyen **karısının karaltısı** hayal meyal ayırt edilirdi. **(görme)** ● Karanlıkta martılar o kadar **bağrışırlardı** ki... (işitme) ● Kıyının **serinliği** üşütmeye **başlayınca** bodur çamların içine vurur, tepeyi tırmanırlardı. (dokunma) ● Çekilir şey değildi o **koku**. (koklama) ● Yedikleri şey çok **lezzetliydi**. (tatma)

ANLATIM ÖZELLİKLERİ	
İYİ BİR ANLATIMDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	
AÇIKLIK	Anlatımın belirsizlik taşımaması, net olmasıdır. Metinde yoruma göre değişmeyen ifadelere yer verilmesidir çünkü herkes metinden aynı anlamı çıkarmalıdır. Tartışmaya yol açmayacak bir anlatımın olması; duygu ve düşünceler aktarılırken farklı yorumlara imkân vermeyen, açık ve net bir anlatım yapılması ve noktalama işaretlerinin yerli yerinde kullanılmasıdır. ■ Anlatılandan herkes farklı bir şey anlıyor, farklı yorumlar çıkarıyorsa anlatım açık değildir. Böyle bir anlatımda anlatım bozukluklarına da rastlanır.
AKICILIK	Anlatımın ses akışına uygun olmasıdır. Bu ilkeye göre, metinde okunması kolay ifadelere yer verilmeli, akıcılığı engelleyen ses ve ahenk kusurlarından kaçınılmalıdır.
YALINLIK	Anlatımda gereksiz ayrıntılardan, süslü ve sanatlı söyleyişlerden kaçınmaktır. Uzun cümleler, imgeler, sanatlı ve süslü anlatım yalınlığı bozar. Anlatımda kolay anlaşılır bir dil tercih edilir.
DURULUK	Anlatımda gereksiz sözlere yer vermemektir. Bir söz cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında daralma veya bozulma olmuyorsa o söz gereksizdir. ■ Cümlede aynı anlama gelen ya da birinin diğerini karşılayabildiği unsurlar varsa gereksiz sözcük kullanılmıştır ve bu da anlatım bozukluğudur.
DOĞRULUK	Dilin doğru kullanılmasıdır. Dil bilgisi, söz dizimi, yazım ve noktalama kurallarına uygunluktur.
SADELİK	Anlatımda ana dildeki sözcüklere yer verilmesi ve bir yapıtı okurken sözlüğe ihtiyaç duyulmamasıdır.
ETKİLEYİCİLİK	Eserle okuyucu arasında kurulan duygu bağıdır.
DOĞALLIK	Eserde samimi bir dil kullanılmasıdır. Sözlerin sohbet havasında okura iletilmesidir.
ÖZLÜLÜK YOĞUNLUK	Az sözle çok şeyin anlatılabilmesidir. Anlatım derin ve çok katmanlı olması, yalın kat olmamasıdır. ■ Örneğin, "atasözleri, özdeyişler" en güzel özlülük örnekleridir. Bunlar, bir cümleyle sayfalar dolusu düşünceyi özetlemiş ifadelerdir. Bu yönleriyle "yoğun" ifadelerdir ve anlam derinlikleri vardır.
ÖZGÜNLÜK	En kısa tanımıyla "farklı olmaktır". Konunun yeni, farklı, orijinal, benzersiz bir şekilde ele alınması; duygu, düşünce veya bir kavramın, başkalarına benzemeden kendine özgü bir şekilde anlatılmasıdır. ■ O hâlde özgünlük; başkalarını taklit etmeden, başkalarına özenmeden, kendine has bir üslup kullanılarak yapılan anlatımların özelliğidir.
KALICILIK	Eserin ölümsüz olması, çağını aşmasıdır. Adının yıllara meydan okuması, eserin zamana direnmesidir.
TUTARLILIK	Duygu ve düşüncelerin birbiriyle anlam ve mantık açısından uygunluk göstermesidir. Önce savunulan bir düşünceye daha sonra karşı çıkılan bir metinde tutarlılık olduğu söylenemez.

I. Anlatımda başkalarına benzememeye çalışmak gerekir. Önemli olan; farklı bir görüş, duyuş ve düşünüş tarzına sahip olunması ve bunların değişik bir tarzda ifade edilmesidir.

II. Anlatıcının sözlerinin kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kavranması söz konusudur. Anlatıcının karşısındaki kişi, bulmaca çözmek zorunda kalmamalı. Anlatılan kolay anlaşılmalıdır.

III. İnanmadan ileri sürdüğünüz bir düşünceye başkalarını inandırmanız çok zordur. Bu nedenle söz gönülden çıkmalıdır. Bunu sağlamak için rol yapmak ve doğallıktan uzaklaşmak gerekir ki bunlar, doğru ve etkili anlatımın düşmanlarıdır.

Yukarıda verilen ifadelerde, sırasıyla anlatımın hangi özellikleri üzerinde durulmuştur?

A) İçtenlik, Duruluk, Özgünlük
B) İçtenlik, Duygusallık, Özgünlük
C) Özgünlük, Açıklık, Duruluk
D) Açıklık, Akıcılık, Duygusallık
E) Özgünlük, Duruluk, İçtenlik

Çözüm: I numaralı cümle (...başkalarına benzememeye çalışmak...), "özgünlük" ilkesiyle, II numaralı cümle (Anlatılan kolay anlaşılmalıdır.), "duruluk" ilkesiyle, III numaralı cümle (...söz gönülden çıkmalıdır.), "içtenlik" ilkesiyle ilgilidir. Bu nedenle doğru seçenek E'dir.

Yanıt: E

PARAGRAFLARDAKİ BAKIŞ AÇILARI

1. Hâkim (Tanrısal / İlahi) Bakış Açısı: Anlatıcı, olaylara ve kahramanlara hâkimdir. Olayların nasıl gelişeceğini bilir ve görür. Olayları anlatırken kahramanların aklından geçenleri ve psikolojilerini yansıtır. Anlatıcı (yazar) olayların içinde yer almaz ve olaylara karışmaz. Yazar, olayın kahramanlarından daha fazlasını bilir. Bu bakış açısında anlatıcı üçüncü kişidir.

Örnek: Nuran'ın gitmesiyle zihnî hayatı durmuş gibiydi. Sanki genç kadın bu mazi rüyasının bütün canlı ve güzel taraflarını beraberinde götürmüş, yerinde tıpkı Mümtaz'ın hayatı gibi bir kül yığını kalmıştı. O kadar dikkatle hazırladığı, beraberinde yaşadığı kahramanlar, bir daha dirilmelerine imkân olmayan gölgeler, sıska ve cansız kuklalar olmuşlardı.

Örnek: Onun fikirlerinde ve duygularında hiçbir şey değişmemiştir. Bu gidişten o da memnun değil, ne bu yaşayış tarzını ne evlerine girip çıkan insanları, o da beğenmiyor fakat ne çare ki iş, çığırından çıkmış, karısına olan zaafı yüzünden yahut daha başka sebeplerden kendini bir kere bu korkunç akıntıya kaptırmıştır; bu müdafaalar bu zaafa bir mazeret göstermekten başka bir şey için değildir.

2. Kahraman (Ben) Bakış Açısı: Olaylar, hikâye kahramanlarından birinin ağzıyla anlatılır. Olayları yaşayan kahraman, olaylar karşısındaki izlenim ve tutumunu kendi bakış açısıyla yansıtır. Bu bakış açısında anlatıcı birinci kişidir.

Örnek: Baktım: Minderde üst üste konmuş iki yastık. (Demek annem biraz rahatsızlanmış ve buraya uzanmış.) Masanın yanında rafın önüne çekilmiş bir sandalye. (Demek annem en üst raftan bir ilâç şişesi almış). Ha... İşte masanın üstünde bir şişe: Kordiyal. (Demek annem bir fenalık geçirmiş.) Minderin üstünde ıslak, buruşuk bir mendil. (Demek annem ağlamış.) Benim de bu şişeye, iki yastığa ve bir mendile ihtiyacım var, ben de Kordiyal alacağım, uzanacağım ve ağlayacağım.

Örnek: Ben minderin üstünde sırt üstü yatıyorum, etrafımın telaşını seyrederken kendimi unutuyorum. Hatta bazen kendimi hepsinden fazla sakin buluyorum fakat bu kalabalıklar dağılıp da felâketimle baş başa kalınca dehşet...

3. Gözlemci Bakış Açısı: Anlatıcı; gördüklerini, tanık olduklarını aktarır. Hikâye kahramanlarının aklından geçenleri bilmez. Anlatıcının anlatımı gördükleriyle sınırlıdır. Anlatıcı (yazar), olup biteni kamera sessizliğiyle arkadan izler. Nesnel bir tutum sergilenir. Bu bakış açısında anlatıcı üçüncü kişidir.

Örnek: Birkaç evlik bir yerden geçiyorlardı. Yıkık bir duvarın dibinde yırtık elbiseli, tıraşları uzamış, yüzü kırış kırış, yılgın bir ihtiyar oturuyordu. Başında kirli, beyaz bir şapka vardı. Ağzı açıktı; üst damağında tek kalmış, kazma gibi uzamış dişi görülüyordu. Kerem selâm verdi, ihtiyar oturduğu yerden eliyle selâmını aldı.

Aşağıdaki metinleri inceleyiniz.

ÖYKÜLEYİCİ

Ezici bir yoksulluğun içerisinde kıvranan Rodion Romanoviç Raskolnikov, Rusya'nın St. Petersburg şehrinde hukuk eğitimi almakta olan başarılı bir öğrencidir. Ancak parasızlık yüzünden kirasını dahi ödeyemez. Bu nedenle eve girip çıkarken ev sahibi kadına görünmemeye çalışır. Yoksul olduğu için hem hayatını hem de öğrenimini devam ettirmekte oldukça zorlanan Raskolnikov, okulu bırakır. Geçimini sağlayabilmek için tefecilik yapan Alyona İvanovna'ya saatini rehin olarak bırakan Raskolnikov, bu kadından nefret etmektedir. Daracık odasında sefalet içerisinde yaşayan Raskolnikov, annesinden bir mektup alır. Kız kardeşi Dunya'nın Lujin adında zengin bir adamla sırf annesinin ve kardeşinin geleceğini düşündüğü için evleneceğini öğrenir ve bu evlilik fikrine tamamen karşı çıkar. Dunya'yı mecbur ettiği için annesine kızgındır.

Bu metinde Raskolnikov'un başından geçen olayların bir kısmına yer verildiği için metnin anlatım biçimi öyküleyicidir.

KOMEDİ YAZICI

Komedi, kişilerin ve toplumun aksayan yönlerini güldürücü ögelerle iç içe yansıtan tiyatro türüdür. Korkaklık, cimrilik, dalkavukluk gibi huy ve davranışlar abartılarak seyirciyi güldürürken düşündürmek amaçlanır. Konular günlük yaşamdan alınır. Kahramanlar, halk kesiminden kimselerdir. Üç birlik kuralına uyulur. Kaba şakalar, söz oyunları, imalar önemli yer tutar. Öldürme, yaralama gibi olaylar sahnede canlandırılır. Manzum olarak yazılır, beş perdeden oluşur, aralıksız oynanır. Koro ve diyalog bölümlerinden oluşur. Koro perde görevini üstlenir. Komedinin en önemli temsilcileri Eski Yunan edebiyatında Aristophanes (Aristofanes) ve XVII. yüzyıl Fransız edebiyatında Molière'dir. Bugünkü komedilerde klasik komediye özgü kurallar uygulanmamaktadır.

- **Komedi türüyle ilgili bilgi verildiği için metnin anlatım biçimi açıklayıcıdır.**

BETİMLEYİCİ

Kısım kısım kiraya verilen bir eski konağın ikinci kat sofası. Seyirciye göre sol yön mutfak, sağ yön yemek-oturma odası gibi kullanılır. Sol yön bir basamak daha yüksektir. Sol yan duvarda, WC'ye açılan kapı. Köşede ocak. Ocakla WC kapısı arasında bulaşık yıkama yeri. Karşıda, sol yana yakın pencere. Pencere ile ocak arasında alçak, uzunca bir mutfak dolabı. Duvarda raflar, kutular, kavanozlar, tabak, tava, tencereler. Sağ alan, pencere hizasında bir metre kadar derinlik kazanır. Tam karşıda, bu girintinin içinde sokak kapısı. Sağ yan duvarda yatak odalarına açılan kapı. Sağ ortada önde yemek masası. Kırmızı-beyaz damalı örtü. Sağ ön köşede eski iki koltuk. Yemek masasının üstünde tepe lâmbası. Sağ alan açık renk desenli bir halı, sol alan koyu renk bir muşamba ile döşenmiştir. Duvarlar açık, kapılar koyu renk. Yoksulluk, sadelikle ifade edilir. Genel olarak ölçülü bir stilizasyon. Sol geri köşedeki ocak'la sağ ön plandaki büyükannenin koltuğu biçim ve renkleriyle ön plana çıkarlar.

Bir tiyatro dekorunun zihinde canlanmasını sağlayan bu metnin anlatım biçimi betimleyicidir.

TARTIŞMACI

Hikâye konusu bulmak için iyi bir gözlemci olmak ve çevrede görülenler üzerinde kısaca düşünmek yeterli olacaktır. Önemli olan ilgi uyandıracak konuları seçmektir. Bunun için seçilen hikâye konusunun ayrıntılarına, coşku ve ilgi uyandırmasına dikkat etmek gerekir. Bu da ayrıntıların yerinde ve yeterince verilmesine bağlıdır. Ama maalesef günümüz hikâyelerinde konuyu ayrıntıya boğma söz konusu. Bu da -seçilen konu iyi dahi olsa- insanı hikâyeden uzaklaştırıyor.

- **Hikâyede neyin önemli olduğunu savunan bu metnin anlatım biçimi tartışmacıdır.**

Gül, asırlar boyunca birçok kültürde kendine yer bulabilmiş önemli bir metafordur. Ancak her ulus bir metaforu kendi kültürel değerleri bağlamında yorumlamıştır. Türk edebiyatında şairler gülün cezbedici kokusu ve rengi gibi birçok özelliğiyle sevilen kişi arasında bağlantı kurmuştur. Amerikan edebiyatında ise gül, bir yandan güzel görüntüsü diğer yandan kökünden çürüme özelliğiyle Amerika aile yapısıyla özdeşleştirilmiştir. Bu aileler, komşularına mutlu olduklarını gösteren bir imaj sergiler ancak aileyi oluşturan ögeler, ailevi ilişkilerin yozlaşması sonucu, yapraklarını döken bir ağaç misali her gün biraz daha eksilmektedir.

Benzetme

(Örneğin) Örnekleme

Karşılaştırma

Açıklama

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) Karşılaştırma
B) Açıklama
C) Örneklendirme
D) Öyküleme
E) Benzetme

Yanıt: D

DİKKAT

Soru kökü "biçimce olumsuz" olan sorularda önce seçenekleri okuyunuz.

Edebiyat-felsefe ilişkisinin temeli, öncelikle her ikisinin de bir tür insan faaliyeti olmasına dayanır. Zira bu iki disiplinden biri insanın "düşünme" melekesi, diğeri ise "yaratma" melekesiyle alakalıdır. Edebiyat-felsefe ilişkisinin bir başka kaçınılmaz zorunluluğu da her ikisinin dil üzerine inşa edilmiş olmalarıdır. Gerek yazar ve şairin duygu, hayal, intiba, gözlem ve düşüncelerini; gerekse filozofun düşüncelerini diğer insanlara aktarabilecekleri tek iletişim vasıtası dildir. Elbette edebiyatın diliyle felsefenin dili birbirinden çok farklı ve başkadır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi vardır?

A) Örnekleme
B) Karşılaştırma
C) Tanık gösterme
D) Tanımlama
E) Öyküleme

Çözüm: Bu parça bilgi vermek amacıyla yazılmış öğretici bir metindir. Metinde edebiyat ve felsefe arasındaki ilişki **karşılaştırılarak** anlatılmıştır. Edebiyat ve felsefe ilişkisinin kaçınılmazlığına rağmen bunların, sınırları belli iki ayrı bilim olduklarından bahsedilmiştir. Bu nedenle bu parçanın anlatımında "karşılaştırma" bulunmaktadır.

Yanıt: B

Serin karanlıkta uzun zaman nefesimi tuttum, bekledim. Sessizlik vardı; derin, koyu bir sessizlik. Yalnız arada iki üç yağmur damlası düşüyordu, o kadar. Saçaklardan birinin altında, dizlerim karnıma çekili, pardösüme gömülmüş duruyordum. Raylar sakin, çelik şeritlerini uzatmış, yağmurdan cilâlı pırıl pırıldılar. Işıklar elektrik direklerinin ucunda titrek kımıltılarla uzaklara kadar gidiyorlar. Ara sıra bir düdük sesi ve alaca bir buhar görünüp kayboluyor. Uzaklardan gelen bir koku-belki de leylâk- ıslak ıslak yayılıyor.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?

A) Öznel ifadelere
B) Niteleyici sözcüklere
C) Farklı duyularla algılanan ayrıntılara
D) İkilemelere
E) Koşul cümlelerine

Çözüm: Betimleyici anlatım biçiminin hâkim olduğu bu parçada koşul cümlesine yer verilmemiştir.

Parçadaki "derin, koyu bir sessizlik", "alaca bir buhar" ifadelerinde niteleyici sözcüklere yer verilmiştir. Metnin genelinde "görme" duyusuna dayalı bir anlatım (betimleyici) olduğu için "görme ile ilgili ayrıntılara", "düdük sesi" ifadesinde "duyma", "Uzaklardan gelen bir koku-belki de leylâk- ıslak ıslak yayılıyor." cümlesinde "koklama" duyusuna yer verildiği için metinde farklı duyularla algılanan ayrıntılara yer verilmiştir. Yine "pırıl pırıldılar" ile "ıslak ıslak"

Yanıt: E

ANLAM BİLGİSİ

"Okumayı öğrenmek sanatların en gücüdür; bu işe, yaşamımın seksen yılını verdim, yine de tam olarak öğrendiğimi söyleyemem. (Goethe)"

PARAGRAF

PARAGRAFTA ANLAM	PARAGRAFIN YAPISI VE ANLAMI
1. KONU	4. ANLAM AKIŞINI BOZAN
2. ANA DÜŞÜNCE	5. İKİYE BÖLME
3. YARDIMCI DÜŞÜNCE	6. CÜMLE EKLEME
	7. PARAGRAFTA YER DEĞİŞTİRME
	8. PARAGRAF OLUŞTURMA
	9. PARAGRAF TAMAMLAMA
	10. ÇOKLU SORULAR

PARAGRAF

- Bir düşünceyi duyguyu veya bir olayı değişik yönlerden işleyip geliştiren cümle veya cümle grubuna paragraf denir.
- Paragrafta önemli olan, metni oluşturan cümleler arasındaki ilişkiler ve cümlelerin bütüne kazandırdığı değerdir. Bizler, yorumcu ve çözücü olarak paragraf yazarının, metinde ulaşmak istediği amacı ve değeri ortaya çıkarmak durumundayız. Yazarın bakış açısıyla, biz okurlarınki elbette örtüşmeyebilir. Mühim olan, paragraf yazarının konuyla ilgili yorumunu nesnel olarak çıkarabilmek; paragrafı oluşturan unsurları doğru analiz etmektir.

HER SORU TİPİNDE OLDUĞU GİBİ PARAGFRAF SORULARINDA DA ÖNCE SORU KÖKÜ OKUNUR. SORU KÖKÜ, SORU TİPİNİ BELİRLER.

SORU TİPİNİ BİLMEMİZ NE İŞE YARAR?

HER SORU TİPİNİN KENDİNE HAS ÇÖZÜM TEKNİĞİ, DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN YÖNLERİ VARDIR.

SORU KÖKÜ BİÇİMCE OLUMSUZ İSE ÖNCE SEÇENEKLER OKUNUR, BİÇİMCE OLUMLU İSE ÖNCE METİN OKUNUR!

Paragraf sorularını çözerken her şeyden önce dikkat edilmesi gereken, metne bağlı kalmak, paragrafa göre düşünebilmek, yargıların doğruluğunu ya da yanlışlığını paragrafa göre belirlemektir.

PARAGRAFIN YAPISI

- Paragraf, yazının bütünlük arz eden en küçük birimidir.
- Paragraf yapısı, paragrafta yer alan bilgi ve fikirlerin, okura mesajı iletmede nasıl düzenlendiğini ve paragrafta yer alan bölümlerin tutarlı şekilde bir araya gelme biçimlerini ortaya koyan bir kavramdır.
- Paragraf, metnin bir parçası olduğu için, paragraf da temel cümle ve yardımcı cümlelerden oluşur, kendi içinde tutarlı bir bütün meydana getirir; kendi içerisinde belli bir konusu; giriş, gelişme ve sonuç cümlesi vardır.

GİRİŞ BÖLÜMÜ

- Giriş bölümü bir veya birkaç cümleden oluşur.
- Paragraftaki konunun sınırları dâhilinde okura, metinle ilgili ipuçları verir.
- Düşünce ve bilgi içeren metinlerin giriş bölümü "Hangi konuyu anlatıyor?" ve "Neyi açıklayacak?" gibi soruların cevabıdır.
- İşlenen konunun tanıtımını kapsar. Yani konuyu tarif eder veya tanımlar.
- Metnin yazılma amacını yansıtır.
- Gelişmede ayrıntılandırılacak ana ve yardımcı düşünceye ilişkin anahtar kelimelere yer verilir.
- Anlatılacak veya işlenecek konuyla alakalı genel bir hüküm cümlesi içerir.
- Giriş bölümünde tanımlama ve açıklama yöntemleri kullanılabilir.
- Paragrafa; soru cümlesi, betimleme veya bir alıntı ile başlanabilir.
- İlk cümle kendinden önce bir cümlenin olmasını gerekli kılan bağlayıcı bir öge (ama, fakat, çünkü, bununla beraber, bu yüzden, dolayısıyla, bunu, şunları vb.) ile başlamaz ancak sonraki cümlelerde anlam bütünlüğünü sağlamak için kullanılır. Bunun için sonraki cümlelerde, önceki cümlelerde yer alan bazı sözcükler yinelenir; "bu, bunlar, böyle..." gibi zamirler ve zarflar, "ama, fakat, çünkü..." gibi bağlaçlar kullanılır.

GELİŞME BÖLÜMÜ

- Konunun işlendiği, tartışıldığı, izah edildiği; düşünceyi geliştirme yollarının en yoğun kullanıldığı bölümdür.
- Ana düşünceyi "ne ile, hangi örneklerle açıklayacak" sorularının cevabıdır.
- Ana düşünceyi derinleştirilecek, ayrıntılandırılacak yardımcı düşünceleri içerir.
- Gelişme bölümündeki her bir cümlede, birbirine gönderimde bulunan ifadelere yer verilir.
- Paragraflarla ele alınan konu özelden genele, genelden özele, ardışık zaman düzlemine göre, neden-sonuç ilişkisine göre, kolaydan zora, yer sırasına göre sıralanır.
- Bir paragrafta giriş veya sonuç olmayabilir ama gelişme bölümü, yazının olmazsa olmaz bölümüdür.

SONUÇ BÖLÜMÜ

- Metin boyunca işlenen konu etrafında varılan sonucun anlatıldığı bölümdür.
- Sonuç cümlesinde veya cümlelerinde konu, kısa tekrarlarla hatırlatılır.
- Giriş ve gelişme bölümlerinde anlatılanlar bu kısımda derlenip toparlanarak bir yargıya bağlanır, gelişme bölümünde detaylanan düşüncelerin özeti niteliğindedir. Giriş bölümünde olduğu gibi fazla ayrıntıya girilmeden, kısa ve öz şekilde yazıdaki kapanışı yapacak olan sonuç bölümünde, ana düşünceye son bir vurgu yapılır.
- Varılan netice ile önceki cümlelere bağlanır.
- "Sonuç olarak", "sonuçta", "netice itibarıyla", "netice olarak", "neticede", "bundan dolayı", "bu yüzden", "bu da gösteriyor ki" gibi söz veya söz öbekleri yer alabilir.

GENELDEN ÖZELE (TÜMDEN GELİM)

Genelden özele (tümden gelim) yazılmış paragraflarda, paragrafın giriş cümlesi aynı zamanda paragrafın ana düşüncesidir. Sonrasında ise örnekler ve açıklamalar ile ortaya konan düşüncenin savunulması söz konusudur.

"Büyük sanat eserleri yol göstermek, düzeltmek isteğinden değil, yaratmak ihtiyacından doğmuşlardır. (Genel Yargı) Sanat adamı her insan gibi bir çevre içindedir. Orada olup bitenlerin onda derin yankılar uyandırmasına imkân yoktur. Ama bütün bunlar bilinçaltında bir süre bulunmadan hemen ve olduğu gibi sanat eserine dönüşmezler. Varlığın bu karanlık bölgesinde unutulmuş sanılan, gerçekte ise bir ritim ve iklim hâlinde esrarlı bir surette yaşayan yankılar, bunalıyormuş gibi kurtulmak çarelerini ararlar. Düş ve yaratış bu kurtuluşun iki yoludur. İnsan düş görerek, sanat adamı yaratarak bu iç baskıdan kurtulur. Mutlu bir rastlantı, bazen tatlı bahar ışığı, bazen ağızda eriyen bir kurabiye, şairden şaire, romancıdan romancıya değişen tohumun bilince düşmesini hazırlar. Onun filizlenmesi, boy atması, gelişip serpilmesi artık hayal gücü ile çalışma yeteneğine kalmıştır."

ÖZELDEN GENELE (TÜME VARIM)

Özelden genele (tüme varım) yazılmış paragraflarda ise ana düşünce paragrafın sonunda verilir. Önce konuyla ilgili açıklama yapılır ve yazının sonunda bir yargıya varılır.

"Beş Şehir'in asıl konusu hayatımızda kaybolan şeylerin ardından duyulan üzüntü ile yeniye karşı beslenen özlemdir. İlk bakışta birbiriyle çatışır görünen bu iki duyguyu sevgi kelimesinde birleştirebiliriz. Bu sevginin kendisine çerçeve olarak seçtiği şehirler, benim hayatımın tesadüfleridir. Bu itibarla, **onların arkasında kendi insanımızı ve hayatımızı, vatanın manevi çehresi olan kültürümüzü görmek daha doğru olur"** (Genel Yargı).

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Paragraf Okuma

Metni okurken geri dönüş yapmak konuşurken sözünüzün kesilmesi gibidir. Geri dönüş yapmamak için metni okumadan evvel metnin tamamına hızlıca göz gezdirebilirsiniz.

Sözcükler, zihnimizde karşılığı bulunan sembollerdir ve bu semboller cümleye göre değişkenlik gösterir. Bu nedenle cümleyi sözcük sözcük okumak metnin bütünü görmenizi engeller. Çünkü insan gözü fotoğraf makinesi gibi çalışır, gördüğü her sözcüğün fotoğrafını çekip zihne atar. Bu nedenle cümle cümle okumak fotoğrafın tamamına hızlı ulaşabilmeniz adına önemlidir.

PARAGRAFTA ANLAM

1. **KONU** — PARAGRAFIN HAREKET NOKTASIDIR! Üzerinde söz söylenen olduğu için konu, paragrafın geneline yayılır.
2. **ANA DÜŞÜNCE** — PARAGRAFIN TEMELİDİR! Konuya bakış açısıdır. Paragrafın giriş ve sonuç bölümü başta olmak üzere paragrafın geneline yayılır.
3. **YARDIMCI DÜŞÜNCE** — ANA DÜŞÜNCEYİ DESTEKLEYEN CÜMLELERDİR! Paragrafın gelişme bölümü başta olmak üzere paragrafın geneline yayılır.

PARAGRAFTA KONU

- **Her yazının bir konusu vardır. Konu, üzerinde söz söylenen, yazı yazılan nesne ve olaydır.**
- **Gözlenmiş olan, düşünülen her düşünce veya hayal edilen her şey bir konudur.**
- **Sözün ve yazının ana sebebi ve yazının hareket noktasıdır.**
- **Seçilecek konu, düşünce ve görüşleri bir yön ve bir fikir etrafında toplayacaktır.**

Paragrafın konusunun sorgulandığı soru kökleri biçimce olumludur. Konunun sorulduğu soru kökleri şöyledir:

- Bu parçada **ne** anlatılmaktadır?
- Bu parçada **hangisi** anlatılmaktadır?
- Bu parçada aşağıdakilerden **hangisinden** söz edilmektedir?
- Bu parçanın **bütününde** ne anlatılmaktadır?
- Bu parçada **en kapsamlı bilgi**, aşağıdakilerden hangisiyle ilgili olarak verilmektedir?

ÇÖZME YÖNTEMİ

Paragrafın konusunun sorgulandığı sorularda şu adımlar izlenmelidir:

- Metnin tamamı okunur.
- Cümlelerde sık tekrar eden sözcük veya söz öbeklerinin altı çizilir.
- Seçeneklerde, tekrarlanan bu söz öbeğinin geçtiği **kapsamlı** bir ifade aranır.

DİKKAT: Konu sorularının çeldirici cümleleri, yardımcı düşüncelerdir.

Okyanusların dibi, çok soğuk ve karanlık olduğundan canlıların yaşamı için uygun değildir. Ancak okyanusların tabanındaki bazı yerlerde sıcak su bacaları bulunur. Büyük Okyanus'ta 2400 metre derinlikte yapılan ölçümler, su bacalarının çıkış noktasında sıcaklığın 382 dereceye kadar çıkabildiğini gösteriyor. Çıkış noktasından uzaklaştıkça sıcaklığın canlı yaşamına elverişli hâle geldiği biliniyor. Sıcak su bacaları, yararlı kimyasal maddelerin salınmasını sağlayarak bazı canlı türleri için eşsiz bir yaşam alanı oluşturuyor. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmalar, sıcak su bacalarının bulunduğu bölgelerde çok sayıda yeni canlı türünün var olduğunu gösteriyor.

Bu parçanın konusu, aşağıdakilerin hangisinde en doğru biçimde verilmiştir?

A) Sıcak su bacalarındaki sıcaklık düzeyi
B) Okyanuslardaki özel yaşam alanları
C) Sıcak su bacalarının, ekosisteme etkisi
D) Okyanuslarda yeni canlıların keşfi
E) Sıcaklığın, canlıların yaşam koşullarına etkisi

Çözüm:

- KPSS 2013 sorusu olan bu metnin tamamında "canlı yaşamı", "sıcak su bacaları", "canlı türleri", "okyanus" tekrar etmektedir.
- Bu söz gruplarının hepsini kapsayan, "Belirli bir alanda bulunan canlılar ile bunları saran çevrenin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik gösteren ekolojik sistem." anlamına gelen "ekosistem" sözcüğünün olduğu "sıcak su bacalarının ekosisteme etkisi" ifadesi ile C seçeneği, doğru seçenektir.
- Diğer seçenekler ise yardımcı cümlelerdir.

Yanıt: C

Evinizde balık beslemek isteseydiniz nasıl bir akvaryum seçerdiniz? Basit bir cam fanus mu yoksa donanımlı dev bir akvaryum mu? Göz zevkinize göre yapacağınız seçim, balıklar için yaşamsal öneme sahiptir. Yapılan bir araştırmada, küçük, basit ve donanımsız akvaryumlardaki balıkların daha saldırgan oldukları gözlemlenmiş. Çeşitli nesnelerle donatılmış büyük akvaryumlarda ise balıkların diğer balıklarla kapışmak yerine enerjilerini ortamı keşfetmeye harcadıkları tespit edilmiş. Araştırma bulguları, balıkların kendilerine ait bir alana ihtiyaç duydukları gerçeğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla akvaryum alırken bu bilgiye göre seçim yapmanız balıklar açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu parçada sözü edilen araştırmanın konusu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Akvaryum ortamının balıkların davranışlarına etkisi
B) Akvaryum ve balık türü seçiminde insanların tercihi
C) Akvaryum ortamındaki balıkların birbiriyle iletişimi
D) Akvaryum şartlarının balıkların beslenmesine etkisi
E) Akvaryum hacminin balıkların algılama gücüne etkisi

Çözüm: Parçadaki "küçük, basit ve donanımsız akvaryumlardaki balıkların daha saldırgan oldukları" ile "çeşitli nesnelerle donatılmış büyük akvaryumlarda ise balıkların diğer balıklarla kapışmak yerine enerjilerini ortamı keşfetmeye harcadıkları" ifadelerinden hareketle bu parçanın konusunun "akvaryumun boyutunun ve ortamının balıkların davranışlarını etkisi" olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Diğer seçeneklerde turuncu ile gösterilen ifadeler ya yardımcı düşüncedir ya da metinde geçmemektedir.

Yanıt: A

2. PARAGRAFTA ANA DÜŞÜNCE

- **Her yazının bir konusu olduğu gibi bir de amacı vardır. Paragrafta yazarın konuya bakış açısına, yazının temeli olan asıl düşünceye de ana düşünce / ana fikir denir. Yani yazarın, konuyla ilgili olarak "asıl anlatmak istediği, yakındığı, eleştirdiği, vurguladığı ..."dır.**
- **Ana düşünce, kimi zaman bir olay örgüsü içinde kimi zaman bir düşünce yapısı içinde kimi zaman da bir bilgi akışı içinde verilir.**
- **Soru tipi ne olursa olsun metnin ana düşüncesini çıkarmak, o soruyu daha hızlı çözmek açısından size zaman kazandıracaktır. Bu nedenle her paragrafın "bir mesajla yüklü" olduğunu unutma ve her seferinde paragraf sorusunu çözerken aklında şu soru olsun: "Bu paragraf şimdi bana ne anlatmaya çalışıyor?"**

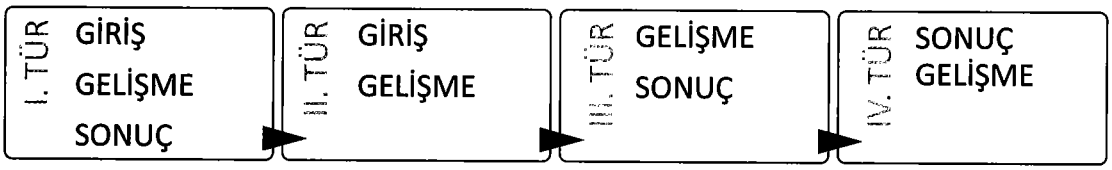
Paragrafta tek bir ana düşünce olduğu için ana düşünce soru kökleri biçimce olumludur.

Ana düşüncenin sorgulandığı sorularda soru kökleri şöyledir:

- **Bu parçada ..... ilgili olarak** anlatılmak istenen **aşağıdakilerden hangisidir?**
- **Böyle diyen bir yazarın ..... ilgili olarak** vurgulamak istediği **aşağıdakilerden hangisidir?**
- **Bu parçada .... ilgili olarak** belirtilmek istenen **aşağıdakilerden hangisidir?**
- **Bu parçada .... ilgili** eleştirilen düşünce **aşağıdakilerden hangisidir?**
- **Bu parçada konuşan kişi / yazar aşağıdakilerin hangisinden** yakınmaktadır?
- **Bu parçada söylenenlerden aşağıdakilerden hangisine** ulaşılabilir?
- **Bu parçadan, aşağıdaki yargılardan hangisi** çıkarılabilir?
- **Aşağıdakilerden hangisi bu parçada** savunulanları destekler nitelikte**dir?**
- **Aşağıdakilerden hangisi bu** parçanın yazılış amacı **olabilir?**

DİKKAT

Paragraf sorularında, paragrafın amacına ve kullanıldığı yere göre "giriş, gelişme ve sonuç bölümleri", aşağıdaki gibi dört tür şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

KPSS'de en çok kullanılan paragraf türü, "giriş-gelişme-sonuç" olmak üzere üç bölümün de yer aldığı I. Tür paragraftır. Ama elbette sınav anında okuduğun paragrafın hangi tür olduğunu anlamayabilirsin bu nedenle de soru tipi her ne olursa olsun tüm cümleler kıymetlidir.

- **O hâlde bir paragrafın yalnızca ilk ve son cümlesi okunarak paragraf sorusu çözülmez!**

ÇÖZME YÖNTEMİ

- Bir paragrafta bir ana düşünce olduğu için ana düşüncenin sorgulandığı soru kökleri olumludur. Bu nedenle de önce metin, sonra seçenekler okunur.
- Paragrafı oluşturan tüm cümleler, ana düşünceye hizmet ettiği için her cümle kıymetlidir; bu yüzden de paragrafın türü ne olursa olsun paragrafın tamamı okunmalıdır.
- Eğer paragrafı okurken zihnin çok dağılıyorsa önce paragrafın giriş ve sonuç bölümünü okuyup, metnin nerede başlayıp nerede bitirdiğini görüp ardından kalan cümleleri de okuyabilirsin. Ama mutlak metnin tamamını okumalısın.
- Anlattığı, sendeki mevcut bilgiyle çelişebilir; senin yanlış kabul ettiğin bir durum metinde savunulabilir veya tam tersi senin doğruların sorgulanabilir. Bir çözücüye düşen, paragrafa "nesnel" yaklaşmaktır.
- Ayrıca "ana düşünce" sorularında seçenek eleme yöntemi yani **"Parçada yoksun ki doğru seçenek olasın!"** tekniğini uygularsan en az iki üç seçeneği birden eleyebilirsin.

Parçadaki konuyla ilgili yargıya (ana düşünceye) ulaşmamızı isteyen sorularda doğru seçeneğe ulaşma:

Beyin, hiyerarşik bir düzene sahip üç katmandan oluşur. En üstte beynin korteks tabakası bulunur. Daha derin katmanlar ise memeliler ve sürüngenlerle ortak yapısal özellikler taşır. Örneğin insan beyninin en eski kısmı olan **R-kompleks** sürüngenlerde de beynin büyük bir bölümünü oluşturur. İnsanda bu kısım beynin derinliğinde yer alır, **bodruma atılmış eski bir oyuncak gibidir; kendi programlarını bağımsızca uygulayarak davranışlarımızı etkiler.** R-kompleks diğer adıyla sürüngen beyin; **geçmişten gelen izlerle doludur ve davranışlara o doğrultuda, içgüdüsel ritüellerle yön verir. Yeni ve alışılmamış durumlarla karşılaşıldığında işe yaramaz.**

Bu parçadan hareketle R-kompleks ile ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Öznelliğe, zaman - mekân duyusuna ve çıkarım yeteneğine sahiptir.
B) Sürüngenlerin davranışlarına benzeyen davranış kalıpları üretir.
C) Öğrenilmemiş ve programlanmamış davranış dizilerini sağlar.
D) Otoriteden korkma ve boyun eğme gibi davranışları reddeder.
E) Algılama, neden - sonuç üretme ve depolama işlevlerini üstlenir.

Çözüm: **Parçanın konusu:** R-kompleksin (sürüngen beynin) insan davranışlarındaki etkisi

Parçanın ana düşüncesi: Sürüngen beyin denilen bölüm, insanların aklını ve mantığını kullanmadan yaptığı davranışların kaynağıdır.

R-kompleks ile ilgili parçadan nelere ulaşılabilir:

1. Hem sürüngenlerde hem insanlarda yer alan, beynin katmanlarından biridir.
2. İnsan beyninin en eski kısmıdır.
3. İnsanların irade dışı davranışlarının kaynağıdır.
4. Bir canlı türünün bütün bireylerinde akıl ve düşünceden bağımsız olarak doğuştan gelen bilinçsiz (içgüdü) her türlü âdet hâline gelmiş (ritüel) hareket ve davranışların kaynağıdır.
5. Akıl yoluyla edinilmemiş davranış kalıplarını ürettiği için alışılmamış bir durumla karşılaşıldığında işe yaramaz.
6. Geçmişten geldiği için öğrenilmemiş, kendi programını bağımsızca uyguladığı için de programlanmamış davranış dizileri oluşturur.

Bu yargılar içerisinde diğerlerine göre daha dolaylı olan 6. cümle (C seçeneği), sorunun yanıtıdır.

Peki, "Parçada yoksun ki doğru seçenek olasın!" tekniğini uygularsanız ne olurdu:

Sorunun diğer seçeneklerine baktığımızda ise A'daki "öznellik, zaman-mekân duyusu ve akıl gerektiren çıkarım yeteneği", B'deki "insanların irade dışı davranışlarının, sürüngenlerin davranışlarına benzemesi", D'deki "R-kompleksin, otoriteden korkma ve boyun eğme davranışlarıyla ilişkisi" ve E'deki "R-kompleksin; algılama, neden-sonuç üretme ve depolama işlevlerinin olması" gibi ifadelerin hiçbirinin parçada geçmediği de görülecektir.

Yanıt: C

Sevgiyi mutlak bir iyilikle, yücelikle birlikte düşünmek gibi evrensel bir hatamız var. Oysa bencil bencilce sever, zalim zalimce. Toni Morrison'ın da dediği gibi sevgi asla sevenlerden daha iyi değildir.

Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sevginin **değişmez yüceliğine** inananlar, sevgi karşısında kendini küçülür.
B) Sevgi, sevme biçimleri **birbirine benzeyen iki insan** arasında ortaya çıkar.
C) Seven kişinin **sevgisini göstermesi için kendini** her yönüyle **tanıması** gerekir.
D) Sevenin kimliği ve kişilik özellikleri, kişinin sevgi deneyimini şekillendirir.
E) Kişi, kendi sevgisinin karşısındakinden **daha güçlü** olduğu inancındadır.

Çözüm: "Sevgiyi mutlak iyilik ve yücelikle düşünmek hatadır. Çünkü sevgi, o duyguyu besleyenden daha iyi değildir. Çünkü bencil bencilce sever, zalim zalimce sever." cümleleriyle anlatılmak istenen "Seven kişinin karakter özellikleri, sevgiyi yaşama şekline yansır." olmalıdır. Bu da D seçeneğinde ifade edilmiştir.

Peki, "Parçada yoksun ki doğru seçenek olsun!" tekniğini uygularsanız ne olurdu:

A seçeneğinde "kişinin sevgi karşısında kendini küçültmesi", B seçeneğinde "sevginin ancak sevgiye bakış açısı birbirine benzeyen iki insanın arasında ortaya çıkması", C seçeneğinde "kendini her yönüyle tanıyan insanların sevgisini gösterebileceği" ve E'de de "kişinin kendisi ile sevgisi arasında bir karşılaştırmaya gitmesi" yargılarına yer verilmiştir. Fakat bu ifadelerin hiçbiri parçada geçmemektedir.

Yanıt: D

Müsabakalara yüklenen anlam, bütün uygarlıklarda olağanüstü bir benzerlik gösterir. Bu benzerlik, yarışma ve kazanmaya bağlı mücadele faaliyetinin; insan psikolojisinin derinlerine nasıl kök saldığının kanıtıdır. İlk bakışta, daha iyi olduğunu rakibine kabul ettirme çabası dikkat çekse de her müsabakanın kökeninde oyun vardır: Bir gerilime son veren ve hayatın olağan akışına yabancı olan bir şeyi belirli bir zaman ve mekân içinde, birtakım kurallara uygun biçimde gerçekleştirmeye yönelen bir anlaşma. Başka bir ifadeyle müsabakalar bir bahis, adil bir duruşma veya bir bilmece biçimine bürünse de yapısı itibarıyla bir oyun olarak kalır. Bu oyun olma niteliği de onun bir uygarlığın bütünü içindeki işlevini anlamaya izin veren hareket noktasını oluşturur çünkü kimi toplulardaoyunun galibi bilge, kimilerinde güçlü kişi, kimilerinde ise en iyi hile yapandır.

Bu parçadan hareketle aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) **İlkel toplumlarda** rekabete yönelik oyunlara herkes katılabildiği için toplumların **adalet anlayışı giderek gelişmiştir.**
B) Çeşitli uygarlıklarda, üstünlük kanıtlamak için özünde oyun bulunan farklı niteliklere sahip karşılaşmalar düzenlenmiştir.
C) Uygarlıkların ilk aşamalarında **güce dayalı yapılan** yarışmalar, **sonraki zamanlarda bilgiyi temel alarak** gerçekleştirilmiştir.
D) İlk uygarlıklardan bu yana **yarışma kurallarının değişmesi**, kişilerin ve toplumların **kazanma motivasyonunu artmıştır.**
E) **Sıradan kabul edilen durumların oyunlaştırılarak** yarışmaya dönüştürülmesi, uygarlıklar için **gelişmişlik göstergesidir.**

Çözüm: Bütün uygarlıklarda, rakibine daha iyi olduğunu kabullendirmek için özünde oyun bulunan müsabakaların farklı biçimlere (bir bahis, adil bir duruşma, bir bilmece) bürünerek düzenlendiğinin anlatıldığı bu parçanın seçeneklerine göz atarsanız metinde yer almayan ifadelerin olduğunu hemen göreceksiniz. Unutmayın parçada geçmeyen hiçbir ifade doğru seçenekte yer alamaz.

Peki, "Parçada yoksun ki doğru seçenek olsun!" tekniğini uygularsanız ne olurdu:

A seçeneğinde "ilkel toplumlarda yarışmaya herkesin katılmasıyla toplumda adalet anlayışının geliştiği"nden bahsedilmiş. Metinde yarışmalara herkesin katılabildiğine dair en ufak bilgi yok.

C seçeneğinde "güce dayalı yarışmaların zamanla bilgiyi temel alan yarışmalara döndüğü"nden bahsedilmiş ama parçada müsabakaların nasıl olduğuyla ilgili bir bilgi yok.

D seçeneğinde "toplumların kazanma motivasyonunun artması, yarışma kurallarının değişmesi"ne bağlanmış. Fakat yine parçada motivasyonun artması veya yarışma kurallarının değişmesine yönelik bilgi yoktur.

E seçeneğinde geçen "sıradan kabul edilen durumların oyunlaştırılması" ve "yarışmaların gelişmişlik göstergesi olması" yargıları paragrafta geçmemektedir.

O hâlde parçada geçmeyen hiçbir ifade bizim doğru seçeneğimizde yer alamaz. Okunduğunda zor anlaşılır bir parça gibi duran bu tarz paragraflarda seçenekleri eleme yoluna gidebilirsiniz.

Yanıt: B

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Hem parçadaki konuya hem de ana düşünceye bakılması gereken bir soru tipi daha:

Bu sözler aşağıdakilerden hangisine karşılık olarak söylenmiş olabilir?

- Soruya yanıt olan paragraf, sorudaki konuya ve ana düşünceye uygun olmalı; paragrafın ilk cümlesi dil bakımından soruyla uyuşmalıdır.

ALDIĞINIZ ÖDÜLLERİ NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ? Bugüne kadar pek çok ödül aldım, her ödülüm benim için ayrı bir gurur kaynağı. Ama ödüller semboliktir, bence en büyük hediye, insanların eserlerimi beğenmesi, onlarda kendilerinden bir şeyler bulmasıdır. Bir de sanatçıların gençken ödül almasının daha anlamlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü sanatla uğraşmak çok emek isteyen, yıpratıcı bir iştir ve teşvik gerektirir. Ayrıca ödül almak, bir yükümlülüğü de beraberinde getirir; ödüllü sanatçı olmak, sonraki her eserinin daha iyi olması için çok çalışmayı gerektirir	Sanatçı parçada "aldığı ödüllere, bunlara atfettiği anlamlara ve ödülün sanatçı için önemi"nden bahsetmiştir. Bu durumda bu sanatçıya "aldığı ödülleri nasıl değerlendirdiği"ne yönelik bir soru sorulmalıdır.

Çağımızda insanlar, hayatın nihai anlamına yönelik asıl sorularla uzun uzadıya uğraşmak ve bu sorular üzerine kafa yormak istemiyor. Bilgiyi oluşturmaktan çok onu hızlıca bulmayı amaçlıyor. Modern iletişim araçları da hâliyle tüketim toplumunun genel yapısına uygun olarak bilgiyi bir nesneye dönüştürüp üretiyor, sonra kitlesel tüketime sunuyor. Bu döngünün içinde herkes bir tür bilgi hapı istiyor gibi. Kestirmeden, çabuk, kullanışlı ve yorucu olmayan bilgi hapları... İşte elektronik kitap ve ansiklopediler, bilgisayarlar ve tablet gibi araçlar, üretilen bilgiyi en kısa yoldan ve her an tüketilebilir şekilde sunmak üzere her gün biraz daha geliştiriliyor. **Bu sözler aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı olarak söylenmiş olabilir?** A) Bilgi çağı, insanların eğitim ve çalışma hayatını hangi açılardan etkiliyor? B) İletişim araçlarının ürettiği bilgilerin güvenirliği hangi ölçütlere göre belirleniyor? C) Bilgiye kolay ve zahmetsiz ulaşmak için insanların ne yapması gerekiyor? D) Günümüzde iletişim ve bilgi araçları sizce neden hızlı bir gelişim gösteriyor? E) İnsanlar yeni bir bilginin üretilemeyeceğini düşündüğü için mi tekrara düşüyor?	Bu parçada "günümüzde teknolojinin, tüketim toplumunun beklentisine göre şekillendiği" anlatılıyor. Tüketim toplumunun beklentisi ise kafa yormadan ve yorulmadan edinebileceği bilgiye, hızlı bir şekilde ulaşmaktır. Bu nedenle de iletişim ve bilgi araçları olan teknolojik ürünler, toplumun bu beklentisini karşılamak üzere hızlı bir gelişim gösteriyor. Parçanın yazarına göre hızla edinilmiş bilgi haplarına ve bunları oluşturmaya çalışan iletim ve bilgi araçlarına toplumun ihtiyaç duymasının nedeni ilk üç cümlede açıklanıyor. O hâlde bu parça "Günümüzde **iletişim ve bilgi araçları** sizce neden **hızlı bir gelişim gösteriyor?**" sorusunun yanıtıdır. Bu nedenle doğru seçenek D'dir. **Yanıt: D**

BENİM HOCAM UYARIYOR

Hem parçadaki konuya hem de ana düşünceye bakılması gereken bir soru tipi daha:

Yukarıdaki parça için en uygun başlık aşağıdakilerden hangisi olabilir?

ERGENLİK ÇAĞINDAKİ ÇOCUĞUN MESLEK SEÇİMİNDE AİLENİN ROLÜ Ergenlik döneminde kişilerin geçirdiği bunalım veya bocalamalar, meslek seçimini de olumsuz yönde etkiler. Öğretmen olmak isteyen genç, başka bir gün futbolcu olmaya karar verebilir veya çoktan beri doktor olmayı hayal ettiği hâlde aniden vazgeçip mühendisliğe heveslenebilir. Kişilerin yaşadığı bu kararsızlık, bunalımlı bir dönemde olmalarının yanında, bu dönemde meslekleri ve kendilerini tam olarak tanıyamamalarından da kaynaklanabilir. Bu nedenle anne ve babalar, küçük yaştan itibaren çocuklarının ilgi duyduğu, zevk aldığı veya başarılı olduğu alanları belirlemeli; çocuklarını bu alanlara yönlendirmelidir. Güçlü ve zayıf yönleri bilinerek yetiştirilen gençler, yeteneklerine göre meslek seçimi yapabilecek ve daha mutlu olabileceklerdir.	"Ergenlik döneminde, kişilerin yaşadığı bunalımlar ve kendilerini tam olarak tanıyamamaları nedeniyle meslek seçiminde kararsız kaldıkları noktada ailenin yol gösterici olması gerektiği" anlatılmaktadır. Bu ana düşünceyi de içinde barındıran bir başlık olmalı ki okur parçayı okumadan evvel parçanın geneliyle ilgili bir fikri olsun. "Ergenlik çağındaki çocuğun meslek seçiminde ailenin rolü" dersek sanırım okuyucuya metinle ilgili kopya da verebiliriz.

3. PARAGRAFTA YARDIMCI DÜŞÜNCE

- **Bir paragrafta ana düşünceyi destekleyen, geliştiren düşüncelere yardımcı düşünce denir.**
- **Yardımcı düşünceler, bir yandan konunun çerçevesinin çizilmesine ve genişletilmesine; ana düşüncenin belirginleşmesine ve güçlenmesine yardım eden düşüncelerdir.**

- Paragrafta tek bir ana düşünce olduğu için, ana düşünce soru kökleri [illegible] yardımcı düşünce çok olduğu için yardımcı düşünce soru kökleri [illegible] düşüncenin sorgulandığı soru köklerinin yüklem "olumsuzluk ekleri [illegible] veya "yok, değil" gibi olumsuzluk sözcükleriyle kurulmuştur.

Yardımcı düşüncenin sorgulandığı sorularda, soru kökleri şöyledir:

- **Bu parçada ..... ilişkin olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?**
- **Bu parçada konuşan kişi / yazar .... ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?**
- **Bu parçada .... özellikleri arasında aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?**
- **Aşağıdakilerden hangisi, bu parçada sözü edilen kişinin özelliklerinden biri değildir?**
- **Bu parçada aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı yoktur?**

Hem ana düşünce hem yardımcı düşünceye dikkat edilmesi gereken soru kökleri:

- **Bu parçadan aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?**
- **Bu parçadan aşağıdaki yargılardan hangisine çıkarılamaz?**
- **Bu parçaya göre .... ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

ÇÖZME YÖNTEMİ

Yardımcı düşünce soru kökleri biçimce olumsuz olduğu ve beş seçenekte yer alan düşüncelerden dördü parçada olduğu için bu soruları çözerken önce seçenekler okunmalıdır. Seçenekleri okurken de parçanın içinde arayacağınız, seçeneğin özü olabilecek ifadelerin altı çizilmelidir. Ardından parçaya geçilmeli ama parçayı okurken de bir taraftan seçenekler yoklanmalıdır.

.... **Bu parçada Sinema Postası ile ilgili olarak aşağıdakilerin hangisine değinilmemiştir?** A) Yayın süresine B) Yönetici kadrosuna C) Yayın diline D) Alandaki öncülüğüne E) Yayımlanma amacına	Soru kökü olumsuz olduğu için önce seçeneklere okuyoruz.

Yayın hayatına 1923 yılının aralık ayında başlayan Sinema Postası dergisinin sahibi ve müdürü Hikmet Nazım idi. .... **Bu parçada Sinema Postası ile ilgili olarak aşağıdakilerin hangisine değinilmemiştir?** A) Yayın süresine B) Yönetici kadrosuna C) Yayın diline D) Alandaki öncülüğüne E) Yayımlanma amacına	Derginin sahibi ve müdürünün kim olduğu söylendiğine göre parçanın ilk cümlesi, B'yi eler.

Yayın hayatına 1923 yılının aralık ayında başlayan Sinema Postası dergisinin sahibi ve müdürü Hikmet Nazım idi. Derginin günümüze ulaşan ikinci sayısı 15 Aralık 1923 tarihlidir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk sinema dergisi olan Sinema Postası, o dönemin birçok dergisi gibi Fransızca ve Türkçe olarak yayımlanıyordu.

.....

.....

Bu parçada Sinema Postası ile ilgili olarak aşağıdakilerin hangisine değinilmemiştir?

A) Yayın süresine
B) ~~Yönetici kadrosuna~~
C) Yayın diline
D) Alandaki öncülüğüne
E) Yayımlanma amacına

Söz konusu derginin, "Cumhuriyet Dönemi'nin ilk sinema dergisi" olması ifadesi D'yi, "...Fransızca ve Türkçe olarak yayımlanıyordu." ifadesi de C'yi eler.

Yayın hayatına 1923 yılının aralık ayında başlayan Sinema Postası dergisinin sahibi ve müdürü Hikmet Nazım idi. Derginin günümüze ulaşan ikinci sayısı 15 Aralık 1923 tarihlidir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk sinema dergisi olan Sinema Postası, o dönemin birçok dergisi gibi Fransızca ve Türkçe olarak yayımlanıyordu. "Kâğıtçılık, Matbaacılık Osmanlı Anonim Şirketi" tarafından basılan derginin nüshası on kuruştu. Başyazarlığını Vedat Örfi'nin yaptığı dergi, özenli ve yaratıcı kapaklarıyla da oldukça dikkat çekiciydi. Okuru dünyadaki sinema olaylarından ve gelişmelerinden haberdar etme kaygısı içinde olan dergi, birçok açıdan kendi döneminde ve sonrasında çıkacak olan sinema dergileri üzerinde etkili oldu.

Bu parçada Sinema Postası ile ilgili olarak aşağıdakilerin hangisine değinilmemiştir?

A) Yayın süresine
B) ~~Yönetici kadrosuna~~
C) ~~Yayın diline~~
D) ~~Alandaki öncülüğüne~~
E) ~~Yayımlanma amacına~~

"Okuru dünyadaki sinema olaylarından ve gelişmelerinden haberdar etme" ifadesi de E'yi eler. Böylece doğru seçenek olan A'ya ulaşırız.

Yanıt: A

PARÇAYA (METNE) DAYALI SORULAR

Parçaya dayalı sorular, paragrafta değinilen düşünceleri çeşitli özellikleriyle yoklayan, konu ya da anlatılanlar içindeki bir ayrıntının sorgulandığı sorulardır.

Genellikle **"Bu parçaya göre ...."** başlayan bu soru köküyle, sorularda paragraftaki olay ya da durumların birçok yönden değerlendirilmesi istenmektedir.

Konu ya da anlatılanlar içindeki bir ayrıntının sorgulandığı sorularda, soru kökleri şöyledir:

- **Bu parçaya göre** eleştirmenin, sanat eserlerine yönelik eleştirisi **aşağıdakilerden hangisidir?**
- **Bu parçaya göre** figürasyonların hangi özelliği gündelik hayatın anlaşılmasına imkân sağlamaktadır **?**
- **Bu parçaya göre** paranın tarihsel serüveninde hangisinin bir rolü olmamıştır **?**
- **Bu parçaya göre,** yaratıcı ressamın işini zorlaştıran, **aşağıdakilerden hangisidir?**
- **Bu parçanın yazarına göre,** teknolojinin kaygı verici yönü **aşağıdakilerden hangisidir?**

ÇÖZME YÖNTEMİ

Bu soru köklerinden ana düşünceden veya yardımcı düşüncelerden ziyade "soru kökündeki ayrıntı ifade" parçada aranmalıdır. Çünkü çeldirici olarak metnin ana düşüncesi verilebilir.

Gerçek anlamda yaratıcı bir ressam için gül resmi yapmaktan daha zor bir şey yoktur çünkü şimdiye değin diğer ressamlarca resmedilmiş tüm gülleri unutması gerekir.

Bu cümleye göre yaratıcı ressamın işini zorlaştıran, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gerçeklik ile hayal gücünün çatışması
B) Başyapıtları taklit etmenin kaçınılmazlığı
C) Etkilenme endişesi ve özgünlük arayışı
D) Kendini aşma ve yenileme arzusu
E) Beğenilme ve dikkat çekme kaygısı

Çözüm: Parçada anlatılmak istenen "Yaratıcı bir ressam, kendinden öncekilerden etkilenmemelidir." görüşü, bizi "özgünlük" kavramına götürür. Soru kökünde "yaratıcı ressamın işini zorlaştıran" da özgün olamama, birine benzeme, birinden etkilenme kaygısıdır. Bu da C seçeneğinde verilmiştir.

Yanıt: C

PARAGRAFTA TANITILAN KİŞİYLE İLGİLİ SORULAR

Bazı paragraf sorularında çeşitli kişiler -genellikle sanatçılar- çeşitli özellikleriyle tanıtılmakta ve bunlarla ilgili değerlendirmeler sorulmaktadır. Metinde söz konusu kişinin özellikleri verildikten sonra, "kişide bulunan ya da bulunmayan özellik, kişi hakkında söylenebilecek ya da söylenemeyecek ifadeler, kişiden beklenebilecek ya da beklenmeyecek davranışlar" sorulmaktadır.

Paragrafta tanıtılan kişiyle ilgili özelliklerin sorgulandığı sorularda, soru kökleri şöyledir:

- **Kendisinden bu parçadaki gibi söz eden bir** yazar için **aşağıdakilerden hangisi** söylenebilir **?**
- **Bu parçada sözü edilen** yazarla ilgili **aşağıdakilerden hangisi** söylenebilir/söylenemez **?**
- **Bu parçada** konuşan kişi **aşağıdakilerden hangisiyle** nitelendirilebilir **?**
- **Bu sözleri** söyleyen kişi **aşağıdakilerden hangisiyle** nitelendirilemez **?**

ÇÖZME YÖNTEMİ

Parçada kişi hakkında söylenen her ifade iyi değerlendirilmeli ve anlatılan kişinin zihinde bir portresi çizilmelidir. Bu soru tipleri aslında yardımcı düşünce soruları başlığı altında ele alınmaktadır. Daha çok ALES, DGS'de karşımıza çıkan bir soru tipidir. Olumlu veya olumsuz soru köküyle gelmektedir.

<table>
<tr><td rowspan="3">OLUMLU SORU KÖKÜ</td><td colspan="2">Örnek 1: "Ben eski eşyaları karıştırmayı sevmem. Kaçınırım bundan. Çünkü geçmiş, her şeyiyle acıtır insanın canını." diyen bir kişi aşağıdakilerin hangisiyle nitelendirilebilir? ➔ "duygusal"</td></tr>
<tr><td colspan="2">Örnek 2: "Hedeflerime ulaşabilecek yeteneğe sahip olduğumu biliyorum." diyen bir kişi aşağıdakilerin hangisiyle nitelendirilebilir? ➔ özgüveni yüksek</td></tr>
<tr><td>Örnek 3: "Biri bana kendi şiirini okuyup da düşüncemi soracak diye korkarım hep. Çünkü bu durumda ne diyeceğimi şaşırıyorum. Kapkara bir duygu çöküyor içime. Çevremdekilerin bana verdiği değerden yüz bularak bilgiçlik taslıyor olma ihtimali beni rahatsız ediyor. Bu yüzden utanıyorum, sıkılıyorum. Çünkü iki yönü var bu işin: şiiri okuyana söyleyecekleriniz ve gerçekten düşündükleriniz. Hatta çoğunlukla bir üçüncü yön bile ortaya çıkabiliyor, o da şiirin size hiçbir şey düşündürmediği. Peki ben ne yapıyorum? Susuyorum çünkü kimseyi kırmak istemiyorum.

Bu parçada konuşan kişi aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilebilir?

A) Öz güvenli B) Şüpheci C) Kırılgan
D) İyi niyetli E) Hoşgörülü</td><td>"Susuyorum çünkü kimseyi kırmak istemiyorum." cümlesi bize parçada konuşan kişinin iyi niyetli olduğu bilgisini vermektedir. Bu nedenle cevap D'dir.</td></tr>
<tr><td>OLUMSUZ SORU KÖKÜ</td><td>Örnek 4: "Ben bir işle meşgulken başka şeylerle uğraşmıyorum, o işe veriyorum kendimi. Çok detaycıyım, seçiciyim. Yaşamımın da kaliteli olmasını istiyorum, yaptığım işin de. Mükemmeliyetçiyim herhâlde hatta sağlığımı etkileyecek kadar. Bu da insanı biraz zorluyor.

Bu sözleri söyleyen kişi aşağıdakilerden hangisiyle <u>nitelendirilemez</u>?

A) İşinde ayrıntılara önem veren
B) Her zaman en iyisini yapmaya çalışan
C) Kendini aşırı ölçüde işine veren
D) Her şeyi kolay kolay beğenmeyen
E) Yapamayacağını anlayınca işini yarım bırakan</td><td>A: "Çok detaycıyım, seçiciyim." ➔ "işinde ayrıntılara önem veren"

B: "Yaşamımın da kaliteli olmasını istiyorum, yaptığım işin de." ➔ "her zaman en iyisini yapmaya çalışan"

C: "Ben bir işle meşgulken başka şeylerle uğraşmıyorum, o işe veriyorum kendimi." ➔"kendini aşırı ölçüde işine veren"

D: "Mükemmeliyetçiyim herhâlde hatta sağlığımı etkileyecek kadar." ➔ "her şeyi kolay kolay beğenmeyen"

Bu cümleleri söyleyen birinin, yapamayacağını anlayınca işi yarım bırakması beklenemez.</td></tr>
</table>

PARAGRAFIN YAPISI VE ANLAMI

İlk cümle kendinden önce bir cümlenin olmasını gerekli kılan bağlayıcı ve gönderici bir öge (ama, fakat, çünkü, bununla beraber, bu yüzden, dolayısıyla, bunu, şunları vb.) ile başlamaz ancak sonraki cümlelerde anlam bütünlüğünü sağlamak için bu ögeler kullanılır. Bunun için sonraki cümlelerde, önceki cümlelerde yer alan bazı sözcükler yinelenir; "bu, bunlar; böyle iş, bu söz; böyle söylemesi..." gibi zamirler, sıfatlar ve zarflar; "ama, fakat, çünkü..." gibi bağlaçlar kullanılarak bir önceki cümleye **gönderimde** bulunulur.

Gönderim; metinde bir kavram, varlık veya durumu ifade eden bir sözün, bir kez söylendikten sonra aynı cümlede veya yakınındaki bir başka cümlede aynen söylenmesi yerine, bu sözü karşılayan bir başka kelimenin, kelime grubunun veya ekin kullanılması ile oluşur.

Gönderim, ifadenin gereksiz yere uzamasını engeller ve böylece metnin daha anlaşılır olmasını sağlar.

Bir paragrafta, paragrafı oluşturan cümleler arasında hem anlamsal bağ **(bağdaşıklık)** hem de sözcüksel (gönderimsel) bağ **(bağlaşıklık)** olmalıdır. Cümleler arası sözcüksel bağ "son-baş" veya "baş-son" kuralıdır, bu da gönderim ile sağlanır: Bir cümlenin sonunda bahsi geçen, vurgulanan söz veya söz grubunun, bir sonraki cümle başında yer alması veya bir cümlenin başında bahsi geçen, vurgulanan söz veya söz grubunun, bir sonraki cümle sonunda yer almasıdır.

(I) Trakya'nın en önemli tarım ürünlerinden biri ayçiçeğidir. II. cümledeki gönderici ögeler şunlar olabilir:

II. Ülkemizin bu yılki ayçiçeği rekoltesi düşük çıktı. (aynen tekrar etme)

II. Günebakan, yemeklik yağ endüstrisinin en önemli kaynaklarındandır. (eş anlamlısı ile tekrar etme)

II. Bu bitkinin yetiştirilmesindeki sorunlarla ilgili geniş çaplı önlemler alınmazsa kısa süre sonra ülkemizde yemeklik yağ sıkıntısı yaşanabilir. (üst anlamlısı ile tekrar etme)

II. Yetkililerin, tarımdaki bu önemli kaynakla daha yakından ilgilenmesi gerekiyor. (genel anlamlı bir kelimeyle tekrar etme)

I. Gönderim sıfat ve zamirlerle sağlanabilir:

- (I) Müsabakalara yüklenen anlam, bütün uygarlıklarda olağanüstü bir benzerlik gösterir. (II) Bu benzerlik, yarışma ve kazanmaya bağlı mücadele faaliyetinin; insan psikolojisinin derinlerine kök saldığının kanıtıdır.
- (I) 1940'lı yılların en önemli edebî oluşumu, şiir alanında Garip Hareketi adıyla ortaya çıktı. (II) Orhan Veli'nin öncülüğünü yaptığı bu hareket, şiiri kurallardan soyutlamayı ve yeni bir şiir dili kullanmayı benimsedi.
- (I) Hobbes, zihinsel faaliyetlerin -düşünmek ve istemek de dâhil- zihnin mecazi değil, gerçek hareketleri olduğu görüşündeydi. (II) Bu görüş, fiziksel ilkelerden teorik sonuçlar çıkarmayı mümkün kılıyordu.
- (I) Başarıları kendimizin kabul ederiz, başarısızlıkları ise dış unsurların üzerine atarız. (II) Bu durum, psikolojide "kendine hizmet eden ön yargı" olarak adlandırılır.
- (I) Sert bir rüzgârı ama dalış yapmaya müsait sığ suları olan adanın denizi de biraz soğuk. (II) Zengin çeşitlilikteki deniz canlılarıyla dikkat çeken Bozcaada'dan bahsediyorum.
- (I) Kendine has sinema anlayışını oluştururken özellikle gençlik yıllarında izlediği, içerik ve estetik açıdan düşük düzeydeki pek çok filmin klişe unsurlarını çekinmeden kullanmıştır. (II) Korkusuzca kullandığı ve hatta tutkuyla bağlı olduğu bu klişeleri, katkılarıyla unutulmaz hâle getirdiği konusunda sinema otoriteleri ve izleyicilerin hemfikir olduğu isimdir Quentin Tarantino.

II. Gönderim bağlaç ve zarflarla sağlanabilir:

- Arkadaşlar, Yasin'i dün aşağı sokaktaki kahvede görmüşler. Yani henüz İzmir'e gitmemiş.
- Bu sefer Taha'dan biraz umutluyum. Gerçi şu ana kadar bir başarısını görmedik ya!
- Demet'e ne diyeceğimi bilemiyordum. Gerçekten (hakikaten) utanç verici bir durumdaydım.
- Bu iş bu paraya değmez. Kaldı ki kabul etsek bile bu kadar kısa zamanda yetiştirmek de mümkün değil.
- Bayram, yaşlı kadının hastane masraflarının tamamını karşılamış. Doğrusunu sorarsan bu kadar yardımsever biri olduğunu bilmiyordum.
- Çocukların bu işe razı olacağını zannetmiyorum. Örneğin, Kemal'i ikna etmemiz mümkün değil.
- Bu iş beni çok yıprattı. Artık (bundan sonra - şimdiden sonra) bu kadar ağır işlerin altına girmeyeceğim.
- Zeynep, kahvaltı için çayı demledi, bir tabağa birkaç dilim peynir, bir tabağa da biraz zeytin koydu. Bu arada babası da fırından ekmek alıp gelmişti.
- Şirketimizin kredi borçlarını bir an önce ödememiz lazım. Yoksa kısa sürede batarız.
- Bankamız, sermaye büyüklüğü bakımından ülkemizin en büyük yerli bankası. Bunun yanında (bununla birlikte/bunun yanı sıra) geçtiğimiz yıl dünyada en hızlı büyüyen ilk on banka arasına girdi.
- Şimdiye kadar karşılık beklemeden çalıştık. Bari (hiç olmazsa, en azından) bu işimiz karşılıksız kalmasın.
- Seni yalnız bırakmak istemezdim ama (fakat - lakin - ancak) toplantıya yetişmem için hemen çıkmam gerekiyor.
- Benim önerim, küçük detaylar yüzünden bu işi daha fazla uzatmayın. Ama yine de siz bilirsiniz.
- İnsanların çoğu, Erdal'ı ilk bakışta soğuk ve sert tabiatlı bir kişi zanneder halbuki (oysa/oysaki) onu benim gibi yakından tanıyanlar onun ne kadar sıcak, samimi ve mülayim bir insan olduğunu bilir.
- Bu hafta girdiğim deneme sınavında çok başarılı oldum. Daha önce girdiğim deneme sınavlarında bu kadar başarılı değildim.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Bir metindeki ifadelerin anlamsal olarak birbirleriyle uyumu bağdaşıklık, dil bilgisel olarak uyumu ise bağlaşıklık adını alır.

Hem ana düşünceye (anlam) hem gönderim ögelerine (yapı) dikkat edilerek çözülen soru tipleri şunlardır: Paragrafı ikiye bölme, paragrafta anlam akışını bozan cümle, paragrafa cümle yerleştirme, paragrafta cümlelerin yerini değiştirme, paragraf oluşturma, paragraf tamamlama.

Aşağıdaki paragraflara dikkat edilirse cümlelerin birbirine sadece anlamla değil bu anlamı oluşturan "sözcükler ve söz grupları" aracılığıyla da bağlandığı fark edilir. İşte bu soru tiplerini çözerken bağlayıcı unsurlara dikkat etmek, hata yapmayı engeller.

(I) Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni askerî keşif yöntemleri ortaya çıkmaktadır. (II) Günümüzde keşif görevleri, farklı araçlarla yapılabiliyor. (III) Yörüngelerdeki uydular, yüksek irtifalara çıkabilen uçaklar veya insansız hava araçları keşif için kullanılan araçlar arasında. (IV) Mikro hava araçlarıyla da keşif görevlerini daha güvenli hâle getirmek hedefleniyor. (V) Tek bir askerin, sırt çantasında taşıyabileceği bu araçlarla küçük çaplı operasyonlarda, bilgiler hem daha ucuz hem de daha güvenli bir şekilde elde edilebiliyor.

(I) Günümüzde çocuklar giderek daha fazla teknoloji bombardımanıyla karşı karşıya kalıyorlar. (II) Bu da onların ev içinde zaman geçirmelerine ve eğlenmelerine yol açıyor. (III) Böyle çocuklar, arkadaşlarıyla sanal ortamlarda iletişim kurdukları için de fiziksel etkinlikten uzak kalıyorlar. (IV) Genellikle bir şeyler atıştırdıktan sonra bilgisayar karşısına oturuyorlar. (V) Bu da obeziteye neden oluyor.

PARAGRAFIN YAPISI VE ANLAMI

Parça ikiye bölünmek istense ikinci paragraf kaçıncı cümleden başlar?

Numaralanmış cümlelerden hangisi anlam bütünlüğünü bozmaktadır?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisine /hangisinden sonra-önce "----" cümlesi getirilebilir?

Parçanın anlamlı bir bütün oluşturması için numaralanmış cümlelerden hangi ikisi yer değiştirmelidir?

Karışık sırada verilen cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında baştan ... cümle hangisi olur?

Paragrafın sonuna/başına/ boş bırakılan yere düşüncenin akışına göre getirilebilecek en uygun cümle aşağıdakilerden hangisidir?

★ **Şimdi bu soru tiplerini tek tek inceleyelim.**

4. PARAGRAFI İKİYE BÖLME

Ortak konunun farklı bakış açılarıyla ele aldığı iki paragraftan ikinci paragrafın başladığı yeri bulmamız gereken soru tipidir.

Bu soru tipinin soru kökü yalnızca şudur: Parça ikiye bölünmek istense ikinci paragraf kaçıncı cümleden başlar?

ÇÖZME YÖNTEMİ

En az altı cümleden oluşan ikiye bölme soruları çözerken şunlara dikkat ediniz:

En az altı cümleden oluşan ikiye bölme sorularında paragraf IV. cümleden itibaren ikiye bölünmesi gerekiyorsa IV. cümle yeni paragrafın giriş cümlesidir. Bu nedenle ikiye bölme sorularında giriş cümlesinin özelliklerini bilerek soruyu çözmeye başlamalıyız.

- O hâlde önce cümle başı bağlaçlarıyla (çünkü, ama, fakat, neyse ki, demek ki vb.) ve gönderici ögelerle (bu durumda, böylece, şöyle vb.) başlayan cümleleri eleyelim.
- Parçayı oluşturan cümleler arasındaki konu bütünlüğüne, konunun ele alınış biçimine dikkat etmeli; konuya bakış açısının değiştiği yeri bulmalı, değişimin başladığı cümleden itibaren paragrafı ikiye bölelim.

İkiye bölme soruları bir "anlam-yapı" sorusu olduğu için hem cümleler arası anlam bağına hem de sözcüksel bağa dikkat ederek cümleleri birleştirelim.

(I) ----------

--------- . (II) ----------

----------. (III) ----------

---------- . (IV) ----------

---------- .

(V) ----------

---------- . (VI) ---------- .

Parça ikiye bölünmek istense ikinci paragraf kaçıncı cümleden başlar?

A) II B) III C) IV D) V E) VI

Eğer parça IV. cümleden itibaren ikiye bölünürse hem I. cümle hem de IV. cümle giriş cümlesi özellikleri taşımaktadır.

Bu durumda I, II ve III. cümleler birbirlerine hem anlamsal hem de sözcüksel olarak birbirine bağlı; IV, V ve VI. cümleler de birbirine bağlıdır.

(I) Hayatın türküsünü söylemektir Trakyalı olmak. (II) Bu türkü, herkesin diline dolanan yeknesak bir türkü değildir ama. (III) Trakya'nın o küçük coğrafyasının her yöresinde farklı notalara dökülen, farklı sözlere, ezgilere bürünen, Trakya'nın çeşitliliğini açık eden binbir sesli bir türküdür. (IV) **Çalışkandır Trakyalı** ama mal mülk sahibi olmak için çalışmaz. (V) Hayatına sahip çıkabilmek, **hayatın hakkını verebilmek ve onu güzelleştirebilmek** için **çalışır.** (VI) **Hayat ve insan, Trakya'da** âdeta üzerine titrerler birbirlerinin.

1. Önce cümle başı bağlaçlarıyla (çünkü, ama, fakat, neyse ki, demek ki vb.) ve gönderici ögelerle (bu durumda, böylece, şöyle vb.) başlayan cümleleri elersek II. cümle elenir yalnızca.

2. Şimdi paragrafı okuyabiliriz.

I, II ve III. cümlede Trakyalı olmak hayatın türküsünü söylemeye benzetilmiş ve bu türkünün özelliği ifade edilmiştir.

IV. cümleden itibaren ise Trakyalılar ile ilgili niteliklere yer verilmiştir. Bu nedenle bu paragraf IV. cümleden itibaren ikiye bölünmeli, ikinci paragraf IV. cümleyle başlamalıdır.

(I) Masallarda anlatılan geçmiş zaman kültürleri insanlığın çocukluk dönemi olarak algılanıyor ve "Masallar yalnızca çocuklar içindir." diye düşünülüyor. (II) Oysa bence, amacı gerçekleri topluma dolaylı olarak anlatmak olan masallar aynı zamanda büyükler içindir. (III) Çünkü masallar bir öykü anlatır ama öykünün neyi anlattığı ve niçin anlattığı konusunda bir açıklama yapmaz, yorumu okura bırakır. (IV) Çocukken dinlediğim masal kahramanlarının kendi ülkeleri dışında da yaşayabileceğini düşünemezdim. (V) O zamanlar masalların ait olduğu kültürü yalnızca dekor olarak kullandığını, aslında zamanlar ve sınırlar ötesi olduğunu bilmiyordum. (VI) Hangi ülkeye ait olursa olsun, anlatılanlarla hayatın özünü verdiğini yıllar sonra öğrenmiştim.

Bu parça iki paragrafa ayrılmak istenirse ikinci paragraf hangi cümleyle başlar?

A) II B) III C) IV D) V E) VI

1. Önce cümle başı bağlaçlarıyla (çünkü, ama, fakat, neyse ki, demek ki vb.) ve gönderici ögelerle (bu durumda, böylece, şöyle vb.) başlayan cümleleri elersek II, III ve V. cümle giriş cümlesi olamaz. Bu durumda doğru seçenek IV veya VI'dır. 2.

2. Şimdi paragrafı okuyabiliriz.

İlk üç cümlede "masalların açıklama yapmayıp yorumu okuyucuya bıraktığı için yalnızca çocuklar için değil yetişkinler için de olduğundan" bahsedilmiştir.

IV. cümleden itibaren ise "yazarın çocukken masallarla ve masal kahramanlarıyla" ilgili düşüncelerinden bahsedilmiştir. Bu nedenle bu paragraf IV. cümleden itibaren ikiye bölünmeli, ikinci paragraf IV. cümleyle başlamalıdır.

Ayrıca son üç cümlenin yükleminin birinci tekil kişiyle çekimlendiğine dikkat ediniz.

Yanıt: C

5. PARAGRAFTA ANLAM AKIŞINI BOZAN CÜMLE

Parçanın bütünündeki konunun, işlenen düşüncenin dışına çıkan cümleyi bulmamız gereken soru tipidir.

Bu soru tipinin soru kökleri şunlardır:

- **Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi anlam bütünlüğünü bozmaktadır?**
- **Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?**

ÇÖZME YÖNTEMİ

Bu soru tipinde 4 cümle aynı şeyi anlatırken 1'i farklı bir şeyi anlatabilir veya beş cümleden ikisi kendi içinde aynı, yine ikisi kendi içinde aynı 1'i farklı bir şeyi anlatabilir. Yani bir gruplanma söz konusudur, bize düşen paragraf içerisinde bağımsız hareket eden cümleyi bulmak. Bu nedenle bu soru tipinde her cümle önemlidir.

Anlam akışı bozan cümleyi bulma soruları bir "anlam-yapı" sorusu olduğu için hem cümleler arası anlam bağına hem de sözcüksel bağa dikkat edilerek cümleler birleştirilmelidir.

Bu soru tipinde, "bağlaçlar" çeldirici olarak kullanılmaktadır; bu nedenle bağlaçla başlayan her cümlenin, bir önceki cümleyle bağlantılı olduğu anlamı çıkarılmamalıdır.

---------- (I)

---------- (II) . ---------

---------- (III) .

---------- (IV) . ----------

. ----------

---------- (V)

---------- .

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi anlam bütünlüğünü bozmaktadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Anlam akışı bozan cümleyi bulmamızı isteyen sorularda beş cümlenin beşinin de konusu aynıdır ama bir cümle -ki bu herhangi biri olabilir- söz konusu konuyu farklı bir şekilde ele almaktadır. Bizden istenen de bu cümleyi bulmaktır.

Yanda sembolleştirdiğim görselde II numaralı cümlenin anlam akışını bozması demek, I. cümlenin devamının III. cümle olduğunu söylemektir. Bu nedenle bu soru tipinin sağlaması, anlam akışını bozduğunu düşündüğün cümleyi çıkarıp bu cümleden önceki ve sonraki cümleyi art arda okumaktır.

(I) Aydınlanma Çağı boyunca şans, sıradan insanların boş inancı olarak görüldü. (II) Bu dönemde şans; bayağılık, akıl dışılık ve bilgisizlikle bir tutuldu. (III) Ancak dünyadaki düzenin her zaman evrensel doğa yasalarına bağlı kalmayabileceğinin anlaşılmasıyla şansa yer açıldı. (IV) Bilginin üstünlüğüne inanan Aydınlanma Çağı insanı, tesadüfü ve kaosu dahi mutlak doğa yasalarıyla açıklayabilirdi. (V) Dünyanın insana gelişigüzel görünmesinin nedeni, şans değil; iç mekanizmasının kaçınılmaz işleyişinin anlaşılamamış olmasıydı.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi anlam bütünlüğünü bozmaktadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Parçadaki III numaralı "Ancak dünyadaki düzenin her zaman evrensel doğa yasalarına bağlı kalmayabileceğinin anlaşılmasıyla şansa yer açıldı." cümlesinde "şansa yer açılmış olması" yargısı parçada "bu dönemdeki insanların her olayı doğa yasalarıyla açıklamaya çalışmaları" fikrine karşıttır. Bu nedenle anlam akışını bozmaktadır. Ama dikkat edilirse cümle başı bağlacı olan, ama görevindeki "ancak" sözcüğüyle, çözücü çeldirilmeye çalışılmıştır.

Şimdi III. cümleyi parçadan çıkarıp cümleler arası sözcüksel ve anlamsal bağa dikkat ederek okuyalım:

(I) Aydınlanma Çağı boyunca şans, sıradan insanların **boş inancı** olarak görüldü. (II) Bu dönemde **şans**; bayağılık, **akıl dışılık ve bilgisizlikle** bir tutuldu. (IV) **Bilginin üstünlüğüne inanan** Aydınlanma Çağı insanı, tesadüfü ve kaosu dahi **mutlak doğa yasalarıyla açıklayabilirdi.** (V) Dünyanın insana gelişigüzel görünmesinin nedeni, şans değil; iç mekanizmasının kaçınılmaz işleyişinin **anlaşılamamış olmasıydı.**

6. PARAGRAFA CÜMLE YERLEŞTİRME

Parçaya cümle ekleme mantığıyla baktığımızda "paragraf tamamlama" soru tipine benzeyen ama seçenekte verilen cümleyi değil, soru kökünde verilen cümleyi metnin numaralanmış yerlerinden birine yerleştirip anlam akışını sağlamamız gereken bir soru tipidir.

KPSS'de her sene gelen bir soru tipi değildir, bu soru tipi yerine daha çok paragraf tamamlama sorusu gelmektedir.

Bu soru tipinin soru kökleri şunlardır:

- **Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin** hangisine **"---" cümlesi getirilebilir?**
- **Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin** hangisinden önce **"---" cümlesi getirilebilir?**
- **Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin** hangisinden sonra **"---" cümlesi getirilebilir?**

ÇÖZME YÖNTEMİ

Önce soru kökünde verilen cümle okunmalı ve analiz edilmelidir. Çünkü metnin numaralanmış yerlerinden birine eklememiz gereken bu geçiş cümlesi, hem anlamsal hem de sözcüksel olarak onu çevreleyen cümlelerle uyumlu olmalıdır.

Paragrafa cümle ekleme soruları bir "anlam-yapı" sorusu olduğu için hem cümleler arası anlam bağına hem de sözcüksel bağa dikkat edilerek cümleler birleştirilmeli, bağın koptuğu yere soru kökündeki cümle yerleştirilmelidir.

Bu soru tipinde asıl dikkat etmen gereken işaretleme kısmıdır. Numaralanmış yerlerden biri, soru kökündeki cümlenin ekleneceği boşluktur. Hangisine veya hangisinden önce diye sorduğunda uygun boşluğun numarasını işaretlemen yeterli. Ama soru kökünde "hangisinden sonra" diyorsa bir önceki cümlenin başındaki numarayı işaretlemelisin.

Örneğin, soru kökündeki cümle II. cümleden sonra III. cümleden önce gelecekse:

(I) ----------	**(I)** ----------	**(I)** ----------
---------- **. (II)** ----------	---------- **. (II)** ----------	---------- **. (II)** ----------
----------**. (III)** ----------	----------**. (III)** ----------	----------**. (III)** ----------
---------- **. (IV)** ----------	---------- **. (IV)** ---------	---------- **. (IV)** ----------
---------- **.**	---------- **.**	---------- **.**
(V) ---------- **.**	**(V)** ---------- **.**	**(V)** ---------- **.**
Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisine **"----" cümlesi getirilebilir?**	**Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin** hangisinden önce **"----" cümlesi getirilebilir?**	**Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin** hangisinden sonra **"----" cümlesi getirilebilir?**
A) I B) II C) III D) IV E) V	A) I B) II C) III D) IV E) V	A) I B) II C) III D) IV E) V

(I) Yunanlılar insan vücudunu tasvir etme konusunda hayranlık uyandıran bir ölçü ortaya koydular. (II) Klasik Dönem heykeltıraşları insan vücudunu gerçekçi ve doğal görünüşüyle betimleme sanatını mükemmel hâle getirdiler. (III) Bu dönem heykelleri güzellik ve durağanlıklarıyla dikkat çekiyordu. (IV) Zamanla yüz ifadelerini ve duyguları gösterme konusunda maharet kazandılar ve ünlü insanların tanınabilir portrelerini yapmaya başladılar. (V) Arkaik Dönem'de ise basit, geleneksel tarzda ve Mısır sanatını taklit ederek heykellerini oluşturdular. (VI) Bu heykellerdeki figürler sol bacak önde, kollar iki yanda olmak üzere ayakta dimdik durur hâlde, yüzde de hafif bir tebessümle betimlendiler.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinden sonra düşüncenin akışına uygun olarak "Bu konudaki yeteneklerini göstermek için Tanrı figürleri ve spor etkinliğinde bulunan ünlü erkek figürlerini, özellikle gladyatörleri kullandılar." **cümlesi getirilebilir?**

A) I B) II C) III D) IV E) V

Önce soru kökünde verilen cümleyi inceleyelim.

"Bu konudaki yeteneklerini göstermek için Tanrı figürleri ve spor etkinliğinde bulunan ünlü erkek figürlerini, özellikle gladyatörleri kullandılar." cümlesi "bu konudaki yeteneklerini göstermek için" diye başladığına göre bir önceki cümlede "yetenekle ilgili" bir ifadenin olması lazım. Yine cümle "Tanrı figürleri ve spor etkinliğinde bulunan ünlü erkek figürlerini, özellikle gladyatörleri kullandılar." ifadesiyle bittiği için de bir önceki cümlede örneklendirilebilecek bir ifade olması lazım.

Şimdi metni okumaya başlayabiliriz. Ama metni okurken hem cümleler arası anlam bağına hem de sözcüksel bağa dikkat edilerek cümleler birleştirilmeli, bağın koptuğu yere soru kökündeki bu cümle yerleştirilmelidir.

(I) **Yunanlılar** insan vücudunu tasvir etme konusunda hayranlık uyandıran bir ölçü ortaya koydular. (II) **Klasik Dönem heykeltıraşları** insan vücudunu gerçekçi ve doğal görünüşüyle betimleme sanatını mükemmel hâle getirdiler. (III) **Bu dönem heykelleri** güzellik ve durağanlıklarıyla dikkat çekiyordu. (IV) Zamanla yüz ifadelerini ve duyguları gösterme konusunda maharet kazandılar ve ünlü insanların tanınabilir portrelerini yapmaya başladılar.

İlk dört cümlede yetenekten bahsedilmesine rağmen bu cümleler arasında sıkı bir bağ var, aralarına girilmiyor.

(V) Arkaik Dönem'de ise **basit, geleneksel tarzda ve Mısır sanatını taklit ederek heykellerini** oluşturdular. (VI) **Bu heykellerdeki** figürler sol bacak önde, kollar iki yanda olmak üzere ayakta dimdik durur hâlde, yüzde de hafif bir tebessümle betimlendiler.

V ve VI. cümlelerde birbirine bağlı olmakla birlikte bu cümlelerde Mısır sanatının taklit edilmesinden bahsedilmektedir. Bu durumda gladyatör figürlerinin kullanıldığından bahsedilen, soru kökünde verilen cümle V numaralı yere yani IV numaralı cümleden sonra getirilmelidir.

Yanıt: D

7. PARAGRAFTA CÜMLELERİN YERİNİ DEĞİŞTİRME

Beş cümleden oluşan bir paragrafta, yerleri değiştirilen iki cümlenin bulunması gereken bir soru tipidir.

Bu soru tipinin soru kökü yalnızca şudur: Parçanın anlamlı bir bütün oluşturması için numaralanmış cümlelerden hangi ikisi yer değiştirmelidir?

ÇÖZME YÖNTEMİ

Önce I numara ile gösterilen cümlenin, parçanın giriş cümlesi (ilk cümle) olup olmadığı kontrol edilir.

İlk cümle; kendinden önce bir cümlenin olmasını gerekli kılan bağlayıcı bir öge (ama, fakat, çünkü, bununla beraber, bu yüzden, dolayısıyla, bunu, şunları vb.) ile başlamaz, anlatılacak veya işlenecek konuyla alakalı genel bir hüküm içerir.

- Eğer I numaralı cümle, giriş cümlesi özelliği göstermiyorsa yani kendinden önce bir yargıya bağlı olduğu izlenimi veriyorsa o zaman "I" numaranın geçtiği seçeneklerden biri doğru yanıtımızdır.
- Eğer I numaralı cümle giriş cümlesi özelliği gösteriyorsa anlamsal ve sözcüksel bağa dikkat ederek cümleleri birbirine bağlamalıyız.

(I) -------a----------b---------- .

(II) ------b----------c----------.

(III) ------d----------e---------- .

(IV) -----c----------d---------- .

(V) ------e----------f---------- .

Parçanın anlamlı bir bütün oluşturması için numaralanmış cümlelerden hangi ikisi yer değiştirmelidir?

A) I ve II B) II ve III C) III ve IV D) III ve V E) IV ve V

Yer değiştirmesi gereken cümleleri bulma sorularında en çok işinize yarayacak olan sözcüksel bağ "son-baş" kuralıdır yani bir cümlenin sonunda bahsi geçen, vurgulanan söz veya söz grubunun, bir sonraki cümle başında yer almasıdır:

- Yanda "son-baş" kuralını sembolleştirdim. Buna göre III. ve IV. cümle yer değişmeli ki bütünlük sağlansın.

1. (I) -------a----------b---------- .
2. (II) ------b----------c----------.
3. (IV) -----c----------d---------- .
4. (III) ------d----------e---------- .
5. (V) ------e----------f---------- .

I. Sözcükleri ustalıkla kullanma yeteneğiyle ün salmış arkadaşlarımız olmuştur.

II. Kullandıkları dille çok sıkıcı konuları bile özel bir renge büründürebildikleri için onların e-postalarını veya telefon mesajlarını da keyifle okuruz.

III. Örneğin, ünlü Çek yazar **Franz Kafka**, gündüzleri sigorta memuru olarak çalışan biriymiş.

IV. Her gün aramızda gördüğümüz bu insanların önemli bir yazar olabileceğini aklımıza getirmeyiz.

V. **Onun arkadaşları** da içerdiği ince mizah ve zarif üslubu nedeniyle, yazdığı rapor ve tutanakları sabırsızlıkla beklermiş.

Yukarıdaki numaralandırılmış cümlelerin anlamlı bir bütün oluşturabilmesi için hangileri yer değiştirmelidir?

A) I ve II B) I ve V C) II ve III D) III ve IV E) IV ve V

1. → I. Sözcükleri ustalıkla kullanma yeteneğiyle ün salmış arkadaşlarımız olmuştur.

2. → II. Kullandıkları dille çok sıkıcı konuları bile özel bir renge büründürebildikleri için onların e-postalarını veya telefon mesajlarını da keyifle okuruz.

3. → IV. Her gün aramızda gördüğümüz bu insanların **önemli bir yazar** olabileceğini aklımıza getirmeyiz.

4. → III. Örneğin, **ünlü Çek yazar Franz Kafka**, gündüzleri sigorta memuru olarak çalışan biriymiş.

5. → V. **Onun arkadaşları** da içerdiği ince mizah ve zarif üslubu nedeniyle, yazdığı rapor ve tutanakları sabırsızlıkla beklermiş.

I. **Düşünmeye** ayırdığımız zaman kontrolsüz bir şekilde arttıkça eylem alanımızı daraltır ve yapacağımız işleri farkında olmadan **biriktirmeye** başlarız.

II. İş hayatında öngöremediğimiz bir sorunla karşılaşmamak için her şeyi en ince ayrıntısına kadar **düşünür**, benzer konuları inceler, karşılaştırırız.

III. Kafamızı kaldırıp önümüzde tamamlanması gereken **iş yığınını** görünce bir anda ne yapacağımızı şaşırırız çünkü işleri sıraya koymak zorlaşmıştır.

IV. Belli bir düzen izlemeyi bırakıp biriken işleri ya son anda ya da gecikmeli olarak tamamlamaya başlarız ve işi teslim etmenin yarattığı kısa süreli rahatlamalarla avunuruz.

V. Erteleme, stres, sıkıntı, kısa süreli rahatlama şeklinde devam eden bu döngüde hem işe başlamak zorlaşır hem de ilk adımı atamamanın yarattığı stres, kişinin öz güvenini zedeler.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin anlamlı bir bütün oluşturabilmesi için hangilerinin birbiriyle yer değiştirmesi gerekir?

A) I ve II B) I ve V C) II ve IV D) III ve IV E) III ve V

Çözüm: Son-baş kuralına göre I. cümlenin başındaki "düşünmeye ayırdığımız..." ifadesi II. cümlenin sonunda "... her şeyi en ince ayrıntısına kadar düşünürüz." ifadesinden sonra gelmelidir. Ayrıca I. cümle sonundaki "biriktirmeye başlarız." ifadesi de III. cümlenin başındaki "iş yığını" ifadesi ile bağlantılıdır. Bu nedenle I. ve II. cümle yer değiştirmelidir.

Yanıt: A

8. PARAGRAF OLUŞTURMA

Karışık sırada verilen beş cümlenin, anlamlı ve kurallı bir bütün oluşturacak şekilde sıralanması gereken soru tipidir.

Bu soru tipinin soru kökü şunlardan biridir:

Karışık sırada verilen cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında baştan ... cümle hangisi olur?

Karışık sırada verilen cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında sondan ... cümle hangisi olur?

ÇÖZME YÖNTEMİ

1. Önce parçanın ilk cümlesini belirleyelim.

İlk cümle; kendinden önce bir cümlenin olmasını gerekli kılan bağlayıcı bir öge (ama, fakat, çünkü, bununla beraber, bu yüzden, dolayısıyla, bunu, şunları vb.) ile başlamaz, anlatılacak veya işlenecek konuyla alakalı genel bir hüküm içerir.

2. Sonra anlamsal ve sözcüksel bağa dikkat ederek cümleleri birleştirelim.

Paragraf oluşturma sorularında da -paragrafta yer değiştirmesi gereken cümleleri bulma sorularında olduğu gibi- en çok işinize yarayacak olan sözcüksel bağ "son-baş" kuralıdır yani bir cümlenin sonunda bahsi geçen, vurgulanan söz veya söz grubunun, bir sonraki cümle başında yer almasıdır.

(I) -----e----------f--------- .

(II) ----b----------c----------.

(III) ----d----------e---------- .

(IV) ------a----------b-------- .

(V) -----c----------d---------- .

Karışık sırada verilen cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında baştan / sondan ... cümle hangisi olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

- Tekrar eden sözcükleri harflerle sembolleştirdiğim yandaki görseli inceleyiniz.

1. (IV) -------a----------b---------- .
2. (II) ------b----------c----------.
3. (V) -----c----------d---------- .
4. (III) ------d----------e---------- .
5. (I) ------e----------f---------- .

Örnek 1:

I. Ayrıca, sinema salonunda bulunan kişilerin reklam başlayınca televizyonda olduğu gibi kanal değiştirme, başka işlerle meşgul olma gibi şansları bulunmamaktadır.

II. Sinema, bir reklam ortamı olarak televizyonla benzeşmektedir.

III. Bu durum, izleyicilerin beyaz perdedeki reklamları başından sonuna değin izlemesini zorunlu kılmakta ve reklamın etkisini daha da yükseltmektedir.

IV. Çünkü sinema salonlarının sahip oldukları dev ekranlar, gelişmiş ses donanımları, izleyiciler üzerinde reklamları oldukça etkili kılmaktadır.

V. Ancak sinemada yayımlanan reklamlar, izleyicilerin ilgisini çekmede televizyondan daha başarılıdır.

Yukarıdaki numaralandırılmış cümleler anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıralandığında hangisi sonuncu cümle olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

1. Önce parçanın ilk cümlesini belirleyelim.
II, III, IV ve V numaralı cümleler, kendinden önce bir cümlenin olmasını gerekli kılan bağlayıcı ögelerle başladıkları için giriş cümlesi olamaz. Bu nedenle II numaralı cümle giriş cümlesidir: Sinema, bir reklam ortamı olarak televizyonla benzeşmektedir.

Giriş cümlesini okuduğumuza konu, reklam ortamı olma bakımından sinema ve televizyon arasındaki benzerlik olarak anlaşılıyor.

2. Diğer cümleleri okuyalım.

Diğer cümlelerde ise sinemanın reklam ortamı olması açısından televizyon daha üstün olduğu anlatılmış ve bunun sebepleri sıralanmıştır.

1. ➔ II. Sinema, bir reklam ortamı olarak televizyonla benzeşmektedir.

2. ➔ V. Ancak sinemada yayımlanan reklamlar, **izleyicilerin ilgisini çekmede televizyondan daha başarılıdır.**

3. ➔ IV. Çünkü sinema salonlarının sahip oldukları **dev ekranlar, gelişmiş ses donanımları,** izleyiciler üzerinde reklamları oldukça etkili kılmaktadır.

4. ➔ I. Ayrıca, sinema salonunda bulunan kişilerin reklam başlayınca televizyonda olduğu gibi **kanal değiştirme,** başka işlerle meşgul olma gibi **şansları bulunmamaktadır.**

5. ➔ III. Bu durum, **izleyicilerin beyaz perdedeki reklamları başından sonuna değin izlemesini zorunlu kılmakta** ve reklamın etkisini daha da yükseltmektedir.

Buna göre sıralama şöyle olmalıdır: II - V - IV - I - III

Yanıt: C

DİKKAT

Paragraf oluşturma soru tipinde çok zorlananlara tavsiyem şudur: Giriş cümlesini bulduktan sonra kalan dört cümleyi ikişerli gruplayınız. Grupladığınız cümlelerden hangisinin genel içerikli olup giriş cümlesine yakın olması gerektiğine bakıp sıralamayı yapınız. Bunu bir önceki soruda uygulayalım:

- "1. Örnek"te II numaralı cümlenin giriş cümlesi olduğu belirledikten sonra kalan dört cümleyi okuyalım.
- Hangi cümleden sonra hangi cümlenin gelmesi gerektiğini bulalım.
- "İzleyici, sinemada kanal değiştiremediği için sinemadaki tüm reklamları izlemek zorunda." anlamını verebilmek için, I numaralı cümleden hemen sonra III numaralı cümle gelmelidir. O hâlde ilk grup I-III'tür.
- "Sinema yayınlanan reklamların izleyicilerin ilgisini çekmedeki başarısı, sinemada dev ekranların ve gelişmiş ses donanımlarının olduğu" anlamını verebilmek için de V. cümleden sonra IV. cümle gelmelidir. O hâlde ikinci grup V-IV'tür.
- I ve V. cümlelerden hangisinin, giriş cümlesiyle bağlantılı olduğunu bulalım.
- II. cümleden hemen sonra V. cümle gelmelidir. Bu durumda sıralama şöyle olmalıdır:

1. Giriş cümlesi	2 ve 3. cümleler		4 ve 5. cümleler	
II	V	IV	I	III

Örnek 2:

I. Kötü adamların sinemadaki yeri, yıllarca göz ardı edildi.

II. Ancak bu konuda çok ileri gidilmesi, tanıtımlarda bazı belirsizliklere sebep oluyor.

III. Fragmanlarda kötü adamların fazlaca öne çıkarılması, filmin başrolünün kime ait olduğu sorusuyla kafaları karıştırıyor mesela.

IV. Bunun için olsa gerek, film tanıtımlarının neredeyse tamamını kötü adamlar üzerinden yapıyorlar artık.

V. Neyse ki yıllar sonra yapımcılar, onların değerini geç de olsa anladılar.

Yukarıdaki numaralandırılmış cümleler bir paragraf oluşturacak şekilde sıralandığında hangisi baştan ikinci olur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

1. Önce parçanın ilk cümlesini belirleyelim.
II, III, IV ve V numaralı cümleler, kendinden önce bir cümlenin olmasını gerekli kılan bağlayıcı ögelerle başladıkları için giriş cümlesi olamaz. Bu nedenle I numaralı cümle giriş cümlesidir: Kötü adamların sinemadaki yeri, yıllarca göz ardı edildi.

Giriş cümlesini okuduğumuza konu, sinemada kötü adamların göz ardı edilmesi olarak anlaşılıyor.

2. Diğer cümleleri okuyalım.

Metnin diğer cümlelerde ise başta göz ardı edilen kötü adamların değerinin anlaşıldığı hatta tanıtımların tamamında onların tercih edildiği, bu durumun da bazı belirsizliklere örneğin başrolün kim olduğunun anlaşılmaması gibi sorunlara yol açtığından bahsedilmiştir.

Buna göre sıralama şu şekilde olmalıdır:

1. → I. Kötü adamların sinemadaki yeri, yıllarca göz ardı edildi.

2. → V. Neyse ki yıllar sonra yapımcılar, onların değerini geç de olsa anladılar.

3. → IV. Bunun için olsa gerek, film tanıtımlarının neredeyse tamamını kötü adamlar üzerinden yapıyorlar artık.

4. → II. Ancak bu konuda çok ileri gidilmesi, **tanıtımlarda** bazı belirsizliklere sebep oluyor.

5. → III. **Fragmanlarda** kötü adamların fazlaca öne çıkarılması, filmin başrolünün kime ait olduğu sorusuyla kafaları karıştırıyor **mesela**.

DİKKAT

2. örneği de gruplama yöntemiyle çözersek:

- "2. Örnek"te I numaralı cümlenin giriş cümlesi olduğu belirledikten sonra kalan dört cümleyi okuyalım.
- Hangi cümleden sonra hangi cümlenin gelmesi gerektiğini bulalım.
- "Kötü adamların değerinin anlaşıldığı hatta tanıtımların tamamında onların tercih edildiği." anlamını verebilmek için, V numaralı cümleden hemen sonra IV numaralı cümle gelmelidir. O hâlde ilk grup V-IV'tür.
- Tanıtımların tamamında onların tercih edilmesinin bazı belirsizliklere yol açtığı ile bu durumun örneklendiği" anlamını verebilmek için de II. cümleden sonra III. cümle gelmelidir. O hâlde ikinci grup II-III'tür.
- II ve V. cümlelerden hangisinin, giriş cümlesiyle bağlantılı olduğunu bulalım.
- I. cümleden hemen sonra V. cümle gelmelidir. Bu durumda sıralama şöyle olmalıdır:

1. Giriş cümlesi	2 ve 3. cümleler		4 ve 5. cümleler	
I	V	IV	II	III

9. PARAGRAF TAMAMLAMA

Paragrafın başından, ortasından veya sonundan alınan bir cümlenin, tekrar alındığı yere konması istenen bir soru tipidir.

Bu soru tipinin soru kökleri şunlardır:

Paragrafın <u>boş bırakılan yere</u> düşüncenin akışına göre getirilebilecek en uygun cümle aşağıdakilerden hangisidir?

Paragrafın <u>başına</u> düşüncenin akışına göre getirilebilecek en uygun cümle aşağıdakilerden hangisidir?

Paragrafın <u>sonuna</u> düşüncenin akışına göre getirilebilecek en uygun cümle aşağıdakilerden hangisidir?

ÇÖZME YÖNTEMİ

- Bir paragrafa cümle ekleyebilmek için eklenecek cümlenin konu, konunun ele alınış biçimi ve dil özellikleri bakımından metne uygun olması gerekir. Bu nedenle bu soru tipinde de metnin anlamını öncelemeniz gerekir.
- Paragrafı tamamlama soruları da bir "anlam-yapı" sorusu olduğu için metnin anlamının yanında sözcüksel bağa da dikkat edilerek cümleler birleştirilmelidir.
- Bir paragrafın;

  başına cümle eklenecekse "giriş cümlesinin özelliklerine",

  sonuna cümle eklenecekse "sonuç cümlesinin özelliklerine",

  ortasına cümle eklenecekse "onu çevreleyen cümlelerin özelliklerine" dikkat edilmelidir.

DİKKAT

GİRİŞ BÖLÜMÜ

- İlk cümle kendinden önce bir cümlenin olmasını gerekli kılan bağlayıcı bir öge (ama, fakat, çünkü, bununla beraber, bu yüzden, dolayısıyla, bunu, şunları vb.) ile başlamaz, anlatılacak veya işlenecek konuyla alakalı genel bir hüküm cümlesi içerir.
- Kendinden sonraki cümle ile hem anlamsal hem sözcüksel bağ kurar.

GELİŞME BÖLÜMÜ

- Konunun asıl işlendiği, tartışıldığı, izah edildiği; düşünceyi geliştirme yollarının en yoğun kullanıldığı bölümdür.
- Gelişme bölümündeki her bir cümlede, birbirine gönderimde bulunan ifadelere yer verilir.

SONUÇ BÖLÜMÜ

- Metin boyunca işlenen konu etrafında varılan sonucun anlatıldığı bölümdür.
- Giriş ve gelişme bölümlerinde anlatılanlar bu kısımda derlenip toparlanarak bir yargıya bağlanır, gelişme bölümünde detaylanan düşüncelerin özeti niteliğindedir. Giriş bölümünde olduğu gibi fazla ayrıntıya girilmeden, kısa ve öz şekilde yazıdaki kapanışı yapacak olan sonuç bölümünde, ana düşünceye son bir vurgu yapılır.
- Son cümlenin başında eğer bağlaç varsa bu bağlacın anlam inceliğine dikkat edilmelidir. (Bağlaçların anlam incelikleri ile ilgili ayrıntılı bilgiyi "Bağlaçlar" başlığında bulabilirsin.)

Romantizm, akılcılığa tepki niteliğinde doğmuş bir düşünce akımıdır. Pek çok tepkisel entelektüel akım gibi romantizm de ----. Akılcılık öncelikle kentlerde oluşup kentin damgasını taşıdığından romantikler kenti yapay olarak nitelendirip doğanın sıcaklığına sığındılar. Akılcılık Orta Çağ'ı küçümsemişti, romantikler ise bu dönemi yüceltip akla karşı kırda bulduklarına inandıkları işlenmemiş insan duygularına ve ahlakına bağlandılar. Neticede iki akım da doğa kavramını değerler listesinin en başına koyuyordu ama doğadan anladıkları şey birbirinin tam karşıtıydı.

Bu parçada boş bırakılan yere düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) karşısında durduğu akımın olumsuz özellikler yanında olumlu özellikler de taşıdığının farkındaydı

B) insan duyarlılığındaki anlamsız farklılıkların aşıldığına ve tamamen bir kenara bırakıldığına işaret ediyordu

C) başlangıçta sınırlı sayıda aydının ilgisini çekse de zamanla daha geniş kitleleri etkisi altına almayı başardı

D) kendi düşünsel gövdesini, karşısında olduğu akımın öne sürdüğü değerleri tersine çevirerek oluşturdu

E) insan aklının özgürleşmesinde etkisi olan pek çok sanatçı ve düşünürün yoğun emeğiyle geliştirildi

Yanıt: D

Parçanın ortasına bir cümle getirilecekse eklenecek cümle, hem metindeki ana düşünceyle uyumlu olmalı hem de bir önceki ve bir sonraki cümleyle anlamsal ve sözcüksel olarak bağlanmalıdır.

Parçanın yarım bırakılmış ikinci cümlesini tamamlamamız bizden istendiğine göre önce bu cümleyi okuyalım ve cümleyi analiz edelim.

"Pek çok tepkisel entelektüel akım **gibi** romantizm **de** ...." ifadesi bize romantizm ve diğer tepkisel akımlar arasında bir benzerlik olduğu izlenimini veriyor. Bu nedenle bu cümle söz konusu benzerlikle ilişkili olmalıdır.

Şimdi metni okumaya başlayabiliriz.

Parçanın genelinde romantizm ile akılcılık akımı karşılaştırılmış, değerler listelerinin başına doğa kavramını almaları dışında tamamen birbirinin kaşıtı akımlar olduğu anlatılmaktadır. Metnin birinci cümlesinde de "Romantizm, akılcılığa tepki niteliğinde doğmuş bir düşünce akımıdır." dendiğine göre devamında "tepkisellik" ve "karşıtlık" ile ilgili bir geçişe ihtiyaç var. Bu da yalnızca D seçeneğinde olduğuna göre, doğru seçenek D'dir.

Buna göre metnin ilk iki cümlesi şöyle olmalıdır: "Romantizm, akılcılığa tepki niteliğinde doğmuş bir düşünce akımıdır. Pek çok tepkisel entelektüel akım gibi romantizm de kendi düşünsel gövdesini, karşısında olduğu akımın öne sürdüğü değerleri tersine çevirerek oluşturdu. "

Yazmaya hevesli bir genç olarak ünlü yazarın evine vardığımda çok heyecanlıydım. Çünkü kitaplarına hayran olduğum bu yazarın söyleyeceği tek bir cümle bile benim için yol gösterici olacaktı. "Siz romanlarınızı yazarken en çok neye dikkat ediyorsunuz?" diye sordum ürkerek. Biraz düşündükten sonra: "Romanlarımdaki kişilerin bana benzememesine." dedi ve sürdürdü konuşmasını: "Onlar kendilerine benzemeliler. Sözcükler de bana değil, onlara ait olmalı." dedi. Ünlü yazarla yaptığım bu konuşmayla romana ilişkin çok temel bir gerçeği kavramıştım. ----.

Bu parçanın sonuna düşüncenin akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) İyi bir yazarın ürettiği karakterler, romancının kendisiyle ilgili gerçekleşmemiş olasılıkları yokladığı oranda başarılı oluyordu

B) Roman türünde sadece karakterleri üretmek değil, onlarla gerçek dünya arasında sağlam bağlar kurmak da önemliydi

C) Romancının yarattığı karakterlerin kendilerine has bir kişiliğe ve o kişiliği yansıtan bir söyleme sahip olmaları gerekliydi

D) Romancının kendi kurmaca kişileriyle kurduğu ilişki, olayların nasıl gelişeceğinin de önemli bir habercisiydi

E) Yazarın ürettiği kurgusal kimliklerin birbiriyle uyumlu olması, okur tarafından benimsenmesini de sağlıyordu

Parçanın sonuna anlam akışına uygun cümleyi getirmemiz istendiğine göre, metin boyunca işlenen konu etrafında varılan sonucu bulmalıyız. Bu sonuç cümlesi de mutlaka kendinden önceki cümlelere anlamsal ve sözcüksel olarak bağlanmalıdır.

Parçanın sondan bir önceki "Ünlü yazarla yapıtığım bu konuşmada romana ilişkin çok temel bir gerçeği kavramıştım." cümlesinden hemen sonra, ünlü yazarın cümlesiyle ilgili olarak anlaşılan temel gerçek açıklanacaktır. O hâlde parçanın sonuna, ünlü yazarın cümlesiyle aynı doğrultuda bir cümle getirilmelidir.

Sözü edilen ünlü yazar, "romanlarındaki kahramanlarının kendisine benzememesine dikkat ettiğinden, kahramanlarının kendilerine benzemesi ve kendine has sözcükleri olması gerektiğinden" bahsetmiştir. Bu ifadeye paralel olan cümle de C'de verilmiştir.

Yanıt: C

10. BİR METNE BAĞLI BİRDEN FAZLA SORU İÇEREN SORULAR

ÖSYM'nin tüm sınavlarında Türkçe sorularının son 6 ila 8 sorusu bir metne bağlı birden fazla soru içeren sorulardır. Bu sorularda verilen bir metnin ana düşüncesi, yardımcı düşüncesi, anlatım biçimi, metindeki ayrıntıya yönelik bir bilgi, altı çizili bir söz öbeğinin metne kattığı anlam vs. sorgulanmaktadır.

Bir metne bağlı birden fazla soru içeren sorular, kaçırılmaması gereken sorulardır. Çünkü bir metin okuyup iki veya üç soru işaretleme imkânı vermektedir.

İki veya üç sorunun cevabı bir metinde gizli olduğu için de ister istemez bu sorular, tekli sorulara göre daha uzundur. Ama anlam bilgisinde hatırlamanız gereken şu olmalı: "Bir paragraf uzunsa kolaydır, kısa ise özlüdür!"

ÇÖZME YÖNTEMİ

Bir metne bağlı birden fazla soru içeren sorularda, "soru kökleri" önceliklidir. Bu nedenle önce soru kökleri okunmalı, parçada bulunması gerekenler belirlenmeli ondan sonra parça okunmalıdır. Ama parçayı okurken ne arayacağınızı da unutmamalısınız.

24. – 26. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız. → Bu uyarıyı görünce önce soru köklerine bakmalısın.

Tarihte ilk defa Sümerler mal veya hizmet karşılığında, takas dışında, sabit ve değerli bir nesne olması gerektiğine inanarak arpayı kullanmışlardı. Örneğin birkaç et parçası için birkaç kiloluk arpa ödemişlerdi. Arpayı bugünkü paranın niteliğinde kullanmaya insanları yönlendirmek ilk başlarda zor olsa da zamanla arpanın kullanımı giderek yaygınlık kazandı. Ancak arpayı hem depolamak hem de bir yerden bir yere götürmek zor olduğundan insanlar yeni arayışlara yöneldi, bu da paranın gelişiminde bir kırılma noktası oldu. Yaklaşık MÖ 3000'de para olarak Mezopotamya'da gümüş şekel kullanılmaya başlandı. Sonra hepimizin bildiği üzere Lidyalılar, ön yüzünde kraliyet armaları bulunan ilk madenî parayı bastı. Lidyalılardan bugüne birçok şey değişti ancak insanların paraya karşı duydukları koşulsuz güven hep aynı kaldı. Öyle ki karşılığında sadece bir avuç banknot alacaklarını bile bile limon satmaya, üç yaramaz çocuğa bakıcılık yapmaya ve hatta bereketli bir tarlayı gözden çıkarmaya razı oldular. Uzun vadeli politik, toplumsal ve ekonomik ilişkiler ağı sonucunda para; gündelik hayatın vazgeçilmez bir gerçeği hâline geldi. Çünkü insanlar kolektif imgelem ve varsayımın icatlarına inanmanın getirdiği konfor ve iktidarı arzuladı.

24. Bu parçada altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

25. Bu parçaya paranın tarihsel serüveninde aşağıdakilerden hangisinin rolü olmamıştır?

A) Pratik muhafaza edilmesi

B) Kolay taşınabilir olması

C) Ortak bir güven duyulması

D) Dayanıklı bir metal kullanılması

E) Ticari açıdan önemli görülmesi

DİKKAT

Soru kökü olumsuz olduğu için seçeneklere de göz atmakta ve aranacak sözcüklerin altını çizmekte fayda vardır.

26. Bu parçada parayla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmiştir?

24. – 26. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Tarihte ilk defa Sümerler mal veya hizmet karşılığında, takas dışında, sabit ve değerli bir nesne olması gerektiğine inanarak arpayı kullanmışlardı. Örneğin birkaç et parçası için birkaç kiloluk arpa ödemişlerdi. Arpayı bugünkü paranın niteliğinde kullanmaya insanları yönlendirmek ilk başlarda zor olsa da zamanla arpanın kullanımı giderek yaygınlık kazandı. Ancak arpayı hem depolamak hem de bir yerden bir yere götürmek zor olduğundan insanlar yeni arayışlara yöneldi, bu da paranın gelişiminde bir kırılma noktası oldu. Yaklaşık MÖ 3000'de para olarak Mezopotamya'da gümüş şekel kullanılmaya başlandı. Sonra hepimizin bildiği üzere Lidyalılar, ön yüzünde kraliyet armaları bulunan ilk madenî parayı bastı. Lidyalılardan bugüne birçok şey değişti ancak insanların paraya karşı duydukları koşulsuz güven hep aynı kaldı. Öyle ki karşılığında sadece bir avuç banknot alacaklarını bile bile limon satmaya, üç yaramaz çocuğa bakıcılık yapmaya ve hatta bereketli bir tarlayı gözden çıkarmaya razı oldular. Uzun vadeli politik, toplumsal ve ekonomik ilişkiler ağı sonucunda para; gündelik hayatın vazgeçilmez bir gerçeği hâline geldi. Çünkü insanlar kolektif imgelem ve varsayımın icatlarına inanmanın getirdiği konfor ve iktidarı arzuladı.

24. Bu parçada altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Birer toplumsal sözleşmeye dönüşen buluşların insana bağışladığı düşünülen güç ve rahatlık

B) Sosyal bir varlık olarak insanın aidiyet ve mülkiyet ihtiyaçlarını tatmin etmeye yönelik sistem

C) Dünyadaki ekonomik düzeni kolay bir şekilde sürdürmeyi sağlayan pratik ve güvenli anlaşma biçimi

D) Finans ilişkilerini birbirine bağlayan, ortaya çıkabilecek sorunları hızla çözen hayalî ve kalıcı sözleşme

E) Ortak yaşamın ekonomik boyutunu soyutluk ve karmaşadan kurtaran somutlaştırma girişimi

25. Bu parçaya paranın tarihsel serüveninde aşağıdakilerden hangisinin rolü olmamıştır?

A) Pratik muhafaza edilmesi

B) Kolay taşınabilir olması

C) Ortak bir güven duyulması

D) Dayanıklı bir metal kullanılması

E) Ticari açıdan önemli görülmesi

26. Bu parçada parayla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmiştir?

A) Banknot şeklinde kullanılmaya başlandığı zamana

B) Kimi toplumlarda saygınlık göstergesi olarak kabul edildiğine

C) Yaşam için mutlak gerekli bir araç olarak benimsendiğine

D) Alternatifi olabilecek bir sistem bulmanın zorluğuna

E) Maddi değerinin belirlenmesinde ticari unsurların rolüne

24. A

Parçanın son iki cümlesinde "İnsanların, ortaklaşa hayal ettikleri ve doğrulanacağına inandıkları icatlara inanmanın getirdiği rahatlığı ve gücü arzulamaları neticesinde paranın gündelik hayatın vazgeçilmezi hâline geldiği" anlatıldığı için altı çizili sözle anlatılmak istenen "Birer toplumsal sözleşmeye dönüşen buluşların insana bağışladığı düşünülen güç ve rahatlık" olmalıdır.

Tarihte ilk defa Sümerler mal veya hizmet karşılığında, takas dışında, sabit ve değerli bir nesne olması gerektiğine inanarak arpayı kullanmışlardı. Örneğin birkaç et parçası için birkaç kiloluk arpa ödemişlerdi. Arpayı bugünkü paranın niteliğinde kullanmaya insanları yönlendirmek ilk başlarda zor olsa da zamanla arpanın kullanımı giderek yaygınlık kazandı. Ancak arpayı hem depolamak hem de bir yerden bir yere götürmek zor olduğundan insanlar yeni arayışlara yöneldi, bu da paranın gelişiminde bir kırılma noktası oldu. Yaklaşık MÖ 3000'de para olarak Mezopotamya'da gümüş şekel kullanılmaya başlandı. Sonra hepimizin bildiği üzere Lidyalılar, ön yüzünde kraliyet armaları bulunan ilk madenî parayı bastı. Lidyalılardan bugüne birçok şey değişti ancak insanların paraya karşı duydukları koşulsuz güven hep aynı kaldı. Öyle ki karşılığında sadece bir avuç banknot alacaklarını bile bile limon satmaya, üç yaramaz çocuğa bakıcılık yapmaya ve hatta bereketli bir tarlayı gözden çıkarmaya razı oldular. Uzun vadeli politik, toplumsal ve ekonomik ilişkiler ağı sonucunda para; gündelik hayatın vazgeçilmez bir gerçeği hâline geldi. Çünkü insanlar, kolektif imgelem ve varsayımının icatlarına inanmanın getirdiği konfor ve iktidarı arzuladı.

25. D

Paranın yapımında kullanılan malzemenin dayanıklı olup olmadığıyla ilgili parçada herhangi bir bilgi yoktur.

Olumsuz soru köklerinde seçeneklere bakarsanız parçayı okurken bile sağdaki gibi şeklin üzerine not alabilirsiniz.

A) Pratik muhafaza edilmesi

B) Kolay taşınabilir olması

C) Ortak bir güven duyulması

E) Ticari açıdan önemli görülmesi

26. C

Parçadaki "... para; gündelik hayatın vazgeçilmez bir gerçeği hâline geldi." cümlesinden hareketle parçada, para ile ilgili "yaşam için mutlak gerekli bir araç olarak benimsendiğine" ifadesine değinilmiştir.

BENİM HOCAM UYARIYOR!

Anlam bilgisi sorularında, çözüm yöntemlerini iyice kavrayana kadar soru tiplerine yönelik çalışın. Önce elinizdeki tüm kaynaklarda yalnızca "ana düşünce soruları", sonra yalnızca "yardımcı düşünce soruları" gibi. Ünite başında yazdığım ve numaralandırdığım soru tiplerini ve çözüm yöntemlerini kavrayınca karma paragraf denemelerine geçebilirsiniz. Denemelerde aynı soru tipinde sürekli hata yaptığını gördüğünde yine bir gün yalnızca o soru tipinin mantığını çözene kadar benzer sorular çözmelisin.

Ayrıca paragrafta hız kazanmak ve paragraf sorularını yanlışsız çözmek için her gün -mümkünse saat 10.00'da- yirmi soru çözülmelidir.

SİZİN NOTUNUZ

ANLATIM BOZUKLUĞU

Kültür ve iletişim aracı olan dil; yazılı dil ve konuşma dili olarak karşımıza çıkar. Yazma; medeniyetlerin şekillenmesinde, kültür aktarımında ve fikirlerin etkili iletişiminde vazgeçilemeyen bir araçtır. Metindeki hatalar, verdiğimiz bilginin önemini gölgeler. Kötü yazım, iyi bilimin yayımlanmasını engeller veya geciktirir. Yazılanların eksik veya yanlış anlaşılması, toplumsal ve kültürel hayatı olumsuz yönde etkiler. Bir televizyon veya radyo programında dil bilgisel ya da toplumsal kurallar ihlal edildiğinde, izleyici/dinleyiciler iletilmek istenenleri yanlış anlayabilirler. Bu nedenle yazım söz konusu olduğunda duru, anlaşılır bir dil kullanılması gerekir. Kurulan bir cümle dahi olsa kullanılan ögeler eksiksiz, sözcükler ve ekler yerli yerinde olmalı; verilmek istenen mesaja uygun sözcükler seçilmeli, anlam belirsizliğine neden olacak bir cümle kurulmamalıdır.

Bir metindeki ifadelerin anlamsal olarak birbirleriyle uyumu bağdaşıklık, dil bilgisel olarak uyumu ise bağlaşıklık adını alır. Bu nedenle biz de anlatım bozukluklarını iki ana başlık altında değerlendireceğiz.

Anlatımda "✗ " yanlış, "✓" doğru anlamındadır.

A. DİL BİLGİSİNE DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI	B. ANLAMA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI
1) TAMLAMALARLA VE TAMLAMA EKLERİYLE İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUĞU	1) SÖZCÜĞÜN ANLAMINA UYGUN KULLANILMAMASI
2) ÖGELERLE İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUĞU	2) ANLAMCA ÇELİŞEN SÖZCÜKLERİN BİR ARADA KULLANILMASI
	3) GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMI VE SÖZCÜK TEKRARI
	4) SÖZCÜĞÜN YANLIŞ YERDE KULLANILMASI
	5) DEYİM VE ATASÖZLERİYLE İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUKLARI
	6) MANTIK YA DA SIRALAMA YANLIŞLARI
	7) NOKTALAMA HATASI

A. DİL BİLGİSİNE DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI (BAĞLAŞIKLIK)

1) TAMLAMALARLA VE TAMLAMA EKLERİYLE İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUĞU	1) BİR SIFATIN VE BİR ADIN ORTAK TAMLANANA BAĞLANMASI ANLATIMI BOZAR. 2) ÇOĞUL ANLAMI TAŞIYAN BİR SIFATTAN SONRA GELEN AD ÇOĞUL OLURSA ANLATIMI BOZAR. 3) TAMLAYAN EKİ (-IN, -İN, -UN, -ÜN) EKSİKSE ANLATIMI BOZAR. 4) TAMLAYAN SÖZCÜK EKSİKLİĞİ BELİRSİZLİK OLUŞTURURSA BU EKSİKLİK ANLATIMI BOZAR. 5) GEREKSİZ İYELİK EKİ KULLANIMI ANLATIMI BOZAR.

1) BİR SIFATLA BİR ADIN ORTAK TAMLANANA BAĞLANMASI ANLATIMI BOZAR.

Sıfat tamlamalarında iyelik eki yokken isim tamlamalarında iyelik eki olmak zorundadır. Bu nedenle her ikisini de aynı tamlanana bağlamak anlatımı bozar.

✗ epik ve aşk şiirleri (tamlanan) ifadesinin açılımı → epik şiirleri ve aşk şiirleri

→ epik şiirler var ama epik şiirleri yok, o hâlde bu ifadenin anlatımı bozuktur.

✗ fen ve sosyal bilgiler (tamlanan) ifadesinin açılımı → fen bilgiler ve sosyal bilgiler

→ fen bilgisi var ama fen bilgiler yok, o hâlde bu ifadenin anlatımı bozuktur.

✗ Boğazlar stratejik ve Karadeniz'le Akdeniz arasındaki ticaret açısından önemlidir.

✓ Boğazlar stratejik açıdan ve Karadeniz'le Akdeniz arasındaki ticaret açısından önemlidir.

✗ Çocuklarda beden ve zihinsel gelişimin önemi bu yaşlarda gerçekleşir.

✓ Çocuklarda beden gelişiminin ve zihinsel gelişimin önemi bu yaşlarda gerçekleşir.

✗ Bu kent, sosyal ve ekonomik özellikleri bakımından önemli bir konuma sahip.

✓ Bu kent, sosyal özellikler ve ekonomik özellikleri bakımından önemli bir konuma sahip.

2) ÇOĞUL ANLAMI TAŞIYAN BİR SIFATTAN SONRA GELEN AD ÇOĞUL OLURSA ANLATIMI BOZAR.

Bir isim; sayı sıfatları, bazı belgisiz sıfatlar veya çokluk anlamı taşıyan sıfatlarla nitelenirse isim tekil olmak zorundadır.

✓ Bazı → insanlar emek vermeden yemek yemek istiyor. (doğru)
belgisiz sıfat

✗ Birçok → insanlar emek vermeden yemek yemek istiyor. (yanlış)
belgisiz sıfat

✓ Birçok insan emek vermeden yemek yemek istiyor.

✗ " Hiçbir → televizyon kanalları bu türden programları yayımlamaz." cümlesinde anlatım bozukluğu vardır.
belgisiz sıfat isim tamlaması

✓ Hiçbir televizyon kanalı bu türden programları yayımlamaz.

✗ Ülkemizde iki türlü → düşünürler vardır.

✓ Ülkemizde iki türlü düşünür vardır.

Elbette, dilimizde "Kırk Haramiler, Yedi Cüceler, üç aylar" gibi aykırı örnekler vardır.

3) TAMLAYAN EKİ (-IN, -İN, -UN, -ÜN) EKSİKSE ANLATIMI BOZAR.

Tamlayanı ile tamlananı arasına sözcükler girmiş belirtili isim tamlamalarında, tamlayan eki yazmamak anlatım bozukluğudur.

✗ İnsan; sevgi, mutluluk, yaşama arzusu gibi nitelikleri hep olmuştur.
tamlayan tamlanan

✓ İnsanın; sevgi, mutluluk, yaşama arzusu gibi nitelikleri hep olmuştur.

✗ Eleştirmen, bir sanatçı titizliğiyle yazarın üslubuna yaklaşması gerekir.

✓ Eleştirmenin, bir sanatçı titizliğiyle yazarın üslubuna yaklaşması gerekir.

✗ Büyük emek harcanarak yazılan eserler bilimsel bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekir.

✓ Büyük emek harcanarak yazılan eserlerin bilimsel bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekir.

✗ Binayı güç koşullarda yapmış ama çatısını tamamlayamamıştı.

✓ Binayı güç koşullarda yapmış ama binanın çatısını tamamlayamamıştı.

4) TAMLAYAN SÖZCÜK EKSİKLİĞİ BELİRSİZLİK OLUŞTURURSA BU EKSİKLİK ANLATIMI BOZAR.

Tamlayanı zamir olan belirtili isim tamlamalarında tamlayan düşebilir. Fakat tamlayan "senin, onun veya onların" olduğunda bazı cümlelerde anlam belirsizliği olur. Bu anlam belirsizliği de bir anlatım bozukluğudur. Bu anlatım bozukluğu, tamlayan yazılarak giderilir.

✗ Sorularını inceledikten sonra yayınevine fikrimi söylerim.

Kimin sorularını? Senin sorularını mı, onun sorularını mı?

Bu durumda cümle, ya "Senin sorularını inceledikten sonra yayınevine fikrimi söylerim." ya da "Onun sorularını inceledikten sonra yayınevine fikrimi söylerim." şeklinde olmalıdır.

Aşağıdaki örneklerde de anlam belirsizliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır:

✗ "Geçen gün erkek arkadaşını Kızılay'da gördüm." ➔ ✓ Senin erkek arkadaşını mı, onun erkek arkadaşını mı?

✗ "Resimlerini hâlâ saklıyorum çalışma odamda." ➔ ✓ Onun resimlerini mi, onların resimlerini mi, onun resimlerini mi?

✗ "Dün, telefonda bana ne söylediğini hatırlamıyorum. " ➔ ✓ Senin ne söylediğini mi, onun ne söylediğini mi?

5) GEREKSİZ İYELİK EKİ KULLANIMI ANLATIMI BOZAR.

İyelik /tamlanan eki, isim tamlamalarında tamlanan sözcükte görülen bir ektir. Tamlama kurulmadığında cümlede bir kelimede iyelik eki kullanmak anlatım bozukluğudur.

✗ "Mutluluk onu keşfetmesini bilenler için bir hazinedir." ➔ ✓ Mutluluk onu keşfetmeyi bilenler için bir hazinedir.

"Kimin, neyin keşfetmesini?" sorusunun yanıtı yok, o hâlde iyelik ekine de gerek yok.

✗ "Kadın, araba kullanmasını bilmiyor." ➔ ✓ Kadın, araba kullanmayı bilmiyor.

"Kimin kullanmasını?"

✗ Daha düz yolda yürümesini beceremiyorsun. ➔ ✓ Daha düz yolda yürümeyi beceremiyorsun.

"Kimin, neyin yürümesini?"

✗ Konuşmasını bilmeyen insanlarla hiç işim olmaz. ➔ ✓ Konuşmayı bilmeyen insanlarla hiç işim olmaz.

"Kimin, neyin konuşmasını?"

✗ Çocuk, bisiklet sürmesini yeni yeni öğreniyor. ➔ ✓ Çocuk, bisiklet sürmeyi yeni yeni öğreniyor.

"Kimin, neyin bisiklet sürmesini?"

2. ÖGELERLE İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUĞU	1) YÜKLEM YANLIŞLIĞINDAN VE EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI 2) EK EYLEM EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI 3) ÖZNE YANLIŞLIĞINDAN VEYA EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI 4) ÖZNE-YÜKLEM UYUŞMAZLIĞINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI 5) TÜMLEÇ EKSİKLİKLERİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI 6) ÇATI UYUŞMAZLIĞINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI 7) EYLEMSİ EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI 8) YARDIMCI EYLEMİN GEREKSİZ KULLANIMINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Dil bilgisinde cümle türleri konusunda sıralı ve bağlı cümlelerde öge ortaklığı varsa bunlara "bağımlı" cümleler, öge ortaklığı yoksa bunlara da "bağımsız" cümleler demiştik. İşte ögelerin eksikliğinden veya yanlışlığından kaynaklı anlatım bozukluğu sorularında da "bağımlı gibi görünen ama aslında bağımsız olan cümlelere" dikkat etmeniz gerekmektedir.

1) YÜKLEM YANLIŞLIĞINDAN VE EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Sıralı ve bağlı cümlelerde "yüklem" ortak olabilir. Ama yüklem, ortak kullanım anlam açısından sıkıntı yaratıyorsa cümlenin anlatımı bozulur.

✗ Bazen ben sizin ayağınıza basacağım, bazen siz benim ayağıma.

Yüklem (Yüklemin ortak olup olmadığını, yüklemi her iki cümle sonuna ekleyerek veya öznelerin ortak olup olmadığına bakarak anlayabilirsiniz.)

➔ "Bazen ben sizin ayağınıza basacağım, bazen siz benim ayağıma basacağım."

✓ Bazen ben sizin ayağınıza basacağım, bazen siz benim ayağıma basacaksınız.

✗ "Sanatçının ne romanında ne de hikâyelerinde, yaşamın güzelliğini anlatan bir cümleye rastlayamazsınız." cümlesinde "ne...ne" tekrarlı bağlacı var, bu bağlaç anlamı olumsuzlaştırdığı için bulunduğu cümlenin yüklemi biçimce olumlu olmalıdır.

✓ Sanatçının ne romanında ne de hikâyelerinde, yaşamın güzelliğini anlatan bir cümleye rastlayabilirsiniz.

Not: Cümlede "hiç, hiçbiri, hiçbir zaman, hiç kimse, kimse" gibi sözcüklerin olumsuz yüklem gerektirdiği; "her, her şey, hepsi, her zaman, herkes" gibi sözcüklerin olumlu yüklemle kullanılabileceği hesaba katılmalıdır.

✗ "Hepimiz suspus olmuştuk; birbirimize tedirgin gözlerle bakıyor, bir şey söylemiyorduk." cümlesinde "hepimiz" sözcüğü, olumlu yüklemle bağlanır. Üçüncü yüklem olumsuz olduğuna göre cümlede "özne eksikliği"nden kaynaklı anlatım bozukluğu var.

✓ Hepimiz suspus olmuştuk; birbirimize tedirgin gözlerle bakıyor, hiçbirimiz bir şey söylemiyorduk.

2) EK EYLEM EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Ek eylem (idi, imiş, idir) ve ek eylemin olumsuzu değil sözcüğü, isim soylu söz veya söz gruplarının cümlede yüklem olarak kullanılmasını sağlar; yine ek eylem (idi, imiş, ise) kip eki almış fiillerin birleşik zamanlı çekimlerini oluşturmak için kullanılır.

Eğer sıralı veya bağlı isim cümlelerinde ek eylem ortak kullanılmışsa her iki cümle de ya olumlu ya da olumsuz olmalıdır. Cümlenin biri olumlu, diğeri olumsuzsa ek eylem ortak kullanılamaz.

✗ Hikâyenin kurgusu ilgi çekici ama kahramanlarının gerçek hayatla ilgisi olmadığından inandırıcı değildi.

I. cümle (olumlu) II. cümle (olumsuz)

✓ Hikâyenin kurgusu ilgi çekiciydi ama kahramanlarının gerçek hayatla ilgisi olmadığından hikâye inandırıcı değildi.

Eğer sıralı veya bağlı fiil cümlelerinde ek eylem ortak kullanılmışsa her iki cümlenin de öznesi aynı olmalıdır.

✗ Ben her sabah erken kalkıyor, kardeşim ise sürekli geç kalkıyordu.

I. cümle (öznesi ben) II. cümle (öznesi o)

✓ Ben her sabah erken kalkıyordum, kardeşim ise sürekli geç kalkıyordu.

3) ÖZNE YANLIŞLIĞINDAN VEYA EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde ortak kullanılan özne anlam sıkıntısına sebep olursa cümleye yeni bir özne eklenmelidir.

Birleşik cümle: Dağcıların belindeki ip gevşeyince düşme tehlikesiyle karşılaştılar.

Yan yargı temel yargı (Düşme tehlikesiyle karşılaşanlar kim? Dağcılar. O hâlde özneyi temel yargıya eklemeliyiz.)

✓ Dağcıların belindeki ip gevşeyince dağcılar düşme tehlikesiyle karşılaştılar.

Bağlı cümle: ✗ Geminin yükü boşaltıldı ve kalın halatlarla rıhtıma bağlandı.

✓ Geminin yükü boşaltıldı ve gemi kalın halatlarla rıhtıma bağlandı.

Bağlı cümle: ✗ Bu yılki genel tekrarların düzenlenmesini de Bayram ve Ramazan Hoca sağladı ve oldukça verimli geçti.

✓ Bu yılki genel tekrarların düzenlenmesini de Bayram ve Ramazan Hoca sağladı ve genel tekrarlar oldukça verimli geçti.

Sıralı cümle: ✗ Sarı saçlarına deli gölümü bağlamışım, çözülmüyor Mihriban.

✓ Sarı saçlarına deli gölümü bağlamışım, saçların çözülmüyor Mihriban.

4) ÖZNE-YÜKLEM UYUŞMAZLIĞINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Cümledeki özne ve yüklem, "olumluluk-olumsuzluk, tekillik-çoğulluk ve şahıs bakımından" birbirine uyması gerekir.

Olumluluk – Olumsuzluk Uyumu

Bir cümlede özne, olumlu ise yüklem de olumlu; özne, olumsuz ise yüklem de olumsuz olmak zorundadır.

✓ Herkes elinden geleni yapıyor, kimse kolaya kaçmıyordu.

Tekillik – Çoğulluk Uyumu

a) Özne insansa tekil de de olsa çoğul da olsa yüklem tekil de çoğul da olabilir.

✓ **Özne tekil- yüklem tekil:** Çocuk bahçede oynuyor.

✓ **Saygı, nezaket veya küçümseme bildirmek için kullanılırsa "özne tekil- yüklem çoğul" olabilir:** Kaymakam Bey, köyümüze ziyarete gelecekler.

✓ **Özne çoğul-yüklem tekil:** Çocuklar bahçede oynuyor.

✓ **Özne çoğul-yüklem çoğul:** Çocuklar bahçede oynuyorlar.

b) Özne sayı sıfatlarıyla çokluk bildirdiğinde yüklem tekil olur.

✗ İki öğrenci seni sordular. → ✓ İki öğrenci seni sordu.

c) Her, herkes, hepsi, kimse, hiçbir, birkaç, çoğu gibi belirsizlik sözcükleri özne olursa yüklem tekil olur.

✗ Birkaç komşu kadın, kapının önünde tatlı tatlı sohbet ediyorlardı.

✓ Birkaç komşu kadın, kapının önünde tatlı tatlı sohbet ediyordu.

✗ Herkes kime ikinci defa güvenmemesi gerektiğini bilmelidirler.

✓ Herkes kime ikinci defa güvenmemesi gerektiğini bilmelidir.

✗ Kimse onun dediğine inanmıyor, ona güvenmiyorlardı.

✓ Kimse onun dediğine inanmıyor, ona güvenmiyordu.

d) Bir cümlede birden fazla özne varsa ve bu öznelerin biri I. tekil kişi (ben) ise yüklem I. çoğul kişiye (biz) göre çekimlenir.

✓ Ben ve sen iyi anlaşıyoruz.

✓ Ben ve Ali iyi anlaşıyoruz.

✓ Ben, sen ve Ali iyi anlaşıyoruz.

e) Organ, bitki, hayvan, zaman isimleri ile cansız varlıkların çoğulları, eylem isimleri özne olduklarında yüklem tekil olur.

✗ Gözler kalbin aynasıdırlar. ➔ ✓Gözler kabin aynasıdır.

✗ Çiçeklerim ben yokken kurumuşlar. ➔ ✓Çiçeklerim ben yokken kurumuş.

✗ Kediler evi dağıtmışlar. ➔ ✓Kediler evi dağıtmış.

✗ Evin her yeri kirlenmişler. ➔ ✓ Evin her yeri kirlenmiş.

✗ Günler bir türlü geçmek bilmiyorlar. ➔ ✓Günler bir türlü geçmek bilmiyor.

✗ Bizim evde gülüşmeler sabaha kadar sürerler. ➔ ✓ Bizim evde gülüşmeler sabaha kadar sürer.

f) Cansız varlıklara insani özellikler kazandırılırsa yani çoğul olan özne kişileştirilirse yüklem çoğul olabilir.

✓ Çiçeklerim her sabah benimle sohbet ederler.

5) TÜMLEÇ EKSİKLİKLERİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Türkçe üç tür tümleç vardır: dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı), zarf tümleci, düz tümleç (nesne).

Sıralı, bağlı ve birleşik cümlelerde tümleç (dolaylı tümleç, nesne, zarf tümleci) kullanılması gereken yerde kullanılmamışsa anlatım bozulur.

Tabii ki bir tümlecin birden çok yüklem için ortak kullanımı mümkündür. Ancak bu ortak tümleç sıralı veya bağlı cümlelerde, yüklemlerden birine dahi uymazsa veya tümleç yazılmazsa cümlede anlatım bozukluğu oluşur.

a) Dolaylı Tümleç Eksikliği

Dolaylı tümleç, cümlede yönelme (-e), bulunma (-de), uzaklaşma (-den) bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir.

✗ Bu sözleri söyleyen büyükleri çocuklar ne dinlerler ne inanırlar.

✓ Bu sözleri söyleyen büyükleri çocuklar ne dinlerler ne onlara inanırlar.

✗ Hikâyelerin alanını genişleten, yeni açılımlar getiren kitaplar yayımlanıyor son yıllarda.

✓ Hikâyelerin alanını genişleten, hikâyeye yeni açılımlar getiren kitaplar yayımlanıyor son yıllarda.

✗ Gerçeğin gündelik düzenini değiştirmek veya başka açıdan bakmak elimizde olsaydı keşke.

✓ Gerçeğin gündelik düzenini değiştirmek veya gerçeğe başka açıdan bakmak elimizde olsaydı keşke.

✗ Ressamın amacı, doğayı terbiye etmek, biçim vermektir.

✓ Ressamın amacı, doğayı terbiye etmek, doğaya biçim vermektir.

✗ Onun şiirlerine bir sözcük dahi eklenemeyeceği gibi, bir sözcük dahi çıkarılamaz.

✓ Onun şiirlerine bir sözcük dahi eklenemeyeceği gibi, şiirlerinden bir sözcük dahi çıkarılamaz.

b) Zarf Tümleci Eksikliği

Zarflar cümlenin anlamını çeşitli yönlerden (zaman, sebep, tarz, yön, miktar, şart vb.) tamamlayan ve sınırlayan ögelerdir.

Cümlede "hep, daima, her zaman vb." zaman zarfları kullanıldığında yüklem olumlu, "asla, hiçbir zaman, katiyen vb." zaman zarfları cümlede kullanıldığında yüklem olumsuz çekimlenir.

Seni hep sevdim ve vazgeçmedim. ➔ Seni hep sevdim ve senden hiçbir zaman vazgeçmedim.

dolaylı tümleç zarf tümleci

✗ Edebiyat, hiçbir zaman diğer sanat dallarından faydalanma yoluna gitmemiş; kaynağını hayattan almıştır.

✓ Edebiyat, hiçbir zaman diğer sanat dallarından faydalanma yoluna gitmemiş; kaynağını her zaman hayattan almıştır.

Edat Tümleci Eksikliği

Edat tümleçleri, "neyle, neye/kime göre, ne/kim için, ne gibi, neyden beri vb." soruların yanıtıdır. Edat tümleçleri birçok kaynakta zarf tümleci kabul edilmektedir. Özellikle birden fazla yargısı bulunan cümlelerin içinde "ile" vasıta eki alması gereken bir yargı varsa ve bu cümlede kullanılmamışsa anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

✗ Öğretmen, sınıf ortamında çocukları sürekli eleştirip, alay ediyorsa orada sağlıklı bir eğitim ve öğretimin varlığından söz edilemez.

✓ Öğretmen, sınıf ortamında çocukları sürekli eleştirip, çocuklarla / onlarla alay ediyorsa orada sağlıklı bir eğitim ve öğretimin varlığından söz edilemez.

c) Nesne Eksikliği

Nesne, yüklemin yaptığı işten etkilenendir. Belirli bir varlığı karşılayan ve belirtme hâli eki alan nesneler belirtili nesnedir, bir türü karşılayan ve belirtme hâli eki almayan nesneler ise belirtisiz nesnedir. Birden fazla yargılı cümlelerde nesne kullanılması gerekirken nesneyi kullanmamak da anlatım bozukluğuna sebep olur.

✗ Radyoda duygusal bir melodi çalıyor, ben de mırıldanıyordum.

✓ Radyoda duygusal bir melodi çalıyordu, ben de onu / melodiyi mırıldanıyordum.

✗ Öğretmen, öğrencilerin duygu ve düşüncelerine katılmasa da onlara değer vermeli ve hoşgörüyle karşılamalıdır.

✓ Öğretmen, öğrencilerin duygu ve düşüncelerine katılmasa da onlara değer vermeli ve onları / öğrencileri hoşgörüyle karşılamalıdır.

✗ Aldığınız üründen memnun değilseniz bir hafta içinde getirip paranızı alabilirsiniz.

✓ Aldığınız üründen memnun değilseniz bir hafta içinde onu / ürünü getirip paranızı alabilirsiniz.

6) ÇATI UYUŞMAZLIĞINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Öznesi olan bir cümlenin yüklemi etken, dönüşlü veya işteş olabilir ama edilgen olmaz. Ya öznesi olan cümlenin yüklemi etken, dönüşlü veya işte yapılırsa ya da cümlede özne kaldırır ve yüklem edilgen olursa anlatım bozukluğu da giderilmiş olur.

✗ Her birimiz, hiç olmazsa yoksulluğun bir parçasını sona erdirebilmek için ufak bir şey yapılabilir.

özne edilgen çatılı birleşik fiil

✓ Her birimiz, hiç olmazsa yoksulluğun bir parçasını sona erdirebilmek için ufak bir şey yapabiliriz.

özne etken çatılı birleşik fiil

✓ Hiç olmazsa yoksulluğun bir parçasını sona erdirebilmek için ufak bir şey yapılabilir.

edilgen çatılı birleşik fiil

Birleşik cümlelerde fiilimsiler kendi aralarında ve yüklemle çatısı birbirine uyumlu olmalıdır. Yani fiilimsi etken ise yüklem de etken olmalı veya fiilimsi edilgen ise yüklem de edilgen olmalıdır.

✗ Deyimler saatlerce, konuşarak anlatılamayacak şeyleri, bir söz ya da cümleyle anlatır.

etken fiilimsi edilgen fiilimsi

✓ Deyimler saatlerce, konuşularak anlatılamayacak şeyleri, bir söz ya da cümleyle anlatır.

edilgen fiilimsi edilgen fiilimsi

✗ Kıymeti bilinmeden yaşanan yıllar, koklamadan atılan güllere benzer.

etken fiilimsi

✓ Kıymeti bilinmeden yaşanan yıllar, koklanmadan atılan güllere benzer.

edilgen fiilimsi

✗ Bu yoldan gidilirse aradığınız adrese varırsınız.

✓ Bu yoldan giderseniz aradığınız adrese varırsınız.

✓ Bu yoldan gidilirse aranılan adrese varılır.

7) EYLEMSİ EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde fiilimsiler ortak kullanılabilir. Ama fiilimsilerin ortak kullanımında "olumluluk-olumsuzluk" duruma dikkat edilmelidir.

✗ Adamın aslında iyi niyetli ve hain olmadığını öğrenince hepimiz vicdan azabı duymaya başlamıştık.

✓ Adamın aslında iyi niyetli olduğunu ve hain olmadığını öğrenince hepimiz vicdan azabı duymaya başlamıştık.

✗ Suçlamaların yersiz ve doğru olmadığını söyle.

✓ Suçlamaların yersiz olduğunu ve doğru olmadığını söyle.

8) YARDIMCI EYLEMİN GEREKSİZ KULLANIMINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Türkçede isim soylu sözcükler, yardımcı eylemlerden biriyle bir araya gelerek cümlede yüklem görevinde kullanılabilir. Fakat doğrudan yapım eki alarak da yüklem olarak kullanılabilen bir kelimenin yardımcı eylem alarak çekimlenmesi bazı kaynaklarda anlatım bozukluğu -tartışılır bir bilgi olsa da- kabul edilir.

✗ Olumsuz cümleler hiçbir zaman bana etki etmez.

✓ Olumsuz cümleler hiçbir zaman beni etkilemez.

✗ Erdal çok güvenilir bir insandır, bu nedenle hiçbir zaman ondan kuşku etmemelisin.

✓ Erdal çok güvenilir bir insandır, bu nedenle hiçbir zaman ondan kuşkulanmamalısın.

HAYDİ, SIRA SENDE!

AŞAĞIDA VERİLEN CÜMLELERDEKİ ANLATIM BOZUKLUĞUNU GİDERİNİZ.
İnsanları birbirinden ayıran özellikler olduğu gibi onları yakınlaştıran özellikler de vardır.
Yeni bir işe girmiş fakat bir ay sonra ayrılmıştı.
Koltuk çok ağır olduğu için üç usta ancak taşıyabildi.
Herkes, canının istediği gibi davranmaya çalıştığı yerde hiç kimse istediğini yapamaz.
İşi yapan ve etkilenin aynı olduğu çatıya dönüşlü çatı denir.
Doğu Anadolu Bölgesi'nde coğrafi ve iklim şartları ağır olduğundan hayat şartları da zordur.
Yazarın önemli bir özelliği de dilimize katkısıdır; dilimizin her zaman, her türlü konuyu anlatabilecek düzeyde zengin bir dil olduğunu savunmuştur.
Denizi o kadar çok özledim ki âdeta gözümde tütüyor.
Yazar, herhangi bir düşünceye bağlı kalmadan ve etkilenmeden anlatmak istediklerini eserine yansıtır.
Herkes trafikte kafasına göre takılıyor ve kurallara uymuyordu.
Bugünkü sınava ben, yarınkine Aslı girecek.
Daha doğru düzgün kendini anlatmasını bile beceremiyor.
Sembolizm, geleneksel Fransız şiirini hem teknik hem de tema açısından belirleyen katı kurallara bir tepki olarak doğmuştur.
Biri kazan yapınca herkes kazayı seyreder, yardım etmez.
Gençlerden çok şey bekliyoruz fakat değer vermiyor, onları anlamaya çalışmıyoruz.
Onun yanıma gelmesiyle gitmesi bir oldu.

ŞİMDİ, SIRA BENDE!

İnsanları birbirinden ayıran özellikler olduğu gibi birbirine yakınlaştıran özellikler de vardır.
Yeni bir işe girmiş fakat bir ay sonra işten ayrılmıştı.
Koltuk çok ağır olduğu için onu üç usta ancak taşıyabildi.
Herkesin, canının istediği gibi davranmaya çalıştığı yerde hiç kimse istediğini yapamaz.
İşi yapan ve işten etkilenin aynı olduğu çatıya dönüşlü çatı denir.
Doğu Anadolu Bölgesi'nde coğrafi şartlar ve iklim şartları ağır olduğundan hayat şartları da zordur.
Yazarın önemli bir özelliği de dilimize katkısıdır; yazar, dilimizin her zaman, her türlü konuyu anlatabilecek düzeyde zengin bir dil olduğunu savunmuştur.
Denizi o kadar çok özledim ki âdeta deniz gözümde tütüyor.
Yazar, herhangi bir düşünceye bağlı kalmadan ve herhangi bir düşünceden etkilenmeden anlatmak istediklerini eserine yansıtır.
Herkes trafikte kafasına göre takılıyor ve kimse kurallara uymuyordu.
Bugünkü sınava ben, yarınkine Aslı girecek.
Daha doğru düzgün kendini anlatmayı bile beceremiyor.
Sembolizm, geleneksel Fransız şiirini hem teknik açıdan hem de tema açısından belirleyen katı kurallara bir tepki olarak doğmuştur.
Biri kazan yapınca herkes kazayı seyreder, kimse kaza yapanlara yardım etmez.
Gençlerden çok şey bekliyoruz fakat onlara değer vermiyor, onları anlamaya çalışmıyoruz.
Onun yanıma gelmesiyle yanımdan gitmesi bir oldu.

B. ANLAMA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

1) SÖZCÜĞÜN ANLAMINA UYGUN KULLANILMAMASI
2) ANLAMCA ÇELİŞEN SÖZCÜKLERİN BİR ARADA KULLANILMASI
3) GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMI VE SÖZCÜK TEKRARI
4) SÖZCÜĞÜN YANLIŞ YERDE KULLANILMASI
5) DEYİM VE ATASÖZLERİYLE İLGİLİ ANLATIM BOZUKLUKLARI
6) MANTIK YA DA SIRALAMA YANLIŞLARI
7) NOKTALAMA HATASI

1) SÖZCÜĞÜN ANLAMINA UYGUN KULLANILMAMASI

Aynı kökten türeyen ama aralarında anlam incelikleri bulunan veya
sözcüklerin birbirinin yerine kullanılması, cümlenin anlam bütünlü

resim ≠fotoğraf	ücret ≠ fiyat
uygun ≠ uyumlu	yakın ≠ yaklaşık

bağımlı ≠ bağlı	özgü ≠ özgün
tarih ≠ yıl	azımsamak ≠ küçümsemek

✗ Ailesinden aldığı güvenle derslerinde başarılı oldu.

✓ Ailesinden aldığı destekle derslerinde başarılı oldu.

✗ Yazar, hikâyelerinde kendisine özgün bir üslup oluşturmuştur.

✓ Yazar, hikâyelerinde kendisine özgü bir üslup oluşturmuştur.

✓ Yazar, hikâyelerinde özgün bir üslup oluşturmuştur.

✗ Yazar, eski öyküleri azımsayıp onların çocukların dahi ilgi duymayacağ

✓ Yazar, eski öyküleri küçümseyip onların çocukların dahi ilgi duymayac

✗ Aldığım elbisenin aynadaki yankısına hayran kalmamak elde değil.

✓ Aldığım elbisenin aynadaki yansımasına hayran kalmamak elde değil.

2) ANLAMCA ÇELİŞEN SÖZCÜKLERİN BİR ARADA KULLANILMAS

Bir cümlede anlamca birbiriyle çelişen ifadelerin kullanılması cü
ifadelerde genellikle kesinlik ihtimal çelişkisi görülür.

✗ Son yapıtında doğa ile ilgili şiirlerin hiç değilse birçoğuna yer verm

✓ Son yapıtında doğa ile ilgili şiirlerin hiç değilse bazılarına yer verm

✗ Deneme çözerken mutlaka böyle bir soruyla karşılaşmış olmalıdır.

✓ Deneme çözerken mutlaka böyle bir soruyla karşılaşmıştır.

✗ Şüphesiz Aslı'nın evi bana yakın olsaydı birkaç gün ben de kalırd

✓ Aslı'nın evi bana yakın olsaydı birkaç gün ben de kalırdı belki o.

✗ Öğretmenliğe başlayalı aşağı yukarı tam on beş yıl oldu.

✓ Öğretmenliğe başlayalı tam on beş yıl oldu.

E SÖZCÜK TEKRARI

anlamca biri diğerini içeren söz

laşıyorum.

eseri vardır ama konunun işlenişi sanatç

eseri vardır ama konunun işlenişi sanatçı

nlü ile başlayan bir ek aldığında sondaki sert

başlayan bir ek aldığında sondaki sert ünsüz

ni ne kadar çok sevdiğini söylemek içindir.

ni ne kadar çok sevdiğini söylemektir.

çok sevdiğini söylemek içindir.

lgili öz eleştiri yapmalıdır.

lgili eleştiri yapmalıdır.

ANILMASI

n yanında kullanılmaması, bir belirsizlik ortaya

ı dershanenin her yerinde arıyorum ancak hâlâ bu

nin her yerinde bir haftadır arıyorum ancak hâlâ b

ı söylüyor.

ni söylüyor.

geleni söylüyor.

geleni söylüyor.

3) GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMI VE SÖZCÜK TEKRARI

Bir cümlede anlamları aynı olan veya anlamca biri diğerini içeren sözcüklerin birlikte kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

✗ Ben de seninle aynı düşünceleri paylaşıyorum.

✓ Ben de seninle aynı düşüncedeyim.

✗ Aynı konuyu ele alan bir sürü sanat eseri vardır ama konunun işlenişi sanatçıdan sanatçıya göre değişir.

✓ Aynı konuyu ele alan bir sürü sanat eseri vardır ama konunun işlenişi sanatçıdan sanatçıya değişir.

✗ Sonu sert ünsüzle biten sözcükler ünlü ile başlayan bir ek aldığında sondaki sert ünsüz yumuşar.

✓ Sert ünsüzle biten sözcükler ünlü ile başlayan bir ek aldığında sondaki sert ünsüz yumuşar.

✗ Sana böyle söylemesinin nedeni, seni ne kadar çok sevdiğini söylemek içindir.

✓ Sana böyle söylemesinin nedeni, seni ne kadar çok sevdiğini söylemektir.

✓ Sana böyle söylemesi, seni ne kadar çok sevdiğini söylemek içindir.

✗ Herkes bir yılın sonunda kendisiyle ilgili öz eleştiri yapmalıdır.

✓ Herkes bir yılın sonunda kendisiyle ilgili eleştiri yapmalıdır.

4) SÖZCÜĞÜN YANLIŞ YERDE KULLANILMASI

Bir sözcüğün, ilişkili olduğu sözcüğün yanında kullanılmaması, bir belirsizlik ortaya çıkaracağı için anlatımı bozar.

✗ Bir haftadır kaybolan dolap anahtarını dershanenin her yerinde arıyorum ancak hâlâ bulamadım.

✓ Kaybolan dolap anahtarını dershanenin her yerinde bir haftadır arıyorum ancak hâlâ bulamadım.

✗ Müge Anlı her zaman ilk aklına geleni söylüyor.

✓ Müge Anlı her zaman aklına ilk geleni söylüyor.

✗ Bazıları hiç düşünmeden her ağzına geleni söylüyor.

✓ Bazıları hiç düşünmeden ağzına her geleni söylüyor.

[illegible] BOZUKLUKLARI

Deyimler ve atasözleri anlamsal olarak kalıplaşmıştır. Bu nedenle bu kalıp sözleri oluşturan hiçbir sözcük, eş anlamlısıyla dahi yer değiştiremez. Deyimler çekimlendiklerinde deyimi oluşturan sözcükler kendi aralarında yer değiştirebilirken atasözlerinde sözcükler kendi aralarında yerlerini dahi değiştiremez. Bu durumlar ihlal edilirse anlatım bozulur. Ayrıca cümlede kullanılan bu kalıp sözler, cümlede anlatılmak istenen mesaja da uyumlu olmalıdır.

Olayı yatıştıracağın yerde yangına suyla gidiyorsun.

Olayı yatıştıracağın yerde yangına körükle gidiyorsun.

Elmas'ın dili açılmıştı; o, çıt çıkarmadan bakıyordu sadece. (Dili açılmak, herhangi bir sebeple konuşmayan kimsenin konuşmaya başlamasıdır.)

Elmas'ın dili tutulmuştu; o, çıt çıkarmadan bakıyordu sadece. (Dili tutulmak; sevinç, korku, şaşkınlık vb. sebeplerle birdenbire söz söyleyemez olmaktır.)

Adamın yere bakanından, suyun sakin akanından kork.

Adamın yere bakanından, suyun yavaş akanından kork. (Duygu ve düşüncelerini açığa vurmayan sessiz insan yavaş akan derin su gibi tehlikelidir, anlamına gelen atasözüdür.

[illegible]

[illegible] anlatım bozukluğu yapılmış olur.

Onunla değil karavan kiralayıp yurt içinde gezmek, dünya turuna bile çıkılmaz.

Onunla değil dünya turuna çıkmak, karavan kiralayıp yurt içinde bile gezilmez.

Tavla oynamayı bırak, satranç oynamayı bile bilmiyor.

Satranç oynamayı bırak, tavla oynamayı bile bilmiyor.

Karşılaştırma Hataları:

[illegible] Bu tip karşılaştırma bildiren cümlelerdeki anlatım [illegible] anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

"Hayvanlara işkence yapan yaratıklara sizden daha çok kızıyorum." cümlesinde iki anlam bulunmaktadır:

1. Hayvanlara işkence yapan yaratıklara, size kızdığımdan çok kızıyorum.

2. Hayvanlara işkence yapan yaratıklara, siz de kızıyorsunuz ama ben daha çok kızıyorum.

7) NOKTALAMA HATASI

Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için virgül kullanılır.

✗ Bu gece eğlenceleri içlerine sinmedi.

✓ Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi.

✗ Yabancı çocuğa kendi dilinde bir şey sordu.

✓ Yabancı, çocuğa kendi dilinde bir şey sordu.

✗ Genç kız arkadaşını her zaman destekledi.

✓ Genç, kız arkadaşını her zaman destekledi.

✓ Genç kız, arkadaşını her zaman destekledi.

✗ Kadın gazetecinin sorularını yanıtlamak istemedi.

✓ Kadın, gazetecinin sorularını yanıtlamak istemedi.

✗ Yaralı doktoru bir yerlerden tanıyor gibiydi.

✓ Yaralı, doktoru bir yerlerden tanıyor gibiydi.